

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

RIGSLOVGIVNING

indtil 1400

DEN DANSKE RIGSLOVGIVNING indtil 1400

UDGIVET AF
DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURELSKAB
VED
ERIK KROMAN

MUNKSGAARD 1971

Udgivet med understøttelse
af
Undervisningsministeriet og Carlsbergfondet

Tilsyn
C. A. Christensen – Stig Iuul (†)

*Copyright 1971 by
Det danske Sprog- og Litteraturselskab
Printed in Denmark
Fr. Bagges kgl. Hofbogtrykkeri
ISBN 87 16 00713 1*

FORORD

Ved udsendelsen af Den danske rigslovgivning indtil år 1400 beder Selskabet *Undervisningsministeriet* og *Carlsbergfondet* modtage sin hjertelige tak for de bevillinger, som har muliggjort udgivelsen af dette vigtige historiske og retshistoriske kildemateriale.

Udgaven slutter sig til de tidligere offentliggjorte rækker af dansk middelalderlovgivning, Danmarks gamle Landskabslove og Danmarks gamle Købstadlovgivning. Som i den sidstnævnte publikation har man også her anset de eftermiddelalderlige tekster for at falde uden for udgavens rammer. Med hensyn til udgivelsesprincipper følger rigslovsudgaven, ligesom købstadlovgivningen, i det hele Diplomatarium Danicum; dog har man også her som regel normaliseret tegnsætningen for at gøre teksterne lettere forståelige. Den oprindelige tegnsætning er kun bibeholdt i enkelte ældre danske tekster, hvor den skønnedes at kunne have nogen interesse.

For bistand med indsamlingen af de talrige håndskrifter og ved afskrivningen af teksterne bringer udgiveren amanuensis, cand. jur. *Erik Reitzel-Nielsen* sin bedste tak. Udgiveren ønsker endvidere at rette en særlig tak til den tilsynsførende, mag. art. *C. A. Christensen*, med hvem han har haft drøftelser af de mange problemer, som knytter sig til de gamle lovtekster.

Det danske Sprog- og Litteraturselskab

INDHOLD

	Side
1. Begyndelsen af 1180'erne. Vederloven. Dansk text	I
2. Senest c. 1185. Sven Aggesens latinske skrift om Vederloven.	
Text I	5
Text II	25
3. Omkr. 1200. Saxos gengivelse af Vederloven i Gesta Danorum ..	34
4. 1200. 28. december. Knud 6.s manddrabsforordning for Skåne ..	41
5. c. 1216. Valdemar Sejrs forordning om jernbyrd	41
6. 1228. Før 10. juli. Valdemar Sejr om Helligbrødesager	42
7. 1251. Omkr. 26. marts (?). Kong Abels forordning.	
Text I. Latinsk text	43
Text II. Dansk oversættelse	47
8. 1252-1259. Christoffer 1.s forordning.	
Text I. Latinsk text	50
Text II. Dansk oversættelse	54
9. 1252-1259. Christoffer 1.s forordning om majestætsforbrydelse .	58
10. 1276. 9. oktober. Erik Glippings forordning om majestætsforbrydelse	60
11. 1282. 19. marts. Erik Glippings vordingborgske forordning.	
A. Sjællandsk form. Text. I. Dansk text	61
Text II. Nedertysk oversættelse	66
B. Skånsk form	67
12. 1282. 20. marts-1283. 17. juni. Erik Glippings forordning for Bare herred	72
13. 1282. 29. juli. Erik Glippings håndfæstning.	
A. Jysk-sjællandsk overlevering. Text I. Latinsk text	74
Text II. Dansk oversættelse A	82
Text III. Dansk oversættelse B	85
Text IV. Dansk oversættelse C	87
Text V. Nedertysk oversættelse	90
Text VI. Dansk oversættelse D	95
B. Skånsk overlevering. Text I. Latinsk text	95
Text II. Dansk oversættelse A	100

	Side
14. 1283 (?). Marts. Erik Glippings helsingborgske forordning.	
Text I. Latinsk text	104
Text II. Dansk oversættelse	106
15. 1284. 21.–27. maj. Erik Glippings nyborgske forordning for Nørrejylland. Text I	107
Tillæg til Erik Glippings nyborgske forordning for Nørrejylland	122
Text II	123
Text III. Text sammenarbejdet af Text I og II	128
16. 1284. 26. maj. Erik Glippings nyborgske forordning for Sjælland	132
Tillæg til Erik Glippings nyborgske forordning for Sjælland	145
17. 1284. 26. maj. Erik Glippings nyborgske forordning for Skåne. Text I	148
Tillæg til Erik Glippings nyborgske forordning for Skåne	161
Text II. Nedertysk oversættelse	161
Text III. Sammenarbejdet text af Erik Glippings nyborgske forordninger for Skåne og for Sjælland	167
Text IV. Sammenarbejdet text af Erik Glippings nyborgske forordninger for Skåne og for Sjælland. Nedertysk	171
18. 1297. 30. oktober. Erik Menved om den juridiske myndighed i Ribe stift	177
19. 1304. 13. marts. Erik Menveds forordning	178
20. 1314. 4. september. Erik Menveds Brev om uretmæssigt gæsteri .	183
21. 1317. 10. februar. Erik Menveds privilegium til indbyggerne i Skåne	184
22. 1320. 25. januar. Christoffer 2.s håndfæstning.	
Text I. Latinsk text	185
Text II. Dansk oversættelse A	192
Text III. Dansk oversættelse B	198
Text IV. Dansk oversættelse C	203
Text V. Dansk oversættelse D	207
Text VI. Dansk oversættelse E	212
23. 1326. 7. juni. Valdemar 3.s håndfæstning	213
24. 1340. 28. juni. Kong Magnus af Sveriges privilegium for Skåne .	221
25. 1341. 6. januar. Valdemar Atterdags Forpligtelsesbrev.	
Text I. Latinsk text	224
Text II. Dansk oversættelse A	225
Text III. Dansk oversættelse B	227
Text IV. Dansk oversættelse C	227
26. 1341. 22. februar. Valdemar Atterdag om voldgæsteri	228

	Side
27. 1341. 30. september. Valdemar Atterdag om stævninger	229
28. 1354. Omkr. 1. juli. Valdemar Atterdags forordning.	
Text I. Latinsk text	230
Text II. Dansk oversættelse A	234
Text III. Dansk oversættelse B	236
29. 1356. 30. oktober. Kong Erik af Sveriges privilegium for Skåne ..	236
30. 1360. 24. maj. Forpligtelsesbrevet. Text I a og b	239
Text II. Dansk oversættelse A	251
Text III. Dansk oversættelse B	260
Text IV. Dansk oversættelse C	265
Text V. Nedertysk oversættelse	270
31. 1376. 3. maj. Kong Olufs håndfæstning. Text I. Latinsk text . . .	276
Text II. Dansk oversættelse A	284
Text III. Dansk oversættelse B	291
Text IV. Dansk oversættelse C	296
Text V. Dansk oversættelse D	302
Text VI. Nedertysk oversættelse	308
Text VII. Dansk oversættelse E	313
Text VIII. Dansk oversættelse F	318
32. 1377. 22. juni–1. juli. Forpligtelsesbrevet. Text I. Latinsk text . .	318
Text II. Dansk oversættelse A	322
Text III. Dansk oversættelse B	325
Text IV. Dansk oversættelse C	327
Text V. Dansk oversættelse D	329
33. 1380. 10. november. Forpligtelsesbrev vedrørende Landefreden i Skåne	329
34. 1385. 11. maj–1386. Juli. Responsum af rigsrådet	330
35. 1396. 24. januar. Dronning Margretes forordning.	
Jysk redaktion	334
36. 1396. 24. januar. Dronning Margretes forordning.	
Fynsk redaktion	339

Vederloven (Hirdloven).

Dansk text.

A: tabt. – *Aa*: tabt. – *Aa1*: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 44 f. 159 r (1. halv. af 15. årh.). – *Aa2*: Kgl. Bibl. E don. var. 136,4⁰ f. 85 r (1430). Herefter: Sv. RA. Skokloster 45 DXVIII v (midt. af 15. årh.), Arnamagn. Inst. AM. 40,4⁰ f. 76 r (midt. af 15. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3656,8⁰ f. 114 v (2. halv. af 15. årh.), Stockh. Kgl. Bibl. B78 f. 62 v (2. halv. af 15. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4⁰ f. 79 r (beg. af 16. årh.). – *Ab*: Hs., som tilhørte Ole Worm, tabt, men trykt af Resen i *Leges antiqvæ aulicæ Norvagorum et Danorum* (1672) to gange, nemlig *Ab1*: p. 546 (benytter β -tegnet i st. f. th) og *Ab2*: p. 549 (trykt i en række afdelinger med kommenterende noter) med to oversættelser til latin og een til nyere dansk. – *Ac*: Arnamagn. Inst. AM. 36,4⁰ f. 130 r (midt. af 15. årh.). – *Ad*: Stockh. Kgl. Bibl. B 71 f. 132 r (2. halv. af 15. årh.).

Hertil slutter sig nogle eftermiddelalderlige håndskrifter: Stockh. Kgl. Bibl. B 215 f. 194 r (midt. af 16. årh.), Uppsala Univ. Bibl. B 65 f. 366 r (skrevet 1576 af Philip Schröder, tysk og dansk skolemester i Odense), Lund Univ. Bibl. J. 29,4⁰ f. 217 r (c. 1580), Kgl. Bibl. Uldall 214,4⁰ f. 206 r (c. 1659), smst. Ny kgl. saml. 361,2⁰ 381 (2. halv. af 17. årh.). Teksterne er mere eller mindre bearbejdede og falder uden for udgavens rammer.

Tryk: Resen (se ovf.); J. P. Anchersen, *Observatorium de solduriis* (1734–40) 231 (efter Resen) med lat. oversættelse; samme, *Opuscula minora ed. Gerh. Oelrichs* (Bremen 1775) 329 (optryk af foreg.); Langebek, *Scriptores III* (1774) 159 (efter *Aa2*) med lat. oversættelse; Kolderup-Rosenvinge V 2 (efter *Aa2*) med oversættelse til nydansk.

Teksten oplyser, at den er blevet til på foranledning af Knud 6. og ærkebiskop Absalon, der har ladet loven nedskrive således, »som den var i gamle Knuds (5: Knud d. Stores) dage.« Det er dog usikkert, hvor meget der hidrører fra denne kong Knud, derimod kan der næppe være tvivl om, at bestemmelserne virkelig engang har været dansk hirdret, delvis endnu gældende i Valdemarstiden; jf. Poul Johs. Jørgensen, *Retshistorie* 58 f.

Datering: Den danske tekst danner grundlag for Sven Aggesens latinske skrift om Vederloven, der er skrevet før hans Danmarkshistorie, som slutter ved 1185; jf. Gertz, *Scriptores minores I* 59.

Upps. De la
Gardie 44
159 r

Incipit statutum Kanuti regis filii Waldemari regis et archiepiscopi Absalonis quod dicitur witherlax ræt.

1–2 Overskr.] *mgf. Aa2 Ab2 Ac; Wither-laghs ræth Ab1. 3 Thetta] hær tilf. Ad.*

(*Sv. Aggesen Indl., 1, 3, 4; Saxo 1-3*)

3 (1.) Thetta ær witherlax ræt ther Knwt kunung Waldemar sun oc Absalon
ærkibiscop lote skriuæ sua sum war i gamblæ Knutz dagha. Gamle Knut
war kunung i Danmark oc Ængland oc Norghæ oc Samland ok hafthæ
6 hirdh myklæ sankat af land thær han war kunung ywer oc gat han them
eig hawat saman sata oc i frith. num rætin ware stark hinum ther misgiorthe
with annen. oc giorthe han fore thy a Ænglande oc meth hanum Øpe Snialle
9 af Siælande. oc Æskil Øpe sun witherloghen stark oc stin. thet ængin sculde
dirues mis at gøra with annen. oc satte thet at första male

(*Sv. Aggesen 6*)

(2.) Thet kunung oc andre hætwarthæ men. ther hird skulde hafwa skulde
12 wæræ sina men hollæ oc blithæ oc rætta them rætheligha male therra
Mæn skulde thy gen herra sinum tro oc thiæneste oc rethe at wara til al
thera bwth.

(*Sv. Aggesen 14 a; Saxo 8*)

15 (3.) ¶ Of ænnan hændær awøtha oc wskæpice tro swikare at wartha oc
iudas wærk at winna meth ilt rath gen herra sinum tha hafwir han sik
siælwen forgiort oc alt thet han a.

(*Sv. Aggesen 14 b; Saxo 8-13*)

18 (4.) ¶ Of kunungh wil ænnan man af witherlag cumma tha skulde han
først i sin gard meth twa witherlagha men latæ hannum i sin sveet oc i sin

- ther] þen *Ab1.* - Waldemar sun] Waldemars søn *Aa2.* - Absalon] Absolon *Aa2*
o. fl. 4 ærkibiscop] archibiscop *Ab1.2* - lote] *mgl. Aa2.* 5 kunung] konung *Aa2* etc. -
Samland] Smaland *Ab1;* Semland *Ab2.* 6 hirdh myklæ] miglæ hiith *Ac;* mykle
hyrth *Ad.* - myklæ] mikla *Aa2.* - af] al (alle *Acđ*) tilf. *Aa2 Acđ.* - land] lande *Ad;* jf.
foreg. - gat] gaf *Ab1.2.* 6-7 them .. hawat] ey haftt them *Ac.* 6 them] thøm *Aa2.* 7
hawat] haft *Aa2;* hawatz *Ab1;* harwat *Ab2.* - sata] satte *Aa2 o. fl.;* satt *Ab1;* saka
Ab2. - i] *mgl. Ab1.2.* - num] mæn *Ab1.2.* - rætin] rettin *Aa2 o. fl.* - ware] var *Ab1.2.*
8 with] withir *Aa2;* hin tilf. *Ad.* - han] *mgl. Ad.* - a] at *Ad.* - hanum] honum *Aa2.* -
Øpe] Oppe *Ad.* - Snialle] Snielle *Aa2 Acđ.* 9 Siælande] Sielande *Aa2.* - Æskil Øpe
sun] Eskil Øppesson *Aa2.* - stin. thet] stinþet (stinthet *Ab2*) *Ab1.2.* 10 mis .. gøra]
misgøre *Ac;* at misgøre *Ad.* - at] a *Aa2.* 11 Thet] At *Aa2.* - kunung] konungen *Ab1.2.*
- hætwarthæ] hitworthe *Aa2;* hedherlige *Ad.* 12 rætta] rathæ *Ad.* 13 Mæn] man
Ad. - gen] igen *Ad.* - herra sinum] *mgl. Ad;* sinum herræ *Ac.* - herra] heran *Ab1;*
herran *Ab2.* - tro] thra *Ad.* - oc (1)] at *Ad.* - al] alle *Ac.* 14 thera] hans *Aa2.* - bwth]
bloþ (bloth *Ab2*) *Ab1.2.* 15 Of] Item of *Aa2;* vm *Ac.* - ænnan] annæn *Aa2 o. fl.* -
awøtha] anøthe *Ac;* a wothe *Ad.* - wskæpice] uskæpice *Aa2;* wskæpia *Ab1;* wd-
skæpia *Ab2;* vskepithæ *Ac;* vskapnæ *Ad.* 16 rath] ræth *Ac.* - herra sinum] sinwm
herræ *Ac.* - herra] heran *Ab1.2.* 16-17 han .. siælwen] sich selffuan han *Ac.* 17 a]
eighet *Ad.* 18 Of] Item of *Aa2.* - ænnan] annan *Aa2* etc. - man] *mgl. Ac.* -

fiarthing stefna huskarla stefna oc nefna fore hanum stath oc dagh. Søker||
 159v han eig stefnæ tha skal han hem fara til hus hans oc stefna annær tima oc
 sigia hanum stath oc dagh Gømde han eig stefnæ tha skulde han thridia
 sinne hanum lata stefna hem til hus hans oc sigia hanum nar oc hwert han
 24 skal søkia. Sote han eig stefna tha ware fæld oc fly land. oc konung take alt
 thet han atte Comme han til stefnæ oc matte kunung meth twiggia
 witherlagha manna witne oc meth hælegdoms eth. hanum san gøra at sak
 27 thet han wilde ratha antig a lif ællær a land hans. tha haffwer han witherlag
 tapat. oc sik siælwan forgiort Thordhe witherlaghe mæn thet eig witne oc
 a helegdom cig swæria tha skal han meth gudzdom æller fælles. ællar wærias
 30 thet ær meth iarnbyrth. at them loghum ær gamble Knwt giorthe.

(*Sv. Aggesen 7; Saxo 20*)

(5.) ¶ Of ænner wilde skilias af sins herra thiæniste tha skulde han a
 atande aften iula. latæ after sigia thiæneste sin meth twa witherlaghæ mæn
 33 tha ma han sithen annar herra thianæ.

(*Jf. Sv. Aggesen 14; Saxo 14*)

(6.) ¶ Of ænner bryter i laghet. meth hogh æller meth sar. tha skulde han
 wrakes af garthe meth nithings orth. oc fly al the land ther Knwt war kunung
 36 yuer. oc sithan hwilkin witherlagha man ther han hittir tha skulde a han
 ratha of han hafthe en skiold mere æn hin. ællar skulde han nithing heta
 vtan hog oc sar||.

witherlag] wipolag (Witholag *Ab2*) *Ab1.2.* 19 latæ hannum] *mgl. Ad.* - sveet] sveit
Ab1.2. 20 huskarla] hulkarla *Aa1.2.* - stefna] then steffnæ *Ac*; the steffnæ *Ad.* 21
 han] *mgl. Aa1 Ab1.2.* - hem] *mgl. Acd.* - hus hans] hans hws *Ad.* 22 stath . . dagh]
 dag ok stad *Ac.* - Gømde] Gømder *Ab1.2.* - skulde] skal *Aa2.* - han] hanum *tilf. Ac.*
 23 hanum] *mgl. Ad (jf. flg.);* honum *Aa2.* - stefna] hanum *tilf. Ad*; *jf. foreg.* - hus
 hans] hans hwss *Ad.* - hwert] hwart *Ad*; hwar *Aa2 Ac*; hvers *Ab2.* 24 Sote] Søkte
Aa2 Ad; Søgher *Ac*; Gøte *Ab1*; Gote *Ab2.* - konung] konnungen *Ad.* - 25 atte] a
Aa2. - kunung] konung *Aa2 etc.* - twiggia] twigge *Aa2 o. fl.* 27 ratha] ræthe *Ad.*
 - antig] entike *Aa2*; enthen *Ac.* - land] hand *Ac.* - tha] oc *Ad.* 28 tapat] takat *Ab2.*
 - mæn] man *Ab1.* 29 han] man *Ac.* 30 at] aff *Ab2.* - them] þen *Ab1.* - loghum ær]
 loghnær *Ab2.* - ær] ther *Aa2. o. fl.* 31 Of] *Vm Ac.* - ænner] anner *Ab1.* - wilde] wil
Aa2 Ac. - sins herra] sin herræs *Ac.* - sins] sine *Ab1.2.* - skulde] skal *Aa2.* - a] af
Ab1. 32 atande] *foran ordet (ved linieskifte) overstr.* aten *Aa1*; attende dagh *Aa2.* -
 after] afær *Ab1.2*; eftir *Aa2*; vp *Ad.* - thiæneste sin] sin thiæniste *Ad.* - thiæneste]
 þianiste *Ab1.* 33 annar] annan *Aa2 Ab1.* - thianæ] thiæna *o. lign. Aa2 o. fl.* 34 ænner]
 annar *Aa2 o. fl.* - hogh] logh *Ad.* - skulde] skal *Aa2.* 35 af] konungs *tilf. Aa2.* - garthe]
 grande *Ad.* - nithings] niþinge (nithinge *Ab2*) *Ab1.2.* - al] aff *Ac.* 36 man] mæn
Ad. - a] *mgl. Aa2.* - han (2)] hanwm *Ad.* 37 ratha] rætha *Ab2*; trathe *Ad.* - of] ofna

(*Sv. Aggesen 5, 8; Saxo 6b*)

160r (7.) Of ænner kærthe a witherlax men hafthe hanum vræt giort tha skulde
 thet delas a huskarla stefna. Matte han thet sanne meth twiggia witherla-
 gha manna witne. oc meth hælagnoms eth tha skulde hin sitia en man vter-
 42 meræ æn han sat førre Oc alle the dela them cumber i mælle skal eig annar
 stath delas æn a huskarla stefna.

(*Sv. Aggesen 9*)

(8.) ¶ Of iortha dela ær æller boran. tha skal wita meth siax manna eth.
 45 lotatha i sin fiarthing. then ther a huskarla dom warther loghum nærmer.
 Smærre dela skula alle stæthias meth twiggia witherlagha manna eth. en
 innan sic oc annen vtan sic.

(*Sv. Aggesen 11; jf. Saxo 16, 19*)

48 (9.) Witherlaghet war troligha takit melle hærre oc mannum sinum. oc
 stodh swa vspiallat i atta kunungæ daghum. gamble Knutz. Hartha Knwt.
 Magnus Gotha. Swen Azstretha suns. Haralz Hen. hins hælgha Knwt i
 51 Othensø. Olofs hans brothers. Erik hin Egothe. oc brøts eig før æn i ninda
 kunungs dagha thet war Nicles. tha reth til Kristiærn Swensun. oc hio Thura
 Doka thet war hint første witherlags brot. Tha thotte bathe kunung oc
 54 Cristiærns frender want wara at wraka hanum af kunungs garth meth
 nithings orth. for thy at hans brøther twa waro biscopæ Aszær ærkibiscop
 160v oc Swen biscop af Wibiærgha. oc andre brøther hans twa|| Æskil oc Aggi.
 57 oc father therra Swen Thrundasun waro howotmen i Danmark oc wildo

Aa2; vm *Acd.* - hafthe] hawe *Aa2.* - skiold] skiöld *Aa2.* 39 men] man *Ab1.* 40 huskarla] hulkarla *Aa1.2.* 41 manna] *mgl. Ac.* - meth] *mgl. Ac.* - hin] han *Aa2.* 41-42 vtermeræ] ydermeer *Aa2 o. fl.* 42 the] *mgl. Acd.* - i mælle] imellum *Aa2*; imille *Ab1.* - annar] annat *Ab1.2.* 43 stath] statz *Ac.* - huskarla] hulkarla *Aa1.2.* 44 iortha] giortha *Ab2.* - æller boran] ædelboren *Ab1*; ælkoboran *Ab2.* - boran] bo lothe *Ac.* - siax] siex *Aa2 o. fl.* 45 lotatha] *mgl. Ac*; lodæthæ *Ad*; þo (to *Ab2*) þettæ (thethæ *Ab2*) *Ab1.2.* - fiarthing] fierdhung *Aa2.* - ther] þera (thera *Ab2*) *Ab1.2.* - a] at *Ac.* - huskarla] hulkarla *Aa1.2.* - warther] warþur (warthur *Ab2*) *Ab1.2.* - loghum] loghn *Ab1.2.* 46 stæthias] sleþias *Ab1.* - manna] mannu *Ab1.* - en] *mgl. Ad.* 47 sic (1 og 2)] sveit *Ab1.2.* 48 takit] takt *Ab1.2.* 49 vspiallat] uspiellat *Aa2*; vspial *Ac.* - atta] otta *Ab2.* - daghum] som ware *tilf. Aa2.* - Hartha] Horthæ *Ac.* - Knwt] Knuts *Aa2.* 50 Magnus] Magns *Aa2.* - Swen] Swens *Acd.* - Azstretha suns] Astradhessøns *Aa2.* - Hen] Hein *Ab1.2.* - hins] hin *Aa2.* 51 Olofs] Olaff *Aa2*; Oluffs *Ac*; Olefs *Ad.* - brothers] brothir *Aa2*; oc *tilf. Aa2.* - i] a *Ac.* 52 til..Swensun] Cristiern Swensson til *Ab2.* 53 brot] brøt *Aa2.* - thotte] thøtte *Aa2.* - kunung] Niclis *tilf. Aa2.* 54 want] ont *Ad.* 55 ærkibiscop] arkibiscop *Ab1.* 56 af] i *Acd.* - Wibiærgha] Wibiærgha *Ab1.* 57 Thrundasun] Trundassøn *Aa2.* 58 malit] mælet *Ac.*

hælder lata malit til boto. Tha lette the af Bo Hethensun af Wænla. ther
 60 gambla Knwtz man war. oc af andra the elzta men i Danmark waro of
 nokar waro minne til thet witherlagh war før brotit oc bõt aftir. oc matto
 eig finna ther doma til Tha mælte Bo Hethensun. Mæthen eig æra minne til
 fore wara dagha. tha gørom the minne the ær wara skula eftir wara dagha
 63 thet ær at hin ær witherlagh bryter meth hog æller meth sar. han bøte kunung
 fyretiughu mark oc alla witherlagsz mæn andra fyretiugha mark oc hinum
 ther mis war giorth fyretiugha mark. oc gifwe twa mark gulz at gørsøm.
 66 Sithan hio Aggi Thwer Æsgí Ebbesun Bryte aff Wartwik hemma at
 Withe Staller i Byrgh vnder Niclis kunungs arm. tha wilde kunung oc kunungs
 mæn alle taka Agge, æn Withe wilde han eig lata taka num stodh fore oc
 69 bøth bøter oc feste at the samme minne ther Cristiern hafthe bõt ¶ Oc the
 bøter waro bøtta at Bo Kætilsun i Limum oc sithan æra manga bøter bøtta
 at the samma minne ther Cristiern bøtte.

[Senest c. 1185.]

2

Vederloven (Hirdloven).

Sven Aggesens latinske skrift om Vederloven. Text I.

A: tabt. – Aa: Hs. fra 13. årh. (før ca. 1286), tabt. – Aa1: Arnammagn. Inst. AM. 33,4^o f. 2r. Håndskriftet fra beg. af 17. årh. er skrevet af en ukyndig skriver for historiografen Claus Christoffersen Lyskander (d. 1624). – Aa2: Bearbejdet tekst, formodentlig skrevet kort efter mordet på Erik Glipping 1286, idet bearbejderen ifølge Gertz må identificeres med forfatteren til *Incerti auctoris genealogia regum Danicæ*, der i sine slutord tilsyneladende hentyder til det nyligt begåede mord; jf. Gertz, *En ny Text 114 og Scriptorum minores I* 62, 155 og 194. Håndskriftet er gået tabt, men er trykt i *Stephanus' udgave af Sven Aggesens skrifter* 1642.

Tryk: Efter Aa1: Gertz, *En ny Text af Sven Aggesens Værker* genvunden paa

– boto] boda Aa2. – lette . . af (1)] af læthe Ac. – lette] litte Aa2. – af (2)] a Acd. – Wænla] Wanlæ Ad. 59 Knwtz] Knuth Ad; konings tilf. Acd. – of] vm Ac. 60 nokar] noglar Ab2. – thet] ther Acd. – war] waro (ware Ab2) Ab1.2. – før brotit] brothet før Ac. – bõt] both Ac. – aftir] eftir Aa2 o. fl. – matto] møtte Ad. 61 eig] wii Ac. – doma] doema Ab1.2. Ad. – minne] doma Aa2. 62 gørom] gørum Aa2; gøren Ad. – the ær] ther Aa2; the e Ad. 63 hog] hug Aa2; logh Ad. 64 alla] rett. af skr. fra andra Aa1; andra Aa2 Ad (jf. Ad ndf.). – witherlagsz] wiperlage (witherlaghæ Ab2) Ab1.2. – mæn] alle oc tilf. Ad; jf. ovf. 64–65 oc (2) . . mark (1)] mgl. Ac. 64 hinum] hannum Ab1.2. 65 ther] som Aa2. – gifwe] gewe Aa2. – gulz] gutz Ac. – at] oc Aa2. – gørsøm] gørsøm Aa2 etc. 66 Thwer] Thirer Ad. – Bryte] bryst Ab1.2. – Wartwik] Wor with Ad. 67 Withe] Wighe Ad. – kunungs] hans Ad. 68 Withe] Stallir tilf. Aa2. – han] mgl. Ad; hannum (ham Ab2) Ab1.2. – num] men Ab1.2. 69 bøth] boþ Ab1. – the] thy Aa2. 70 at] af Ab1.2. – Kætilsun] Hetisson Ad. – Limum] Lund Ab1.2. – bøtta] bytte Aa2. 71 at] af Ab1.2.

Grundlag af Codex Arnamagnæanus 33,4⁰ 10; samme, *Scriptores minores historiae Danicæ medii ævi* I 64. Dansk oversættelse: Gertz, Sven Aggesøns historiske Skrifter 1. Efter *Aa2*: Steph. H. Stephanius, *Svenonis, Aggonis filii, . . . opuscula* (1642). Herefter: Langebek, *Scriptores rerum Danicarum* III 139; Kolderup-Rosenvinge V 2; Gertz, *En ny Text* 11, og samme, *Scriptores minores* I 65. Dansk oversættelse: Jørgen Olrik, *Krøniker fra Valdemarstiden* 22.

At de to bevarede tekster må gå tilbage til et fælles forlæg, fremgår foruden af fælles fejl af, at de begge har en større lakune, som må skyldes, at forlægget har manglet et blad. Selv om *Aa1* er yderst fejlfuld og har adskillige overspringelser, hvorfor teksten i mange tilfælde har måttet rekonstrueres, må den som vist af Gertz være mere oprindelig end *Aa2*, som ofte er stærkt bearbejdet, bl. a. ved benyttelse af Saxo (se Gertz' ovenfor nævnte arbejder). Mens Langebek (*Script. rer. Dan.* I 42) og Rørdam (*Hist. Saml.* I 212 anm. 3) mente, at *Aa1* var skrevet af en anonym skriver, hævdede Gertz (*En ny Text* 4; *Script. min.* I 62), at håndskriftet var skrevet af Lyskander selv, men da det ikke godt kunde antages, at denne kyndige historiker vilde skrive så fejlfuldt, tænkte han sig, at han havde skrevet det, mens han som dreng opholdt sig i klosteskolen i Herrisvad kloster i Skåne. Der kan dog ikke være tvivl om, at håndskriftet ikke kan være skrevet af Lyskander selv; jf. hans autograf i *Gl. kgl. saml.* 856 fol.

Ved udgivelsen er Gertz' konjekture og rettelser (udførligt begrundet i *En ny Text*) i alm. fulgt. I nogle tilfælde har man dog måttet tage afstand fra dem, og teksten i *Aa2* er da som regel fulgt. I variantapparatet til hovedteksten (*Text I*) er meddelt alle afvigende læsemåder i *Aa2* (Stephanius), som desuden er aftrykt ndf. som *Text II*.

AM. 33.4°
2 r

Text I.

Lex castrensis siue curiæ.

(*Da. text 1*)

Cum multa nobis indagatione curiosa <reperta> reliquerit antiquitas
3 poster<is>, <curialis> societatis <et> confederationis studuit etiam utilitati
prouidere, ne uaga libertate potita effrenis contuber<ni>i iuuentus militaris
mutuis se impune lac<ess>ire po<t>uissent contume<1>iis. Ut <enim> impro-
6 borum refrenaret audaciam, sanciuit legem promulgandam, quam suo wither-

1 Cum] Quum *Aa2*; sål. ogs. i det flg. 2 indagatione curiosa] curiosa indagatione *Aa2*. - <reperta>] *mgl. Aa1.2*. - reliquerit] relinquerit *Aa1*. 3 poster<is>] *mgl. Aa2*; posteritatis *Aa1*. 3-4 <curialis>.. produidere] societatis etiam militaris utilitati prouidere studuit *Aa2*. 3 <curialis>] *mgl. Aa1*. - <et>] quæ *Aa1*. 4 produidere] peruidere *Aa1*. - potita] patuit *Aa1*. - effrenis] effectus *Aa1*. 4-5 contuber<ni>i.. contume<1>iis] iuuentus castrensis mutuis se contumeliis impune lacesseret *Aa2*. 4 contuber<ni>i] contubertui *Aa1*. 5 mutuis] metuis *Aa1*. - lac<ess>ire] lascire *Aa1*. - po<t>uissent] popuissent *Aa1*. - contume<1>iis] contumeriis *Aa1*. - Ut <enim>] Hinc potentissimi Daniæ reges, ut *Aa2*. - <enim>] *mgl. Aa1*. 6 refrenaret] refrenuet *Aa1*; refrænarent *Aa2*. - audaciam] ac Daciam *Aa1*. - sanciuit.. promulgandam] ab ultima memoria legem promulgandam sanciuerunt *Aa2*. 6-7 witherlogh.. idiomate] idiomate

logh nuncupauit idiomate; quam nos Latino sermone, licet uocabulo minus appropriato, legem castrensem et|| militarem uel legem curiæ possumus
 2 v appellare. Qu(am) quidem temporis uetustate prossus antiquasset obliuio,
 utpote raris admodum tunc temporis existentibus, qui priscorum, licet illu-
 strium, gesta memoriæ commendarent, nisi totius regni Daciæ Absalon metro-
 12 politanus illustris consueta curiositate circumspectaque ac prouida delibera-
 ratione cum nutritio suo, rege uidelicet Canuto, primi Valdemari filio, in
 matriculam conscripsi(sse)t. Nam quod uetustatis antiquitate obsoletum esse
 15 plerumque decernitur, id ipsum scripturæ beneficio reparatur. Cum itaque
 nostro (uulgari) succincta breuitate conscriptam reperissem, non tantum
 scientiæ uel ingenii a(g)gressus confidentia labore(m), (uerecun)dans
 3 r diu(rne),|| ne etiam maioris doctrine scientia præditis præsumptuosa quadam
 arrogantia uidear fecisse præiudicium, uerum potius ingenii capa(c)itate
 iuu(e)nibus uirentibus et eloquentiæ doctrina florentibus materiam elegan-
 21 tiori(s) operis prebiturus) stylo licet illepedo in Latinum sermonem transferre
 conabor. Quantum etiam ab annosis certa traditione inuestigare pot(er)am,
 regum genealogias regnorumque successiones circa finem huius opusculi ex-
 24 plicabo. Primum itaque de legum castrensiu conditoribus, qui, quare et
 ubi leges curiæ condiderint, edocebo.

Wetherlogh nuncuparunt *Aa2*. 7 quam nos] nobis uero *Aa2*. 8 appropriato] proprio *Aa2*. – et] *gentaget ved lineskifte Aa1*; uel *Aa2*. 8–9 possumus appellare] appellare licebit *Aa2*. 9 Qu(am) quidem] Quod quidem *Aa1*; Hanc equidem *Aa2*. – uetustate] uetustas *Aa2*. – prossus] prorsus *Aa2*. – obliuio] *mgf. Aa2*. 10 tunc temporis] huc usque *Aa2*. – qui] quæ *Aa1*. – priscorum] res superiorum seculorum *Aa2*. – 10–11 licet illustrium] quamlibet illustres *Aa2*. 11 gesta memoriæ] memoriæ gesta *Aa1*; memoriæ literisque *Aa2*. – commendarent] commendatur *Aa1*. – nisi] si *tilf. Aa2*. – Daciæ] Danici *Aa2*. 11–12 Absalon.. illustris] illustris et maximus antistes Absalon *Aa2*. 13 nutritio] Mauritio *Aa1*. – rege.. Canuto] Kanuto rege *Aa2*. – primi Valdemari] Waldemari primi Daniæ regis *Aa2*. 13–14 in.. conscripsi(sse)t] mature habita atque instituta, in exiguum quoddam uolumen, uelut in matriculam, eam contulisset *Aa2*. 14 conscripsi(sse)t] conscripsit *Aa1*. – uetustatis] *mgf. Aa2*. 15 scripturæ] literarum *Aa2*. – reparatur] repararet *Aa1*. – itaque] constitutiones eiusmodi *tilf. Aa2*. 16 nostro (uulgari)] nostra uernacula et quidem *Aa2*. – (uulgari)] *mgf. Aa1*. – succincta] succinctu *Aa1*. – conscriptam] conscriptum *Aa1*; conscriptas *Aa2*. 16–22 non.. conabor] eas in Latinum sermonem transferre conatus sum, haud sane scientiæ aut ingenii confidentia, neue ut præsumptuosa quadam arrogantia maiori doctrina præditis præiudicium facerem, uerum potius ut ampliore dicendi facultate florentibus materiam elegantiori stilo elaborandam præberem *Aa2*. 17 a(g)gressus] agressus *Aa1*. – labore(m)] laboreæ *Aa1*. – (uerecun)dans] desudans *Aa1*. 18 diu(rne)] diuino *Aa1*. – ne] nec *Aa1*. – scientia] *Gertz retter i En ny Text til affluentia*; *jf. note i Script.min.*; *rekonstruktionen twiulsom*. – præditis] præditum *Aa1*. 19 præiudicium] præditum *Aa1*. – capa(c)itate] capisitate *Aa1*. 20 iuu(e)nibus] iuuantibus *Aa1*. – 20–21 elegantiori(s).. prebiturus] elegantiori *Aa1*. 22–24 Quantum.. explicabo] *mgf. Aa2*. 22 pot(er)am] potam *Aa1*. 24 conditoribus] dicam *tilf. Aa2*. – qui] deinde *Aa2*. 25 ubi]

(*Da. text 1; Saxo 1*).

(1.) Canutus, Suenonis regis Tygeskeg filius, tanquam leo fre(n)dens auitis
 3^v potitus successibus, cum ab ultima|| Tyle usque ad Grecorum imperium
 inuicto quodam (cona)mine imperii sui terminos magnifice dilatasset (et),
 uirtutis potentia Gerionem præcellens Hesp(e)rium, magno ferme par
 30 Alexandro, Angliam, Noruegiam, Sclauiam cum (Sem)landia proprio
 regno aggregasset, magnitudinis potentia(m) magnifice satis sub(lim)auit.
 Qui cum omnes circumiacentes regiones regni sui subiugasset imperio, (ui)ris
 33 (quo)que bellicosis passim confl(u)entibus, quorum numerus ob uirtutis
 famam et uictoriæ Dodone poterat frondibus comparar(i), qui se certat(i)m
 incunctant(er)que suo de(d)ebant homin(i)o, cum i(n) ta(m) numerosa
 36 turba, (que) confluer(a)t, pari uirtute clarere non lique(re)t (tamen
 41 uniuers)os, regis ad h(o)c tandem declinauit|| intentio, ut militum cohortem,
 prius uelud ordine confuso ab inuicem non discrepantem, iuxta meritorum
 39 qualitatem et uirtutum experientiam segrega(re et) suæ familiaritati uirtute
 præstantiores decreu(er)it approximare, ut sibi familiarior(i modo) asciscer(e)t,
 quos stemmatis titulis florere didicerat facultatumque copiis exube-

ubinam *Aa2*. – curiæ] istas *Aa2*. – condiderint] promulgauerint *Aa2*. Kap. 1] *Overskr.*: De Kanuto Magno, legum castrensium siue curialium conditore *Aa2*. 26 Canutus] Rex itaque Kanutus *Aa2*. – regis Tygeskeg] Tyugescheg, Daniæ regis *Aa2*. 26–27 tanquam . . cum] cum auitis regnis prouinciisque potitus esset *Aa2*. 26 fre(n)dens] freudens *Aa1*. – auitis] autis *Aa1*. 27 ultima] uirtutis *Aa1*. 28 (cona)mine . . sui] robore ditionis suæ *Aa2*. – (cona)mine] omine *Aa1*. – dilatasset] dilatauit *Aa2*. 28–29 (et) . . Hesp(e)rium] Nam, diffusæ magnitudinis potentia *Aa2*. 28 (et)] *mgl. Aa1*. 29 Hesp(e)rium] Hesprium *Aa1*. – par] *mgl. Aa1*. 30 cum] *mgl. Aa2*. – (Sem)landia] Finlandiam *Aa1-2*; *jf. text 1 samt Gertz: En ny Text 154*. 30–37 proprio . . (uniuers)os] omnesque circumiacentes regiones suam in potestatem redegit patrioque regno subiugauit. Unde factum, ut ad ipsius aulam uiri bellicosi passim confluerent, qui ob uirtutis et uictoriæ famam tanti principis obsequio certatim se incunctanterque dederunt. Numerosa itaque uirorum militarium turba ad ipsius quidem regiam conuenit; sed omnes tamen pari uirtute neuitquam excelluerunt. 31 aggregasset] agrregasset *Aa1*. – potentia(m)] potentia *Aa1*. – sub(lim)auit] subiugauit *Aa1*. 32–33 (ui)ris (quo)que] iurisque *Aa1*. 33 confl(u)entibus] conflictentibus *Aa1*. 34 comparar(i)] comparare *Aa1*. – certat(i)m] certatam *Aa1*. 35 incunctant(er)que] incunctantque *Aa1*. – de(d)ebant] debebant *Aa1*. – homin(i)o] hamino *Aa1*. – i(n) ta(m)] itaque *Aa1*. 36 (que)] *mgl. Aa1*. – confluer(a)t] confluerit *Aa1*. – lique(re)t] liquet *Aa1*. 36–37 (tamen uniuers)os] innumeros *Aa1*; *herefter nyt kap. m. overskr.*: De causa electionis *Aa2*. *Også i Aa1 er der angivet nyt kap.; jf. Gertz, En ny Text 166*. 37 regis . . intentio] Quocirca rex Kanutus ad hanc tandem curam animum intendit *Aa2*. – h(o)c] hæc *Aa1*. 38 uelud] ueluti *Aa2*. – ordine confuso] confuso ordine *Aa2*. 39–41 segrega(re) . . asciscer(e)t] segregaret. Inprimis uero suæ familiaritati adiungere decreuit *Aa2*. 39 segrega(re et)] segregauit *Aa1*. – familiaritati] familiaritate *Aa1*. 40 decreu(er)it] decreuit *Aa1*. – familiarior(i modo)]

42 rare, ut pot<iori> oriundi prosapia uirtutis apicem capescerent et locupletiori
educati in familia armature in bellis non afficerentur inopia.

(2.) Præcone igitur denunciante seruar<i> pro<mulg>auit, solos illos regis
45 clementiam familiaritatis priuilegio magis <sibi> fam<u>lariter appr<ox>i-
mare, qui ob regis reuerentiam caterueque decorem bipennibus mucronum-
4 v que capulis deauratis coruscarent. Cedit enim honori principis, si cetus|| eum,
48 contuberni<i> corona stipat<u>m, comitetur herilis. Hac promulgata sententia
hii, quos rei familiaris urgebat inopia, se a phalanga locupletiori decreuerunt
alienos. Nec mora: fabrilibus officinis crepitantibus ciuitates uniuersæ reso-
51 nant. Quippe omnis ornatus auro prius conspicuus aurifabrorum sudore con-
flatur in massam, ut, quod in uanos peni<tu>s usus fastus militaris collegerat,
eo aurifabrorum exquisita ingeniositas bipennes et capulos uenustaret. Ex
54 quo accidit, ut humana procliuis ambitio<ni> conditio, parcitate<m> sumptus
ha<ut> contemplans, elegantior<i> armorum) artificio præcellere sodalem
conabatur. Unde liquet, ut, qui fortunatori educati sunt auspicio, tal<e>s

familiariorem *Aa1*. 40-41 asciscer<e>t] asciscerit *Aa1*. 41 quos] quod *Aa1*. - stem-
matis] stematis *Aa1*. 41-42 didicerat.. exuberare] uel facultatem copiis exuberare didi-
cerat *Aa2*. 41 didicerat] didicerat *Aa1*. 42 ut pot<iori>] utpote *Aa1*. - pot<iori>
oriundi] nempe et generosa orti *Aa2*. - capescerent] capessarent *Aa1*. 43 educati..
familia] in familia educati *Aa2*. - educati in] educatu *Aa1*. - armature] armata *Aa1*.
- in bellis] imbellis *Aa2*. 44 Præcone] *nyt kap. ikke angivet i Aa1-2*. - igitur] *mgl.*
Aa1. - denunciante] deminuante *Aa1*. - seruar<i> pro<mulg>auit] seruare pronun-
tiauit *Aa1*; proclamari iussit *Aa2*. 45-46 familiaritatis.. appr<ox>imare] experturos
artiorisque familiaritatis priuilegio præ aliis fruituros *Aa2*. 45 <sibi>] *mgl. Aa1*. -
fam<u>lariter] familiariter *Aa1*. 45-46 appr<ox>imare] apprimare *Aa1*. 46 ob] in *Aa2*.
- reuerentiam] honorem *Aa2*. - caterueque] eatenus neque *Aa1*; militaris *tilf. Aa2*.
47 deauratis] dearmatis *Aa1*. - cetus eum] eum cætus *Aa2*. - cetus] cesus *Aa1*. 48
contuberni<i>] contuberni *Aa1*; militaris *Aa2*. - stipat<u>m] stipatim *Aa1*; fulgentibus
insignis armis *Aa2*. - comitetur herilis] undique secus comitetur *Aa2*. - Hac..senten-
tia] Hoc edicto promulgato *Aa2*. 49 hii] hi *Aa2*. - phalanga] phalange *Aa2*. 49-50
decreuerunt alienos] secernere et ueluti prorsus alienos seiungere decreuerunt *Aa2*.
50 officinis] *mgl. Aa1*. - crepitantibus] *gentaget i hs. Aa1*; perstreptibus *Aa2*. 50-51
ciuitates.. resonant] uniuersæ resonant ciuitates *Aa2*. 51-52 sudore..massam] opera
in massam conflatur *Aa2*. 52 quod] antea *tilf. Aa2*. - in uanos] inuanos *Aa1*.
peni<tu>s] *mgl. Aa2*; pænis *Aa1*. - collegerat] collegat *Aa1*. 53 eo] *mgl. Aa1*. - auri-
fabrorum exquisita] exquisita aurifabrorum *Aa2*. - capulos] papulas *Aa1*. 54 humana
.. <conditio>] quomodo mens humana ad ambitionem procliuis esse solet *Aa2*. -
ambitio<ni> conditio] ambitio *Aa1*. 54-56 parcitate<m>..conabatur] unusquisque
militum, sumptibus haud parcens, commilitonem et sodalem suum armorum splendore
artificioque præcellere conaretur *Aa2*. 54 parcitate<m>] parcitate *Aa1*. 55 ha<ut>]
hanc *Aa1*. - elegantior<i> armorum] elegantiora *Aa1*. 56-57 ut..ornatus] eos tantum
elegantem armorum decere ornatum, qui lautioris fortunæ auspiciis nati sunt et educati

57 elegans|| armorum deceat ornatus. Cumque phalanx numerosa nouo quodam
splenderet ornatu, placuit, ut huius turbæ numerositas certo calculationis
numero subputaretur; cuius summa numeri tria millia militum extitit electo-
60 rum. Quam cateruam suo idiomate thinglith placuit nuncupari.

(*Da. text 1; Saxo 2*).

⟨3.⟩ Cum itaque tam dissonos ritus gentium uni coadunasset familiæ, opus
erat, ut tanti regis exercitus, utpote ex uariis ad⟨un⟩atus nationibus, uniuersis
57 uidelicet regnis iurisdictioni suæ subiugatis, quorum|| ritus dissona tamen
uarietate discrepabant, omni contrarietatis sopita controuersia, prout contec-
tales decet honestos, c⟨ommu⟩ni domino, adinuicem non altercantes, pari
66 uoto fam⟨u⟩larentur, nulla dissidii li⟨u⟩orisque uel inuidiæ macula d⟨is⟩tra-
hente, u⟨er⟩um po⟨tius⟩ tanquam unius capitis membra regis obtemperare
mandatis uoluntatis unione parati, prout fideles ⟨sodales⟩ nil aduersæ suspi-
69 tionis de se præsumentes. Non enim ne⟨gotio⟩ facili tantorum ⟨ce⟩tum dis-
sonum pacificare ualuisset, nisi pene immanitate præcipitium temperaret ex-
cessus, ut ⟨ipsa⟩ correptionis magnitudo audaciam refrenaret delinquendi.||

Aa2. 56 tal⟨e⟩s] talis *Aa1.* 57 elegans] ellegans *Aa1.* 57-58 Cumque . . ornatu] Quum autem ad edicti regii normam numerosa phalanx, nouo quodam armorum decore resplendens, in Kanuti aulam confluxisset *Aa2.* 58 huius . . numerositas] uniuersa multitudo *Aa2.* 59 subputaretur] subpittaretur *Aa1;* supputaretur *Aa2.* - numeri] *mgl. Aa2;* nummeri *Aa1.* 59-60 extitit electorum] selectorum expleuit *Aa2.* 60 cateruam] *mgl. Aa1.* - thinglith] tinc, lith *Aa1.* - placuit nuncupari] nuncupari placuit *Aa2.* Kap. 3] *Overskr.:* De causa institutionis *Aa2.* 61 itaque] Kanutus rex *tilf. Aa2.* - dissonos] dessonos *Aa1.* - coadunasset] coajuuasset *Aa1.* 62 exercitus] exitus *Aa1.* - ad⟨un⟩atus] adimatus *Aa1;* collectus *Aa2.* 63 quorum . . tamen] cuius tamen mores immensa *Aa2.* 64 discrepabant] discrepabat *Aa1.* 64-65 omni . . c⟨ommu⟩ni] ad uniformem castrensis disciplinæ tenorem seruandum adigeretur. Nihil etenim honestos commilitones magis decet, quam ut, omni controuersia sopita, uni *Aa2.* 65 c⟨ommu⟩ni] cum *Aa1.* 66 fam⟨u⟩larentur] familiarentur *Aa1;* famulentur *Aa2.* - nulla . . li⟨u⟩orisque] nullaque dissidii, liuoris *Aa2.* - dissidii] = discidii. - li⟨u⟩orisque] litorisque *Aa1.* - uel] aut *Aa2.* 66-69 d⟨is⟩trahente . . præsumentes] inter eos existente, concordii uoluntatis unione coniuncti, tanquam unius capitis membra et sic ut fideles asseclæ, nihil sinistre suspicionis inter se fouentes, unius regis mandatis unanimes obtemperent. Cæterum, ut Kanuti regis industria dissolutos militiæ mores præfractius ridiusque constringeret, aduersum effrenes concitatique ingenii tyrones seueritate potius quam nimio fauore ac profusa indulgentia utendum duxit *Aa2.* 66-67 d⟨is⟩trahente] detrahentes *Aa1.* 67 u⟨er⟩um] unum *Aa1.* - po⟨tius⟩] posuit *Aa1.* - regis] regnis *Aa1.* 68 ⟨sodales⟩] *mgl. Aa1.* 69 præsumentes] præsummentes *Aa1.* 69-70 ne⟨gotio⟩ . . pacificare] de facili tam numerosam clientelam, sermone, moribus et ingeniis ualde dissimilem ac dissentientem, ad mutuam concordiam reuocare *Aa2.* 69 ne⟨gotio⟩] nec *Aa1.* - ⟨ce⟩tum] ritum *Aa1.* 70 nisi] si *tilf. Aa2.* - immanitate] *mgl., plads åben Aa1.* 70-71 temperaret excessus] excessus temperasset *Aa2.* 71 ut ⟨ipsa⟩] ut pote *Aa1;*

(Da. text 1; Saxo 3).

6r (4.) Cum omni igitur exercitu collecto inter opera bellica iam membra
 quietis tranquillitate recrearet, accersitis sibi uiris sapientioribus, quos nouerat
 industri(a) rex pollere prudentiæ, Øpy uidelicet Sapient(e) Sialandensi et
 75 Eschillo eius filio, eo quod his suorum archana consiliorum reserare experien-
 tiæ pro(pter e)uidentiam neiticam formidaret – nam et illos suos elegerat
 secretarios – in Anglia subtili indagatone deliberabat, quonam rigore iuueni-
 6v lem temperaret insolentiam in posterum petul(a)nti(am)|| con(tund)endo,
 cuius timore nullus alterum quibuslibet lacessere(t) contumeliis. Et cum ad
 transgressionis præcipitium humana sit procliuis conditio, consulte curatio-
 81 ni(s) opus erat, ut singulis quibusque præuaricationis casibus accurata adhi-
 berentur remedia. Cautum (ergo) statuerunt tam de minoribus quam de
 m(ai)oribus s(a)tis exquisite pertractare. Ut igitur expeditius ad arduiora
 84 transeamus negotia, de minutis prius dispiciemus.

Omnen itaque controuersiæ scrupulum antiquitatis satagens eliminare so-
 lertia in id summo studio incubit, quatenus tot(o)s, unanimi quibus pugnandi
 7r animus|| estuabat desiderio, fraterna quædam dilectionis compago uniret.

et Aa2. – correptionis magnitudo] magnitudine correptionis Aa2. – refrenaret delin-
 quendi] delinquendi refrænasset Aa2. Kap. 4] *Overskr.*: De legum conditione et loco
 Aa2. 72 Cum . . iam] Quum igitur in Anglia, omni exercitu suo collecto, Kanutus rex
 defessa bellicis operibus Aa2. 73 sibi] ad se Aa2. 73–74 quos . . prudentiæ] et quos ante
 alios prudentia pollere nouerat Aa2. 74 industri(a)] industriæ Aa1. – Øpy] Opone
 Aa2. – Sapient(e) Sialandensi] sapientiæ Sialandensiæ Aa1; Sialandensi, cognomen-
 to Sapiente Aa2. – et] *mgl.* Aa1. 75 Eschillo] Eskillo Aa2. 75–76 eo . . formidaret] qui-
 bus potissimum consiliorum suorum arcana propter multarum rerum experientiam
 communicare et concredere solebat Aa2. 75 eo quod] eoquod Aa1. – reserare] rese-
 raret Aa1. 76 pro(pter e)uidentiam] prouidentiam Aa1. – nam . . elegerat] quos etiam
 suos constituerat Aa2. 77 in . . deliberabat] cum iis seriam suscepit habitque delibe-
 rationem Aa2. – quonam] quoniam Aa1; disciplinæ *tilf.* Aa2. 78 temperaret] coherceret
 Aa2. – insolentiam] firmamque *tilf.* Aa2. – in] *mgl.* Aa1. 78–79 petul(a)nti(am) . .
 contumeliis] inter milites pacem et concordiam sanciret. Quocirca eorum suasus atque
 consilio leges promulgauit castrenses, quarum formidine nullus aliorum quibuslibet
 iniuriis lacessere auderet Aa2. 78 petul(a)nti(am)] petulentiæ Aa1. – con(tund)-
 endo] consulendo Aa1. 79 lacessere(t)] lacessere Aa1. – Et] Ut Aa1. – cum] quia
 Aa2. 80 procliuis] præleuis Aa1. – 80–81 consulte curationi(s)] *mgl.* Aa2. 80–81 cu-
 rationi(s)] curationy Aa1. 82–83 Cautum . . pertractare] Propterea tam in minutos
 quam grauiore excessus exquisita cautione animaduertendum statuit Aa2. 82 (ergo)]
mgl. Aa1. 83 m(ai)oribus] minoribus Aa1. – s(a)tis] sitis Aa1. 83–84 arduiora . . negotia]
 negotia magis ardua transeamus Aa2. 83 arduiora] *herefter gentaget* adherentur
 remedia. Cautum statuerunt remedia Aa1; *jf. ovf.* 84 transeamus] Tuscani Aa1. – mi-
 nutis] minutiis Aa2. – dispiciemus] displicemus Aa1. 85 itaque] etenim Aa2. 85–86
 satagens . . solertia] solertia ex aula pricipium eliminare satagens Aa2. 85 eliminare]
 elimare Aa1. 86 in . . incubit] *mgl.* Aa1. 86–87 quatenus . . desiderio] ne uel minima

(*Da. text 7; Saxo 7 a*).

(5.) Priscorum quippe curialium, qui et nunc militari censentur nomine, hæc uigebat consuetudo, ut absque armigeris et famulis alterna sibi præsta-
 90 rent obsequia et uicissim sibi famularentur. Unde constituerunt, ut, si quis
 sodalis sui equum cum proprio adaquaret, alterum eundo, alterum equitare
 redeundo. Quod si forte alieno caballo, ru(n)cino, palefrido, dextrario sub-
 7 v uectus ad aquandum (suum) minaret, (et) parcatatis|| attractus macula
 i(ti)de(m) equitando rediret, (esset)que super eodem præuaricat(ioni)s ter
 conuentus excessu binoque commilitonum conuictus testimonio placuit eum
 96 uno homine in cenando exterius residere. Moris quippe fuit, ut uel secun-
 dum uirtutis titulum uel temporis prioritatem uel nobilitatis exce(lsiorem)
 propaginem locis sibi milites residerent assignatis, ut p(ro) po(rtion)e po(c)i-
 99 ores et priores loca capessent digniora; unde liquet, ut absque contumeliis
 et probris a loco n(emo) es(se)t transferendu(s) assueto. Pari (inci)dit iudi-
 tio, si quis equum suum (c)um sodalis s(ui) palefrido pabulando suo ter
 3 equo aristas porrexerit, et super hoc, ut super(ius) duorum conuictus testi-
 8 r monio. Eidem e(tia)m sententiæ subiacere|| decreuerunt (mil)item eum, si

litigii causa inter commilitones existeret, sed potius ut eorum animos, qui eodem pugnandi desiderio æstuabant *Aa2*. 86 tot(o)s] totus *Aa1*. – unanimi] unanimes *Aa1*. 87 estuabat] *Aa1* har estu estuabat (*ved sideskifte*). – quædam] quadam *Aa1*. – compago] compage *Aa1*. Kap. 5] *Overskr.*: De legibus minutos excessus concernentibus *Aa2*. 88 quippe] autem *Aa2*. – et] quæ *Aa1*. – nunc] nec *Aa1*. 89 absque] aliisque *Aa1*. 90 famularentur] familiarentur *Aa1*. 91 sodalis] socialis *Aa1*. – sui] suum *Aa1*. – proprio] populo *Aa1*. 92 forte] uero quis *Aa2*. – ru(n)cino . . dextrario] *mgl. Aa2*. – ru(n)cino] rucino *Aa1*. 92–93 subuectus . . minaret] ad aquandum subuectus *Aa2*. 93 (suum)] *mgl. Aa1*. – (et) parcatatis] parcatatisque *Aa2*. – (et)] quæ *Aa1*. – parcatatis] parcatatis *Aa1*. 94 i(ti)de(m)] inde *Aa1*; unum eundemque *Aa2*. – equitando] iret et *tilf. Aa2*. – rediret] redierent *Aa1*. – (esset)que] quæ *Aa1*; et *Aa2*. – præuaricat(ioni)s] *mgl. Aa2*; præuaricatus *Aa1*. 94–95 ter . . excessu] excessu ter conuentus *Aa2*. 95 commilitonum] commilliconum *Aa1*. – conuictus testimonio] testimonio conuictus esset *Aa2*. 96 uno homine] *mgl. Aa1*. – in . . exterius] exterius in cenando *Aa2*. – cenando] ænado *Aa1*. 97 titulum] aculum *Aa1*. – prioritatem] proritate *Aa1*. – exce(lsiorem)] *mgl. Aa2*; excessu et *Aa1*. 98 propaginem] propagine *Aa1*. – sibi] si *Aa1*. – milites . . assignatis] assignatis residerent milites *Aa2*. – residerent] reciderunt *Aa1*. – ut . . po(rtion)e] utpote *Aa1*. 98–99 p(ro) . . et] sic uel dignitate potiores uel tempore *Aa2*. 98–99 po(c)iores] posiores *Aa1*. 99–1 ut . . assueto] quod nemo sine singulari contumelia et opprobrio a consueto loco transferri potuerit *Aa2*. 1 n(emo) es(se)t] non est *Aa1*. – transferendu(s)] transferendum *Aa1*. 1–3 (inci)dit . . porrexerit] eum sententiæ subiacere decreuerunt, qui inter pabulandum suo equo ter aristas porrexerit, alieno uero stipulam *Aa2*. 1 (inci)dit] cedit *Aa1*. 2 (c)um] tum *Aa1*. – s(ui)] seu *Aa1*. 3 super(ius)] super *Aa1*; antea *Aa2*. 3–4 testimonio] fuerit *tilf. Aa2*. 4–5 Eidem . . (et)] Item, si quis equos adaquando *Aa2*. 4 e(tia)m] eum *Aa1*. – (mil)item] Item *Aa1*. 5

quis equos adaquarit (et) contra fluminis gurgitem ascendens lympham tur-
 6 bauerit, ita ut nisi turbulentam alii potare nequiverint, similique ter idem
 fecisse testimonio constiterit. Simili sententiæ subi(e)cere; similem namque
 culpam par pæna condempnat. Amplius, si quem obstinata præsumptio ternis
 9 incorrigibilem notauerit excessibus, et respiscere detrectauerit, extremum om-
 nium locandum statuerunt (et) pro arbitrio cuiuslibet ossibus eum iactandum.
 Ill(e) etiam in potu ciboque nemini communicabit, suo solus catino conten-
 12 tus et poculo. Attamen, si regis cuiuspian adeo calumnie patronisare decre-
 u(er)it excellenti(a), ut eum prime sedi locaret collateralem eum sibi consti-
 8 v tuendo,|| ex principis hoc (ei) clementia indulgeri concess(erun)t, hac tamen
 15 adiecta conditione, ut ab omni commilitonum segregatus a(m)miniculo a
 prioris iuris obligatione exceptus esset.

(Da. text 2).

(6.) Sed cum de multis lex esset statuenda negotiis, a principali dignitate
 18 legis inchoavit primordia, ut (ips)e, prout suis formam præscriberet (et)
 obsequendi necessitatem, ita sua familiaritatis gratiæ conformaret. Placuit
 igitur exerci(tu regem comi)tatum, uel quem decet eodem honore potiri,

(et)] quæ *Aa1*. – lympham] tympham *Aa1*. 6 nisi] *mgl. Aa1*. – nequiverint] nequeant
Aa2. – similique] simulque *Aa1*. 6–7 ter .. testimonio] testimonio idem ter fecisse *Aa2*.
 7 Simili] Simul *Aa1*. – sententiæ subi(e)cere] iudicio obnoxius erit *Aa2*. – subi(e)cere]
 subiacere *Aa1*. 8 pæna] pœna *Aa2*. – ternis] terris *Aa1*. 9 incorrigibilem .. excessibus]
 excessibus inobsequentem notauerit *Aa2*. – incorrigibilem] morigibilem *Aa1*. – excessi-
 bus] excessus *Aa1*. – extremum] eum *tilf. Aa2*. 10 statuerunt] statuerit *Aa1*. – (et) ..
 iactandum] Imo decreuerunt, ut quilibet conuictorum ossa in eum pro arbitrio suo
 iactaret, nec quisquam propterea temeritatis aut petulantia argueretur *Aa2*. – (et)]
 guæ *Aa1*. 11 Ill(e) etiam] Insuper, ut illi *Aa2*. – Ill(e)] Illi *Aa1*. – ciboque] et cibo
Aa2. – communicabit] communicante *Aa2*. 11–12 contentus] esset *tilf. Aa2*. 12 Attamen]
 At uero *Aa2*. 12–13 regis .. excellenti(a)] cuiuspian pertinaciæ adeo patrociniari
 uellet regis clementia *Aa2*. 12 cuiuspian] cuiusdam *Aa1*. 12–13 decreu(er)it] decreuit
 ex (*if. flg.*) *Aa1*. 13 excellenti(a)] excellentiæ *Aa1*. 13–14 prime .. constituendo] sibi
 collateralem constituendo in prima sede locaret *Aa2*. 14 hoc (ei)] huius *Aa1*. – (ei) ..
 concess(erun)t] indulgentia ei concedendum putarunt *Aa2*. – concess(erun)t] con-
 cessit *Aa1*. 15 commilitonum] comulationum *Aa1*. – a(m)miniculo] annundo *Aa1*;
 adminiculo *Aa2*. 16 obligatione] abligatione (*rett. fra* ablegatione) *Aa1*. – esset] *mgl.*
Aa1. Kap. 6] *Overskr.*: De mutua fauoris exhibitione et stipendiorum solutione *Aa2*.
 17 negotiis] Kanutus rex *tilf. Aa2*. 18 legis .. primordia] eiusdem inchoanda duxit *Aa2*.
 – inchoauit] inchiauit *Aa1*. 18–19 ut .. conformaret] Uoluit etenim clementiæ et man-
 suetudinis temperamento ita se ad militum arbitrium accomodare, quomodo ipse illis
 obsequendi formam necessitatemque præscriberet *Aa2*. 18 ut (ips)e] utpote *Aa1*. –
 (et)] quod *Aa1*. 20 igitur .. eodem] ergo, ut rex seu quilibet princeps, qui exercitus
 comitatu gloriari uelit, quemque decet tali *Aa2*. – exerci(tu .. comi)tatum] exerci-

21 fidelitatem, quam exigit, suis hominibus præstare, uultus hylaritatem exhibere
 9 r affabilitatisque gratiam|| 〈nemini〉 negare. Opere precium etiam fuit adnec-
 24 tere, ut stipendia militibus suis, cum usus uel necessitas postulau(ſſe)t, sine
 24 mora omnique contradictione remota ministraret, ut, percepto censu stipendi-
 27 præceptis non supersederent. Frustra namque exigit qui, quod debet, non
 impendit.

(*Da. text 5; Saxo 20*).

(7.) Illud etiam non pretermisit antiquitas, formam prænotare, qua prin-
 30 cipis maiestate illibata m(ili)tis 〈quo〉que non esset honor imminutus, si ad
 9 v alterius se quis transferret|| hominium. Statuit igitur, in circumcisionis
 uigilia, quando superstitiosa gentilium assertio nouum autum(a)t annum in-
 33 cho(a)re, experti militis, domini nouitatem affectantis, duos commilitones
 ad dominum, a cuius se dom(inii) iurisdictione gliscit exuere, deleg(a)ndos,
 qui et ei hominium una cum seruitio resignent illius. Sicque absque contume-
 36 liæ uerecundia dominique im(pro)perio ad alterius placuit hominium 〈eum〉
 posse conuolare.

tatus *Aa1*. 21 exigit . . præstare] a suis hominibus exigit, iisdem uicissim præstaret *Aa2*.
 – uultus] multis *Aa1*. – hylaritatem] hyralitatem *Aa1*; hilaritatem *Aa2*. 21–22 exhibere
 affabilitatisque] exiberet comitatisque et affabilitatis *Aa2*. 22 affabilitatisque] affinita-
 tisque *Aa1*. – 〈nemini〉] eum *Aa1*; non *Aa2*. – negare] denegaret *Aa2*. – precium]
 quoque pretium *Aa2*. 22–23 etiam . . adnectere] duxit statuere *Aa2*. 23 ut] rex siue
 princeps *tilf. Aa2*. – cum] ubi *Aa2*. – postulau(ſſe)t] postulauit *Aa1*; postulare *Aa2*.
 24 contradictione] cura dictione *Aa1*. – ministraret] subministraret *Aa2*. 24–25 per-
 cepto . . stipendiario] illi, censu stipendiario percepto *Aa2*. 24 percepto] præcepto *Aa1*.
 25 bonitatis 〈et〉] *mgl. Aa2*. – 〈et〉] *mgl. Aa1*. 25–26 dominis . . omnimodis] uicem
 dominis suis reddentes omnimodis fideles existerent *Aa2*. 25 uicem] inuicem *Aa1*. 26
 iussionibus] iussis *Aa2*. 26–27 obtemperare . . præceptis] obtemperarent præceptisque
 parere *Aa2*. 26 obtemperare et] obtemperarent *Aa1*. 27 exigit qui] exigui *Aa1*. Kap. 7]
Overskr.: De ministerii resignatione *Aa2*. 29 Illud] Illam *Aa2*. – pretermisit] permisit
Aa1. – prænotare] instituere *Aa2*. – qua] et *tilf. Aa2*. 30 maiestate] maiestas *Aa2*. –
 m(ili)tis 〈quo〉que] multisque *Aa1*; et militis *Aa2*. – imminutus] imminuit *Aa1*. 31
 transferret] inferret *Aa1*. – hominium] hominum *Aa1*. – igitur] ergo *Aa2*; ut *tilf. Aa1*.
 – circumcisionis] circionis *Aa1*. 32–33 quando . . incho(a)re] quæ nouum annum
 inchoat *Aa2*. 32 autum(a)t] autumnet *Aa1*. 32–33 incho(a)re] inchoreret *Aa1*. 33
 experti] exceptis *Aa1*. – domini] domum *Aa1*. 34 dominum] domum *Aa1*. – a] *mgl.*
Aa2. – dom(inii) iurisdictione] dominio *Aa2*. – dom(inii)] domum *Aa1*. – gliscit exuere]
 exuere cupit *Aa2*. – deleg(a)ndos] delegendos *Aa1*; ablegandos esse *Aa2*. 35 homi-
 nium] hominum *Aa1*. – una] *mgl. Aa2*. – resignent illius] illius resignent *Aa2*. – illius]
 illi *Aa1*. – Sicque] Et sic *Aa2*. 36 im(pro)perio] imperio *Aa1*; offensa *Aa2*. 36–37 ad . .
 posse] poterat unusquisque ad alterius hominium libere *Aa2*. 36 〈eum〉] *mgl. Aa1*.
 37 conuolare] uolare *Aa1*. Kap. 8] *Overskr.*: De conuitiis et contumeliis *Aa2*. 38 Sed]

(*Da. text 7; Saxo 6 b*).

39 ne, discidii liuore interrupta fraterne unionis concordia, mutuis ⟨quo⟩que se
10 r afficerent contumeliis, censuit itaque antiquitatis solertia|| causis huiusmodi
incantationis antidotum propinare, quatenus disc⟨or⟩diæ anticipata primordia
42 Nasonis autoritate pessundar⟨e⟩t:

Pr⟨in⟩cip⟨i⟩is obsta: sero medicina paratur,
cum mala per longas conualuere moras.

45 Ferro enim resecanda sunt uulnera,
quæ fomentorum non senserunt medicinam.

Si quis igitur commilitonem suum conuitorum afficeret contumeliis uel qui-
48 buslibet ⟨minis⟩ prouocaret, iniuriam uidelicet inferendo, in præsentia regis,
uniuersis commilitonibus corrogatis, in colloquio, quod dicitur huskarlestefne,
placuit actitari. Quod si autor commilitonem suum super iniuria sibi illata
51 duorum commilitonum suorum in witterlog mannæ reum attestacione pro-
bare potu⟨er⟩it, ita|| quod testes supra sacramenta testimonium confirmarent
iuramento, sancitum est, reum uno homine exterius in solito cenaculo locan-
54 dum considerare. Generale etiam constitutione difinitum est omnem controuer-
siam inter ipsos commilitones exortam nusquam nisi in p⟨re⟩taxato diffi⟨ni⟩-
tum est colloquio terminari ⟨debere⟩ aut etiam agitari.

Cæterum *Aa2.* – iniquitatis..conuitia] uniuersæ iniquitatis fomitem rixæ et con-
uitia suscitare soleant *Aa2.* – uniuerse] uirtute *Aa1.* 39 ne..concordia] illius etiam
remedia adhibere placuit, ne, fraternæ unionis concordia dissidiis, odio et liuore inter-
rupta *Aa2.* – interrupta] sussitata *Aa1.* – fraterne] fiat ne *Aa1.* – mutuis ⟨quo⟩que]
mittisique *Aa1;* mutuis *Aa2.* 40 afficerent contumeliis] contumeliis commilitones affi-
cerent *Aa2.* – afficerent] afficeret *Aa1.* – causis huiusmodi] huiuscemodi causis *Aa2.*
41–44 incantationis..moras] maturo castigationis remedio occurrendum esse, ut ri-
xarum et conuitorum primordia legum autoritate anticipata in ipsis principiis sopi-
rentur, antequam per longas moras inualescerent *Aa2.* 41 disc⟨or⟩diæ] discidiæ *Aa1.*
42 pessundar⟨e⟩t] pessundarit *Aa1.* 43 Pr⟨in⟩cip⟨i⟩is] præcipuis *Aa1.* 46 fomentorum]
formetorum *Aa1.* 47 igitur] ergo *Aa2.* – commilitonem] commilitonem *Aa1.* – conuitorum
..contumeliis] conuitiis aut contumeliis afficeret *Aa2.* 48 ⟨minis⟩] iniuriis *Aa1.2;*
Gertz retter til iurgiis. – iniuriam..inferendo] ea de re *Aa2.* 49 uniuersis] *mgl., plads
åben Aa1.* – dicitur] dicit *Aa1.* 50 placuit actitari] actionem institui placuit *Aa2.* –
autor] actor *Aa2.* – sibi illata] sillata *Aa1.* 51 duorum..reum] in Witherloghmanne
reum esse duorum commilitonum suorum *Aa2.* 52 potu⟨er⟩it] potuit *Aa1;* poterit *Aa2.*
– ita quod] adeo ut *Aa2.* 52–53 supra..iuramento] iuramento super sacramenta facto
testimonium suum confirmare non detrectent *Aa2.* 53–54 exterius..est] *mgl. Aa1.*
54–55 omnem controuerisiam] ut omnis controuerisiam *Aa2.* 55 inter] ut *Aa1.* – com-
militones] comilitones *Aa1.* – exortam] exorta *Aa2.* 55–56 p⟨re⟩taxato..agitari] col-
loquio iam nominato agitaretur aut decideretur *Aa2.* 55 p⟨re⟩taxato] pertaxato *Aa1.*
55–56 diffi⟨ni⟩tum] diffictum *Aa1.* 56 colloquio] colloquium *Aa1.* – ⟨debere⟩ aut]

(Da. text 8).

57 (9.) Constitutione etiam generali cautum est, ut omnis inter commilitones
 orta controuersia de fundis et agris, seu etiam de mansionis deprædatione,
 quod nostro dicitur ydiomate boran, in præfato quærela ag(it)ata colloquio
 60 (terminetur). Is, cui commilitonum ius uendi(ca)tionis adiudicabit iudicium,
 117 cum sex sortitis|| s(ibim)et in suo cetu, id est fjarthing, uendicare debet suam
 territorii possessionem continuatam; seu præscriptionem lege tueatur assign-
 63 nata. Minores (tamen) controuersias duorum testimonio commilitonum pla-
 cuit terminare, ueteri qu(idem) constitutione proximorum, uno interiori et
 altero exteriori, in cænaculo reo assidenti, licet moderni rigorem in plerisque
 66 decernant temperandum, ut (ipsi) in præsentis articuli negotio duobus un-
 decunque commilitonibus acquisitis causæ terminum impona(n)t.

(10.) Modico postmodum temporis processu post legis constitutionem
 69 humani sanguinis insidiator, prosperitatis emulus, iusticiæ calumniator, prin-
 117 cipalis dignitatis aggressus excellentiam, legis præuaricationem|| regi attemp-
 tauit persuadere, ut, aconita infecto capite, cæteris suæ corruptionis membris
 72 uirus infunderet. Nam legis conditor, scilicet rex Canutus ue(tus), iracundiæ
 accensus furore, dum adhuc in Anglia pacis tranquillitate potiretur, quendam

*mgl. Aa1. Kap. 9] Overskr.: De generali controuersia Aa2. 57 omnis] omnes Aa1. - inter] ut Aa1. 58 fundis] prædiis Aa2. - seu] uel Aa2. - mansionis] mantionis Aa1. 59 quod] quæ Aa2. - dicitur..boran] idiomate boran dicitur Aa2. 59-60 præfato.. (terminetur)] iam dicto colloquio agitaretur Aa2. 59 ag(it)ata] agnata Aa1. 60 (terminetur)] *mgl. Aa1. - Is] Tum uero is Aa2. - ius.. iudicium] iudicium ius uenditionis adiudicabit Aa2. - uendi(ca)tionis] uenditionis Aa1 (jf. foreg.). 61 s(ibim)et] *mgl. Aa2; scilicet Aa1. 61-62 uendicare.. continuatam] territorii sui continuatam possessionem sibi uendicare debet Aa2. 62 seu præscriptionem] præscriptionemque Aa2. 62-63 tueatur assignata] assignata tuebitur Aa2. 63 (tamen) controuersias] incontrouersias Aa1. - (tamen)] uero Aa2. - testimonio commilitonum] commilitonem testimonio Aa2. 64 terminare] *rett. fra* terminari Aa1. - ueteri qu(idem)] ueterique Aa1. - qu(idem)] uidelicet Aa2. 64-65 uno.. exteriori] *mgl. Aa1. 65 reo] nostro Aa1. - assidenti] assidente Aa2. - rigorem] regorem Aa1. 66 decernant] determinant Aa1. - temperandum] templandum Aa1. - ut (ipsi)] utpote Aa1; terminumque causæ imponendum, etiam Aa2. - negotio] si quis modo *tilf. Aa2. 66-67 undecunque commilitonibus] commilitonibus undecunque Aa2. 66-67 undecunque] undecimque Aa1. 67 causæ.. impona(n)t] se tueri poterit Aa1. - impona(n)t] imponat Aa1. Kap. 10] Overskr.: De prima legis uiolatione Aa2. 68 temporis] tempus Aa1. 69 insidiator] nisi diator Aa1. - prosperitatis] prospitatis Aa1. - calumniator] et æquitatis osor ac persequutor acerrimus, uersutus, ille protoplastorum seductor Satanus Aa2. 70 aggressus] agressus Aa1. 70-71 attemptauit] attentauit Aa2. 71 aconita.. capite] capite ueneno infecto Aa2. 71-72 suæ.. infunderet] membris uirus suæ corruptionis infunderet Aa2. 72 uirus] iuris Aa1. - scilicet.. ue(tus)] rex uidelicet Kanutus Aa2. - ue(tus), iracundiæ] uerancundiæ Aa1. 72-73 iracundiæ.. potiretur] dum adhuc in Anglia pacis tranquilli-*****

militem suum exempto mucrone iugulauit interemptum. Unde phalangx uni-
 75 uersa nimio furore consternata, confluentibus passim legionibus, ad arma con-
 currere non detrectabant. Uerum cum regis hanc cædem commisisse manus
 innotuit, collecto cætu, quidnam facto opus sit, indagatione consulta perscru-
 78 tabantur. Ambigua quippe fertur sententia, ancipitique fluctuabant iudicio,
 utrum ob facinoris nouitatem capite princeps plecteretur, an ei competeret
 indulgentia. Nam si datæ sententiæ rex subderetur, tanquam acephali et||
 121 profugi a regione exterminarentur aliena; sin autem regii indulgeretur reue-
 rentiæ, corruptionis exemplo et indulgentiæ a cæteris (similiter peccari) po-
 tuisset. Uniuersæ tandem cohorti hæc (s)edit sententia, ne in posterum tra-
 84 h(ere)tur in(de) consequentia, (in) iactato in medio contionis puluinari regis
 clementiam procumbere ibique indulgentiæ sententiam uel rigor(is) præsto-
 lari. Quo facto, regis propitiati clementiæ, omni prossus e(li)minata conse-
 87 quentia, ipsum erigentes indulgent, confirmatione conclamantes unanimi, ut,
 omni de cetero dispensatione semota, huiusmodi transgressionis exsequ(u)tor
 nulla satisfactione delicti de cet(er)o immanitatem expiaret capitalem pro-
 90 culdubio subeundo sententiam, uel saltem, temperat(a) (l)ege, extorris, pro-

tate potiretur iracundiæ accensus furore *Aa2*. 73 accensus] accessus *Aa1*. – pacis] potis
Aa1. – tranquillitate] tranquillitate *Aa1*. – potiretur] potueretur *Aa1*. 74 iugulauit
 interemptum] interemptum iugulauit *Aa2*. 75 nimio] umo *Aa1*. – consternata] con-
 stinata *Aa1*. 76 detrectabant] decretabant *Aa1*; detrectabat *Aa2*. – hanc . . manus]
 manus hanc cædem commisisse *Aa2*. – commisisse] comisisse *Aa1*. 77 cætu] cæto *Aa1*.
 – quidnam] quid nam *Aa1*. – sit] esset *Aa2*. – indagatione consulta] sollicita indagatione
Aa2. – indagatione] medagatione *Aa1*. 77–78 perscrutabantur] perscrutabant *Aa1*. 78
 Ambigua . . sententia] Ambiguus quippe distrahebantur sententiis *Aa2*. 79 competeret]
 competat *Aa1*. 81 profugi] pro|profugæ *Aa1* (*ved sideskifte*). – a] e *Aa2*. – exterminarentur]
 examinarentur *Aa1*. – indulgeretur] indulgeatur *Aa1*. 82 exemplo . . a] et indul-
 gentiæ exemplum *Aa2*. 82–83 (similiter) . . potuisset] ansam peccandi præberet *Aa2*.
 82 (similiter peccari)] *mgl.*, *plads åben* *Aa1*. 82–83 potuisset] potuissent *Aa1*. 83
 tandem] tamen *Aa1*. – cohorti] cohorti *Aa1*. – (s)edit] cedit *Aa1*; placuit *Aa2*. 83–84
 ne . . consequentia] *mgl.* *Aa2*. 83–84 trah(ere)tur] trahatur *Aa1*. 84 in(de)] in *Aa1*.
 – consequentia, (in)] consequentiam *Aa1*. – (in)] ut *Aa2*. 84–85 regis clementiam]
 regia maiestas *Aa2*. 85 procumbere] pertumbere *Aa1*; procumberet *Aa2*. 85 ibique]
 ubique *Aa1*. – indulgentiæ . . rigor(is)] sententiæ uel indulgentiam uel rigorem
Aa2. – rigor(is)] rigorem *Aa1*. 85–86 præstolari] præstolaretur *Aa2*. 86–87 regis . .
 erigentes] regem erigentes, ipsi delicti ueniam gratiamque *Aa2*. 86 e(li)minata] et
 minata *Aa1*. 87 confirmatione . . unanimi] unanimi confirmatione conclamantes *Aa2*.
 88 de cetero] decreto *Aa1*. – huiusmodi] huiusmodi *Aa2*. – transgressionis] congres-
 sionis *Aa1*. – exsequ(u)tor] exsequitor *Aa1*; reus *Aa2*. 89 satisfactione . . cet(er)o] in
 posterum satisfactione tanti delicti *Aa2*. – de cet(er)o] deceto *Aa1*. – immanitatem]
 unanimitatem *Aa1*. 89–90 capitalem . . subeundo] sed uel capitalem subiret *Aa2*. 90
 temperat(a) (l)ege] imperato rege *Aa1*; temperato rigore, ut *Aa2*. – extorris] exteris
Aa1. 90–91 profugus] profugis *Aa1*; et *tilf.* *Aa2*. 92 ext(er)m(in)at(us) o(m)ni-

12v fugus, ab omni militari collegio cum probroso nuncupationis|| uocabulo, id est nithingsorth, ext(er)m(in)at(us) o(m)ni(no) abscederet.

(*Da. text 9; jf. Saxo 16, 19*).

93 (11.) Postquam regis magnificentia memorato modo transgressionis delictum expiauit, (ui) qu(a)dam fidelitatis stabilita constitutio illibata octo regum temporibus constanti firmitate durabat: temporibus uidelicet ueteris
 96 Canuti, qui et legis extitit conditor; filii quoque sui Canuti, qui et Austerus siue Durus est cognominatus, licet in regno priori non successerit, sed tempore continuato i(a)m patri i(n) regni gubernacula gubernando quasi coadiutor extiterit, prout in sequentibus clarius|| edocebimus; Magni itidem
 13r Boni; Suenonis, filii Estreth; Haralds Hen; Canuti, quem Otthoniensis ecclesia coronauit martirio; Olai, fratris sui; Herici Boni; et ante noni regis
 3 imperium, id est Nicolai, non est uiolata. Tunc Christiernus, Suenonis filius, Turi Dokæ exempto gladio uulnerauit, primusque post regis satisfactionem legem castrensem et militarem transgressor uiolauit. Quo facto regis extitit
 6 perplexa sententia. Nam et regni sui aduersari decreuit imperio eiusque incolumitati obuiare, (e)t po(rro) cognatis illi(us) uniuersis tanquam regni portioribus contrarium existere, si cum probroso nuncupationis uocabulo, id est
 9 nitingsorth, eliminaretur curia, præsertim cum duo fratres s(ui) famosissimi
 13v tunc temporis extiterunt episcopi, tanquam Ascerus,|| uidelicet primus Lundensi(s) archiepiscopus, et Sueno, Viborgensis episcopus, aliique duo germani,

(no) extimationis *Aar*; eiectus *Aa2*. – abscederet] abscedat *Aar*. Kap. 11] *Overskr.*: De uulneribus et plagis et earum satisfactione *Aa2*. 93 Postquam] uero *tilf. Aa2*. – modo] *agl. Aar*; suæ *tilf. Aa2*. 94 expiauit] expiasset *Aa2*. 94–95 (ui) .. firmitate] constitutio illa de tali cæde omnino punienda octo regum temporibus constanti firmitate *Aa2*. – (ui)] *agl. Aar*. – qu(a)dam] quidam *Aar*. 95 temporibus (2)] sub imperio *Aa2*. 96 et (1)] *agl. Aa2*. – sui] ipsius *Aa2*. 97 prioris] patri *Aa2*. 98 i(a)m .. i(n)] imperii *Aar*; patri *Aa2*. – gubernando] moderanti *Aa2*. 99 prout .. edocebimus] *agl. Aa2*. – itidem] *agl., plads Æben Aar*. 1 Estreth] Eskieth *Aar*. – Hen] Hett *Aar*; Hein *Aa2*. – Otthoniensis] in Othoniensi *Aa2*. 2 coronauit martirio] martyrium coronauit *Aa2*. – Olai] Olai *Aa2*. – sui] ipsius *Aa2*. – Herici] Eri *Aa2*. 3 Tunc] etenim *tilf. Aa2*. 4 Turi] Thukonem *Aa2*. – primusque] priusque *Aar*. – post] Kanuti *tilf. Aa2*. 5–6 regis .. perplexa] Nicolai regis perplexa extitit *Aa2*. 6–7 aduersari .. obuiare] incolumitati hoc aduersari *Aa2*. 7 (e)t po(rro)] utpote *Aar*. – po(rro) .. uniuersis] uniuersis, rei cognatis *Aa2*. – illig(us)] illi *Aar*. 8 existere] putabat *tilf. Aa2*. 9 nitingsorth] nithingsorth *Aa2*. – eliminaretur curia] a regis curia eliminaretur *Aa2*. – eliminaretur] eliminaret *Aar*. – cum] quod *Aa2*. – s(ui)] seu *Aar*; ipsius *Aa2*. 9–10 famosissimi .. extiterunt] existent famosissimi tunc temporis *Aa2*. 9 famosissimi] famosissimum *Aar*. 10–11 Ascerus .. Lundensi(s)] primus Ascerus primus uidelicet Slesuicensium *Aar*. – Lundensi(s)] Lundensium *Aa2*; *jf. foreg.* 11 Viborgen-

12 Eschillus et Aggi, et reuerendus eorum genitor, Sueno, filius Thrugut, qui temporibus suis inter primarios regni uenerabantur (et) principes. Plus namque honoris incolumitati quam censui deferentes satius decreuerunt quantum-
 15 libet oneroso iudicio pro commisso emendare delicto quam famæ suæ discrimen incurrere. Diligenti igitur inuestigatione cu(mulata)que indagatione perscrutantes, Bo, filium Hæthæn, Wandalum consulentes, eo quod et (pre)-
 18 annosus existeret et ueteris Canuti, quem leges istas luce clarius constat condidisse,|| homo clarus extitisset, adhibitis etiam aliis tunc temporis senioribus, qui gesta temporum memoriæ consueuerunt commendare, sciscitabantur, si
 21 in cuiuspiam similis excessus esset memoria, qui satisfactione tantum esset restitut(us). Qui dum satis diligenter fuissent ci(rcumscru)tati, (et) similis in memoria non esset excessus, prefatus Bo Wandalus consulendo respondens
 24 (ait): »Quo(niam i)d hactenus minus exquisite humana taxatione definitur, opere precium est, ut posteris nostris certum satisfactionis modum præscribamus. Sit igitur pæna omnibus præscripta successoribus quæ sui rigoris
 27 timore audatiam coherceat delinquendi.« Totius igitur assensu curiæ regis-
 14v que con(ueni)entia noue constitutionis promulgauit sententiam,|| ut po-(stea), qui audatiæ præsumptuosa temeritate præcedentis legis constitutio-

sis episcopus] episcopus Vigbergensis *Aa2.* – germani] eius *tilf. Aa2.* 12 eschillus] Eskillus *Aa2.* – Aggi] Aggo *Aa2.* – Thrugut] Trugoti *Aa2.* 12–13 temporibus suis] suis temporibus *Aa2.* 13 primarios] primas *Aa1.* – uenerabantur.. principes] proceres habebatur *Aa2.* – (et)] q: *Aa1.* – Plus namque] Hi namque, plus *Aa2.* 15 oneroso] oneroso *Aa1.* – iudicio] mulcta *Aa2.* – emendare delicti] delicto satisfacere *Aa2.* 16 inuestigatione cu(mulata)que] *mgl. Aa2.* – cu(mulata)que] cunicula itaque *Aa1.* 17 consulentes] consulerunt *Aa2.* 17–18 et (pre)annosus] annosus (*plads åben foran ordet*) *Aa1.* 17–18 (pre)annosus existeret] proeuctæ esset ætatis *Aa2.* 18 et] quod *Aa1.* – ueteris] ueneris *Aa1.* 18–19 luce..condidisse] militares condidisse constat *Aa2.* 19 homo clarus] miles egregius *Aa2.* – extitisset] extitit *Aa1.* – aliis] *mgl. Aa1.* – tunc temporis] *mgl. Aa2.* 20 consueuerunt commendare] commendare consueuerunt *Aa2.* 20–21 sciscitabantur..esset (1)] Ab his sciscitabantur, num similis excessus in recenti cuiuspiam hæreret *Aa2.* – qui] quæ *Aa1.* – tantum] tamen *Aa2.* – esset (2)] est *Aa1.* 22 restitut(us)] restituta *Aa1;* emendatus *Aa2.* 22–24 satis..(ait)] accurata deliberatione instituta, nullum talem excessum reminisci poterant, Bo Wandalus in hunc modum respondit *Aa2.* 22 ci(rcumscru)tati] ciscitati *Aa1.* – (et)] quæ *Aa1.* 24 (ait)] *mgl. Aa1.* – Quo(niam i)d] Quod *Aa1;* Cum *Aa2.* – hactenus] tale negotium *tilf. Aa2.* – minus] nimit *Aa1.* – humana..definitur] maiorum nostrorum taxatione definitum sit *Aa2.* 25 precium est] uidetur pretium *Aa2.* – precium] præcium *Aa1.* 25–26 præscribamus] præscribam *Aa1.* 26 igitur] ergo *Aa2.* – præscripta] constituta *Aa2.* – sui rigoris] *mgl., plads åben Aa1.* 27 audatiam..delinquendi] delinquendi audaciam coerceat *Aa2.* – Totius] Toti *Aa1.* – assensu curiæ] curiæ assensu *Aa2.* 27–28 regisque] regis Nicolai *Aa2.* 28 con(ueni)entia] continuentia *Aa1;* conniuentia *Aa2.* – promulgauit sententiam] sententiam promulgauit *Aa2.* 28–29 ut po-

- 30 nem, id est wytherlogh, commilitonem suum uulnere lacessendo uiolare præsumpserit, regi quadraginta marcas satisfaciat, (et) illi, cui iniuria extat irrogata, XL. denuo componat, adiecto etiam, dedecoris sui argumento (et) uerecundia, duarum pondere auri marcarum, quod nostro solet uulgari gorsum nuncupari; uniuersis quoque commilitonibus eiusdem legis astrictis federi tertio XL. marcas communicet.
- 36 Pro(cessu) (ta)m(en) temporum, ut semper in malum procliuis est humana conditio, exemplo potitus corruptibili Aggi Thuer Esgi, Ebbonis filium, 15 r in Warwath functum uillicatione, in|| Burgh, in Guidonis ede stabularii, sub 39 regis ascella Nicolai uulnerauit. Quo facto rex uehementer concitatus cum prona omnium suorum commilitonum uoluntate præfatum Aggi capiendum decreuit, Widone resistente et contra dicente. Nam et eundem satisfactionis 42 obtulit modum, (et) satisfecit, quem Cristiarnum supra memini(mus) e(me)ndasse; quod quidem in Lymum apud Bo, filium Ketilli, factum perhibetur. Post hæc, successu temporum crebrescentibus malis, corruptionis 45 iniquitas sens(im) irreps(i)t, (ac) primæ satisfactionis exemplo memorati criminis admodum numerosa fuit satisfactio.

(stea)] utpote *Aa1*; ut scilicet *Aa2*. 29 audatiæ præsumptuosa] præsumptuosa audaciæ *Aa2*. – præsumptuosa] prosumptuosa *Aa1*. – præcedentis] pæcede *Aa1*. 30 id est] *mgl.* *Aa1*. – wytherlogh] wyberghlogh *Aa1*; witherlogh *Aa2*. 30–31 lacessendo.. præsumpserit] lædendo in posterum uiolaret *Aa2*. 30 uiolare] uolare *Aa1*. 31 satisfaciat] satisfactionis loco numeraret *Aa2*. – (et)] q: *Aa1*; deinde *Aa2*. – extat] esset *Aa2*. 32 XL.. componat] quadraginta marcas soluere teneretur *Aa2*. – denuo] de uno *Aa1*. – etiam] *mgl.* *Aa2*. – dedecoris] in dedecoris *Aa2*. – argumento] augmentum *Aa2*. – (et)] *mgl.* *Aa1.2*. 32–33 uerecundia] *mgl.* *Aa2*. 33 duarum pondere] pondere duarum *Aa2*. – pondere] pondus *Aa1*. – uulgari] idiomate *Aa2*. – gorsum] gorsum *Aa2*. 34 quoque] quæ *Aa1*. – eiusdem] eius *Aa1*. 35 communicet] compositionis ergo persolueret *Aa2*. 36 Pro(cessu)] Prossus *Aa1*; Successu *Aa2*. – (ta)m(en)] cum *Aa1*; uero *Aa2*. – ut] *mgl.* *Aa1*. – in] *mgl.* *Aa1*. – est] *mgl.* *Aa1*. 37 exemplo.. corruptibili] *mgl.* *Aa2*. – Esgi] Eskillum *Aa2*. 38 Guidonis ede] æde Guidonis *Aa2*. 39 regis.. Nicolai] ascella Nicolai regis *Aa2*. – ascella] ascello *Aa1*. 40 prona] pæna *Aa1*. – suorum] *mgl.* *Aa2*. – Aggi] Aggonem *Aa2*. 41 Widone] Guidone *Aa2*. 41–42 satisfactionis obtulit] obtulit satisfactionis *Aa2*. 42 (et) satisfecit] *mgl.* *Aa2*. – (et)] qui *Aa1*. – quem] quo *Aa2*. – Cristiarnum] Cistiarium *Aa1*; Christiarnum *Aa2*. 42–43 supra.. e(me)ndasse] satisfecisse supra memini *Aa2*. 42 memini(mus)] menium *Aa1*. 43 e(me)ndasse] eundasse *Aa1*. – quidem] quid *Aa1*. – factum] esse *tif.* *Aa2*. 43–44 perhibetur] prohibet *Aa1*. 44 successu temporum] subsequentibus temporibus *Aa2*. 44–45 corruptionis.. irreps(i)t] *mgl.* *Aa2*. 45 sens(im)] sensui *Aa1*. – irreps(i)t] irrepserat *Aa1*. 45–46 (ac).. satisfactio] memorati criminis satisfactio ad exemplum primæ satisfactionis deinceps instituta fuit et longo usu continuata *Aa2*. 45 (ac)] *mgl.* *Aa1*. Kap.

(Saxo 15 a).

15 v (12.) Attamen, si quem suum commilitonem|| irritando pugno uel quo-
 48 libet telo percutere contigerit, ueteris rigor constitutionis, dummodo factum
 duorum attestazione commilitonum constiterit, nullam prorsus satisfactionis
 admisit expiationem. Quod tamen modernorum temperantia noua constitu-
 51 tione mitigare consuevit. Quippe, si adeo euidenti signo (factum constat)
 uel constaret testimonio, ut s(e) neuticam inficiatione tueatur, placuit reum
 (se)se eius pedibus geniculari, cui uerecundiæ intulit obprobrium, utpote
 54 dedecus abiectissimum humillima satisfactionis formula expietur. Sin autem
 16 r auctor reum testibus conuincere non ualuerit, constitutione decretum est|| ge-
 nerali, ut is, qui calumniatur, cum sex commilitonibus suam aboleat infa-
 57 miam.

(Saxo 15 b).

(13.) Sicut serpentis antiqui suggestiones sunt uariæ, ita casus lacescentium
 sunt diuersi. Nam et plerumque accidit, ut quis alteri aut sciens aut ignarus
 60 uulnus infligat. Item sciens quandoque suum commilitonem, quandoque non
 suum lædat, item ignorans aut suum aut non. Si quis suum commilitonem
 16 v sciens et prouidens uulnerauerit, iuxta formam præscriptam satisfaciat. Si||
 63 quis suum commilitonem nesciens et ignorans uulnerauerit, uolens alium, uel
 eum casu leserit, si conuentus fuerit, ignorantiam suam, et quod nolens leserit,
 tertio commilitone prætendat; sin autem in pu(r)gatione defecerit, iuxta for-

12] *Overskr.*: De ictu et percussione *Aa2*. 47 suum commilitonem] commilitonem suum *Aa2*. 48 contigerit] contingerit *Aa1* – rigor constitutionis] constitutionis rigor *Aa2*. – constitutionis] institutionis *Aa1*. – dummodo] donum *Aa1*. – factum] *mgf. Aa1*. 49 attestazione commilitonum] commilitonum attestazione *Aa2*. – prorsus] prorsus *Aa2*. 50 admisit] admittit *Aa2*. – temperantia] lenitas *Aa2*. 50–51 noua constitutione] nouo legis temperamento *Aa2*. 51 consuevit] cæpit *Aa2*. – Quippe] Nam *Aa2*. – adeo] tam *Aa2*. 51–52 (factum).. testimonio] uel testimonio de facto constiterit *Aa2*. 51 (factum constat)] *mgf. Aa1*. 52 s(e).. tueatur] reus neutquam inficiatione se tueri poterit *Aa2*. – s(e)] si *Aa1*. 52–53 reum.. geniculari] ut eius pedibus aduolueretur *Aa2*. 53 (se)se eius] esse ei *Aa1*. – intulit obprobrium] opprobrium intulit *Aa2*. – utpote] ut ita *Aa2*. 54 dedecus abiectissimum] abiectissimum dedecus *Aa2*. – expietur] expiaretur *Aa2*. – Sin] Si *Aa1*. 55–56 constitutione.. generali] generali constitutione decretum est *Aa2*. 55 decretum est] *gentaget ved sideskifte Aa1*. Kap. 13] *Overskr.*: De uariis plagarum casibus *Aa2*. 58 serpentis.. uariæ] antiqui serpentis uariæ sunt suggestiones *Aa2*. – lacescentium] lacescentium *Aa2*. 60 commilitonem] *mgf. Aa2*. – quandoque] quemque *Aa1*. 61 suum lædat] *mgf. Aa1*. – non] nostrum *Aa1*. 62 prouidens] prudens *Aa2*. – uulnerauerit] uulnerauit *Aa1*. – satisfaciat] satisfaciet *Aa2*. 63 quis.. uulnerauerit] uero nesciens et ignorans commilitoni suo uulnus intulerit *Aa2*. – alium] lædere *tilf. Aa2*. – uel] et *Aa2*. 64 conuentus] conuictus *Aa1*. – leserit] fecerit *Aa2*. 65 tertio.. prætendat] tribus commilitonibus attestantibus defendere et excusare debet *Aa2*. – commilitone] militone *Aa1*. – pu(r)gatione] pugnatione *Aa1*; defensione *Aa2*. –

66 mam prætaxatam satisfactionem componat. Si quis uero sciens et prudens
 commilitoni suo uulnus intulerit, ignorans se illi lege præscripta astrictum
 69 obligari, huiusmodi placuit ignorantiam a transgressionis reatu non ex-
 cusare. Nam et eisdem legibus cautum est, ne quis militaris excellentiæ florem
 ignorantix fuligine obfuscaret. Decet enim honeste uiuere, et clari sanguinis
 72 uiros ignorantix desidia nobiles titulus non denigrare. Generali itaque con-
 stitutione definitum est omnes controuersias, quæ legum discisione sunt diuisæ,
 171 sexta commilitonum manu, ut maiores, uel tertia aut|| secunda, quales medi-
 oc(s)ime sunt uel minutæ, prout superiores enucleauimus terminare.

(*Da. text 3-4; Saxo 8-14*).

75 <14.> Transcursis legibus, quibus minores habent controuersix terminari,
 superest, ut ad maiora transeamus negotia. Cum uero cotidiana sollicitudine
 uersuti nos hostis calleat <circuire astutia>, scalari quodam præ(u)aricationis
 78 ascensu ad u<ltim>um <no>s educit damnationis cumul<um>. Nam cum
 pestifera suggestionem in minutis exercuerit satellites suos, ad maioris lapsum
 ruinæ indesinenter inuitat. Quippe, qui <cum> suis commilitonibus corrixari

defecerit] defecit *Aa1*. 65-66 formam .. satisfactionem] prætaxatam satisfactionis for-
 mam cum læso *Aa2*. 66 prætaxatam] prætaxatam *Aa1*. - componat] componet *Aa2*.
 - Si .. uero] *mgl.*, *plads åben Aa1*. 67 ignorans] autem *tilf. Aa2*. 68 huiusmodi] huius-
 cecmodi *Aa2*. 68-69 placuit .. excusare] ignorantiam a transgressionis reatu non excusare
 placuit *Aa2*. 68 a] aut *Aa1*. - reatu] *mgl.*, *plads åben Aa1*. 69 eisdem] eius *Aa1*. 69-72
 ne .. est] *mgl. Aa1*; *Gertz vil her indføje*: omnes contubernii sodales se inuicem
 nosse debere; eo enim pertinet generalis constitutio, qua iubentur (*jfr. En ny*
Text 151f.). 73-74 medioc(s)ime] mediocrime *Aa1*; mediocumæ *Aa2*. 74 uel] ut *Aa1*.
 - minutæ] munitæ *Aa1*. - enucleauimus] enuncliamus *Aa1*. - terminare] innuare
Aa1. Kap. 14] *Overskr.*: De prodicione et crimine læsæ maiestatis *Aa2*. 75 Trans-
 cursis] Enumeratis iam *Aa2*. - habent .. terminari] controuersix antiquitus decide-
 bantur *Aa2*. 76 superest] super *Aa1*. - transeamus] *mgl.*, *plads åben Aa1*. - uero]
mgl., *plads åben Aa1*. 76-77 cotidiana .. <astutia>] uersuti hostis diaboli quotidiana
 sollicitudo id unice agat, ut nos suis imposturis circumueniat *Aa2*. 77 <circuire astutia>]
 uirtute iustitiæ *Aa1*. 77-78 scalari .. cumul<um>] callide nos ab uno ad alium
 excessum sensim ueluti per gradus ascendere facit, ut tandem ad damnationis
 interitum, completo delictorum cumulo, seducat *Aa2*. 77 scalari] sclari *Aa1*. - præ-
 <u>aricationis] præparicationis *Aa1*. 78 u<ltim>um .. educit] unum seducit *Aa1*. -
 cumul<um>] *mgl.*, *plads åben Aa1*; *Gertz indsætter i En ny Text gradum, i Script.*
min. culmen (jf. Aa2 ovf.). - cum] ubi *Aa2*. 79 in .. suos] satellites suos in minutis
 exercuerit *Aa2*. - in .. exercuerit] immunitis excuerit *Aa1*. - suos] *mgl. Aa1*. - ad]
 postea eos ad *Aa2*. 79-80 lapsum ruinæ] ruinæ lapsum *Aa2*. 79 lapsum] huius *Aa1*.
 80 indesinenter] maleficient *Aa1*. 80-82 Quippe .. machinari] Sic, quos antea cum
 commilitonibus suis ad cædis usque discrimina rixari perdocerat, eos tandem audacius
 aggreditur instigatque, ut domino principique suo prodicione mortem machinari non
 uereantur *Aa2*. 80 qui <cum>] quis *Aa1*. 81 pr<e>doc<tus> erat] prodocerat *Aa1*. -

17 v ad|| cedis discrimina pr⟨e⟩doc⟨tus⟩ erat, d⟨o⟩m⟨ini⟩ principisque sui p⟨ro⟩-
 ditione⟨m⟩ uel mortem audacter tandem aggreditur machinari. Si igitur
 alicui detestanda accid(er)it ignominia, quod I⟨u⟩de proditoris macule-
 84 tur infortunio, simile facinus perpetrando et, ⟨con⟩d⟨e⟩mpnationis p⟨er⟩-
 cepturus sententiam, proditiōnis consilium contra dominum suum machi-
 nando, uitæ suæ illum omnisque substantiæ suæ censuerunt iactura dam-
 87 nandum. Hac itaque forma conueniendum decreuerunt, si quem rex de pro-
 ditione uel crimine maiestatis
 18 r donec ueli sinu⟨m⟩ uentus impleuerit in-
 90 tuentiumque absentet aspectu, aut si Fauoni⟨i⟩|| fauor non ⟨aff⟩uerit, remis
 undas impulerit, donec remorum aspectum absentau(er)it, in litore tenentur
 præstolari. Dum igitur in pelago semotus delituerit, terno quasi classic⟨i⟩

d⟨o⟩m⟨ini⟩] dum *Aa1*. 81–82 p⟨ro⟩ditione⟨m⟩] perditione *Aa1*. 82–87 igitur..
 damnandum] quis ergo detestando hoc facinore se noxium reddiderit, ut proditiōnis
 consilium contra dominum suum moliri ausus fuerit, non solum uitæ, sed et omnis
 substantiæ suæ iactura illum damnandum censuerunt *Aa2*. 83 accid(er)it] accidit *Aa1*.
 – I⟨u⟩de] inde *Aa1*. 84 ⟨con⟩d⟨e⟩mpnationis] eo dampnationis *Aa1*. 84–85 p⟨er⟩-
 cepturus] præcepturus *Aa1*. 86 censuerunt] censuerint *Aa1*. 86–87 iactura damnandum]
 in (*derefter plads åben*) *Aa1*. 88 maiestatis] *mgl. Aa1. Der er herefter en større lakune*
både i Aa1 og Aa2. Et forslag til udfyldning, væsentlig på grundlag af den danske tekst
og Saxo, er givet af Gertz (se En ny Text 172): arguerit eumque a societate eliminari
 uoluerit militari. Primum rex eum in curia sua per duos commilitones ex eius cetu, id est
 Sweet et Fjarthing, ad conuentum militarem, id est Huskarlestefne, citari faciet, loco ei et
 tempore assignato. Si ad conuentum non uenerit, in domum suam ibit et secundo eum
 citabit, loco similiter et die ei prefixo. Si adhuc citationi parere supersederit, tertio eum
 etiam in domo sua eodem modo citet. Si ne tunc quidem in conuentu comparuerit, con-
 dempnabitur et terra exterminabitur, et omnis sua substantia regi adiudicabitur. At si ad
 iudicium uenerit, et rex eum duorum commilitonum suorum attestatiōne, iuramento super
 sacramenta facto, conuincere potuerit, quod eius aut uitam aut regnum prodere uolue-
 rit, capite dampnatus et a societate militari cum probroso nuncupationis uocabulo, id
 est Nithingsorth, eliminatus abire cogatur. Sin autem predicti duo commilitones pro-
 ditionem eius attestari et testimonium pretaxato iuramento confirmare ausi non fuerint,
 secundum leges a Canuto ueteri promulgatas diuino iudicio, id est med Jambyrth, aut
 conuincatur aut defendatur. Quod si profugere coactus fuerit, prius tamen interrogari
 debet, utrum terra an mari fugam arripere malit. Si igitur extraneus fuerit et mari se
 credere delegerit, omnis commilitonum frequentia ad proximum litus eum comitabitur,
 et lembum ei acquirant cum uelo et remis et haurile uas et ferrum, cum quo ignis ex
 silice eliditur, et securim, sicque ipsum sibi preuidere iubeant. Quo facto ipsi, si uelo
 ille nauigauerit. 89 donec.. uentus] uirtutis (*foran ordet plads åben*) *Aa1*. – donec]
 ita *tilf. Aa2*. – impleuerit] impugnet *Aa1*. 89–90 intuentiumque.. aspectu] ut intuen-
 tium se aspectui subduxerit *Aa2*. 90 aspectu] aspectum *Aa1*. – Fauoni⟨i⟩..⟨aff⟩uerit]
 Fauonio non fauente *Aa2*. – Fauoni⟨i⟩] Fauoni *Aa1*. – ⟨aff⟩uerit] fauerit *Aa1*. 91
 absentau(er)it] absentauit *Aa1*; cunctorum oculis subtraxerit *Aa2*. – tenentur] tenetur
Aa1. 92 Dum.. delituerit] Ubi uero paulo longius prouectum in pelago delitescere

93 clangore uociferantes confederationis antiquæ iura rumpendo placuit ipsi
 resignare. Amplius, si in solo natali extiterit et præfat(i) sceleris attractus
 macula memoratum crimen incurrerit, uniuersum militare collegium ad ne-
 96 moris densitatem eum comitari tenetur (e)t nemoris in fronte præstolari,
 donec se adeo absentau(er)it recedendo, opaca quælibet legens tescua, ut
 eorum clamoris uociferationem non ualuerit exaudire. Deinde commilitonum
 18 v legione|| corrogata totis una uiribus trina uociferatione satagent proclamare.
 Quo facto, hac lege tenentur astricti, ut, quicumque illorum illi postmodum
 occurrerit uno (e)um homine saltem aut telo excellens, et eum non inuaserit,
 3 eiusdem (cum) probos(o) nuncupationis uocabulo p(i)acu(li) iacturam
 incurr(at).

Actenus, quantum a ueteribus et an(n)osis inquisitione diligenti poteram
 6 inuestigare, oratione licet incontexta legem castrensem expl(ic)ui. Superest,
 ut posteri nostri, quos super humeros gigantum nanos esse autumat autoritas,
 (ista) uerborum s(c)ematibus orationeque perornent falerata, tractatus
 9 su(b)p(le)ndo defectum stylo consummant(es) elegantiori.

existimauerint *Aa2*. 92–93 terno.. clangore] classico clangore ternis uicibus *Aa2*. 92
 terno] tertio *Aa1*. – classic(i)] classio *Aa1*; *jf. Aa2 ovf.* 93 clangore] clagore *Aa1*. –
 confederationis antiquæ] antiquæ confæderationis *Aa2*. – confederationis] confedationis
Aa1. 93–94 rumpendo.. resignare] ipsi resignare debent *Aa2*. 93 ipsi] *mgl. Aa1*. 94
 Amplius, si] Sin autem *Aa2*. – extiterit] extitit *Aa1*. – præfat(i)] præfatus *Aa1*; præ-
 dicti *Aa2*. 94–95 attractus.. memoratum] *mgl. Aa2*. 95 memoratum] *gentaget i hs.*
Aa1. – incurrerit] incurreret *Aa1*. 96 densitatem] densitate *Aa1*. – comitari] comitari
Aa1. – (e)t.. in] inque nemoris *Aa2*. – (e)t] ut *Aa1*. 97 absentau(er)it recedendo]
 recedendo semouerit *Aa2*. – absentau(er)it] absentauit *Aa1*. – opaca] apaca *Aa1*. –
 legens tescua] tesqua legens *Aa2*. 98 clamoris] clamorem aut *Aa2*. – non.. exaudire]
 exaudire non ualuerit *Aa2*. – ualuerit] ualuerint *Aa1*. 98–99 commilitonum.. corro-
 gata] uniuersa commilitonum legio *Aa2*. 99 satagent proclamare] ualide procla-
 mabit, ne alia ad eos uia redire possit *Aa2*. 1–2 quicumque.. excellens] si quis-
 quam commilitonum uno saltim comite aut telo superior illi postmodum occurrerit
Aa2. 2 (e)um] cum *Aa1*. – aut] *mgl. Aa1*. – et eum] eumque *Aa2*. 3–4 (cum)..
 incurr(at)] ignominia et probrosæ nuncupationis iacturam subire teneatur *Aa2*.
 3 (cum)] *mgl. Aa1*. – probros(o)] perbrose *Aa1*. – p(i)acu(li)] placuit *Aa1*. 4
 incurr(at)] incurrere *Aa1*. 5 Actenus] Atenus *Aa1*; Atque hactenus *Aa2*. – et an(n)osis]
mgl. Aa2. – annosis] anosis *Aa1*. – inquisitione diligenti] diligenti inquisitione *Aa2*.
 – poteram] petram *Aa1*. 6 oratione.. expl(ic)ui] leges castrenses, licet non adeo
 concinna oratione, persequutus sum *Aa2*. – expl(ic)ui] expleui *Aa1*. – Superest] Super
 est *Aa1*. 7 quos.. autoritas] *mgl. Aa2*. 8–9 (ista).. elegantiori] phaleratæ dictionis
 defectum suppleant et tractatum hunc elegantiori stylo consummant *Aa2*. 8 (ista)]
mgl. Aa1. – s(c)ematibus] stematibus *Aa1*. – perornent] per ornent *Aa1*. 9 su(b)-
 p(1)endo¹ suspendo *Aa1*. – consummant(es)] consummant *Aa1*.

Text II. Stephanius.

Kanuti Magni, Daniæ et Angliæ regis, leges
castrenses siue curiales collectore Suenone
Aggonis filio, Christierni nepote.

PROÆMIUM.

Stephanius
144

Quum multa nobis curiosa indagazione reliquerit antiquitas, societatis etiam
militaris utilitati prouidere studuit, ne uaga libertate potita effrenis iuuentus
castrensis mutuis se contumeliis impune lacesseret. Hinc potentissimi Daniæ
reges, ut improborum refrænarent audaciam, ab ultima memoria legem
promulgandam sancierunt, quam suo idiomate Witherlogh nuncuparunt,
145 nobis uero Latino|| sermone, licet uocabulo minus proprio, legem castrensem
siue militarem uel legem curiæ appellare licebit. Hanc equidem temporis
uetustas prorsus antiquasset, utpote raris admodum huc usque existi-
entibus, qui res superiorum seculorum, quamlibet illustres, memoriæ literisque
commendarent, nisi si totius regni Danici illustris et maximus antistes Ab-
salon consueta curiositate, circumspectaque ac prouida deliberatione cum
nutricio suo, Kanuto rege, Waldemari primi Daniæ regis filio, mature ha-
bita atque instituta, in exiguum quoddam uolumen, uelut in matriculam,
eam contulisset. Nam quod antiquitate obsoletum esse plerumque decernitur,
id ipsum literarum beneficio reparatur. Quum itaque constitutiones eiusmodi
146 nostra uernacula et quidem succincta breuitate conscriptas repe||rissem, eas
in Latinum sermonem transferre conatus sum, haud sane scientiæ aut
ingenii confidentia, neue ut præsumptuosa quadam arrogancia maiori doc-
trina præditis præiudicium facerem, uerum potius ut ampliore dicendi fa-
cultate florentibus materiam elegantiori stilo elaborandam præberem. Primo
itaque de legum castrensium conditoribus dicam; deinde, quare et ubinam
leges istas promulgauerint, edocebo.||

147

CAP. I

DE KANUTO MAGNO, LEGUM CASTRENSIUM SIUE
CURIALIUM CONDITORE.||

148

Rex itaque Kanutus, Suenonis Tyugescheg, Daniæ regis, filius, cum
auitis regnis prouinciisque potitus esset, ab ultima Thyle usque ad Græcorum
imperium inuicto quodam robore ditionis suæ terminos magnifice dilatauit.
Nam, diffusæ magnitudinis potentia magno ferme par Alexandro, Angliam,

Norugiam, Sclauiam, Finlandiam omnesque circumiacentes regiones suam in potestatem redegit patrioque regno subiugauit. Unde factum, ut ad ipsius aulam uiri bellicosi passim confluerent, qui ob uirtutis et uictoriæ famam tanti principis obsequio certatim se incunctanterque dederunt. Numerosa itaque uirorum militarium turba ad ipsius quidem regiam conuenit; sed omnes tamen pari uirtute neuitquam excelluerunt.||

150

CAP. II.

DE CAUSA ELECTIONIS.

Quocirca rex Kanutus ad hanc tandem curam animum intendit, ut militum cohortem, prius ueluti confuso ordine ab inuicem non discrepantem, iuxta meritorum qualitatem et uirtutum experientiam segregaret. Inprimis uero suæ familiaritati adiungere decreuit, quos uel stemmatum titulis florere uel facultatum copiis exuberare didicerat, ut nempe et generosa orti prospacia uirtutis apicem capessero, et locupletiori in familia educati armaturæ imbellis non afficerentur inopia. Præcone igitur denunciante proclamari
 151 iussit, solos illos regis clementiam experturos arctioris||que familiaritatis priuilegio præ aliis fruituros, qui in regis honorem cateruæque militaris decorem bipennibus mucronumque capulis deauratis coruscarent. Cedit enim honori principis, si eum cœtus militaris corona, fulgentibus insignis armis, undique secus comitetur. Hoc edicto promulgato hi, quos rei familiaris urgebat inopia, se a phalange locupletiore secernere et ueluti prorsus alienos seiungere decreuerunt. Nec mora: fabrilibus officinis perstreptentibus uniuersæ resonant ciuitates. Quippe omnis ornatus auro prius conspicuus aurifabrorum opera in massam conflatur, ut, quod antea in uanos usus fastus militaris collegerat, eo exquisita aurifabrorum ingeniositas bipennes et capulos uenustaret. Ex quo accidit, ut (quomodo mens humana ad ambitionem procliuis esse solet)
 152 unusquis||que militum, sumptibus haud parcens, commolitonem et sodalem suum armorum splendore artificioque præcellere conaretur. Unde liquet, eos tantum elegantem armorum decere ornatum, qui lautioris fortunæ auspiciis nati sunt et educati. Quum autem ad edicti regii normam numerosa phalanx, nouo quodam armorum decore resplendens, in Kanuti aulam confluisset, placuit, ut uniuersa multitudo certo calculationis numero supputaretur. Cuius summa tria millia militum selectorum expleuit. Quam cateruam suo idiomate Thinglith nuncupari placuit.||

153

CAP. III.

DE CAUSA INSTITUTIONIS.

Quum itaque Kanutus rex tam dissonos gentium ritus uni coadunasset familiæ, opus erat, ut tanti regis exercitus, utpote ex uariis collectus nationibus, uniuersis uidelicet regnis ditioni suæ subiugatis, cuius tamen mo||res
154 immensa uarietate discrepabant, ad uniformem castrensis disciplinæ tenorem seruandum adigeretur. Nihil etenim honestos commilitones magis decet, quam ut, omni controuersia sopita, uni domino, adinuicem non altercantes, pari uoto famulentur, nullaque dissidii, liuoris aut inuidiæ macula inter eos existente, concordii uoluntatis unione coniuncti, tanquam unius capitis membra et sicut fideles asseclæ, nihil sinistrae suspicionis inter se fouentes, unius regis mandatis unanimes obtemperent. Cæterum, ut Kanuti regis industria dissolutos militiæ mores præfractius rigidiusque constringeret, aduersum effrenes concitatique ingenii tyrones seueritate potius quam nimio
155 fauore ac profusa indulgentia utendum duxit. Non enim de facili tam numerosam clientelam, sermone, moribus et ingeniis ualde dissimilem|| ac dissentientem, ad mutuam concordiam reuocare ualuisset, nisi si pænæ immanitate præcipitium excessus temperasset et magnitudine correptionis audaciam delinquendi refrænasset.||

156

CAP. IV.

DE LEGUM CONDITIONE ET LOCO.

Quum igitur in Anglia, omni exercitu suo collecto, Kanutus rex defessa bellicis operibus membra quietis tranquillitate recrearet, accersitis ad se uiris
157 sapientioribus, et quos ante alios prudentia pollere|| nouerat, Opone uidelicet Sialandensi, cognomento Sapiente, et Eskillo eius filio, quibus potissimum consiliorum suorum arcana propter multarum rerum experientiam communicare et concedere solebat, (quos etiam suos constituerat secretarios), cum iis seriam suscepit habuitque deliberationem, quonam disciplinæ rigore iuuenilem coherceret insolentiam firmamque in posterum inter milites pacem et concordiam sanciret. Quocirca eorum suasu atque consilio leges promulgauit castrenses, quarum formidine nullus alterum quibuslibet iniuriis lacescere auderet. Et quia ad transgressionis præcipitium humana sit procliuis conditio, opus erat, ut singulis quibusque præuaricationis casibus accurata adhiberentur remedia. Propterea tam in minutos quam grauiore excessus ex
158 quisita cautione|| animaduertendum statuit. Ut ergo expeditius ad negotia

magis ardua transeamus, de minutiis prius dispiciemus. Omnem etenim controuersiæ scrupulum antiquitatis solertia ex aula principum eliminare satagens in id summo studio incubuit, ne uel minima litigii causa nter commilitones existeret, sed potius ut eorum animos, qui eodem pugnandi desiderio æstuabant, fraterna quædam dilectionis compago uniret.||

159

CAP. V.

DE LEGIBUS MINUTOS EXCESSUS
CONCERNENTIBUS.

Priscorum autem curialium, qui et nunc militari censentur nomine, hæc
 160 uigebat consuetudo, ut absque|| armigeris et famulis alterna sibi præstarent obsequia et uicissim sibi famularentur. Unde constituerunt, ut, si quis sodalis sui equum cum proprio adaquaret, alterum eundo, alterum equitaret redeundo. Quod si uero quis, alieno caballo ad aquandum subuectus, parcitatisque attractus macula unum eundemque equitando iret et rediret, et super eodem excessu ter conuentus binoque commilitonum testimonio conuictus esset, placuit eum uno homine exterius in cœnando residere. Moris quippe fuit, ut uel secundum uirtutis titulum uel temporis prioritatem uel nobilitatis propaginem locis sibi assignatis residerent milites, ut sic uel dignitate potiores uel tempore priores loca capesserent digniora. Unde liquet, quod nemo sine
 161 singulari contumelia et opprobrio a consueto loco transferri po||tuerit. Pari eum sententiæ subiacere decreuerunt, qui inter pabulandum suo equo ter aristas porrexerit, alieno uero stipulam, et super hoc, ut antea, duorum conuictus testimonio fuerit. Item, si quis equos adaquando contra fluminis gurgitem ascendens lympham turbauerit, ita ut nisi turbulentam alii potare nequeant, similique testimonio idem ter fecisse constiterit, simili iudicio obnoxius erit. Similem namque culpam par pœna condemnat. Amplius, si quem obstinata præsumptio ternis excessibus inobsequentem notauerit, et respiscere detrectauerit, extremum eum omnium locandum statuerunt. Imo decreuerunt, ut quilibet conuictorum ossa in eum pro arbitrio suo iactaret, nec quisquam propterea temeritatis aut petulantiaæ argueretur. Insuper, ut, illi
 162 in potu et cibo nemine com||municante, suo solus catino contentus esset et poculo. At uero, si cuiuspiam pertinaciæ adeo patrocinari uellet regis clementia, ut eum sibi collateralem constituendo in prima sede locaret, ex principis hoc indulgentia ei concedendum putarunt, hac tamen adiecta conditione, ut ab omni commilitonum segregatus adminiculo a prioris iuris obligatione exceptus esset.||

164

CAP. VI.

DE MUTUA FAUORIS EXHIBITIONE ET STIPENDIORUM
SOLUTIONE.

Sed cum de multis lex esset statuenda negotiis, Kanutus rex a principali dignitate eiusdem inchoanda duxit primordia. Uoluit etenim clementiæ et mansuetudinis temperamento ita se ad militum arbitrium accomodare, quomodo ipse illis obsequendi formam necessitatemque præscriberet. Placuit ergo, ut rex seu quilibet princeps, qui exercitus comitatu gloriari uelit, quem-
165 que decet tali honore|| potiri, fidelitatem, quam a suis hominibus exigit, iisdem uicissim præstaret, uultus hilaritatem exhiberet comitatisque et affabilitatis gratiam non denegaret. Operæ quoque pretium duxit statuere, ut rex siue princeps stipendia militibus suis, ubi usus uel necessitatis postularet, sine mora omnique contradictione remota subministraret, ut illi, censu stipendiario percepto, benignitatis uicem dominis suis reddentes omnimodis fideles existerent eorumque iussis parati obtemperarent præceptisque parere non superederent. Frustra namque exigit, qui, quod debet, non impendit.

CAP. VII.

DE MINISTERII RESIGNATIONE.

Illam etiam non prætermisit antiquitas formam instituere, qua et principis
166 maiestas illibata et militis non esset honor imminutus, si ad alte||rius se quis transferret hominum. Statuit ergo, in circumcisionis uigilia, quæ nouum annum inchoat, experti militis, domini nouitatem affectantis, duos commilitones ad dominum, cuius se dominio exuere cupit, ablegandos esse, qui et ei hominum cum seruitio illius resignent. Et sic absque contumeliæ uerecundia dominique offensa poterat unusquisque ad alterius hominum libere conuolare.||

167

CAP. VIII.

DE CONUITIIS ET CONTUMELIIS.

Cæterum, quia uniuersæ iniquitatis fomitem rixæ et conuitia suscitare soleant, illius etiam remedia adhibere placuit, ne, fraternæ unionis concordia
168 dissidiis, odio et liuore interrupta, mutuis se contumeliis com||militones afficerent. Censuit itaque antiquitatis solertia huiuscemodi causis maturo castigationis remedio occurrendum esse, ut rixarum et conuitorum primordia

legum autoritate anticipata in ipsis principiis sopirentur, antequam per longas moras inualescerent. Ferro enim resecanda sunt uulnera, quæ fomentum non senserunt medicinam. Si quis ergo commilitonem suum conuictis aut contumeliis afficeret uel quibus libet iniuriis prouocaret, ea de re in præsentia regis, uniuersis commilitonibus corrogatis, in colloquio, quod dicitur Huskarlesteffne, actionem institui placuit. Quod si actor commilitonem suum super iniuria sibi illata in Witherloghmanne reum esse duorum commilitonum suorum attestatione probare poterit, adeo ut testes iuramento super sacramenta facto testimonium|| suum confirmare non detrectent, sancitum est, reum uno homine exterius in solito cœnaculo locandum considerare. Generali etiam constitutione definitum est, ut omnis controuersia inter ipsos commilitones exorta nusquam nisi in colloquio iam nominato ageretur aut decideretur.||

170

CAP. IX.

DE GENERALI CONTROUERSIA.

171 Constitutione etiam generali cautum est, ut omnis inter commilitones orta controuersia de fundis, prædiis et agris, uel etiam de mansionis deprædatione, quæ nostro idiomate boran dicitur, in iam dicto colloquio ageretur. Tum uero is, cui commilitonum iudicium ius uenditionis adiudicabit, cum sex sortitis in suo cœtu, id est fjarthing, territorii sui continuatam possessionem sibi uendicare debet, præscriptionemque lege assignata tuebitur. Minores uero controuersias duorum commilitonum testimonio placuit terminare, ueteri uidelicet constitutione proximorum, uno interiori et altero exteriori in cœnaculo reo assidente. Licet moderni rigorem in plerisque decernant temperandum terminumque causæ imponendum, etiam in præsentis articuli negotio, si quis modo duobus commilitonibus undecunque acquisitis se tueri poterit.||

173

CAP. X.

DE PRIMA LEGIS UIOLATIONE.

Modico postmodum temporis processu post legis constitutionem humani sanguinis insidiator, prosperitatis æmulus, iustitiæ et æquitatis osor ac persecutor acerrimus, uersutus ille protoplastorum seductor Satanas, principalis dignitatis aggressus excellentiam legis præuaricationem regi attentauit persuadere, ut, capite ueneno infecto, cæteris membris uirus suæ corruptionis
174 infunderet. Nam legis conditor, rex|| uidelicet Kanutus, dum adhuc in Anglia pacis tranquillitate potiretur, iracundiæ accensus furore quendam militem suum exempto mucrone interemptum iugulauit. Unde phalanx uniuersa

nimio furore consternata, confluentibus passim legionibus, ad arma concurrere non detrectabat. Uerum cum regis manus hanc cædem commisisse innotuit, collecto cœtu, quidnam facto opus esset, sollicita indagazione perscrutabantur. Ambiguis quippe distrahebantur sententiis ancipitique fluctuabant iudicio, utrum ob facinoris nouitatem capite princeps plecteretur, an ei competeret indulgentia. Nam si datæ sententiæ rex subderetur, tanquam acephali et profugi e regione exterminarentur aliena. Sin autem regiæ indulgeretur reuerentiæ, corruptionis et indulgentiæ exemplum cæteris ansam peccandi|| præberet. Uniuersæ tandem cohorti hæc placuit sententia, ut iactato in medio concionis puluinari regia maiestas procumberet ibique sententiæ uel indulgentiam uel rigorem præstolaretur. Quo facto, regem erigentes, ipsi delicti ueniam gratiamque indulgent, unanimi confirmatione conclamantes, ut, omni de cætero dispensatione semota, huiuscemodi transgressionis reus nulla in posterum satisfactione tanti delicti immanitatem expiaret, sed uel capitalem subiret sententiam, uel saltem, temperato rigore, ut extorris, profugus et ab omni militari collegio cum probroso nuncupationis uocabulo, id est nithingsorth, eiectus abscederet.||

179

CAP. XI.

DE UULNERIBUS ET PLAGIS ET EARUM
SATISFACTIONE.

180 Postquam uero regis magnificen||tia memorato modo suæ transgressionis delictum expiasset, constitutio illa de tali cæde omnino punienda octo regum temporibus constanti firmitate illibata durabat: sub imperio uidelicet ueteris Kanuti, qui legis extitit conditor; filii quoque ipsius Kanuti, qui et Austerus siue Durus est cognominatus, licet in regno patri non successerit, sed tempore continuato patri regni gubernacula moderanti quasi coadiutor extiterit; Magni itidem Boni; Suenonis, filii Estreth; Haraldi Hein; Kanuti, quem in Othoniensi ecclesia martyrium coronauit; Olau, fratris ipsius; Erici Boni; et ante noni regis imperium, id est Nicolai, non est uiolata. Tunc etenim Christiernus, Suenonis filius, Thukonem Dokæ exempto gladio uulnerauit,
181 primusque post Kanuti regis satisfactionem legem castrensem et mili||tarem transgressor uiolauit. Quo facto Nicolai regis perplexa extitit sententia. Nam et regni sui incolunitati hoc aduersari et uniuersis rei cognatis tanquam regni potioribus contrarium existere putabat, si cum probroso nuncupationis uocabulo, id est nithingsorth, a regis curia eliminaretur, præsertim quod duo fratres ipsius existerent famosissimi tunc temporis episcopi, Ascerus uidelicet, primus Lundensium archiepiscopus, et Sueno, episcopus Vigbergensis, alii-

que duo germani eius, Eskillus et Aggo, et reuerendus eorum genitor, Sueno, filius Trugoti, qui suis temporibus inter primarios regni proceres habebatur. Hi namque, plus honoris incolumitati quam censui deferentes, satius decreuerunt quantumlibet onerosa mulcta pro commisso delicto satisfacere
 182 quam famæ suæ discrimen incur|rere. Diligenti igitur indagatione perscrutantes Bo, filium Hæthen, Wandalum consuluerunt, eo quod et prouctæ esset ætatis, et ueteris Kanuti, quem leges istas militares condidisse constat, miles egregius extitisset adhibitis etiam aliis senioribus, qui gesta temporum memoriæ commendare consueuerunt. Ab his sciscitabantur, num similis excessus in recenti cuiuspiam hæeret memoria, qui satisfactione tamen esset emendatus. Qui dum, accurata deliberatione instituta, nullum talem excessum reminisci poterant, Bo Wandalus in hunc modum respondit: »Cum hactenus tale negotium minus exquisite maiorum nostrorum taxatione definitum sit, operæ uidetur pretium, ut posteris nostris certum satisfactionis modum præscribamus. Sit ergo pœna omnibus constituta successoribus, quæ
 183 sui rigoris|| timore delinquendi audaciam coerceat.« Totius igitur curiæ assensu, regis Nicolai conniuentia, nouæ constitutionis sententiam promulgauit, ut scilicet, qui præsumptuosa audaciæ temeritate præcedentis legis constitutionem, id est witherlogh, commilitonem suum uulnere lædendo in posterum uiolaret, regi quadraginta marcas satisfactionis loco numeraret; deinde illi, cui iniuria esset irrogata, quadraginta marcas soluere teneretur, adiecto, in dedecoris sui augmentum, pondere duarum auri marcarum, quod nostro solet idiomate gorsum nuncupari; uniuersis quoque commilitonibus eiusdem legis fœderi astrictis tertio quadraginta marcas compositionis ergo persolueret. Successu uero temporum (ut semper in malum procliuis est hu-
 184 mana conditio) Aggo Thuer Eskillum, Ebbo||nis filium, in Warvvath functum uillicatione, in Burgh, in æde Guidonis stabularii, sub ascella Nicolai regis uulnerauit. Quo facto rex uehementer concitatus cum prona omnium commilitonum uoluntate præfatum Aggonem capiendum decreuit, Guidone resistente et contradicente. Nam et eundem obtulit satisfactionis modum, quo Christiernum satisfecisse supra memini; quod quidem in Lynum apud Bo, filium Ketilli, factum esse perhibetur. Post hæc, subsequentibus temporibus crebrescentibus malis, memorati criminis satisfactio ad exemplum primæ satisfactionis deinceps instituta fuit et longo usu continuata.||

CAP. XII.

DE ICTU ET PERCUSSIONE.

187

Attamen, si quem commilitonem suum irritando pugno uel quolibet telo percutere contigerit, ueteris constitutionis rigor, dummodo factum duorum

commilitonum attestacione constiterit, nullam prorsus satisfacionis admittit expiationem. Quod tamen modernorum lenitas nouo legis temperamento mitigare cœpit. Nam si tam euidenti signo uel testimonio de facto constiterit, ut reus neutiquam inficiatione se tueri poterit, placuit, ut eius pedibus
 188 aduolueretur, cui uerecundiæ opprobrium intu||lit, ut ita abiectissimum dedecus humillima satisfacionis formula expiaretur. Sin autem actor reum testibus conuincere non ualuerit, generali constitutione decretum est, ut is, qui calumniatur, cum sex commilitonibus suam aboleat infamiam.||

189

CAP. XIII.

DE UARIIS PLAGARUM CASIBUS.

Sicut antiqui serpentis uariæ sunt suggestiones, ita casus lacessentium sunt diuersi. Nam et plerumque accidit, ut quis alteri aut sciens aut ignarus uulnus infligat; item sciens quandoque suum, quandoque non suum lædat; item ignorans aut suum aut non. Si quis suum commilitonem sciens et prudens uulnerauerit, iuxta formam præscriptam satisfaciet. Si uero nesciens et ig-
 190 norans commilitoni suo uul||nus intulerit, uolens alium lædere, et eum casu læserit, si conuentus fuerit, ignorantiam suam, et quod nolens fecerit, tribus commilitonibus attestantibus defendere et excusare debet; sin autem in defensione defecerit, iuxta prætaxatam satisfacionis formam cum læso componet. Si quis uero sciens et prudens commilitoni suo uulnus intulerit, ignorans autem se illi lege præscripta astrictum obligari, huiuscemodi ignorantiam a transgressionis reatu non excusare placuit. Nam et eisdem legibus cautum est, ne quis militaris excellentiæ florem ignorantiam fulgine obfuscaret. Decet enim honeste uiuere, et clari sanguinis uiros ignorantiam desidia nobiles titulos non denigrare. Generali itaque constitutione definitum est, omnes controuersias, quæ legum decisione sunt diuisæ, sexta commolitonum manu, ut
 191 maio||res, uel tertia aut secunda, quales medioxumæ sunt uel minutæ, prout superius enucleauimus, terminare.

CAP. XIV.

DE PRODITIONE ET CRIMINE LÆSÆ MAIESTATIS.

Enumeratis iam legibus, quibus minores controuersiam antiquitus decidebantur, superest, ut ad maiora transeamus negotia. Quum uero uersuti hostis diaboli quotidiana sollicitudo id unice agat, ut nos suis imposturis circumueniat, callide nos ab uno ad alium excessum sensiam ueluti per gradus
 192 ascendere facit, ut tandem|| ad damnationis interitum, completo delictorum

cumulo, seducat. Nam ubi pestifera suggestione satellites suos in minutis exercuerit, postea eos ad maioris ruinæ lapsum indesinenter inuitat. Sic, quos antea cum commilitonibus suis ad cædis usque discrimina rixari perdocerat, eos tandem audacius aggreditur instigatque, ut domino principique suo proditione mortem machinari non uereantur. Si quis ergo detestando hoc facinore se noxium reddiderit, ut proditionis consilium contra dominum suum moliri ausus fuerit, non solum uitæ, sed et omnis substantiæ suæ iactura illum damnandum censuerunt. Hac itaque forma conueniendum decreuerunt, si quem rex de proditione uel crimine maiestatis
 donec ita ueli
 193 sinus uentus impleuerit, ut intuentium se aspectui subduxerit; aut|| si, Fauonio non fauente, remis undas impulerit, donec remorum aspectum cunctorum oculis subtraxerit, in littore tenentur præstolari. Ubi uero paulo longius proeuctum in pelago delitescere existimauerint, classico clangore ternis uicibus uociferantes antiquæ confæderationis iura ipsi resignare debent. Sin autem in solo natali extiterit et prædicti sceleris crimen incurrerit, uniuersum militare collegium ad nemoris densitatem eum comitari tenentur inque nemoris fronte præstolari, donec se adeo recedendo semouerit, opaca quælibet tesqua legens, ut eorum clamorem aut uociferationem exaudire non ualuerit. Deinde uniuersa commilitonum legio totis una uiribus trina uociferatione ualide proclamabit, ne alia ad eos uia redire possit. Quo facto, hac lege tenentur astricti,
 194 ut, si quisquam commilito||num uno saltim comite aut telo superior illi postmodum occurrerit, eumque non inuaserit, eiusdem ignominia et probrosæ nuncupationis iacturam subire teneatur.

Atque hactenus, quantum a ueteribus diligenti inquisitione poteram inuestigare, leges castrenses, licet non adeo concinna oratione, persequutus sum. Superest, ut posterî nostri phaleratæ dictionis defectum suppleant et tractatum hunc elegantiori stilo consumment.

[Omkr. 1200.]

3

Vederloven (Hirdloven).

Saxos gengivelse af Vederloven i Gesta Danorum.

A: tabt. – Aa: Christiern Pedersens udgave 1514 f. cv r.

Tryk: Christiern Pedersens udgave af Saxos Gesta Danorum, Paris 1514 f. 159r (optrykt 1534 i Basel og 1576 i Frankfurt). Senere udgaver alle på grundlag af Christiern Pedersens udgave: Steph. H. Stephanus 1645 (optrykt 1771 i Leipzig), P. E. Müller og J. M. Velskov 1839–58, Alfr. Holder 1886, Jørgen Olrik og Hans Ræder 1931. Over-

sættelser: Anders Sørensen Vedel 1575, Schousbølle 1752, Grundtvig 1818–27, Fr. Winkel Horn 1896–98 (optrykt 1907, 11, 13), Jørgen Olrik 1908–12 (optrykt 1925 og 1970).

Saxos fremstilling anses alm. for den yngste af de tre former, hvorunder Vederloven er overleveret.

Anm.: Paragraftallene er tilføjet efter Olrik og Ræders udgave s. 293–98.

(*Da. text 1; Sv. Aggesen 1*)

Udg. 1514
CVr

(1.) Iamque frequens ad Kanutum miles defluxerat, animis quam impensis onerosior. Plērisque enim amplior uirium quam morum grauitas inerat, qui que se splendidius bello gesserant, obscurius pacis decora intuebantur, adeo ut, qui foris insignes exstarent, domi ignobiles uiderentur, uixque eadem et honesta et acria ingenia reperiebantur. Igitur complures ad uim et rixam usque in aula perniciosi esse consueuerant.

(*Da. text 1; Sv. Aggesen 3*)

(2.) Quos cum rex natione, linguis, ingeniis quam maxime dissidentes animaduerneret (quippe uariis ac perplexis inuicem affectibus urgebantur; nam petulantia alios, alios inuidia, quosdam etiam ira uexabat), quo minus seditiose se gererent, saluberrimum castrensium disciplinæ tenorem, qua tantæ uarietatis discordiam rumpere debitamque militi maturitatem monstraret, exactissimis edidit institutis.

(*Da. text 1; Sv. Aggesen 4*)

(3.) Itaque circumspēctissima eiusdem deliberatio, Oponis Sialandici, cæteros prudentia atque auctoritate præstantis, monitis persuasa, ne externa forte domestico crimine turbarentur, socialis odii tempestatem repressit legeque seuerissime cauendo seditiosum militiæ spiritum ueluti fraterna quadam caritate coercuit. Atque ut audacię comitatem adiceret, fortissimo militi speciosissimum moris habitum ingenerauit, clientelam suam effrenium ac litigiosorum conuictu tamquam erubescenda aliqua sentina uacuefacere cupiens.

(4.) Ut ergo improborum frequentiam a curiæ ualuis repelleret, statuit, ut in capessendo discubitu ordine, quo quisque militaris muneris aduocationem sortitus fuerat, uteretur, loc(ō)que antecelleret, qui prior obsequio foret. Adeo militiæ uetustatem honore mensæ rependi par duxerat, ne promiscuis sedendi locis confusa meritorum series uideretur. Eum uero, qui, cœna inita, aliqua mora interpellante, tardior superuenisset, inter considerentes

15–16 legeque] legesque *Aa.* 18 effrenium = effrenium. 23 loc(ō)que] locaque *Aa.*

27 excipi oportebat. Qui si tam arcto se con(s)essu iunxissent, ut ob nimiam
 eorum frequentiam, qui superuenerat, sessum recipi nequiret, qui eius loco
 insederat, exurgens proximum occupabat, eo usque inuicem se assurgendi
 30 officio uenerantibus, donec, laxato totius consessionis ordine, legitimum re-
 cipiendo spacium patuisset, mensaque, qui postremus residebat, abscederet.

(5.) Si quis uero alieno discubitu uti per insolentiam perseuerasset, qui
 33 eo spoliatus fuerat, proxime circumsedentibus iniuriæ querelam detulit, iis-
 demque testibus in concionem productis, aduersus reum actione contendit
 effecitque, ut, qui cedere iussus contumaciter supersedisset, contumeliose
 36 stipendiis amoueretur.

(*Da. text 7; Sv. Aggesen 8*)

(6.) Ter tamen regi tali culpa affectis necessitatem pœnæ remittendi fas
 erat, nec aliter, quam ut tot gradibus quis discubitu indignior fieret, quot
 39 uicibus sodalem dignæ sedis negatione spreuisset. Ita enim legis tempera-
 mentum, inter seueritatem ac mansuetudinem medium, rigori clementiam
 sociavit, ut nec pœnitentiam repelleret nec impunitatem excessui daret. Quod
 42 si quarto se quis eodem reatus genere maculasset, discreto a milite loco
 mensæ alienus fiebat (ac) commilitonum nemini catino aut calice communi-
 cabat. Neque enim ter ueniam experto ulterius ignoscendum putabat, quia
 45 sua iam noxa pœnam meruit, qui se ea toties affecit. Adeo contumaciam
 contemptu multari placuit. Ualuit enim apud regem spretæ militaris digni-
 tatis indignatio, eumque, qui parem uenerari nesciret, parum superiori dela-
 48 turum esse existimatum est. Eodem pœnæ genere in minutos quosque ani-
 maduertebatur excessus, ut si quis alium conuicio insecutus fuisset aut
 potione per contumeliam respersisset.

(*Sv. Aggesen 8*)

51 (7.) Cæterum rex maritimam sæpius quam terrestrem militiam agere
 consueuerat. Igitur, quociens equitatu opus erat, milites equis(onibus) uacui
 pro asseruandis equis alternis uicibus excubabant. Qui uero adaquandi tem-
 54 pore ita sodalis equo usus fuisset, ut ipsum continue nec modo suum, modo
 illius uicissim insidendo premeret, prædictum pœnæ modum expleuit. Tanto
 enim studio rex uerecundiam a suis seruari uoluit, ut etiam paruulo impu-
 57 dentia excessu deuos castigationis remedio coercendos putaret. Qui uero

27 con(s)essu] concessu *Aa.* 43 (ac)] *mgl. Aa.* 52 equis(onibus)] equis omnibus *Aa.*

tribus (uicibus), fasciculis in stabulum coniectis, equo suo communis pabuli spicam, alieno, stipulam admouisset, iuxta priorem formulam militia aut turpiter uti aut deformiter excedere cogebatur. Ac ne quis socio flumen transequitanti ita equo concurreret, ut ad ipsum turbulentior unda deflueret, pari industria cautum. Adeo scrupulosa cura paruula quoque societatis officia pensabantur. Ei uero, qui stationi addictus ita se somno onerasset, ut uestes aut arma dormienti detrahi possent, consimile uindictæ genus multæ nomine irrogabatur. Neque enim regio profuturus imperio putabatur, quem priuatus torpor publico excubiarum officio submouisset.

(*Da. text 3; Sv. Aggesen 14*)

(8.) Uerum aduersus grauiora præfractor actio constituta fuerat. Si quis enim commilitonum suorum quempiam manu, ferro uel fuste læsisset, aut si quicquam uiolenter eius manibus extorsisset comamue alieni capitis uiolasset, postremo si maiestati insidas struxisset, abundeque de facto testium astruptione constaret, tamquam capitalis criminis reus clientela amotus, militari munere defungebatur. Is namque, qui grauiter ab eo affectus fuerat, in primis regem sella posita ius militi dicere postulabat; deinde reum, ut in concionem ueniret, ter(n)o citatorum ordine prouocabat; unumquemque bini dumtaxat commilitones explebant. A quibus, si reus in quæstionem publicam deducendus rem familiarem possedisset, domi semel, bis in curia apud discutitus sui locum præsens absensue postulari solebat; at si fundo careret, eo loci, ubi in aula accubare consueuerat, ter sponsione prouocandus fuerat. Concione inita, qui prouocauerant, syncere se reum postulasse nihilque in ea causæ dictione fauoris aut offensæ respectui indulgisse iurabant, simulque et citatorum et testium partibus inseruiebant. Consequenter in reum principalis facti testimonium a duobus denuntiandum restabat, iuramento præfari iussis nec actoris amore nec rei odio quicquam se præter oculis aut auribus explorata dicturos. Nam in quæstione læsæ maiestatis propensior auditui fides haberi consueuerat, cæterum testimonium in oculis reponebatur.

(*Da. text 4; Sv. Aggesen 14*)

(9.) Præterea obiecta defensionis præsidio repellere non licebat; siquidem testium criminatio neque alieno patrocínio neque propria cuiusquam repulsionem subruí poterat. Tantum quippe auctoritati ipsorum pondus inerat, ut assertionis eorum fidem eleuare proxima sacrilegio dementia putaretur. Ita reus aduersum testimonii fulmen nec culpam nec innocentiam ullo argu-

58 {uicibus}] *mgl. Aa. 74 ter(n)o] tertio Aa. 89 sacrileg(i)o] sacrilego Aa. 2 parte(s)}*

mento tueri potuit; sed neque ei, si sponsione prouocatus fuisset, restipulatione uti licuit.

(*Sv. Aggesen 14*)

93 (10.) Rationem testium districta iudicum insequabatur auctoritas, reum
ueluti euidenter noxium nihilque iam pro se recusantem honore, opibus,
patria atque omni demum militari functione damnantium; hostibus eius
96 honos atque impunitas adiudicabantur. Iuxta in præsentem absentemque
sententiæ ferebantur. Sua nulli longinquitas præsidio esse poterat, quo minus
et accusatio testibus et damnatio sententiis instrueretur. Quarum utraque
99 plene partes suas exhibente, reo defensionis amplecti præsidium non licebat.

(*Sv. Aggesen 14*)

(11.) Tum demum rex, cognitione suscepta, an ea cæteris pronuntiatio
placuisset, interrogat. Ipse enim auditoris tantum parte(s) exequens, mili-
3 tiæ iudicationis mandauit arbitrium, deforme ratus damnare uiros, quos ipse
fouisset. Quapropter in eos, quorum egregia opera usus fuerat, aspere pro-
nuntiare ueritus, quæstionem ad se delatam ad curiæ cognitionem relegauit,
6 silentiumque moderationis suæ fidem quam sententiam seueritatis testem
esse maluit. Cumque demum, exaudita militum responsione, totius concionis
suffragia iudicationi consentanea noscerentur, qui damnatus fuerat, inter-
9 rogari solebat, terreno an maritimo secessu fugam petere decreuisset. Ita
rex proscriptione suos quam nece puniri maluit, delectumque fugæ, ne
uiolentiam repræsentaret, indulsit.

(*Sv. Aggesen 14*)

12 (12.) Quod si reus mari se credere delegisset, eo commilitonum frequentia
prosequendus, dataque naue, remigiis, commeatu, uasculo egerendis aquis
idoneo, tam diu in littore op(p)eriendus fuerat, donec remi, si eis nauigatio
15 gereretur, uel, si uelis, antennæ extra conspectum abiissent. Tum denique,
qui profugerat, superiori ab omnibus sententia repetita, amarissimorum male-
dictorum uerberibus laceratus, tristissimis totius militiæ suffragiis damna-
18 batur. Qui si tempestate in littus relatus fuisset, continuo ut hostis habitus
uiolatę societatis pœnas pendeat, discrimenque capitis eius funesto damna-
tionis incursu cupide a commilitonibus expetebatur. Ita non periculosa minus
21 quam ignominiosa sontium euitatio fuit.

(*Sv. Aggesen 14*)

(13.) At si militiæ munere defunctus terra p(ro)fugere maluisset, ad
partem *Aa. 14* op(p)eriendus] operiendus *Aa. 22* p(ro)fugere] perfugere *Aa. 26* fu-

nemus usque pari militum cura comitandus erat, cunctis tam diu in eius
 24 habitu exspectantibus, quousque procul ipsum abesse cognoscerent. Ac tunc
 demum magno cum totius militiæ fragore ter ualide edendus clamor cuncta-
 que strepitu miscenda fuerant, ne fugit(iu)us ullo ad eos errore referri posset.
 27 Tunc demum districta et iam inexorabilis omnium seueritas, cunctis solenni
 iure completis, ne de indemnato supplicium sumere uideretur, supremam
 reo damnationem intendit effecitque, ut, qui se a specioso militiæ conuictu
 30 abruperat, turpiter uagam uitam proscriptus exigeret.

(*Da. text 6; Sv. Aggesen 14*)

⟨14.⟩ Ita militaris disciplinæ rei iudicialis ignominia grauitate in abiectis-
 simorum conditionem relegabantur. Adeo enim rex contumeliam sontium,
 33 non sanguinem sitiebat, ut eos probroso castigationis genere quam cruento
 punitiores putaret. Si quis autem ei postmodum commilitonum uno telo
 aut comite superior obuio pepercisset, ips(e e)ius se contumeliæ participem
 36 præbuit, cuius culpam uindicta prosequi formidauit. Tale noxiis, quoties a
 CUIV curiæ|| moribus degeneratum fuerat, militiæ munere defungendi ius erat.
 Adeo quondam castrensis notæ dedecora iudiciali repellebantur umbone.

(*Jf. Sv. Aggesen 12, 13*)

39 ⟨15.⟩ Quod si reus ab actore testimonio superari nequiret, sex secum
 commilitonibus in iusiurandum accitis, culpæ, quæ obiiciebatur, alienum
 se fuisse monstrabat. At si commilitonum quis e(um), quem militiæ con-
 42 sortem nescisset, iniuria per ignorantiam affecisset, ad conciliandam errori
 suo fidem prædictum sodalium numerum in sacramenti societatem contra-
 here debuit.

(*Jf. Da. text 9 og Sv. Aggesen 11*)

45 ⟨16.⟩ Cæterum solenni iure conuictos ac superiori modo damnatos felicitas
 deficiebat, occupabat aduersitas, eo quidem certius, quod trium regnorum
 pontifices aduersum talium transgressionum reos sollenni exsecratione usos
 48 esse constabat. Ita disciplinæ (ui)s, geminum amplexa columen, partim
 regi(s), partim religionis præsidio nitebatur, ut humanam sententiam diuino
 crederes iudicio comprobari. Cuius rigor discordias rupit, simultates finiuit se-
 51 ditiones exstinxit pacatioremque regi militem reddidit. Postmodum uero seue-
 ritati eius siue ob inertiam siue ob clementiam principum pecuniariæ mulctæ
 temperamentum accessit. Quo tamen sola ligni percussio caruit, quod eo
 54 canes quis abigere soleat. Adeo maiorum uerecundia summam in ictu pro-
 broso contumeliam reponebat.

git(iu)us] fugiturus *Aa.* 27 et iam] etiam *Aa.* 35 ips(e e)ius] ipsius *Aa.* 39 actore]
 auctore *Aa.* 40 accitis] accitis *Aa.* 41 e(um)] ei *Aa.* 48 (ui)s] ius *Aa.* 49 regi(s)] regio

(*Sv. Aggesen 10*)

(17.) Contigit autem, ut ipse rex sua primus lege caderet iurisque firma-
 57 mentum, quod eatenus syncerum atque incolume steterat, parum sobrius
 proprii militis occisione laxaret. Cumque se legibus, quas ipse tulerat, euiden-
 ter noxium animaduerneret, pœnitentiæ acerbitate correptus, uocata militum
 60 concione, regia sella descendit inque omni(um) conspectu supplex humi
 demissus milites commissi sceleris pœnas suo arbitrio exigere iussit, libenter
 se decretam ab iis pœnam suscepturum promittens; cumque factum maie-
 63 stas nomine tueri posset, militari se animaduersioni substrauit humilitatem-
 que mansuetudinis suæ documentum quam uires elationis indicium esse ma-
 luit. Illi concione lachrymantes egressi, deliberatione inita, tristem de rege
 66 sententiam ferre, ut minus honestum, ita parum utile peruiderunt, non ig-
 nari sine eo esse se uacuum spiritu corpus, prædam, quibus ante imperassent,
 futuros. Postremo uniuersum rei militaris statum, eo pœnam subeunte,
 69 conuelli, inque unius omnes proscriptione damnari, lapsum eius ruinam
 suam, damnationem commune omnium periculum fatebantur. Igitur in tam
 ardua re sententiæ dubii creditoque sibi iudicio æquo leuius austeriusue uti
 72 ueriti, proprio regem arbitrio decreuere mulctandum, existimantes plus nutui
 maiestatis quam priuatorum sententiis deferendum. Emendabile enim cre-
 didere delictum, quod impetu magis quam industria nosceretur admissum.
 75 Igitur ex (r)eo iudicem statuunt, pœnamque præstolanti impunitatis po-
 tentiam largiuntur. Et pulchre quidem factam sibi iudicandi potestatem
 ipsius arbitrio reddiderunt, ne difficillimum negotium temere iacta pronun-
 78 tiatione finirent, uel commilitonis ultionem placide uel regis supplicium
 crudeliter expetentes. Ita salus regis, pene suo scelere euersa, temporis diffi-
 cultati donata est. Ad hæc satis graues eum delicti pœnas dedisse arbitraban-
 81 tur, qui se in tanto fortunæ fastigio tam suppliciter abiicere sustinisset.

(*Sv. Aggesen 10*)

(18.) Tum demum uenerabiliter exceptum atque ex ancipiti reo securi
 iudicis partibus inseruire iussum sellæ restituerunt. Rex culpam ære redimi
 84 debere constituit. Cumque alias homicidiorum crimen quadragenis nummi
 talentis expiari soleret, ipse sibi trecenta ac sexaginta mulctæ nomine nume-
 randa descripsit. Huic summæ nouem talenta auri doni nomine adiicit ean-
 87 demque mulctæ speciem consimilis culpæ reis lege perenniter irrogauit. To-
 tius uero pecuniæ partem regi primam, alteram militibus, tertiam interfecto
 sanguine coniunctis adiudicauit. Cumque ipse i(m)præsentiarum tam re-
 90 gis quam rei partes exsequi debuisset, ascriptam sibi portionem sacrorum
 præsidibus egenisque diuisit, deum perinde ac communem omnium princi-

Aa. 6o omni(um)] omni *Aa.* 75 (r)eo] eo *Aa.* 89 i(m)præsentiarum] in præsentiarum

CVII r pem pio munere propitiandum existimans. Egit humanum|| iudicem, reum
 93 liberalem, ueniæ genus, absolutionis spem debito emendationis ordine com-
 plectendo.

(*Da. text 9; Sv. Aggesen 11*)

(19.) Cæterum eo uiuente militaris mos æque uiolatore atque expiatore
 96 caruit. Igitur dum sic seditiosis occurritur, mens militum a litigiis aberat.
 In ex(s)equenda enim ultione non saguinis, non necessitudinis uinculo par-
 cebatur, quo minus damnationis partes legitimo rigore procederent. Nunc
 99 uero, solutis hebetatisque pristinis militiæ neruis, grauiora inter commilitones
 quam exteros dedecora pariuntur, cum et omnis aduersum improbos actio
 sileat et, qui culpæ punitor esse debuerat, patronus existat, nec sit, qui dis-
 3 solutos militiæ mores p(ræ)fractius rigidiusque constringat. Hanc itaque
 militaris disciplinæ consuetudinem, diut(i)na usurpatione firmatam, nostri
 6 temporis principes abrogare minime erubescendum duxerunt. Ubi enim do-
 mestica quies seditionum fluctibus agitur, priscae consuetudinis forma con-
 uellitur. Quippe aduersum effrenes concitæque ingenii tyrones seueritate
 9 potius quam nimio fauore ac profusa indulgentia utendum est. In quem
 modum Kanuti industria pro administrandis militaris disciplinæ negotiis syn-
 cere ac ualenter excubuisse cognoscitur.

(*Da. text 5; Sv. Aggesen 7*)

(20.) Præterea militi regem uel regi militem non nisi pridie Kalendas
 12 Ianuarias abdicandi fas erat. Eiusdem quoque postmodum obseruantia gra-
 uitas ab aula regum in aliquanto obscurioris familiæ conuictum prorepsit,
 diuque superioris disciplinæ etiam apud supparis conditionis uiros imitatio
 15 ualuit.

1200. 28. december.

4

Kong Knud 6.s manddrabsforordning for Skåne.

Se Danmarks gamle landskabslove I 774 og Danmarks gamle Love i Oversættelse I 84; Dipl. Dan. og DRB. 1. rk. IV nr. 24.

[c. 1216.]

5

Valdemar 2. Sejrs forordning om jernbyrd.

Se Danmarks gamle landskabslove I 781 og Danmarks gamle Love i Oversættelse I 88; Dipl. Dan. og DRB. 1. rk. V nr. 96.

Aa. 97 ex(s)equenda] exequenda *Aa.* 3 p(ræ)fractius] perfractius *Aa.* 4 diut(i)na] diuturna *Aa.*

1228. [Før 10. juli.]

6

Kong Valdemar Sejrs mægler forlig mellem Fynboerne og biskoppen angående forfølgningen af helligbrødesager.

A: tabt. – Aa: Arnamagn. Inst. AM. 12,8^o p. 362.

Tryk: Kofod Ancher, Lov-Historie I 598 (efter Aa); Aarsberetn. fra Geheimark. V 9 (efter Aa); A. D. Jørgensen, Valdemar Sejrs 158 (i overs.). – Reg. Dan. nr. *203 (= 728).

Datering: Brevet må være udstedt før 10. juli, da ærkebiskop Peder Saksesen ifølge Liber daticus Lundenses døde, Weeke 173.

AM. 12, 8°
362

Constitutiones Waldemari regis.

Waldemarus, dei gracia Danorum Slauorumque rex, omnibus hoc scriptum
 3 cernentibus in perpetuum. Cum magna et diuturna esset controuersia inter
 Fionenses et episcopum eorum de iure nominatorum episcopi, quod hælghæ-
 brot dicitur, nos ad reformandam concordiam nostras partes interposuimus
 6 in hunc modum: Episcopus deponet illud hælghæbrot, quod autumpnale
 dicitur. In hoc eciam abrenunciauit iuri suo, ut officialis eius nequaquam
 possit denominatos episcopi inducere ad iurandum super hælghæbrot, nisi
 9 lesus prius in placito conqueratur, uel manifesta sit lesio. Insuper eciam quod
 dicitur hælæbrot ultra non uentilabitur ad ecclesiam. Loco predictorum
 articulorum concessimus ei cum consensu Fionensium, quod officialis eius
 12 possit accusare tam eum, qui lesus occultauerit ius eius, nolens conqueri,
 quam eum qui lesit. Uterque eorum accusatus a suo officiali deferet legem
 xii legalium hominum ad placitum iuxta formam et consuetudinem legis, que
 15 pro blodwitæ nostris officialibus exhibetur. Concessimus eciam ei cum consensu
 Fionensium, ut cum ueridici adiurassent aliquem reatui, qui blodhæ-
 witæ dicitur, inducerentur nominati episcopi ad iurandum, utrum istud
 18 blothwitæ factum fuerit in die festo uel non.|| In hiis articulis inter episcopum
 et Fionenses condictis nullus debet habere facultatem contradicendi uel
 eciam denominatos episcopi abiudicandi, nisi episcopo in 3^{b^{us}} marcis teneatur,
 21 uel si negare uoluerit, purget se coram episcopo duodecima manu tunc placitanti-
 um. Insuper ne ecclesia in predictis articulis nimium paciatur detrimen-
 tum, de nostro adiicimus, ut officiales episcopi de cetero habeant partem
 24 coniurandi denominatos, et eorum casum similiter eis concessimus, ita tamen
 ut medietatem prouentuum, qui ex lapsu eorundem nominatorum prouenerint,
 episcopus percipiat, aliam uero medietatem ad nostram cameram
 27 duximus retinendam. Datum Wardingbvrgh anno incarnationis domini m^o
 ccxxviii^o presente domino archiepiscopo Petro et episcopo Gunnero et do-
 mino Iacobo filio S(u)nonis.

18 non] derefter overstr.: Inter episcopum et fionenses Aa; jf. ndf. 23 partem] formodentlig fejl for potestatem. 29 S(u)nonis] Senonis Aa.

1251. Omkr. 26. marts (?).

7

Kong Abels forordning.

»Den Abel-Christofferske forordning« I.

Text I. Latinsk text.

A: tabt. – Aa: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1311 d, 4° f. 56 v (1416). – Ab: Arnamagn. Inst. AM. 12,8^o p. 321 (slutn. af 15. årh.).

Overlevering: Begge de bevarede hss. er jyske lovhåndskrifter. Aa indeholder foruden Jyske lov og Abels forordning Erik Glippings håndfæstning 1282, sammes helsingborgske forordn. 1283 og sammes nyborgske forordn. for Jylland 1283. Ab indeholder latinske glosser til Jyske lov, Tord Degns artikler, plattysk oversigt over Jyske lovs indhold, konkordans til Jyske lov, Gårdsretten, håndfæstningerne 1282 (med en dansk oversættelse), 1320, 1354, 1360, 1376 og 1377 og Christoffer af Bayerns kongeed 1440, en række forordninger: Valdemar II.s brev om helligbrøde på Fyn 1228, Abels og Christoffer I.s forordninger, Erik Glippings helsingborgske forordning 1283, sammes sjællandske og jyske forordninger 1283, Erik Menveds forordning 1304 og Christian I.s forordn. for Nørrejylland, en dom af Viborg landsting 1488 samt enkelte mindre stykker af juridisk karakter.

Tryk: Kofod Ancher, Lov-Historie I 605 (efter Ab); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 9 (efter Aa). – Reg. Dan. nr.* 310.

Datering: Forordningen henføres sædvanligvis til kong Abel og sættes i forbindelse med en meddelelse i Petrus Olai Collectanea under 1251: Rex Abel celebravit concilium cum melioribus regni apud Regnoldsborg circa mediam quadragesimam et quasdam novas leges libro legali addidit (Ellen Jørgensen, Annales Danici 207). Da § 1 aldrig ses påberåbt under ærkebisperstriden (jf. Acta processus litium 12, 17 og 30) har forordningen imidlertid næppe nogensinde været anerkendt som gældende lov. Kap. 24, som er på dansk og kun findes i Aa, må være en senere tilføjelse.

Text efter Aa.

(Text II 1, Christoffer I.s forordn. 7)

Nks. 1311 d,
4° 56 v

- 3 {1.} Dominus rex et dominus Cristoforus, dominus archiepiscopus et omnes episcopi et comites resignant omnes homines ab homagiis, quos ab aliquibus nauigiis dinoscuntur accepisse.

(Text II 2, Christoffer I.s forordn. 9)

- {2.} Item quicumque scotauerit bona sua alii, quamdiu in illis resederit, teneatur ad plenum innæ.

(Text II 3, Christoffer I.s forordn. 10)

- 6 {3.} Item quicumque amiserit suum manhælæth, satisfaciat leso et persoluat exactori tres marchas denariorum, et si contumax perstiterit, semper in quolibet quinto die puniatur in tribus marchis.

Over teksten: Ihs og med rød Christofori regis Ab. 3 accepisse] acceptasse Ab. 5 ad .. innæ] inare ad plenum Ab. 6 manhælæth] manhæligh Ab. 10 satisfactum fuerit]

(Text II 4, Christoffer I.s forordn. 11)

- 9 (4.) Item nullus exactor compositionem recipiat a delinquente, nisi prius satisfactum fuerit leso.

(Text II 5, Christoffer I.s forordn. 12)

- 12 (5.) Item quod stabilis moneta habeatur, in uigilia Philippi et Iacobi et in die sancto et in sequenti die. Siquis non soluit denarios arratrales, uide licet oram denariorum de aratro, amittet bouem de aratro et redimatur duabus oris.

(Text II 6, Christoffer I.s forordn. 8)

- 15 (6.) Si conuictus fuerit aliquis pro expedicione, terram non perdat, sed in tribus marchis puniatur, dummodo terra sua colitur; si iam non colitur, nihil soluat.

- 18 (7.) Detur et conseruetur liber legalis, et qui contra ipsum fecerit, a domino rege puniatur.

(Text II 7, Christoffer I.s forordn. 20)

- 21 (8.) Item exactores recipientes administracionem iurent super sancta Dei ewangelia se obseruatuos domino regi fidelitatem et in iurisdictione sua et exequucione legum suarum, et quod iuste iudicent secundum nosse et posse, nec munera recipiant pro iusticia facienda, nec noua grauamina inducant, et a crimine concussionis abstineant. Item nec pretextu officii
24 quod gerant a subditis extorqueant aliquid.

(Text II 8, Christoffer I.s forordn. 1)

- 27 (9.) Item si decurio sine causa decurionem interfecerit, teneatur ad tria mannæ bôtær et ad trinas xl^a marchas, ita quod prime cedant heredibus interfecti, secunde regi, terciè communitati curie; si autem pedem uel
57 r manum uel aliud membrum amputauerit,|| secundum quantitatem lesionis
30 satisfaciatur, et insuper ad trinas xl^a marchas teneatur ut prius.

fuerit satisfactum *Ab.* 11 quod] *derefter overstr.* nullus *Aa.* 12 arratrales] aratrales *Ab.* 13 redimatur] pro *tilf.* *Ab.* 16 si .. colitur (2)] *mgl.* *Aa.* 18 conseruetur] conseruatur *Ab.* – liber legalis] legalis liber *Ab.* 20 iurent] iurān *Aa.* (men *conf. s. 54 l. 3.*) – super] per *Ab.* 22 et (1)] *mgl.* *Ab.* – exequucione] executione *Ab.* 23–24 inducant] inducunt *Aa.*; indicant *Ab.* 24 pretextu] protextu *Aa.* 25 extorqueant aliquid] aliquid extorqueant *Ab.* 26 decurionem] non conuictum *tilf. o. lin. Ab.* – teneatur] *mgl. Ab.*; *jf. flg.* 27 marchas] teneatur *tilf. Ab.*; *jf. foreg.* – cedant] dedant *Aa.* 29 lesionis] et consuetudinem patrie *tilf. i marg. Ab.* 30 satisfaciatur] tripliciter *tilf. o. lin. Ab.* – ad] *mgl. Aa.* – prius] et si negauerit et lesus probare potuerit per sex testes de withærlogh, emendet ut prius uel cadat a withærlogh, in contrarium leges non admittantur. Si uero

(Text II 9)

(10.) Item si quis conuincitur de crimine lese maiestatis, amittat capitalem porcionem tam in mobilibus quam in immobilibus et decolletur.

(Text II 10, Christoffer I.s forordn. 2)

33 (11.) Item si decurio alium accusauerit ad regem et conuictus fuerit, reddet eum, quem sine causa accusauerit, indempnem, et insuper emendet trinas xl^a marchas, primas accusato, secundas regi, tercias communitati
36 curie. Si autem negauerit coram rege, defendat se xii hominibus de curia cognatis. Quilibet eciam episcopus cum quatuor discretis de dyocesi disponat de illis xl^a marchis attinentibus communitati curie ad commune com-
39 modum uel elemosinam, quo ad impetorem, septima cognatorum manu se purget.

(Text II 11, Christoffer I.s forordn. 3)

42 (12.) Item omnia priuilegia antiquorum et noua et infuturum legittime danda inuolabiliter inperpetuum conseruentur.

(Text II 12, Christoffer I.s forordn. 4)

(13.) Item si quis contempserit trinas literas ammonitorias a domino rege
45 datas, rex satisfaciat leso et tres marchas pro qualibet litera in recompensationem dampni soluat, et capitalem porcionem delinquentis confiscari
48 sit decurio. Rustici non tenentur ad hec.

(14.) Item dominus rex preuideat regnum in posterum.

(Text II 13, Christoffer I.s forordn. 5)

51 (15.) Item nulli detur reszskot nisi regi uel regine uenienti uel filiis eius, et quicumque mittitur ex parte domini regis, preuideat sibi exactor in euectione; si aliquis duxerit extra hæræth iumentum pro reszskot, pro fure sit.

actor in probatione defecerit, reus septima manu de withærlogh se purgabit *tilf. i nederste marg. Ab; jf. nr. 9 kap. 1. 31 amittat] amittit Ab. 32 in (1)] redditibus tilf., men atter overstr. Ab. - in (2)] mgl. Ab. 34 eum] indempnem tilf. Ab; jf. flg. - indempnem] mgl. Ab; jf. foreg. 35 communitati] communi Aa. 37 cognatis] agnatis Ab. 39 impetorem] in positatorem Ab. - cognatorum manu] manu agnatorum Ab. 41 infuturum] in futurum Ab. 42 conseruentur] obseruentur Ab. 45 dampni] dapni Aa. - soluat] soluet Ab. - delinquentis] delinquentes Aa. 48 non] nil Ab. 50 reszskot] ræthschøt (schøt rett. in scrib. til skøth) Ab. 51 domini] mgl. Ab. 52 reszskot] ræthskøth*

(Text II 14, Christoffer I.s forordn. 6)

54 (16.) Item iniusta grauamina reuocentur, uidelicet bos uel marcha denariorum de aratro, succisiones ex parte regis in siluis alienis, pascua porcorum in siluis regis tantum. Nullus cogatur in tempore sementis uel messis ad municiones uel fossas faciendas militibus neque regi, nisi urgens necessitas| compellit.

(Text II 15, Christoffer I.s forordn. 13)

(17.) Item quicumque mulierem uiolenter rapuerit, pena capitali punietur et soluat xl^{ta} marchas mulieri, et capitalis porcio cedat regi.

(Text II 16, Christoffer I.s forordn. 14)

60 (18.) Latrones publici suspendio punientur, et capitalis porcio cedat regi.

(Text II 17, Christoffer I.s forordn. 15)

(19.) Quicumque uiolenter domum alicuius intrauerit pecudes seu bona alia rapiens, si ei aliquid mali acciderit, sine emenda sit.

(Text II 18, Christoffer I.s forordn. 16)

63 (20.) Item qui væddæ et waræ exhibet in morte hominis non conuicti in placito, puniatur in xl^a marchis denariorum et sequaces quilibet in tribus marcis.

(Text II 19, Christoffer I.s forordn. 17)

66 (21.) Item si naufragus bondonem aliquem impetierit super bonis sibi ablatis, defendet se cum hæretz næfnd, quos discretus aliquis in placito non suspectus nominabit. Si autem exactor aliquem super bonis naufragi eo
69 absente impetierit, xii cognatis purgabit.

(Text II 20, Christoffer I.s forordn. 18)

(22.) Item si bondo duxerit uxorem alterius et secum in adulterio detinuerit, super hoc conuictus conquerenti in porcione capitali integraliter
72 satisfaciatur, et capud eius sub potestate sit domini regis.

Ab. – pro fure] profugus *Aa.* 53–54 marcha denariorum] ornamenta *Aa.* 54 alienis] *foran ordet overstr.* aliorum *Ab.* 55 in (2)] *mgl. Ab.* 56 fossas] fossatas *Ab.* 57 compellit] compellat *Ab.* 58 uiolenter] uiolente *Ab.* 60 publici] vt fures *tilf. Ab.* 61 uiolenter .. alicuius] domum alterius uiolenter *Ab.* 61–62 bona alia] alia bona *Ab.* 62 rapiens] rapuerit *Ab.* 63 morte] mortem *Ab.* 64 denariorum] *mgl. Ab.* 66 bondonem] bundonem *Ab.* 67 defendet] defendat *Ab.* – cum] *mgl. Ab.* – hæretz] hææræs *Ab.* 71 hoc] hec *Ab.* – porcione] portione *Ab.* Kap. 24] *mgl. Ab.*

(Christoffer I.s forordn. 19)

⟨23.⟩ Item arestaciones non fiant.

⟨24.⟩ Een skipæn skal wæræ two hafnæ oc fiughertiughæ.

Text II. Dansk oversættelse. Efter 1251 o. 26. marts.

A: tabt. – Aa: Stockh. Kgl. Bibl. C 41 f. 81 r (beg. af 15. årh.), slutn. mgl. nu, men fandtes, da teksten blev aftrykt af Kofod Ancher, Lov-Historie II 548.

Overlevering: Håndskriftet indeholder foruden forordningen kun Jyske lov.

Tryk: Kofod Ancher, se ovf. (efter Aa); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 111 (efter Kofod Ancher). – Reg. Dan. nr.* 310.

Text efter Aa, slutningen fra kap. 15 udfyldt efter Kofod Ancher.

(Text I 1)

Stockh. C 41
81 r

⟨1.⟩ Kung oc ærkibiscop. oc allæ andræ biscopær. oc greuær withær sighæ allæ thæm of theræ thianæst thær fyrræ waræ i skipæn

(Text I 2)

3 ⟨2.⟩ Hwilc man skõtær annæn man sit goz e mæthæn han sitær i the eghæn. haldæ vp fullæ hinnæ

(Text I 3)

81 v ⟨3.⟩ Hwa sum tapær sit manhæ||læght bõtæ fyrst with hin han brõtæ with oc vmboz man thre marc Wrthær han v hørsum bõtæ hwær fæmtæ dagh thre mark.

(Text I 4)

9 ⟨4.⟩ Ængi vmboz man scal takæ sættæ fyrræ æn bõt ær with hin han with brõtæ

(Text I 5)

12 ⟨5.⟩ Sanctæ Waldburgh aftæn. ællær a dagh. æth annæn dagh. scal gialdæs en øræ pænning for stathigh mynt Hwo æi swa gialdær. tha scal han mistæ en vxæ af plogh. oc løsæ mæth tv øræ

(Text I 6)

⟨6.⟩ Hwo sum æi rethær land recæl. han scal æi mistæ sin iorth, n(um) giald thre marc pænning af iorth yrkis. yrkis hun æi giald ækki

13 scal] c er tilf. o. lin. Aa. – n(um)] nan Aa.

(Text I 8)

15 (7.) Thær vmboz man takær lææn. tha scal han swæræ at hælægh doom at
 han scal wæræ kung tro. oc dømæ thæt rætæst the witæ. oc æi takæ giâuæ
 at the sculæ gøræ rættæ. oc æi thuingæ nokæt af folk forthy at the æræ theræ
 18 vmboz man

(Text I 9)

82 r (8.) ¶ Af en hof man dræpær en annæn hof man. tha bõtæ han æi|| minnæ
 æn thrinnæ mannæ bõtær oc thrinnæ fyrthiugh marc. oc swa at hans aruing
 21 hauæ the fyrst. oc kung the andræ. oc allær garth the thrithi Hoggær han
 ænnæt limmæ af hanum hand æth foot. tha bõtæ han thær for thrinnæ
 fyrthiugh marc. swa sum fyrræ ær sauth

(Text I 10)

24 (9.) Hwa sum for wnnæn wrthær at han ær a hœfthings scathæ. ællær vm
 æræ han mistæ siin hals. oc kung hauæ hans houæth loot. bathæ a iorth. oc
 swa i boscap

(Text I 11)

27 (10.) ¶ Hwa sum wrøghær sin withærs laxman til kung. worthær han fæld
 vtæn ræt skyld. gøræ hanum scathæ løsæ. oc gialdæ thrinæ fyrthiugh mark.
 the fyrstæ thæn han wrøghæt oc kung thy næst. oc allær garth thæn enæ Af
 30 han thæth netær. wæri siic mæth tolf mæn af thæn garth

(Text I 12)

(11.) ¶ Allæ priuilegi both ny. oc gamlæ. thær rætlich æræ giuæn sculæ
 82 v wæræ nytæ e wær||dælich

(Text I 13)

33 (12.) Hwo sum kungs thry breuæ sitæ[r] yuær hører kung scal gøræ hin
 scathæ løøs. oc giuæ hanum thre mark for hwært breuæ til hans scathæ
 giald. kung hauæ hans houæt loot, thær yuær hører saat. oc pinæ hanum
 36 æftær sint wald ¶ Thrætæs two mæn hwilk theræ for wigh wrthær gialdæ
 hin annæn thre marc. oc swo kung hofmæn oc æi bøndær.

(Text I 15)

(13.) Ængi scal giuæs reth sköt. vtæn kung oc drotning. oc theræ bœrn.

- 39 oc thæn the sændæ til Hwo sum fær rethskyuth vtæn hæræth. hanum mughæ
mæn for thiuf haldæ

(Text I 16)

- 42 <14.> ¶ Allæ u ræthæ a lagh sculæ forlæggæs. thær fyrræ war swa sum vxæ
af plogh. æth mark pænning. oc hoggæ i annæns manz scogh. æth fetæ kungs
swinæ. Ængi scal nothæs til æi af kung ællær af riddær. at plankæ. æth gryft
at grauæ. thær mæn sculæ skæræ. æth sla. vtæn nøth thrang a liggær

(Text I 17)

Kofod A.
II, 549

- <15.> ¶ Hwo sum|| takær kunæ mæt wald. han scal mistæ sin hals. oc
cunæ fyrtiugh marc at boot. oc kung hans houæth loot.

(Text I 18)

- 48 <16.> Thiuuæ scul hængis. oc opeenbar røuær sinæ hals mistæ oc kung
hauæ theræ houæth loot.

(Text I 19)

- <17.> Hwa sum gæær i annæn manz hws mæt v fyrmd mistær han thæræ
innæ. hand. æth footh hin fæær æi boot.

(Text I 20)

- 51 <18.> Hwo sum sættær wæth æth waræ. for annæns manz døthær. thær æi
for wunæn ær a thingi. han giald kung fyrtiugh mark. oc hwær thær i til ful
thre marc.

(Text I 21)

- 54 <19.> Af nokær skip broth man kær a bondæ. wæri siic meth hæræz næu-
ænd. Sæcthær vmboz man annæn man for goz thær skipbroth mistæ. æftær
the æræ burth. wæri siic mæth tolf mæn eth.

(Text I 22)

- 57 <20.> Hwo sum takær annæns manz kunæ til siic. oc hauær i hoor. worthær
han for wunæn gialdæ hin siin houæth loot. oc hans hals wæræ i kungæs
wald.

41 u ræthæ] ved rasur rett. fra wræthæ Aa. 45 sum] herefter mgl. nu resten af tek-
sten, udfyldt efter Kofod Ancher.

[1252-1259.]

8

Christoffer 1.s forordning.

»Den Abel-Christofferske forordning« II.

Text I. Latinsk text.

A: tabt. – Aa: Arnamagn. Inst. AM. 12,8^o p. 363 (slutn. af 15. årh.).

Overlevering: Angående håndskriftets indhold se nr. 7.

Tryk: Kofod Ancher, Lov-Historie I 600 (efter Aa); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 12 (efter Aa). – Reg. Dan. nr. *355.

Der er bevaret en middelalderlig dansk oversættelse, trykt som Text II.

Anm.: Forordningen, som i denne form må stamme fra Christoffer 1.s regeringstid, står i et nært forhold til kong Abels forordning (nr. 7); den udelader dog flere paragraffer i denne og udvider andre, ligesom den bringer bestemmelserne i en mere systematisk ordning. Hvorvidt forordningen har været officielt udstedt, er usikkert. Om de forskellige opfattelser af forholdet mellem de to redaktioner se Poul Johs. Jørgensen, Retshistorie 73. Kap. 21 findes ikke i den danske oversættelse og synes at være forordningen uvedkommende.

AM. 12, 8°
363

(1.) De pena decurionis interficientis decurionem.

(Text II 2-3, Abels forordn. 9)

Si decurio decurionem non conuictum interfecerit, teneatur ad tria man-
3 bötær et ad trinas xl marcas, ita quod primum manböttær et prime xl marce
cedant heredibus interfecti et secundum manbötær et secunde xl marce
364 domino regi, 3^m manbötær et 3^e xl marce communitati curie.|| Si autem
6 pedem uel manum uel aliud membrum amputauerit, secundum quantitatem
lesionis et consuetudinem patrie satisfaciat tripliciter, ut prius, et ad trinas
9 xl marcas teneatur. Si negauerit et lesus probare potuerit per sex testes de
withærlogh, emendet ut prius uel cadat a withærlogh. In contrarium leges
non admittantur. Si uero actor in probacione defecerit, reus septima manu
de withærlogh se purgabit.

12

(2.) De accusatione.

(Text II 4, Abels forordn. 11)

Si decurio decurionem ad regem accusauerit et conuictus fuerit, qui men-
titus est regi, reddet eum indempnem, quem accusauit, et insuper reddet
15 (trinas) xl marcas, primas accusato, 2as regi 3as communitati curie, et
quilibet episcopus cum iii^{or} discretis in diocesi sua de withærlogh disponat
de illis xl marcis accidentibus communitati curie ad commune commodum
18 uel elemosinam. Si autem accusatus ad regem reus inueniatur, satisfaciat

15 (trinas)] mgl. Aa; jf. Abels forordn.

secundum quantitatem culpe, dummodo non sit de crimine lese maiestatis culpabilis. Si autem negauerit, ab inpeticione regia se purgabit xii cognatis
 21 de withærlogh, si habeat, alioquin quotquot sibi deficiunt compurgatores de
 withærlogh, aliunde sibi assumat de cognatis. Sed si accusatus sic purgatus
 365 coram rege aliquem decurionem inpecierit, quod eum|| accusauerit falso,
 24 ille purgabit se sex de withærlogh.

⟨3.⟩ De priuilegiis.

(Text II 5, Abels forordn. 12)

Omnia priuilegia antiqua et noua et in futurum legitime danda inperpe-
 27 tuum inuiolabiliter obseruentur.

⟨4.⟩ De contemptu literarum.

(Text II 6, Abels forordn. 13)

Siquis contempserit trinas literas super aliqua causa a domino rege datas,
 30 rex satisfaciat leso et pro qualibet litera in recompensam dampni et laboris
 soluat ei iii marcas et capitalem porcionem in mobilibus tantum confiscari
 faciat delinquentis et puniat pro sue libito uoluntatis, sic tamen quod post
 33 publicacionem litere regis differatur confiscatio et pena per mensem. Qui-
 cumque eciam litigantium succumbit in causa, satisfaciat preualentem in iii
 marcis et regi tantum, dummodo uterque sit decurio. Rustici autem ad hanc
 36 penam solutionis non teneantur.

⟨5.⟩ De rethskiut.

(Text II 7, Abels forordn. 15)

Nulli detur rethskiut nisi regi uenienti uel regine uel eorum filiis, sed
 39 quicumque mittitur ex parte regis, preuideat sibi exactor in euectione. Si
 autem presumptuose aliquis extra terminos debitos duxerit iumentum, quod
 sibi de rethskiut assignatum est, tamquam fur detineatur et iudicium susti-
 42 neat.

⟨6.⟩ De iniustis grauaminibus.||

(Text II 8, Abels forordn. 16)

Iniusta grauamina reuocentur, uidelicet bos uel annona uel marca dena-
 366 riorum de aratro, non detur ammodo, succisiones ex parte regis in siluis
 45 alienis non fiant, pascua porcorum in siluis propriis quilibet absque omni
 impedimento disponat. Nullus cogatur ad munionem uel fossatas faciendas
 48 militi uel exactori tempore aliquo neque regi tempore sementis et messis,
 nisi ugens necessitas compellat.

(7.) De hiis, qui fuerunt in nauigiis.

(Text II 9, Abels forordn. 1)

51 Dominus rex Cristoforus, dominus archiepiscopus et omnes episcopi et
comites resignant omnes homines ab homagio, quo(s) ab aliquibus nauigiis
dinoscuntur accepisse.

54 (8.) Quod conuictus pro expeditione terram non amittit.

(Text II 10, Abels forordn. 6)

Siquis conuictus fuerit pro expeditione, terram non amittit, sed in 3^{bus}
marcis puniatur, dummodo terra colatur. Si autem terra non colitur, nihil
57 soluat, donec terra colatur.

(9.) De scotatione.

(Text II 11, Abels forordn. 2)

60 Quicumque scotauerit bona sua alicui alii, quamdiu in eis resederit, tenear
tur ad plenum innæ. Si uero ab illis possessionibus exierit et per diem et
annum alibi fuerit, qui scotationem accepit, eadem libere disponat.||

367 (10.) De manhælg.

(Text II 12, Abels forordn. 3)

63 Quicumque amiserit suum manhælg, satisfaciat leso pro qualitate culpe
et in ix marcis et soluat exactori iii marcas. Si uero contumax fuerit, semper
in quolibet fi(m)t puniatur in iii marcis et leso et exactori, donec quod
66 predictum est, satisfecerit et soluerit.

(11.) De compositione.

(Text II 13, Abels forordn. 4)

69 Nullus exactor compositionem recipiat ab aliquo delinquente, nisi prius
fuerit satisfactum leso.

(12.) De moneta.

(Text II 14, Abels forordn. 5)

72 Quod stabilis moneta habeatur, statutum est: in uigilia apostolorum Phi-
lippi et Iacobi et in die sancto et in die sequenti ora denariorum soluantur
de aratro, et siquis non soluerit in predictis diebus predictos denarios, amittet

52 quo(s)] quod *Aa.* 54 amittit] admittit *Aa.* 55 amittit] *rett. fra* admittit *Aa.* 65
fi(m)t] *fijnt Aa.*

75 meliorem bouem de aratro, donec eum redimat duabus oris denariorum. Ab
hac solutione nullus exemptus est, nec decurio, nec religiosa persona neque
clericus.

⟨13.⟩ De oppressione mulierum.

(Text II 17, *Abels forordn.* 17)

78 Quicumque mulierem rapuerit uiolenter, pena capitali puniatur, et capi-
talis portio cedet regi, et rex soluat mulieri xl marcas. Si autem capitalis illa
portio non ualet xl marcas uel plus, diuidatur inter regem et mulierem
81 uiolentiam perpressam.||

368

⟨14.⟩ De latronibus publicis.

(Text II 15, *Abels forordn.* 18)

Latrones publici et fures suspendio puniantur et capitalis eorum portio
84 cedet regi.

⟨15.⟩ De uiolenter intranti domum alterius.

(Text II 18, *Abels forordn.* 19)

Quicumque domum alterius uiolenter intrauerit pecudes seu alia bona
87 rapiendo, si ei aliquid mali acciderit, sine emenda sit.

⟨16.⟩ De emendis.

(*Abels forordn.* 20)

Qui wæth et waræ in placito exhibet in mortem hominis non conuicti et
90 eum occiderit, illorum occasione uerborum puniatur in xl marcis a rege et
sequaces eius quilibet in iii marcis.

⟨17.⟩ De naufragiis.

(Text II 19, *Abels forordn.* 21)

93 Aliquis naufragium passus si bundonem aliquem super bonis suis sub-
latis inpecierit, se defendat hæræz næfnd, quod discretus nec suspectus,
quem sibi eligat in placito naufragus, nominabit. Si exactor super bonis nau-
96 fragi post eius recessum aliquem inpecierit, xii cognatis se purgabit.

⟨18.⟩ De vxore alterius retenta.

(Text II 16, *Abels forordn.* 22)

Si bundo aliquis uxorem alterius seduxerit et secum in adulterio deti-
99 nuerit, super hoc ipse conuictus conquerenti in portione capitali integraliter
369 satisfaciat,|| et caput eius sit sub potestate domini regis.

98 aliquis uxorem] *rett. ved omstillingstegn fra* uxorem aliquis *Aa.*

(Abels forordn. 23)

(19.) Item arrestationes et noua thelonia non fiant.

(20.) (Text II 1, Abels forordn. 8)

3 Exactores et recipientes administracionem iurent super sancta ewangelia,
se obseruatueros domino regi fidelitatem et in iurisdictione sua et executione
6 suarum legum, et quod secundum posse et nosse suum iuste iudicent, nec
et a crimine concussionis abstineant, id est, ne pretextu officii, quod gerunt,
a subditis aliquid recipiant uel extorqueant.

9 (21.) De procuracione ecclesiarum.

Episcopus tenetur habere pro consecratione ecclesie procuracionem dua-
rum noctium et sex marcas denariorum. Postquam prefixum terminum con-
12 secrandi predixit, debet venire, nisi habeat tria førfold, scilicet preceptum
regis uel archiepiscopi uel sit infirmus. Parrochiani non habent nisi unum
forfold, uidelicet ut sit pax in terra.

Text II. Dansk oversættelse. 15. årh.

A: tabt. - Aa: Lund Univ. Bibl. Medeltidshandskrift 25 f. 114 r. - 115 r og 124 v -
126 v (de to stykker er skrevet med forskellige hænder, begge fra 2. halvdel af 15. årh.,
men det sidste er ved henvisningstegn henført til f. 114 v efter kap. 3).

Overlevering: Stykkerne er sammen med Erik Glippings nyborgske forordning for
Jylland 1284 og sammes håndfæstning 1282 m. m. indført på tilføjede perg. blade i
slutn. af det opr. håndskrift m. Jyske lov skrevet 1457.

Lund 25
114 r

(1.) Hwat wmbotzman swærie schall.

(Text I 20)

Umbotzmæn ther taghe koningx læn, the skulle swærie paa then helghe
3 læst, at the wille ware kongen troo oc ey wille hans bonder wrettæ oc ey
taghe noget gaffue for rættten oc ey legge noget ny logh paa.

(2.) Vm høffding dræber annen.

(Text I 1a)

6 Um høffding dræber annen høffding, ther ey er lagh wunnen, tha holdes
han fore trynne manne bøder oc till trynne firetyffue mark, swa at første

Kap. 21] kapitlet synes ikke oprindelig at høre til forordningen; jf. Aarsberetn. V 14
note 2.

manbøder oc første xl mark fange hans arwyngæ, oc andre xl mark taghe
 9 kongh oc thretæ xl mark almwen i gorden.

(3.) Vm man hugger aff hand eller.

(Text I 1b)

Wm men hugger aff hand eller foodh eller anner lymmæ, tha bøde effter
 12 landzens wane thrynnelund som førre oc ther till trynne xl mark, om han
 holdes. En om hin, ther redher, oc hin, ther huggen er, gidhæ thet|| ey
 prøwet met siex mæn aff witherlogh, ther i modh skall ey logh til legge. En
 15 gider han thet ey prøuet, tha skall hin siigh met siwende hond aa widerlogh
 skære.||

114v

(4.) Wm een wrøhær annen.

(Text I 2)

Um waldzman wrøhær annen, ok wordher han wunnen athawe sagd ko-
 nung vsaat, gøre hanum orsaghe, ther han wrøghedæ, ok bøthæ aa trynne
 fyrtiwe mark, først hin, ther wrøgd war, andre konungen ok thrithie al-
 21 mwen vdi garden, ok hwer biscopp vdi siit biscops doom met firæ skellighe
 mæn aff witherlogh skiffue, at the fyrtiwe mark, ther almwen vdi garden
 tilfaller, kommer till almuens tharff till almesse. Æn finnes hin, thær wrøgd
 24 war, skyldugh atwære, bøtæ æffter hans last madhe, vden om thet ær aa
 konungs æller landzens skadhe. Æn om han nether, tha skall han sigh skære
 for konung met xii frender aff widherlogh, om han hawer. Æn swo mannug,
 27 som hanum bryster aff widherlogh, taghe thøm aff andre frender. Æn wor-
 ther hin, ther wrøgd war, skærd for konung, ok taler han till hin waldzman,
 ther hanum førre kerdhæ wranghelighe, tha skall han sigh skære met sex aff
 30 widherlogh.

(5.) Wm priuilegii.

(Text I 3)

Alle priuilegia, ære the gamle æller ny, skellighe taghnæ æller giffne, tha
 125r skulle the|| eyelighe gømes.

(6.) Hwo for hawer trynne konungs breff.

(Text I 4)

Hwilken som for hawer trynne konungs breff ower nogher saak, bøtæ for
 36 hwert breff kongen thre mark ok bonden thre mark for hans kost ok for
 hans vmagh, ok thet hører aff rættæ aff hans howet looth ok aff røringhe

thing weedh hynæ, ther wedher ær brodhet, ok pynæ hanum æfter sin willie,
 39 tho swo, at æfter the ære liusgørthæ konungs breff, bithæ skall bodhe met
 ræth vformaneth.

(7.) Wm rææt skiuth.

(Text I 5)

42 Effter ængi holdes rææt skiut æy konung komen æller drotning eller theres
 synner. Num huilken som æller sendes aff konungs haluæ, tha skall umbotz-
 man thøm forsee. Æn diærwes the till vskellighe æller antstad, æn the ære
 45 wiisdæ at fare met rææt skiuth, haldes vppe som thiuffue ok stande doom.

(8.) Wm vræth aalagh.

(Text I 6)

125 v Uræthe thyngzlæ kalles æfter, thet ær, at oxæ æller korn æller mark pen-
 ning aff plow skall æy giffues framaalet. Skow ær hogk a konungsz|| haluæ
 i andre mæntz skow skall æy wordhæ. Olden i skow, sossom wæræ ok hør,
 vden alle mæn hawe ok skipæ. Ængen nødhes till wærn æller grufft at gøre
 51 ridder æller vmbotzman nogher timæ ok æy konge, then tyme mæn saa ok
 skæræ, vden om trangh nødher thøm ther till.

(9.) Wm hynæ ther hawer wæret i skipæn.

(Text I 7)

54 Konung Cristofer ok ærchibiscop ok alle biscooper ok greffuer æfterlathe
 alle mæn aff theres manskap, huilke the hawe taghet aff ænnens skipen.

(10.) Then ther faller for lething, mistæ æy syn iord.

(Text I 8)

57 Hwilken man ther wordher wunnen for leting, tha mister han æy syn
 iord, num bætæ iii mark, om iorthen yrkes, æn yrkes hun æy, bætæ ekki, till
 at hwn yrkes.

60 (11.) Wm godzæ skötningh.

(Text I 9)

Hwo som skötær siit godz annen man, swo længi som han sidder ther aa,
 holde vpp innæ ok alle retzell. Æn faar han aff godzet ok wordher dagh ok
 63 iamlingh annen stadh, then ther skötæ aa thook, skiffue thet godz æpter sin
 willie.

〈12.〉 Wm manhælegh.

(Text I 10)

126 r Huilken man som mister syn manhællægh,|| bõtæ hin iii mark, ther for
skathæ worth, ok vmbotzman thre mark, tho skall takes, æfter at brõtæn
ær. Æn ær han tryse ok will æy bætæ, for hwer femt bõtæ thre mark hin
69 ther for skadhæ wor, ok vmbotzman, eetill han hawer løstdæ ok bõtæ thet,
ther owen wor saghd.

〈13.〉 Wm sææt.

(Text I 11)

72 Ængin vmbotzman skall takæ sææt aff nogher, ther brytær, fyrræ æn han
hawer bøet wiit hyn, ther han brødh wiith.

〈14.〉 Wm ny mynt.

(Text I 12)

75 At stadugh mynt skall wære, thet ær skipet, ok om walburgmisse skall
rethæs øre penning aff plow. Æn hwo som thøm rether æy then dagh, mistæ
then bestæ oxæ, ther ær i hans plow, till at han løøs hanum æfter met two
78 øræ pænning, aff thennæ løsning skall ængin wære vnden taghen, æy waldz-
mæn ok æy kloster mæn ok æy klærk.

〈15.〉 Wm røwer ok om thiuffue.

(Text I 14)

81 Openbarligh røwer ok thiuffue the skule vphænges, ok there howetloth
take k(o)nung vp.

〈16.〉 Wm man taker annen mans kone in til segh.

(Text I 18)

84 Um bonde swigher annens bonde kone ok holder i hordom met siigh,
126 v worther|| han ther funnen met, bõtæ hin, hanum kærer, all sin howetloth,
ok hans hals wære i konungs wald etc.||

114 v 〈17.〉 Vm konæ worder waldtaghen.

(Text I 13)

Hwo som tagher kone met wald, bøthe koning syn howetzlood oc koning
giffuer konen xl mark. En om hans houetzlood er ey swa møgen, tha skiftes
90 han lighe mellom konen oc koningen.

(18.) Hwa som ganger met weldæ etc.

(Text I 15)

Ganger man i annen mans hus met ræt waldz krafft oc tagher burth hans
93 fææ eller annen hans thing, oc fanger han noger skade, haffue hiemgiæld.

(19.) Um skip brudh.

(Text I 17)

Hvilken man som wurder stædder i skiipbrud, oc kierer han annen man
96 fore siit gotz, ther burt er førdh eller taghet, wærie siigh met herrætzneffnd,
151 oc een skiellighe man aa at neffne, ther hin paa thinge|| til tagher, ther
skiipbrudhen er. En sæchther vmbotzman noger man fore the gotz, han er
99 frafaren, wærie siigh met syne xii frendher.

[1252-1259.]

9

Christoffer I.s forordning om majestætsforbrydelse.

A: tabt. — Aa: Kgl. Bibl. E don. var. 136,4⁰ f. 88 v (1430). — Aa1: Sv. RA. Skokloster 45,4⁰ f. Eii r (2. halvd. af 15. årh.). — Aa1a: Arnamagn. Inst. AM. 40,4⁰ f. 78 v (2. halvd. af 15. årh.). — Aa2: Kgl. Bibl. Gl. kgl. sml. 3656,4⁰ f. 118 v (2. halvd. af 15. årh.). — Aa3: Stockh. Kungl. Bibl. B 78 f. 65 r (2. halvd. af 15. årh.). — Aa3a: Kgl. Bibl. Gl. kgl. sml. 3124,4⁰ f. 82 r (beg. af 16. årh.). — Aa4: Kgl. Bibl. Gl. kgl. sml. 3137,4⁰ f. 378 v (kun beg.; c. 1500). — Ab: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 44,4⁰ f. 163 r (1. halvd. af 15. årh.). — Ac: Stockh. Kungl. Bibl. B 73 f. 170 r (2. halvd. af 15. årh.). — Ad: Arnamagn. Inst. AM 37,4⁰ f. 110 r (2. halvd. af 15. årh.).

Forordningen foreligger i 2 eftermiddelalderlige danske oversættelser, den ene, i tilknytning til Vederloven, i Stockh. Kungl. Bibl. B 215 f. 195 v (midt. af 16. årh.) og smst. C 79 f. 389 v (1594, Schrøderske skole), den anden i Kgl. Bibl. Ny kgl. sml. 2⁰ 798 f. 131 r (2. halvd. af 16. årh.). Som eftermiddelalderlige falder oversættelserne uden for rammerne af denne udgave.

Tryk: Kofod Ancher, Lov-Historie II 549 (efter Ab); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 15 (efter Aa); L. Holberg, Dansk Rigslovgivning 286 (i oversættelse). — Reg. Dan. nr. *320.

Datering. Loven mangler ligesom den Abel-Christofferske lov både datering og oplysning om udstederen, men Ab meddeler i overskriften, at den er givet af kong Christoffer på et danehof i Nyborg, og den må sandsynligvis henføres til Christoffer I; jf. Poul Johs. Jørgensen, Retshistorie 74. Den supplerer den foreg. lov, idet kap. 10 i Abels lov om majestætsforbrydelse er udeladt i denne.

97 ther (1)] derefter overstr. till Aa.

Overskr.: De crimine lese maiestatis Aa3 Aa3a Ad; Leges date a rege Christoforo

B don. var.
136, 4° 88 v

Siquis impetitus fuerit a rege super crimine lese maiestatis, duo de illa
 3 sysl, qui melioris sunt opinionis, residentes, in qua acussatus residet, quindecim
 89 r de withirlagh nominabunt, qui impetitum super premssis defendant per
 6 iuramentum eorum uel conuincant, iurando et non tacendo. Et si sic quisquam
 uincitur super forefacto, scilicet|| uel prodicione regni uel morte regis
 uel machinacione mortis eius cum effectu uel attentacione, capite puniatur.
 Et si fugerit uel punitus fuerit, omnia bona eius fisco applicabuntur. Si
 9 autem quis super suspicione sola conuictus fuerit uel captus fuerit, omnia
 que fuerunt sua ad heredes suos uoluantur, nisi talis publicis inimicis regni
 adhererit aut regnum impugnauerit iniuriose. Possunt tamen a dicto impetito
 12 de quindecim nominatis tres excipi et recusari. Si uero xii residui
 discordauerint, ita quod sex ex eis impetitum defendant, et alii sex
 ipsum exponant, tunc tres alii meliores nominabuntur, et cum quacumque
 89 v parte duo ex ipsis iurauerint, illa pars nominatorum in causa predicta
 et corone, non patrimonio regis ascribantur. Preterea domini episcopi, dux,
 regina et liberi regis et collaterales ipsius membra regis esse dinoscuntur.
 18 Quicumque super nece prodicione et tradicionem aliqua alicuius premisorum
 impetitus fuerit, pari modo se purgabit et conuictus punietur. Qui
 impetitus fuerit synnan aa, ibidem se purgabit, qui northan aa, eciam
 21 ibidem se purgabit. Sed Feonia pro ii sysel, Sielandia pro tribus sysel
 et quelibet smalandarum pro i sysel computabitur, et quilibet in smalandis
 constituti in episcopatu, ubi eum rex sitauerit, sese purgabit. Sed si
 24 aliquis furiosus in stacione aliqua se suspenderit uel interfecerit aliquo||
 90 r modo, heredes ipsius hereditatem eius percipiant. Si uero aliquis pro nequicia
 captus se iugulauerit uel interfecerit, porcio capitalis sua fisco applicabitur.
 27

ex consilio meliorum regni Nyborgh *Ab.* 1 lese] leso *Aa.* 2 sysl] sysel *Abc.* – accusatus] acussatus *Aa Aa4.* 3 withirlagh] vetherlagh *Aa1 etc.* 4 conuincant] hermed slutter *Aa4, indskriuvn. afbrudt.* 6 effectu] affectu *Aa3 Aa3a.* – attentacione] attentacione *Aa3 Aa3a.* – puniatur] punia *Aa3 Aa3a.* 7 fugerit] fuserit *Aa3 Aa3a.* – punitus] punitus *Aa3a.* – bona . . applicabuntur] omnia applicabuntur eius bona fisco *Ad.* 8 quis] *mgf. Ac.* 11 excipi] excepti *Ac (i Aa forsøgt rett. ved radering).* 12 sex (1)] siex *Aa.* 13 exponant] imponant (*over im er m. anden hd. tilf. ex Aa1a*) *Aa1 Aa1a Aa2;* inponant *Ac.* – nominabuntur] nominabantur *Aac.* 15 acquisita] atquisita *Aa1-3;* adquisita *Ac.* 16 non] *mgf. Ad.* 17 et (1)] e *overstr. Ab.* – et (2) . . regis] *mgf. Aa3a.* 18 nece] uel *tilf. Ac.* – et tradicionem] *mgf. Aa3 Aa3a.* – et] uel *Aa1.2 Ac.* – alicuius] alicus *Aa3a.* 20 synnan] sunnen *Ab;* synden *Ac;* synnen *Aa1 etc.* – northan] northen *Ab etc.* – eciam] *mgf. Ab.* 21 pro] *mgf. Aa3 Aa3a.* – sysel (1)] sysl *Aa1 o. fl.* – Sielandia] Sielandia *Ab;* Sieland *Aa2;* Selandia *Aa3.* – sysel (2)] sysl *Ac.* 22 quelibet] quolibet *Aa3 Aa3a.* – smalandarum] scmalandarum *Ab.* 22-23 smalandis] scmalandis *Ab.* 23 sitauerit] citauerit *Ab-d.* 25 percipiant] participant *Ac.*

Nyborg.

1276. 9. oktober.

10

Erik Glippings forordning om majestætsforbrydelse.

A: tabt. – *Aa:* Stockh. kgl. Bibl. C 37 f. 3 r (beg. af 14. årh.), beskåret. Jysk lovhs.

Tryk: Kofod Ancher, *Lov-Historie* II 532 (efter *Aa*); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 15 (efter Kofod Ancher); Johs. Steenstrup, *Studier over Kong Valdemars Jordebog* 468 note (i udtog); L. Holberg, *Dansk Rigslovgivning* 287 (i oversættelse). – Reg. Dan. nr. * 485 (= 1244).

Anm.: Slutningen af kap. 4 må antages at være en randnote, som er kommet ind i teksten.

Stockh.C37
3r

Anno domini m° cc° lxx° vj° in die beati Dyonisii condite sun[t] iste leges apud Nyborgh per consiliarios illustris regis Danor[um] et ceteros meliores tocius regni consenciente toto reg[no].

(1.) ¶ Si quis accusatus fuerit, quod ponat insidias uel machi[natus] fuerit in mortem domini sui, si factum negauerit, debet [se] purgare cum xii hominibus nominatis, ita quod tres assum[antur] de quolibet worthæl. Et si conuictus fuerit, porcio sua capi[talis] et persona erunt in potestate regis; si uero purgabit[ur] pro causa sibi imposita, liber erit.

(2.) ¶ Item quicumque procurauerit uel sciuerit, quod inter prolem aliquorum principum matrimonium contrahatur, et euidens sit, quod ex huiusmodi contractu graue dampnum uel periculum poterit prouenire, et hoc a domino suo celauerit, si super hoc accusatus fuerit et factum negauerit, purget se cum xii hominibus per regem de su[o] worthæl nominandis. Et si conuictus fuerit, soluat domino re[gi] centum marchas argenti; si uero purgabitur, liber erit.

(3.) ¶ Item si quis ignorante domino suo alii domino se confederauerit et se sibi obligauerit et econuerso, si super hoc accusatus fu[erit] et factum negauerit, purget se cum xii hominibus de suo worth[æl] per regem nominandis. Si conuictus fuerit, porcio sua capi[talis] erit in potestate regis; si uero purgabitur, liber er[it].

(4.) ¶ Item si quis consilium uel ausilium, opem uel operam dederit, uel [aliquo] modo impedimentum prestiterit, quod bonum, comodum uel utilit[as] siue honor domini sui impediatur et super hoc accusatus fuerit, si negauerit, purget se cum xii hominibus de suo worthel [per] regem nominandis. Et si conuictus fuerit, soluat et restitu[at] domino suo dampnum, quod exinde incurrebat; si uero [purga]bitur, liber erit. ¶ Quod autem supradictum est, scilicet quod rex quasi actor n[omina]ret purgatores supradictos, nullis

11 dampnam] o. lin. *Aa.* – prouenire] rett. fra euenire *Aa.*

placuit de regno [exceptis] paucis, qui tunc dicto concilio interfuerunt; set affirma[uerunt], quod reus debeat eos nominare.

- 30 (5.) ¶ Item si quis curiam alicuius armata et uiolenta manu et consi[lio
de]liberato intrauerit et sic ipsum in curia propria interfecerit, porcio sua
c[apitalis cedat] regi et persona sit similiter in potestate regis. Idem intelli[gen-
33 dum] est, si quis homicidium commiserit in ecclesia et placito modo pred[ic]to.]

Vordingborg.

1282. 19. marts.

11

Erik Glippings vordingborgske forordning.

A. Sjællandsk form. Text I. – Dansk text.

A: tabt. – *Aa:* tabt. – *Aa1:* Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 46 f. 139 v (midt. af 15. årh.). – *Aa2:* Arnamagn. Inst. AM. 22,4⁰ f. 48 r (midt. af 15. årh.). – *Aa3:* Stockh. Kgl. Bibl. C 76 f. 51 v. – *Aa4:* Kgl. Bibl. Thott 1987 4⁰ f. 43 r (Niels Mikkelsen Jyde, 2. halv. af 15. årh.). – *Aa5:* Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 62 f. 167 v (Joh. Nielsen, præst i Melby, efter hs. af Niels Jyde, 1499). – *Aa6:* Kgl. Bibl. Kall 552,4⁰ f. 141 v (c. 1500). – *Aa7:* Smst. Thott 1989, 4⁰ f. 190 r (c. 1500). – *Aa8:* Arnamagn. Inst. AM. 26,4⁰ f. 179 r (1. halv. af 16. årh.). – *Aa9:* Kgl. Bibl. Rostgaard 5,12⁰ f. 116 r (2. halv. af 15. årh.). – *Ab* (m. latinsk epilog): tabt. – *Ab1:* Arnamagn. Inst. AM. 24,8⁰ f. 32 r (2. halv. af 15. årh.). – *Ab2:* Stockh. Kgl. Bibl. C 78^{1/2} f. 170 r (1469). – *Ab3:* Smst. C 54 f. 68 v (2. halv. af 15. årh.). – *Ac:* tabt. – *Ac1:* Kgl. Bibl. Thott 1985,4⁰ f. 37 r (midt. af 15. årh.). – *Ac2:* smst. Ny kgl. sml. 1344,4⁰ f. 62 r (midt. af 15. årh.). – *Ac3:* Stockh. Kgl. Bibl. C 68 f. 61 r (midt. af 15. årh.). – *Ac4:* Arnamagn. Inst. AM. 11,4⁰ f. 129 v (slutn. af 15. årh.). – *Ac5:* Stockh. Kgl. Bibl. C 75 f. 25 v sp. 2 (Anders Eriksen Fjersing, 1456). – *Ac6:* Arnamagn. Inst. AM. 25,4⁰ f. 89 r (2. halv. af 15. årh.). – *Ac7:* Oslo Univ. Bibl. 527,4⁰ f. 49 r (2. halv. af 15. årh.). – *Ac8:* Ghemens udg. af Eriks sjæll. lov 1505 f. rii v. – *Ac9:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3132,4⁰ f. 127 r (Niels Mikkelsen Jyde, 1484). – *Ac10:* Arnamagn. Inst. AM. 3,4⁰ f. 48 r (c. 1500). – *Ad:* tabt. – *Ad1:* Stockh. Kgl. Bibl. C 54 f. 272 v (2. halv. af 15. årh.). – *Ad2:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. Saml. 3137,4⁰ f. 359 v (1493). – *Ae:* Stockh. Kgl. Bibl. C 54 f. 68 r (2. halv. af 15. årh.). – *Af:* Smst: C 54 f. 136 r (2. halv. af 15. årh.). – *Ag:* Smst. C 63 f. 271 r (2. halv. af 15. årh.). – *Ah:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3135,4⁰ f. 231 r (beg. af 16. årh.).

Hertil slutter sig flg. eftermiddelalderlige håndskrifter: *a.* Kap. 2–3 med ell. uden epilog: Kgl. Bibl. Thott 1988,4⁰ f. 124 v (Per Skjold, præst i Antvorskov, 1530), smst. Thott 1994,4⁰ f. 166 v (midt. af 16] årh.), Stockh. Kgl. Bibl. C 73 f. 220 v (midt. af 16. årh.), Kgl. Bibl. Ny kgl. sml. 1293 f. 4⁰ f. 352 r (Iffuer Perssøn i Faaborg 1563), Uppsala Univ. Bibl. B 66 f. 194 r (Jacobus Throdorides 1571, sa. skriver som flg.), Kgl. Bibl. Uldall 217,4⁰ f. 168 r (1571, sa. skriver som foreg.), Arnamagn. Inst. Access. 11,4⁰ f. 198 v (afskr. af foreg. (?), efter 1576), Stockh. Kgl. Bibl. C 74 f. 145 a v (1573), Kgl. Bibl. Gl. kgl. sml. 3133,4⁰ f. 237 r (c. 1575), Lund Univ. Bibl. J 5,4⁰ f. 122 r (1587), Stockh. Kgl. Bibl. C 77 f. 157 r (1589), Uppsala Univ. Bibl. Westin 485 f. 181 r (1589), Kgl. Bibl. Ny kgl. sml. 798,2⁰ f. 102 v (2. halv. af 16. årh.), smst. Ny kgl. sml. 1310 b, 4⁰ f. 150 v (1598), smst. Thott 1491, 4⁰ f. 285 v (c. 1600), Oslo Univ. Bibl. 525, 4⁰ f. 237 v

(c. 1600), Uppsala Univ.Bibl. H 125 f. 310 r (c. 1600), Kgl.Bibl. Thott 1162,2^o (1611), smst. Ny kgl.sml. 1309, 4° f. 149 r (c. 1633), smst. Additaementa 451, 4° f. 242 v (1643-46), smst. Ny kgl.sml. 1353, 4° f. 123 r (1. halv. af 17. årh.), smst. Ny kgl.sml. 1342, 4° f. 114 r (1. halv. af 17. årh.), smst. Uldall 218, 4° f. 190 r (1. halv. af 17. årh.), smst. Additaementa 567,4^o f. 149 r (afskr. af J. S. Munch i København c. 1740 efter hs. fra 1668).

b: Kap. 2 alene: Oslo Univ.Bibl. 9,4^o f. 219 r (1631).

c: Kap. 3 alene: Kgl.Bibl. Ny kgl. sml. 1321,4^o f. 114 v (2. halv. af 16. årh.), smst. E don. var. 142,4^o f. 36 v (c. 1600), RA: Håndskr. saml. Andre videnskaber 24 f. 36 r (c. 1616).

De eftermiddelalderlige tekster er mere eller mindre moderniserede og bearbejdede og falder uden for rammen af denne udgave.

Tryk: Ghemens udg. af Eriks sjæll. lov 1505 (se ovf.).

Upps. De
la Gardie 46
139v

Tættæ ær thæn log thær koning Erick koning Cristoffers sun gaff i Wor-
tingborg effthær alle Danæ rath oc Danæ togæ withær

3 (1.) at hawæ hoff vm mitfastæ hwært ar. oc thæt skal koning gøræ kun-
140 r nugt i allæ|| land en maned foræ æn hoff holdæs skal i thæn stad thær han
wiil haffuæ thæt. tho so at man ma mæth skiib tilkommæ.

6 (2.) Thæt haffuær oc koning iæt rigæt ath ængæn man skal fangæs vtæn
han worthær förræ loglickæ forwnnæn for rigæt. wtæn han wortær tagæt
mæth tiuffnæt ellær han tagær quinnæ mæth wold ellær han huggær ellær

Overskr. til loven: Item her begyndæs en ny log som koning Erich konung Cristoffers søn gaff i Worthingborg *Aa2*; Swa byries then ny logh ær koning Eric gaf *Aa3*; Incipit liber Erici regis *Aa4*; Konning Erichs low *Aag* (*m. sen. hd.*); Handhfæstning Ericks *Ac6*. 1-27 Tættæ..wt] *mgl. Ab3* (*forlægsskifte*). 1-13 Tættæ..hwær-] *mgl. Ab2* (*blad mgl.*). 1-10 Tættæ..gærning] *mgl. Ad2 Af-h.* 1-5 Tættæ..tilkommæ] *mgl. Ab1 Ac1-10 Ad1 Ae. 1* Tættæ..thær] Thennæ logh gaff *Aag* (*jf. ndf.*). - Tættæ] Thettæ *o.lign. Aa4 o.fl.* - thær] *mgl. Aa7.* - koning (2)] *mgl. Aa6.8.9.* - gaff] *mgl. Aag* (*jf. ovf.*). 3 vm] *mgl. Aa6.* - mitfastæ] mithfæstæ *Aa3.* 3-4 gøræ kunnugt] kunnugt gøræ *Aa8.* 4 land] landæ *Aa4.8.* - maned] mænæth *Aa3.* - skal] *mgl. Aa5-8.* - i] oc *Aag.* - thær] *mgl. Aag.* 5 tho..tilkommæ] *mgl. Aa5.* - man] men *Aa3.* - mæth..tilkommæ] til meth skip komæ *Aa3. Kap. 2]* står efter *kap. 3 Ad1. Overskr. til kap. 2:* At ængæn (man *tilf. Ad1*) scal fangæs *Aa4 Ad1*; Vm fænxeall *Ac9*; De captiuacione hominis *Ae. 6* Thæt] Item thet *Ad1.* - oc] *mgl. Aag.* - koning iæt] konings ræt i *Ac8.* - koning] kung *Ac1* (*sål. ogs. i det flg.*). - rigæt] *mgl. Aa2*; rikæ *Ab1*; riki *Ac1.2.4*; righæns man *Ac5*; righens mæn *Ae*; i riget *Ac6.* - ath] *mgl. Ab1* - man] *mgl. Aa6 Ac9.10.* - fangæs] bastes eller bindes *tilf. Ae. 7* förræ] *mgl. Aa5-8 Ac6-8 Ad1.* - loglickæ] laglighen *Ac5.* - for rigæt] *mgl. Ac5*; meth rette *Ad1.* - rigæt] rikæ *o.lign. Ab1 o.fl.*; thinget *Aa5-8*; æller fore noghen ræt *tilf. Ae.* - wtæn..tagæt] *mgl. Aa5.* - wtæn] eller *Ac6-8.* - tagæt] takæn *Aa3.4 o.fl. 8* mæth (1)] *mgl. Aa2.* - quinnæ] kone *Ae. 8-9* huggær..han] *mgl. Ac5 Ae. 9* han] *mgl. Aa5.9 Ac6-8.* - man] noker man *Aa3 Ab1 Ac1-10 Ad1.* - i (1)] innæn *Ac9.10.* - thæn] thet herret eller *Ac6-8*

- 9 han dræpær man i thæn by thær koning ær i oc worthær soo upholdhæn withær sin gærning.

(3.) Thæt hawær oc koning iæt at hans breff ma pa ænghæn giuæs før æn han ær logligæ kært offnæ hærætztung oc aa landztung. oc wiil thær æy tiil rættæ stondæ hwærkæn mæth log oc æy mæth bøthær. tha skal koning giuæ eth breff oc byudæ hanum rætæ innæn xv dagæ ellær mæth log ellær
 12 mæth bøter Æn kommær han æy før æn a thæn sæxtændæ dag tha skal han rættæ withær hin thær a hanum kærdæ. oc bõtæ bondæn æn marc thær breff tog oc konning iii marck Om han æy tha ræthær. tha giuæ koning annæt
 15 breff oc biutæ hanum at rætæ innæn x dagæ Om han kommær æy før æn a thæn ellæfftæ dag tha gøra bondhæn ræt oc bøthæ bondæn ii marc for breff oc koning iii marc Om han æy en tha rætær tha giuæ koning thræ-

Ae. – thær] *mgl. Aa9 Ad1*; ær *Ac1.4*; som *Ae.* – i (2)] *mgl. Ac10.* 9–10 upholdhæn . . gærning] griben ther vether *Ac6–8*; wed færse gerning vppehulden *Ae.* – upholdhæn] vppæ holden *o.lign. Aa5–8 o.fl.*; vpp halden *o.lign. Ac1 o.fl.* 10 sin gærning] sinæ gærningæ (gærninger *Aa4 o.fl.*) *Aa3–4.6–9 o.fl. Overskr. til kap. 3:* Vm konnungs breff *Aa4 Ac9 Ad1 Ae*; Om ryghens breff *Ac10.* 11 Thæt] Thættæ *Ab1 Ac1.2 o.fl.*; Item thet *Ad1*; Item *Af.* – oc koning] koning oc *Aa9.* – oc] *mgl. Ag.* – koning iæt] konings ræth *Ac8.* – iæt] iaat *Aa3*; righet *tilf. Aa9*; i riget *tilf. Ac6.7*; sinæ mæn *tilf. Ag.* – ma] *mgl. Aa3 Ab1 Ah*; scal *Aa9 Ac1–10 Ag*; skule *Ad1.2 Ae.* – pa] vppæ *Ac1 o.fl.* – ænghæn] man *tilf. Aa3–5.9 Ab1 Ac1–5 o.fl.* 12 æn] *mgl. Ac8*; at *Aa5.* – ær] *mgl. Af.* – kært] kær *Aar.* – offnæ] onæ *Ab1*; pa *Ac5 o.fl.* – oc (1)] ællær *Ab1.* – aa] *mgl. Aa9 Ad1.2 Ag.* – wiil] han *tilf. Aa6.* – thær æy] æi ther *Ac1.2 o.fl.* – thær] tho *Aa7.* 13 hwærkæn]]ky *Ab2 (jf. ovf. ad lin. 1).* – oc æy] eller *Ac6–8 o.fl.* – æy] *mgl. Ac5.* – bøthær] bodh *Ad1.2.* 13–15 tha . . bøter] *mgl. Aa1.6–8.* 13 tha] thet *Aa4.* 14 giuæ . . breff] et breff giffue *Aa5.* – breff] ower hanum *tilf. Ac6–8*; at rætte *tilf. Ae.* – hanum rætæ] ræth *Ac7.8.* – rætæ] at rætæ *Aa3 Ab1.2 Ac1–5 o.fl.* 14–15 ellær (1) . . bøter] *mgl. Aa5.* 14 ellær (1)] *mgl. Ah*; ænthen *Ac6–8 Ad2.* – mæth . . ellær (2)] *mgl. Ab1.2.* 15 bøter] bodh *Ad1.2 Af.* – Æn] *mgl. Ad1.* – han (1)] *mgl. Aa3 Ab2 Ac1.3.4.* – før æn] *mgl. Aa7.* – æn] *mgl. Ac5–8.* – a] *mgl. Aa3 o.fl.* – han (2)] *mgl. Ac1–4.* 16 rættæ] rættes *Ac6.7.* – withær] bødher *Ae.* – hin] hanum *Ab1 Ac5*; then *Ac6–8.* – thær (1)] *mgl. Aa9*; ær *Aa3 Ac2.* – a . . kærdæ] kærer offuer hanum *Ac6–8*; hannom pa kærde *Ae.* – a] ofwæ *Aa3*; ower *Aa9 Ad1.2 Ah*; offnæ *Ac1.2 o.fl.* – hanum] *mgl. Aa5.* – kærdæ] kærær *Mss. ÷ Aa6–8.* – æn] *mgl. Ab1.2 Ac1.2 o.fl.* 16–19 thær (2) . . gøra] stærkt *udvisket og delvis ulæseligt Ag.* 16–17 thær (2) . . tog] *mgl. Ac6–8*; for breff *Ac9.10.* 16 thær (2)] ær *Aa3 Ac1.* 17 tog] herefter *mgl. Aa5.* 17–20 Om . . marc] *mgl. Ac4.* 17 Om . . ræthær] oc (en *Ac8*) rætter han (hin *Ad1.2*) æy (tha *tilf. Ad1.2*) *Ac6–8 Ad1.2.* – Om] off *Ac1 o.fl.*; Æn om *Ac2 o.fl.* – han] *mgl. Aa7*; hin *Af.* – æy] *mgl., plads åben Af.* – tha] *mgl. Ac10.* – giuæ koning] skal koningen giffue *Ac6–8.* 18 breff] *mgl. Af.* – biutæ] bøthe *Ae.* – at] *mgl. Aa4 Ac9.10.* – innæn] i *Ab1.2 Ac1–3.* – x] two (*sen. rett. til x Ac3*) *Ac1–3.* – Om . . kommær] Æn kommer han *Aa4 Ac6–9 Ae.* – Om] of *Aa3 o.fl.*; Æn om *Ac5.9.* – æn] *mgl. Ac5.8 Af.* 19 a] *mgl. Aa9.* – dag] *mgl. Ab2.* – gøra . . ræt] scal (han *tilf. Ac10*) rætte weth hin ther pa hanum kærer *Ac9.10.* – bondæn] *mgl. Ab1*; hanum *Aa9 Ac3–8 Ad1.2 Ae.* 19–20 for . . marc] *mgl. Ac6.7.* 20 oc . . marc] *mgl. Ac10.* – oc] of *Ac4.* – iii] siex *Ac5.* – Om . . rætær] Æn om han rætter æy æn tha

40v thiæ breff oc biutæ hanum rætæ innæn v dagæ of han kommær|| æy føræn
 a thæn siættæ dag tha gøræ bondæn ræt. oc bøthæ bondæn iii marc for
 breff oc konning iii marc Oc sithæn giuæ koning fiertæ breff oc kallæ hanum
 24 foræ oc biutæ hanum rætæ so som nw ær mælth oc bøtæ konning firting
 marc i rethæ pennigæ Thettæ ær i siælænskæ log oc wiil han æy tha foræ
 kommæ æffthær the breff. tha wisæ koning tiil aff sin gard skelligæ mæn
 27 oc gøræ bondæn ræt oc ladæ wirdæ wt sex marc aff hans bool penning for
 breff thær han haffuær tagæt oc koning firting marc oc ix marc for the
 iii breff oc meræ skal man æy aff bondæn tage for thæn sag Æn worthær

Ac6-8. - Om] Off Ab2 o.fl.; Æn om Ac5 Ae. - æy . . tha (1)] tha æi Ac1.3.9.10. - æy en]
æn æi Aa3. - en tha] mgl. Ac5. - en] mgl. Ab1 Ac1.2 o.fl. - rætær] gør ræt Ac5;
komber oc gør ræt Ae. 21 rætæ . . dagæ] i (innæn Ac5.10) fæm daghæ at rætæ (gøre
ræt Ae) Ab1.2 Ac1-5.9 Ae. - rætæ] at rætæ Aa9 Ad1.2 Af-h; ræth Ac8. - of . . kom-
mær] kommer han Ad1.2; mæn komber han Ae. - of] om Aa2 o.fl.; æn om Ac5-8.
- føræn] for Ac2; før Ac5-6. 22 a] mgl. Ac4. - tha . . ræt] rætæ foræ bondæn Ab1.2
Ac1-4. - gøræ . . ræt] rætte bonden vdh Ac6-7; rætte weth bonden Ac9.10. - oc . .
bondæn (2)] mgl. Ac1-4. - bøthæ] mgl. Ah. - bondæn] mgl. Ab1.2; hanum Aa9
Ac5-8 Ad1.2 Ae. 22-23 for . . marc] mgl. Aa6-8 Ac6-7.10. 22-23 for breff] mgl. Ag.
23 oc (1)] mgl. Aa3. - iii] ix Ac5; ny Ae; rett. til ny Aa3. - Oc] mgl. Ah. 24 rætæ]
at (a Ac10) rætæ Aa3.9 Ab1.2 etc. - so . . mælth] strax Ac9.10. - so som] thagher swo
Ac5. - so] mgl. Aa9 o.fl. - nw] om Aa2. - mælth] ok thær til bødæ han bondæn siex
mark tilf. Ac5; komber han æy tha oc gør ræt eller bother tha bøthe bonden xl marc
tilf. Ae. - oc (2)] tha tilf. Ac6-8. - bøtæ] mgl. Ac5 Ae; han tilf. Ac6-8. 25 i (1) . .
log] mgl. Ae; jf. ndf. - i (1) . . pennigæ] mgl. Ac5. - i (1)] mgl. Ac6-8 Af; ok Ab1.2. -
rethæ] rætte Ac10. - Thettæ . . log] mgl. Ah. - Thettæ] Thet Ac10 Af. - i (2)] mgl.
Aa3; innen Aa9; ræt Ac6-8. - siælænskæ] opr. tom plads el. rasur, men m. anden hd.
og blæk er skrevet iwdland Aa7; siælænz Ab1 Ac3.4 o.fl.; siælantz o.lign. Ab2 Ac1.2.
5-8.10 Ad2; siælænskæ Aa7.8; sieland Ad1; foran ordet overstr. sk Ag. 25-26 oc . .
breff] mæn wel han æy tha møthe gøre ræt eller bøthe Ae. 25 oc] mgl. Ad2; æn Ac5.
- æy] æntæ Af. - tha] mgl. Ab1 Af. - foræ] koningæ tilf. Aa3.9 Ab1.2 Ac1 etc. 26
æffthær . . breff] oc æy rætte Ac9.10. - the] these Ac6-8. - tiil] mgl. Ac5 Ae; hanum
tilf. Ac6-8. - mæn] mgl. Ac8. 27 oc (1)] at Aa6-9 Ac5-8 Ae; the latæ tilf. Aa4. -
ræt] ræ Aa2. 27-29 oc (2) . . sag] aff hans boo oc ladhe vdh skadhen oc ther offne
hans faldsmaal thy at engen maa rætløss bort gange thette ær oc siælænds logh Ae
(jf. ovf.); Ae-texten ender hermed, men slutningen af kap. fra l. 27 sex er tilf. i
nederste marg. m. anden hd. og formodentlig andet forlæg (citeres som Ab3). 27
ladæ] læthæ Aa3; the skulle Ac6-8; bonden tilf. Ab1.2 Ac1-5.9.10 (jf. flg.). - wirdæ]
wurthæ Agg; wrthæ Ab1.2 o.fl.; bonden tilf. Ac6-8 Ah (jf. foreg.). - wt] mgl. Ac6-8.
- sex marc] mgl. Ab1.2 (jf. ndf.). - sex] først bonden sex Ab3. - aff . . penning]
mgl. Ab3 Ad2. - bool penning] boo Ac6-8. - penning] siæx mark tilf. Ab1.2 (jf. ovf.).
- for] the thry tilf. Ac9.10. 28 breff] the breff Ac6-8 Ad2. - thær . . tagæt] mgl. Ag.
- thær] mgl. Ac5 o.fl.; ær Aa3 Ac1.3; som Ac6-8. - han] bonden Aa4. 28-29 firting . .
breff] ix marc oc ther til bonden xl marc oc konung xl marc fore rætløse Ab3. 28
firting . . marc (2)] ni (iii Ac10) marc oc fyrætiuge Ac9.10. - oc (2)] so tilf. Ac6-8.
28-29 the iii] mgl. Aa3 Ah. 28 the] mgl. Ac5 Afg. 29 iii] fire Ac9.10. - oc] mgl. Ab3.

- 30 *thæt swo at nogær man tagær breff pa usot man. swo at han ær æy loglickæ kært tiil ting tha bætæ han bondæn iiii marc oc koning iiii marc for thæt at han sadæ koning wsænnændæ*
- 33 *Thissæ log wor giffuæn uppa thæn torsdag thær næst wor for palmæ søndag uppa thæt hoff thær i Wortingborg vor oc thær wor withær biscop Pæthær aff Wiberg. biscop Tuki aff Arus. biscop Tuki aff Ripæ. biscop*
- 36 *Ingwar aff Sieland. greuæ Ottæ aff Raffnsberg. hærræ Woldemar aff Rostock. greuæ Albriit aff Ewerstæn. iwnckær Bærnæt af Gutstruhæ. greuæ*
- 1417 *Albrict aff Glikæn. greuæ Henrick aff Glikæn|| oc thær tiil bæstæ mæn aff*

– skal man] skullæ the *Ac6-8*. – skal] maa *Ab3*. – man .. tage] ey aff bonden taghes *Ad1.2 Ah*. – man] *mgl. Aa3*; men *Ac10*. – aff bondæn] bondæn aff *Ac5*. – sag] sak *Ac3*. 30 thæt] *mgl. Ab3 Ac6-8*. – man (1)] *mgl. Ac6-8 Ag*. – tagær] thellige *tilf. Ac6-8*. – pa] vppa *Aa2 o.fl.* – usot] vsæt *Aa6-8 Af*; vsøght *Ab3 Ac5 Ad1.2 Ah*; wsægtet *Ac6-8*. – ær] *mgl. Ac5*. – æy] *mgl. Af*. 31 kært .. ting] ting kært *Aa2.4.9 Ab1-3 Ac1-10 Ad1.2 Af*; a thinggæ kiærth *Aa3 Ah*; kærther som forre er melt *Ag*. – bætæ han] *mgl. Ah*. – han] *mgl. Ab1-3 Ac 1-4.6-10 Ag*; ther breff tok *tilf. Ac5*. – bondæn .. marc (1)] thre mark bondæn *Ab1-3 Ac1-4.9.10*. – oc .. marc (2)] *mgl. Aa6-8*. – koning .. marc (2)] swa konung *Ac9.10*. 31-32 for .. vsænnændæ] *mgl. Ag*. 31 thæt] thy *Aa3.9 Ab1-3 etc.* – at] *mgl. Aa4 o.fl.* 32 sadæ] sagdæ *o.lign. Aa2 o.fl.*; saghæ *Aa3*; sautæ *Ac5*. – koning wsænnændæ] wsandæ (vsant *Ac5*) for koning *Aa9 Ac5*; vsannændæ (vsant *Ab3*) at konung *Ab1-3*. – koning] *mgl. Ac6-8*. – wsænnændæ] wsændæ *Aa2 Af*; vsennen *Aa7*; vsænne *Ac9.10*; vsannændhæ *Aa3.4 o.fl.*; vsanningh *Ad1*; vsannen *Ad2*; vsanden *Ah*; wsanne *Ac8*. Epilog] *mgl. Ad1.2 Ae-h*; er i *Ac5 knyttet til den flg. nyborgske forordning 1284 for Sjælland og begynder*: Hær byriæs Nyborghs lagh thær giuæn war at allæ danæ rath ok the with toghæ. *Overskr.*: Handfæstinger *Ac9*. 33 Thissæ] Thæssæ *Aa3 o.fl.*; Thenne *Ac5 o.fl.* – wor (1)] vort *Ac6-8*. – uppa] *mgl. Aa9*. – thær] *mgl. Ac6-10*; ær *Ac1*. – wor (2)] *mgl. Ac6-8*. – 34 søndag] sundagh *Ac1.3*. – hoff] *mgl. Ac2*. – thær (1)] *mgl. Ac6-10*; ær *Aa3 Ac3*. – Wortingborg] Worthingæ burgh *Ac1.2*. – oc .. wor] *mgl. Aa7*. – thær (2)] *mgl. Ac5*. 35 Pæthær] *mgl. Aa1.2.6*. – Wiberg] Wibærghæ *Ac1.3*; Viborg *Aa6-8 o.fl.* – Tuki (1)] Tuwe *Ac2*; Tyghæ *Ac5 o.fl.* – aff (2)] i *Ac10*. – Arus] Aars *Ac6 o.fl.* – biscop (2) .. Ripæ] *mgl. Ac6-8*. – Tuki (2)] Tyghæ *Ac5 o.fl.* 36 Ingwar] Ingwor *Ac6*; Ingwær *Aa2 o.fl.* – Sieland] Siellændæ *Aa3*; Roskildæ *Ac5*. – Raffnsberg] Raffnsbiærgh *Ac5*; Raffnsborg *Aa2.6*; Rawensberg *Ac9*; Ræfmbærgh *Aa3*; Ramsbærghæ *Ac1-3.6-8*; Ramsborghæ *Ac4*. – hærræ] hærtugh *Ac5*. – Woldemar] Waldemar *Aa2 o.fl.* 36-37 Rostock] Rotstok *Aa4.8*; greuæ Albert aff Glikæn, greuæ Henrik aff Glikæn *tilf. Ac3.6-9*; greffue Albrekt aff Glikæn *tilf. Ac4.10*; *jf. ndf.* 37 greuæ .. Ewerstæn] *mgl. Aa6*. – Albriit] Albrekt *Aa4 o.fl.*; Albrict *Ac1.2. o.fl.*; Albert *Ac10*. – Ewerstæn] Æwærsten *Aa2 o.fl.*; Ærwersten *Aa7.8*; Auærstæn *Ac5 o.fl.* – iwnckær] hærræ *Aa3*; iungæ *Ac1-3*. – Bærnæt] Bærnæth *Ac5*; Bernd *Ac9*; Ræbærnær *Aa1*; Rebærnær *Aa2*; Berner (Bærnær *Ac1 o.fl.*) *Aa4.6-8 Ac1-4.8*. – Gutstruhæ] Guzstruhæ, Gustruhæ *o.lign. Aa3.4 o.fl.*; Gutfruhu *Aa2*; Gustroæ *Aa6*; Gutstrow *Ac5*; Gustrulæ *Ac6.8*; Gutz trulæ *Ac7*; Gustru *Ac9.10*. 37-38 greuæ (2) .. Glikæn (2)] *mgl. Ac1-10*; *jf. ovf.* 38 Albrict] Albrict *Aa2.3*. – greuæ ..

- 39 rigæt bothæ lærtæ oc leghæ Thæt ær twsændæ wintær oc twhundræt wintær
oc firæsynnæ tiugæ wintær oc en wintær oc xii wgær sithæn wor hærræ wor
födær oc swa tiil thæn dag thær thæn log wor giuæn

Latinsk epilog.

Findes kun i *Ab*-gruppen af forordningen i sjællandsk form.
Text trykt efter Ab1.

AM. 24, 8°
32 r

- Data sunt hec lex quinta feria ante palmas in parlamento Worthinborgh
celebrato anno domini mcc primo presentibus Petro Wiburgensi, Tucone
Arusiensi, Inguaro Roskildensi episcopis, Ottone comite de Ransbiærg, Wal-
45 demaro domino de Rozstok, Alberto et Hænrico de Glikæn, Alberto de
Æwærsten, domicello Bernardo de Gutzstro ceterisque regni melioribus tam
clericis quam laicis.

Text II. – Nedertysk oversættelse. Midten af 15. årh.

A: Kgl.Bibl. E don. var. 133,4⁰ f. 171v (midt. af 15. årh.) med overskr.: Sunte Erikes
hantvestingh. Håndskriftet indeholder nedertyske oversættelser af Eriks sjællandske lov
og Jyske lov m. m.

Oversættelsen slutter sig til Text I gruppe *Ac6–8*.

(Text I 2)

E don. var.
133. 4°
171 v

- { 1. } Dit heft ok koninghes recht inden ryke, datmen gheynen man schal
vanghen, sunder he en wert loghlike vorwonnen vor dem ryke, edder he
3 wert ghenomen myd deuerye, edder he nympt eyn vrouwe myd ghewalt,
edder he houwet edder sleit welken man in dat heret edder der stede, dar
de koning is in, vnde wert also ghegrepen dar mede.

Glikæn (2)] *mgl. Aa4.6–8. – bæstæ]* the bæste *Aa4.6.7 Ac1–10. 39 lærtæ.. leghæ]*
legæ och lærdæ *Aa8. – lærtæ]* men *tilf. Ac8. – twsændæ wintær]* mcccxl *Ac5. 40*
oc (1) .. wintær (1)] *mgl. Ac1–4.6–10. – firæsynnæ]* lx *Aa8. – oc (2) .. wintær (2)]*
mgl. Aa8. – wgær] ukæ *Ac1; dage Aa2; rett. til winter Aa8. – wor (2)]* worth *Ac5.*
41 thæn (1) .. thær] *mgl. Ac8. – thæn (1)]* thenne *Aa4. – thær]* *mgl. Aa2 Ac5; ær Ac1*
o.fl. – thæn (2)] thenne *Aa4.7 Ac1–9; forscreffnæ tilf. Aa2.*

42–43 feria .. primo] anno domini mcccprimo feria quinta ante palmarum festum
in Wordingburgh *Ab3. 42* Worthinborgh] Woringborgh *Ab2. 43* mcc primo] *flere led*
af dateringen er udfaldet, se den danske text. 43–47 Petro .. laicis] regni pondentibus
conciliariis *Ab3. 43* Petro] Peter *Ab1.3. – Wiburgensi]* Wibergensi *Ab2. 45* Rozstok]
Rostzok *Ab2. 46* Gutzstro] Gustztro *Ab2. – tam]* *mgl. Ab1.*

(Text I 3)

6 (2.) Dit heft ok koninghes recht, dat syn breff schal vpp nemant gheuen, eer
 he is loghelike gheclaget vpp dem heretz dinghe, *vnde* en wil dar nicht to
 172 r rechte staen welk myd logh edder myd bote, so schal|| de koningh gheuen
 9 eynen breff ouer eme *vnde* beden eme recht bynnen xv daghen welk myd
 logh edder myd bote. En kumpt he nicht vor vpp den xvi dach, so schal
 he richten gheliik den, de dar claget ouer eme, *vnde* boten den bonden eyn
 12 mark *vnde* dem koninghe dre mark. *Vnde* richtet he nicht dan, so schal de
 koningh gheuen eynen anderen breff *vnde* beden eme to rechte bynnen x
 daghen. En kumpt he nicht vor vpp den xi. dach, so do de bonde recht
 15 *vnde* bote eme twe mark vor den breff *vnde* dem koninghe dre mark. Men
 off he dan nicht en richtet, so gift de koningh den derden breff *vnde* ghebiit
 eme recht bynnen vyff daghen, *vnde* off he nicht vor en kumpt vpp den sosten
 18 dach, so richte de bonde vth *vnde* bote dre mark vor de breue *vnde* dem
 koninghe dre mark. *Vnde* sedder gift de koningh den vierden|| breff *vnde*
 ropet eme vor *vnde* ghebiit eme to richten, also nw ghesecht is, *vnde* so bote
 21 he dem koningh xl mark reyder penninghe. Dit is recht Selans recht, *vnde* wil
 he nicht dan vor den koningh komen na dessen breuen, so wyse de koningh
 to eme van synen houe breue mans to doende dem bonden recht. *Vnde*
 24 de schole:1 werdighen dem bonden vi mark van synen gude vor de breue, de
 he heft ghenomen, *vnde* dem koninghe xl mark *vnde* so ix mark vor de dre
 breue, *vnde* nicht meer scholen de vandem bonden nemen vor de sake. Men
 27 wert dat also, dat welk nympt breue vppe vngesechten man, also dat he
 nicht en is loghlike to dem dinghe vorclaget, so bote dem bonden dre mark
vnde dem koninghe dre mark, darumme dat he sede vnrecht *vnde* nicht war.
 173 r Desse logh wart ghegheuen vpp den don||resdach negest vor palme sondach
 vpp den hoff de to Wordingborch was, *vnde* dar was iegenwordich bisschop
 Peter van Wyborch, bisschop Tyghe van Aars, bisschop Ingwor van See-
 33 lant, greue Otte van Ramsberghe, her Wolmar van Rostok, greue Albrecht
 van Gelyken, greue Hinrik van Gelyken, Albrecht van Euersteyn, ioncker
 Berner van Gustruhe *vnde* dar to de beste mans vanden ryke beyde ghe-
 36 lerde mans *vnde* leyen. Des is twelffhundert iaer *vnde* eyn iaer *vnde* xii
 weken, sedder god gheboren was *vnde* also to dem daghe, dat dit recht wart
 ghegheuen.

B. Skånsk form.

A: tabt. – *Aa*: Kgl.Bibl. Ledreborg 12 f. 79 v (midt af 14. årh.). – *Ab*: Stockh.Kgl. Bibl. B 77 f. 59 r (1. halv. af 15. årh.). – *Ac*: tabt. – *Ac1*: Stockh.Kgl.Bibl. B 73 f. 166 r

(midt. af 15. årh.). – *Ac2*: Kgl.Bibl. Uldall 215,4⁰ f. 124 r (2. halv. af 15. årh.). – *Ac3*: Stockh.Kgl.Bibl. B75 f. 97 v (2. halv. af 15. årh.). – *Ac4*: Arnamagn.Inst. AM 39,4⁰ f. 101 r (2. halv. af 15. årh.). – *Ad*: tabt. – *Ad1*: Stockh.Kgl.Bibl. B72 f. 77 v (1414). – *Ad2*: Smst. B71 f. 97 v (midt. af 15. årh.). – *Ad3*: Oslo Univ.Bibl. 488 f. 74 r (midt. af 15. årh.). – *Ad4*: Arnamagn.Inst. AM 36,4⁰ f. 141 r (midt. af 15. årh.). – *Ad5*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3123,4⁰ f. 68 r (slutn. af 15. årh.). – *Ad6*: Stockh.Kgl.Bibl. B88 f. 2 r (1523). – *Ad7*: Samme hs. f. 90 r (1523). – *Ad8*: Smst. C67 f. 53 r (2. halv. af 15. årh.). – *Ae*: Kgl.Bibl. E don. var. 136,4⁰ f. 77 v (1430). – *Ae1*: Stockh. RA. Skokloster 45 f. dx 11 r (midt. af 15. årh.). – *Ae1a*: Arnamagn.Inst. AM 40,4⁰ f. 70 v (midt. af 15. årh.). – *Ae2*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3658,8⁰ f. 106 v (2. halv. af 15. årh.). – *Ae3*: Stockh. Kgl.Bibl. B78 f. 58 r (2. halv. af 15. årh.). – *Ae3a*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3124,4⁰ f. 73 r (beg. af 16. årh.). – *Af*: tabt. – *Af1*: Stockh.Kgl.Bibl. B79 f. 160 r (slutn. af 15. årh.; samme hd. som flg.). – *Af2*: Smst. B218 f. 147 r (slutn. af 15. årh.; samme hd. som foreg. og flg.). – *Af3*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3122,4⁰ f. 167 v (slutn. af 15. årh.; samme hd. som foreg.). – *Ag*: Stockh.Kgl.Bibl. B73 indskudt seddel foran f. 43 r (2. halv. af 15. årh.).

Hertil slutter sig flg. eftermiddelalderlige håndskrifter: *a*: Kap. 1: Lund Univ.Bibl. J. 4⁰ 29 f. 177 r (c. 1580), Stockh.Kgl.Bibl. B 80 f. 10 v (c. 1582, sa. hd. som flg.), Lund Univ.Bibl. J. 4⁰ 3 f. 29 v (2. halv. af 16. årh., sa. hd. som foreg.), Kgl.Bibl. Ny kgl.sml. 1304,4⁰ f. 3 v (2. halv. af 16. årh.).

b. Kap. 2 i forbindelse m. Erik Glippings forordn. f. Skåne 1284 m. overskr.: Kongens brev at tage på dom: Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3125 f. 367 r (1549), Stockh.Kgl.Bibl. B 215 f. 106 v (midt. af 16. årh.), Kgl.Bibl. Thott 1977,4⁰ f. 185 r (midt. af 16. årh.), smst. Gl.kgl.sml. 3129,4⁰ f. 262 v (c. 1560), Stockh.kgl.Bibl. B 87 f. 132 v (c. 1570), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 57 f. 142 v (1576), Uppsala Univ.Bibl. B65 f. 94 r (1576, Philip Schrøder, Odense), Stockh.Kgl.Bibl. B 86 f. 180 v (1575, sa. hd. som flg.), Kgl.Bibl. Thott 1978,4⁰ f. 191 v (1577, sa. hd. som foreg. og flg.), Uppsala Univ.Bibl. H 126 a f. 324 v (1577, sa. hd. som foreg. og flg.), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 8 f. 172 v (1578, sa. hd. som foreg. og flg.), Kgl.Bibl.Thott 1979,4⁰ f. 157 r (1580, sa. hd. som foreg. og flg.), smst. Ny kgl.sml. 1305,4⁰ f. 148 r (1580, sa. hd. som foreg. og flg.), Stockh.Kgl.Bibl. B 83 f. 154 r (1580, sa. hd. som foreg. og flg.), smst. B 84 f. 143 r (1580, sa. hd. som foreg. og flg.), Kgl.Bibl. Additamenta 584,4⁰ f. 97 r (c. 1580, sa. hd. som foreg. og flg.), Trondheim Vidensk.Selsk. q H A 2 f. 140 r (c. 1580, sa. hd. som foreg. og flg.), Kgl.Bibl. Gl. kgl.sml. 3131,4⁰ f. 53 r (1582, sa. hd. som foreg. og flg.), smst. Thott 1983 4⁰ f. 144 r (1582, sa. hd. som foreg.), Uppsala Univ.Bibl. B 11 f. 201 v (2. halv. af 16. årh.), Lund Univ. Bibl. J 4⁰ 20 f. 240 v (1591), Oslo Univ.Bibl. 56, 4⁰ f. 261 v (1591–92), Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3128,4⁰ f. 240 v (1592), Stockh.Kgl.Bibl. B 216 f. 235 v c. 1592), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 26 f. 228 v (1593), Stockh.Kgl.Bibl. C 79 f. 382 r (1594, Schrøderske Skole i Odense), smst. B 89 f. 253 v (1596), smst. B 214 b f. 322 v (1596), Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3127,4⁰ f. 243 r (slutn. af 16. årh.), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 33 f. 201 r (1599), Oslo Univ. Bibl. 31,4⁰ f. 130 v (c. 1616), Kgl.Bibl. Additamenta 567,4⁰ f. 146 v (c. 1740), smst. Gl. kgl. sml. 1119,2⁰ f. 403 r (1. halv. af 17. årh.).

c. Kap. 2 i gruppen Kong Valdemars privilegie eller håndfæstning (3: Jernbyrdsforordningen m. m.), ligesom den foreg. gruppe med overskr.: Kongens brev at tage på dom: Stockh.Kgl.Bibl. C 72 f. 133 r (1581), Lund Univ.Bibl. A. P. Lindblad f. 189 r (1584), Trondheim Vidensk.Selsk. 143,4⁰ f. 130 r (2. halv. af 16. årh., sa. hd. som flg.), Kgl.Bibl. Kall 549,4⁰ f. 127 r (2. halv. af 16. årh., sa. hd. som foreg. og flg.), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 55 f. 116 v (2. halv. af 16. årh., sa. hd. som foreg.), Kgl.Bibl.

Ny kgl.sml. 3136,4⁰ f. 138 v (2. halv. af 16. årh.), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 3 f. 272 v (2. halv. af 16. årh.), Kgl.Bibl. Thott 1982,4⁰ f. 177 r (2. halv. af 16. årh.), Oslo Deichmannske Bibl. 43,4⁰ f. 175 v (2. halv. af 16. årh.), Kgl.Bibl. Uldall 214,4⁰ f. 186 r (c. 1659), Arnamagn.Inst. Accessoria 13,4⁰ f. 62 v (c. 1660), Stockh.Kgl.Bibl. B 217 f. 145 v (1667), Arnamagn.Inst. Accessoria 9,4⁰ f. 121 v (c. 1700).

d: Kap. 2 i forbindelse m. Skånske birkeret m. lign. overskr. som de to foreg. grupper: Uppsala Univ.Bibl. H 126a f. 15 v (slutn. af 16. årh.), Lund Univ.Bibl. J. 4⁰ 27 f. 215 r (o. 1600).

De eftermiddelalderlige tekster er mere eller mindre moderniserede og bearbejdede og falder uden for rammen af denne udgave.

Tryk: Videnskabernes Selskabs Skrifter 5. rk. Hist. og philol. afdeling I 120 (efter *Aa*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 3 (efter *Aa*), herefter Dipl. Dan, og DRB. 2. rk. III 45 tillæg. – Reg. Dan. nr. 1299*.

Anm.: Forordningen er i den skånske form bevaret i ældre håndskrifter end den sjællandske form, idet eet hs. går tilbage til midt. af 14. årh. og to til første halv. af 15. årh., men den er dog mere mangelfuldt bevaret, idet kap. 1 mangler i alle håndskrifter og kap. 2 kun er bevaret i *Aa* og *Ab* samt i bearbejdet form i *Ag*. Epilogen findes foruden i *Aa* og *Ab* tillige i *Ae*-gruppen, i alle hss. på dansk. Forordningen i den skånske form kendes kun fra skånske lovhåndskrifter.

Ledre-
borg 12
79 v

Thættæ ær thæn logh ær konung Erek konungs Cristofær sun gaf i Worthiingæborgh. æfter allæ Danæ rath. oc the withær tokæ.

- 3 (1.) Thæt hauær oc konung iat riket. at ængen man scal fangæs. vtan han warthær før loghlikæ for vnnæn for riket. vtan han warthær taken mæth thiufnæth. ællær han takær quinnæ mæth wald. ællær han hoggær.
6 ællær han dræpær man i thæn by. ær konung ær i. oc warthær sua vp halden withær sin gærning.

(2.) Vm konungs bref.

- 9 Thæt hauær oc konung iat. at hans bref scal ofnæ ængen man giuæs. før
80r æn han|| ær loghlikæ kærth a hæræzs thing. oc ofnæ lanzs thing. oc wil æi

1-7 Thættæ . . gærning] *mgl. Mss. ÷ Ab. 1-2 Thættæ . . tokæ] mgl. Abg. Overskr. til kap. 1:* Vm konungs ræt *Ab*; Hwar fore man maa gripe man vfordelther *Ag. 3 Thæt] Thættæ Ab. - oc] mgl. Abg. - iat] iæt Ab; loweth Ag. - riket] alle righens mæn Ag. - fangæs] fongæs Ab; gribes æller fonges Ag. - vtan] vtæ Ab. 4 warthær] ær Ag.- før] förræ Ab; thil foren Ag. - for (1) . . riket] fordelter Ag. - vtan] meth mynnæ Ag. - han (2)] man *Ab. 5* han (1)] hawer dræbet man æller *Ag; jf. ndf. - takær] hawer taghet Ag. - hoggær] huggær Ab; æller sætter saer paa tilf. Ag. 6 ællær . . dræpær] mgl. Ag; jf. ovf. - man] nokær man *Abg. - ær (1)] thær Ab; som Ag. - warthær] blyffwer Ag. - vp halden] paa taghen Ag. 7 withær] for Ag. - sin gærning] sinæ gerningær Ab. - gærning] herefter mgl. Ag. 8 Overskr.] mgl. *Ad4.8 Ae; Thet hauer Ad1.5; Vem stespnæ Ad6. - Vm] mgl. Ad7 Af2. - breff] breffue Ac3; at tagæ tilf. Af1.2. 9 Thæt] Thættæ Ac3 Ad3 Ae o.fl. - oc konung] konunghen och *Ac1-4. - oc] mgl. Ad8 Ae Af1-3. - iat] iæt Abe; giuit Ad1-8 Ac1-4 Af1-3; sit rike tilf. Ae. - scal] mgl. Ab; scule Ad1.5. - ofnæ] vppa Ad1 Ab Ae o.fl.; pa *Ac1-4 o.fl.; offue Ad6.******

thær til rættæ standæ. huærken mæth logh oc æi mæth bötær. tha scal
 12 konung giuæ et bref. oc biuthæ hanum at rættæ sic for innæn fæmtæn
 daghæ. ællær mæth logh. ællær mæth bötær. Kumbær han æi før æn
 a thæn sæxtændæ dagh. tha scal han rættæ withær hin ær a hanum kærer.
 15 oc bôte bondanum marc ær bref tok. oc konunge thre marc. Vm han ræt-
 tær æi tha. tha giue konung annæt bref. oc biuthe hanum at rættæ i ti daghæ.
 Kumbær han æi før æn a thæn ælliftæ dagh. tha gøre bondanum ræt. oc
 18 bôte hanum tua marc fore bref. oc konunge thre marc. Vm han rættær æi
 æn tha. tha giue konung thrithiæ bref. oc biuthe hanum at rættæ i fæm
 daghæ. Kumbær han æi før æn a thæn siættæ dagh. tha gøre bondanum
 21 ræt. oc bôte hanum thre marc fore bref. oc konunge thre marc. Oc sithæn
 80v giue konung fiærthæ bref. oc kalle|| hanum fore. oc biuthe hanum at rættæ.

– man] *mgl. Af1-3. 10 æn*] *mgl. Ad7. – loghlikæ kærth*] kerd loglige *Ad4. – kærth*] kerther *Ad1 o.fl. – a*] ofnæ *Ab o.fl.*; ofna *Ae*; pa *Ad1 o.fl. – hæræzs thing*] hæræzthin *Ab. – oc (1) . . thing (2)] mgl. Ab Ad4.6. – oc (1)] eller Af2. – ofnæ*] *mgl. Ac1-4 Ad1-3 o. fl.*; a *Ae o.fl. 11 thær*] *mgl. Ad6. – til . . standæ*] staa till rættæ *Af1-3. – standæ*] sta *Ad1-3.5.7.8. – mæth (1)] ræt oc æi meth tilf. Ab Ad1-7; ræth (retthe Ac4) eller meth (mgl. Ac2 Ad8) Ac1-4 Ad8; rett tilf. Af1-3. – oc æi*] æller i *Ae3a*; eller *Af1-3. – æi*] *mgl. Ae1a. – bötær*] both *Ae. 12 giuæ . . bref*] eet bref giffue *Ad8. – rættæ*] redhæ *Ad3*; vth redhæ *Af1-3. 12-14 sic . . rættæ*] *mgl. Ae3. – sic for*] *mgl. Mss. – innæn*] enghen *Ad6. 13 ællær (1)] mgl. Af1-3. – bötær*] both *Ae1.2. – Kumbær*] en kombær *Mss. – før æn*] *mgl. Ae. – æn*] *mgl. Ac2.3. 14 a thæn*] *mgl. Ad8. – a*] *mgl. Ad5-7; ath Ac2; po Af1-3. – sæxtændæ*] *rett. fra fæmtændæ Ab; fæmptande Ac3. – han*] *mgl. Ac3.4 Ad8. – rættæ . . kærer*] betale bonden *Af1-3. – rættæ*] redhe *Ad3. – a*] ofna (*el. ofnæ*) *Ab o.fl.*; pa *Ad1-3 o.fl.*; offuer *Ad6 Ae3 Ae3a. – hanum*] *mgl. Ab Ac1-4; han Ad1. 15 oc (1)] ther till tilf. Af1-3. – bondanum*] *mgl. Af1-3 (jf. ndf.)*; bønden *Ac4*; honum *Ab Ae3. – marc*] en (*ena Ae*) mark *Mss. – ær . . tok*] hanum *Af1-3; jf. ovf. – ær*] som *Ad7. – Vm*] Æn of (*vm Ae o.fl.*) *Mss. 15-16 rættær . . tha*] æi tha (*æn tha Af1-3*) gøræ (*gør Ac1 etc.*) ræth *o.lign. Mss. 16 giue konung*] scall koningen giffue *Af1-3. – annæt*] eet annet *Af1-3. – bref*] ower hanum *tilf. Af1-3. – hanum*] han *Ad7. – at*] til *Ac1-4. – rættæ*] redhe *Ad3*; rathe *Ad8*; vth redhæ *Af1-3. – i*] innæn *Mss. 17 Kumbær han*] Æn of han kombær *Ab Ac1-4 Ad1-7 Af1-3; Æn kommer Ad8*; vm han cumbir *Ae. – a thæn*] *mgl. Ad8. – thæn*] thæ *Ab. – tha gøre*] oc gør *Af1-3. – gøre*] han *tilf. Ab Ad1-5.7 Ae Ae3. 17-18 oc . . hanum*] tha scall han bød hæ bonden *Af1-3. 18 bref*] breffuet *Af1-3. – thre*] siæx *Mss. 18-19 Vm . . tha (1)] En gør han ey æn tha ræt Ad8; En vm han ey æn (mgl. Ae1a) tha rettir Ae etc. 18 Vm . . rættær*] Æn rættær (*reder Ad3*) han *Ab Ac1-4 Ad1-7. – Vm*] Æn om *Af1-3. – rættær*] sigh *tilf. Af1-3. 19 thrithiæ*] teth thretie *Ad4. – bref*] ower hanum *tilf. Af1-3. – oc*] tha *Ac2; at Ae. – rættæ*] redhe *Ad3*; rathe *Ad8*; vth læggæ *Af1-3. – i*] innæn *Mss. – fæm*] femte *Ad7. 20 Kumbær han*] of (*oc Ac1-4 Ad4; vm Ae o.fl.*; En om *Ad1.5 Af1-3*) han kombær *Mss. ÷ Ad8. – Kumbær*] En kommer *Ad8. – æi*] *mgl. Ad7. – før . . a*] *mgl. Ad8. – æn*] ey *Ac4. 20-21 gøre . . ræt*] scall han betale bonden *Af1-3. – gøre*] han *tilf. Ab Ac1-4 Ad1-6. 21 oc (1)] ther po tilf. Af1-3. – fore . . marc (2)] mgl. Ad6. – bref*] breffuene *Af1-3. – thre (2)] ni Ab Ac1-4 Ad1.2 Ae Af1-3. 22 giue*

sua sum nu ær mælt. oc bôte konunge fyrithughu marc, sua gothæ sum sæx
 24 marc og tiughu. oc siæxtæn ørtogh i rethæ pænningæ. Thættæ ær i Skanungæ
 logh. Wil han æi tha for konung kummæ æfter the bref. tha wise konung
 til af sin garth skællikæ mæn at latæ gøræ bondanum ræt. oc late wirthæ
 27 vt siæx marc af hans bol pænningæ. fore bref. ær han hauær taket. oc ko-
 nunge siæx marc oc tiughu. oc siæxtæn ørtogh. oc ni marc fore thry bref. oc
 mer scal man æi af bondanum takæ fore thæn sac. Æn warthær thæt sua
 30 at nokær man takær bref ofnæ v sot man. sua at han ær æi loghlikæ thing
 kærth. tha bôte bondanum thre marc. oc konunge thre marc. for thy. at
 han sagthe konunge æi sant.

33 Thæse logh waro giuen a thæn thorsdagh. ær næst war fore palmæ sun-
 81 r dagh.|| a thæt hof ær i Worthingæburgh war. oc thær war withær. biscop

konung] scall koningen giffwæ *Af1-3*. - fore] sigh *tilf. Af1-3*. - rættæ] *mgl. Ae3a*; redhe *Ad3*; vth læggæ *Af1-3*. 23 sua] *mgl. Mss.* - nu..mælt] som melt ær *Ad8*. - mælt] sagt *Af1-3*. - oc] ther till scall han *tilf. Af1-3*. - bôte] thær (tha *Ad7*) til (*mgl. Ac3 Ad1-8*) bôtæ han *Mss.* 24 oc tiughu] *mgl. Ad5.7*. - ørtogh] yrtugh *Ab*; ortwgher *Ad3*. - i (1)] *mgl. Ad3.7*. - rethæ] rette *Ad7*. - pænningæ] pænniæ *Ae*. - Thættæ] for thy at (*mgl. Ac4 Ad6*) thætæ (*o.lin. Ab*); thet *Ac1-4 o.fl.*) *Mss.* - i (2)] *mgl. Ad4.8 Ae Af1-3*. - Skanungæ] skanske *Ad6*; scoensk *o.lign. Af1-3*; steffnæ *Ad8*; konnighæ *Ae3 Ae3a*. 25 Wil han] Æn (och *Af3*) vm han wil *Mss.* - tha (1)] *mgl. Ac1-4 Ad6 Af1-3*; en tha *Ad1.5*; en *Ad7*. - for..kummæ] kommæ fore koningen *Af1-3*. - kummæ..bref] effther the breff komme *Ad4*. - the] tissæ *Af1-3*. - wise konung] scal koningen sænde *Af1-3*. 26 til] *mgl. Mss.* - skællikæ mæn] gothæ mæn oc skellikæ *Ab Ac1-4 Ad1-6.8 Ae1.2 Af1-3*; gotha men skællike *Ae Ae3*; gode men *Ad7*. - at] och *Ad7*. - latæ gøræ] the scullæ skyckæ *Af1-3*. - latæ] *mgl. Mss.* - bondanum ræt] i *kustoden Ae1*, derefter *mgl. et blad.* - bondanum] sagsøgæren *Af1-3*. 26-27 late..vt] ther till vth vwrðæ hanum *Af1-3*. 26 wirthæ] wrthæ *Ad1 o.fl.*; wurde *Ae3*. 27 vt] *mgl. Ae1a*. - marc] *mgl. Ad7*. - hans] bondhens *Ac1-4 Ad6 Af1-3* - bref] breffuenæ *Af1-3*. - ær] *mgl. Ac3 Ad6*; som *Af1-3*. 28 siæxtæn] siæxtæ *Ab*. - ørtogh] yrtugh *Ab*. - ni] thre *Ad3*; iii *Ad5-7*. - thry] the thry *Ab Ac1.3.4 Ad1-8 Af1-3*. 29 scal man] sculle the *Af1-3*. - man] han *Ad6*. - af..takæ] taghe aff bonden *Ad8*. - bondanum] hanum *Af1-3*; herefter *mgl. Ac2 (blad mgl.)*. - takæ] *mgl. Ad5*. - thæn] the *Ae*. - warthær] skeer *Af1-3*. 30 ofnæ] a *Ad4*; offuer (yffuer *Ad8*) *Ad 6-8 Af1-3*. - v..han] then man som *Af1-3*. - v sot] vsottæn (vsöttan *Ac1*; vsotan *o.lign. Ad1 o.fl.*; wsöttær *Ad4*; vsættether *Ad8*) *Ab Ac1.3.4 Ad1-8*; vsottum *Ae Ae1a Ae2*; vsögther *Ae3*. - ær æi] ey ær *Ac1 Af1-3*. - loghlikæ] till foren *tilf. Af1-3*. 30-31 thing kærth] thing bert *Ad2*; till tingæ kerdher *Af1-3*. 31 tha] scall *tilf. Af1-3*. - bôte] hin (han *Af1-3*) thær (som *Af1-3*) bref tok (*de 3 sidste ord underprikket Ad8*) *tilf. Mss.* - bondanum] *rett. fra* bonden *Aa*. - oc..marc (2)] *mgl. Ac4*. - at] *mgl. Ad1.5.6*. 32 konunge..sant] vsænnendæ ath konung *Ad8*. - æi sant] vsannande *Ab Ac1.3.4 Ad1-6 Ae Ae1a Ae2*; vsant *Ae3 Af1-3*; herefter *mgl. Ac1-4 Ad1-8 Af1-3*. *Overskr. til epil.:* Nar thænæ logh war giuen *Ab*. 33 Thæse] Thæssæ *Ab Ae*; Thennæ *Ae3*. - waro] war *Ab Ae*. - a] oppa *Ab Ae*. 34 a] oppa *Ab Ae*. - ær..war] som war nest *Ae*. -

Pætær af Wibærgh. biscop Tuke af Arus. biscop Tuke af Ripæ, biscop
 36 Inguar af Siælland. greue Otte af Rafnsbiærghæ. hærræ Waldemar af Rostok.
 greue Albrict af Likæn. greuæ Hænrik af Likæn. greue Albrict af Æwær-
 steen. iunk hærræ Bærnerth af Gustruæ. oc thær til the bæstæ mæn af riket.
 39 bathe lærthe oc leke. Thæt ær thusænd wintær. oc tu hundræth wintær.
 oc fyræsintiugh wintær. oc en wintær. oc tolf vkær. sithæn war hærræ war
 fød. oc sua til thæn dagh. ær thænne logh war giuen.

[1282. 20. marts – 1283. 17. juni.]

12

Kong Erik 5. Glipping meddeler indbyggerne i Bare herred, at han på opfordring af bønderne i Skåne har nedsat en kommission til at pådømme de overgreb, de har været udsat for, og stadfæster samtidig en række vedtægter og sædvaner i Skåne.

A: tabt. – *Aa:* Kgl.Bibl. E don. var. 136,4⁰ f. 93v (1430) med overskr.: Ethgothe Eric. – *Aa1:* Stockh.RA. Skokloster 45 f. evi v (midt af 15. årh.). – *Aa1a:* Arnamagn.Inst. AM. 40,4⁰ f. 82r (midt. af 15. årh.). – *Aa2:* Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3656,8⁰ f. 124r (2. halv. af 15. årh.). – *Ab:* Stockh.Kgl.Bibl. B 73 f. 172v (midt. af 15. årh.). – *Ac:* Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 44 f. 165v (midt. af 15. årh.). – *Ad:* tabt. – *Ad1:* Stockh. Kgl.Bibl. B 78 f 68r (2. halv. af 15. årh.). – *Ad1a:* Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3124,4⁰ f. 85v (beg. af 16. årh.). *Ad1a1:* Smst. Gl.kgl.sml. 3125,4⁰ f. 106r (midt. af 16. årh.). – *Ad2:* Arnamagn.Inst. AM. 37,4⁰ f. 111v (slutn. af 15. årh.).

Tryk: Kofod Ancher II 540 (efter *Aa*); Svec. I nr. 841 (efter *Ad1*); Schlyter, Sweriges gamla lager IX 459 (efter *Aa*); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 19 (efter *Aa*); Dipl. Dan. og DRB 2. rk. III nr. 21. – Reg. Dan. nr. 1296 = *564.

Datering: Brevet har været henført til forskellige konger af navnet Erik (se Dipl. Dan.), det må dog snarest henføres til Erik Glippings reformperiode efter Vordingborghåndfæstningen 1282 20/3. Med »N. Lundensem prefectum« må i så fald menes gælkeren Niels Erlandsen, der nævnes som forhenværende 1283 17/6.

Worthingæburgh] Warthinge borgh *Ae.* 35 af (1)] a *Ab.* – Wibærgh] Wiburgh *Ae.* – Tuke (1 og 2)] Tyko *Ae*; Tyghe *Ae1a o.fl.* – Arus] Aars *Aa3.* 36 Siælland] Roskildæ *Ab Ae.* – af (2)] i *Ae3.* – Rafnsbiærghæ] = *Ab*; Ransburgh *Ae*; Ramsbærgh *Aa etc.* – hærræ] hærtugh *Ab Ae.* – Waldemar] Oldemar *Ae3.* – af] of *Ae.* 37 greue .. likæn (2)] i marg. forneden *Ab.* – Albrict (1 og 2)] Albrith *Ab Ae.* – greuæ (2) .. Likæn (2)] *mgl. Aa.* – Hænrik] Hinrik *Ae.* 37–38 Æwærsteen] Auærstæn *Ab*; Awærsten *Ae.* 38 iunk hærræ] iwngker *Ae3.* – Bærnerth] Bærner *Ab Ae*; Bernet *Ae3.* – Gustruæ] Guthzstruæ *Ab*; Guzstrow *Ae.* – oc] *mgl. Ae1a.* – the] *mgl. Ab*; alle the *Ae1a Ae2.* – af] i *Ae.* – riket] vare tilf. *Ae.* 39 leke] likmæn *Ab.* – oc (1) .. wintær (2)] *mgl. Ab.* 40 fyræsintiugh] firesinstiwgho *Ae*; firætiughæ (oc en tilf. o. lin.; jf. flg.) *Ab.* – oc (2) .. wintær] *mgl. Ab Ae*; jf. foreg. – tolf] tof *Ab.* – sithæn] sithir *Ae.* 41 ær] *mgl. Ae3.*

E don. var.
136, 4°
93 v

Ericus dei gracia Danorum Sclauorumque rex Barahereth inhabitantibus
3 salutem et graciam. Cum iniurias et oppressiones bondonum in Scania et
maxime pauperum intelleximus uarias et multiplices, necessitati uestre com-
pati uolumus cum effectu, donec uobis super hiis omnibus competenter
6 fuerit satisfactum. Unde quia causas et iniurias, quas passi estis, ad iudicium
nostrum referre uoluistis nos regem et iu||dicem uestrum cognoscendo, uni-
9 uersitati uestre regraciari uolumus cum effectu uolentes uobis eo magis iusti-
ciam et pacem in omnibus augmentare. Idcirco cum super omnibus exces-
sibus per Scanium perpetratis et eisdem corrigendis nobis duos bondones de
12 singulis hæræth duxistis destinandos, presentibus uobis significamus, ut quem-
admodum per dictos bondones petiistis, dominos N. Lundensem prefec-
tum, N. filium Tyconis, S. filium Andree, Ion Litle, Iohannem filium Mi-
chahelis uobis remittimus concedentes eisdem plenam ex parte nostra aucto-
15 ritatem super diuites et pauperes, rurenses et ciues iusticiam faciendi. Quo-
rum iudicio si qui stare contempserint, nomina illorum nobis in scripto
18 redacta transmittant, et|| nos ipsos in personis merito castigantes de bonis
ipsorum singulis ab ipsis iniuriam passis satisfacere uolumus competenter.

Insuper noueritis, quod nos omnes bonas et tollerabiles leges ac con-
swetudines, quas temporibus illustris patris nostri habuisse dinoscimini, uobis
illesas uolumus conseruare, in hiis scilicet,

21 (1.) quod modius, ad ferrum per patrem nostrum institutum mensuratus,
per totam Scanium currat et seruetur.

24 (2.) Quod nostrum stuth ultra festum purificationis detinere nullatenus
debeat.

(3.) Item quod quelibet hafna per se ipsam hominem in expeditionem
iturum ydoneum tantum debeat nominare.

27 (4.) Item quod famulus conductiuus cum solido argenti conduci debeat.

1 Sclauorumque] Slaorumque *Mss.* ÷ *Ac.* – Barahereth] Barahæret *Aa2*; Bareherret
Ad1 ofl. 2 iniurias] in maris *Ad1a*; in marie *Ad1a1.* – et (3)] *agl. Ab.* 4 cum effectu]
agl. Ac. – hiis] iis *Ad1a1.* – omnibus] *agl. Aa1a.* 6 uestrum] *agl. Ad1a1*; iudicem
tilf. Ad1 Ad1a. 7 uobis] *agl. Ab.* 10 destinandos] destinendos *Ad1 Ad1a.* 11 dominos]
agl. Ab. 11–12 prefectum] *agl. Ab.* 12 Tyconis] Tukonis *Ac*; Ticonis *Ad2.* – Litle]
rett. fra lille Aa; Lillæ *Ad1.* 12–13 Michahelis] Michaelis *Mss.* 13 plenam] *agl. Ad1.2.*
13–14 auctoritatem] autoritate *Ab.* 15 iudicio] iudicem *Aa Aa1.2 Aa1a Ab.* – in scripto]
inscripta *Ab.* 16 transmittant] transmittunt *Ab.* – nos] uas *Ad1 Ad1a.* – castigantes] con-
stigantes *Aa2.* 18 quod] quæ *Ad1a1.* – tollerabilis] tolerabilis *Ac.* 19 illustris] illustri
Mss. ÷ *Ac.* 21 quod] *agl. Ab.* 23 Quod] Item quod *Ac.* – detinere nullatenus] nullatenus
detinere *Ad1.2 Ad1a Ad1a1.* 25 Item] *agl. Ad1a1.* – hafna] hafnæ *Aa1a Ab*; hafnia
Ad1a1. – se ipsam] semetipsam *Ad1a1.* 26 iturum] iterum *Aa1a Ad2.* 27 Item] *agl.*

(5.) Item quod pro hesteleya et brynnie leya nuncquam nisi ora argenti debeat extorqueri.

95 r (6.) Item|| uolumus et mandamus uniuersis uillicis et colonis tam priuilegiatis quam aliis, quandocumque insidie inimicorum regni ingruerint, ut ad defensionem patrie, sicut iustum est, sint parati.

33 (7.) Item omnibus bondonibus, exceptis nostris antiquis hora, in siluis, que dicuntur almenning et que ad almenning iurate sunt, licenciam concedimus succidendi.

36 (8.) Item nolumus ymmo prohibemus, ne quis pauper habens nisi unam uaccam ad soluendum iura expedicionis pro ipsa cogi debeat aut compelli.

(9.) Item mandando statuimus, quod nullus habeatur pro pace priuato uel conuicto, nisi secundum leges patrie conuictus legitime dinoscitur.

(10.) Mandamus insuper districte precipiendo, ut quilibet in ecclesia et domo propria, in placito et uia placiti securitate pacis gaudeat et fruatur.||

95 v Quod siquis infringere presumpserit, scire debet se sentenciam capitalem et amisionem omnium bonorum suorum merito incurrisse. Amen.

Nyborg

1282. 29. juli.

13

Erik Glippings håndfæstning.

A. Jysk-sjællandsk overlevering.

Text I. – Latinsk text.

A: tabt. – Aa: RA. Ribe Oldemoder f. 5r sp. 1 (slutn. af 13. årh.). – Ab: Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 295,8⁰ f. 102v (c. 1325, samme hd. som flg.). – Ac: Stockh.Kgl.Bibl. C 63 f. 269r (c. 1325, samme hd. som foreg.). – Ad: tabt. – Ad1: Arnamagn.Inst. AM 453, 12⁰ f. 135r (c. 1325). – Ad2: Smst. AM 11,8⁰ f. 76v sp. 2 (midt. af 14. årh.). – Ad3: Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 1311d,4⁰ f. 52v (1416). – Ad4: Stockh.Kgl.Bibl. C 37 f. 69v (1. halv. af 15. årh.). – Ad5: Kgl.Bibl. Uldall 228,4⁰ f. 64v (2. halv. af 15. årh., afskr. af foreg.). – Ad6: Oslo Univ.Bibl. 1,8⁰ f. 87v (2. halv. af 15. årh.). – Ad7: Arnamagn.

Ad1ar. 28 hesteleya] hestalegha Ac. – brynnie leya] brynialegha Ac; brønnie ad1 Ad1a Ad1ar. – ora] hora Ac. 30 Item] mgl. Ad1ar. 31 quandocumque] quæcumque Ad1ar. – insidie] insidiis Ab. 33 hora] ora (foran ordet overstr. ho Ab) Ab Ad1; oræ Ac Ad2. 34 almenning (1)] almænding Ab. – et... almenning (2)] mgl. Ad1a Ad1ar. – almenning (2)] almending Ab. 36 Item] mgl. Ad1ar. – ne] ut Ad1 Ad1a. 37 expedicionis] expidiciorum Aa; expedicionum Aa1 Aa1a Aa2 Ad1.2 Ad1a; expeditioris Ad1ar. – cogi] non tilf. o. lin. Ab. 38 Item] mgl. Ad1ar. 39 patrie] mgl. Aa2. 40 quilibet] quælibet Ad1ar. 41 et (1)] in tilf. Ab. 43 amisionem] amissionem Ad1 o.fl. – Amen] mgl. Aa1a Ac Ad1ar.

Inst. AM 443,12^o f. 89v (slutn. af 15. årh.). – *Ad8*: Lund Univ.Bibl. Medeltidshandskr. 25 f. 120v (slutn. af 15. årh.). – *Ae*: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 84r (1465). – *Af*: tabt. – *Af1*: Stockh.Kgl.Bibl. C. 60 f. 55r (1. halvdel af 15. årh.). – *Af2*: Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 1312b,4° f. 91r (1496, Odense). – *Ag*: tabt. – *Ag1*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3135,4^o f. 217r (slutn. af 15. årh., samme hd. som flg.). – *Ag2*: Smst. Gl.kgl.saml. 3136,4^o f. 221r (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og flg.). – *Ag3*: Arnamagn.Inst. AM 16,8^o f. 224r (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – *Ag4*: Smst. AM 12,8^o f. 307r (c. 1500). – *Ag5*: Udgaven af Jyske lov 1504 f. CC iiiii r.

Af håndskrifterne, hvori den latinske tekst af denne form af håndfæstningen findes, indeholder kun *Ac* de sjællandske love og *Ae* både Jyske lov og de sjællandske love, alle de øvrige håndskrifter er jyske lovhåndskrifter.

Tryk: Brandis' udg. af Jyske lov, Ribe 1504 f. CC iiiii r (se ovf.); Ghemens udg. af Jyske lov 1508 f. Fii v (efter Brandis); Westphalen, Monumenta inedita IV 1767 (efter Ghemen); Ludewig, Reliquiæ manuscriptorum XII 205 (efter Brandis); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 5 (efter *Ad1*); O. Nielsen, Ribe Oldemoder 25 (efter *Aa*); Dipl.Dan. og DRB 2. rk. III nr. 45 (efter *Aa*). – Reg. Dan. nr. 1304*.

Der er bevaret 3 middelalderlige danske oversættelser, trykt ndf. som Text II–IV, samt en nedertysk oversættelse, trykt som Text V. Endvidere findes der en eftermiddelalderlig oversættelse, se Text VI.

Ribe Oldem
5 r sp. 1

Ericus, dei gracia Danorum Slauorumque rex, omnibus hoc scriptum cernentibus ad perpetuam rei memoriam. Constare uolumus presentibus et futuris, quod anno domini m^o cc^o octuagesimo secundo in die beati Olai Nyburgh de consilio meliorum regni ordinauimus, sicut in concilio apud Worthingburgh de eorundem consilio promissimus,

(Text V 1, Skånsk overlev. Text I 1)

6 (1.) quod semel in anno in media quadragesima parlamentum, quod hof dicitur, debeat celebrari.

Overskr.: Hænfæstæ *Ac*; hand fæstæ *Ad1.3–5*; Incipit preuilegium Danorum *Ad2*; Thettæ ær koning Ericis Cristoffer søn handfæste *Ad7*; Haandfæstning Erici regis *Ae*; Incipit constituciones domini Erici regis Danorum *Af1–2*; Constitucio Erici regis Dacie *Ag1–5. 1–3* Ericus . . quod] *mgl. Ad2. 1* Slauorumque] Sclauorumque *Ad4.5.7 Ae*; Gothorumque *tilf. Ae. – rex] tilf. o. lin. m. rødtt Aa. 1–2* omnibus . . cernentibus] uniuersis per Daciam constitutis salutem in Domino sempiternam. Omnibus *Ab. 1* hoc] hec *Ag2*; presæns (presens *Ad1 o.fl.*) *Ac Ad1.3–8 Ae. 2* cernentibus] in domino salutem *tilf. Ac Ad1.4–8*; salutem in domino *tilf. Ad3*; salutem et graciã *tilf. Ae*; *jf. Ab ovf. – rei] ad tilf. Ab. 3* quod] sub *tilf. Ad3.7. 4* Olai] regis et martiris *tilf. Ab*; regis *tilf. Ad2. – Nyburgh . . ordinauimus] de consilio meliorum regni ordinauimus Nyborgh Af1.2. – Nyburgh] Nyborgh Ad7 o.fl.*; in Nyborgh *Ae*; Viborgh *Ad6. – de . . regni] mgl. Ae. – regni] nostri tilf. Ab. – sicut] cum (rett. til sicut Ag3) Ag1–5. – in] de Ad6.8. 5* apud] *mgl. Ad2 Af1.2 Ag1–5. – Worthingburgh] Worthingæburgh Ab Ad6*; Worthinbuorgh *Ad2*; Wrthingburgh *Ag3. – eorundem] eorum Ag1–5*; meliorum *Ac Ad1–8*; melioribus regni *Ae*; meliorum *tilf. Af2. – promissimus] ordinandum ita Ab. 6* quod] *mgl. Ag1–5. – media] medio Ae. 6–7* hof dicitur. dicitur hof (hof *Ad1*

(Text V 2, Skånsk overlev. Text I 2)

- 9 (2.) Item nullus captiuari debeat, nisi confessus sponte in iure aut legitime conuictus uel manifeste facinore deprehensus fuerit, pro quo secundum leges patrie uita carere debeat siue membris. Set conuictus legitime inducias fugiendi habeat extra regnum, que in libris legalibus continentur.

(Text V 3, Skånsk overlev. Text I 3)

- 12 (3.) Item nullus conuictus pro quacunq[ue] causa ultra id, quod in legibus expressum, pena pecuniaria uel alia puniatur nec multetur aliquis, nisi legitime sit conuictus.

(Text V 4, Skånsk overlev. Text I 4)

- 15 (4.) Item nullus super aliquibus causis contra aliquem litteras debeat regias impetrare, nisi causa ipsius prius fuit in placitis uentilata et discussa. Set postquam aliquis primam litteram regis taliter impetratam supersederit
18 contumaciter, soluat conquerenti unam marcham et tres marchas regi ultra id, pro quo in prioribus placitis conuictus est, pro secunda tantum ac pro

etc.) Ac Ad1.3-8 etc. 6 hof] hoof Ab. 7 dicitur] mgl. Ad2. 8 Item] mgl. Ad7 Ag1-5. - debeat] debet Ae. - confessus sponte] sponte (spontus Ag2) confessus Ad2 Ae etc. - in] et Ace. - aut] et Ag1-3; in lege tilf. Af1.2. 9 manifeste] manifeste Ac. - deprehensus fuerit] fuerit deprehensus Ab. - deprehensus] comprehensus Ad1.2.4-7. - fuerit] mgl. Ad7 Ae. - secundum] mgl. Ab. 9-10 leges patrie] patrie leges Ac o.fl. 10 patrie] mgl. Af1.2; terre Abe Ag1-5. - uita] mgl. Ad2. - debeat] debet Ae. - siue] mgl. Ad5; siuæ Ac; aut Af1; et Af2; uel Ag1-5. - membris] menbris Af1.2. - conuictus legitime] legitime conuictus Ae. - conuictus] uictus Ad1.2. - legitime] mgl. Ad6.8 Ag1-5. 11 fugiendi habeat] habeat fugiendi Ad2.6 Af1 Ag1-5. - habeat] mgl. Af2; habere debeat Ad4-6. - extra] ultra Ae. - que] qui Ac. 12 pro . . causa] mgl. Ab. 12-13 in . . expressum] expressum est in legibus in quacumque causa Ab. 12 legibus] legalibus Ad1; libris legalibus Ad2; est tilf. Ad6.8 Ae Af1.2 Ag1-5; jf. flg. 13 expressum] est tilf. Ac Ad1-5.7; jf. foreg. - pecuniaria] pecuniaris Ad4.5. - puniatur] puniatur Ab. - nec] uel Ae. - multetur] mulcetur Ac Ad1.2.6; nulliteter (?) Ad7. - aliquis] mgl. Ac Ad1-8. - nisi] prius tilf. Ab. 13-14 legitime] legitime Ab Ac o.fl. 14-38 sit . . ne-] mgl. Ad6 (blad mgl.). 14 sit conuictus] mgl. Ae. - sit] mgl. Ag1-5. 15-16 contra . . regias] litteras debet regias contra aliquem Af1.2; debet litteras regias contra aliquem Ag1-5. 15 litteras debeat] debet litteras Ab. 15-16 debeat regias] regias debeat Ac Ad1-5.7.8. 16 regias impetrare] impetrare regias Ab. - causa . . discussa] prius ipsius uentilata et discussa fuerit in suis placitis Ab. - fuit . . uentilata] uentilata fuerit in (suis tilf. Af1.2 Ag1-5) placitis Ae Af1.2 Ag1-5. - fuit] fuerit Ac Ad1-5.7; jf. foreg. - placitis] placito Ac Ad1-5.7.8. 17 Set] Et Ad8. - aliquis] mgl. Ad1-5.7.8. - regis] mgl. Ad2 Af1.2 Ag1-5. 17-18 supersederit contumaciter] contumaciter supersederit Ab Ad8. - 17 supersederit] supersederat Ad1.3; super siderat Ad4.5. 18 conquerenti] consequenti (sen. rett. til conquerenti Ad4) Ad1-5. - unam marcham] marcam unam Ac. - marcham] denariorum tilf. Af1.2 Ag1-5. 19 id . . quo] quod Ae. - id] quod tilf. Ad2. 19 prioribus placitis] placitis prioribus Ad3 Ae. - conuictus est] est

tercia eciam tantum. Set pro quarta conquerenti iii marchas et xl^a soluat
 21 regi, et si talis bona mobilia non habet set tantum terram, extunc officialis
 regis moneat eum, ut infra mensem tantum uendat de terra sua in quantum
 tenetur bondoni et regi. Quod nisi fecerit, officialis regis sub estimacione
 24 bonorum ius regis et bondonis recipiat de dicta terra et non amplius, et si
 terra non sufficiat ad soluendum, defectus ille pro rata parte cedat regi
 pariter et bondoni. Set si aliquis contra ea, que dicta sunt, litteras impe-
 27 trauerit minus iuste, bondoni tres marchas soluat et similiter tantum regi.

(Text V 5, Skånsk overlev. Text I 5)

(5.) Ordinamus insuper et firmiter promittimus leges regis Waldemari
 clare memorie, prout in suis libris legalibus continentur, inuiolabiliter ob-
 30 seruare, omnes abusiones et dissuetudines contra leges introductas penitus in

conuictus (ei *tilf. Ac*) *Mss.* – pro] et pro *Abe Af1.2 Ag1-5.* – secunda] littera *tilf. Ae.*
 – ac] et *Ab Ac o.fl.* 20 eciam tantum] *mgl. Af1.2.* – eciam] *mgl. Ad2.3.8 Ae Ag1-5.* –
 quarta] littera *tilf. Ae;* soluet *tilf. Af2.* – conquerenti] consequenti (*sen. rett. til con-*
querenti Ad4) *Ad1-5.* 20–21 iii . . regi] soluat iii marchas et regi xl^a *Af1.* 20–21 xl^a . . regi]
 regi xl^a *Af2;* *jf. ovf.* 20 xl^a] marchas *tilf. Ab Ad2.* – soluat] *mgl. Ae.* 21 bona mobilia]
 mobilia bona *Ab o.fl.* – habet] habeat *Abc Af1.2 Ag1-5;* habuerit *Ad8.* 22 regis] *mgl.*
Ad2; domini regis *Ac Ad1.3-5.7.8.* – uendat . . sua] de terra sua uendat *Ac.* – terra
 sua] sua terra *Af1.2.* 23 tenetur . . regi] regi et bondoni tenetur (satisfaciat *Ad3;* satis-
 facere ualeat *Ad7*) *Ad2-5.7.8.* – tenetur bondoni] bundoni tenetur *Ac.* – tenetur] *mgl.*
Ad1. – bondoni . . regi] regi pariter et bundoni *Ab;* regi et bondoni *Ad1 Af2.* – et regi]
mgl. Af1. – et] atque *Ac.* – nisi] si non *Ac.* 24 et . . recipiat] accipiat et bondonis *Af1*
Ag1-5. – bondonis] bundonis *Ab.* – recipiat] accipiat *Af2;* *jf. ovf.* – de . . terra] *mgl.*
Ad2; *jf. ndf.* – dicta terra] terra dicta *Ab;* terra ipsius *Ac Ad4.5.7.8;* terra sua *Ad3.* –
 amplius] de terra sua *tilf. Ad2.* – et (3)] sed *Ad1.3-5.7 Ag1-5.* – si] dicta *tilf. Abe.*
 25 terra] *mgl. Ad1-5.7.8.* – sufficiat] terra *tilf. Ad2;* *jf. foreg.* – soluendum] solucionem
Af1.2. – ille] iste *Ae.* – cedat] cedeat *Ad3.* 26 pariter] *mgl. Ad1-5.7.8 Ae.* – et] non
tilf. Ad8. – bondoni] bundoni *Ab o.fl.* – Set] Et *Ad1-5.7.8.* 26–27 litteras impetrauerit]
 impetrauerit litteras regias *Ac.* 26–27 impetrauerit] impetrauit *Ad4.5.* 27 iuste] iustæ
Ac; soluat *tilf. m. sen. hd. Ad4;* *jf. ndf.* – bondoni . . regi] soluat regi tres marchas simili-
 liter et bundoni *Ac;* soluat bondoni iii marchas similiter et regi iii marchas *Af1.2*
Ag1-5. – bondoni . . soluat] soluat bondoni tres marchas *Ad2.* – bondoni] bundoni *Ab*
o.fl. – soluat . . regi] similiter (et similiter *Ad7;* et *tilf. Ad8*) regi tantum soluat *Ad1.*
 7.8. – soluat] *mgl. Ad4.5.8;* *jf. ovf.* – similiter] *mgl. Ae.* – tantum regi] regi tantum
Ad2 Ae; regi soluat *Ad3;* regi tantum soluat *Ad4.5.* 28 Ordinamus] Declaramus *Ac;*
 Ordinauimus *Ad1-5.7 Af1.2 Ag1-5.* – firmiter promittimus] promittimus firmiter
Ad1-5.8. – leges] *mgl. Ad3;* leges *Ab.* – regis Waldemari] Waldemari regis *Ab.* – regis]
mgl. Ac Ad2. – Waldemari] Woldemari *Ad7 o.fl.* 29 clare] bone *Ab.* – suis libris] libris
 suis *Ac Ad1-5.7.8.* – legalibus] regalibus *Ad8.* – continentur] contineantur *Ad7.* 29–30
 obseruare] obseruari *Ae.* 30 abusiones] abusiones *Ac.* – et dissuetudines] *mgl. Ad7.* –
 contra] contrarias *Ad7.* – leges] legi *Ad7;* nostre *tilf. Ad1.7;* terre *tilf. Abc Ad3 Ae*
Af1.2 Ag1-5. – introductas penitus] penitus introductas *Ad3.* 30–31 penitus . . irritum]

irritum reuocantes expresse et precipue infrascriptas: Primo, quod uictualia
 nostra, uxoris nostre, puerorum et dapiferi nostri plaustrare non debeant
 33 ultra limites sui hæræth, et quicumque in plaustrando defecerit, officialis
 regis conducet plaustrum, et deficiens soluat precium cum iiii marchis.

(Text V 6, Skånsk overlev. Text I 6)

(6.) Item quod nostrum studkorn in festo sancti Andree secundum con-
 36 suetudinem prouincie cuiuslibet exsoluatur.

(Text V 7, Skånsk overlev. Text I 7)

(7.) Item bondones non debent compelli ad edificandum uel reparandum
 curias, molendina uel alia, nec eciam castra nisi tempore necessitatis, sed in
 39 hiis faciant, secundum quod consueuerunt facere tempore Waldemari.

(Text V 8, Skånsk overlev. Text I 8)

(8.) Nec debent compelli sub aliqua pena ad dandum anseres uel pullos
 seu alia dona ad mensam regis exceptis hiis, que solui consueuerunt tempore
 42 Waldemari, sed pro dono uel gratis peti possunt.

inirriter penitus *Ab.* 31 reuocantes] et euocantes *Ag5.* 32 nostra] *mgl.* *Ag1-5.* – puerorum] et puerorum *Ab;* nostrorum *tilf.* *Ab-e.* – et] *mgl.* *Ag1-3.5.* – plaustrare . . debeant] non debent plaustrare *Af1.2.* – debeant] debent *Ae Ag1-5* (*jf. foreg.*); aliqui *tilf.* *Ab;* bondones *tilf.* *Ad4.5.8.* 33 limites] limitem *Ag1-5.* – defecerit] *rett. fra defecirit Ac.* – officialis] officiale *Ac.* 34 regis] *mgl.* *Ad1-5.7.* – conducet] conducit *Ab Ad3;* conducit *Ac.* – cum . . marchis] trium marcarum *Ag1-5.* – iiii] tribus *Abc o.fl.* 35 Item] uolumus *tilf.* *Ad2.8.* – quod] *mgl.* *Af2.* – studkorn] stuthekorn *Ab Ad1.3.7.8;* stythækorn *Af1.2.* 36 prouincie cuiuslibet] cuiuslibet prouincie *Abe.* – cuiuslibet] *mgl.* *Ad2.* – exsoluatur] exsoluantur *Ac;* exsoluetur *Ad1.2.4.5.7.8;* exsoluator *Ag3.* 37 bondones] bondones *Abc o.fl.* – uel] et *Ac;* seu *Ae.* 38 curias molendina] molendina curias *Ag1-5.8.* – curias] turres *Ad2.4.5.8;* nostras *tilf.* *Ad1-5.7.8.* – molendina] uel molendina *Ad8;* nostræ *tilf.* *Ad2.8.* – uel] seu *Ad3.* – alia . . castra] eciam castra seu alia *Af1.2.* – alia] edificia *tilf.* *Ae.* – nec] *mgl.* *Ab.* – eciam] *mgl.* *Ae.* – castra] regis *tilf.* *Ae.* – nisi] in *tilf.* *Ad1-5.7.8 Ag1-3.5.* 38–39 sed. . faciant] *mgl.* *Ae.* 39 hiis] his *Ac Ad1.4.5.* – quod] *mgl.* *Ae.* – consueuerunt] consueuerant *Ad6.* – facere] *mgl.* *Mss.* – tempore] in tempore *Ag1-5;* regis *tilf.* *Ad1.4-8 Af1.2.* – Waldemari] Voldemari *Ag1 o.fl.;* regis *tilf.* *Ad3.* 40 Nec] non *Ab Ad1.2.4-6.8;* Item non *Ad7;* et *Ag1.2.* – debent compelli] compelli debent *Ac.* – debent] *mgl.* *Af1.2 Ag1-5.* – compelli] *tilf.* *i marg. Aa.* – sub . . pena] *mgl.* *Ad1-5.7.* – aliqua pena] pena aliqua *Ac.* – ad] et *Ae.* – dandum] dandum *Ad4.5.* – uel] et *Ae.* 41 seu] aut *Ad1.2.4.5.7;* uel *Ad3 Ae.* – alia] talia *Ad1.2.4.5.7.* – exceptis] exeptis *Af1.* – hiis] his *Ac Ad1.* – que] qui *Ad1.4.5.7 Ag1.2.* – solui] *mgl.* *Ad1.2.4.5.7;* soluere *Ad3.* – tempore] regis *tilf.* *Ad1.6-8 Af1.2 Ag1-5.* 42 Waldemari] Voldemari *Ag1 o.fl.* – pro] ex *Ab.* – peti] pati *Ag1.2.* – possunt] tempore necessitatis *tilf.* *Ae.* 43

(Text V 9, Skånsk overlev. Text I 9)

⟨9.⟩ Item licitum sit bondonibus proprias terras habentibus uillicacionem sumere, ita quod de suis bonis iura regia soluant.

(Text V 10, Skånsk overlev. Text I 10)

45 ⟨10.⟩ Item non debemus edificare in fundo alieno nisi de consensu et uoluntate possessoris.

(Text V 11, Skånsk overlev. Text I 11)

48 ⟨11.⟩ Item officiales nostri non debent aliquem citare nisi ad iusta placita, nec coram se.

(Text V 12, Skånsk overlev. Text I 12)

⟨12.⟩ Item littere patentes et priuilegia nostra suo robore maneant, nisi per fideles nostros in parlamento docere poterimus, quod sint merito reuocanda.

(Text V ÷, Skånsk overlev. Text I 13)

51 ⟨13.⟩ Item non debet quis pro delicto aliquo terram suam amittere, nisi pro crimine lese maiestatis conuictus fuerit cum iuramento de worthhæl, excepto casu superius expedito.

(Text V 13, Skånsk overlev. Text I 14)

54 ⟨14.⟩ Item de naufragium passis uolumus obseruari quod in libris legalibus continetur.

licitum] licet *Ab.* – habentibus] aliorum *tilf.* *Ac Ad6.8.* – uillicacionem] aliorum *tilf.* *Ab Ad1-7 Ae Ag1-5; jf. foreg. og flg. 44* sumere] recipere *Ad2;* aliorum *tilf.* *Af1.2 (jf. foreg.).* – de] *mgl. Ag1-5.* – suis bonis] bonis suis *Ad1.2.4.5.7.* – iura regia] regia iura *Ab Af1.2 Ag1-5.* – soluant] persoluant *Ab;* seruent et soluant *Af1.2.* 45 edificare .. alieno] infundo alieno edificare *Ab.* – edificare] *mgl. Ad2.* – de] ex *Ad2.* 45-46 consensu .. uoluntate] uoluntate et consensu *Ac Ad1-6.8* 45 consensu et] *mgl. Ad7.* 46 possessoris] possessores *Ad5.* 47 Item] *mgl. Ag1-5.* – aliquem citare] citare aliquem *Ac Ad1.3-8 Af1.2 Ag1-5.* – aliquem] aliquos *Ab.* – citare] scitare *Ab.* 49 Item] omnes *tilf. Ac Ad1-8.* – nostra] in *tilf. Ac Ad1-8.* – mancant] permaneant *Ad4.5 Af1.2 Ag1-5.* 49-50 per .. nostros] *mgl. Ac Ad1-8.* 50 parlamento] nostro *tilf. Abe Af1.2 Ag1-5;* do *tilf., men underprikket Aa (jf. flg. ord).* – quod sint] *mgl. Ab.* 51 quis] aliquis *Mss ÷ Ae.* – pro .. aliquo] *mgl. Ac Ad1-8.* – delicto aliquo] aliquo delicto *Ab Af1.2 Ag1-5.* 52 maiestatis] nisi *tilf. Ad7.8;* si *tilf. i marg. m. skr.s hd. Af2.* – conuictus fuerit] *mgl. Ae.* – fuerit] *mgl. Ad7.* – de] *mgl. Ag1-5.* – worthhæl] worthælde *Ab Af1.2;* wordhæl *Ac;* wordhelde *Ae;* worthæ; hæl *Ad3;* wortheldh *Ag1-5.* 53 excepto] *mgl. Ac Ad1-8.* 54 obseruari] obseruare *Ad1-7 Ag1-5.* – libris] liberis *Ag4.* 56 Item]

(Text V 14, Skånsk overlev. Text I 15)

57 <15.) Item mercatoribus regnum nostrum uisitantibus et nostris propriis
 consueuerant ex antiquo; consuetudinibus nichilominus, que obseruantur in
 Skanør, in suo robore duraturis.

(Text V ÷, Skånsk overlev. Text I 16)

60 <16.) Item si aliquis nos impetere uoluerit super bonis quibuscunque tam-
 quam occupatis iniuste, super hoc stabimus consilio et ordinacioni fidelium
 nostrorum in parlamentis nostris pro tempore celebrandis.

(Text V 15, Skånsk overlev. Text I 17)

63 <17.) Item uolumus, quod nullus apud claustra, clericos uel laicos hospi-
 tetur indiscrete, set contentus sit, que domesticus habuerit et uoluerit sibi
 dare. Si ulterius facere presumpserit aliqua uiolenter rapiendo, liberam ha-
 66 beat potestatem, si fuerit clericus, uiolenciam huiusmodi per causam hærwærki,
 rapine excommunicacionis prosequi; si uero laicus per uiam hærwærki uel rapine.

quod *tilf. Ae.* – mercatoribus] *marcatoribus Ag4.* – regnum nostrum] *nostrum regnum Ae.* – nostrum] *frequentantibus uel tilf. Ad4.5.* 57 *noua grauamina] grauamina noua Ad4.5 Af1.2.* – 58 *consueuerant] consueuerunt Ac etc.* – *ex] ab Abc Ad1–7 Af1.2.* – *consuetudinibus] consuetudinis Ab; consuetudine Ag1–3.5.* – *nichilominus] mgl. Ab (jf. ndf.); tamen Ae.* – *obseruantur] seruantur Ae Af1.2 Ag1–5.* 59 *Skanør] Scanøør Ab Ad1.3; Scaanøør Af1.2; nichilominus tilf. Ab (jf. ouf.).* – *in] mgl. Af1.2 Ag1–5.* 60 *Item] mgl. Ad3.* – *impetere] impetrare Ad6.* – *bonis quibuscunque] aliquibus bonis Ad7.* – *quibuscunque] aliquibus Ab Ad1–6.8; aliquis sen. rett. til aliquibus Ac.* 61 *occupatis iniuste] iniuste occupatis Abe; minus iuste occupatis Af1.2 Ag1–5.* – *stabimus consilio] consilio stabimus Af1.2 Ag1–5.* – *stabimus] stabilimus Ad4.5.* – *ordinacioni] ordinacionum Ab.* 61–62 *fidelium nostrorum] nostrorum fidelium Ae.* 61 *fidelium] meliorum Ac Ad1–8.* 62 *parlamentis] conciliis Ac Ad1.2.4–8; parlamento Ag1–5.* – *nostris] mgl. Ac Ad1–8; nostro Ag1–5.* – *pro] in Ae.* – *celebrandis] ordinandis Ae.* 63 *quod] ut Ab.* – *claustra, clericos] clericos claustra Af1.2 Ag1–5.* – *claustra] mgl. Ad7.8; claustrum aliquid Ae.* – *clericos . . laicos] clericus uel laicus Ad3.* 64 *sit] mgl. Ad1.4.5.7; his tilf. Ac Ad1; hiis tilf. Ad2–8 Ae Af1.2 Ag1–5.* – *que] qui Ad5.* – *domesticus habuerit] habuerit domesticus Ad1.* – *domesticus] domestica Ac; domestici Ad1.* 64–65 *uoluerit . . dare] sibi dare uoluerit Ac Ad1–8.* 65 *Si] Sed si quis Ac; aliquis tilf. Ad1–8.* – *ulterius facere] facere ulterius Ac Ad1.2.6–8.* – *ulterius] aliquis tilf. Ab.* – *aliqua uiolenter] uiolenter aliqua Ag.* – *aliqua] mgl. Ae.* – *uiolenter] mgl. Af1.2 Ag1–5; uel uiolenter Ae.* – *rapiendo] rapiendo Ad6; rapiens Ad7.* 65–66 *habeat] habeant Ab.* 66 *fuerit clericus] clericus fuerit Ac Ad1.2.4–8; clericus sit Af1.2 Ag1–5.* – *uiolenciam huiusmodi] huiusmodi uiolenciam (uiolencia Ag1–3.5) Af1.2 Ag1–5.* – *per] sen. tilf. o. lin. Ac.* 66–67 *hærwærki] herrewerck Ag1 o.fl.; uel tilf. Ac Ad1.2.4–8 Ae.* 67 *prosequi] mgl. Ad6; exequi Af1.2; prosequendi Ag1–5.* 67–68 *si . . rapine] mgl. Ad8.* 67 *uiam]*

(Text V 16, Skånsk overlev. Text I 18)

69 (18.) Item quod ecclesia Dacie debeat gaudere omnibus libertatibus, quibus umquam floruit tempore regis Waldemari, qui libertatem eius in omnibus illibatam uoluit conseruare.

51 sp.2 Ut autem hec omnia et singula|| permaneant rata et firma, reuerendi patres domini Io. Lundensis archiepiscopus, Petrus Wibergensis, Tuko Arusiensis, Tuko Ripensis, Sueno Burgulanensis, Inguarus Roskildensis episcopi, 75 Iacobus Slæswicensis et Iohannes Otthoniensis electi confirmati necnon Ottho comes de Rauænsbiærgh et Waldemarum dominus de Rostoch sua sigilla una cum nostro presentibus litteris apponere curauerunt. Actum Nyburgh anno 78 et die supradictis.

causam *Ac Ad1.2.4-7*; uiolenciam *Af1.2. 67-68 hærwærki*] herrewerck *Ag1 o.fl. 69* Item] uolumus *tilf. Ac Ad1-8*. – quod] *mgl. Ag4*. – Dacie] Daciana *Ae*. – debeat gaudere] gaudere debeat *Af1.2 Ag1-5*. – debeat] *mgl. Ad6*. – gaudere] gaudeat *Ab. 70* floruit] et gauisa fuerit *tilf. Ae*. – regis Waldemari] Waldemari regis *Ac Ae*. – regis] *mgl. Ad1-5*. – Waldemari] Woldemari *Ad6 o.fl.* – libertatem eius] eius libertatem uoluit *Ad6.8*. – eius] uoluit *tilf. Ac Ad1-5.7 Af2*; *jf. foreg. og ndf. 71* illibatam uoluit] *mgl. Ad6*; uoluit illibatam *Ab*. – illibatam] *mgl. Ad2.6.8*; illibata *Ag1.2.5*. – uoluit conseruare] conseruauerit *Ae*. – uoluit] *mgl. Ac Ad1-5.7.8 Af2*; *jf. ouf.* – conseruare] obseruare *Ad6.8 Ag1-5*; Datum anno die et loco supranotatis *tilf. Ae. 72* omnia.. singula] *mgl. Ad3*. – et singula] *mgl. Ac Ad1.2.4-8*. – permaneant..firma] rata et firma permaneant *Ae Af1 Ag1-5*. – permaneant rata] rata sint *Ac Ad1-8*. – permaneant] maneant *Af2*. – reuerendi] uenerandi *Ac Ad1-8 Af2. 73-76* patres..sigilla] patris et domini nostri Iohannis archiepiscopi Lundensis, P Wibergensis episcopi, T. Arusiensis, T. Ripensis, Inguari Roskildensis, Iacobi Sleswicensis et Iohannes Otthoniensis episcopi nec non et Ottonis comitis de Raffnsborgh et domini Waldemari de Rostock *Af2. 73* patres] patris *Ab*; ac (et *Ad2*) *tilf. Ac Ad1-8*. – domini] domino *Ab*; nostri *Ae*. – Io.] Iohannes *Ab o.fl.* – Lundensis archiepiscopus] archiepiscopus Lundensis *Ad2*. – Petrus] P. *Ab*. – Wibergensis] episcopus *tilf. Ag1-5*. – Tuko] T *Ab*; C *Ag1-5. 73-74* Arusiensis] episcopus *tilf. Ag1-5. 74* Tuko] T *Ab*; Two *Ae*; C *Ag1-5*. – Ripensis] episcopus *tilf. Ag1-5*. – Sueno Burgulanensis] *mgl. Ab*. – Sueno] Swæno *Ac*; S *Af1*; V *Ag1-5*. – Burgulanensis, Inguarus] *mgl. Af1*. – Burgulanensis] Burlanensis *Ac Ad3*; Burgulanensis *Ad1 o.fl.* – Inguarus] *mgl. Ag4*; Iohanes *Ag1*; I *Ag2.3.5*. – episcopi] *mgl. Abc Ad2 Ag3*; e(piscopus) *Ag1.2.4.5. 75* Iacobus] Ia *Ag2-5*. – Slæswicensis] Sleswicensis *Ab Ad4.5*; Slæwicensis *Ac*; Sleswicensis *Ad7*; e(piscopus) *tilf. Ag1-5*. – et] *mgl. Ag1-5*. – Iohannes] Iohannis *Ad4.5*. – Otthoniensis] episcopi *tilf. Ag1-3.5*; episcopus episcopi *tilf. Ag4*. – electi confirmati] *mgl. Ad2*; episcopi *Af2*. – electi] et *tilf. Ad6.8 Af1*. – confirmati] *mgl. Ae*. – necnon] et *tilf. Ac Ad1.2.4-7*. – Ottho] *mgl. Ag1-5. 76* comes] et *tilf. Ag5*. – Rauænsbiærgh] Rauensbærgh *Ab Ad3*; Rafuænsbiærgh *Ac*; Rags biærug *Ad1*; Ragsbiærgh *Ad7*. – et] *mgl. Ac Ad1-5.7*. – Waldemarum dominus] dominus (dompnus *Ad4.5*) Waldemarum *Ab-e*. – dominus] domicellus *Af1 Ag1-5*. – Rostoch] Roothstok *Ac*; Røthstok *Ad1*; Rothstok, Rodstok *o.lign. Ad2 o.fl. 76-77* sua..nostro] una cum nostro sua sigilla *Ab. 77* cum] sigillo *tilf. Ag1-3.5*. – nostro]

Text II. – Dansk oversættelse A. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. E don. var. 3,8^o f. 140r (beg. af 15. årh.), jysk lovhåndskrift.
Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. II 7, – Reg. Dan. nr. *1304.

E don. var.
3, 8° 140r

E *mæth* gutz nathæ Danmarks o(c) Wendis koning sender allæ mæn thænnæ nærwæringdes scrift see. quedyæ *mæth* wor hærræ Til een ewinne-
3 lig aa minnelsæ tha willæ wi thæt kunnelist wære nærwæringdes oc komæ skulinde at aar æ(f)thær gutz bort mcclxxx pa thæt annæt aa sanctæ Oloffs dagh kuning oc martir. at wi skækkethe i Nyborg æfthær the bestæ
6 mæntz raat i righæt sum færræ waræ i raath hoos Wærdingborg æfthær thæræ raath iæta wi||

140v (1.) hwært aar at eent sinne om methfastæ skal holdes hoff i righæt.

9 (2.) Item at ingin skal fangæs wthæn the thær openbarlig for rætæ ær kænd. allær lofflig ær for wunnæn. allær ær gribin *mæth* færskæ giærning, for hwælka han skal mæstæ liff allær lemmæ. Æn worder nogher lofflig for
12 wunnæn. tha skal han havæ thog at fly aff righæt swo dond thog som scræuet star i logh boghær.

(3.) Item ingyn man thær forwunnæn ær for nogher sag annæn hwat
141r halder han ær|| fallin for pænnigs takæ allær lithæ annæn plaghæ. da skal han æi meræ lidhæ oc æi vndgialde som i logh scriuæt star Ikkæ maa man oc lidhæ noger plawæ. vthen han ær loffligh for deld.

18 (4.) Item inghin ma dyruæs at thagæ konings breff øwær annæn for nogher hande sag for hin som breff vel for hwærua. hawær theet sinæ saghæ for gothæ mæn aa sine thing. Æn hin thær sætthæs ær sidder han kongs breff
141v owær horig *mæth* for thred giælde kuningæ hin til talæte|| een marc. oc thre marc kongin. øwær thæt han før ær pa thingæ brøthig. oc neyær fæld Annæn synnæ so moghæt. thredyæ sinnæ oc so moghæt. Thæt fiærde sinnæ giælde
24 hannum thær paa kiærær thre marc oc kongin fyrtiwæ marc. æn hin for brøthæ ær fallin hawær æi røringde gotz æn hawær han iord alt ænæst. da kunings æmæsman skal a minnæ hannum at han innæn manets dag sælyæ
142r so mōghæt aff sin iorth at han fult gøræ bonden|| oc kongin. wel han æi

nostra Ac; sigillo (sigilla Af2) tilf. Ad6.8.Af2; secreto tilf. Ae; jf. foreg. – presentibus litteris] mgl. Ad1.2.4-8 Af1. – litteris] mgl. Ac Ad3 Af2 Ag1-5. – apponere curaerunt] sunt appensa Af2. 77-78 Actum..supradictis] mgl. Ac Ad1-8; Datum et actum anno die et loco quibus supra Af2. 77-78 Actum..die] Anno, die et loco Ae. 77 Nyburgh] mgl. Ab; Nyboorgh Af1. 78 supradictis] supradicto Ab.

1 E = Erik. – o(c)] o Aa. 4 æ(f)thær] æthær Aa. 7 iæta] læta, men 1 er mul. rett.

gøræ som saud ær. da kongs æmetz man ma tagæ aff hans iord so moghæt
 at bonden faar fult oc kunningin oc tha æmætz man æi meer silyæ. Æn
 30 ovræs hins iord æi til ful bytaling. tha bundin oc kuningin delæ hintz iord
 imallum thæn oc thær mæth lathe thæn nøyæ. ¶ Æn wæruær noghær breff
 hær aa mood i noghær mathæ. wskyliche han giælde kuning thre marc oc
 33 bundin thre marc.

142^v (5.) Thær ewær skekkethæ wi. oc stathfæstelig iæthæ alle|| kuning Wolde-
 mars logh oc ræt holde guth hans syæl hawæ som scriuæt finnæs i hans
 36 lowbøgher for wthæn noghær hiælpæ rethe. Allæ w wanæ oc w sæthæ aa
 (m)ood landes logh æræ pa funnæ aldeles læggæ wi then af oc kallæ them
 til riggæ. særdeles the hær æfthær scrifnæ staa. ¶ Forst at bundæ flyttæ
 39 allær før forst bundæn skal æi længær flyttæ allær foræ køstæ (voræ) vor
 hosfruæs vor bøørns allær vor køghemesterens længær æn til hæræt skiæl.
 143^r ¶|| Æn wordær noghær til sauth oc for sømæret. tha kunings amætz man
 42 skal læyæ woghæn. oc hin som for sømdæ skal bytalæ wognlæyæ oc thre
 mark til owær bøøth.

(6.) Item a(t) vort stud korn æfthær landes sæth skal bytalæs om sanctæ
 45 Andreas tiid.

(7.) Item bonderæ skulæ æi nøthæs at byggæ allær at bøthæ vor garthæ,
 æi mollær æi andræ thing oc æi slot wthæn i stoor nøtherts thiit. ¶ Æn
 143^v the skulæ hær æfthær gøræ som i kuning Woldemars|| thiit.

(8.) Ikkæ skulæ the oc nøthæs til mæth noghær plawæ at giuæ høns allær
 gøæs til kunings borth. ællær andræ gawæ. wthæn som the gawæ i Wolde-
 51 mars thiit. æn willæ the giwæ for wenskab. oc innæ tha mowæ the.

(9.) Item th(e) bonder som the(ræ) eyæn iorth hawæ mowæ wæra pa
 annæn mans bool. tha swo. at the gøræ ful kunings rææth af theræ gotz.

54 (10.) Item ikkæ moghæ wi biggæ aa annæmans grond vthæn mæth æyærs
 minna.

144^r (11.) Item forby||thær wi amænts mæn at stæfnæ noghær for seg siælf.
 57 æn willæ the noghær stæfnæ tha skulæ the stæfnæ then til theræ rethæ thing.

til eller fra i Aa. 37 (m)ood] nood, hvorefter hs. har punkt Aa. 39 (voræ)] mgl. Aa. 42 wognlæyæ] derefter overstr. landes sæth; jf. ndf. Aa. 44 a(t) vort] de to ord sammenskrevet og noget forskrevet; det første t mgl. og i st. f. o har hs. snarest ø Aa. 52 th(e)] th Aa. – the(ræ)] hs. har the (ved linieslutning) Aa.

(12.) Item obnæ breff oc *pr̥iulægia* skulæ bliwæ i theræt fastheeth oc statfestelsæ. wthen the worde straffethæ oc i geen drefnæ pa wort hoff af
60 gothe mæn giælde oc gæwæ.

(13.) Item inghæn for sinæ brøthæ skal mæstæ sith iordæ gots. wthæn han forbrythær seg aa mooth hærskab oc worder i geen drewæn i logh aff
144v worthæld thæn sag|| vnder thaghæn som til foræn *scræwæn* staar.

(14.) Item aff the som skibbrodnæ æræ i hafuæth willæ wi holde som i lowbok *scræwæt* staar.

66 (15.) Item køpmæn thær woræ righæ søghæ thæm skal ingæ ny scat allær thwæng pa læggæs. Æn the skulæ nythæ allæ the frælsheet the hawæ haft af gamlæ thiit samæ wanæ. ¶ Æn the sammanæ, som pa Sconor ær
69 the skulæ bliwæ i thæræs statfastheet.

(16.) Item giwær noghær kær øwær annæn at han hawær hans gots i
145r sinæ wære|| *mæth* w rætæ thæt skal aar deles pa worth how æftær gothæ
72 mæns dom.

(17.) Item forbythæ wi noghær at giæstæ w plettelig til clastær. allær til ligh mæn. Æn wær lathæ seg noyæ som hosbundæ for maa at giwæ han-
75 num. Om thær dyruær seg noghær at rowæ annæn *mæth* wold oc wælde. tha hin thær wæld er skæth om klærk ær. hawæ ful makt oc ræth at lysæ hanum thær wældæ hawær gørth eet fult raan oc hærwærkæ øwær. ¶ Allær
145v at ful fyliæ|| sin ræth *mæth* kirkæs dom oc ban. æn ær han legman lysæ raan oc hærwærkæ øwær sin skathæman.

(18.) Item then hælyæ kirkæ i Dannæmark. skal glæthæ seg nv oc hær
81 æfthær i allæ thæræ friheet hun haudæ i Woldæmars thiit. oc willæ wi at ingæn w forræthær hænnæ i sin friheet.

¶ At allæ thæssæ thing skulæ bliwæ statfastæ som for *scræwæt* staar. tha
84 hæderlighæ fædræ oc hærrær Johannes archæbiscop i Lund. Petrus biscop i
146r Wiburg.|| Tuko i Aarus Tuko i Ripæ Swæn i Børlum. Inguar i Roskild. Iacobus i Slæswig. Iohannes i Ottæns. wt waldæ biscopæ. oc statfæstæ
87 græwæ Wittæ af Rafnsbærg oc Woldemar af Rostok til statfestelsa hawæ heynd thæræ ingzæyl for thæssæn bræff. Giord i Nyburg aar oc dagh som før ær saud.

Text III. – Dansk oversættelse B. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. Rostgård 5,8° f. 122 r (1. halv. af 15. årh.); jysk lov-håndskrift.

Rostg. 5,8°
122r

Eric, *meth* guds nadæ danæ och wendes konung, gaff thennæ lough effter guds byrdh mcccclxxxii *sanctæ* Olafs dagh i Nyborgh effter allæ bæstæ mæns
3 radh i righet.

(1.) Først ath een tidh wm aareth scal houff holdes wm midfastæ.

(2.) Item ath engen man scal griphes eller fanges, wdhen han kennes
6 wilgelighæ for rætæ, eller han ær loghlig hæ forwunnen, eller han worder||
122v grephin meth ophenbaræ *gerning*, ther han effter lands logh sculde foræ
mystæ eyntenæ liff eller *lymmæ*, men then ther forwunnen ær loghligæ,
9 han scal hawæ then tidh athrymmæ aff righet, som i loghboghen staar.

(3.) Item scal engen man, ther sæchtet ær, for huat som hælst sagh *thet*
ær, beschattes eyntenæ pa *penningæ* eller pa annet wthermeræ, æn som
12 loghboghen wthwiis, wdhen han ær loghligæ forwunnen.

(4.) Item scal engen man pa noghen sagh taghæ konungs breff modh
noger man, for wdhen then sagh ær tilforn loghligæ delt oc forfuld paa
15 thingæ, men effter han hawer taghet førstæ breff, oc han *thet* sidder ouer-
123r hørich, tha schall|| han giwæ sagsøgher i *marc* oc koning iii *marc* ower
thet, han ær fallen foræ pa the andræ thing tilforn, item for *thet* annet breff
18 oc swo myket som for *thet* førstæ oc foræ *thet* trethiæ oc swo, men for
thet fiærdhæ breff giwæ sagsøgher iii *marc* oc koning xl *marc*, oc wm
han hauer ey røringes gots so myket, men iorth ath enesta, tha scal konings
21 vmbutzman læggæ hanum dagh foræ, ath han innen en maneth selgæ swo
myket aff sin iordh, som han ær koningen oc bondin schyldich, oc vm han
thet ey gør, tha scal koningens vmbutzman ladhæ wurdhæ wd aff *hans*
24 iordh meth godhæ mæn swo myket, som han ær koningen oc bondin schyl-
123v dich aff rætæ, oc ey meræ; kan *thet* oc ey tilræckæ athgialde meth,|| tha
scal then wanskæ waræ bodhæ koningen oc bondin for full løth. Oc wm
27 nogher ower *thet*, ther nw ær sacht, tagher konings breff *meth* wrætæ, han
giwæ bondin iii *marc* oc koning iii *marc*.

(5.) Item ath konung Woldemars logh, gudh *hans* siæl hawæ, hwn scal
30 stadich holdes, oc allæ wlogh oc vndæ wanæ oc wschællicheth scal waræ
afflaghdæ oc *besynnerlighens* thissæ innenscrefnæ: Først ath bønder sculæ
ey foræ eller aghæ konings eller drothnings oc theres børnes oc drodstes

33 fadhebwr lenger æn til theres hæritys schæl, oc hwo ickæ hawer ath aghæ
 124r meth oc ey agher, tha scal vmbuths man leyæ wagh, oc han gialde|| leyæ
 meth iii marc, som agæ sculde.

36 (6.) Item ath studhekorn scal framkommæ *sanctæ* Andreæs dagh hwert
 aar effter hwert hæritys wanæ.

(7.) Ickæ scule oc bønder nøthes til ath byggæ eller bæthrae konings
 39 thorn eller møllæ eller annet oc ey slot, wthen nar *thet* nøthøft ær, ther til
 scule the gørae som i koning Woldemars tidh.

(8.) Ey scule oc bønder nøthes til athgiwæ høns eller gæs til konings
 42 bordh, wdhen som the giordhe i koning Woldemars daghæ, men wæl maa
 man bethiæ for wenscaph.

(9.) Item mwæ oc bønder hawæ vnder thøm brydhiær, doch swo ath
 45 the giwæ theres koning *thet*, the sculæ aff rætæ.

124v (10.) Item scal engin paa annens iordh byggæ vdhen *meth*|| hans wilgæ,
 ther iordh æyer.

48 (11.) Item scal engen vmbutzman stæfnæ nogher man for sich selff, men
 for hans rætæ eghet thing.

(12.) Item sculæ allæ frelsæ oc priuilegiæ bliuæ fastæ, vthen wm man
 51 kunnæ prøwæ paa hoffwet, ath thøm bør meth rætæ igen athkalles.

(13.) Item scal engen sin iordh mystæ, wdhen han wordher forwunnen
meth eedh aff wordhel eller hans forrædehre.

54 (14.) Item hwo som schiph brydher, nydhe *thet* i loghboghen staar.

(15.) Item køpmæn, ther til righæt søghæ, oc righens eghenæ køpmæn
 scal engen nyy twungsel vppa lægges, men the sculæ nydæ then friheth, the
 57 hawæ hafft aff æryld, doch suo ath *thet* pa Schanør scal bliwe with sin
 macht.

125r (16.) Item vm noget wil|| talæ konungen til wm nogræ gots, och han
 60 thøm holder meth wrætæ, tha scal *thet* standæ til the godhæ mæn tha
 samnæs paa howeth, then tidh ther *thet* holdes.

63 <17.) Item scal engen man gæstæ wschælligæ til klostre, klerkæ eller
 66 leghmæn, men han scal ladhæ sich nøghæ meth thet, ther hwsbonden ha-
 wer, oc han wil hanum giwæ. Wm noget wil ey ladhæ sich ther meth nøghæ,
 66 men tagher selff meth wældæ, tha hawæ han ful macht, wm han ær klerk,
 66 athforfylgæ thet wældæ meth herwerke eller raan eller meth ban, wm han
 ær leghman meth herwerkæ eller raan.

69 <18.) Item scal Danmarks kirkæ nydhæ allæ the frelsæ oc friheth, ther
 69 hwn haffdæ i koning Woldemars daghæ, ther i allæ madhæ wildæ styrkæ
 oc meræ hennes friheth oc hennes frelsæ.

72 Vt autem hec omnia rata sint et firma Joh. Lundensis archiepiscopus,
 72 P. Wibergensis T. Arusiensis etc.

Text IV. – Dansk oversættelse C. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM 12,8⁰ 335 (slutn. af 15. årh.). – Ab: Kgl.Bibl. Thott 2000,4⁰ f. 144r (2. halvd. af 17. årh.). Begge håndskrifterne er jyske lovhåndskrifter.

AM. 12, 8⁰ 335 Kvnningh Eryk, meth gudz nadæ Dannæ koningh oc Wendæ, han
 3 sendher alle men, thette breff skryfft seer, qwedæ oc sin nadhæ, til ewerdeligh
 3 amynnels ladha wy wetherligh være, bothe the ther nw eræ oc swo hæ
 6 effther kommæ, ath twsind vinther oc two hwndereth vinther oc een tho
 6 war, vorth thette skypeth i Nybwrgh meth var besthæ mensz radh, soo som
 136 the varæ samneth i Wortingborgh|| besther men aff alth righet, tha ware
 thessæ saagh ieth ewerdeligh.

9 <1.) Fyrsthæ (æ)r thet, ath en timæ vm aryth vm myfastha thimæ skal
 almuishoff hawes oc radhæ om landsens skybels oc nytthæ.

12 <2.) Sithen effther gen ath ingen man skal fanges, vthen han er skelligh
 12 for wunen meth loff eller greben meth færskæ gerningh, for hwilka sagæ,
 som danæ loff sygher til, ath man er skyllugh oc møsthæ lyffhet for eller
 15 limmæ. Meer en then thima han er loffligh for wunnen, tha haffue sigh
 15 dagh at rymmæ aff ryket, som i danæ loffbogh stoor scriffueth.

2 men] dem Ab. – ewerdeligh] evindelig Ab. 3 ther] mgl. Ab. 6 vorth .. skypeth]
 var disse gjort Ab. 7 samneth] loved Ab. – alth] mgl. Ab. 8 ieth] ret Ab. 9 (æ)r] ar Aa.
 10 radhæ] vadhæ Aa. 14 then] mgl. Ab. 16 Efftergen] E er af rubrikator rett. fra opr.

(3.) Efftergen ath enghin man, ther forwnnen er, for hwilkæ saghæ thet
vordher, skal mærae pinæes eller oc penningh giældhæ eller mødæ vdermeræ,
18 en han er forwnnen.

(4.) Inghen man skal hær effther taghæ breff ower anden, helsth kwn-
geness breff, før en hanss saghæ er talet a tinghy oc præfthæ meth skæl. Meræ
337 en then tima|| thet først kwnghens breff er thaghet, tha gyældhæ then, for
sagh er, bwndhen en mark penningh oc kwnghen tre mark vdhen then
gyældh, ther han skyldugh er ath gialdhæ bondhen retteligh; for thet
24 annet breff oc soo møghet, som før er saght; ffor thet tridi oc soo moghet;
en for thet fierdæ breff tha gyaldæ bondhen thre mark vthen retthæ gyaldh
oc kwnghen fyræ tiwgh mark, oc er thet soo, ath then man ther fældh ær,
27 haffuer ey bopeningh vdhen iordh, tha skal kunghens æmbidzman bydhæ
hanum ath sæle soo moghet aff then iordh, som han retther vedh bondhen
meth oc vydh kwninghen. Wm thet ey gørae, tha a kwngens embeszman meth
30 godhæ men ath wordhæ aff then samæ iordh soo moghet, som bondhen
bøer, oc ey meræ. En yffrens ey then iordh til alth gyaldh, tha løp then
338 vanskæ them bodhæ imellum bondhen oc kwnghen. Er thet|| oc soo, ath
33 en man før breff vskelligha modh then loff, som var sagh, tha gyaldæ
bondhen thre mark oc kunghen oc soo moghet.

(5.) Sithen effther gen skypæ wy thet oc bythæ wy thet oc iethæ vy stæde-
36 ligh, ath Valdemars loff skal holdess, ther erligh amyndelssæ ar, vdhen al
vanskeligh, soo som i hanss bogher scriffuet ær. All vloff oc allæ uvane,
ther amodh danne loff er fwnnen, aff legæ vy ynthæ gørae, oc forbydhæ
39 vy hardeligh i thenne scriffth. Førsth ær thet her, ath vor koosth, vor hwsfru,
vor børn oc vor drosthæ ey lengher athaghæ en til herretzskel, ath en
hwilkæ ther vanskær i ækthæ, tha lighe kwngens ømbeszman voghen, oc
42 then gyaldh ighen voghen lyghæ, ther vonskæth, oc bødha thre mark.

339 (6.) Sithen a vorth studhæ korn ath Anders myssa gialdhes|| soo som van
er til.

Æ Aa. 21 thet] then Ab. – then (2)] det Ab. 23 ther] den Ab. 27 kunghens] derefter
overstr. v Aa. 29 vydh] for Ab. – a] har Ab. 30 wordhæ] vurderer Ab. 31 yffrens] for-
skaar Ab. 32 vanskæ] defect Ab. – bondhen . . kwnghen] kongen og bonden (3: tage
begge lige skade) Ab. 36 erligh] evindeligh Ab. 37 bogher . . ær] bog er skrived Ab. –
uvane] rett. fra wane Aa. 38 ther] derefter overstr. v Aa. – fwnnen] w rett. fra u (?)
m. andet blæk Aa. 39 hwsfru] derefter overstr. oc Aa; og tilf. Ab. 40 herretzskel, ath]
herret skilles ad. Ab. 41 hwilkæ . . ækthæ] den som fattes i at age Ab. – vanskær] æ
rett. m. andet blæk fra a Aa. 42 gyaldh] derefter overstr. vo (jf. næstflg. ord) Aa. –
vonskæth] fattes Ab. 43 studhæ korn] stidhæ korn Aa; studkorn Ab. – studhæ] foran ordet

- 45 (7.) Eftther gen tha skal ey bwndhen nødes til ath bøghæ eller gyærdhæ aller møll ath gøræ eller ander sagh, oc ey halssz hws vthen timæ, ther thyrrff til, oc thima sigher til.
- 48 (8.) ¶ Valdemar forbødh ath nødæ noghen man til ath gywæ gess eller hønss eller andre gaffuæ til kwngenss bwrddh, vdhen ther vonæ var i Valde-marss dawæ, tha mo thet kalless gawæ, vdhen hoo som vil thet gøræ.
- 51 (9.) Thet ær bøndher loffuet ath gøræ, the ther selff hawer iordh, ath tagha felligh skab aff andhre men, oc tho gyardæ oc redæ kunghen aff sin eghen iordh thet hanum bør.
- 54 (10.) Wi skull ey bøgæ apa andre mens grwndh, vndhen vi foo thet meth hans mynna, ther thet aa.
- (11.) Æfther gen ath var æmbeszmen skal inghen man kallæ vdhen til
340 tinghe|| oc ey for segh selff.
- (12.) Sithen effther gen opne breff oc priuileghy, ther sthyrkth bliue, stadugh ath væræ vthen almons hoff kan thet kenne, ath the skul i geen
60 kreffues.
- (13.) Eftther gen inghen mandh mo aff hendæ søn iordh for nogher sagh, vthen han brydher ko(n)gen a modh, ther fældh vorder meth vorth heldh,
63 vdhen meth then sagh, ther før er sagt i logh.
- (14.) Um skypmen, ther skypbrodhen ær, vyl vy holdhæ, som i loffboghen stoor.
- 66 (15.) Then køppman, ther til vor landh oc ryghæ faræ, oc var eghen aff vorth eghet landh, them skal inghen vloff a legess, en thy skwl nydhæ thet samæ frelss, ther thy ær von ath nydh aff areldh. Then vonæ, ther
69 a Skanør er vonæ ath være, bliff stadugh i sin stath, som skykket ær.

er samme ord, men forskrevet, overstr. Aa. – gialdhes] i er tilf. o. lin. Aa. – soo] mgl. Ab; rett. fra som (jf. flg. ord) Aa. 45 Eftther gen] Inden Ab. – Eftther] E er af rubrikator rett. fra opr. Æ Aa. – til] mgl. Ab. 46 sagh] sagt Ab. – halssz hws] halsfrose Ab. – timæ] derefter udraderet et ord, ær (?) Aa. 47 thyrrff] nødig Ab. – thima] derefter overstr. til; jf. næstflg. ord Aa. 49 ther vonæ] det som vant Ab. 52 tho] de Ab. 54 bøgæ] mgl. Aa. 55 aa] ejer Ab. 56 Æfther] Dernest Ab. 59 the skul] det skal Ab. 61 Eftther gen] Siden Ab. – Eftther] E er af rubrikator rett. fra opr. Æ Aa. – søn] sin Ab. 62 kon(g)en] konen Aa. 66 Then] Siden Ab. 70 kæræ] klager Ab. 71 ther (1)] o.lin. Aa. – væræ] fejl

(16.) Um en man kæræ apaa ooss om nogher sagh, hwykæ som the
 341 ære, ther som hin||dereth er brødeligh, ther om styrkæ vy ooss, ath væræ
 72 rettha mendh oc vorth raadh skal møttest oc ændæ ther, vm thima ær til.

(17.) Æfther gen forbydhæ vy thet, oc vyl vy thet vndhæ, ath inghen man
 skal gesthæ klosther eller klerck eller læghæmendh vskellig en ladhe seg
 75 nøghæ meth thet, ther hwsbondh hannum gyffuer, oc han hawer til. Dierwes
 sidhen nogher til att taghæ meth voldh eller meth roff, tha haffue then
 voldh til, ther hwsbondhen ær, om han er klærk, for thet voldh, som han-
 78 num er gørdh, ath føllugh ther effther meth herwerk oc (r)aan oc bandh;
 er han legh man, faar segh fram meth herwerk oc raan.

(18.) Sithen effther gen skwllæ kyrkyr i Danæmark glædæs oc nydhæ
 81 allæ the frelsæ, ther aldrih vanskæth i kunghæ Valdemars daghæ, hwykæ
 342 ther ham|| allæ stadhæ hiældh oc gømdhæ vdhen vanskelligeth.

Thette vorth gyweth aar oc dagh oc stedh, soo som foor er saght; til al tesse
 84 tingh, ther skrewen æræ i, skullæ stadugh varæ oc holdess stærkæligh, tha var
 hær ower erligh faterh biscop Ienss, ærkebiscop aff Lwndh, biscop (Peter) aff
 Wyburgh, byscop Tyky aff Ryppæ, biscop Swendh aff Burglum, biscop
 87 Tyky aff Arws, byscop I(n)gwor aff Roskyldhæ, biscop Iacob aff Hethæby,
 byscopp Ienss aff Odenss, † herre til andre vdh valdh mendh so som her-
 twghen aff Voghensborghæ †, her Valdemar aff Rostok. Thesse alle meth
 90 thæræ inciglæ ok meth vorth stærkæ vy thet thessæ saghæ stadugh ath være
 ewerdulighe etc.

Text V. – Nedertysk oversættelse. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Tübingen Univ.Bibl. M.e. IV 1 f. 74r (c. 1500). – Ab: tabt. – Ab1: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3142,4^o f. 54r (1543). – Ab2: Hamburg Staats- und Univ.Bibl. Codex jur. 2618 f. 1r (1. halv. af 16. årh.). De to første hss. indeholder bl.a. Jyske lov på nedertysk, det sidste Tord Degns artikler, landretten for de frisiske herreder Eiderstedt, Utholm og Everschop 1466 m.m.

Tryk: Neues Staatsbürgerliches Magazin I 322 (efter Aa).

Anm. Kap. 13 og 16 i Text I er udeladt.

for voræ (?); verge Ab. 73 Æfther gen] Dernest Ab. – thet (2)] herefter er i marg. tilf. inghen Aa; jf. flg. – vndhe] ingenlunde Ab; jf. foreg. – inghen] nogen Ab. 75–79 oc . . raan] etc. Ab. 78 (r)aan] vaan Aa. – bandh] derefter overstr. ey Aa. 81–82 hwykæ . . vanskelligeth] etc. Ab. 82 ham] derefter overstr. d Aa. 83 soo] mgl. Ab. 85 ower] herefter gentages var Aab. – ærkebiscop . . biscop] mgl. Ab. – biscop (2)] rett. fra biscops Aa. – (Peter)] Jens Aab. 86 byscop] mgl. Ab. 86–91 biscop (1) . . ewerdulighe] mgl. Ab. 87 I(n)gwor] Igwor Aa. 88–89 † herre . . Voghensborghæ †] korrumperet Aa.

Overskr.: Hyr heuenn (heueth Ab2) sick an de handtuestinge köninge Erikes vppe

Tybingen
Me IV 1
74 r

Wii Erick, von gades gnaden der denen vnde wende konynghe etc. en-
beden alle den iennen, de desse iegenwerdige vnnse schriffte sehen edder
3 in tokamenden tiiden sehende werden, heyll in godt vnde don to ener
ewigen gedechtenisse witlick vnnde apenbare, dat wii na gades bordt dusent
twehundert dare na in deme lxxxii iare ame dage Olauui des hilligen konin-
6 ges in vnnser stadt Niburgh myt rade vnde mede wetende der besten vnser
rikes hebben gheordineret, bestediget vnde affgesproken, so also wii ock
in der vorsamelinghe vnser leuen getruwen radesz to Wardingburgh hadden
9 gesecht vnde belauet,

(Text I 1)

(1.) dat eynsz tore tiidt ime iare to mydtfasten eyn dingk, welk dare hooff
genomet isz, schall werden gehalten etc.

(Text I 2)

12 (2.) Item nemandt schall werden gefanghen, id en sy denne he vnge-
14 v gen|| vnnde willich ime rechten bekenne, effte de myt rechte verwunnen
were, edder de ock vppe der apenbaren daet begrepen worde, vor welke
15 daet he na landtrechte des leuendes edder ock etliker ledtmate entberen
schall, vnnde oft sodane mydt rechte verwunnen, vristdage hefft vthe deme
lande tofleende, is alle in den recht boken bescreuen, ock schall men ne-
18 mande doden edder pyngen laten, sunder he sy mydt rechte ouerwunnen.

(Text I 3)

(3.) Item nemant mydt rechte auer gewonnen vore ene iewelike sake
bauen dat, also in deme loboke vthgedrucket vnde gescreuen is, myt gelt-
21 geuingen edder anders wormede schal werden gepyniget eddere beschattet.

(Text I 4)

(4.) Item nemant vordriste siick vppe etlike sake iegen wene koninges breue
75 r to vorweruende edder|| tobiddende, id en sy denne sodane sake sii interst

deme louboke *Ab1.2.* 1 wende] gottenn *Ab1.2.* 2 iegenwerdige] yegenwordige *Ab1*;
iegenwardige *Ab2.* – vnnse schriffte] schriffte vnse *Ab1.* 3 ener] einer *Ab1.2.* 4 gedechte-
nisse] decktenisse *Ab1.2.* – bordt] gebort *Ab1.2.* 6 wetende] *derefter overstr.* des *Aa.* –
der] des *Ab2.* 8 Wardingburgh] Wardingberich *Ab2.* 9 belauet] boleuet *Ab1*; beleuet *el.*
belenet *Ab2.* 10 eynsz] was *Ab1.2.* 12 en] *mgl. Ab1.2.* – he] wert *tilf. Ab1.* 13 willich]
wil *Ab1*; wyll *Ab2.* – bekenne] bekennen *Ab1.2*; *jf. foreg.* – de] he *Ab1.2.* – verwunnen]
vorwunnen *Ab1.2.* 14 apenbaren] apenbar *Ab1*; apenbare *Ab2.* 16 oft] effte *Ab2.* 18
sy] ys *Ab2.* – ouerwunnen] vorwunnen *Ab2.* 19 Item] *mgl. Ab1.2.* – auer gewonnen]
auerwinnen *Ab1*; auerthowynnen *Ab2.* – ene] ein *Ab1*; eyne *Ab2.* – iewelike] ywelke
Ab2. 20 vthgedrucket] vthgedencket *Ab2.* 20–21 geltgeuingen] geltgeuinge *Ab1.2.*
22 vppe] *mgl. Ab2.* 23 vorweruende] vorwinnende *Ab1.2.* – en] *mgl. Ab1.2.* – sodane]

24 vppe synen dingen vorwindet vnde behoret. Iodoch offt woll dare na den
 ersten koninges breeff so vorworuen ouerhorich vorsete, de schall deme kle-
 gere geuen 1 marck vnde dre marck deme konyngē bauen dat, vor welk
 27 he in deme ersten dyngē ys *verwunnen*, vnde vor den anderen breeff schall
 he ock so vele geuen, so also vorgheroret is, vnde vor den drudden ock so
 vele, men vor den veerden brief schall he deme klegere geuen dree marck
 30 vnde deme koningē xl marck, vnde offt sodane nene bewechlike gudere hedde,
 men allenen hedde landtgudt, dar na mane en des konynges amptman, dat
 he in eneme mānte von syneme lantgude so vele verkope, so vele he deme
 33 koningē vnde deme bunden schuldich is. Offt he deme so nicht en dede, so
 75 v neme des koninges amptman|| na meninge der gudere dat recht des konin-
 ges vnde des bunden von desseme vorschreuen landtgude vnde dar nictes
 36 mehr bauen, vnde offt sodane lantgudtes nicht so vele were tobetalende, so
 schall sodane gebreck vore eyn fast andeel vnde pert deme koningē vnde
 deme bunden samplich ankamen vnde tobehoren.

(Text I 5)

39 (5.) Vnde wii Erick konyngē herbenant seggen vortan vnde vast belauen
 sodane recht, rechticheyde vnde vrigheyte des irluchtigen heren konynges
 Woldemari zeliger gedechtenisse, so also dat in synen rechtboken klarliken
 42 bescreuen steyt, vnuerbroken wolltoholdende, alle vnwonelicheyt iegen dat
 landtricht ingebracht slichtes tovernichtende vnde bisunderes desse nabe-
 screuen: Wii willen, dat neyn bunde vnse, vnszer husfrouwen, vnnszer||
 76 r kyndere vnde vnser drossten vittallie eddere andere gudt furdere den vth
 syneme egenen herde, dar de bunde ynne beseten is, foren schall, vnde wen
 se vns suez denen scholen, worden dare denne welke von den bunden vn-
 48 satic, so dat he nicht foren wolde, so schall des koninges amptman enen wagen
 dare to huren, vnde de voresatige schall id betalen myt dreen marcken.

(Text I 6)

(6.) Wii willen ock, dat vnse stuth korne to sunte Andreesz dage des

mgl. Ab1.2. - sii] mgl. Ab1.2. - interst] ynt erste Ab1.2. 25 deme] den Ab2. 28 geuen]
mgl. Ab 2. - so (2)] mgl. Ab1.2. 29 men] wen Ab2. 30 vnde (2)] men Ab1. - offt]
he tilf. Ab1; jf. flg. - gudere] he tilf. Ab2; jf. foreg. - hedde] hadde Ab1.2. 31 men]
mgl. Ab2. - allenen hedde] hadde (mgl. Ab2) allene Ab1.2. - mane] vormane Ab1.2.
32 mānte] souele (szo uole Ab2) tilf. Ab1.2; jf. flg. - so vele (1)] mgl. Ab1; jf. foreg.
- vele (1)] uole Ab2. 33 deme] den Ab1.2. - en] mgl. Ab1. 36 so vele] mgl. Ab2. 38
tobehoren] tohōrenn Ab1; beholden Ab2. 39 wii] mgl. Ab2. - erbenant] erbeden Ab1.2.
41 gedechtenisse] dechtenisse Ab1.2. - so] mgl. Ab1.2. 43 slichtes] vnd apenbar tilf.
Ab1.2. 44 willen] ock tilf. Ab1. - husfrouwen] fruwen Ab2. 47 welke] wille Ab2. 47-48
vnsatic] mgl. Ab1; vnwylich Ab2. 48 he] sze Ab2. 50 Wii] Item wy Ab1.2. - ock] mgl.

51 hilligen apostels nach wanheyt enes iewelken landes schall werden *vernoget*
vnde betalet.

(Text I 7)

(7.) Item de bunden scholen nicht *gedwungen* werden tobuwende eddere
54 weddere tomakende houe, molen ofte andere dingk ock nene slote edder
borge, id sii denne von noden vnde behoeff, men in dessen schollen se doen,
so sie by koningh Woldemersz tiiden plegen todonde.||

(Text I 8)

76 v (8.) Ock schollen sie nicht werden *gedwungen* myt welken penen ende,
gose, honre eddere andere gaue to der tafelen vnde behöff des koninges
togeuende, vtgenomen dessen de sie by konyng Woldemeres tiiden plegen
60 togeuende, iodoch mach men se *vmme* ene gaue edder *vorgeues* bidden.

(Text I 9)

(9.) Item id is temeliick *deme* bunden, dede *egene* landtgudt hebben,
ander bunden gudt vnde meyersschop tosiick tonemende, men dat se io
63 van eren guderen de koninghliken rechticheyte vtgeuen vnde betalen.

(Text I 10)

(10.) Item wii en schollen nicht buwen vp enes anderen grundt, toffte
edder stede, sunder id sii mydt vulbort vnde medewetende des landesz egenen
66 besitters.

(Text I 11)

(11.) Item vnse amptmanne scholen nemande to dinge steuen sunder
77 r to rechtuerligem dinge,|| ock schollen sie nemande bii siick to dyngsteuen
69 to eren wanyngen.

(Text I 12)

(12.) Item apenbare breue vnde priuilegien schollen in erere macht
bliuen, sunder wy *vermiddelst* vnser leuen getruwen vppe vnseme dinge
72 mochten bewisen mercklike sake, worumme wii se billiken mochten wedder
ropen.

Ab1.2. – stuth korne] scultkorne *Ab1.2.* – Andreesz] Andreas *Ab1.2.* 51 iewelken] yewelikes *Ab1.*; ywelkes *Ab2.* 53 Item de] Vyff *Ab1.2.* 54 ofte] effte *Ab1.2.* 55 borge] berge *Ab1.* 56 so] also *Ab1.2.* 58 eddere] ofte *Ab1.*; effte *Ab2.* 59 dessen] desse *Ab1.2.* – de] den *Ab1.2.* 60 edder] *mgl. Ab1.* – vorgeues] vorgeuen *Ab1.2.* 61 id is] is dat *Ab1.*; is ydt *Ab2.* – deme] den *Ab1.2.* 64 Item . . en] Se *Ab1.2.* – toffte] *mgl. Ab1.2.* 65 medewetende] medebehelinghe *Ab1.*; medebeleuinge *Ab2.* 67 amptmanne] amptman-
nen *Ab2.* 70 Item] *mgl. Ab1.2.* – priuilegien] priuilegia *Ab1.2.* – erere] ere *Ab1.*; ore

(Text I 14)

75 <13.> Item de de schipbroke geleden hebben, dare willen wii mede faren,
so in den rechtboken gescreuen is.

(Text I 15)

78 <14.> Item den kopmannen, dede vnse rike soken, vnde bisunderesz vnser
egenen, schall men nene nyge beswaringe anleggen, men se scholen bruken
sodanere vrigheyte, de se van oldinges here gehaet hebben. Nichtesdemyn
schollen sodane wonlicheyde vnde rechticheyde, dede in Schanøre gehalten
werden, by erer macht bliuen.

(Text I 17)

77 v <15.> Item wii willen, dat siick nemant|| in herbergingen by closteren,
presteren, kleriken vnde leygen vorvnhouessche edder vordrete, men darane
to freden zii, wes de hueswert hefft vnde eme geuen will, vnde oft he hür-
84 bauen myt weldyger handt siick wesz tonemende vermetede edder vorwel-
digede, isz de hueswert eyn geystlich man, de hefft vullenkomen macht so-
dane sake vermittelst herwerke edder myt deme banne touerfolgende, is id
87 ouerst eyn leyge, de mach id verfolgen myt herewerke.

(Text I 18)

78 r <16.> Item wii willen, dat de denssche kerke siick aller rechticheyden
vnde frigheyten schall irfrowen vnde by sodanen herlicheyten bliuen, so sie
gii by des irluchtigesten koningh Wolldemers tiiden hefft gewest|| vnde ge-
bloyet, welkere koningh der hilligen kerken vrigheyte vor allen vngesereget
wolde bewaret hebben,

93 Vppe dat desse vorscreuen stücke mydt sampt stede vnde vast bliuen,
hebben de erwerdigen in godt vedere vnde heren Iohannes to Lunden, artze-
bisschop, Petrus to Wiburgh, Tico to Arhusen, Tico to Ripen, Sweno to
96 Burlem. Ingwarus to Rosschilde, Iacobus to Sleszwiick, Iohannes to Oden-
zee, bisschoppe, gekoren vnde confirmeret, vnde de eddele vnde wollgeboren

Ab2. 75 is] steydt *Ab2.* 76 Item] *mgl. Ab1.2.* – dede] de *Ab1*; de de *Ab2.* – bisunderesz] bosunderen *Ab1*; besunderen *Ab2.* 78 sodanere] sodane *Ab1.2.* 79 wonlicheyde] wanheide *Ab2.* – dede] de *Ab1.2.* 80 by] in *Ab1.2.* – erer] eyner *Ab2.* 81 Item] *mgl. Ab1.2.* 82 vnde] ofte *Ab1.2.* – vordrete] maken *tilf. Ab2.* 83 zii] sin *Ab1.2.* – will] *herefter nyt kap. Ab1.2.* 86 edder] effte *Ab1.2.* 87 ouerst] auer *Ab1*; ouer *Ab2.* 90 gii] *mgl. Ab1.2.* 91 hilligen] *mgl. Ab1.2.* 92 bewaret] vorwaret *Ab1.2.* 93 desse] dusse *Ab1.* – vorscreuen] vorschreue *Ab1*; vorgescruen *Ab2.* – stede . . vast] vast vnd stede *Ab1.2.* 94 vedere] vader *Ab1.2.* 95 Tico (1)] Tuko *Ab1.2.* – Tico (2)] Tyko *Ab1.2.* 96 Burlem] Burgelauen *Ab1.2.* 97 gekorenn] gebaren *Ab1.2.* 98 Rauensbergh] Rauenborch

99 here Otte greue to Rauenszbergh vnde Woldemarus von Rostock ere ingesegele samtlich mydt vnsem ingesegele heten hengen benedden an dessen breff. Datum Niburgh ame iare vnde dage bouenscreuen etc.

Text VI. – Dansk oversættelse D. 16. årh.

Af håndskrifter af denne tekst kendes følgende: Stockh.Kgl.Bibl. B 215 f. 115r (midt. af 16. årh.), Uppsala Univ.Bibl. B 65 f. 319r (1576, Schröder-hs.), Stockh.Kgl.Bibl. C 79 f. 391r (1584, Schröder-hs.), Lund Univ.Bibl. J 4° 29 f. 209r (2. halv. af 16. årh.), Kgl.Bibl. Uldall 214,4° f. 196r (c. 1659).

Af de 5 håndskrifter med denne tekst er det første og de to sidste skånske lovhåndskrifter, og også de to Schröder-hs., som er store samlingshåndskrifter har teksten i forbindelse m. Skånske lov.

Da håndskrifterne af denne oversættelse alle er eftermiddelalderlige og oversættelsen næppe går tilbage til middelalderen, falder teksten uden for rammerne af denne udgave.

B. Skånsk overlevering.

Text I. – Latinsk text.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. E don. var. 136,4⁰ f. 90r (1430). – Aa1: Stockh.RA Skokloster 45 f. e iii r (midt. af 15. årh.). – Aa1a: Arnamagn.Inst. AM. 40,4⁰ (midt. af 15. årh.) f. 79v. – Aa2: Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3656,8⁰ f. 120r (2. halv. af 15. årh.). – Aa3: Bergens Museum 80 f. cxix r (c. 1500). – Ab: Stockh.Kgl.Bibl. B 73 f. 170v (midt. af 15. årh.). – Ac: Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 44 f. 163v (midt. af 15. årh.). – Ad: Stockh.Kgl.Bibl. B 79 f. 175r (slutn. af 15. årh.). – Ae: tabt. – Ae1: Stockh.Kgl.Bibl. B 78 f. 66r (2. halv. af 15. årh.). – Ae1a: Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3124,4⁰ f. 82v (beg. af 16. årh.). – Ae2: Arnamagn.Inst. AM 37,4⁰ f. 110v (slutn. af 15. årh.). Håndfæstningen findes i den skånske form kun i skånske lovhåndskrifter.

Tryk: Varianter fra de skånske håndskrifter er meddelt i Aarsberetn. fra Geheimearch. II 5 ff. og Dipl. Dan. 2. rk. III nr. 45.

Der er bevaret en middelalderlig dansk oversættelse, trykt som Text II, samt en eftermiddelalderlig oversættelse, se Text III.

Leges tradicio Erics regis filii Christofori.

3 Ericus, dei gracia Danorum Sclauorumque rex, regis Cristofori filius, omnibus presens scriptum cernentibus etc. Ad perpetuam rei memoriam constare uolumus presentibus et futuris, quod anno domini m^o cc lxxxii in

Ab1; Rauenberch Ab2. 99 heten hengen] gehenget heten Ab1.2. 1 dage] wie (we Ab2) tilf. Ab1.2. – bouenscreuen] bauenn gescreuenn Ab1.2.

1–29 Leges . . de] *mgl. Aa3 (blade mgl.). 1 Overskr.] mgl. Aa1–3 Ab Ae2; Super libertatibus regni Dacie et priuilegiorum ecclesie Daciane per dominum Ericum regem Ad; Koningh Erics logh Ae1. – Leges] Legis Ac. – filii Christofori] Christofori regis filii Ac. 2 Sclauorumque] Sclauorumque Ab o.fl. – regis . . filius] mgl. Ad. – Cristofori] Cristofferi Ab. 3 cernentibus etc.] mgl. Ae2. – etc.] mgl. Abd. 4 uolumus] derefter*

E don. var.
136,4⁰
90r

die beati Olai Nyburgh de concilio meliorum regni ordinauimus, sicut in
6 concilio apud Worthingeburgh de eorumdem concilio promisimus,

(*Text II 1, Jysk-sjæll. overlev. Text I 1*)

(1.) quod semel in anno in media xl^a parlamentum, quod hoff dicitur,
debeat celebrari.

(*Text II 2, Jysk-sjæll. overlev. Text I 2*)

9 (2.) Item ordinauimus, quod nullus captiuari debeat, nisi sponte confes-
sus in iure aut legitime|| conuictus uel manifesto facinore deprehensus fuerit,
90 v pro quo secundum leges terre uita carere debeat siue membris. Sed conuictus
12 legitime inducias fugiendi habeat extra regnum, que in libris legalibus con-
tinentur.

(*Text II 3, Jysk-sjæll. overlev. Text I 3*)

(3.) Pro quacumque eciam causa ultra id, quod in legibus expressum est,
15 pena pecuniaria uel alia puniatur nullus nec multetur aliquis, nisi legitime
sit conuictus.

(*Text II 4-7, Jysk-sjæll. overlev. Text I 4*)

(4.) Item nullus super aliquibus causis contra aliquem litteras regias debeat
18 impetrare, nisi causa ipsius prius uentilata fuerit in suis placitis et discussa.
Sed postquam aliquis primam litteram regis taliter impetratam supersederit
contumaciter, soluat conquerenti marcham unam et tres marchas regi ultra
91 r id, pro quo in prioribus placitis conuic||tus est. Et pro secunda tantum et
pro tertia eciam tantum. Sed pro quarta conquerenti tres marchas et xl^a
soluat regi, ita tamen quod emenda pecuniaria in singulis causis in dyocesi
24 Lundensi intelligatur, sicut ibidem consuetum est ab antiquo et in consilio
apud Worthingeburgh publice dictum fuit. Et si talis bona mobilia non habeat,

overstr. uniuersus *Ac.* - in] *mgl. Aa1.2 Ab.* 5 Nyburgh] Nyborgh *Ac o.fl.* 6 concilio (1 og 2)] *rett. fra* consilio *Aa.* - apud] apud *Ac o.fl.* - Worthingeburgh] Varthingborg *Ae2.* 7 xl^a] quadragesima *Ad.* - parlamentum] paralamentum *Ac.* - hoff dicitur] dicitur hoff *Aa2.* 9 Item] *mgl. Ab o.fl.* - ordinauimus quod] *mgl. Ad.* 9-10 confessus] fuerit *tilf. Ab.* 10 manifesto] manifeste *Ae1a.* 11 pro] *mgl. Ae1.* - siue] et *Ad.* 12 legitime] legitime *Aa1 o.fl.* - extra regnum] *mgl. Aa1.2 Ab.* - extra] contra *Ae2.* 14 eciam] enim *Aa1a.* 15 puniatur] punietur *Ab.* 15-66 nullus . . seruantur] *mgl. Aa1* (2 blade *mgl.*). 17 Item] *mgl. Aa1a Ab.* - regias debeat] debet regias *Ad.* 19 supersederit] supersedeat *Ab.* 20 contumaciter] continuaciter *Ae1.* - conquerenti] conquirenti *Aa.* 22 eciam] iterum *Ad.* - et] *mgl. Ad.* 23 emenda . . in (2)] *mgl. Ab.* 24 in] *mgl. Abc.* 25 apud] apud *Ab etc.* - Worthingeborgh] Vorthingborg *Ad;* Wordinborgh *Ae2.* - bona] *mgl. Ae2.* - habeat] habet

sed tantum terram, extunc officialis regis eum moneat, ut infra mensem uen-
 27 dat tantum de terra sua, in quantum tenetur regi et bondoni. Quod nisi fe-
 cerit, officialis regis sub estimacione bonorum ius regis et bondonis recipiat
 de dicta terra et non amplius. Et si terra non sufficiat ad soluendum, defectus
 30 ille pro rata parte cedat regi pariter et bondoni. Sed si aliquis contra ea,
 91 v que dicta sunt,|| litteras impetrauit iniuste, bondoni tres marchas soluat
 similiter et tantum regi.

(Text II 8–9, Jysk-sjæll. overlev. Text I 5)

33 (5.) Ordinauimus insuper et firmiter promittimus leges regis Waldemari
 bone memorie, prout in suis libris legalibus continentur, inuiolabiliter ob-
 seruare. Omnes abusiones et dissuetudines contra leges terre introductas
 36 penitus in irritum reuocantes expresse et precipue infrascriptas: Primo:
 quod uictualia nostra et puerorum nostrorum et dapiferi nostri plaustrare
 non debent aliqui ultra limites sue prouincie, et quicumque defecerit, offi-
 39 cialis regis conducet plaustrum, et deficiens soluat precium cum tribus mar-
 chis.

(Text II 10, Jysk-sjæll. overlev. Text I 6)

(6.) Item quod nostrum stuthkorn in festo sancti Andree secundum con-
 42 suetudinem prouincie cuiuslibet exsoluatur.

(Text II 11, Jysk-sjæll. overlev. Text I 7)

92 r (7.) Item bondones non debent compelli ad reparandum|| curias nostras
 molendina aut alia edificia, nec etiam castra construere nisi tempore necessi-
 45 tatis, sed in hiis faciant, secundum quod consueuerunt tempore regis Walde-
 mari.

Ae1. 26 eum moneat] moneat eum *Ad.* 26–27 uendat tantum] tantum uendat *Ad.* 28–29
 ius . . d(icta)] *på rasur Aa.* 29 terra (2)] *mgl. Ae2.* – sufficiat] sufficet *Ad.* – defectus]
mgl. Ae1a. 30 si] *mgl. Ae1.* 31 impetrauit] impetrauerit *Ac1.* – iniuste] minus iuste
Ad. 32 similiter . . regi] et regi similiter tantum *Ab.* – similiter et] et similiter *Ad.*
 34–35 obseruare] *rett. fra* conseruare *Ac.* 35 dissuetudines] disuetudines *Aa ofl.* 36
 Primo] *rett. fra* Pro *Ac.* 37 nostra et] uxoris nostre *Ad.* 38 ultra] extra *Ad.* – sue
 prouincie] sui hæreth *Ad.* – prouincie] prouincia *Ae1.* – quicumque] in plaustrando
tilf. Ad. 41 Andree] Andre *Ae1.* 43 ad] edificandum uel *tilf. Ad.* 43–44 curias . . molend-
 dina] = *Ad1;* circa (*etc. Ae1a*) terras (circa terras *på rasur Aa*) molendinarum (mo-
 lendinarum *Ae2*) øvrige *hss.* 43 aut] uel *Ad.* – edificia] *mgl. Ad;* edificauit *Ae1.* –
 construere] *mgl. Ad.* 45 hiis] his *Ad.* – consueuerunt] consueuerant *Aa3 Ab.* 47

(Text II 12, Jysk-sjæll. overlev. Text I 8)

48 <8.> Nec debent compelli sub aliqua pena ad dandam anseres aut pullos
seu alia dona ad mensam regis exceptis hiis, que sol(u)i consueuerunt tem-
pore regis Waldemari. Sed pro dono uel gratis peti possunt.

(Text II 13, Jysk-sjæll. overlev. Text I 9)

51 <9.> Item licitum sit bondonibus propriam terram habentibus uillicacionem
aliorum sumere, ita quod de bonis suis regia iura soluant.

(Text II 14, Jysk-sjæll. overlev. Text I 10)

<10.> Item non debemus edificare in fundo alieno nisi de consensu et
uoluntate possessoris.

(Text II 15, Jysk-sjæll. overlev. Text I 11)

54 <11.> Item officiales nostri non debent citare aliquem nisi ad iusta placita
nec coram se.

(Text II 16, Jysk-sjæll. overlev. Text I 12)

92 v <12.> Item littere patentes et priuilegia nostra suo robore|| maneant, nisi
57 per fideles nostros in paralameto docere poterimus, quod sint merito reuo-
canda.

(Text II ÷, Jysk-sjæll. overlev. Text I 13)

60 <13.> Item non debet quis pro delicto aliquo, nisi pro crimine lese maiesta-
tis si conuictus fuerit, terram suam amittere de worthel iuramento excepto
casu superius expedito.

(Text II ÷, Jysk-sjæll. overlev. Text I 14)

63 <14.> Item de naufragium passis uolumus obseruari, que in libris lega-
libus continentur.

dandam] dandum *Acd Aei.2.* – anseres] anceres *Aa3 Ae2.* – aut] uel *Ad.* 48 exceptis]
excepti *Ab.* – hiis] = *Acd*; *mgl. øvrige hss.* – sol(u)i] dari *Ad*; soliti *Aa etc.* 49 Sed . . pos-
sunt] *mgl. Ab.* – uel] aut *Ad.* – gratis] gratiis *Ad.* 50 propriam terram] proprias terras *Ad.* –
uillicacionem] e *på rasur Aa.* 51 bonis] propriis *tilf. Ae2.* – suis] *mgl. Ad.* – regia iura]
iura regia *Ab.* 54 citare aliquem] aliquem citare *Ad.* – aliquem] *mgl. Ac.* – iusta] *rett. fra*
nostra *Ac.* 57 nostros] *mgl. Ab.* – paralameto] parlamento *Abd o.fl.*; nostro *tilf. Ab.* –
sint] sit *Aei.* 59–60 delicto . . amittere] debito aliquo terra suarum amittere nisi pro
crimine lese maiestatis conuictus fuerit *Ad.* 59 lese] leso *Aa.* 60 terram suam] suam
terram *Ab.* – suam] *mgl. Aa3.* – amittere] debet *tilf. Aa3.* – worthel] cum de *tilf. Ad.*
61 expedito] predicto *Ad.* 62 uolumus] uolimus *Ab.* – que] quod *Ad.* 64 in] et *Acd.*

(Text II ÷, Jysk-sjæll. overlev. Text I 15)

66 (15.) Item mercatoribus regnum nostrum uisitantibus in nostris propriis
 nulla noua grauamina imponi debent. Sed uti debent libertatibus, quas ha-
 bere consueuerunt ab antiquo, consuetudinibus nichilominus, que seruantur
 in Scanør, in suo robore duraturis.

(Text II ÷, Jysk-sjæll. overlev. Text I 16)

69 (16.) Item si nos aliquis impetere uoluerit super bonis quibuscumque
 93r tamquam occupatis iniuste, super hoc stabimus consilio et ordinacioni fide-
 lium nostrorum in para||lamentis nostris pro tempore celebrandis.

(Text II 17, Jysk-sjæll. overlev. Text I 17)

72 (17.) Uolumus etiam, ut nullus apud claustra clericos uel laycos hospitetur
 indiscrete, sed contentus sit habens, que domesticus habuerit et dare uoluerit.
 Si ulterius presumpserit aliquid facere uiolenter rapiendo, liberam habeat
 potestatem, si fuerit clericus, huiusmodi uiolenciam per causam heruirke,
 75 rapine uel excommunicacionis prosequi. Si uero laycus per uiam herwirke.

(Text II 18, Jysk-sjæll. overlev. Text I 18)

78 (18.) Item quod ecclesia Dacie debet gaudere omnibus libertatibus, quibus
 umquam floruit tempore regis Waldemari, qui libertatem eius in omnibus
 illibatam uoluit conseruare.

Ut autem hec omnia et singula rata et firma permaneant, reuerendi patres
 domini Iohannes Lundensis, archiepiscopus, Swecie primas, Petrus Wibur-

66 consueuerunt] consueuerant *Acd.* – antiquo] antiquis *Aa2.3 Ab Ae1.2.* 67 duraturis]
 duraturum *Ad.* 68 nos aliquis] aliquis nos *Ad.* 69 tamquam] super *Ab.* – hoc] hec *Ad.*
 70 paralamentis] parlamentis *Ab o.fl.* – pro] *mgf. Aa3.* 71 ut] quod *Ad.* – apud]
Ab etc. – clericos . . laycos] clericus uel laycus *Ae1.2.* 72 indiscrete] = *Acd.*; in districte
 (detricta *Ab*) *øvrige Mss.* – sit habens] in hiis *Ad.* – dare uoluerit] uoluerit sibi dare
Ad. 73 presumpserit . . facere] facere uoluerit aliqua *Ad.* – habeat] habeant *Ad.* 74
 heruirke] heruercke *Ae1.2.* 75 herwirke] heruercke *Ae1.2.*; herræwyrckæ *Ad.*; uel rapine
tilf. Acd. 76 quod] *mgf. Aa3.* – ecclesia] eciam *Aa Aa1-3 Ab.* – Dacie] Dacia *Aa3.*
 – debet] debent *Aa1.2 Ab.* 78 illibatam uoluit] uoluit illibatam *Ae1.2.* 79–84 reue-
 rendi . . curauerunt] reuerendi reuerendorum patrum domini Ioh. Lwndensis archie-
 piscopi Swecie primatis Petri Vibergensis, Tyco (Ticonis *Ae2*) Arusiensis, Tyco (Tico-
 nis *Ae2*) Ripensis, Swenonis Burglanensis, Ingwari Roskildensis episcoporum, Iacobi
 Slesuicensis, Iohannis Ottoniensis electi confirmati, necnon Ottonis comitis de Raames-
 by (Ramesby *Ae2*) et Waldemari domini de Rostok sigilla una cum nostro presentibus
 litteris sunt appensa *Ae1.2.* 79 patres] patris *Aa1 o.fl.*; ac *tilf. Ab.* 80 Swecie primas] *mgf.*
Ad. 80–81 Wiburgensis] Wigurgensis *Aa*; Wibergensis *Acd.* 81 Tyko (1)] Tuko *Acd.* –

93 v genis, Tyko|| Arusiensis, Tyko Ripensis, Sweno Burglanensis, Inguarus Ros-
 kildensis episcopi, Iacobus Sleswicensis, Iohannes Ottoniensis electi confirmati,
 necnon Otto comes de Ra(uensberg) et Waldemarus dominus de Rostok
 84 sigilla sua una cum nostro presentibus litteris apponere curauerunt. Actum
 anno et die supra dictis.

Text II. – Dansk oversættelse A. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Stockh.Kgl.Bibl. B 72 f. 72r (1414). – Ab: Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3123,4⁰
 f. 62v (15. årh.). – Ab1: Stockh.Kgl.Bibl. B 88 f. 85r (1523–24). – Ab2: Smst. B 87 f.
 134v (o. 1560).

Stockh.
 B 72
 72 r

Thennæ logh gaf konung Erik, konung Cristoffers son, i Nyborgh efter
 alla danæ rath til ewæræzs gift allum them, nw æræ oc commæ sculæ
 3 thousandæ thry hundrit oc a femtæ vinter, sithen wor herræ Iesus Christus var
 fød, sanctæ Olafs dagh.

(Text I 1)

(1.) Ath en timæ om ar scal hof holdæ at mitfastæ.

(Text I 2)

6 (2.) Thettæ sculæ oc allæ men vidæ, at engen man scal fongis vten han
 ær loglighæ forwunen eller selfwiliendes wether gonget eller oc fongen wit
 ferskæ gerningæ, faræ sua sac, at hanum hørir meth loghum at mistæ lif
 9 faræ eller limmer. Oc then man forwnnen worder meth loghum, scal hauæ
 dags rum oc nattæ at rymæ uth of righet, forthy at thet star i loghbøgher.

(3.) For hwat hondæ sac ther man!

(Text I 3)

12 For huat hondæ sac ther man vorder forwnnen, tha scal han ey nøthes at

Tyko Ripensis] *mgf. Ad.* – Tyko (2)] Tuko *Ac.* – Inguarus] Iuarus *Ad.* 82 Sleswicen-
 sis] Slesuigcensis *Aa1a*; Slesuisensis *Aa o.fl.* 83 Ra(uensberg)] Ramesbiug *Ad*; Ramesby
Aa1 etc. – Waldemarus dominus] dominus Voldemarus *Ab.* – Rostok] Rodstok *Ab.* 84
 sigilla sua] sua sigilla *Ad.* – litteris] *mgf. Ab.* – apponere] appo|| *hvorefter blad mgf.*
Aa3. 85 anno . . dictis] ut supra *Ab.* – supra dictis] supradicto *Ad.*

1 logh] bog *Ab1.* – konung (2)] *mgf. Ab Ab1.2.* 2 ewæræzs] ewæltsz *Ab Ab2*; ewigh
 tiidt *Ab1.* – gift] giffwet *Ab1.* – them] the *Ab Ab1.2.* 3 femtæ] fembtende *Ab2.* 4 fød]
 fødder *Ab2.* 5 Ath] *mgf. Ab1*; Først att *Ab2.* – hof] hus *Ab2.* – at] om *Ab1.2.* – mit-
 fastæ] y Nyborgh y Fyen *tilf. Ab2.* Kap. 2] *har overskr.:* At ingen man skal fongis *Ab.*
 6 Thettæ] Thet *Ab2.* – oc] *mgf. Ab1.* 7 eller . . eller] *mgf. Ab1.* 8 faræ . . hanum] forthi
 saa mand *Ab2.* – faræ] wore *Ab1.* – sac] sat *Ab Ab1.* – loghum] loghæn *Ab etc.* 9 faræ]
mgf. Ab1.2. – loghum] loghen *Ab etc.* 10 oc . . rymæ] *mgf. Ab1.* – rymæ] rumæ *Ab.* –
 uth] *mgf. Ab2.* – of] af *Ab etc*; sål. *ogs. alm. i det flg.* – at] *mgf. Ab2.* – star] saa
tilf. Ab2. 11 Overskr.] *mgf. her og i det flg. Ab1.2.* – man] wor *tilf. Ab.* 12 huat] hwar

bõtæ mer en, sua som logh sigher. Oc engen scal bõtæ vten han ær loghum forwnnen.

15

⟨4.⟩ Konungs bref scal|

(Text I 4 a)

72 v

Konungs bref scal man ey bethes ywæ nochræ hondæ sakæ yuer engen man, vten hans sac hauer förræ varit rørth oc scud a hans thing, en efter
18 thet om nagher man seter swa lund ywer hørøgh om førstæ konungs bref, bõtæ hinum ther kærer enæ marc oc konungen thre marc ywer thet, han ær förræ forwnnen til a thingum.

21

⟨5.⟩ For annit|

(Text I 4 b)

Fore annet bref oc sua oc for thrithiæ oc for fierthæ bref bôte hinum ther kærer thre marc oc konungen ferætiughæ marc, tho suo at the sculæ ywer
24 allæ saghænæ scuthes i Lundæ biscops dømæ, sua som ther ær ræt til of æreldæ.

⟨6.⟩ Om then|

(Text I 4 c)

27

Om then man hauer ey bolfæ uten iorth, tha hører thet konungs vmbutzman at manæ han til at seliæ sua meglit of sinæ iorth, som han bøter bathæ bonden oc konungen; om bonden gør ey thet, tha a konungs embitzman
30 efter gothæ mannæ wirthing at taghæ bathæ bondens ret oc konungs of
73 r hans iorth oc ikke meræ. En om iorthen vinder ey til at bõtæ|, tha bristæ bathæ bonden oc konung til iefnæthæ.

33

⟨7.⟩ En om nagher|

(Text I 4 d)

En om nagher man tagher konungs bref vrettælighæ amoth thet ther nu ær sat, bõtæ bonden thre marc oc konung thre marc.

Ab1. – vorder] wor *Ab1.* 13 sua som] *mgl. Ab1.* – loghum] loghæn *Ab Ab1*; loug *Ab2.* 16 man ey] inggen man *Ab1.* – ywæ] ywer *Ab1*; offuer *Ab2.* 17–18 oc . . thet] *mgl. Ab1.* 18 swa lund] anden *Ab2.* – swa] *mgl. Ab Ab1.* – lund] bwndh *Ab1.* – om] att *Ab2.* 19 hinum] hanum *Ab Ab1.2.* – ther] som *Ab2.* – enæ] en *Ab etc.* – thet] till att *Ab2.* 20 förræ] *mgl. Ab1.2.* – til . . thingum] *mgl. Ab1.* Kap. 5] *mgl. Ab2.* 22 hinum] hanum *Ab Ab1.* 24–25 of æreldæ] *mgl. Ab1.* 26 then] man *tilf. Ab.* 27 then] *mgl. Ab2.* 28 han (1)] hannum *Ab1.2.* – sinæ] hans *Ab2.* – som] ath *Ab1.* – bøter] kand bødhe mett *Ab2.* – bathæ] emod *tilf. Ab2.* 29 bonden . . konungen] koningen och (emod *tilf. Ab2.*) bondhen *Ab1.2.* – om] och om *Ab2.* – a] maa *Ab1.2.* 30 wirthing] vrðninge *Ab1.* 31 bõtæ] met *tilf. Ab2.* 33 om] on *Aa.* 35 sat] sackt *Ab2.* 37 lagh] *o.lin. Aa.* 38 loghbøgher]

36 (8.) Al Woldemars|
(Text I 5 a)

Al Woldemars lagh scal stathugh varæ uten alt om skiftæ, sua som thet
star i hans loghbøgher; al vræt oc al v wanæ, ther vppa ær kommen amoth
39 landzlogh, forbiuthæ wi oc callum ater i gen, serlighæ oc helst them om
nagher ær i scriftum kommen.

(9.) Først forbiuthæ|
(Text I 5 b)

42 Først forbiuthæ wi, at wor kost oc waræ husfrw oc wor drotzeta cost scal
engen man aghæ ut of sit hæritzscæl. Om nagher man fellæ nether ækkænæ,
tha leggæ konungs embitzman wagn, oc then ther netherfelde gelde leghænæ
45 oc a thre marc.

(10.) Thet scal man witæ at|
(Text I 6)

Thet scal man vitæ, at wort stuthæ korn scal rethes a sanctæ Andreus
48 dagh, sua som vanæ ær til hwort hærit.

(11.) Thet sculæ oc|
(Text I 7)

73 v Thet sculæ oc allæ men widæ, at bønder|| sculæ ey nøthes til at husæ eller
51 bøggæ waræ gorthæ, møller eller annet nagher, ey oc borgher helder, vten
throng ær uppa, oc tha gøræ the sua, som vanæ war uppa i Woldemars
timæ.

54 (12.) Bønder|
(Text I 8)

Bønder sculæ oc ey nøthis til meth nagher thwong at giuæ gaas eller høns
eller andræ gift til konungs borth, vten thet the æræ vanæ at rethæ meth
57 rettæ, vten the wiliæ manni nagher meth therræ guthwiliæ giuæ.

logh biuer *Ab1.* – al . . wanæ] wndhe wane *Ab1.* 39 wi] alle *tilf. Ab1.* – ater] *mgl. Ab2.*
– serlighæ] serdeles *Ab1.2.* – them] *mgl. Ab2.* 40 nagher] nogit *Ab2.* 42 Først] Och
Ab2. – oc (2) . . cost] *mgl. Ab1.* 43 aghæ] hawe *Ab1.* – ut] *mgl. Ab2.* – hæritzscæl]
herritt *Ab2.* – fellæ nether] fallder att *Ab2.* 44 tha] oc *Ab2.* – leggæ] leige *Ab2.* –
– netherfelde] ecken *tilf. Ab2.* – leghænæ] ecken *Ab2.* 45 a] *mgl. Ab1.2.* 46 at] *mgl.*
Ab. 47 Andreus] Anders *Ab1.*; Andree *Ab2.* 48 sua] *mgl. Ab2.* – hwort] hwærth *Ab etc.*
50 eller] att *tilf. Ab1.2.* 51 bøggæ] bigge *Ab1.* – ey oc] oc ey *Ab Ab1.2.* – helder]
mgl. Ab1. 52 oc] *mgl. Ab1.* – uppa (2)] *mgl. Ab1.* 53 timæ] tiidt *Ab1.*; tiid och thime
Ab2. 56 konungs borth] koningen *Ab1.* 57 manni] *mgl. Ab1.*; mandelige *Ab2.* – therræ]

〈13.〉 Allæ bōnder|

(Text I 9)

Allæ bōnder, ther seluæ hauer egn, moghæ taghæ anners mans brythiæ
60 fælagh, tho sua at the rethe konung folt of sit eghit.

〈14.〉 Ui moghum|

(Text I 10)

Vi moghum oc ey böggæ nagher mans stufn uten hans wiliæ, ther æghæ-
63 ræ ær.

〈15.〉 Varæ fogethær

(Text I 11)

Uaræ foghætæ sculæ engen man lataæ callæ fore sic vten til ret laghæ thing.

〈16.〉 Al preuilegia|

(Text I 12)

Al preuilegia oc openbref the sculæ stathugh waræ sua som the æræ gifnæ,
vten alt om skiftæ, vten wi vnderstondæ ath hof mæth riksens rath, at the æræ
69 werskyldugh ater at calles.||

〈17.〉 Thetta scal|

(Text I 17)

74r Thettæ scal man vidæ, at man scal ey herberghæ i closter eller klerkæ
72 eller ath lekmen, vten lati sic nøghæ meth slikt, som husbonden hauer oc
wil hanum giuæ. Om nagher man wil frammer takæ meth wold, tha hauæ
han wold, om han ⟨ær⟩ klerk, at giuæ hanum heruirkes sac eller ransac eller
75 følghe meth ban. Oc om han ær lekman, tha hauæ wold at giuæ hanum,
huat han wil helder ransac eller herwirkes sac.

〈18.〉 Vi wiliæ at al Danmarks|

(Text I 18)

78 Ui wiliæ, at al Danmarks kirke scal glæthes of alt frelsæ, ther the hafthæ
i Woldemars daghæ, ther therræ frelsæ wildæ alla statha v scathælikt hawæ.

mgl. Ab1. 59 Allæ] Æn alle *Ab1.* – ther] som *Ab1.* – egn] æng *Ab1.* 60 the] *mgl. Ab2.* – folt] faldh *Ab1.* – of] och *Ab1.* 61 moghum] mo ey *Ab.* 62 stufn] staffn *Ab1.* 64 fogethær] = *Ab;* fo; *Aa.* 68 om] *o.lin. Aa.* – ath hof] oss *Ab2.* – hof mæth] *mgl. Ab1.* 69 werskyldugh] vederskyldige *Ab2.* – ater] igien *Ab2.* – calles] kalle *Ab1.2.* 70 scal] man *tilf. Ab.* 71 scal] *mgl. Ab Ab1.2.* – herberghæ] hergerger *Ab2.* 72 eller] *mgl. Ab1.* 73 frammer] fremmere *Ab2;* mere *tilf. Ab1.* 74 om] ath *Ab1.* – ⟨ær⟩] *mgl. Aab;* er *Ab1.2.* 75 giuæ] *mgl. Ab2.* – hanum] *mgl. Ab1.* 76 huat] sag *tilf. Ab2.* – helder] eller *Ab1;* entigen *Ab2.* 78 Ui wiliæ] Wille vi *Ab2.* 79 wildæ] till *tilf. Ab2.* 80 Overskr.]

Ther til ath thennæ ræt|

81 Thertil ath thennæ ret scal fast oc stathugh waræ, ther til hawæ thissæ ærlighæ herræ sat therræ inziglæ faræ meth wart: Ærkæbiscop Ienis Dros of Skanæ, biscop Pæther of Wiborgh, biscop Tyghæ of Ripæ, biscop Swen of Burlæns, biscop Ingwar of Roskilde,|| electus Iæchop of Hethæby, electus 74 v Ieins of Othens, greuæ Otto of Ranfnbergh, herræ Woldemar of Rostok, oc sithen waræ ther ywer andræ of the bestæ i righit waræ. Thettæ war giort 87 vppa aar oc dagh, sua som før ær sakt.

Text III. – Dansk oversættelse B. 16. årh.

Af håndskrifter af denne tekst kendes kun Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3126,4⁰ f. 165v (1546). Da håndskriftet er eftermiddelalderligt, og oversættelsen næppe går tilbage til middelalderen, falder teksten uden for rammerne af denne udgave.

Helsingborg.

1283 (?). Marts.

14

Erik Glippings helsingborgske forordning.

Text I. – Latinsk text.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. Ny kgl.sml. 1311d,4⁰ f. 54r (1416). – Ab: tabt. – Ab1: Kgl. Bibl. Gl.kgl.sml. 3135,4⁰ f. 216r (slutn. af 15. årh., samme hd. som fig.). – Ab2: Smst. Gl.kgl.sml. 3136,4⁰ f. 220r (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og fig.). – Ab3: Arnamagn.Inst. AM. 16,8⁰ f. 223r (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – Ab4: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 f. CC iii v. – Ac: Arnamagn.Inst. AM. 12,8⁰ 326 (c. 1500). – Ad: Kgl.Bibl. Rostg. 51,4⁰ f. 23r (midt. af 16. årh.).

Tryk: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 (se ovf.); Ghemens udg. af Jyske lov 1508 f. F ii r (efter Brandis); Westphalen, Monumenta inedita IV 1766 (efter Ghemen); Ludewig, Reliquiæ manuscriptorum 203 (efter Brandis); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 17 (efter Aa). – Reg. Dan. nr. 1312*.

Datering: Arstallet 1283 er usikkert, da det kun findes i det yngste hs. Ag fra 16. årh. samt i den danske oversættelse, mens Ab1-4 har 1269; m⁰ cc⁰⁰ lxxx⁰ in mense marcii i Aa og Ac er dog formodentlig fejl for m⁰ lxxx⁰ iii⁰ mense marcii.

Der er bevaret en middelalderlig dansk oversættelse, trykt som Text II.

mgl. Ab. 81 ther til] *mgl. Ab2.* 82 inziglæ] meth Ab1; segell Ab2. – faræ] her fore Ab2. 84 Burlæns] Borlum Ab1; Børløm Ab2. – Hethæby] Heidebye Ab2. 85 Ieins] Jenis Ab; Jens Ab1.2. – Othens] Otthens øø Ab1. – Ranfnbergh] Raffuenns borg Ab2. 86 ther] *mgl. Ab1.* – of] offer Ab1. – bestæ] mend tilf. Ab2. 87 vppa] *mgl. Ab1.2.* – sua .. sakt] som forscreffne staar Ab1. – sua] *mgl. Ab2.*

Nks. 1311 d,
4° 54 r

Lex Erici regis Danorum.

Anno domini m° cc° lxxx° iii mense marcii Hælsingæburgh in parla-
3 mento per dominum regem Ericum de consilio meliorum regni Dacie cele-
brato statutum est,

(1.) ut nullus portet uestes in minutas partes incisas, sed integras uel sal-
6 tem bipartitas. Nullus eciam uestes suas ornet auro uel argento nisi solum
rex cum liberis suis. Incisas eciam uestes non liceat domino regi portare.
Quicumque autem per annum uel amplius uestes suas portare uoluerit, hoc
9 sibi nequaquam ad uerecundiam imputetur.

(2.) Item nullus Theutunicam ceruisiam ferat, uendat uel bibat post
elapsam penthecostes. Quicumque contra hoc statutum uenire presumpserit,
12 pro qualibet lagena soluet xl^{ta} marchas in penam. Quicumque bonam cer-
uisiam braxare uoluerit, habeat licenciam uendendi, quanto carius potest.

(3.) Item quod nullus petat hospicium a clericis uel laicis, quibuscunque
15 regularibus seu secularibus, sed taberne sufficientes pro transeuntibus ordi-
nentur, in quibus necessaria habeantur. Si domum uero alicuius aliquis
inuaserit et fregerit uel aliquid abstulerit, soluat domino regi xl^{ta} marchas
18 et lesio tantum. Si uero pacifice tabernam intrauerit et pro receptis soluere
noluerit, licitum sit hospiti eum detinere. Si uero uolenter recedere uoluerit,
aduocet auxilium uicinorum, et si eum deprehendere nequuerit, hospes cum
21 duobus uicinis suis accedat ad placitum suum, citando eum ut redeat satis-
facturus secundum consuetudinem loci. Quod si noluerit, conuincat eum,
ubi dinoscitur deliquisse.

Overskr.] *mgl. Ad*; Constitutio Erici regis Dacie (*mgl. Ab3.4 Ac*) *Ab1-4 Ac. 2*
m°cc°lxxx°iii *m°cc°lxxx°* in *Aa*; *mcclxxx* (*rett. til mcclxix*) in *Ac*; *mcclxix* *Ab1-4.*
– mense] *mgl. Ab1-4.* – Hælsingæburgh] in Helsingborg *Ab1-4.* 2–3 parlamento] parla-
mento *Ad. 5* portet] portat *Ab1-4.* – in minutas] immunitas *Ab4. 5–6* saltem] *mgl.*
Ab1-4. 6–7 solum rex] rex solum *Ab1-4 Ad. 6* solum] solus *Ac. 7* suis] *mgl. Ac. 8*
uoluerit] noluerit *Ad. 10* Theutunicam] Theotunicum potum scilicet *Ab1-4*; theu-
tonicam *Ac*; theotunicam *Ad.* – ceruisiam] seruisiam *Aa o.fl.*; cereuisiam *Ad. 11*
elapsam] lapsam *Ab1-4*; proximam (proximum *Ad*) *tilf. Ab1-4 Ad.* – penthecostes]
pentecosten *Ab1-4 Ad.* – hoc] *mgl. Ac.* – presumpserit] contempserit *Ac. 12* soluet]
soluat *Ab1-4 Acd.* – Quicumque] Item quicumque *Ab1-4. 12–13* ceruisiam] seruisiam
Aa o.fl.; cereuisiam *Ad. 16* habeantur] habeant *Ac.* – domum uero] uero domum
Ab1-4 Acd. – alicuius] alicus *Ac. 17* aliquid] inde *tilf. Ac. 18* lesio] lesio *Ad. 19* hospiti]
mgl. Ab1-4. 20 nequuerit] nequierit *Ad. 21* citando] tentando *Ad. 22* conuincat]
conuingat *Ab1.2. 23* dinoscitur] eum *tilf. Ab1-4. 25* terris] ceteris *Ab1-4. 26* homicidis]

24 (4.) Item quicumque aliquem interfecerit, satisfaciat consanguineis inter-
 54v fecti cum terris|| uel prompta pecunia et non cum aliis rebus. Nec cognati
 27 compellantur per dominum regem contribuere cum homicidis, nisi forte pace
 priuati fugerint, tunc propinquiores soluant duo ættæ sal et secundum terre
 antiquam consuetudinem recipiant suum stuth de cognatis. Nec licitum
 sit alicui cognatorum in quemquam consanguineum interficientis uindicare,
 30 quamdiu uixerit, qui occidit. Quicumque contra hoc fecerit, puniatur tam-
 quam si occidisset innocentem.

(5.) Item si aliquis in domo propria uel ecclesia occiderit, hoc est orbotæ
 33 maal. Orbotæ maal uero sic intelligitur, quod occisor ad emendam uenire
 non poterit, nisi prius pro eo intercesserint consanguinei interfecti.

Text II. – Dansk oversættelse. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM 28,4⁰ f. 145v (midt. af 15. årh.). – Ab: Smst.
 AM. 7,4⁰ f. 130r (midt. af 16. årh.).

AM. 28, 4⁰
 145v

Aar effter guds byrd mcdlxxxiii i mars maneth vdi hoff som holtz i Hel-
 3 singborgh aff her koning Erich meth bæstæ mæntz raadh i Danmarks rigæ
 var skicket:

(1.) Ath engen skal bære clæder skorne vdi smaa stycker, mæden hielæ
 eller tweskiffæ. ¶ Enghen skal oc pryde synæ clæder meth guld eller sølff
 6 vden koningen eenæ meth synæ børn, mæn wtskornæ clæder sømmer ickæ
 koningen athbære ¶ Hwo synæ clæder vil bære, aar eller længer, thet skal
 hanum engelunde breydes til blyssel

9 (2.) ¶ Item enghen skal føræ eller sæliæ eller drickæ tistøll effter pyntz-
 146r dagh for||gangendes ær, ehwo ther imodh diærffwes atgiøre, betale for hwer
 tymæ xl mark til brøde ¶ Item hwo goth øll vil brygge, haffwe han orloff ath
 12 sælie thet, thet dyræstæ han kan,

(3.) ¶ Item engen skal bedhe herberge aff noget clærk eller leegmen regel-
 bunden eller værtzsligh, mæn krwer skulle skiffes nogk, for væyfarende

homicidiis Aa. 27 ættæ sal] ettesaal Ab1.2; ætte saal Ab3.4 Ac. 27-28 terre antiquam]
 antiquam terre (terre Ad) Ab1-4 Acd. 28 recipiant] recipiunt Ab1-4 Ad; recipiet Ac.
 29 cognatorum] interfecti tilf. Ab1-4. 30 hoc] hec Ab4. 31 occidisset] aliquem tilf.
 Ab1-4 Ad. 32 orbotæ] aarbothe Ab3. 33 uero] mgl. Ab1-4. 34 consanguinei] sanguinei
 Ad.

1 som holtz] ther holtis Ab. 4 mæden] men Ab. 6 sømmer] symmer Ab. 9 tistøll]
 tydztøll Ab. 13 clærk] clercke Ab. 16 tædhen] ther Ab. 16 og 17 omodh (1 og 2)]

15 men, i huilke nøttørfittige tingh skullæ haffwes ¶ Item om no^{ger} wførmer
 annen mantz hws oc bryder eller tagher tædhen noget bort, bøde omodh
 koningen xl marc, oc omodh then skaden fek oc someget, mæn ganger han
 18 fridsommeligh i no^{ger} krw, oc ickæ vill betalæ for huat som taget ær, være
 hosbonden logligt athindræ hanum, oc kallæ pa grannæ hiel, om hin vil
 meth vold bortgange. Oc om hosbonden kan æy gribæ hanum, gangæ sigh
 21 meth twenne grannæ til sith tingh stæffnende hanum, ath han igenkommer
 oc fulgiøre effter stadzcens sidwanæ, vill han thet ickæ giøre, fordeelæ hanum
 eller forwynnæ hanum, ther som han brød

24 (4.) ¶ Item hwo som annen nogher ihælslaar, bøde imodh then dodes
 frænder meth iordh eller meth rede pennynge, oc æy skal frænder nødes aff
 koningen noget vtgiffue, vden mowelskee, ath the fliidæ fritløøss, tha skullæ
 27 næstæ frænder betale ii ættesall, och æffter lantzcens gamlæ sidwane taghe
 theres stuff aff frænder, oc æy være logligt noghen aff hins døde frænder,
 146v hæffnæ pa nogher hans|| frænder, som ihielsloo, hworlænge han leffwer som
 30 drab. ¶ Hwo her giør imodh, pynes ligherwiis som han haffde dræbet een
 wskuldigh man.

(5.) Item om nogher dræber man vdi sith eyet hwss eller i kyrkæ, thet
 33 ær orbodemall, huilke so vnderstandes, ath han som drab, maa æy kommæ
 til boodh eller bædringh, før æn hintz døde frænder bedhe for hanum, etc.

Nyborg.

1284. 21.–27. maj.

15

Erik Glippings nyborgske forordning for Nørrejyland.

Text I.

A: tabt. – Aa: tabt. – Aa1: Stockh.Kgl.Bibl. C 63 f. 267r (beg. af 14. årh., samme hd. som flg.). – Aa2: Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 295,8⁰ f. 106r (beg. af 14. årh., samme hd. som foreg.). – Aa3: Smst. Rostgaard 5,12⁰ f. 112r (midt. af 15. årh.). – Aa4: Arnamagn.Inst. AM. 12,8⁰ p. 375 (slutn. af 15. årh.). – Aa5: Lund Univ.Bibl. 18,8⁰ f. 140r (1. halv. af 15. årh.). – Aa6: Kgl.Bibl. Uldall 227,4⁰ f. 118r (1. halv. af 15. årh.). – Aa7: Smst. Thott 584,8⁰ f. 109v (midt. af 15. årh.). – Aa8: Huseby 40 f. 152r (midt. af 15. årh.). – Aa9: Arnamagn.Inst. AM 449,12⁰ f. 151v (midt. af 15. årh.). – Aa10: Oslo Univ.Bibl. 1,8⁰ f. 89r (midt. af 15. årh.). – Aa11: Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 60 f. 82v (2. halv. af 15. årh.). – Ab: tabt. – Ab1: Arnamagn.Inst. 453,12⁰

emod Ab. 17 then] ther tilf. Ab. – oc (2)] mgl. Ab. 22 stadzcens] stedsens Ab. 25 oc] en Ab. 26 mowelskee] maa wellskee Ab. – fliidæ] flydde Ab. 28 stuff] studh Ab. 29 ihielsloo] y hiel slaee Ab. 33 huilke] hwylken Ab. – vnderstandes] vndersteendes Ab. – drab] drabte Ab.

f. 138r (midt. af 14. årh.). – *Ab2*: Stockh.Kgl.Bibl. C 68 f. 9r (midt. af 15. årh.). – *Ab3*: Kgl.Bibl. Thott 1985,4⁰ f. 1r (midt. af 15. årh.). – *Ab4*: Smst. Ny kgl.saml. 1344,4⁰ f. 1r (midt. af 15. årh.). – *Ab5*: Arnamagn.Inst. AM. 9,4⁰ f. 1 bis (1470). – *Ab6*: Stockh.Kgl.Bibl. C 37 f. 66r (1. halv. af 15. årh.). – *Ab7*: Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 46 f. 143v (midt af 15. årh.). – *Ab8*: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 134v (1465). – *Ab9*: Arnamagn.Inst. AM 22,4⁰ f. 209v (midt. af 15. årh.). – *Ab10*: Smst. AM. 23,8⁰ f. 145v (1481). – *Ab11*: Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 801,2⁰ f. 83v (midt. af 15. årh.). – *Ab12*: Arnamagn. Inst. AM. 3,4⁰ f. 50v (midt. af 15. årh.). – *Ab13*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3132,4⁰ f. 131r (1484–89). – *Ab14*: Smst. Uldall 228,4⁰ f. 62r (2. halv. af 15. årh.). – *Ab15*: Smst. Thott 1987,4⁰ f. 51r (slutn. af 15. årh.). – *Ab16*: Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 62 f. 108v (1499). – *Ab17*: Kgl.Bibl. Thott 1989,4⁰ f. 194v (c. 1500). – *Ab18*: Arnamagn.Inst. AM. 26,4⁰ f. 183v (beg. af 16. årh.). – *Ab19*: Smst. AM. 443,12⁰ f. 121r (2. halv. af 15. årh.). – *Ab20*: Lund Univ.Bibl. 25 f. 116r (2. halv. af 15. årh.). – *Ab21*: Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 1311d,4⁰ f. 54v (1416). – *Ab22*: Arnamagn.Inst. AM. 451,12⁰ f. 107r (1480). – *Ab23*: Smst. AM. 10,8⁰ f. 104r (Johs. Nicolai 1490). – *Ab24*: Smst. AM. 15,8⁰ f. 88r (1507). – *Ab25*: Kgl.Bibl. Thott 585,8⁰ f. 208r (2. halv. af 15. årh.). – *Ab26*: Smst. Rostgaard 6,8⁰ f. 122r (2. halv. af 15. årh.). – *Ab27*: Stockh.Kgl.Bibl. C 76 f. 61v (1465). – *Ab28*: Smst. C 40 f. 62r (2. halv. af 15. årh.). – *Ab29*: Smst. C 45 f. 119v (2. halv. af 15. årh.). – *Ac*: tabt. – *Ac1*: Arnamagn.Inst. AM. 447,12⁰ f. 101r (midt. af 15. årh.). – *Ac2*: Kgl.Bibl. E don. var. 1,8⁰ f. 113v (1448). – *Ac3*: Arnamagn.Inst. AM. 450,12⁰ f. 154r (2. halv. af 15. årh.). – *Ac4*: Smst. AM. 202,8⁰ f. 121r (2. halv. af 15. årh.). – *Ac5*: Smst. AM. 444,12⁰ f. 130r (2. halv. af 15. årh.). – *Ad*: tabt. – *Ad1*: Stockh.Kgl.Bibl. C 78^{1/2} f. 172r (1469). – *Ad2*: Arnamagn.Inst. AM. 9,8⁰ f. 113v (1490). – *Ad3*: Smst. AM. 448,12⁰ f. 124v (2. halv. af 15. årh.). – *Ad4*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3653,8⁰ f. 133r (2. halv. af 15. årh.). – *Ad5*: Uppsala Univ.Bibl. H 123 f. 117v (2. halv. af 15. årh.). – *Ae*: tabt. – *Ae1*: Arnamagn.Inst. AM. 17,8⁰ f. 1r (1472). – *Ae2*: Kgl.Bibl. E don. var. 2,8⁰ f. 1r (? halv. af 15. årh.). – *Af*: tabt. – *Af1*: Arnamagn.Inst. AM. 442,12⁰ f. 85r (midt. af 15. årh.). – *Af2*: Smst. AM. 454,12⁰ f. 169v (1462, samme hd. som fig.). – *Af3*: Stockh.Kgl.Bibl. C 50 f. 175r (1463, samme hd. som foreg.). – *Af4*: Smst. C 47 f. 159r (2. halv. af 15. årh.). – *Af5*: Arnamagn.Inst. AM 445,12⁰ f. 168r (2. halv. af 15. årh.). – *Af6*: Smst. AM. 5,8⁰ f. 68r (1477). – *Ag*: Stockh.Kgl.Bibl. C 46 f. 138r (2. halv. af 15. årh.). – *Ah*: tabt. – *Ah1*: Stockh.Kgl.Bibl. C 38 f. 155v (midt. af 15. årh.). – *Ah2*: Smst. C 54 f. 250r (1465). – *Ah3*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3137,4⁰ f. 328v (1493). – *Ai*: tabt. – *Ai1*: Arnamagn.Inst. AM. 28,4⁰ f. 143v (2. halv. af 15. årh.). – *Ai2*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3124,4⁰ f. 229r (1. halv. af 16. årh.). – *Ai3*: Stockh. Kgl.Bibl. C 49 f. 69r (2. halv. af 15. årh.). – *Ai4*: Bergens Museum 80,4⁰ f. 145r (c. 1500). – *Aj*: Arnamagn.Inst. AM. 12,8⁰ f. 379r (slutn. af 15. årh.). – *Al*: Stockh. Kgl.Bibl. C 54 f. 256r (c. 1465). – *Al*: tabt. – *Al1*: Arnamagn.Inst. AM. 27,8⁰ p. 62 (2. halv. af 15. årh.). – *Al2*: Smst. AM. 28,4⁰ f. 110r (slutn. af 15. årh.). – *Am*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3123,4⁰ f. 70v (2. halv. af 15. årh.). – *An*: Smst. E don. var. 1,8⁰ f. 118r (1448). – *Ao*: tabt. – *Ao1*: Arnamagn.Inst. AM. 9,4⁰ f. 212r (1470). – *Ao2*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3132,4⁰ f. 126v (1484). – *Ao3*: Arnamagn.Inst. AM. 3,4⁰ f. 48r (slutn. af 15. årh.).

Hertil slutter sig følgende eftermiddelalderlige håndskrifter:

a. Uden tilføjelser: Stockh.Kgl.Bibl. C73 f. 212r (midt. af 16. årh.), Kgl.Bibl. Uldall 217,4⁰ f. 162r (Jacobus Throdorides 1571), Uppsala Univ.Bibl. B 66 f. 188r (samme

skr. som foreg. 1571), Arnamagn.Inst. Access. 11,4⁰ f. 191v (2. halv. af 16. årh.), Stockh.Kgl.Bibl. C 102 f. 311v (2. halv. af 16. årh.), Rigsark. Håndskr. saml. XVI 22 (2. halv. af 16. årh., schrøderske skole i Odense), Arnamagn.Inst. AM. 29,4⁰ f. 44r (c. 1600); Uppsala Univ.Bibl. H 125 f. 299v (c. 1600), Oslo Univ.Bibl. 525,4⁰ f. 228r (beg. af 17. årh.), Kgl.Bibl. Thott 1991,4⁰ f. 278r (beg. af 17. årh.).

b: Med tilføjelse af Text II kap. 1,4,5; Kgl.Bibl. Additamenta 451,4⁰ f. 295r (1643-47), smst. Thott 2008,4⁰ f. 57r (1. halv. af 17. årh.).

c: Med tilføjelse af kap. 13 af Forordn. f. Sjælland efter kap. 1 og Tillæg I til forordn. f. Jylland efter sidste kap.: Arnamagn.Inst. AM. 7,4⁰ f. 125v (midt af 16. årh.).

d: Med tilføjelse af kap. 15-16 af Forordn. f. Sjælland: Arnamagn. Inst. AM. 6,4⁰ f. 175v (midt af 16. årh.); med tilføjelse af kap. 15 af samme forordn.: Arnamagn.Inst. AM. 19,8⁰ f. 1 v (midt af 16. årh.), Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 1293f 4⁰ f. 349r (Faaborg 1563), smst. Ny kgl.saml. 1346e,4⁰ f. 29r (c. 1600); m. tilføjelse af kap. 1,3,5,14,15 af samme forordn.: Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 1306b,4⁰ f. 429v (2. halv. af 16. årh.).

e: Kapitlerne 15,5-9 i gruppen Mærkelige artikler: Stockh.Kgl.Bibl. C 82 f. 53v (1. halv. af 17. årh.).

De eftermiddelalderlige tekster falder uden for udgavens rammer.

Af de middelalderlige håndskrifter er Ab2-4.7.9.13.15-18 Ad1 Ai1 Ao2 sjællandske lovhåndskrifter, de øvrige jyske eller jysk-sjællandske. Af de eftermiddelalderlige håndskrifter er gruppen *a* overvejende sjællandske, mens grupperne *b-e* væsentlig er jyske.

Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. V 26 (efter Ab1).

Thænnæ logh gaf kunung Erik Cristofær sun thær hær stær.

Thænnæ logh gaaf kunung Erik Cristofær sun æftær at war hærræ war føð thvsænd|| wintær oc tuhundræt wintær oc fiyræ sinnæ tivghæ wintær

1-34 Thænnæ . . fyrstæ] *mgl. Ab5 (blade mgl.). 1-17 Thænnæ . . æth (2)] mgl. Ai2 (blade mgl.). 1 Overskr.] = Ab2-4; mgl. (m. sen. hd. er tilf.:* Kirkelougen oc handfesting Ad3) Aa4.7.11 Ab21-29 Ac1-4 Ad1-4 Af1.2.4 Ah1 Ai1 o.fl.; Um kunung Eriks logh Aa5.6; Konning Erich Aa9; Llogh Aa10; Logh a danskæ Ab1; Kunung Erik (*mgl. Ab15*) Kristofær suns logh (hon begyndæs hær tilf. Ab7) Ab6-10. 13-18 Aj; Vm konnug Eriks logh Christoffers sun Ab19; Her effter begynnes then ny handfestning Ab20; Hær begynnes then ny handfæsthæ Ac5 Aj5.6; Incipit lex Erici regis Dacie Ad5; Here yppes ny log Aei.2; Hæær begynnes then ny handfæstningh ther ku(n)gh Erik gaff sequitur Af3; Her begynnes then handfæstning ther koning Erik Christofers søn gorthe Ag; Hær byriæs handfestningher Ah2.3; Koning Erichs handfestningh Ai3. - stær] scriuæn a danskæ tilf. Aa2. Prolog + kap. 1-13] *mgl. Aoi-3. Prol. + kap. 1-6] mgl. An. Prol. + kap. 1-5] mgl. Ak. - Prol. + kap. 1-2] mgl. Aa3 Ai1.2 Am. Prol.] mgl. Aa4 Ab14 Ac2-5 Ad1-3.5. 2 Thænnæ . . gaaf] mgl. Ah1-3. - Thænnæ] æftherscrefine tilf. Ab22.23 o.fl. - logh] handfæsth Ab22 Ac1; oc handfæstning tilf. Ai2.4 - Erik] mgl. Ab9 Ah2. - Cristofær] mgl. Ac1; Cristofær Ab1 o.fl.; Christoffers Ab20. - sun] mgl. Ah2; aar tilf. Ab24 Af1. - at] mgl. Aa5 Ab6 Ak. - war] wo Ab22. - hærræ war] mgl. Ab16. - hærræ] Iesus Christus tilf. Aa5.6. 3 føð] tha war framb (*mgl. Ab28*) gongen Ab23.26.28 Ad4. 3-4 thvsænd . . wintær] mcccxxiii Ac1; mcc och xl aar Af5. 3 wintær (1 og 2)] aar Af1 Ai1.3. - oc (1) . . wintær (2)] *mgl. Ab6.14.25. - oc (1)] mgl. Aa6-11 o.fl. - wintær oc (2)] mgl. Aa6-11**

oc fiyræ wintær. thæn vkæ næst for pingæst syndagh mæth hans gothæ mænsz rath i Nyburgh.

6

(1.) Vm kirki tinthæ.

(Text II 1 a, Text III 1 a)

Kirki wæri sculæ kirki tindæ sælæ swo sum the wrthæ yuær enæ mæth andræ kirki mæn hwat hun gialdær at rættæ wærthæ. Thæ thær tindæ kōpæ
9 gialdæ the æi for pingæsz dagh. tha wæræ the vndær kirkins doom e til the gialdæ swo sum kirkins logh ær.

Ad4. – fiyræ . . tivghæ] firtivgh *o.lign.* *Aa5.6 o.fl.* 3 og 4 fiyræ] fyughær *Ab6.14.* 3–4 sinnæ . . fiyræ] *mgl.* *Ab13.* 3 sinnæ] syndom *Ab25.* – wintær (3)] *mgl.* *Aa7–11 o.fl.*; aar *Aii.* 4 oc . . wintær] *mgl.* *Af6.* – wintær] aar *Afi Aii.3.*; i *tilf.* *Aa5.6 o.fl.* 4–5 thæn . . rath] *mgl.* *Afi.* 4 vkæ] ther *tilf.* *Aa6 Ab18.* – næst] *mgl.* *Ab28.*; wor *tilf.* *Ab7.15.18.* – for] *mgl.* *Af2 o.fl.* – pingæst] pingæs *o.lign.* *Aa2 o.fl.* – syndagh] dagh *Aa7–11 o.fl.*; war *tilf.* *Aa5.6.* – hans] sinæ *Aa5.6 Ab11.* 5 rath] oc samtycke *tilf.* *Aii.* – i Nyburgh] *mgl.* *Aa1–6 o.fl.* – i] innær *Ab8 o.fl.* 6 Overskr.] *mgl.* *Ab5.24 o.fl.* – Vm] Of *Ab29.* – kirki] *mgl.* *Ab20 Ac1 Ag.* – tinthæ] tindæ *o.lign.* *Ab1 o.fl.*; væriæ *Ab27.*; men *Ac5.*; kōpes *tilf.* *Ab12.* 7 Kirki] Først kirke *Ag.* – kirki . . sælæ] sælæ kirki tindæ *Ab1 o.fl.* – tindæ] korn *Ab11.* – sælæ] *mgl.* *Ab20.*; herefter *mgl.* *resten af kap. 1 og de flg. kapp. 2–8, idet teksten supplerer den foranstående tekst (Aa4) Aj.* – sum] thet *tilf.* *Ac3.* 7–8 wrthæ . . wærthæ] maa dyræst vden vild oc swigh *Aii.3.7.* – wrthæ] woræ *Afi.* – yuær enæ] ower ens *Ab13 o.fl.* 8 andræ] *mgl.* *Ac2–5.* – kirki] soghnæ *Ab9.11–13.22.* – mæn] mentz radh *Ab24.* – hwat . . wærthæ] *mgl.* *Ac5.*; at (och *Ac3*) hwn ær wærdh *Ac2–4.* – hwat] sum *tilf.* *Aa5.6 o.fl.*; for hwat som *Ab24.* – hun] han *Aa5–9.11 Ab1–5 o.fl.* – gialdær] ma gialdhæ *Aa5.6.* – wærthæ] wirtning *Ab7.15.*; wrdning *Ab8.*; wrdhe *Ab25.*; penninge *Ab9.11–13.* – Thæ] The *Aa2 Ab1 etc.*; æn the *Aa5.6 Ab23.24.*; och thii *Ad2.4.*; hwo *Ac2–5.*; oc huo *Ac1.* – tindæ] kirkytyndæ *Aa3.5.6 o.fl.*; thingæ *Ab27.* – kōpæ] kiøber *Ac1–5.*; *jf. ovf.* 9 gialdæ the] gialdær han *Ac1–5.* – the (1)] *mgl.* *Ah2.3.* – for] før *Ab24.*; innen *Ab22 Ac1–5.* – pingæsz] pingilsz *Aa5.6.*; pingens *Ab25.*; pintz, pinsæ *o.lign.* *Aa7 Ab7 o.fl.* – dagh] daghæ *Aa5.6 o.fl.*; ath sidherste *tilf.* *Ab26 Aii.3.*; ther næst æffter *tilf.* *Ac1.* – the (2)] *mgl.* *Aa3 Ab9 o.fl.*; sydhen *Ai3.* – vndær] innær *Ab19.*; i *Aei.* 9–10 e . . sum] *mgl.* *Ad5.* 9–10 e . . gialdæ] *mgl.* *Ac2–5 Ad3.* 9 e til] intil *Ah2 Aii.3.* 9–10 the gialdæ] han gialdær *Ac1.* 9 the] *mgl.* *Ab6.* 10 swo] *mgl.* *Aa7–11 o.fl.*; och swo *Ac2–5.* – kirkins] *mgl.* *Ac3–5.* – ær] *mgl.* *Af2–4.*; sighær til *Aa5.6.*; Konng eller nogher man aff hans wægnæ skulæ aldrig tindæ tagæ wtæn for lanz thøfff oc meth biscops radh och bæzste men i righet oc giøre wisse effther there radh, ænge man scal oc kirkins tind kiøpæ ther for a kirki at giældæ *tilf.* *Ab19 (jf. Text II).*; *kap. m. overskr.* At koning scal ey kōbe: Koning skal ey kōpe eller ander lundh ladhe taghe kirke tinde for wdhen hanum ligger høgh nødh aa aff righens wegne oc thog swa at the gieldes ther fōrræ the wordhe taghne. En wordher swa nøth aa at the taghes meth righens raad, tha giældes for hwer swa mōget som han mest geldhe oc giøre kirken ther fuld wisse fore *tilf.* *Ab20 (jf. Text II).*; herefter *mgl.* *Ab29 (blade mgl.). Kap. 2] mgl. Aa2–6 Ab1 Afi.* 11 Overskr.] *mgl.* *Aa7 Ad4 o.fl.* – hoof] i Nyburgh pa syndagh *tilf.* *Ab2–4.*; i Nygborigh *tilf.* *Ad2.*; oc herræ-

〈2.〉 Vm hoof.

(Text II 2, Text III 15)

- 12 Hwartz aar scal hoof wæra a thæn syndagh thær næst ær æftær pingæsz syndagh i Nyburg.

〈3.〉 Vm hwsfrith.

(Text II 3 a, Text III 4)

- 15 Hwo sum fær mæth rathæt rath til annæn mansz hws. æth garth. æth hwaræ man hauær hærbærgh. oc slaær. huggær. bæriær. oc dræpær hwsbondæ æth hwsfrø. æth nokær hion thær a hwsbondæns kost ær. æth gæst.
 268r æth i kirki. swasum fyrræ ær|| sauth. han scal mistæ hals oc allæ hans

mode tilf. Ab7. 12 Hwartz . . hoof] Item skal hoff hwert aar Ah1-3. 12-13 a . . Nyburg] i (synther i Ac4) Nybwrg sœntær (synther Ac3-5) for pingæs dagh Ac2-5. 12 thær] mgl. Aa7-11 o.fl. - næst] mgl. Ab1. - ær] mgl. A7-11 o.fl.; kommer Ad3. 12-13 pingæsz syndagh] pintz dagh (daghæ Aa10) Aa7-11 o.fl. 14 Overskr.] mgl. Ab9 o.fl.; Vm rathet (raden Af1) rath Ab13 Af1. - hwsfrith] oc gardfrit tilf. Ac1 o.fl.; gardfrid oc kirkefrid (kircke gard Ab26) Ab20.26. 15 Hwo] Hwilk man Ac2-5 o.fl. - sum] mgl. Ac2-5 o.fl. - fær] far Aa3 etc. - mæth . . rath] mgl. Al1.2 (jf. ndf.). - rathæt] raaden o.lign. Ac2 o.fl. - rath] mgl. Am. - til] i Ab28 o.fl. - annæn] annæns Ab1.21 Af1 o.fl. - mansz] mgl. Ab21 Ac4. - hws] hwsæ Ac2-4. - æth garth] mgl. Ab24. - garth] garthæ Ac4. - æth (2)] mgl. Ab7.8 o.fl.; til thet hws eller gard tilf. Ab18. 16 hwaræ . . hauær] mgl. Ab23 Ad4 o.fl. - hwaræ] e hwaræ Ab1; hwade Ab3; ther Aa5.6 Ab19 o.fl.; sum tilf. Aa5.6 Ab22 Ai1.2. - man] mæn Aa2; han Ab5.6 Ad5. - hærbærgh] sith herberæ Ab11; tæket (takæt Aa6) tilf. Aa4.6; i tilf. Ac2-5 o.fl.; meth beradh radh tilf. Al1.2 (jf. ovf.). - oc (1)] mgl. Ac4; antugh tilf. Ab24. - slaær . . dræpær] dræber eller særer Ab25; dræbær heller huggær, hamlær heller særer heller berier Ac1; dræper eller hoggær, hamler, særer (æller tilf. Ac5) bærier Ac2-5; dræper æller særer æller hiooger æller hambler æller berier Ad2; hugger eller slaar, dræber eller særer Ai1.3. - slaær] slær Aa3 o.fl.; ællær (æth Ab6 o.fl.) tilf. Ab1.6 o.fl. - huggær] æth (æller o.lign.) tilf. Aa5.6 o.fl. - bæriær] mgl. Ab21.23 Ac1 Am; herier Ab28 Al1.2; wærger Ab12. - oc (2)] æth (eller o.lign.) Mss. 17 æth (1)] mgl. Ab29 Al1.2 - hwsfrø] husfræ Ab4; husfrwæ o.lign. Aa9 o.fl. - æth (2) . . gæst] gest æller hion Ab25; heller (mgl. Ac2-5) gæst eller annen man (mgl. Ac2-4) ther a bundæns (hwsbondæns Ac2-5) kost ær Ac1-5; giæst æller hyon ther ær a bondens costæ Ad2. - æth (2) . . ær] mgl. Ab1-4.6-23.27-29 Ad1.2.5 Ae1.2 Af1-5 Ag Ah1-3 Al1.2 Am; jf. foreg. - nokær] mgl. Al1.3; hans Aa 5.6; hans tilf. Ab24.29 o.fl. - thær . . ær] mgl. Ai1.3. - æth (3)] eller oc Aa3.7-11 Ab1.20.26; æn tilf. Ab9. - gæst] gæsther Ai1-3. 18 æth] worder thet Aa4-6; giør thet tilf. Ac1-4; om han brydher kirkefrith tilf. Ab25 Ai1-3; oc gører swodan gierninge tilf. Af1. - kirki] æller kirky gardh tilf. Ac5. - swasum . . sauth] mgl. Aa3-6 Ab25 Af1 Af1-3. - swasum] som Ab8 o.fl. - fyrræ] mgl. Ac2 o.fl.; nu Ac3. - sauth] sangørth Ab1.6.13.15.16; mælt Ab7.10; i koning Vollemars logh tilf. Ac1; hwo som (mgl. Am) thet gører tilf. Ab14 Ah1.2 Am; them ther thet giordæ tilf. Ad2. 18-19 han . . gærning] vorder han griben vet færseke gærninger mystæ syn hals oc alle synæ metfølgere (tilfølger Ai2) meth hanum Ai1-3. 18 han scal] mgl. Ac2-5; tha skal han Aa4-6. - han] thet gører tilf. Af1. - mistæ] mgl. Ab3; sin tilf. Aa3.5.6 Ab20.22.23 o.fl.; hans tilf. Ab24 o.fl.; siit liiff oc sin tilf. Ad2. 18-19 hans

til| fylghær mæth hanum of the wrthæ gripnæ mæth færskæ gærning oc
 hans houæth lot yuær rættæ bôtær. takæ half kunung. oc half thæn thær
 21 scathæn fæk. ¶ Æn wrthær han dræpæn tha takæ hans rættæ auuing half
 hans houæth lot with kunung. oc rættæ bôtær til swasum fyrræ ær sauth i
 kunung Waldemars logh book. ¶ Æn fangæs the æi mæth færskæ gærning.
 24 oc dylæ the at the brytæ æi hwsfrith tha sculæ the dylæ thæt mæth hæræsz
 næuænd. en vwildugh man scal næfnæ tolf vwildugh mæn. tho scal han æi
 næfnæ hans opænbar vwin. tho ma han fyrræ æn han kærær hwsfrith fy-

. . fylgher] the ther i fylghæ waræ Aa4-6. 19 til fylgher] fylgher Ac2-4; meth fylgere
 Aa3.11 Ah1-3 Al1.2 Am. - mæth hanum] mgl. Ab22.23 Ac2-5 Ah1-3. - of . . gripnæ]
 aff them ther gripnæ wordhæ Ab9 Ah1-3. - of] han oc tilf. Ac1-4. - wrthæ gripnæ]
 gribes Ab29 Ad2.4. - gripnæ] taghen Ab28. - mæth (2)] with Ab18 o.fl.; at Ac2; i Ac3;
 a Ac4. - færskæ gærning] sanna gerning oc færskæ Ab20. - gærning] r er tilf. o. lin.
 Aa1; gerninghe (gerninger o.lign.) Aa7-11 o.fl. 20 hans . . half] halff there houetlot
 tage Ai2. - hans] theris Ai1.3 (jf. foreg.); och tilf. Ab2-4. - yuær] hans tilf. Ab12. -
 rættæ bôtær] both Af4 o.fl.; ther tilf. Ab22; oc tilf. Ac5. - takæ half] half tagher Ac2-4
 o.fl. - takæ] takær Ab1 o.fl. - half kunung] kuning halff Aa4-6 o.fl. - half (1)] halffdelen
 Al1.2. - half (2)] halffdelen Al1.2. - thæn] hin Aa4-6 o.fl. - thær] mgl. Ab6.19; swm
 Ac5 Am. 21 scathæn fæk] saken søker Al1. 21 scathæn] sagen rett. fra skade Al2; jf. foreg.
 - fæk] faar Ab27 Ad1; fangher Ab28; forthi ath for husfridh skal bøde (bøthes Ai3) hals
 oc boosloth offuer rættæ boodh (bøder Ai2) tilf. Ai1-3. - Æn] oc Ab6 o.fl. - han]
 mgl. Af4. - dræpæn] ther aradh wethæ tilf. Ab18. - takæ] then tilf. Af1; jf. ndf. - rættæ]
 mgl. Ab15 Ac1 o.fl. - aruing] arwinghæ Aa7-11 o.fl.; ær tilf. Af1 (jf. ouf.); the ther
 næsth ære tilf. Ab22.23. 21-22 half hans] hans halue Aa4. 21 half] haltæ Ac4. 22 hans]
 mgl. Ab22; gentaget i hs. Aa1. - with] ther then gærning gøthæ ok half Aa5.6. - oc . .
 til] til rætte boodh (bøder Ai2) Ai1-3. - rættæ bôtær] mgl. Al1.2; redæ both Ah1.2.
 - rættæ] rættær Aa1. - bôtær] bod Ab23 o.fl.; jf. foreg. - til] mgl. Ab24; thær til Aa4-6
 Ab1 o.fl. - swasum] sum Ab7 Af1 o.fl.; thet som Ab24. 22-23 fyrræ . . book] innen (i
 Ai1.3) koningh Waldemars logh (loghbogh Ai1.3) standher (screuet tilf. Ai2) Ai1-3.
 22 fyrræ] mgl. Ab23 Ac1 o.fl. - sauth] sogth (sagth o.lign.) Ab1 o.fl.; sandgiort Ab8.9.
 12.16. 23 kunung . . book] gamæl (gamlæ) bøgher Ac2-4. - kunung] mgl. Ab7-10 o.fl. -
 Waldemars] Wallemars Al1; herefter mgl. Aa2 (blade mgl.). - logh] mgl. Ab9. - book]
 mgl. Aa5.6 Ab7.8 o.fl. - Æn] mgl. Ab25.28 o.fl. - fangæs . . æi] worthæ the æi gripnæ
 Aa5.6. - fangæs] taghes Ab11. - the (1)] mgl. Ab22; han Ab7.8.14-17 Al1.2. - mæth]
 weth Ab13.22.23 o.fl.; at Ac1.4.5 Ai2; a Ac2.3. - gærning] gerningæ Aa7.9 o.fl.; ger-
 ningær Ab8 o.fl. 24 oc . . hwsfrith] mgl. Ai1-3. - dylæ the] dyl Am. - the (2)] allæ
 Ac1-5; thet tilf. Al1.2. - at . . hwsfrith] mgl. Af1. - the (2) . . æi] æy hauer bruthit
 Am. - brytæ] brutæ Aa6 Ab1; brøthæ Aa7-11 Ab6 o.fl. - æi] icke Ab24-25. - hwsfrith]
 eller gard fredh tilf. Ac1. - sculæ . . thæt] scal thet delæs (dylæs Ac4) Ac2-5; skal han
 dullie Am. - sculæ . . dylæ] dylie the Ab17.18; være Ai1-3. - sculæ the] mgl. Ab8.23
 Ac1. - dylæ thæt] wærie them Aa4-6 - thæt] mgl. Ab1 Ac1 o.fl. - mæth] vet (wedh)
 Ai1-3. 24-44 hæræsz . . thæsse] mgl. Ac5 (blade mgl.). 25 næuænd] mænfrid Ab4; oc
 tilf. Aa3. 25-27 en . . brot] mgl. Am. 25 en . . mæn] tha (och tha Ad2; tho Ai2) scal
 (mgl. Ab9; a Ah1; ower Ah2.3) konungs (mgl. Ac1-4 Ad5 Af6 Ai1-3) umbozman
 (mact tilf. Ah1-3; jf. foreg.) meth (theth Ab19; jf. ndf.) hæræthz (mæntz tilf. Ab7.8.

27 lughæ alt sit logh mal. hwat with hanum ær brot swa sum innæn kunung
 Waldemars logh book ær scriuæn. ¶ Æn hosum husfrith wil kæræ tha hauær
 268v han sæx vkæ dagh at kæræ|| hans hwsfrith. æn sithæn hans annæt logh
 30 mælæ ær gangæt. ¶ Æn kærær han æi innæn sæx vkæ æftær at hans annæt
 logh mæl ær gangæn. tha dylæ han mæth kyns næuænd thær for sakæn ær.

11.15-19.23.26 *Ac1 o.fl.*; mantz *tilf. A13*) rath (reth, ræt *Ab12.13.19*) næfnæ (eller *tilf. Ab19*; *jf. ovf.*) en (*agl. Af1*; fem *Ab11*; man *tilf. Ah1*) uwildugh (wildugh *Ab27 Ah1*; wwildugæ *Ab11 Af1*) man (mæn *Ab11 Af1*; næfnd *Ab16*; och (til och *Ab25.26 Ad5*) han skall neffne (andræ *tilf. A11-3*) tolf (andre *tilf. Ab25*) wwildugh mæn (til *tilf. Ab25 Ad4.5*) *tilf. Ab20.25.26 Ad4.5 Ag A11-3*; ther næffnæ andræ v willige men tre af huært fiærding *tilf. Ac1*; at næffnæ them *tilf. Ad2*) *Mss ÷ Aa1-11*. - en] oc *Aa4*; ok en *Aa5.6*. - vwidugh] vwidughæ *o.lign. Aa6 o.fl. 25-26* tho . . næfnæ] och (*agl. Ac2-4*) æy scal neffnes *Ab11 Ac2-4*; oc æy *A11-3*. 25 tho . . han] och *Ab25 Af1*. - tho] tha *Aa7-11 o.fl.* - han . . næfnæ] ey neffnes *Ab28 A11.2. 26 næfnæ] mgl. Ab23*; andræ *tilf. A11.2*. - hans] *agl. Ab11 Ac1-4 Ah2*; hin annens *Ab22.23 o.fl.*; hins *Ad4*; mansz *Ac2-4*. - opænbar vwin] obenbarlige vwenær *Af1 A13*; openbare vwænnæ *Ad5*; opnæ baræ vwænnæ ther for sag ær *Ad4*; obenbarligh hin annæns v wæn ther for sagh ær *Ac1*. - opænbar] opænbarlik *Aa5.6 Ab17.18 o.fl.*; *jf. foreg.* - vwin] vwynnæ *Aa4-6 o.fl.* - tho] æn tho *Ab21 Af1 o.fl.*; tha *Aa4.7-11 Ab13 o.fl.*; oc *Ab24.26 Ad4*. - han] æy *tilf. Ab18 Ac1*. - æn] *agl. Aa4 Af1 o.fl.* - kærær] kræffuer *Ae2*; hans *tilf. Ac2. 27* alt sit] alle sin (sinæ *Ab13*) *Ab12.13*. - alt] *agl. Ac1-4*. - sit] sin *Ac3*; hans *Ad5 A11-3*; fult *Ab27*. - hwat] swo som *Aa4-6*; ther *Ad2*. - with] withær *Ab1*. - ær] war *Aa4.5 Ab11*; worth *Aa6*. - brot] brøt (bryth) *Ab4.18 o.fl.*; brit *Ab7*; brutæt *o.lign. Ab27 o.fl.*; giort *Ab11.13 Ac1-4 o.fl.* - swa] *agl. Ab24 Af1 o.fl.*; oc swa *Aa4-6*. - innæn] i *Aa4-6 Ab2-4 o.fl.* - kunung] *agl. Ac3.4. 28 logh] mgl. Af1*. - book] *agl. Aa5.6 Ab7.18.25 Ac2-4*. - ær scriuæn] screuet stonder *Am*; holder *Af1*. - ær] wor *Aa8*; stær (star *Ab3 o.fl.*; stanner *o.lign. Ab6 o.fl.*) *Ab1-4.6-10 o.fl.* - scriuæn] *agl. Ab25*; scriwet *Aa7-11 Ab1-4 o.fl.*; sauth *Aa5.6. 28-40 Æn . . eet] mgl. Am. - Æn] mgl. Aa4-6.8 o.fl.* - hosum] Hwa sum *o.lign. Aa5 o.fl.* - husfrith] *agl. Ab9*. - kæræ] a nogher man *tilf. Ad3-5. 28-29* tha . . han] han hauer *Aa3.7-11.20*; han skal hawe *Ab24.26 Af1 o.fl.* - hauær] hauæ *Aa4-6 Ab21 o.fl. 29* han] *agl. Ab12*. - dagh] *agl. Ab19*. - at . . hwsfrith] *agl. Mss. ÷ Aa1-11 Ab24.26 Ad3-5*; *jf. Ab25 Ac2-4 A11-3 ndf.* - hans (1)] *agl. Ab24.26 Ad3-5*. - æn] *agl. Aa3 etc.* - sithæn] æftær at (*agl. Ab3 o.fl.*) *Mss. ÷ Aa1-11 Ad4.5*. - hans annæt] anneth hans *Ab11.25 o.fl.* - hans (2)] hins *Ac3*. - annæt] *agl. Ab27*; annæn *Ab2-4. 29-30* logh mælæ] lowmal *o.lign. Aa3-11 Ab1.2 o.fl.*; thet *tilf. Aa10.11 Ab20. 30* gangæt] fulkummæt *Aa5.6*; ath kiære husfrith *tilf. Ab24 Ac2-4 A11-3* (*jf. ovf.*); tha dylæ han for saghæn *tilf. Ab29* (*jf. ndf.*). 30-31 Æn . . gangæn] *agl. Ab4 Ad1 Ag. 30 æi] mgl. Ab17*; føre *tilf. Ae1*; effther *tilf. Ab25 A11-3 A11.2*; husfredh *tilf. Ac1*. - innæn] enghen *Ab24*. - vkæ] vkær *Ab3 o.fl.*; dagh *tilf. A12. 30-31* æftær . . gangæn] *agl. Ab23 Af5. 30-31* æftær . . mæl] *agl. Ab22.25.28 A11-3 A11.2. 30* at hans] *agl. Ac3.4*. - at] *agl. Aa3.4 Ab2 o.fl.* - hans] *agl. Ac1*. - annæt] *agl. Ab7 Ae2*; annæn *Ab2.3. 31* logh mæl] logh mall *o.lign. Aa5.6 Ab1 o.fl.*; thingh *Ac3*. - gangæn] gangæt *Aa5 Ab1 o.fl.* - tha] ænd tha *Ad5*. - dylæ] dele *Ab26*; dielæ *Ac1*; deler *Ac3*. - han] *agl. Ab2-4*; hin *Aa7-11 Ab20.21 o.fl.* - mæth . . næuend] *agl. Ab9.12.13*; *jf. ndf.* - mæth] morth *Ab6*. - kyns næuænd] næuænd i kyn *Ab1.2 o.fl.*; neffndh i gen *Ab11 A11.2*; næffnd *Ab10 Ah1-3*. - thær . . ær] *agl. Ac3.4*. - thær . . sakæn] som førre

(4.) Hwræ hwsfrith scal delæs.

(Text II 3 b, Text III 5)

- 33 Hwsfrith oc garth frith. oc kirki frith. scal fylghæs thæssæ lund. a thæt
 fyrstæ thing tha scal han livsæ oc kæræ at broot war with hanum hwsfrith.
 oc a thæt annæt thing tha næfnæs hæræthz næfnd. oc a thæt thrithi thing
 36 sculæ the swæræ. tho mughæ mæn æi andræ næfnæ. æn the samæ mæn
 thær a thingi æræ. ¶ Æn skil thæm a at the swæræ æi allæ eet. tha standæ
 thæt thær fleræ swæræ. vtæn of biscop oc attæ gothæ mæn innæn the bygd
 39 sæghæ thæm a moot tha standæ thæt the sæghæ oc witnæ. thæt samæ ær
 oc tho at the swæræ allæ eet.

saght *Ab11*; orsaghe *Ah3*. – thær] *agl. Aa3.7-11 Ab1-3 o.fl.*; then ther *Ab14*; hwikin *Ab10*; hwilken *Ah1*; i (e *Ah3*) huilken *Ah2.3*. – sakæn] sagh *Ab16-18 o.fl.*; sagt *Ai3*; som sagth *Al1.2*. – ær] *agl. Ab11.28*; æn *Ab3*; medh næfnd tilf. *Ab9.12.13 jf. ouf. 32* Overskr.] *agl. Aa5 Ad2.4.5 Ah1-3*; Um (*agl. Af2*) husfrith *Aa6 Ab9.10.27 Af1.2.4.5*; Husfryth, garthgang *Aa3*; Husfrith ok garthfrith (oc kirkefred tilf. *Ab9 o.fl.*) *Aa7.9 Ab9 o.fl.*; Vm frithbrut *Ab13*; Om frith worther bruthen *Ab12*. – Hwræ] Huar *Ab16.18*. – hwsfrith] och gardfret tilf. *Ac1*. – delæs] fylgæs *Ab21.22 Ac1 Ag Air-3. 33* oc (1)] *agl. Ab11.20 o.fl.* – oc (2) .. frith (2)] *agl. Ab7 Af1-5*. – oc (2)] *agl. Ad3*. – frith (2)] oc tinghrit tilf. *Air.3*. – fylghæs .. lund] so fylgæs *Ac1-4 Af5*; swo deles oc fylges *Ad2*. – fylghæs] fylghæ (følge *o.lign. Ab1 o.fl.*; forfølges *Af1*; at tilf. *Ab11*. – lund] lundæ *Ab11 o.fl.* – a] at *Ac1 o.fl.*; ath a *Ab11. 34* tha] *agl. Aa3.7-11 Ab1 etc.* – han] *agl. Ac3*; man *Ab1 etc.* – oc kæræ] = *Aa1-11 Ab24.25 Ad3.5 Air-3*; *agl. øvrige Mss.* – at] *agl. Ah1*; hwr (hwre *o.lign.*) *Af1.2.4.5*; thet *Ac1-4*. – broot .. hanum] with (*agl. Aa3*) hanum (ther tilf. *Ac3*) ær (wor *Ab11*) brot (giorth *Ab17.18 Ac3 Al1.2*) *Aa3.7-11 Ab1 etc.* – hwsfrith] *agl. Ab11*; eller garthfrydh tilf. *Ae1. 35* oc (1)] *agl. Ab1-5 o.fl.* – a (1)] *agl. Aa4-6*; at *Ad1 Al1.2*. – thæt (1)] *agl. Ac1*. – thing (1)] *agl. Ab7.8.15-19*. – tha] *agl. Ab1-4 o.fl.*; scal (hanum tilf. *Ab6.14*; man tilf. *Ab20*; man ther til tilf. *Al1*; man tha ther tilf. *Al2*) tilf. *Ab1 etc.* – næfnæs] vpneffnes *Af1*; næfnæs *Ab13.21 o.fl.*; hanum tilf. *Aa4-6*. – oc (2)] *agl. Ae1*; æn *Ad1*. – a (2)] *agl. Ab7.19*. – thæt (2)] *agl. Ab21*; saa *Ac1*. – thing (2)] *agl. Ab28*; tha tilf. *Ab1-4 o.fl. 36* the (1)] *agl. Af6*. – swæræ] swæræ *Ab3*. – tho] tha *Aa4.7-11 Ab7 o.fl.* – mughæ mæn] ma man *Ab4.6.10 o.fl.* – mæn (1)] the *Ac2-4*. – æi] æn *Ah1*. – andræ] mæn tilf. *Aa4-6 Ab1-4 o.fl. 36-37* the (2) .. æræ] tha ær a thingi *Ac2-4. 36-37* the (2) .. thær] *agl. Ab23. 36* the (2) .. mæn] *agl. Al1.2. 36-37* samæ .. thær] *agl. Aa3.7-11.20 Ai2.3. 36* samæ mæn] *agl. Ab11.12.22.23. 25.26 Ac1 Ad3-5 Ag Air*. – mæn (2)] *agl. Ab1-5 o.fl. 37* thær] *agl. Ab13 Ac1 o.fl.*; sum *Aa5.6*; tha *Ab17.18*; tha tilf. *Ab22.23*. – æræ] om saa mangæ mæn æræ a thinggi tilf. *Ad2*. – a (2)] *agl. Ab9 Ae2*; ath *Ab5.11-13.28*; thet tilf. *Ab28*. – at .. eet] *agl. Ac1-4 Air-3*. – at .. swæræ] oc swæræ the *Ab21 Ag*. – tha] oc tha *Ab5. 37-38* standæ thæt] scall thet standæ *Ab11 Af6. 38* thæt] *agl. Ab12*. – thær] *agl. Ab21 Ae2*; thet *Ab11*. – fleræ] thi (*agl. Ab11 Af1*) fleste (første *Ai2*) *Ab11.24.25 Ac1 Ad3 Af1.4 Air-3*. – swæræ] sworæ *Aa4.7-11 o.fl.*; swæræ *Ab3*; gøthæ (giorthæ *o.lign.*) *Aa5.6 Ac1-4 Ae1 Air-3*; giøre *Ab24.25*. – of] *agl. Ac1 o.fl.*; ok *Aa5.6 Ab5.9 Af3 Ah1-3*; at *Ab12.13*. – attæ] *agl. Ab5.9.13 (jf. ndf.)*; andhræ *Aa4 Ac2*; andre viii *Ab11*; flere *Ab12*. – mæn] meth hanum tilf. *Ab2-5 o.fl.* – innæn .. bygd] *agl. Ab25 Af1-6*; ath the børre *Al1.2*. – innæn] i *Ab3.4.7-9 o.fl.* – the bygd] thet (*agl. Ac2-4*) herræt *Ac1-4*. – the]

(5.) Vm forwinnæn man.

(Text II 3 c, Text III 6)

269r Hva sum forwinnæs innæn thæssæ hæ||ræthz næfnd at han swær vræt.
gialdæ fyrtyvghæ marc. oc hwilk næfnd. thær æi wil swæræ gialdæ oc swo.
swa framt æncæ han ær æi i sivkæ sængi. æth i hærscafs forfal. oc af thæssæ
45 pænning takær kunung halft. oc halft thæn thær scathæn fæk.

mgl. Ab22-23 Aei. - bygd] bygdæ Ab1.26; æræ tilf. Ab16. 39 sæghæ] sighæ Aa5.6 o.fl.; sathæ Ah1-3; withæ Ab22.23.25 Aei Af2-6. - thæm.. moot] ottæ o (om Ab9) moth them Ab5.9 (jf. ovf.); e mod them Ab12.13. - thæm] mgl. Ab23 Ac2-4; thæræ Ab20; ther Ag. - a] mgl. Ac2.3; i Aa7-9 o.fl. e Ab15 o.fl. - tha.. witnæ] mgl. Ab29 Ac1-4 Aei. - standæ thæt] scall thet standæ Ab11. - thæt] ther tilf. Aa5 Ab2.4.5 o.fl. - the] mgl. Ab5.9; thæræ Ab4; then Ab7. - sæghæ oc] mgl. Aii-3. - sæghæ] sauthæ o.lign. Aa4-6 o.fl. - oc witnæ] mgl. Aa3.7-11 Ab23.24.26. - witnæ] witnæthæ Ah 1-3 o.fl. 39-40 thæt.. eet] mgl. Ab12. 39-40 samæ.. at] ther sanningen ær oc vm Ali.2. 39-40 ær.. at] ther aff Ah2; ther aa Ah3. 39-40 ær.. tho] mgl. Ab5.9. 39 ær] ther Ah1. 40 oc] mgl. Ab2.3.6-8 o.fl.; log Ab24; logh tilf. Aii-3. - tho.. eet] om the swære Ab27. - tho.. the] om the i herrets nefnd Af1. - tho at] of (om Ab7 o.fl.) Ab1-8 o.fl. - tho] æn togh Ad5. - the] thet Aei. - swæræ.. eet] witnæ oc Ab11. - swæræ] sworæ Ac4 Ah1-3. - allæ] mgl. Ali.2. Kap. 5] sammenskr. m. foreg. Ab6 Ac2.3 o.fl. 41 Overskr.] mgl. Aa5.6 Ab9 o.fl.; Um man for vinnæs Ab11 Ac1; Om man worder forwunden Ad3; Hua sum foruinne[s] Ab28 (i marg. m. anden hd.); Om man (han Ab18) far skate ther (thet Ab18) aræthe vether Ab17.18. - man] meth loghen tilf. Ab13. 42 Hwa] Hwilken man Ab25 Ac1-4 Ad2 Aii-3. - sum] mgl. Ac2-4; ther Aii-3. - forwinnæs] forwintz Ab5 o.fl.; forwines Af1 o.fl.; vinnes Ab16 Am; forwynær nogher man Aa4.5. - innæn] i Aa3.7-11 o.fl.; i en Af2-5; a Ac3; aff Ac1.2.4; meth Af6 Ag. - thæssæ] mgl. Af1; thænnæ Ab21. - at.. vræt] mgl. Ad2. - at] æller Ab5; æller ath Ab11. - han swær] swerixæ Aei. - swær vræt] hauer wræt (yuær rett Ac2-4) giordh Ab20.24.29 Ac1-4 Ad3-5. - swær] swar Aa5; swor Aa6 o.fl. 43 gialdæ] tha giuæ Aa5.6; kunung tilf. Aa5.6 Ab22-24 Af (jf. flg.); fyrst tilf. Ac1. - marc] konningh tilf. Ac2-4 Af2.4.5 (jf. foreg.); oc them tagher halff koningen oc halff then ther sagh giffuer tilf. Aii.3 (jf. ndf.); oc them tager koningen halff oc halff then ther skaden fek tilf. Ai2, som herefter mgl. (blade mgl.). - oc (1) æn Aa5.6 Ab21.22. - hwilk næfnd] næfning Aa4; hwilkæ næfning Aa5; hwilken man Ab16. - hwilk] mgl. Ac3; hwilkæn Aa6 o.fl.; i huilkæn Ab7.15; e hwilken Ab17.18. - næfnd] ær tilf. Aa3; man tilf. Ab1-6 o.fl. - thær.. swæræ] ey swerge wil Am. - thær] mgl. Ab1-6 o.fl.; som (sum) Aa4-6 o.fl. - æi wil] wil æi Ab2 o.fl. - wil swæræ] swær Ab22 Af6 Ag. - gialdæ] giuæ Aa4 Ali.2; tha giuæ Aa5.6. - swo] mgl. Aa7-9.11 Ab25 Aei.2; xl mark Ad5; myghæt som saut ær tilf. Aa4-6; myghet tilf. Ab22.23 Ac1 o.fl. 44-45 swa.. fæk] aff thissæ pænningh tagæ konninghen halfft oc halfft then ther skadæ fæk om han ær æy i syghæ sængi heller i hærskabs forfald eller æy logligh atwardh (eller.. atwardh mgl. Ac2-5) Ac1-5. 44 swa.. æncæ] om Ab22.23; off Af2-6. - æncæ] mgl. Ab8 Aei Ah3 Am; ænsæ Ab1.2 o.fl.; som Aa3-11 Ab5.6 o.fl.; at Ab25 o.fl. - ær] mgl. Ab22. - æi i] wthen Ab23. - æi] mgl. Ab7.18. - i (1) mgl. Ab12 Ah1. - sivkæ] sothæ Ab5.11 Ali.2. - i (2) mgl. Ac1.2 o.fl. 44-45 oc.. fæk] mgl. Aii.3; jf. ovf. 44 oc] mgl. Ab1-5.7-10 o.fl. - af] mgl. Ab6.14 Aei; of Ab1. 45 pænning] tha tilf. Ab5 o.fl. - halft] haluæ Ab6 o.fl.; alt Ab18. - thæn] mgl. Ab22 Af1; hin Aa4 Ac5 Ag; bonden Am. -

(6.) Of thæn fær scathæ thær a ræthæ wetær.

(Text II 3 e, Text III 7)

Hvo sum far mæth rathæt rath innæn bondæns garth. æth hws. æth kirki.
 48 oc vfirmær nokær man swa sum fyrræ ær sauth vm hwsfrith. oc wrthæ the
 stærkær thær for æræ oc fangær han nokær scathæ thær aræthæ wetær
 hauæ hem giald. ¶ Æn worthær han dræpæn liggæ a sinæ eghnæ wærki.
 51 ¶ Of man æuær vm hwat hældær man fær scathæ a sinæ sak løs æth æi.

thær] *mgl. Ab16.19*; sagh giffuer thet er then ther *tilf. Ab25*. – scathæn] saken *Al1.2*. – fæk] faar *Ab5*; sokier *Al1*; *herefter mgl. Am. 46* Overskr.] *mgl. Aa5.6 Ab9 o.fl.*; Wm æræth (araat *o.lign. Ab22.23 o.fl.*; weth *tilf. Aa7-10 Ab20*; wedes *tilf. Ad2*) *Aa3.7-10 Ab20.22.23 Ad2 o.fl.*; Item de eodem *Aa11*; Um gard frit oc kirki fri *Ab9*; Vm rather rath *Ab13*; Of man worthær lagh fæld til fyrthiugæ mark *Ab19*; Vm man wider arad *Ab28* (*i marg. m. anden hd.*); Om hwsfrid oc gaard fridh *Ad3*; Vm hwsfridh *Ad*; Hwo som legger laghe fore annen *Ab12*; Om man fonger skad for arath *Ae1*. – thæn] man *Ab6 Ae2*; han *Ab8.15 o.fl.* – a ræthæ] *mgl. Ab1. Ab1*; aradhæ *Ab6 o.fl. 47* sum] *mgl. Aa6*; *herefter mgl. A13* (*blade mgl.*). – far] fær *Ab21 o.fl.* – rathæt] giort *Ab7*. – innæn] i *Aa3-11 Ab2 o.fl.*; til *Ab5*. – bondæns] annens (annen *Aa10 Ab2-4 o.fl.*; anner *Ab15 o.fl.*; anners *Al1.2 o.fl.*; andens mantz *Ab24 Ad3.4 Aii*) bonde (bondens *Aa10*; mantz *Ab12.26 Aj*) *Aa3.7-11 Ab2-4.12.15.20.26 Ad3-5 Aj Al1.2 o.fl.* – æth (1)] *mgl. Ab3 Aj*; i *tilf. Ab17.18.23*. – æth (2)] i *tilf. Ab8.17.18 o.fl.* – kirki] *herefter mgl. Aa8* (*blade mgl.*). 48 vfirmær] ufirmær *Ab1 o.fl.*; vfirmær *Ac3 o.fl.*; anthen husbonde eller *tilf. Ab25 Aii* (*jf. flg.*). – nokær man] hosbwndæn eller andræ *Ac1* (*jf. foreg. og flg.*). – nokær] *mgl. Ab15*; husbond æller annæn *Ac2-5* (*jf. foreg.*); bonden eller nogher anden *Ad2*. – man] i thæssæ stathæ *tilf. Aa5.6*. – swa] *mgl. Aa3.5-11 Ab18 o.fl.* – sum] *mgl. Aa4*. – fyrræ .. sauth] sagh ær (ære *Aa6*) *Aa5.6 Ae2 Aii*. – sauth] sogth *Ab1*; sagth *o.lign. Ab21 o.fl.* – vm hwsfrith] *mgl. Aa4-6 Aii*. – hwsfrith] vfredh *Al1*; och gardhfred *tilf. Ac1*. – wrthæ the] wordher han *Aa4-6*. – wrthæ] woræ *Aa7.9*; ære *Ab10. 49* thær (1) .. æræ] inen ære fore *Ah*. – for] førre *Aa4*. – æræ] ær *Aa4-6*; *jf. ouf.* – oc] *mgl. Ab21*; æn *Ab10*. – fangær .. wetær] hin ther tilkommer fanger skade *Ah*. – fangær han] fange thi *Ab24 o.fl.* – fangær] fær *Ad4*. – han] *mgl. Aa4 Ah2*; then *Aa3.7-11 o.fl.* – nokær] *mgl. Ab17.18 o.fl.* – scathæ] af thæm *tilf. i alm. Mss. ÷ Aa1-11*. – thær (2) .. wetær] *mgl. Af1*. – aræthæ] arath *o.lign. Ab6 o.fl.*; orroth *Ac3*; affrædh *Ah3*; vreth *Al1.2*; swa *tilf. Ac1*. – wetær] wettæ *Ac1 o.fl.*; withæ *Ac2 o.fl.*; giorde *Ab28 Ae2*; aff them ther foræ ære *tilf. Ab12.13. 50* hauæ .. dræpæn] eller worde dræben meth alle haffue hiemgiald och *Ab25 Aii*. – hauæ] tha hauæ *Aa4-6*. – hem] hemæ *o.lign. Aa7 Ab1 o.fl.*; hemæll *Aa1*; hemen *Al1*. – Æn] *mgl. Ac2-4 o.fl.*; oc *Ab7.8.15-18*. – worthær han] worthæ thii *Ad2*. – liggæ] tha liggæ *Aa4-6 Ab13 o.fl.* – a] i *Ab7 Al1*. – sinæ eghnæ] sin eghen *Ac1 o.fl.*; therre eghen *Ab25 Ae2*. – sinæ] there *Aii*. – eghnæ] *mgl. Ah. 51* Of .. æuær] Æn twiiffær man *Aii*. – Of] æn of (*ell. om*) *Ab1 o.fl.* – man] mæn *Aa3 Ae2*. – æuær] iæffuær *Ab8.13 o.fl.*; twiiffær *Ab6*; hawer *Ab27 Ad1*; tøweller *Ac5*; øwer *Ag*. – vm] *mgl. Aa3.9-11 o.fl.* – hwat .. man] han heller *Ab18*. – hwat hældær] *mgl. Ah*. – hwat] *mgl. Ab7.17*. – hældær] *mgl. Al1.2*; sum *tilf. Aa5.6*. – man .. løs] hine fange paa there sagløsmall *Ab26*. – man fær] hynæ fingæ *Aii*. – man (2)] han *Aa3.7-11 Ab7-9 o.fl.*; at han *Ab5 Ah1*. – fær] fangher *Aa5.6*; fik (fæk *Ab1 o.fl.*) *Aa3.7-11 Ab1 etc.* – a] aff *Ab7.8 o.fl.* – sinæ .. løs] sin (theris *Aii*) sagløsæ

æth oc of man for brøt sik *mæth* hwsfrith æth æi. tha sculæ sannænd mæn letæ hwat hældær ær. oc thæt scal fylughæ a landz thing swasum hærwærki.

54

⟨7.⟩ Of man hvsær frithløos man.||

(Text II 3 d, Text III 8 a)

269v

Hwo sum hwsær æth hælær nokær man thær forwnnæn ær for thæssæ sakæ thær sauth ær. dyl han wæri sik *mæth* næfnd ikyn. fallær han bötæ tolf mark.

57

oc af the tolf marc takæ kunung sæx. oc sæx hin thær scathæn fæk.

maal *Ad3.5 Air.* – sinæ] hin *Af1.* – æth] ok *tilf. Aa7-11.* 52 æth (1) .. æi] *mgl. Ab3.5.7-9.12.13.15-18 Ad2 Ah1-3 Air Ak.* – æth (1)] *mgl. Ab4 o.fl.* – oc of] *mgl. Aa4-6 Ab22.23.* – of man] *mgl. Ab1.2.4 o.fl.* – of] *mgl. Ab20.21;* at *Ab23.* – man] han *Ab22.23 o.fl.;* hin *Ab19.* – for . . mæth] brot *Aa4;* brøth *Aa5.6.* – sik] *mgl. Ab11;* siælf *tilf. Ac5.* – mæth hwsfrith] *mgl. Ad2.* – æth æi] i steder (tissæ stedæ *Ad2*) som sagd æræ *Ac1 Ad2;* innæn this (thessæ *Ac3 etc.*) scathæ (sagæ *Ac3.5;* stathæ *Ac4*) ther saut ær *Ac2-5.* – tha] ther *Ac1-5.* 52–53 sculæ . . letæ] skal sannæn ther vth (*m. anden hd. rett. til om Al2*) ath (reth *tilf. m. anden hd. Al2*) lethes *Al1.2* 52 sculæ . . mæn] scal neffnd at *Ah1-3.* – sannænd] sanne *Aa7.9 o.fl.;* sanningæ *Ab5;* sænnindæ *Ab9.* – mæn] sannænd um *tilf. Ab1.19;* vm *tilf. Ab21 o.fl.* til vm at *tilf. Ab6.14 o.fl.;* til at *Ab7.28 o.fl.;* til och *Ab11;* eller næfnd *tilf. Aj (jf. ouf.).* 53 letæ] om atlethe *Ae1;* til at lathes *Ab5;* grandske *Ah;* ther om skiliæ om the haffue forbrodet husfridh eller ey *Ab25;* ath *tilf. Ab26;* oc widæ thet *tilf. Ad2;* om *tilf. Ad5.* – hwat . . ær] *mgl. Af1-5;* ther om skilie *Air.* – hwat hældær] hwilk ræth *Aa5.6.* – hwat] hwor *Ah;* thet *tilf. Ab28 Al1.2.* – hældær] eller *Ab22.23 Al1.2;* thet *tilf. Ah.* – ær] *mgl. Ac3;* eller æy *tilf. Ah.* – thæt] *mgl. Aa4 Ab21 Af1 Al1.2.* – scal] *mgl. Ab9 Ac3-5;* skule the *Aa4-6;* a at *Ab12.13.29;* siden *tilf. Ad2.* – fylughæ] fylges (fylughæs *Ab1;* forfølges *Af1*) *Aa3.7-11 Ab1 etc.* – a] at *Ab27;* til *Af1;* aff *Al1.2.* – swasum hærwærki] *mgl. Ab 22.23.* – swasum] som *Aa3.7.9-11 Ab8 o.fl.;* som om *Af1;* anden mandrap æller *tilf. Ad2.* Kap. 7] *sammenskr. m. foreg. Ab1-6 o.fl.* 54 Overskr.] *mgl. Aa4-6 Ab7 o.fl.* – Of man] Ho som *Ab8.26.* – man hvsær] *mgl. Ab22-24 Af1 o.fl.* – frithløos] forwnnæn *Ab8.21.24 Ad3.* 55 Hwo] swo *Ab10;* och hwo *Ak.* – hwsær . . hælær] herbergher *Ab25.* – hwsær] fritløos man *tilf. Af1-5 An.* – æth hælær] *mgl. Ab23 Ad3.* – hælær] hiemmær *Ab5.9;* hemær *Ab12.13;* eller herbergher *tilf. Air.* – nokær . . ær] frithløos man *Aa3.* – nokær . . thær] then som *Af1.* – nokær man] *mgl. Af2-6 An.* – nokær] forwnnen *Ab21;* frytløos *Ab23.24.* – man] *mgl. Ac1;* men *Ae1.* – forwnnen ær] ær forwnnæn *Ab17.18;* forwindes *Ab25 Air.* – forwnnæn] wnen *Aa4 An.* – for] i *Ab22.23 o.fl.* – thæssæ] for^{no} *Ah.* – sakæ] bøthe thre mark som for frithløos man man herbergher *tilf. Ab12.13.* 56 thær . . ær] *mgl. Ab28.29 Ad3.4 Al1.2;* thæm thær sakt (søghet *Ab12.13*) wor *Ab5.9.12.13.* – thær] nw *Aa3;* nu *tilf. Ad5.* – sauth] sagdæ *o. lign. Aa7.9 o.fl.;* sogth *Ab1.* – ær] æræ *Aa6 Ab6 o.fl.;* oc *tilf. Ab24.26;* bøthe tolf mark penningh oc them tagher koningen halff oc halff hin ther skathen fek *tilf. Ag (jf. ndf.).* – dyl han] *mgl. Ab25;* om han dyll *Ab11.28 Air;* tha (*mgl. Ad2;* skal han *tilf. Ac2-5*) gialdæ (bøthæ *Ac5*) antigh (*mgl. Ac2-5 Ad2*) tolf (*rett. fra tre Ac1*) mark penningh heller (eller *Ac2 etc.*) *Ac1-5 Ad2;* *jf. ndf.* – dyl] til *Ah1-3;* oc dyll *Ab23 Ad4 o.fl.;* æn dyl *Ae2.* – han] tha *tilf. Ab15.24;* thær for sakæn ær tha *tilf. Ab5.6.* – sik] *mgl. Af1.* – næfnd ikyn] kuns (*kyns Aa5.6*) næfnd *Aa4-6;* kyons eth *Ad2.* – ikyn] hwilkin *Ab10.* 56–57 fallær . . fæk] *mgl. Ag;* *jf. ouf.* 56 fallær . . mark] *mgl.*

(8.) Hwa saak ma giuæ.

(Text III 8 b)

Umboz man æth hin thær scathæn fæk mughæ sæcte thæn man thær
60 for sakæn ær hwilk theræ thær hældær wil. for thy at the aghæ bathæ thæn
rææt thær thæn man brytær til thær hvsær frithløos man.

(9.) Of man worthær fæld til fyrtyvghæ mark.

(Text II 4, Text III 9)

63 Uvorthær nokær man lagh fæld til fyrtyvghæ mark æth til nokær the sakæ
thær hanum hørær at rættæ for swa sum of man bæriær annæn æth særær

*Ac1-5; jf. ovf. - fallær] æn fallær Aa5.6 Ab23.24 o.fl.; fællæs Ab8. - han] at loghum
tha (mgl. Ab5 o.fl.) tilf. Aa4-6 Ab5.11.24.29 Ad3 Af1 Air Al1.2. - bætæ] pa tilf. Air.
- mark] pænning tilf. Ab1 etc. 57 oc (1)] mgl. Aa3.7.11 Af1 o.fl. - af..kunung]
koningh tager Ab20.26 Af1-5 An; jf. flg. - af..marc] mgl. Aa7.10 Ab17.18 Ae1;
jf. foreg. - af] mgl. Af4. - the] thæssæ Ab1 o.fl. - tolf marc] pennyngæ Ab1 Ab24 o.fl.
- marc] mgl. Aa3; pænninge tilf. Ab10.12.13 o.fl.; ta tilf. Ab7 o.fl. - sæx (1)] halffue
Ab25; marc tilf. Aa4-6 Ab28 o.fl. - oc (2)] mgl. Ac2.3; the tilf. Ah. - sæx (2) .fæk]
hin ther scathæ fek sæx af han faller (wrther æy warth Ac5) at (meth Ac5) næuænd i
køn Ac2-5. - sæx (2)] halffuæ Ab25; mark tilf. Aa5.6 Ad4 o.fl. - hin] then Aa3.7.9.
10 Ab1-5 o.fl. - thær] mgl. Aa3.9.10. - fæk] herefter mgl. Ah1-3. Kap. 8] mgl. Ab9;
sammenskr. m. foreg. Ab5.8.13.21-23 o.fl. 58 Overskr.] mgl. Aa5; Um embætzmen
Ab27. - saak..giuæ] sæctæ ma Aa3.7.9-11 Ab24.26 Ad3-5. 59 Umboz man] Embætz
(Ombothz An) men Ab27 An. - æth] oc Ab13 o.fl. - hin] thæn Ab2.7 o.fl. - scathæn
fæk] sagh giffuer thy Ac1. - mughæ] bodhe tilf. Ab25 Ad3. 59-60 sæctæ..ær] dele
thesse (the Af4) dele Ab25 Af4. 59 sæcte] giuæ sak Aa5.6; sætte Ab3; søghæ Ab11.28
Ae1.2 Air Al1.2; efther tilf. Air Al1.2. - thæn man] hin Ac4. - thæn] mgl. Af1 o.fl. -
man] mgl. Aa5 Ab11.28 o.fl. - thær (2)] mgl. Ab6.7 o.fl. 60 for (1) ..ær] skathe (skaden
Air) giorthe Ab11.22.23.28 Ae1.2 Air Al1.2. - sakæn] then sak Aa5.6; sagh Ab15 o.fl.;
swadan sagh Ah. - hwilk..wil] hwilkæ the hælder welæ Ah. - hwilk] hældher tilf.
Ac2; jf. foreg. - theræ] mgl. Ab11.15 Ae1 Af1.4. - thær] mgl. Aa3.7.9-11; sum Aa5.6
Air. - at the] mgl. An. - at] mgl. Aa3.7.9-11 o.fl. 60-61 the..man] thiet ær begges
theres pæning Ad2. 60 the aghæ] them hørær Ac5. - the] mgl. An. - aghæ] wghæ
Ab22 o.fl.; æyæ o.lign. Aa3 o.fl. - bathæ] thom tilf. Ab7.8.15.17.18. 60-61 thæn..
brytær] ræt then som han ma brydæ Ab28. 61 rææt] mellom tilf. Ab7.8.17.18; i mellem
tilf. Ab15. - thæn man] hin Ab24; han Al1.2. 60 thæn] mgl. Af3 o.fl.; hin Ac1.
- man (1)] mgl. Ac1-5. - brytær] hauer brøt Aa4-6; ma brythe Al1.2. - til] mgl.
Aa3.7.9-11 Ab7 o.fl. - thær (2)..man (2)] mgl. An. - thær (2)] sosom Air. -
hvsær] swa dan tilf. Ak. - man (2)] mgl. Ab20; herefter mgl. Aa4-6. Kap. 9] sammen-
skr. m. foreg. kap. Aa2-4 Al2. 62 Overskr.] mgl. Ab12.25 o.fl.; Vm fæld man Ab13.21
Ad3-5; Om falsmoll Ac1. - Of..fæld] Fælles [Fjeller Aa10) man Aa3.7.9.10; Om
nogher fælles Aa11. - man..til] mgl. Ab9. - worthær fæld] lagfeldes Ad2. - fæld] log-
fældh Ab7.8 o.fl. - til..mark] mgl. Ab7.8.15 o.fl. 63 Uvorthær] Æn worther Ac4. -
nokær] mgl. Ab9.13.22.23 o.fl.; en Ad4. - man] mgl. Ab21. - lagh fæld] fæld (fælder
Ab5.9) Ab1 etc. - til (1)] for Af4. - mark] marks Ab1 o.fl.; markesagh Air; ræt*

æth for af hog. æth røuer æth stæl. oc hauær han æi boscap æth fult
 66 with at hættæ. tha scal han hauæ sæx vkæ dagh æftær at han ær lagh fallæn
 270r a thingi. antugh at bætræ. æth at lætæ for sik fullæ borghæ.|| ¶ Æn bötær
 han æi. æth sættær burghæ. for sik innæn sæx vkæ dagh. tha faræ han
 69 swasum andræ frithlæsæ mæn.

tilf. Aa3.7.9-11 Ab1-5 o.fl.; sagh rett tilf. Ab18; sagh ther ey haffuer fult with at hette tilf. Ab25 Ac1-5 (jf. ndf.). 63-66 æth .. hættæ] ther æy haffuer fult vidh ath hettæ eller til annen sagh hanum bær ath bøthe for sosom om man bærier eller særer man Aii. 63 til (2)] mgl. Ab25; for Ac1-5. - nokær .. sakæ] annæn sagh Ab25 Ac2-5. - nokær] andræ tilf. Ab1-5 o.fl. - the] mgl. Ab11 Ac1 o.fl. - sakæ] kosthe Ab28. 64 thær] mgl. Ad1 Ak. - hanum] mgl. Ac5. - hørær] bær Af1 o.fl. - rættæ] redæ Ab8; ræthes Ab11; bøthe Ab9.10 Ac1-5 o.fl.; bedræ Ab20.26; beder Ad5; annæn ræt eller tilf. Ab12.13. - for] mgl. Ab3.7.9.10. - swa] mgl. Ab11 Al1.2. - sum] ær tilf. Ak. - of] mgl. Ab7.9.13 o.fl.; af Ab6 o.fl.; at Ac2. - man] han Ab1.19 Ac2-5 Af1. - bærier] och slar tilf. Ab9. - annæn .. særær] eller særer annen Ab28. - annæn] mgl. Ab5. 9.13; man Ab1.19 Ac1-5; noget Af1; man tilf. Ab15. - æth] mgl. Ab7; och Ab9; slar æller tilf. Ab5.9.12.13. 64-65 særær .. æth (2)] mgl. Ab8. 64 særær] gör saar Ac5; saar gör Ad5; saar Al1.2. 65 æth (1) .. stæl] mgl. Af1-4 Ag. - for] mgl. Ab2-4; for Ab13; det flg. er tilf. m. sen. hd. på et tilf. pergamentsblad Ac4. - røuer .. stæl] for roff (rwff Ab24) æller for (mgl. Ab24) styll (styldh Ab24) Ab11.24; røffuerye eller styld Ak. - røuer] reuer Ab8. - æth stæl] mgl. Ab25. - æth (3)] mgl. Ak; han tilf. Ab12.13 65-66 oc .. hættæ] mgl. Ab1-19.25.27.28 Ac1-5 Ad1 Ae1.2 Aj-Al1.2; oc vil ey bötæ eller oc (mgl. Af2-6 Ag) at (mgl. Ag) han (mgl. Af4) sigher at (mgl. Ab28) han haffuer ey at bötæ eller (han tilf. Af2-6 Ag) kan ey borgæ for sech fangæ Af1-6 Ag. 65 han] mgl. Aa7.9-11 Ad2. - boscap æth] mgl. Ad2. - boscap] ath bøthe Ab21.22. 66 at] mgl. Aa9. - hauæ .. ær] wæræ Al1.2. - hauæ] mgl. Af3 Ag. - vkæ] vghne Ab15. - at] mgl. Ab12 Af1 o.fl. - lagh fallæn] lagfeldh Ab22-24 Ac1-5 Af1 o.fl.; logfællig Ab17.18. 67 a .. antugh] mgl. Ab12.13. - antugh] mgl. Aj; ænthen Aii. - bætræ .. borghæ] bøde eller sætte borgen Aii. - bætræ] bötæ Ab1 etc. - at] mgl. Ab22.23 o.fl. - lætæ] lathæ Aa3.7.9-11 Ab2-4 o.fl.; lætæ Ab1.6 o.fl.; liedæ Ab23; sættæ Ab24.25 Ac1-5 Ad2.3 Af1. - for .. fullæ] mgl. Ab25. - for] mgl. Ab7.8.15-18. - sik] at tilf. Ab7.8.15.18. - fullæ borghæ] fulleghæ ath burghæ Ab9. - fullæ] mgl. Al1.2; fullelighæ Ab11; ful Ab12 o.fl. - borghæ] betheringh Ac5. 67-68 Æn .. sik] mgl. Ac2-5. 67-68 bötær .. sik] gör han hwærcken Ad2 Aii. 68 æth .. sik] mgl. Ab1-19.22.23 Ac1 Ae1.2 Aj Al1.2. - burghæ] fullæ borghæ Ab21.22 Ad4 Af1-5 Ag. - innæn] a Ab9; annen Ab27. - vkæ] vghne Ab15; wger Ab25 Ac5 Aii. - dagh] mgl. Ab25 Ac2-5 Aii. - tha] eller (æth Ac3) Ac1-5. - faræ] wæræ Af1-5 Ag. - han] mgl. Aa3 Ac3. - swasum] som Aa3 Ab7-10 o.fl. 69 andræ .. mæn] annen fritlæs man Ac1 Af2-5 Ag. - mæn] Item dræper nogher anner a sin agher eller a sin ængh eller hamler eller hugger bøthæ for drapp eller foræ aff hugh eller for saaar som logh ær och ther offuer xl march mannen oc xl marc koningen tilf. Ab11 (jf. Forordn. f. Skåne kap. 12); tho skulæ mæn meth fulth winnæ hanum thrøse til krawæ a thingi at rættæ, wil han tha æi rættæ, som han ær lofligh til fæld, haue sex vge fram oc siden lade hanum mælæs frithlæs aa landzthing som sandmæn hafdæ hanum fritlæs swornæ tilf. Ab19; herefter mgl. Ak Al1.2. Kap. 10-11] mgl. Af1. Kap. 10] mgl. Ad5. 70 Overskr.] mgl. Ab9.25 o.fl. - klæthær] clæthæ Ab1 o.fl. 71 klæthæ] klæther Aa3.7.9 o.fl.; skornæ tilf. Ac1.

(10.) Vm klæthær.

(Text II 6, Text III 10)

Hwasum hauær andræ klæthæ æn helæ. æth oc half skiftæ. haluæ en
 72 wæghæn oc haluæ annæn wæghn oc ræt nithær geent. gield han kunung sinæ
 fyrtinghæ marc.

(11.) Vm lething.

(Text II 7 a, Text III 11)

75 Of kunungs tharf worthær oc bivthær skip lething. tha sculæ the faræ
 swasum the foræ innæn konungs Waldemars daghæ. antugh at gøræ the
 han bivthær. æth oc wæghæ vp theræ hafnæ. ¶ æn thorf kunung æi skip-
 78 lething withær tha scal giuæs two mark pænning af hwar hafnæ.

- æn] om clæder eræ *tilf. Ab28.* - æth oc] æthen *Ab9.* - æth] *mgl. Ab23 Af2-5 Ag.* - oc] *mgl. Ab12.13 o.fl.;* en *Ab9.* 71-72 *haluæ.. oc (2)] mgl. Ac2-5.* 71 *haluæ] mgl. Ab25.28 Ae1.2 Af3;* haffue *Ab24.* - en] *ens Ab2-4.9.10 o.fl.;* enæ *Ab11;* annen *Ad3.4.* 72 *wæghæn] weynæ Ab9 o.fl.;* lidæ *Ab8.* - oc (1) .. oc (2)] *mgl. Ab19.* - haluæ] halff skyfft *Ab23.28;* annet halffue *Ab17.18.* - annæn] een annen *Aa7.9.11.* - wæghn] *mgl. Ab8;* weynæ *o.lign. Ab9 o.fl.* - oc (2)] *mgl. Aa10 Ab3 o.fl.* - geent] *mgl. Ac2-5;* gænk *Ab5.9;* kenth *Ab14;* gæng *Af4.* - gield] gieldæ *Aa7.9. o.fl.* - han] *mgl. Ab1.5 o.fl.;* och *Ac2 o.fl.* - sinæ] *mgl. Aa10 Ab5 o.fl.* 73 *marc] herefter mgl. Aa3;* herefter følger kap. 14 *Aii.* Kap. 11] *mgl. Ab28;* sammenskr. m. foreg. *Ab11.22 Ac4.5.* 74 *Overskr.] mgl. Ab9.12.13.25;* Vm koning biuder (skib *tilf. Ab26*) lething *Ab20.26.* - lething] lething skip *Ab2-4;* skib ledingh *Ab23.24 Ad3-5.* 75 *Of] Af Ab6 o.fl.* - kunungs .. lething] koning biuther lething wth *Ab22;* konningh thærff with sin letingh wth at bywthe *Af5;* koninghen tærff vet ath biude syn skibledingh vd *Aii.* - kunungs .. worthær] kungs (han konnyng *Ac4;* konge *o.lign. Ab9 o.fl.*) thurff (tærff *Ab24 o.fl.;* tærff *Af2.3;* ther *Ac2-5*) wether (weth *Ab23 o.fl.*) *Ab5.9.11.23.26 Ac2-5 Ad2.3.5. Ae1.2 Af1-3 Ag.* - tharf] thærff *Ab1 o.fl.* - oc bivthær] at biuthæ (syn *tilf. Ab2.3.8.12-16 o.fl.;* sine *tilf. Ab10 Ac1;* sith *tilf. Ab18;* som *tilf. Ab27 Ad1*) *Ab1-10.12-18.21.23-27 Ac1-5 Ad1-5 Ae1.2 Af2-5 Ag Aj.* - oc] ath han *Aa10 Ab7.9.10.19.* - bivthær] herefter *mgl. Ab4 (blade mgl.).* - skip] *mgl. Ac3-5 An.* - lething] wth *tilf. Aa11 Ab1-4 o.fl.* 76 *swasum] som Aa7.9-11 Ab 7-9 o.fl.* - the foræ] fyrræ *Ab1;* fyrræ ær farn (farnæ *Ab5.11;* faret *Ab7 o.fl.*) *Ab2.3.5.7.12.15-18.27 Ad1.* - the] alle *tilf. Aii.* - fore] giordæ *Ac1 Aii;* herefter *mgl. Ac4 An.* - innæn] i *Aa7.9-11 Ab2.3 o.fl.* - konungs] konung *o.lign. Ab1 etc.* - daghæ] herefter *mgl. Ac5.* - the] thet *Aa7 etc.;* them *tilf. Ab9;* ther them *tilf. Ab5.11;* ther *tilf. Ab24.77 han] konung Ab1 etc.;* thæm (thæn *Ab19;* hanum *Ad4*) *tilf. Ab1-3.6-19 o.fl. (jf. foreg.).* - bivthær] bædher *Af4 Ag.* - æth] æten *Ab5;* æthen *Ab9.11.* - oc] *mgl. Ab21.22 o.fl.;* at *Ab 2.3.5.7-16 o.fl.* - wæghæ] wæckæ *Aa7.* - vp] om *Ab5.9.11.* - hafnæ] halnæ *Ab10;* haue *Ab16.17;* haff *Ab25.* 77-78 æn .. hafnæ] *mgl. Aii.* 77 *thorf kunung] om konningh tærff Aa7.9-11 Ad4 o.fl.* - thorf] tharf *Ab1 o.fl.;* thurff *Ab9;* thyrff *o.lign. Ab5 o.fl.* - kunung æi] ickæ kongend *Ae1.* - æi] *mgl. Ad2;* there *tilf. Ab16.* 77-78 *skiplething withær] wether (weth Ab11) skipp lethingh Ab5.11.* 78 *scal giuæs] giffuæ Ab19.* - giuæs] giuæ *Ab1;* i *tilf. Ab24;* ien *tilf. Ac1;* xx *tilf. Ab9.* - two] *mgl. Aa1-11.*

(12.) Vm skippæ.

(Text II 7 b, Text III 12)

Allæ the skippæ thær bondær sculæ rethæ theræ reszlæ mæth. the sculæ
81 wæræ allæ swasum the waræ i kunung Waldæmars daghæ oc af aræld.

(13.) Vm gærning.

(Text II 8, Text III 13)

Ænnægh man scal gøræ til kunungs borghæ æth garthæ. æth mylnæ.
270v meræ|| æn the gørthæ innæn kunungs Waldemars daghæ. vtæn of the willæ.

(14.) Vm innæ oc æktæ|

(Text II 9, Text III 14)

Allæ innæ oc æktæ. sculæ wæræ [swa] sum the waræ innæn kunung
87 [W]aldemars daghæ. oc swasum stær scriuæt innæn war handfæstæ thær
wi gauæ fyrræ i Nyburgh. vndær the bæstæ mænsz insighæl thær i rikit waræ.

af] a Ab24. - hafnæ] mgl. Ab23; halnæ Ab10; hawe Ab17.18. Kap.12] sammenskr. m. foreg. Ab11. 79 Overskr.] mgl. Ab9.23.25 Ag. - skippæ] skæpper o.lign. Aa7 o.fl.; skib Ab14 Ac2 o.fl.; skibæ Ab23. 80 bondær] bønder Aa7 etc. - reszlæ] ræthsæl Ab6.14. - mæth] mgl. Ab5.9.11. - the] mgl. Ac2 Af5. 81 wæræ allæ] allæ wære Ab8.14.19 o.fl. - allæ] mgl. Aa7.9-11 Ab25 o.fl. - swasum] som Aa7.9-11 Ab9 o.fl. - the waræ] mgl. Ac2 Af4. - i] innæn Ab19.23 Aii. - kunung] kungs Ab2.3. - oc . . aræld] mgl. Ab2.3.5.9.11 Ac1 Af1. - oc] mgl. Ab18; som (saa som Ab24 o.fl.) the hauæ wæreth tilf. Aa7.9-11 Ab24.26 Ad3-5. - af] vd aff Ad2. - aræld] erild Ab12; ærildh Ab16; hærældom Ad1. Kap. 13-14] mgl. Af1. Kap. 13] mgl. Ab11; sammenskr. m. foreg. Ac1. 82 Overskr.] mgl. Ab9.12 o.fl. - gærning] gerninger Ab17; arbeyd Ab8; borghe Ab13; burgh Ab27; egtæ Aii. 83 Ænnægh . . scal] So scal man Ab5.9. - Ænnægh] Ænæghæ Ab1; Ænnæth Ab2.3; Ængæn Ab8.15 o.fl. - scal] oc tilf. Ac1. - borghæ] burg Ab12.21; bord Ab23.25.28 Ac1-3 Ae1.2 Af2-6 Ag Aii. - æth (1)] mgl. Aa10; æthen Ab9. - garthæ] gart Ab12 o.fl.; gærde Ab10. - æth (2)] ny tilf. Ab21 Ac2.3 Af5.6. - mylnæ] myllæ (mølle o.lign.) Ab7 o.fl.; mølwe Ab24; eller innæ oc ekt tilf. Ac1. 84 æn] som tilf. Ab24 Ad3. - innæn] i Ab1-3 o.fl. - vtæn . . willæ] mgl. Ab1-19. 25.27.28 Ad1.2 Ae1.2 Af2 Aii Aj. - of] mgl. Ab23 Ac1.2 Ad3 Af3-5. - the] siæluæ tilf. Ab24. Kap. 14 og 15] ombyttet Ab5.9.11 Ad3.4. Kap. 14] står efter kap. 10 Aii. 85 Overskr.] mgl. Ab9.13.23 o.fl. - innæ] ynninge Ab22. - oc æktæ] mgl. Ab12.21.22. 86 innæ] ynnynge Ab22; ydningh Ac2Ad5; winæ Ab10. - oc] allæ tilf. Ab1.2 o.fl. - æktæ] akter Ae2; thi tilf. Ab24 Ad3. - sculæ] oc tilf. Ab8; alle tilf. Aii. - swa sum] som Aa10 Ab5 o.fl. - innæn] mgl. Aa1; i Aa10.11 Ab2.3 o.fl. 87-88 Waldemars . . waræ] mgl. Ab5. 87 Waldemars daghæ] i marg. m. anden hd. Aa1. - daghæ] oc aff arild tilf. Ad4; herefter mgl. Af2. - 87-88 oc . . waræ] mgl. Ab11. 87 oc] mgl. Ac1. - swasum] som Ab28 o.fl.; ther tilf. Ab12.13.17.18. o.fl. - stær scriuæt] scriwet staar Ad4 o.fl. - stær] star Ab2 o.fl.; stander Aa7.9 o. fl. - scriuæt] mgl. Ab18. - innæn] i Aa7.9-11 o.fl. - war] warth Ab19 o.fl. - handfæstæ] handfæstingh Aa7.9-11 o.fl. 88 gauæ] gywe Ac2. - fyrræ] mgl. Aa7 Ab1 o.fl. - i] innæn Ab9. - vndær] wiid Ad4.

(15.) Vm mynt thær ny ær.

(Text II 10, Text III 16)

90 A thæt landz thing thær næst ær for sanctæ Michaels dagh scal ny mynt vp livsæ i allæ landæ. Thæn mynt i Siælænd ær. han scal wæræ. æm goth sum thæn i Iutlandæ ær.

Tillæg til Erik Glippings nyborgske forordning for Nørrejyland.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM. 454,12⁰ f. 175v (1462, samme hd. som fig.). – Ab: Stockh.Kgl.Bibl. C 50 f. 180r (1463, samme hd. som foreg.). – Ac: Arnamagn. Inst. AM. 450,12⁰ f. 159r (2. h. af 15. årh.). – Ad: Smst. AM. 442,12⁰ f. 87v (midt. af 15. årh.). – Ae: Kgl.Bibl. E don.var. 1,8⁰ f. 117v (1448). – Af: Arnamagn.Inst. AM. 445,12⁰ f. 174r (2. halv. af 15. årh.). – Ag: Smst. AM. 5,8⁰ f. 70v (1477). – Ah: Smst. AM. 28,4⁰ f. 145v (2. halv. af 15. årh.). – Ai: Smst. AM. 9,8⁰ f. 118r. (1490). – Aj: Smst. AM. 12,8⁰ p. 351 (slutn. af 15. årh.).

Artikel (1) findes i håndskrifterne tilf. i slutn. af forordningen for Nørrejyland undtagen i Aj; jf. overskriften i dette hs.

(Text II 5, Text III 17; jf. Forordn. f. Sjæll. 5 og Forordn. f. Skåne 8).

AM. 454,12⁰
175v

(1.) Thet scal och ey forbywthes af land ath føre korn, flesk, hæste æller noghre andre coste wthen meth righens radh. Wrther ok landhet till radhe, 3 ath thet scal ey wth føræs, tha scal thet gøræs witherlight om helgæ missæ ath

– the] mgl. Ab22.23 o.fl. – bæstæ] gode Air. – mænsz insighæl] mæn Ad1 – insighæl] intzeglæ o.lign. Aa7 o.fl.; ingetz segell Ab24; wisekhett Ab27. – thær] the Ab9; som Air; tha tilf. Ab22 Ad3.5 Ae1 Air. – i] hans tilf. Ad3. – rikit] wort rigæ Ab7.8.12. 13.15–18. – waræ] paa then tiidh tilf. Ab23. Kap.15] mgl. Ab9.13.23.28 Ac2.3 Af3.4 Ag Aj; sammenskr. m. foreg. Ac1; sammenskr. m. kap. 12 Ab11 (jf. ovf.). 89 Overskr.] mgl. Ad5. – Vm] mgl. Ab25. – mynt . . ær] ny mynt Aa7.9–11 Ab1–3 o.fl.; mynt Ab11.24 Ad4 Air Af1. 90 A] mgl. Ab1.5.7–10.15–18 o.fl. – thæt] mgl. Af6. – lantz] mgl. Ab24 Air. – thær] mgl. Ad2 Air. – ær] mgl. Ae2 Air. – for] mgl. Ab10.11; æftær Ab1.5–7 o.fl. – Michaels] Michaelis Ab12.23; mis tilf. Ab10; missæ tilf. Ab27 Ad1. – dagh] tha tilf. Aa7.9–11 Ab6–10 o.fl. 91 livsæ] liusæs Ab21 o.fl. – i] offuer Ab5.9.11; a Af1. – allæ] mgl. Af1. – landæ] om kringh tilf. Ab23 Ad3. – Thæn . . ær] mgl. Ab1.5–24 o.fl. – han] mgl. Ad5; hwn Aa7.9.11; æn Ab2.3. – æm] vm (el. om) Aa7. 9–11 o.fl. 92 thæn] ther tilf. Ad5. – Iutlandæ] Iwthland o.lign. Aa7.9–11 o.fl.; Laaland Ad5.

Overskr.: In fine etc. Hantfestningh Erici regis fillii Cristofferi Aj; Om forbudh Ah. 1 och] mgl. Ah. – land] landet Ai. – føre] føres Ah. – flesk] eller tilf. Ad. 2 radh] fulbordh oc tilladelse tilf. Ah. – thet] mgl. Ag. 3 føræs] føre Aef. – thet] mgl. Ade. – gøræs] gøre Aef. – witherlight] witherligh Aa. – om] ath Ae. – helgæ missæ] haligh møs Ae; helligmis (hælgæ myssæ Aj) dagh Agj. – ath] ther tilf. Ae. 3–4 sitherstæ] siste

176r sitherstæ, och sithen scal hwerken|| foghet æller andre men hawe wald till
thet aar ath lowe thet noker burth ath føre.

Artiklerne {2} og {3} er i AM. 9,8^o indført umiddelbart efter forordningen for Nørre-
jylland og foran Tillæg I, se ovf. *Ai*. Ang. det første stykke jf. Forordn. f. Sjælland 13 og
Forordn. f. Skåne 11.

AM. 9,8^o
117v {2.} Kong æller nogher man aa hans wegnæ skullæ aldrih tindæ tagæ
vden for lantz tyrfft oc *meth* biscops raath oc bæstæ mæn i righet oc gøra
wissæ æffther theres raath. Ængen mæn skullæ oc kirckens tindæ kiøpæ,
9 ther førre aagæ kirken at gialde.

Vm lagsøct man.

{3.} Um nogher man felles rætteligh loglig oc skelligh till iii mark æller
12 meræ oc wil æy bødæ, æller oc han seygher, ath han hauer æy tiil at bødæ
meth, æller han kan æy borgen for sægh fongæ, thaa skall han *meth* fuld
witnæ trøswar till kræwes a tingi ath rættæ for sægh. Will han ey tha rættæ,
15 som han ær loglig til feld, haffæ sex vgher dagh fram, oc siden lade hanum
118r mæles|| fritlæs a lantz ting, swo som sand| mæn haffdæ hanum fritlæs sworet.

Text II.

A: tabt. – *Aa*: Kgl.Bibl. E don. var 3,8^o f. 135v (slutn. af 14. årh.). – *Ab*: Uppsala
Univ.Bibl. H 122 f. 78r (1. halv. af 15. årh.). – *Ac*: Ribe rådstuearkiv. Ribe hånd-
skriftet af Jyske lov f. 112v (midt af 15. årh.). – *Ad*: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 66r
(1465).

{1.} Vm kirki tindæ.

(*Text I 1, Text III 1–3; jf. Forord. f. Sjæll. 13*)

E don. var.
3,8^o 135v

3 Kirki wæri skulæ sælæ kirki tindæ sum the mvghæ dyræst vtæn wild och
swik. och the skulæ galdæs vm pingæsdagh at sistæ. ællær liggæ for kirkins

Adi. 4 hwerken] hwerki *Ac*. – foghet] vmbotz man *Ai*. – æller] nogre *tilf.* *Ai*. – andre
men] annen man *Ad.* 4–5 hawe. . burth] giffue loff vt *Ad.* 4 hawe] herefter *mgl.* *Ae*
(*blad mgl.*). – thet] i thet *Ahi.* 5 thet] *mgl.* *Ai*. – noker] noget *tilf.* *Ah*; man thølligh
coster *tilf.* *Ai*.

Overskr. til forordningen: Hær vp takæs ny logh *Ab*; Hæræ begyndæs then ny hand-
fæstæning ther koning Erik gaff ther koning Cristoffærs søn war *Ac*; Kirke skrowen
Ad. Prolog: Thennæ logh gaff koning Cristofers søn æfftær wor hæræ war fød war
gangæt oc firæ sinnæ tiugh winter oc firæ winter then vgæ næst for pinx dagh *meth*
hans gothæ mæns rath i Nyburgh *Ac.* 1 tindæ] wæri *Ab.* 2 sælæ] *mgl.* *Ad.* – kirki]
kirkiæns *Ab.* – tindæ] tyændæ *Ab*; swa *tilf.* *Ab.* – dyræst] dæræstæ *Ab.* – wild och]
allæ *Ab.* 3 pingæsdagh] pinxdagh *Ac*; pinzedagh *Ad.* – at] thet *tilf.* *Ac.* – liggæ]

dom. ¶ Kung æt nokræ men af hans wæghnæ skulæ æi tind takæ vtæn for
 136 r landz thirft och mæt biscops raath och bæ||sta mensz i riki. och gøræ thæræ
 6 wissæ for mæt thæræ raath. ¶ Ængi man skal och tindæ takæ och kōpæ
 thæræ firræ ær kirki giald skildygh.

(2.) Vm hof.

(Text I 2, Text III 15)

9 Hoof skal hwært aar wæræ i Nybyrgh a sancta trinitatis dagh.

(3.) Vm hvsfrith och hæmmæ søkæn.

(Text I 3-7, Text III 4-8 a)

Hwilk man thær fær mæt rathæt raath til mansz hvsæ. ællær hans garth.
 12 ællær til thet hws ællær garth thær man hauær hærbarth i takæt. och dræ-
 136 v pær. ællær hamlær. ællær sæær hanum. tha then thær for||man ær i the
 gærning och swa hans fælghær mistæ thæræ hals. och thæræ boos löt. half
 15 takæ kung och halft hin thær skathæ fæk. ællær hins æruing. forthy. at for
 hvsfrith skulæ the bōthæ hals och boos löt yuær ræthæ bōthær. ¶ Æn fangæs

liughæ *Ab.* 4 dom] *herefter nyt kap. m. overskr.:* Vm tynda *Ab.* - Kung] konnigæ *Ab.*; konung *Ad.* - æt] æth *Ac.*; ællær *Abd.* - nokræ men] nogher man *Ac.* - af] pa *Ad.* - æi] aldrih *Ab.* - tind] tyændæ *Ab.*; tindæ *Ad.* 5 landz] landsæns *Abd.*; landens *Ac.* - thirft] thørft *Ab.*; tharfft *Ac.*; thærff *Ad.* - oc mæt] æffter *Ad.* - och (1)] meth the *tilf. Ad.* - mensz] mæn *Ab.*; tillad *tilf. Ad.* - riki] rikæt *Ab-d.* 5-6 och (2) .. raath] *mgl. Ac.* 5 thæræ] *mgl. Ab.* 6 wissæ] wessen *Ad.* - for mæt] æftær *Ab.* - raath] *her- efter nyt kap. m. overskr.:* Och vm tyndæ *Ab.* - man] *mgl. Ad.* - tindæ] kirkins tyænd *Ab.*; kirketinde *Ad.* - takæ och] *mgl. Ab.* - och (2)] i *marg. Aa.*; eller *Ad.* 7 thæræ] thær *Ab-d.* - firræ] fyrræ *Ab etc.* - ær .. skildygh] aghæ kirki at gialdæ *Ab.* - ær] æt *Aa.* 8 *Overskr.]* Nær hoff scal wæræ *Ac.* - hof] i Nyborgh *tilf. Ad.* 9 Hoof .. aar] Hwærth aar scal hoof *Ab.* - hwært aar] *mgl. Ac.* - Nybyrgh] Nyborgh *Ab-d.* - sancta .. dagh] then søndagh ther næst ær æftær pingesdagh *Ab.* - dagh] søndagh *Ad.* 10 och .. søkæn] *mgl. Ab.* - hæmmæ søkæn] hiemmesøghning (*derefter tilf. m. rødt:* Hiemfreds brvth meth radhet radh) *Ad.* 11 thær] sum *Acd.* - fær] færær *Ab.*; far *Acd.* - mansz] annen mands *Ad.* - hvsæ] hws *Ab-d.* - ællær] æth *Ac.*; i *tilf. Ad.* 12 ællær (2)] æth *Ac.* - hærbarth] hærberægh *Ab.*; hærbergh *Ac.*; hærberghe *Ad.* - i] *mgl. Ad.* - takæt. och] *mgl. Ab.* - takæt] eller kirki *tilf. Ac.* - och] thær *tilf. Ad.* 13 hamlær] hamlæt *Aa.* - ællær sæær] sæær eller slaar *Ad.* - sæær] sæærær *Ab etc.* - hanum. tha] *mgl. Ab.* - hanum] eller vfyrrer bonden hans husfrvæ eller noghen hans hion eller gæster *tilf. Ad.* - the] *mgl. Ab.* 14 gærning] giæringæ *Ab.*; geminger *Ad.* - swa] *mgl. Ab.*; alle *tilf. Ad.* - fælghær] fylgher *Abd.*; fylligh æræ *Ac.* - thæræ] *mgl. Ab.* - hals .. löt] boos loth oc theræ hals *Ac.* - boos löt] howidlodh *Ad.* - löt] loth *Ab.*; *jf. foreg.* 14-15 half .. kung] æn theræ boos loth tagher koning half *Ac.* 14-15 half takæ] takæ half *Ab.* 15 kung] konug *Ab.*; konung *Ad.* - halft .. fæk] hin bondæ ther scathen fæk half *Ac.* - hin] then *Ab.* - skathæ] skathen *Ab.* - hins] hans *Ab-d.* - æruing] arwingæ *Abd.* - forthy] oc forthy *Ab.* 16 hvsfrith] oc gardfredh *tilf. Ad.* -

the æi a færskæ gærning och dylæ the. tha skulæ the wæriæz mæt hæræsz
 18 næfnænd. ¶ I hæræsz næfnæn skulæ v wildich men wæræ. och them skal en v
 1377 wildugh men næfnæ. ¶ Æn thæssæ gærning skulæ swa fylgæs. at a eth|| thing
 skal man kæræ och annæt stæfnæs næfnænd. och a thet thrithi skal swæræs.
 21 och thet skal tho swa vndær standæs at logh maal i thæssæ brõtæ skal fyrst
 swa delæs. sum i logh book ær skriuæn. och sithæn thet loghmal ær fuld.
 tha skal thet hvsfrith brõtæ livsæs innæn sæx vkæ. sithæn thet first løgh
 24 mal ær gangæn. ¶ Æn livsæs thet æi innæn sæx vkæ. delæ mæt næfnænd i
 kyn. Thet skal och wiutæs at af thæssæ hæræsz næfnænd skil a. tha skal thet
 137v standæ.|| thær flæræ men gørthæ. vtæn of biscop och attæ gothæ men i bygd
 27 sighær them igiæn. ¶ Æn hwa sum for winnæs i thæssæ hæræsz næfnænd at
 hin gørthæ v ræt. gildæ fyrtingæ marc. och hwilkæn en of næfnænd men wil
 æi swæræ. gildæ och firtivghæ marc. och thes firtivghæ marc takæ halfæ
 30 kuning. och half hin thær skatæ fæk. ¶ Æn hwa sum hvsær then thær frith-
 løs wrthær for thæssæ sakæ. gield tolf marc. for hwært sinnæ. och af thæssæ

skulæ . . bøthæ] skal aldtiidh bødhes *Ad.* – the bøthæ] mæn gieldæ *Ab.* – boos löt]
 bos loth *Ab.*; howidlohd fore *Ad.* 17 gærning] gærningæ *Ab.*; gerninger *Ad.* – dylæ]
 dylia *Ab.* – tha . . the] *mgl. Ab.* 18 næfnænd] *herefter nyt kap. m. overskr.:* Vm hærids
 næfnænd *Ad.* 18–19 I . . men] næfnændæ mæn sculæ v wildughæ *Ab.* 18 I] *mgl. Ad.* –
 hæræsz] hwærth *Ac.* – v . . men] v wildige *Ad.* 18–19 en . . næfnæ] næfnæ en vwildugæ
 man *Ab.* 18 en] *mgl. Acd.* 19 wildugh] wildige *Ac.*; wildughe *Ad.* – men] *mgl. Ad.* –
 Æn] som *Ad.* – thæssæ] *mgl. Ab.* – gærning] gærningæ *Ab.* – skulæ] skal *Ab.* – fylgæs]
 fylghe oc the scule følghes *Ad.* – at a] *mgl. Ab.* – eth] en *Ab.* 20 skal man] sculæ mæn
Ac.; scule the *Ad.* – och (1)] *mgl. Ab.*; a *tilf. Acd.* – annæt] annæn *Ab.*; thet annæth thing
Ac. – stæfnæs næfnænd] skal nefnd næffnes *Ad.* – stæfnæs] næfnæs *Ab.*; *jf. foreg.* –
 næfnænd] næffnyng *Ac.* – och (2) . . swæræs] *mgl. Ac.* – a thet] *mgl. Ab.* – skal] *mgl. Ab.*
 21 och] *mgl. Ab.* – tho] *mgl. Abd.* – standæs] stændæs *Ab.* – brõtæ] brutæ *Ab.* – skal]
mgl. Ab. 22 swa] *mgl. Ab.* – sum] swa som *Ab.* – book] bokæn *Ab.* – ær skriuæn]
 stander *Ad.* – skriuæn] schreuet *Ac.* – fuld] *mgl. Ad.* 23 brõtæ livsæs] bõtæ *Ab.* –
 brõtæ] *mgl. Ac.*; brut *Ad.* – first] fyrstæ *Acd.*; fyrmer *Ab.* – løgh] logh *Ab. etc.* 24
 gangæn] gangæth *Ac.* – delæ] dylæ *Ac.*; tha dylia (thet *tilf. Ad.*) *Abd.* – næfnænd]
 næfnænd *Ab. etc.* 25 skal . . wiutæs] sculæ mæn oc witæ *Ab.* – wiutæs] withæs *Acd.*;
derefter overstr. af (*jf. næstflg. ord*) *Aa.* – at] *mgl. Ab.* – hæræsz] *mgl. Ac.* 25–26 skal
 (2) . . standæ] standæ thet *Ab.* 26 thær] thet *Ad.* – men (1)] *mgl. Ab.* – gørthæ] gøræ
Abc. – of] *mgl. Ab.* – i bygd] *mgl. Ad.* 27 sighær] sighær *Ac.*; sightet *Ad.*; witæ *Ab.* –
 igiæn] i geen *Ab-d.*; tha wæræ thæt stathig *tilf. Ab.* – Æn . . næfnænd] Hwilk en i thæssæ
 hæræs næfnænd. for witnæs *Ab.* – winnæs] witnæs *Ac.*; *jf. foreg.* 28 hin . . ræt] han hawær
 vræth giørth *Ab.* – hin] han *Ac.* – gieldæ] oc *tilf. Ac.* – fyrtingæ] fiughærtiughæ
Ab. 28–29 och . . marc (1)] *mgl. Ac.* 28 hwilkæn] hwilk *Ab.* – of] af *Abd.* – næfnænd]
 næfnændæ *Ab.* – men] mennene *Ad.* 28–29 wil æi] æi wil *Abd.* 29 gildæ] gieldæ *Abd.* –
 och (1)] *mgl. Ab.* – thes] thessæ *Acd.*; af thæssæ *Ab.* 29–30 halfæ kuning] konugh
 half *Ab.* 30 half] half *Abd.* – skatæ] scathæn *Abc.* – fæk] æn dylia thet. tha dylia
 thet meth næfnænd i kyn *tilf. Ab.*; *herefter nyt kap. m. overskr.:* Hwa som husær fryth-
 løsæ man *Ab.* – Æn] *mgl. Ab.* – hwa] swa *Aa.* – thær (2)] som *Ad.* 31 gield] gieldæ

138r tolf marc takæ|| kung sæx marc. och hin thær skatæ fæk. Och alt thet thær
 33 nv ær melt vm hvsfrith thet samæ gømæs af the brøtæ brythtæs i kirkæ. ¶
 Æn hwa sum kvmær mæt raathæt raath til mansz garth. ællær hvs. ællær
 36 til then garth ællær hws thær man hauær hærbærgth i. och misfyrmær hvs-
 bond ællær hans husfrø illæ. och fangær han tha skathæ. tha bøthæs thæræ
 ækki for. tho skal thet mæt sannænd letæs hwat hællær han fæk skathæ for
 ræt skild ællær æi.

39 (4.) Vm oræ.||
 (Text I 9, Text III 9)

138v Of nokær man fællær skiallich at logum til thre marc ællær mææ. och
 wil æi bötæ. ællær han sæghær at han hauær æi til at bötæ. ællær kan æi
 42 borghæ for sik fangæ. tha skal han mæt fult witnæ thrysæ til krafæs a thingi
 at rættæ. wil han æi rættæ sum han ær løglich til fæld. haf sæx vkæ dagh
 fram. och sithæn latæ hanum mælæ frithlæs a landz thing.

45 (5.) Vm forban.
 (Text III 17, jf. Forordn. f. Sjæll. 5)

139r Æi skal for bivtæs af land at føræ korn ællær flæsk. ællær hæst. ællær
 nokræ|| andræ køstæ. vtæn mæt landz raath wrthær och land til rathæ at

Ab etc. - sinnæ] ther han husær hannum *tilf. Ab.* - och] *mgl. Ab.* - thæssæ] the *Ab.*
 32 takæ] hawæ *Ab.* - och] sæx *tilf. Ab;* sex marc *tilf. Ad.* - skatæ] skathæn *Ab.* -
 fæk] sæx *tilf. Ac.* - thær (2)] *mgl. Ac.* 33 gømæs] giøme *Ab.* - af the] om swo dan
Ad. - the] thæssæ *Ab.* - brøtæ brythtæs] brythæ *Ac.* - brøtæ] brotæ *Ab.* - brythtæs]
 gørs *Ad.* - i] a *Ab.* - kirkæ] herefter nyt *kap. m. overskr.:* Vm sag meth rathæt rath
Ab. 34 Æn] *mgl. Ab.* - hwa] swa *Aa.* - mæt . . garth] vti een mands gardh mædh
 radhet radh *Ad.* - raathæt] rathæn *Ab.* - ællær] æth *Ac.* 34-35 hvs . . ællær] vti thet
Ad. 34-35 ællær (2) . . hws] *mgl. Ab.* 35 til] *mgl. Ab.* - ællær hws] *mgl. Ab.* - hauær]
 taghet *tilf. Ac.* - hærbærgth] hærbærigh *o. lign. Ab etc.* - i] ællær i kirki *tilf. Ac;*
 taghet eller gardh *tilf. Ad.* - misfyrmær] hamlær *Ab.* 36 ællær . . illæ] illæ. ællær hans
 hion *Ab;* hans husfrvæ. hans hion eller gæster *Ad.* - illæ] *mgl. Ac.* - tha (1)] ther
Ac. - skathæ] offuer haffue han thet for hiemme gæld *tilf. Ad.* 36-37 tha (2) . . ækki]
 oc æy bøthes ther *Ad.* 37 ækki] ey *Ac.* - for] æn wrthær han dræpæn. liggix a sinæ
 eghnæ wærki *tilf. Ab.* - tho] tha *Ab.* - sannænd] sannændæ *Abd;* mæn *tilf. Ab-d.* -
 letæs] vdledhes *Ad.* 38 skild] skyld *Ab etc.* - ællær] æth *Ac;* oc *tilf. Ad.* 39 Overskr.]
 Vm orghæt man (*m. rødt er tilf.:* Vm iii marcs sagh *Ad*) *Abd;* Vm orægh *Ac.* 40 fæl-
 lær] fællæs rættælikæ loghligh oc *Ab;* fallær for brøthæ *Ac.* - at logum] *mgl. Ab;*
 jf. foreg. - ællær] af *tilf. Ab;* at *tilf. Ad.* 41 bötæ] meth *tilf. Ad.* - kan] han *Aa.* 42
 borghæ . . fangæ] fange borghen fore segh *Ad.* - for . . fangæ] fangæ for segh *Ac.* -
 fult] fullæ *Ab.* - thrysæ] thrøsæ *Ab;* tysæ *Ac;* the saghe *Ad.* - til krafæs] tilkreffue
Ad. 43 rættæ (1 og 2)] rætæ *Ab.* - han (1)] hanum *Ac;* tha *tilf. Ab.* - æi] *mgl. Ac;* tha
tilf. Ad. - rættæ (2)] hauæ sex vgæ fram *tilf. Ac;* jf. *ndf.* - løglich] loghlik *o.lign. Ab*
etc. 43-44 haf . . fram] *mgl. Ac;* jf. *ovf.* 43 haf] hawæ *Abd.* 44 mælæ] mælæs *Abc.* -
 thing] sum sannændæ mæn hafthæ hannum frithlæs sworænæ *tilf. Ab.* 45 Overskr.] Hwa

48 thet skal æi vt fōræs. tha scal thet gōræs witlicht vm hælghæn mis at sisztæ.
och sithæn skal hwærkæn fōghet ællær andræ men hafæ wald til thet aar
ær lōsæ thæssæ kostæ vt af land at fōræ.

Hertil føjer Ab følgende kapitler.

Upps. H122
80 r

(6.) Hwilt klæthæ lowænd ær.

(Text I 10, Text III 10)

Hwa som andræ klæthær hauær. æn helæ ællær half skyftæ skal en
80v wæghæn. och|| half annæn wæghænæ ræt nithær gialdæ konng sinæ fyrtiughæ
54 mark.

(7.) Vm skip læthingæ.

(Text I 11–12, Text III 11–12)

Af konng thōrf with at biuthæ sin læthing vt tha sculæ the faræ swa som
57 the foræ i koning Waldæmars daughæ. oc wæghæ vp theræ hafnæ. æ(n)
thærf koning æi skip læthingæ. tha scal giældæs twa mark pænningæ af
hafnæ. ¶ Allæ skip thær bōndær sculæ rethæ. the sculæ wæræ swa som the
60 waræ af aræld i kung Waldæmars daughæ.

(8.) At mæn sculæ æi nōthæs til at gōræ burghæ. mylnæ.

(Text I 13, Text III 13)

Ængi man skal gōræ burghæ mylnæ konngs. ældær garthæ m(e)ræ æn
63 the giōrthæ i konug Waldmars daghæ. vtæn af the williæ

(Text I 14, Text III 14)

(9.) Allæ innæ oc allæ æctæ sculæ wæræ swa sum the waræ i konng
81r Waldæmars daghæ, oc standær scriwæn i war handfæstæ|| thær wi gawæ
66 i Nyburgh vndær the bæstæ mæns raath innæn rikæt war.

(10.) Hwænnær mynt liusæs.

(Text I 15, Text III 16)

Thæn landz thing thær ær næst far *sanctæ* Mykæls dagh scal ny mynt
69 hwærth ar vp liusæs i allæ landæ

af land ma fōræs *Ab*; Vm forboth *Ac*d. 46 *Æi*.. bivtæs] Forbiythæs scal *Ac*. – *Æi*
skal] Tæth scal æi *Ab*. – fōræ] fōræs *Ab*. – ællær] *mgl. Ab*. – hæst] hæstæ *Ab*-d. –
ællær (3)] *mgl. Aa*; æth *Ac*. 47 kōstæ] costæ *Ab*-d. – vtæn] thet *tilf. Ac*. – land]
landæth *Ab*. – rathæ] rath *Ab*. 48 vt] *mgl. Ab*. – tha scal] thal *Aa*. – witlicht] witæ-
licht *Ab*; witterlicht *Ac*d. – hælghæn mis] hælghæn myssæ *Ab*; hæligh missæ *Ac*;
hælghemōsse *Ad*. – sisztæ] thet sithæst *Ac*. 49 skal] *mgl. Ab*. – fōghet] fōghæth *o.lign.*
Ab etc.; embidman *tilf. Ad*. – ællær] æth *Ac*; nogher *tilf. Ad*. – andræ] annæn *Ab*.
– aar] ær *Ab*; *jf. flg.* 50 ær lōsæ] at lowæ *Ab*-d. – thæssæ kostæ] thæsskins *Ab*. – vt..
land] bort *Ab*. Kap. 6–10] *mgl. Aacd, de er i Ab nummereret X-XIIII.* 57 æ(n)] æy
Ab. 62 m(e)ræ] moræ *Ab*.

Text III. Text sammenarbejdet af text I og II. 15. årh.

A: tabt. – *Aa:* Stockh.Kgl.Bibl. C 43 f. 158v (midt. af 15. årh.). – *Ab:* Arnamagn. Inst. AM. 446,12^o f. 102r (1486). – *Ac:* tabt. – *Ac1:* Arnamagn.Inst. AM 16,8^o f. 226v (slutn. af 15. årh., samme hd. som fig.). – *Ac2:* Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3135,4^o f. 219v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og fig.). – *Ac3:* Smst. Gl.kgl.sml. 3136,4^o f. 223v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – *Ac4:* Udg. af Jyske lov 1504 f. CCV v. – *Ac5:* Oslo Univ.Bibl. 84,8^o f. 18v (1501). – *Ac6:* Arnamagn.Inst. AM 12,8^o p. 246 (c. 1500). – Hertil slutter sig de yngre hss. Stockh.kgl.Bibl. C 97 f. 224v (2. halv. af 16. årh.) og smst. C 59 f. 96r (2. halv. af 16. årh.). De går begge tilbage til de trykte udgaver.

Tryk: Brandis udgave af Jyske lov 1504 (se ovf.); Ghemens udg. af Jyske lov 1508 f. Fiii v (efter Brandis' udg.).

Stockh.C43
158v

Thinne logh gaff koning Erik, Cristofers søn, æffther ath vor herre var
fødh m cc lxxx quarto then vgæ næst for pingze dag meth hans gode mænsz
3 raadh i Nyborgh

(1.) Om kirki tinde.

(*Text I 1; Text II I a*)

159r Kirki verizæ skullæ sæle kirki tinde, so som the vorde ower iænne meth
andrer kir||ki mæn, huat han gialdhær ath rætte værdh. The ther tinde kiøbe,
gialde the ey for pinges dag, tha være the vnder kirkins dom e til the gialde,
so som kirki logh ær.

(*Text II 1 b*)

9 (2.) Kongen eller nogher man pa rigens vegne skulle alder thind tage
vdæn for landens thørff och meth biskops raadh och bæste mæn i righet och
giøre vissæ æffther thieræ radh.

(*Text II 1 c*)

12 (3.) Ingæn man skal och kirkins tind rade heller kiøbe, ther førre ær
159v kirkin noghet skyl||dugh ath gialde.

Overskr. til forordningen: Constitucio regis Erici prioris Erici filii data Nyburg etc. *Ab;* Constitucio Erici regis proris Erici filii (prioris.. filii *mgl. Ac2-4) Ac1-4.6;* Constitucio Erici regis Datie filii Christophori regis y Nyburgh *Ab5. 1 Cristofers]* anden Erickes *Ab Ac1-6. 1-3 æffther.. raadh] mgl. Ab Ac1-6. 3 Nyborgh] Wiborgh Aa. 4 Overskr.] mgl. Mss. 5 Kirke] Fforsth at kirke Ab. – kirki] kirkins Ab etc. – so] mgl. Mss. – the] nuttest tilf. Ac6. 5-8 vorde.. ær] mowe dyrest wden wildh oc swigh och (at *Ac5*) the ther køpte (ther køpte *mgl. Ac1-6*) skwle gielde om pingx dag at siderst (siithe *Ac1-5*) eller ligge wnder kirkens doom *Mss. 10 thørff] therff Ab etc. – i] mgl. Ac2.3. 12 skal] mgl. Ac6. – heller] eller Ab etc. 12-13 ær.. skyldugh] aathe kirken noghet (mgl. *Ac1-6*) Mss. 13 gialde] herefter følger kap. 15 Mss.; jf. *Text I.***

(Text I 3, Text II 3 a)

15 (4.) Hwo som far *meth* radind radh til andens mansz hws och gard heller
 til *thet* hus heller gard, *ther* man *haffwer* hærberig i, och dræber eller hamler
 heller særær hosbwndh ellær hosfrv eller hion heller gæster, hellær om man
 18 brydhær kirki fredh i kirki, vordher han grebæn *meth* færskæ giærningh, then,
 thær forman ær, oc hans til fylgær mistæ halss, och thieræ howeth lod eller
 160r booslodh halff tage|| *koningæn* och halff then, *ther* skade fæk, eller hans
 arffwing, forthy ath for hwsfrid brøde skal bødís halss oc howet lodh *ower*
 21 rætte bødær. Æn vorder han dræbæn, tha taghæ hans arffwingh halff boos-
 lod vidh kongæn oc *ther* til rætte bøder, so som i logh|bogh stander skreff-
 wen. Æn fonges the ey at færskæ giærningh, tha være the vidh hærretz
 24 næffnd. Tha skal ombotz man *meth* hærretz mænsz radh næffnæ ien v
 160v vildugh man, och han sk||al sidæn næffne tolf w vildughæ mæn och ey
 hans obænbare v vænnær. Tho ma han, ferræ æn han kiærær hwsfridh
 27 brøde, fyllighæ hans logh maal, huad vid hanum ær brøth, so som logh|bogh
 til segher. Hwo som husfridh brøde vil kiæræ, tha *haffwer* han sex vgher
 dagh, æffter ath hans andhet log|maal ær ganghet, ath kiæræ hwsfredh
 30 brødhæ. Æn kiærer han ey indhen sex vgher, æffther hans andhet logmal
 161r ær gonghet, tha dy||læ han *meth* næffnd i kiøn *ther* for sagh ær.

(5.) Om gardfred.

(Text I 4, Text II 3 b)

33 Hvsfrid och gard frid och kirki fridh skal so fylliges, ath aa *thet* fyrste
 thing scal lywses oc kiæres, ath vidh hanwm ær broth husfridh, a *thet*
 anneth thing tha skal næffnes herredz|næffndh. Och a *thet* tridiæ thing

14 Hwo som] Hwilke (Hwilken *Ac1 etc.*) man (*ther tilf. Ac1-6*) *Ab Ac1-6*. – radind]
 rathen *Ab Ac4*; radhet *Ac1-3.5*. – til] y *Ac6*. – och] eller *Mss.* – gard] eller kyrcki
 tilf. i *parentes Ac5*. 15 heller] then *tilf. Ab*. 15–16 dræber . . særær] vffyrmer annæn
 oc dræbær eller saarer eller berær eller *Ab6*. 16 hosbwndh . . hosfrv] husbondhen
 eller husfruen *Ac2-6*. 17 færskæ] *mgl. Ac1.6*. – giærningh] gerninger *Ac2-5*; herefter
mgl. Ac6 (indskrivn. afbrudt). 19 halff (2)] tage *tilf. Ac1-5*. – skade] skaden *Ab etc.*
 20 arffwing] arwinghe *Ac2 o.fl.*; owær rette bøder *tilf. Ac5 (jf. nedf.)*. – howet] boos
Ac 1-5. 21 taghæ] aff *tilf. Ac5*. – arffwingh] arwinghe *Ac1 etc.* 21–22 booslod] howet
 lod *Ac5*. 22 oc . . til] øwer *Ab*; *ower Ac1-5*. – oc *ther*] *tilf. i marg. m. anden hd. Aa*.
 – logh bogh] logboghden *Ab o.fl.* 23 at] met *Ac5*. – giærningh] gerninger *Ac1 o.fl.*
 24 *meth* . . næffnæ] nefne *meth* hæræthz menz raath *Ac1-5*. 25 sidæn] *mgl. Ac1-5*. –
 w vildughæ mæn] men vwildughe *Ac1-5*. 26 obænbare] openbarlighe *Ac1-5*. – han
 (2)] *mgl. Ac5*. 28 til segher] seier til *Ac1-5*. – Hwo] Item hvo *Ac5*. 29 æffter ath]
 end sithen *Mss.* 30 æffther] at *tilf. Mss.* 31 han] *thet tilf. Ab etc.* 32 Overskr.] *mgl.*
Mss. 33 Hvsfrid] brøde *tilf. Mss.* – *thet*] then *Ac1*. 34 kiæres] kære *Ac1-5*. 35 tha]

36 skulle the suære. Do moge mæn ey andre neffne æn the same mæn, thær
 a thingi ære. Æn vordhær *thet* swo, ath *them* skill a, at the suære ey alle
 161 v ieth, tha stan||dær *thet*, ther the flietæ giordæ, vthen biskop och ottæ godhæ
 39 mæn indhen bygde sigæ them a modh, tha standær *thet* ther the winde.
Thet same ær logh, om de suæræ alle ieth.

(Text I 5, Text II 3 c)

(6.) Hwilkæ man for windis i thissæ hæretz næffnd, at han swær v ræth,
 42 gialdhæ xl mark. Och hwilke man som ey wil suæræ, ther loghlig ær til
 næffnd, gialdhæ æm myghet. Thissæ pæning tagher koningæn halffwæ oc
 halffwæ hin, ther skaden fæk.||

(Text I 6, Text II 3 e)

162 r (7.) Hvo som far *meth* raadindh raad i bwndens hws heller gard heller
 i kirki och v fyrmer anten hosbwnd heller annen man, som sagd ær, och
 vorde the stærker, ther for ære, oc fongæ the noget skade, ther arad vedhæ,
 48 hellær vorder dræbæn *meth* alle, haffwe hiæmmelgiald och liggæ a thieræ
 egæn gierningh. Æn om man ewær om, huad heller hinæ finghæ skade a
 162 v thieræs sagløss maal heller ey, *thet* skulle sanne mæn vth lede,|| och skal
 51 fylligis sa som hærwærki.

(Text I 7–8, Text II 3 d)

(8.) Hvo som hærberger noget man, ther for windis *meth* thissæ saghæ,
 som sagd ær, tha veriæ sigh *meth* næffndh i kiøn, aff han dyl, fallær han
 54 ath kiøns eedh, bødæ tolff mark pæningh, och *them* taghæ kongæn halffue
 oc halfwe hin, ther skaden fæk. Ombotzman och hin, ther skadhæ fæk,

mgl. Mss. – Och] *mgl. Mss.* – thing] *mgl. Ac2.3.* 36 the suære] swærie vwildughe men *Ac1*; vwildughe men til (*mgl. Ac4*) *Ac2-4.* – moge mæn] maa han *Mss.* – andre neffne] neffnæ ander (andhre) *Mss.* 36–37 the..ære] tha ære aa tinghi *Mss.* 37 vordhær..skill] skill them *Mss.* 37–38 at..ieth] *mgl. Mss.* 39 bygde] bygden *Ac2-5.* – tha] tho *Ac5.* – ther] *mgl. Ac1-5.* – winde] withne *Ac1-5.* 40 *Thet*..logh] Then samme logh er *Ac1-5.* – ær] oc *tilf. Ab.* 41 Hwilkæ] Hwilkhen *Ac1-5.* – man] ther *tilf. Ac2-5.* – windis] vitnes *Ac5.* – i] met *Ac5.* – næffnd] ffor hwsefridbrøde *tilf. Mss.* 42 hwilke] hwilkhen *Ac1-5.* – som] *mgl. Mss.* – ther..ær] logligh (loglighe) *Mss.* 43 æm myghet] xl marck *Mss.* – Thissæ pæning] oc them *Mss.* 44 hin..fæk] then ther sagh giffwer *Mss.* 45 raadindh] rad *Ab*; raadhæ *Ac1-5.* – hws..gard] gaart eller hwss *Mss.* 46 i] *mgl. Mss.* – hosbwnd] hwsbonden *Ab*; bondhen *Ac1-5.* 47 noget] *mgl. Mss.* 49 egæn] *mgl. Mss.* – gierningh] gerningher *Ac2-5.* 51 hærwærki] herrewerck *Ac1-5.* 52 hærberger] herbergærer *Ac1 o.fl.*; hwsser *Ac5.* – ther] so *tilf. Ac5.* 53 aff..dyl] *mgl. Mss.* 53–54 fallær..bødæ] eller giffwe *Mss.* 54 taghæ] tagher *Ac2 o.fl.* 55 hin (2)] then *Ac2.* – skadhæ fæk] feck skaten *Ac5.* 56 ee] *mgl. Mss.* – hwilkæ]

163r moghæ bodæ dielæ thissæ dielæ, ee hwilkæ ther helder wil, for thy ath the
eyæ bodæ then ræth, ther|| til hør.

(9.) Aff man vorder feld.

(Text I 9, Text II 4)

Uordhær nogher man feld til xl marks sagh hellær for nogær andræ sage,
60 ther hanum bær ath bøde for, so som aff han berær heller særær eller røff-
wer, och wil ey bødæ heller och, at han siger, at han hawer ey ath bødæ oc
kan ey borgh for sig fonge, tha skal han haffwe sex vghæ dagh, æffthær ath
63 han ær lagfeld a thingi, antigh ath bøde heller ath sætte borgæ. Æn giør
163v han hwærkæn innen sex vghe dagh, tha|| fare han som andre fritløss mæn.

(Text I 10, Text II 6)

(10.) Hwo som hawer andre cleder æn hielæ eller halff skywffte ræt
66 nedergent op och nedher, gialde koningæn xl mark.

(Text I 11, Text II 7 a)

(11.) Aff koningæn bywder ledingh vth, tha skulle the huær fare, som
the foræ i konge Valdemars daghe, antig ath giøræ thet, kongen them be-
164r dhær ellær ath op veghe thieræ haffnæ. Æn tørff han ey skib ledingh vidh,
tha hawæ han too mark pæn||ningh aff huær haffne.

(Text I 12, Text II 7 b)

(12.) Alle skippæ, ther byndher skulle redhæ thieræs retzsæl meth, skullæ
72 være, som the ware i konghæ Valdemars daghe.

(13.) Om giærning.

(Text I 13, Text II 8)

Ænghen man skal giøre til kongæns bordh eller garde heller nyy mylnæ
75 meræ, æn the giorde i konghæ Valdemars daghe, vthen aff the ville.

hwilk Ab; hwilkhen Ac1 etc. 57 ther] ssom Ab. - til hør] ther (the Ac5) hør till Mss. 58 Overskr.] mgl. Mss. 59 man] mgl. Ac5. - til] for Ac5. - sagh] ther ey hawer ffwl wid at hettæ tilf. Ab Ac1-4; oc haffuer ey fult vet at hettæ Ac5. - for .. sage] anden sagh Mss. 60 ther] som Mss. - aff] mgl. Ac1-4; wm Ab. - han] mgl. Aa. - berær] man tilf. Mss. - særær] soer (saar) Ac1 o.fl. 61-62 och (1) .. fonge] mgl. Mss. 63 antigh] anthen Ab etc. - bøde] bæder (bædre) Mss.; for syg tilf. Ac5. - ath (2)] mgl. Ab. - borgæ] borghen Ac1 o.fl.; for syg eller rymmæ landh tilf. Ac5. 64 hwærkæn] horcken Ac5. - mæn] herefter mgl. de flg. kap. m. undtagelse af kap. 15, som står efter kap. 3 Ac1-6. 67 Aff] Wm Ab. - skulle the] skal Ab. - som] ssa ssom Ab. 68 the foræ] mgl. Ab. - konge] kwng Ab; lign. ogs. i det flg. - daghe] tiidh Ab. 68-69 antig .. haffnæ] mgl. Ab. 69 skib] mgl. Ab. 71 skippæ] skepper Ab. - byndher] bonder Ab. 72 daghe] thiide Ab. 73 Overskr.] mgl. Ab. 74 bordh] borghe Ab. - garde .. mylnæ] mølle eller gaarde Ab. 75 the giorde] mgl. Ab. - daghe] tidhe Ab. - vthen .. ville]

⟨14.⟩ Om inne oc ekt.

(Text I 14, Text II 9)

Allæ innæ och ekte skullæ wære, som the vare i konge Valdemars tidh,
 164v oc so som the staa skrewen i|| huær handfæstningh, ther vi gaffwe i Nyborig
 vndhær bæste mænsz incige, ther i righet vare.

⟨15.⟩ Om hoff.

(Text I 2, Text II 2)

81 Hwært aar skall hoff være i Nyborg then syndag næst æffther pingsz
 dag ær.

(Text I 15, Text II 10)

⟨16.⟩ A thet landz thing næst ær for *sancte* Michels dag, tha skal nyy
 84 mynt op lyuses i alle landhe.

(Text II 5)

⟨17.⟩ Thet skal och ey for byudes aff land ath føre korn och flesk eller
 165r hæste eller noghær andre coste wthæn *meth*|| rigens raadh. Vordher och
 87 landet til raade, ath thet skal ey vt føres, tha skal thet giøres witterligt om
 helligæ misse ath sidærstæ, oc siden skal huærken foghet eller andre mæn
 haffwe voldh til thet aar ath lowe bort at føre.

Nyborg.

1284. 26. maj.

16

Erik Glippings nyborgske forordning for Sjælland.

A: tabt. - Aa: tabt. - Aa1: Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 295,8⁰ f. 99v (beg. af 14. årh.).
 - Aa2: Arnamagn.Inst. AM 12,8⁰ p. 371 (slutn. af 15. årh.). - Ab: Smst. AM. 24,8⁰
 f. 20r (c. 1400). - Ac: tabt. - Ac1: Smst. AM. 3,4⁰ f. 48r og 49r (midt. af 15. årh.).
 - Ac2: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3132,4⁰ f. 126v og 128r (1484, skrevet på Kalundborg
 slot af Niels Mikkelsen Jyde). - Ac3: Arnamagn.Inst. AM. 9,4⁰ f. 213r og 212r (1470).

mgl. Ab. 76 Overskr.] mgl. Ab. 77 som] ssaa ssom Ab. 78-79 oc..vare] mgl. Ab. Kap. 15] staa efter Kap. 3 Mss.; jf. ovf. 80 Overskr.] mgl. Mss. 81 i] mgl. Ac2-3. - pingsz] pinze Ac2-3; søndagh tilf. Mss. 82 ær] mgl. Ab. 83 tha] mgl. Ab.

- Ad: tabt. - Ad1: Stockh.Kgl.Bibl. C 68 f. 62r (1. halv. af 15. årh.). - Ad2: Kgl. Bibl. Thott 1985,4⁰ f. 38r (midt. af 15. årh.). - Ad3: Smst. Ny kgl.saml. 1344,4⁰ f. 63v (midt. af 15. årh.). - Ad4: Stockh.Kgl.Bibl. C 781/2 f. 170v (midt. af 15. årh.). - Ad5: Arnamagn.Inst. AM 11,4⁰ f. 131v (slutn. af 15. årh.). - Ad6: Smst. AM 25,4⁰ f. 90r og 94v (2. halv. af 15. årh.). - Ad7: Oslo Univ.Bibl. 527,4⁰ f. 49v (2. halv. af

15. årh.). — *Ad8*: Ghemens udgave af Eriks sjæll. lov 1505 f. riii v og rvii v. — *Ad9*: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 255r (c. 1465). — *Ad10*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.Saml. 3137,4⁰ f. 359r (c. 1493). — *Ae*: tabt. — *Ae*: Arnamagn.Inst. AM. 22,4⁰ f. 49v (2. halv. af 15. årh.). — *Ae2*: Kgl.Bibl. Thott 1987,4⁰ f. 45r (2. halv. af 15. årh.). — *Ae3*: Smst. Kall 552,4⁰ f. 142v (2. halv. af 15. årh.). — *Ae4*: Stockh.Kgl.Bibl. C 76 f. 53r (1465). — *Ae5*: Smst. C 54 f. 122r og 123v (c. 1465). — *Ae6*: Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 46 f. 141r (2. halv. af 15. årh.). — *Ae7*: Kgl.Bibl. Thott 1989,4⁰ f. 191v (c. 1500). — *Af*: tabt. — *Af1*: Kgl.Bibl. Uldall 227,4⁰ f. 113r (c. 1400). — *Af2*: Lund Univ.Bibl. 18,8⁰ f. 134v (c. 1400). — *Af3*: Arnamagn.Inst. AM. 16,8⁰ f. 233v (slutn. af 15. årh.). — *Af4*: Kgl. Bibl. Gl. kgl.saml. 3135,4⁰ f. 226v (slutn. af 15. årh.). — *Af5*: Arnamagn.Inst. AM. 23,4⁰ f. 73v (2. halv. af 15. årh.). — *Af6*: Brandis' udgave af Jyske lov 1504 f. DDiii r. — *Af7*: Arnamagn.Inst. AM. 15,8⁰ f. 91v (brudst., 1507). — *Af8*: Smst. AM. 12,8⁰ p. 247 (brudst., c. 1500). — *Af9*: Lund Univ.Bibl. Medeltidshs. 25 f. 123r-v (brudst., 2. halv. af 15. årh.). — *Ag*, forordningens sidste kapp. i forb. m. forordn. for Nørrejylland: tabt. — *Ag1*: Stockh.Kgl.Bibl. C 63 f. 270v (beg. af 14. årh.). — *Ag2*: Kgl.Bibl. Rostg. 5,12⁰ f. 115v (midt. af 15. årh.). — *Ag3*: Smst. Thott 584,8⁰ f. 113v (midt. af 15. årh.). — *Ag4*: Huseby Bibl. 40 f. 157v (midt. af 15. årh.). — *Ag5*: Arnamagn.Inst. AM. 449,12⁰ f. 155r (brudst., midt. af 15. årh.). — *Ag6*: Oslo Univ.Bibl. 1,8⁰ f. 92v (midt. af 15. årh.). — *Ag7*: Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 60 f. 85r (2. halv. af 15. årh.). — *Ag8*: Lund Univ.Bibl. Medeltidshs. 25 f. 120v (2. halv. af 15. årh.). — *Ag9*: Arnamagn.Inst. AM. 448,12⁰ f. 128v (midt. af 15. årh.). — *Ag10*: Smst. AM. 15,8⁰ f. 91r (1507). — *Ah*: Kgl. Bibl. Gl.kgl.saml. 3137,4⁰ f. 342r (brudst., c. 1493).

Hertil slutter sig et stort antal eftermiddelalderlige håndskrifter, som har teksten mere eller mindre fuldstændig.

a. Kapitlerne har rækkefølgen 1–13, 16, 14, 15 (jf. grupperne *Ad* og *Ae* af de middelalderlige håndskrifter) og mellem det sidste kap. og epilogen er indskudt det nedenfor trykte tillæg, hvori bl.a. kapitlerne 3, 4, 7 af Forordn. f. Skåne (jf. middelalderlig tekst *Ad6–8*), i flere håndskrifter mgl. kap. 6: Kgl.Bibl. Thott 1994,4⁰ f. 168r (midt. af 16. årh.), Stockh.Kgl.Bibl. C 74 f. 147v (1573), Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3133,4⁰ f. 239r (c. 1575), Lund Univ.Bibl. J 5,4⁰ f. 123v (1587), Stockh.Kgl.Bibl. C 77 f. 158r (1589), Uppsala Univ.Bibl. Westin 485 f. 181v (1589), Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 798,2⁰ f. 102v (2. halv. af 16. årh.), smst. Ny kgl.saml. 1310b,4⁰ f. 152r (1598), smst. Additamenta 816,4⁰ f. 60r (c. 1600), smst. Thott 1162,2⁰ f. 104r (1611), Rigsark. Ms. Andre videnskaber 24 f. 99r (c. 1616), Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 1309,4⁰ f. 150v (c. 1633), smst. Additamenta 451,4⁰ f. 243v (1643–47), smst. Additamenta 567,4⁰ f. 150r (c. 1740), smst. Ny kgl.saml. 1342,4⁰ f. 115v (1. halv. af 17. årh.), smst. Uldall 218,4⁰ f. 191v (1. halv. af 17. årh.), Prof. Skautrup, Aarhus, Hs. m. JyL., tidl. H. P. Hansen, Herning, f. 231v (1. halv. af 17. årh.), Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 1353,4⁰ f. 124r (midt. af 17. årh.), smst. Uldall 6,2⁰ f. 1r (c. 1700, brudst.), smst. Ny kgl.saml. 1293 f. 4⁰ 352r (1563) har register til Forordn. f. Sjæll., derefter kap. 11 af Forordn. f. Skåne, kap. 16 af Forordn. f. Sjælland og først derefter tillægget.

b. Kapitlerne har samme rækkefølge som de foreg., derefter følger Vordingborgske forordn. 1282, ingen epilog, i flere håndskrifter mgl. kap. 6: Stockh.Kgl.Bibl. C 73 f. 217r (midt. af 16. årh.), Kgl.Bibl. Uldall 217,4⁰ f. 165v (1571 3. cal.sept., Jacobus Throdrorides; jf. fig.), Uppsala Univ.Bibl. B 66 f. 191r (1571 7. cal.nov., Jacobus Throdrorides; jf. foreg.), Arnamagn.Inst.Access. 11,4⁰ f. 195r (efter 1576), Kgl.Bibl. Thott 1991,4⁰ f. 282r (c. 1600), Oslo Univ.Bibl. 525,4⁰ f. 233r (c. 1600), Uppsala Univ.Bibl. H 125 f. 305r (c. 1600).

c. Kapitlerne 1-4, 7, 11, 12 (jf. de middelalderlige håndskrifter gruppe *Af*): Oslo Univ.Bibl. 84,8⁰ f. 25r (1550), Stockh.Kgl.Bibl. C 59 f. 98r (2. halv. af 16. årh.), Kgl.Bibl.Ledreborg 10,4⁰ f. 187r (tidl. 1572), smst. Ny kgl.saml. 1321,4⁰ f. 94r (2. halv. af 16. årh.), Stockh.Kgl.Bibl. C 56 f. 158v (slutn. af 16. årh.), smst. C 97 f. 230r (slutn. af 16. årh., afskrift efter Brandis' udg.), smst. C 58 f. 123r (c. 1600).

d. Kapitlerne 10, 16, 14, 15, 8 i forbindelse m. Forordn. f. Skåne; se denne: efter-middelalderlig gruppe *b*. Kap. 10 i forbindelse m. samme forordn., se denne: eftermid-delalderlige gruppe *c*.

e. Kapitlerne 15, 1-4, 7, 11, 12, 5, 8, 9 i forbindelse m. Forord. f. Nørrejylland: Kgl. Bibl. Ny kgl.saml. 1293f,4⁰ f. 350v (1563). Kapp. 1, 3, 5, 14, 15 i forb. m. samme for-ordning: smst. Ny kgl.saml. 1306b,4⁰ f. 434v (2. halv. af 16. årh.). Kapp. 15, 16 i forb. m. samme forordning: Arnamagn.Inst. AM. 6,4⁰ f. 180 (midt. af 16. årh.). Kap. 13 i forb. m. samme forordning kap. 1: smst. AM. 7,4⁰ f. 125v (midt. af 16. årh.). Kap. 15 i forb. m. samme forordning: smst. AM. 19,8⁰ f. VII v (midt. af 16. årh.), Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 1346c,4⁰ f. 32v (c. 1600).

f. Kapitlerne 8, 15, 16 i forbindelse med »Kong Valdemars privilegium el. hånd-fæstning« (∴ Jernbyrdsforordningen m.m.): Lund Univ.Bibl. A. P. Lindblad f. 191r (1584), smst. J 3,4⁰ f. 274v (2. halv. af 16. årh.), smst. J 55,4⁰ f. 118r (2. halv. af 16. årh., samme hd. som flg.), Kgl.Bibl. Kall 549,4⁰ f. 129r (2. halv. af 16. årh., samme hd. som foreg. og flg.), Trondheim Vidensk.Selsk. 143,4⁰ f. 132r (2. halv. af 16. årh., sa. hd. som foreg.), Stockh.Kgl.Bibl. B 217 f. 146v (1667). Kapp. 11, 12 i forbindelse m. samme: Kgl.Bibl. Thott 1977,4⁰ f. 187r (midt. af 16. årh.), Oslo Deichmannske Bibl., 43,4⁰ f. 177v (1579), Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 3136,4⁰ f. 140r (2. halv. af 16. årh.), Stockh.Kgl.Bibl. C 79 f. 379r (1594, Schrøderske skole), smst. B 214b f. 206v (1598), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 33 f. 203r (c. 1600).

g. Kapitlerne 8-10 efter epilogen til Vordingborgske forordn. 1282: Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 18 f. (c. 1573).

De eftermiddelalderlige håndskrifter har mere eller mindre moderniserede og be-arbejdede tekster og falder uden for rammen af denne udgave.

Af de middelalderlige håndskrifter (og tryk), hvori forordningen 1284 ^{26/5} i den sjællandske form forekommer er *Aa1,2Ac1* og *Af1-4.6-8, Ag2-9* jyske, *Ac3, Ad9* og *Ag1* indeholder både Jyske lov og de sjællandske love, *Af3* samtlige landskabslove, de øvrige håndskrifter (og tryk) er sjællandske. Af de eftermiddelalderlige håndskrifter er grupperne a, b og g hovedsagelig sjællandske, c og e jyske, d og f skånske.

Tryk: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 (se ovf.); Ghemens udg. af samme 1508 f. GII v (efter Brandis); Ghemens udg. af Eriks sjællandske lov 1505 (se ovf.); Mads Vingaards udg. af samme 1576 f. rIII v (efter Ghemen); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 20 (efter *Aa1*, suppl. efter *Ab*). - Reg.Dan. nr. 1332*.

Text efter Aa1, udfyldt efter Ab.

Nks. 295,8^o
99v

(1.) Hwa sum rithær mæth gørth rath hæm til annæns mansz oc dræpær hanum i siin garth. æth hamlær. æth særær. tha ær han frithlæs. oc allæ
3 the thær mæth hanum waræ i far oc i fylghæ. oc ær orbotæ mal. oc fa
aldrich frith| for vtæn hinæ døthæ næstæ frændær bithæ for hanum til
kununng, oc kunung takæ allæn half theræ houæth lot. for vtæn iorth. oc
6 half theræ houæth lot takæ hin thær thæn garth a. thær gærning war i

gørth. Worthær nokær man dræpæn af the thær slikæ gærning æræ i thæn timæ thær the thæt gøræ. tha wæræ han vgild. oc for hanum scal æi fastæ

Overskr. til forordn.: Constitutio Erici regis Dacie filii Cristofori regis in Nyburgh *Aa2 Af3-6*; Constitutio Erici regis filii Cristofori *Af7*; Thenne (Tesse *Aa4*) log wor giuæn i (mgl. *Ae7*) Nyborgh aff sammæ koning som hed Erich (aff. . Erich mgl. *Ae2-4.7*; som . . Erich mgl. *Ae6*) *Ae1-7*; Swa takæs kuning Eriks ny logh vp thær han gaf i Nyborgh mæth sinæ synær rath *Af1*; Thænnæ logh gaf kuning Erik i Nyborgh aftær allæ danæ rath *Af2*. Kap. 1-14] mgl. *Ag2.9.10*. Kap. 1-13] mgl. *Ag1.3-8*. Kap. 1-7] mgl. *Ah*. Kap. 1-6] mgl. *Af9*. Kap. 1-4] mgl. *Ad10*. *Overskr. til kap. 1:* Om manddrapp *Ae1*; Vm frithløss man och orbothæmall *Ae5*; Vm husfrith *Af1*; Først vm husfrith *Af2*. 1 gørth] giorth *Aa2 o.fl.*; rathet *Ab Adg.* - rath] eller faar tilf. *Adg.* - hæm] mgl. *Af7*; hem *Aa2 etc.* - til] intil *Af7*. - annæns] anners *Ab o.fl.*; annær *Af1 o.fl.* - mansz] hws tilf. *Af1-8*. 2 hanum] han *Ae4 Ad1*; man *Adg.* - siin] eghæn tilf. *Af1-8*. - æth (1 og 2)] rett. til æller *Af2*; eller *Ab o.fl.* (lign. ogs. i det flg.) - hamlær] hemlær *Ad2.3.5*. - særær] sarær *Ad2 o.fl.*; sæær *Af1.2*; saar *Af3 o.fl.*; seer *Af5*. - frithlæs] ther fore tilf. *Af1-8*. 3 the thær] mgl. *Ae1-4.6.7*. - the] mgl. *Af6* - thær] mgl. *Ae5 Af7*; som *Ad1-9 o.fl.* - mæth . . ær] i færth oc i fylgæ vare meth hanum oc so, oc ær thet *Ad6-8*. - waræ] æræ *Af1-8*. - far] færth *Ab Ac1.2 o.fl.*; fær *Ad5*. - oc i] eller *Af7*. - i (2)] mgl. *Af2 o.fl.* - fylghæ] fulik *Aa2*. - oc ær] mgl. *Af7*. - oc (2)] thet *Ad4*. - ær] mgl. *Ae6*; thet tilf. *Ad6 Ae1*; thet eet fuldt tilf. *Adg.* - orbotæ mal] herefter mgl. *Af8*. 3-4 fa aldrich] bør aldrigh atfange *Af3-7*. 3 fa] fange *Ae1.2. o.fl.*; the tilf. *Ad6-8*. 4 aldrich] aldræ *Ad2 o.fl.* - frith] sin frith *Af1-7*; igeen tilf. *Adg Af7*. - for vtæn] fyrræ æn (mgl. *Af3-6 Af1-7 Ad6-8*; vdhen *Adg*; at tilf. *Ae1*. - hinæ] hins *Ab Af1.2 o.fl.*; hans *Ad1-5*; then *Ad6-9*. - døthæ] dødes *Ad6-9 Af3-6 o.fl.* - næstæ] mgl. *Ad6-9*. - bithæ] bithiæ *Af1 o.fl.* - hanum] them *Ad1-5 Af1*; eller for them tilf. *Ad6-8*. 5 kunung (1 og 2)] kuning *Af1 o.fl.*; kung *Ad2*. - allæn] mgl. *Af1-7*; alle *Ab Ae1-4.6.7*; alles *Ae5 Adg*; all *Aa2 Ac1.2 o.fl.* - half theræ] there halwæ *Ae4.5*. - half] mgl. *Ab Ad6-9 Ae1-3.6.7*; haluen *Ad4*. - theræ] hans *Af1-7*. - for] mgl. *Ac1.2 o.fl.* - iorth] theræ iorth *Ad1-9 Ae1-7*; thera tilf. *Ab*; halffh tilf. *Ae3.7 (jf. Ae3 ovf.)*. - oc (2)] so tilf. *Ad6-8*. 6-7 half . . gørth] hins ther foreman war i the gærning. oc han ther garthen a. ther gærningen war i giorth take halft with kungen af there howethlot *Ab*. 6 theræ . . takæ] mgl. *Ac1.2 Ad1-9 Ae1-7 Af7*. - theræ] hans *Af1-5.7*. - takæ] takær *Af1 o.fl.* - hin] hans *Ad6-8*; han *Af1-6*; then *Af7*. - thæn garth] garthen *Ac1.2 Ad 1-9 Ae1-7 Af7*. - garth] gærth *Af1*. - a] mgl. *Af2*; atæ *Adg*. - thær (2)] ær *Ae4*; som *Ac1.2 Ad1-9*. - gærning] gærninghen *Ac1 o.fl.*; gærningæ *Ad1 o.fl.*; then gærning *Af1-7 Ad6-8*. - war] worth *Aa2*. 6-7 i gørth] giort i *Ad6-8*. 7 Worthær . . man] oc vm noker af them warther *Ab*; oc worther ther nogher *Ac1.2*; oc vm wær (hwer *Ad2.3*) theræ nokær man (worder tilf. *Ad3*) *Ad1-3*; oc om noger (man tilf. *Ae2-7*) worther *Ae1-7*. - Worthær] Æn worther *Af1-7*; ok vm (mgl. *Ad6-9*; ther tilf. *Ad5*) worther *Ad4-9*. - af the] mgl. *Ab Af1-7*. - the] them *Ac1.2 Ad 1-9 Ae1.3.5-7*; hanum *Ae2*. - thær] mgl. *Adg*; ær *Ad1 o.fl.*; som *Ad6*. - slikæ . . i] i thenne (the *Ac1.2 Ae7*; then *Ad1-9 Ae1-6*) gernyng (gærning *Ac1.2*; gærning *Ae1 o.fl.*; føre tilf. *Ae7*) ware (mgl. *Ae2*; wære *Ad4*) *Ab Ac1.2 Ad1-9 Ae1-7*. - slikæ] tholik *Af1-5*; sodan *Af6*; then *Af7*. - æræ] wil gøræ *Af1-7*. 7-8 i . . gøræ] mgl. *Af5*. 7 i] ok i *Af1-4.6.7*. 7-8 thæn . . gøræ] mgl. *Ab-Ae1-7*. 8 thær the] han wille *Af7*. - thær] thæt *Aa2*. - wæræ] waræ *Af2*; vorder *Af7*. - for . . fastæ] skal ey festes (fastis *Ac1.2 Ad6-8 Ae1 o.fl.*; oc æi bøthes tilf. *Ae4*; eller bødhis tilf. *Adg*; jf. *ndf.*) fore hanum *Ab-Ae1-7*. - scal] man tilf. *Af1-7*. 8-9 fastæ . . bætæ] bøde oc ey

9 oc æi bōtæ. hwærkæn kunungs ræt oc æi biscops. Æn worthær nokær man
 1000 with at han war mæth i thy||likæ gærning oc dyl han. thæ wæri sik mæth
 hæræthz næfnd. oc hin næfnæ thær sak sōkær ær. fallær han at loghum.
 12 tha hauæ han nattæ rum oc daghs at rymæ. hwar han wrthær sithæn gripæn.
 tha gangæ thæt a hans hals.

(2.) Dræpær nokær man annæn mæth rathæt rath æth hamlær. æth
 15 særær i kirki æth nokær ant stath thær sum han hauær sik hærbergh takæt.
 hwat hældær thæt ær i kōping æth a land. tha ær thæt oc orbotæmal. oc the

feste Af3-7. 9 oc .. bōtæ] *mgl. Adg Ae4; jf. ovf. - bōtæ]* bōtes *Ab-Ae1-7. - hwærkæn]*
mgl. Af7; hwerki Af1.2; warthæ (warchæ Ad4) Ad1-5; for tilf. Ad4. - kunungs ..
biscops] biscops] ræt. oc ey kungs *Ab; konung oc æy biscoppæn Ae1-3.5-7; koningens*
æller biscopen Ae4. - kunungs] kuns *Ad2. - oc æi]* æth (*rett. til æller Af2) Af1.2; eller*
Af3-7. - biscops] biscop *Ad1.2.5; reth tilf. Af3-7; vm han (hans Ad1.2) dræpes (dræps*
Ad1 o.fl.; draps Ad5) i (the tilf. Ad6-8; samme tilf. Ad5; then tilf. Ad1 etc.) stund
ther (mgl. Ac1.2 o.fl.; som Ad6-8; the (el. thenne) tilf. Ac1 etc.) gervingene (ger-
ningh Ac1 etc.) gōres (gorthes o.lign. Ac1 etc.) Mss. ÷ Af1-6. - Æn] *mgl. Ae1-7; vm*
(ok vm Ad4) Ad1-5. 9-10 worthær .. mæth] om noher man dyll ath han var æy
Ad6-8. 9 nokær] *mgl. Ac1 o.fl. 10 at .. war]* æth *Aa1; ældær Aa2. - thylikæ]* tholik
Af1.2.; sodan Af6.7; the Ab Ac1.2 Ad1-5.9 Ae1-3.5-7; then Ad6-8 Ae4. - gærning]
gervingær Ad9. - thæ] *mgl. Ad1-5 Ae2-7; tha Ab etc. - wæri sik]* dylie (thet *tilf. Ad6-9)*
Ab-Ae1-7. 11 næfnd] næuænd *Af1.2. - oc .. ær]* *mgl. Ad6-8. - oc .. næfnæ]* *mgl.*
(rasur Aa1) Aa1.2. - hin] han *Af2 o.fl. - næfnæ]* skal hanum ethe (i ethe *Af3-6)*
Af1-7; neffnd tilf. Ac1.2 Ad1-5.9 Ae1-7. - thær .. loghum] Æn saksōkær aff han
fæller hanum Aa2. - thær] ær *Ad1.2. - ær]* *mgl. Ab Ac1.2 Ad1-5.9 Ae1-7. - fallær]*
fæller Af2; oc faller Ac1.2 Ad1-9 Ae1-7; en faller Af3-7. - han at] hanum *Ad6.8.*
- loghum] nefnd *Ab Ac1.2 Ad1-8 Ae1-7; saghen Ad9. 12 han (1)] mgl. Ab Ac1.2 o.fl.*
- nattæ .. daghs] daugs rum ok nattæ (nættæ *Af2.3.6; næth Af5; nat Af6) Af1-7. -*
daghs] tiidh *tilf. Ad9. - rymæ]* oc sōghe sigh skiwl fore *tilf. Ad9. - hwar .. wrthær]*
worther han Ab Ad9. - hwar] hwat *Af6; oc hwar Ae1-7; num (rett. til men Af2) hwar*
Af1.2; men hwar Af3-7; sum tilf. Af1-7. - wrthær] worthær *Af2 o.fl. 13 gangæ]* gar
Ac1. - thæt] *mgl. Ab Ad1-3.5.8 Ae1-7. - a]* af *Ab Ad6-8; at Ae1. Overskr. til kap. 2:*
Om orbedemall Ac1; vm drap meth rathet rath Ac2; vm mandrap Ae2-7; Um drap
Af1-2. 14 Dræpær] En dræper *Af7. - nokær .. annæn]* man noker man *Ab Ac1.2.*
Ad-7.9 Ae1-7. - annæn] man *tilf. Ad8. - hamlær]* hæmlær *Aa2 o.fl. 14-15 æth særær]*
mgl. Af6. 15 særær] særær *Af1 o.fl.; særær o.lign. Ad2 o.fl. - kirki]* æth ikirki garth
tilf. i marg. m. anden hd. Aa1. - ant] *mgl. Ab1Ae1-7; annæn Aa2 Af1.2. - thær sum]*
mgl. Ad1-5.9. - thær] *mgl. Ad6-8. - sum]* *mgl. Ab Ae4.5. - han]* *mgl. Af1; o.lin. Af2;*
man Af3-7. - sik] *mgl. Af3-7; sit Ad1-3 o.fl. 16 hwat hældær]* hwar som *Ac1.; hwar*
Ad1-4 Ae1-7; e hwar Ad9. - hældær .. ær] thet ær hælder *Ab Ae2. - hældær]* *mgl.*
Ad1; eller Af6; sum tilf. Ad1.2. - kōping] kōpstæth (kōpstath *Ad1 o.fl.) Ab Ac1.2*
Ad1-9 Ae1-7. - land] landzbi *Ae1. 16-17 ær (2) .. theræ]* are (æræ *Ac1.2) oc i fylghe. oc ær*
frithlōse som ther meth ware i far (ferth Ac1.2) eller (mgl. Ac1.2) oc i fylghe. oc ær
orbotemal. oc fange aldi sin (mgl. Ac1.2) Ab Ac1.2; ære the ok allæ frithlōse som
(mgl. Ae1.3; ther Ae2.6.7; ær Ae4; the Ae5; oc alle the Ad9) thær æræ (i tilf. Ae4)

æræ allæ frith løos. thær gørthæ thæt. ær skylduch aldrich at fa theræ frith.
 18 fœrræ æn hins døthæ næstæ frændær bithiæ for hanum til kunung. oc kunung
 100v takæ half thæræ houæth lot vtæn iorth. oc half hinæ thær garthæ a|| thær gær-
 ning war i gørth. vm nokær man witæs at han war thær mæth i far oc i fyllugh.
 21 dyl han. tha wæri sik mæth hæræthz næfnd. swo sum før ær mælt. worthær
 oc nokær man iaghæth af hans v winæ hem til nokær mansz garth. thær
 han kummær i garth æth i hws. tha hauæ han thær æm frith fult sum hemæ

mæth (mgl. Adg Ae7) i far (færd Ad1 o.fl.) oc i (mgl. Ad8) fylghe (meth tilf. Adg) oc ær (thet tilf. Ad6-8 Ae4.5; eet fuldt tilf. Adg) orbothæ mal oc fangæ (the tilf. Ad6-8) aldræ Ad1-9 Ae1-7. 16 orbotæmal] orbotæmal Aa2. - the] thi Af6. 17 æræ] oc tilf. Af3-7. - gørthæ thæt] thet gørthæ Af1.2; then gerningh giorde Af3-7. 17-20 ær .. gørth] oc koninghen oc bonde taghe som fore screffuet staar Af3-7. - ær skylduch] ok the skulæ Af1.2; jf. ndf. - ær] oc æræ Aa2. - at fa] gangæ Af1.2; jf. ovf. - frith] i geen tilf. Adg. 18 fœrræ æn] for (mgl. Adg Ae1-3.6.7) vten Ab Ad4.9 Ae1-7; forre (fœrræ Ac2 o.fl.) Ac1.2 Ad1-3.5-8. - fœrræ] fyrræ Af1.2. - hins døthæ] døthins Aa2; hin døthes Ad6-8; hins (hans Ad3) Ac1.2 Ad1-5.9. - frændær] the Ab. - hanum] them Ab Ad6-8 Ae4.5; rett. in scrib. til them Ae2. - oc] mgl. Ae3.7. - kunung (2)] mgl. Ae5. 19 thæræ] mgl. Ad4; hans Af1.2. - vtæn] theres tilf. Ad6-8. 19-20 half (2) .. gørth] bonden som gerningen wor giordh wedh then annen halffdeel Adg. 19 half (2) .. hans houæth loot takæ hin tilf. Af1.2. - hinæ] hin (hins Ad6-8 Ae5) Ab etc. - thær (1)] som Ac1.2 Ad1-8 Ae1-5. - garthæ a] på rasur m. anden hd. Aar. - garthæ] then garth Af1.2. - thær (2)] som Ac2 o.fl.; then ther Ad8. 19-20 gærning] mgl. Aa2; gærningen Ad2.5 o.fl.; then (the Af1.2) gærning Ad6.7 Af1.2; gerningher Ad4. 20 war (1)] vord Ad6; ær Ad1.2. - i gørth] gørth i Af1 o.fl. - i (1)] a Ad4. - vm .. witæs æn (mgl. Ae1-7 Af3-7) witæs noker man (mgl. Adg) Ab Adg Ae1-7 Af3-7. - vm] of (rett. til om Af2) Af1.2; Æn vm Aa2 Ad6-8. - witæs .. mæth] fyinner hanum som (mgl. Ad8) meth ær (mgl. Ad8) Ad6-8. - at .. fyllugh] sodan gerningh Af3-7. - han] noget man Ac2. - thær] mgl. Ab Ac1.2 Ad1-5.9 Ae1-7. - mæth] mgl. Ad4.9 Ac1-3. 6.7; jf. ndf. - far] færth Aa2 o.fl. - oc] æth rett. til æller Af2. - i (3)] mgl. Ac1 Ad3. - fyllugh] fylghæ Af1 o.fl.; meth tilf. Ad4.9 Ae3; jf. ovf. 21 dyl] oc dyl Ab Ac1.2 o.fl.; æn dyl Af1.2. - han] mgl. Ae3. - tha] mgl. Ab Af7. - wæri sik] dyliaæ Ad6-8 Ae1. - swo .. mælt] mgl. Af3-7. - swo] mgl. Ab Ac1 o.fl. - før ær] ær fyrræ Aa2. - ær] war Ad1-4. - mælt] sauth Ad1.2. - worthær] Æn worthær Af1-7 Ac1.2. 22 oc] mgl. Af1-7. - iaghæth] iægæther Ad5; iæiather Ae5; iægædær Ae6; iægder Ad6.7 Ae3.7; ieyder Ad8) Ab Ac1.2 Ad2-9 Ae1-5. - hans] sine Ac1.2 Ad6-9 Ae1-7 Af1-7. - v winæ] mgl. Ad4; winæ Ad1.2; fiendæ Ad6-8. - hem] mgl. Ad6-8 Ae5. - til] i Ac1.2 Ad1-5 Ae1-7. - nokær] anners Ad4.9. 22-23 thær .. hws] mgl. Ad4.9. 22 thær] taker (thagær Ad1 o.fl.; thagen Ac1.2 Ad5 Ae1-3) Ab Ac1.2 Ad1-3.5 Ae1-7; tha nar Ad6-8; hwannær sum Af1.2; hwat heller som Af3-6; hwat eller Af7. 23 han (1)] man Af1-6. - i (1)] hem til Ab. - garth .. hws] hus eller (oc Ac1.2) i (mgl. Ae6.7) garth Ab Ac1.2 Ad1-3.5-8 Ac1-7. - i (2)] mgl. Af1-6. - han (2)] mgl. Ab Ac1.2 o.fl. - æm frith] hemfrith Af1.2. - æm] mgl. Af3-7; om (vm) Ac1.2 o.fl.; so Ad6-8; wel tilf. Ad3. - frith fult] ful frith Ab Ac Ad1.2.4-9 Ae1-7. - fult] mgl. Ad3 Af7; swa Af1.2; hiemme so Af3-6. - sum] han haffte (afthæ Ad1.2.5; hadde Ad6-8; waræ Ad6.7) tilf. Ac1.2 Ad1-8 Ae1-7. 23-24 hemæ .. eghit] han i sith eget hwss hieme war Af7.

24 at siit eghit. hwat sum thær worthær gørth ofnæ hanum. tha ær thæt oc swo sum før ær mælt bathæ logh oc bõtær.

(3.) Hwa sum hærbærghær frith løs man. tha bõtæ han hinum tholf mark
27 thær scathæn fik. æth hans aruing. oc konung tholf mark. dyl han. tha wæri sik mæth kwns næuænd.

AM. 24, 8°
21 v
30

(4.) Hwa sum dræpær man æth hamlær æth|| særer. oc hauer han ey at
30 bôte tha fange fulle burghen fore sich. æn ma han ey burghen fa oc orker ey at bõtæ tha wære han frithløs oc haue til nate rum oc dags at rymæ hware han worther sithen gripen| gange aff hans hals.

24 at] til *Ad5*; i *Af3-6*. – siit] hans *Ad1-3 o.fl.*; sin *Ab o.fl.* – eghit] eghen *Ab Ac1.2 o.fl.*; hws ware *tilf. Af3-6*. – hwat .. hanum] warther oc (*mgl. Ae1*) noghet giorth pa hannum ther *Ac1.2 Ae1-7*; worther oc noket vppa hanum giorth ther (i hans hws eller gardh *Ad9*) *Ad1-5.9*; wordher han (hanum *Ad7.8*) ther oc noget giort *Ad6-8*. – hwat] oc hwat *Af7*; hwar *Aa2*. – worthær gørth] giores *Af6*. – ofnæ] a *Af1-5*. 24–25 ær .. swo] bæthæs ther fore *Ab*. 24 thæt] orbodemal *tilf. Af7*. 24–25 oc swo] *mgl. Af3-7*. 24 oc] *mgl. Ad1 Ae1 o.fl.* 25 swo .. bõtær] orbode mall *Ad1-8 Ac1.2 Ae1-7*; eet fuldt arbode maal *Ad9*. – swo] *mgl. Af1.2*. – før] fyrræ *Af1.2*. – ær] war *Ab Af1.2*. – mælt] sauth *Af1-7*. – bathæ .. bõtær] *mgl. Ab*; vm bõtær (bøøth bødher *Af3-6*) ok vm loghmall *Af1-6*; om laghmaall *Af7*. *Overskr. til kap. 3*: Um frithløs man *Af2 Ae1-7*. 26 hærbærghær] herbergærer *Ad6 Af3.4*. – bõtæ han] skal han bõtæ *Af1-7*. – han] *mgl. Ab Ad1-3 o.fl.* – hinum .. mark] kung thre mark. oc thre mark hanum (hin *Ae1.2.4-7*) ther (som *Ac1.2 o.fl.*) skathen fik eller hans arfunge vm han ær døth *Ab Ac1.2 Ad1-3.5 Ae1-7*; kuning tre march ok tre marc hanum som skathen fik (eller hans arffuinge *tilf. Ad6-8*) *Ad4.6-9*; hanum ther scathen fick iii mark penninghe eller hans arwingh oc so koninghen *Af3-7*. 26–27 hinum .. fik] hanum ther skadhæn fæk tolf marc *Aa2*. 26 og 27 tholf] på rasur m. anden *hd. Aa1*. 27 tholf] thre *Af1.2* – dyl] æn dyl *Ad1 etc.* – han] at han herbergede hanum ey *tilf. Ac1.2*; at han æi hærbærghætæ (hærbærgheræ *Ad2.3*; hærbærgerethe *Ad4*; herbergheden *Ad5*; hanum *tilf. Ad6-8 Ae1*) *Ad1-9 Ae1-7*. – tha] thet *Af4*. 28 wæri sik] dylia thet *Ad6-8*. – kwns] på rasur m. anden *hd. Aa1*; hæretz *Ab-Af1-7*. – næuænd] herefter *mgl. Ad9. Overskr. til kap. 4*: Om drapp *Ac1*; Vm borghen for drap *Ac2*; Om man hauer æy at bøthæ meth *Ae1*; Vm man orckær ey at bõtæ *Ae2*; Vm man dræper man eller hamler eller særær och hauer ey ath bøthæ *Ae5*; Of man dræper annen *Af2*. 29 dræpær] drær *Ad5*. – man] *mgl. Af3-7*. – æth (1)] *mgl. Ae4*. – hamlær .. særer] særær (saar *Af3-5*) eler hamler (*de to sidste ord tilf. i marg. Aa2*) *Aa2 Af3-7*. – hamlær æth] *mgl. Ad4*. – hamlær] hæmlær *Ad1-3 o.fl.* 29–48 særer .. føræ] *mgl. Aar (blad mgl.)*. 29 særer] sæær *Af1.2*; sarær *Ad2 o.fl.* – han] *mgl. Ac1.2 o.fl.* – ey] *mgl. Ae4*; ickæ *Ad6-8*; til *tilf. Ac1.2 Ad1-5*; til siælf *tilf. Aa2 Af1.2*; selft til *tilf. Af3-6*; selffuer *tilf. Af7*. 30 bôte] meth *tilf. Ad6-8 Af3-7*. – mange] fa *Aa2*; skal han fangæ (haffue *Af3.4.6*) *Af1-7*; han *tilf. Ac1.2 Ad1-9 Ae1-7*. – fulle] *mgl. Ad6.8*; full *Ad1-5 o.fl.* – burghen (1)] burghæ *Ad1-5 o.fl.* – æn] *mgl. Aa2* – ma] kan *Ad6-8 Af3-7*. – burghen (2)] bōrik *Aa2*. – fa] fangæ *Ad6 o.fl.*; før (for *Ad6 o.fl.*) sæk *tilf. Aa2 Ad6.7 Af1-7*. – orker] woorkær *Ad4 Ae4*; ørker *Af6*; haffuer *Ad6-8 (jf. flg.)*; han *tilf. Aa2 Ad6-8 Af1.2*. 31 bõtæ] meth *tilf. Ad6-8 (jf. foreg.)*. – wære .. rymæ] legge men (*mgl. Ad4*; man

221 (5.) Thæt skal ey|| forbiuthes af kungs aluæ bort at føre korn oc flesk oc
smør oc hæste for vten alle lande hanum bithiæ at thet skal forbiuthæs. oc
forbiutz thet tha skal ey kung oc ey vmbuzman giue orlof bort at føre i thet
36 aar.

(6.) Thæt skal oc hof wære hwert ar i Nyburgh. oc a thæn søndagh ther
pinz vke lukes.

39 (7.) Stwth skal hwær bonde rethe oppa sancti Andreas dagh| wil vmbuz-
man ey wether take, tha skal bonden ridhe til things et oc annet oc trithie.

Ad1 etc.) hannum fore en (*mgl. Ad4; eth Ad6-8*) fimpt (*simt Ad3; sønter Ad5*) oc
(*en tilf. Ad1 o.fl.*) annen (*annet Ad6-8*) oc threthie, kommer han ey tha meth bøter
(eller meth fullæ borgæ *tilf. Ae1-7*) oc (at *Ae1*) giør (*gøre Ae1 o.fl.*) skiell oc ræt for
sek tha far (*faræ Ad1 etc.*) men (*man Ac2 etc.*) til things oc liuse hannum (*han Ae6*)
frithløs oc (*mgl. Ac2 o.fl.*) sithen han er frithløs liusder *Ac1.2 Ad1-8 Ae1-7*. – til ..
dags] dags rwn oc naat *Aa3-7*. – til] *mgl. Aa2. 32* hware] ok hwar sum *Af1-7*. – sithen
gripen] fwnhden eller græben sithen *Af7*. – gange] tha (skal thet *tilf. Ad4*) gangæ
(ghaa *Aa2 Ad6-8*; thet *tilf. Af1-6*) *Ad1-8 Ae2 Af1-7*. – af] = *Ad6-8*; a øvrige *Mss.*
– hans] sin *Ac1*; herefter *mgl. Af7. Kap. 5-6*] *mgl. Af3-6. Overskr. til kap. 5*:
Om konings forbuth *Ae1.2.6*; Vm (*mgl. Ae5*) korn oc flæsch oc smør *Ae4.5*;
Um forboth *Af1. 33* skal] *mgl. Ae3*. – af .. aluæ] *mgl. Af1.2*; *jf. ndf.* – af] a *Ac1*
Ad5.10. – kungs aluæ] koning *Ae1-3.6.7*; landet *Ad6*. – aluæ] hauæ *Aa2*; haluæ
Ae4.5; embitzman *Ad6-8*; haffner *Ad10*. – bort .. føre] førre bwrt *Ae4*. – bort] burt
Af1.2; vth *Ac1.2*; aff landet *tilf. Ad6-8 (jf. flg.)*. – føre] af land *tilf. Af1.2 (jf. foreg.)*.
– oc (1 og 2)] *mgl. Af1.2*; æller *Ad10. 34* smør .. hæste] heste oc (æller *Ad10*) smør
(æller thesligest *til. Ad10*) *Ac1.2 Ad1-8.10 Ae1-7*. – oc (1)] æth (*rett. til æller Af2*)
Af1.2. – hæste] a kunings aluæ *tilf. Af1.2*; *jf. ovf.* – for] *mgl. Ac1.2 o.fl.* – alle lande]
alt landet *Ad6-8*. – hanum bithiæ] bethiæ hanum *Ae1-7 Ad10*; tagher vether oc bethe
om *Ad6-8*. – hanum] *mgl. Ac1*; kuning *Aa2 Af1.2*. – at .. forbiuthæs] ther vm *Aa2*
Af1.2; thet forbywte *Ad10. 34-35* oc (2) .. thet (1)] worthær thet oc førbødhet (for-
bothet *Af1.2*) *Aa2 Af1.2. 35* thet (1)] oc thet *Ad6.7*; tha *tilf. Ad7*. – oc ey] eller *Ae1.3.7*.
– ey (2)] *mgl. Ad2*; hans *tilf. Aa2 o.fl.* – giue orlof] louæ thet burt *Aa2*; hauæ wald
til at louæ noghær man *Af1.2*. – orlof] nogher loff *Ad6-8*; til *tilf. Ac1.2 Ad6-8 Ae1-3.*
6.7. – bort .. føre] til at fore (*føræ Ac2 etc.*) vth (noget bort *Ad6-8*) *Ac1.2 Ad6-8.*
Kap. 6-7] *mgl. Ad9. Kap. 6*] *mgl. Ac1.2. Overskr. til kap. 6*: Vm hoff (sequitur *tilf.*
Ae6) *Ae1-6. 37* Thæt .. ar] Hwært aar skal hoff wæræ *Aa2 Af1.2*. – Thæt] Ther *Ae1-3.*
6.7. – oc hof] man (oc *tilf. Ad4.6-8*) witæ at hoff (*rett. til hoffue Ad6*) scal *Ad1-8*. –
oc (1)] *mgl. Ae1-7. 37-38* oc (2) .. lukes] *mgl. Ad1-8. 37* oc (2)] *mgl. Ae1-7*. – a]
om *Ae7*. – søndagh] sundaugh *Af1.2*. – ther] i *tilf. Ae4. 38* pinz .. lukes] nesth ær
æffter pintze dagh *Ae3*. – pinz] pingilsz *Af1.2*. – lukes] ær *Ae1.2.4*; ær i *Ae6.7*; liusæs
Af1.2. Overskr. til kap. 7: Om koningens lage stuth *Ac1*; Vm stuth *Ac2 Ae 1.2.4-6*
Af2. 39 Stwth .. rethe] oc tiid skal hwer bondæ riidæ *Ad6-8*. – Stwth] korn *tilf. Af3-6.*
– hwær bonde] *mgl. Ad4*. – bonde] man *Af1-6.9*. – oppa] på *Ac1 o.fl.*; ath *Af3-6*;
hwær *tilf. Ad4*. – Andreas] Andree *Ac1.2 o.fl.*; Andreus *Ae1.2 o.fl.*; Andregs *Ae5*; And-
res *Af4*; Anderss *Af5*. – dagh] afften *Ad6-8*. – wil] æn wil *Af1-6.9. 39-40* vmbuzman
ey] ey embetzman (vmbotz man *Af1 o.fl.*) *Ac1 etc. 40* wether take] tha takæ with stuth

oc biuthæ vt stuth| wil vmbutzman æy æn tha takæ| tha nefne til af thing
 42 thre mæn eller firæ at fylghe hanum til kungs garth| wm han ær i hærethet.
 eller til vmbuzmanz garth. ære hwerken innen hæreth tha føre til hærez
 kirkiaæ| oc the gothe mæn ware ther wether| ther af thing ware nefnde at
 22 v hin la||thæs ther in i kirkiaæ. hwat skathæ at stuth komber sithen thet gange
 a vmboz manz skathæ oc ey a bondens.

(8.) Oc æy skal kungs vmboz man haue wold til at nøthe bøndær til at
 Nks. 295, 8°
 101r fœræ|| theræ swin annæn stath til aldæn. æn thær sum the sialuæ willi. æn

Af1-6.9. – skal . . ridhe] rithe bonden *Ac1 etc.* – bonden] bøunner *Af6.* – things et] eth tingh *Aa2 Ae4 Af1-6.9.* – oc (1)] *mgl. Ae6.7;* æn *tilf. Aa2. 41* vt stuth] henne ut *Ac1.2 Ad1-8 Ae1-7.* – vt] sin *tilf. Aa2 Af1-6.9.* – wil] oc wil *Ac1.2 o.fl.;* Æn wil *Af1-6.9.* – vmbutzman . . takæ] ey vmbøtzman ey æn takæ tha stuth *Aa2.* – vmbutzman . . æn] ey (æn *tilf. Ad1-5 o.fl.*) embetzman *Ac1.2 Ad1-8 Ae3-7.* – æy . . tha (1)] tha ey *Af3.* – æn tha] *mgl. Af5.* – æn] *mgl. Af4.6.* – tha (1)] *mgl. Ae4.* – takæ] takænæ *Ad1-4;* taghen *Ad6-8;* withertage *Ae1-3.5-7;* henne *tilf. Ac1.2;* wither (weth) *tilf. Ae4 Af3-6;* with stuth *tilf. Af1.2.9.* – tha (2)] skulæ hæræzmæn *tilf. Af1-6.9;* *jf. flg.* – nefne] hærætzmæn *tilf. Aa2;* *jf. foreg.* – af] a *Ad5 Af5. 42* thre] godhæ *tilf. Aa2 Af1-6.9.* – eller] æth (*rett. til æller Af2*) *Af1.2.* – firæ] fiughær *Af1.2.* – at] oc *Ac1.2 o.fl.* – wm han] som *Ad5.* – han] *mgl. Ad1-3;* thet *Af3-6.* – ær . . hærethet] i herrit er *Ac1.2.* – ær] ey *tilf. Ab.* – hærethet] hæreth *Ad1 o.fl.;* thet herret *Ad6-8, Af1-6.9. 43* eller] *mgl. Ad2.3;* æth *Af1.* – ære hwerken] vm wardhær *Ad4.* – ære] æn ære the *Ad6-8 Af1-6.9;* æn *Ae3;* ær han *Ae5;* the *tilf. Aa2.* – hwerken] hwarthæ *Ad1-3 (jf. Ad4 ovf.);* hwærki *Af1.2.* – innen] i *Ad8 Af1-6.9;* ther i *Ad6;* thet *tilf. Ad6-8 Af1-5.* – føre] hanum *tilf. Ad6-8;* sin (hin *Af4;* han *Af9*) stuth *tilf. Af1-6.9. 44* kirkiaæ] *mgl. Ae3;* kirkæn *Af6.* – ware . . wether] sculæ thær with (wedher *Af3.5;* hoos *Af4*) wæræ *Af1-6.9.* – ware (1)] *mgl. Ae3.* – wether] hoos *Ad6-8.* – ther . . nefnde] *mgl. Aa2 Af1-6.9.* – ther] *mgl. Ac1.2 Ad1-5 Ae1-7.* – af] a *Ac1.2.* – ware (2)] er (ære *Ac2*) *Ac1.2;* worthe *Ae2.* – nefnde] oc see *tilf. Ac1.2. 45* hin] han *Ae1-7;* stuthæ korn *Af1-6.9.* – lathæs] lægghæs (lægs *Ad1 o.fl.;* lagdæs *Ae1.3*) *Mss.* – ther in] *mgl. Aa2 Af1-6.9.* – ther] wither *tilf. Ad4.* – skathæ] ther *tilf. Ad6-8 Af1.3-6.9.* – at . . sithen] sidhen kummær at stuthæn *Aa2 Af1.2.9;* sithen kommer aff *Af3-6.* – at] *mgl. Ac1.2;* aff *Ad4.6-8 Ae4.* – sithen] til eller at *tilf. Ac1;* at *tilf. Ac2;* till *tilf. Ae5. 45-46* thet . . bondens] thet giælde vmbøtzman oc ey bondæ vm han ræddæ fult *Aa2;* then skathæ skal vmboz man æftær gialdæ. ok æi bondæn of han rethær fult *Af1-6.9. 45* thet gange] tha gange thet *Ac1.2. 46* a (1)] aff *Ac6;* i *Ae3.* – a (2)] *mgl. Ad1-3.5;* aff *Ad6-8.* – bondens] ther (som *Ac2 o.fl.;* oc *Ad6-8*) fult (ful *Ad1 o.fl.*) rede (færde *Ad1*) vth *tilf. Ac1.2 Ad1-8 Ae1-7.* Kap. 8-10] *mgl. Af3-6. Overskr. til kap. 8:* Om swin till aldenn (at fœræ *tilf. Ad1*) *Ac1.2 Ae1.2.6.7;* Um swin *Ae4.5;* Um aldæn *Af2;* Vmbozman schal ey nødhæ bønder at føre suin *Af9. 47* Oc . . man] Konnings ombotzman skal ey *Aa2 Af1.2.9.* – Oc . . skal] Æy skal oc *Ad6-8.* – Oc] *mgl. Ae1-7;* At *Ac1;* En *Ad1-4 Ah;* Item *Ad10.* – wold] wald *Af1.2.* – til (1)] *mgl. Ac1.2 Ad1-8.10 Ae4.5.* – bøndær] bonden *Ab o.fl.;* theræ bøndær *Af2.* – til at (2)] *mgl. Aa2.* – at (2)] *mgl. Ad4. 48* theræ] *mgl. Ac1;* sine *Ab Ac2 Ad6-8.10 Ae1-7 Ah;* sin *Ad1-5.* – annæn stath] andri stæthe *Ac1 Ae2;* annars stath *Ad1-4.* – stath] stæth *Af2 o.fl.* – thær . . willi] bonden (sielff *tilf. Ac1 etc.*)

kunungs ighnæ bryti oc landbo. oc garzætæ. the føræ æftær vmboz manz both.

51 (9.) Kvnungs mæn the sculæ æi nøthæs til at sitia burgh sætæ for vtæn hær ær for land mæth vfrith oc almint both bivthæs wt.

54 (10.) Oc sculæ bøndær æi nøthæs til at byggia burghæ vtæn thæt ær alt rikins rath. oc nøthæs til at bætræ thæm sithæn bydght ær.

57 (11.) Hwa sum hauær mark scyld æth ni øræ. æth ti øræ. æth oc ællæf øræ i iørth. tha rethæ thær af æn full hafnæ. æn hauær han tolf øræ scyld. tha ræthæ for half annæn hafnæ.

will *Ab-Ae1-7 Ah.* – willi] wiliæ *Af1.2.* 49 ighnæ] = *Aa2*; eghnæ *Af1.2*; embitzmans *Ad6*; embitzman *Ad7.8*; *mgl. øvrige Mss.* – bryti] brythiæ *Af1.2.* – oc (1)] = *Aa2 Af1.2*; æller hans *øvrige Mss.* – landbo] bonde *Ad10.* – oc (2)] = *Aa2 Af1.2*; eller hans (*mgl. Ad6-8 Ah*) *øvrige Mss.* – the] *mgl. Ae1-7 Ah*; skulle *tilf. Af9.* – føræ æftær] scullæ fylge *Ad6-8.* – æftær] thæræ *tilf. Ae6.7.* – manz] wiliæ oc æffther hans *tilf. Ad4*; williæ oc *tilf. Ad6-8.* 50 both] both *Ad1 o.fl.* Kap. 9–10] står efter kap. 15 *Ah.* *Overskr. til kap. 9:* Vm borg hæ læghe pa slot *Ac2*; Om burgeræ (borg hæ *Ae2*, børg her *Ae3*, burghæ *Ae4.7*) *Ae1-7*; Um burghsætæ *Af2*; Konings bønder sculle ey nødes *Af9.* 51 Kvnungs . . æi] = *Aa2 Af1.2.9*; Æn (*mgl. Ah*; Item *Ad10*) æy skule (skal *Ad1 o.fl.*) oc (*mgl. Ad1 o.fl.*) kungs (konings *Ac1 o.fl.*) mæn (man *Ad1 o.fl.*; embitzman *Ad6-8*) *øvrige Mss.* – nøthæs] nøde nogher *Ad6-8.* – burgh sætæ] = *Aa2 Af1.2*; a (pa *Ac1 o.fl.*; vppa *Ac2 o.fl.*) hws *øvrige Mss.* – for] *mgl. Ae1-3.6.7.* – vtæn] swa ær thrang (pa, oppo *o.lign. tilf. Ac1.2 etc.*) at *tilf. Mss.* + *Aa2 Af1.2*; of *tilf. Af2.* 52 hær] ther *Ah.* – ær] *mgl. Ad4.* – land] lande *Ac1 o.fl.*; landet *Ad6.7.* – mæth vfrith] = *Aa2 Af1.2*; *mgl. øvrige Mss.* – oc] *mgl. Ah*; at *Ad4.* – almint] almint *Af1.2 o.fl.*; allmugen *Ac2 Ad5*; all menighedt *Ah.* – both] = *Aa2*; *mgl. øvrige Mss.* – bivthæs] budett *Ah.* *Overskr. til kap. 10:* Vm borgæ *Ac2*; Vm bønder *Ae1.* 53 Oc . . nøthæs] Æn (*mgl. Ad8 Ae1-5*) æy skule (oc *tilf. Ad6-8 Ae1-7*) bønder (oc *tilf. Ac2 o.fl.*) thwinges *Ab-Ae1-7 Ah.* – sculæ bøndær] bøndær skulæ *Af1.2.9.* – til] *mgl. Ab Ad10 Ae5.* – burghæ] burgh *Ab Ad1-8.10*; burgher *Ac1.2.* 53–54 vtæn . . ær] eller at bethre borgher sithæn the bygde er vthen thet er meth all righens rathes wilge *Ac1.2.* 53–54 vtæn . . thæm] *mgl. Ah.* 53 vtæn] for vten *Ab Ad1-8 Ae1-5.* – thæt] ther *Aa2.* – ær] meth *tilf. Ad6-8.* 54 alt] all *Af1.2.* – rikins] rikæs *Ad4.5 o.fl.* – oc] at the *Ad6-8*; æy *tilf. Aa2 Ab Ad4.10 Ae1-7*; æi skulæ the *tilf. Af1.2.9.* – at] *mgl. Ab.* – bætræ . . sithæn] byggæ burg til bæthæ (bære *Ad8*) æn *Ad6-8.* – thæm] *mgl. Ab*; burgh *Ad1-5.10*; borge *Ae1-7.* – sithæn] the *tilf. Af9.* – bydght ær] the bygdæ æræ *Af1.2.* Kap. 11–12] *mgl. Ad10.* – *Overskr. til kap. 11:* Om haffne *Ac1.2*; Vm innæ oc haffne *Af9*; Om iordskild (skyld *Ae3*) aff haffuæ *Ae1-3.6.7*; Vm iorth *Ae4*; 55 Hwa] Item hwo *Ad6.7.* – hauær mark] een mark redher (*mgl. Af5*) i *Af3-6.* – scyld] i (*mgl. Ac2 Ad1-8 Ae4.5 Ah*) iorth *tilf. Ac1.2 Ad1-8 Ae1-6 Ah.* – æth ni] een *Ad6-8.* 55–56 ni . . iørth] een øræ æller two *Ah.* 55 ni øræ] meræ *Ab.* – ni] iii *Af9.* – ti] ii *Af9.* 55–56 æth (3) . . iørth] *mgl. Ae 1-3*; *jf. ovf.* 55 æth (3)] *mgl. Ad3.* – oc] *mgl. Ab Ac1.2 o.fl.* – ællæf] ælleuæ *Ab o.fl.*; allenæ *Af9.* 56 i iørth] i iordh *Aa2*; *mgl. øvrige Mss.*; *jf. ovf.* – tha] *mgl. Af3.* – rethæ] han *tilf. Af6.* – æn (1)] om *Ah.* – hafnæ] halffue *Ad3*; haffuæ

(12.) Hwilk fatok man ær hauær æn øræ scyld i iorth æth minnæ thær
 101 v han|| saar æi. æth slaar æi. tha scal han æi innæ for hænnæ. æn slaar han
 60 æth skæær. tha innæ swo sum før ær mælt.

(13.) Kvnnung skal æi køpæ æth annær lund latae takæ kirki tindæ. for
 vtæn hanum liggær høgh rikins nøth a. oc tho swa at the gialdæs thær
 63 fyrræ waræ taknæ. æn worthær swa nøth a. at the takæs mæth rikins rath.
 takæ hwær for swo mykæt wærth sum han ma mest gialdæ. oc gøræ kirkin
 fult wissæ thær for.

Ae1-7. - æn (2)] mgl. Ab Ac1.2 Ad1-8 Ae1-7 Ah. 57-58 tha . . scyld] mgl. Af3-6. 57 tha] skal han tilf. Ab. - ræthæ] rethæ Af1 o.fl. - for] mgl. Ab Ah; ther for Ac2; ther aff Ad6-8 Af1.2.9. - annæn] annet Ab. - hafnæ] haffuæ Ad3 Ae1-7; oc æy meræ tilf Ad6-8. Overskr. til kap. 12: Vm innæ aff iorth Ac2; Vm lithæn iort Ae1-2. 6.7. 58 Hwilk] mgl. Ab. - man] mgl. Ah. - ær] som Ab Ad1-8 Ae1-7; thær Af2; lidhen iord tilf. Ad6-8. - hauær . . iorth] liden iordh haffuer øræ skild Ah. - æn . . iorth] liten iordh øræ skuld Ab Ac1.2 Ad1-5 Ae1-7. - i iorth] mgl. Ad6-8; jf; foreg. 58-60 thær . . mælt] mgl. Ah. 58 thær] tha Ad6-8. 59 han (1)] hanum Ab. - saar . . æi (2)] ey slar oc ey skær Ab; ey (ær tilf. Ad4) saar eller (oc æy Ad6-8) slaar Ac1.2 Ad1-8 Ae1-7. - saar] sær Af1.2. - æth] ok Af1-6.9. - slaar (1)] slær Af1; skær Af2. - tha] mgl. Ab. - 59-60 scal . . mælt] lade henne mynnes som Woldemars logh inne holder Ad6.7. 59-60 æi (3) . . mælt] scal mynne henne om han ey slar eller skær henne som førre sagdes Ad8. 59 han æi] mgl. Ab; æi han Ae4. - han (2)] mgl. Ad4. - æi (3)] mgl. Af3-5. - innæ] mynne (overstr.; jf. ndf.) Ad4; tynnæ Ad5. - for] aff Ac1.2 Ad1-3 Ae1-7. - hænnæ] then iorth Af1-6.9; rethæ tilf. Ad4; jf. ovf. 59-60 slaar . . skæær] skær han ok slær (slaar Af3-6) Af1-6.9. 59 han (3)] mgl. Aa2. 60 tha] mgl. Ab Ae1-7. - innæ] tinnæ Ad5; aff henne tilf. Ac1.2 Ad5; han for sin iorth tilf. Af1-6.9. - swo] mgl. Ae3 Af3-6.9. - sum] mgl. Ad4. - før] førre Ab o.fl.; foræ Ad2 o.fl. - ær mælt] mgl. Ae1; sagthes Ab Ad1-5 Ae2-7. - mælt] saght Ac1.2 Af1-6; foruitt star Af9; her-efter mgl. Af3-6.9 samt Ad2 (blade mgl.). Kap. 13] mgl. Ah. Overskr. til kap. 13: Om kircke tiende Ac1.2 Ae1-7 Af2. 61 Kvnnung . . æi] Oc (Item Ad9) skal æy koning Ad6-8.10. - køpæ . . takæ] latae (mgl. Ac1.2 Ad4.6-8) take (mgl. Ae7; eller tilf. Ac1) oc (eller Ad6-8) ey (mgl. Ac1 Ad6-8) køpe Ab Ac1.2 Ad1.3-8 Ae1-7. - annær lund] mgl. Aa2. 62 liggær . . nøth] høgh rikæs nøoth ær Af1. - liggær] trang ok tilf. Ad4. - høgh rikins] righens høgt Ad6. - rikins] rikæs Af2 o.fl. - nøth a] makt oppa eller nød Ad6.7. - nøth] vothe Ad4. - a] vppa Ab o.fl.; a pa Ac1; panæ Ae6; ponnæ Ae3.7. 62-63 oc . . a] mgl. Ae5. 62 oc] mgl. Ad4. - the] thet Ad6.7. 62-63 thær . . taknæ] han førre haffuer taget Ad6-8. 63 æn] oc Ab Ac2 Ad1.3-8.10 Ae1-7. - a] vppa Ab o.fl.; pa Ac1 Ae3. - at the] tha aghe the at Ab. - the] tiænden Ad6-8. - mæth] effter (æftæ Ad1.4) Ac1.2 Ad1.3-8 Ae1-7. - rikins] rikæs Ad4. - rath] raths rath Ac1.2. 64 takæ . . wærth] oc take suo myket fore hwær Ab; tha gialdæ for hwær swa mykæt Af1.2. - takæ hwær] tha tage han Ac1.2 Ad1.3-5 Ae1-7; tha skullæ the taghe hanum Ad6-8; oc taghe han Ad10. - wærth] hwær Aa2; wærthær Ad1.3. - sum] swo som Ad3.5. - han . . mest] mæst ma Ab. - han ma] the mwe (mughæ Ae5) Ad10 Ae5. - ma] mgl. Ad4. - gøræ kirkin] kirkie wærie sælien (sæliæ hanum Ad3.5 o.fl.; sæliæ han Ad1) oc kirken (kirkir Ad1.3.5; kirkæs Ad4) gøres Ab Ac1.2 Ad1.3-5.10 Ae1-7; kyrkæ wæriæ sæliæ hanum so at kyrken fanger Ad6-8. 65 fult] full Af1.2; fullæ Ad4 o.fl. -

66 (14.) Thæn mynt i Sialand ær han scal wæræ æm goth sum thæn i Iutland ær. oc æntæ ar livsæs før æn sanctæ Michils aftæn.

102r (15.) Alt thæt klæthæ thær kœpmæn hauæ|| at sæliæ. thæt scal malæs at
69 ryg. oc æi at æg. vtæn skarlakæn oc wathmal.

(16.) Laland oc Falstær oc Møøn sculæ hauæ thæn samæ logh thær Sialandz faræ hauæ. for vtæn thæt at hwa sum dræpær man i Laland. han
72 bœtæ man bœtær. oc thær til kunung fivghærtivgh mark. for thy at the bethæs thæt sialf af kunung Waldemar oc han gaf oc the tokæ with.

wissæ thær] *mgl. Ab.* – wissæ] *mgl. Ad6-8;* wissen *Ad10 o.fl.* – thær for] for (ther fore *Ae3*) sin tinde *Ac1.2 Ad1.3-8.10 Ae 2-6;* fore sit *Ae1.* – for] herefter *mgl. Aa2;* herefter følger kap. 16 *Ad1.3-7.10 Ae1-7 Ah.* Kap. 14-16] følger efter forordn. 21-27/5 1284 for Nørrejylland *Ag1-8* (i *Ag5 mgl. teksten indtil 70 samæ; blade mgl.*). Kap. 14 og 15] *mgl. Ab. Overskr. til kap. 14: Om mynt Ac1.2 Ae1-7.* 66 Thæn] Item then *Ad10.* – mynt] then tilf. *Ad1.3.5;* ther (ær *Ae4*) tilf. *Ad6-8.10 Ae1-7.* – Sialand] Siælænd *Af2 o.fl.;* Siælænd *Ad1 o.fl.* – han] hwn *Ag3.4.7;* *mgl. øvrige Mss ÷ Af1.2 Ag6.9.* – wæræ] *mgl. Ad5.* – æm] om *Ad3 o.fl.;* so *Ad6-8.* – goth] *mgl. Ad3.* – thæn] *mgl. Ah;* ther (ær *Ad3 o.fl.*) tilf. *Ac1.2 Ad1.3-8.10 Ae4.* 66-67 Iutland] Uthland *Ad3;* Iulland *Ad5.* 67 ær] *mgl. Ah.* – oc . . aftæn] *mgl. Ag3-8.* – oc] skal tilf. *Af1.2.* – æntæ . . æn] scal liwses foræ hanum *Ad6.7.* – æntæ . . livsæs] liuses ey *Ac1.2 Ad4.* – æntæ ar] *mgl. Ad1.3.5 Ah;* scal *Ad8;* æy *Ad10 Ae1-7.* – æntæ] ængtæ *Af1.2.* – livsæs] uplivsæs *Af1.2.* – før æn] a *Ah.* – før] forræ *Ad5;* for *Af1.2.* – æn] *mgl. Af1.2;* a tilf. *Ac1 Ad1.3.* – sanctæ] sæntæ *Af1.* – Michils] *Michelis Ac1;* Mikæls *Af2.* Kap. 15-16] står foran forordn. 19/3 1282 *Ac1-3;* følger efter forordn. 21-27/5 1284 f. Nørrejyll. *Ag2.* Kap. 15] følger efter forordn. 21-27/5 1284 f. Nørrejyll. *Agg. Overskr. til kap. 15: Vm (kyøpmentz tilf. Ag10) clæthe (sequitur capitulum tilf. Ae6) Ac1.2 Ae1-7 Af1 Ag1-4.6-10.* 68 thæt (1)] *mgl. Ad1-10 Ae1-7 Ah.* – thær] ær *Ad1 Ag1;* som *Ad6-8;* thet ther *Ae1.3.6.7.* – kœpmæn hauæ] kœpman haffuer *Ad5.* – hauæ at] *mgl. Ah.* – sæliæ] sælæ *Ag1.* – thæt (2)] *mgl. Ad1.3.5-10 Ae1-5 Ah.* – malæs] mælæs *Ae4.* 69 ryg] rug *Ac1 Ag1;* ryggen *Ag2-4.6-10.* – æg] eygh *Ac1;* æggen *Ad6 o.fl.* – vtæn] foruthen *Ae5 Agg.10.* – skarlakæn] skarlæt *Ad1.3 Ae2-4.6.7;* skarlæc *Ad5.* – oc (2)] æller *Ag4.7.* – wathmal] wathmæl *Ag1 o.fl.;* herefter *mgl. Agg.10.* Kap. 16] står efter kap. 13 *Ad1.3.7.10 Ae1-7 Ah. Overskr. til kap. 16: Om logh Ac1.2 Ae2;* Huad log Loland Falster oc Møæn sculle hauæ *Ae1;* Um Laland (Falster oc Møøn tilf. *Ag3.4.6-8) Ag2-4.6-8.* 70 Laland] Siælænd *Ac2;* Halland *Ab.* – oc (1)] *mgl. Ac1-3 Ad6-8 Ag1-8.* – hauæ] *mgl. Ad1.4.5;* nydhe *Ad3.* – thæn] *mgl. Ah;* the *Ab Ad1.3.4 Ae1.4-7.* – logh] her beg. *Ag5 (blade mgl.).* – thær] ær *Ag1;* som *Ab Ad1.3-8.10 Ah.* 71 Sialandz . . hauæ] Siælænd (Siælænd *Af2*) hauær *Af1.2.* – Sialandz] Siælænsz *Ag1.* – faræ] far *Ag1 o.fl.;* father *Ag3.4.7.* – i] innen *Ag2-6.8.* 72 bœtæ] skal bœta *Af2;* fullæ tilf. *Af1.2.* – man bœtær] manbodh *Ad10.* – man] *mgl. Ah;* manæ *Ag2 o.fl.* – thær . . mark] firætiugh mark ther til *Ab Ad1.3-8.10 Ae1.3-7 Ah.* – kunung . . mark] firtiugh mark kuning *Af1.2.* – kunung] *mgl. Ac1.2.* – mark] herefter *mgl. Ag2.* – the] *o. lin. m. sen. hd. Ag1.* – bethæs] bædæs *Ag1.* 73 thæt sialf] selfue swa *Ah.* – sialf] siælue *Ab etc.* – af . . gaf] ok koning Waldæmar gaf them thet *Af1.2.* – han] them thet *Ab Ae1-*

Thænnæ logh gaf kunung Erik. Kristoffær sun i Nyburgh. æftær allæ danæ
 75 rath oc the tokæ with oc livsdæs a thæn fredagh foræ pingiz aftæn war in
 Nyburgh. thær war with hærtugh Waldemar af Slæswik. ærki biscop Iøns
 af Lund. biscop Ingwar af Roskild. biscop Iøns af Othæns. biscop Iacob
 102v kan||zelær af Hethæby. biscop Tuki af Ripæ. biscop Tuki af Arhvs. biscop
 Pætær af Wibiærgh. biscop Iaan af Ræuæælæ. electus Nicholaus af Burlund.
 greuæ Albrict. af Æuærstæn. greuæ Hænrik af Glikæn. oc sithæn allæ the
 81 bæstæ. bathæ lærthæ mæn oc lekæ mæn thær i rikit waræ. thvsend wintær.
 oc tu hundræth wintær oc fivghærtivghæ wintær. oc a fiarthæ wintær.
 sithæn waar hærræ Iesus Christus war fød.

3.6.7; thæn thæm *Ad1.3.5*; them *tilf. Ad4.6-8 Ah*; thet them *tilf. Ad10 Ae4.5* - gaf]
 ok wnthæ them thet *tilf. Ag3-8*. - oc (2)] ath *Ag3.4*. - the] *mgf. Af1*. - tokæ with]
 wether toke (allæ lalandzfaræ *tilf. Ad6.7*) *Ab Ac1.2 Ad1.3-8.10. Ae1-7 Ah*. - tokæ]
 ther alle sammen (*mgf. Ag5*) *tilf. Ag3-8*. - with] meth (frii *tilf. Ag8*) wilghe *tilf. Ag*
 3-8; herefter *mgf. Ad4.10 Ag1.3-8 samt Ad7* (*blade mgf.*). *Overskr. til epilog*: Kon-
 ningh Erickes logh *Ac1*; Actores leges consequentes *Ac2*. 74 logh] *mgf. Ae5*. - Erik]
mgf. Ae5. - Kristoffær] Kristofor *Af1.2*; Cristoffers *Ad3*; konningh Cristoffers *Ac1.2*
Ad1.5.6.8 Ae1.2.4-7. - i Nyburgh] *mgf. Af1*. 75 the] *mgf. Aa1*. - tokæ with] wether
 tage (togæ *Ac2 etc.*) *Ac1.2 Ad1.5.6.8 Ae1-3.5.6*. - tokæ] thær *tilf. Af1.2*. - a thæn]
 innen *Ae4*; annen *Ae6.7*. - fredagh] nest *tilf. Ac1.2 Ad6.8*; thær *tilf. Af1.2*. - foræ]
 war *tilf. Ad1.3.5*; *jf. ndf.* - pingiz] pingz *Ad5*; pintze *Ad6*; pingilsz *Af1.2*. 75-76 war ..
 Nyburgh] *mgf. Ad3*. 75 war] *mgf. Ac1.2 Ad1.5.6.8 Ae1-7*; *jf. Ad1.5 ovf.* - in] i *Mss.*
 76 thær] oc tha *Ac1.2*; oc ther *Ad1.3.6.8 Ae1-7*. - war] *mgf. Ae3.5*. - af Slæswik] for
 synden (sunnæn *Ad1 o.fl.*) a (oc *Ad8*) *Ac1.2 Ad1.3.5.6.8*. - biscop] s er *tilf. o. lin. Aa1*.
 - Iøns] Iens *Ac1 Ae2*; Ionæs *Ad1.3 o.fl.*; Iønæs *Ae1 o.fl.* 77 af (1)] i *Ac1*. - Lund]
 Skane *Ac1.2 Ad1.3.5.6.8*. - af (2)] i *Ac1*. - Roskild] Roskildæ *Af1*; Sielande, Sieland
o.lign. Ac1.2 Ad1.3.6.8. - Iøns] Iens *Ac1 o.fl.*; Iønæs *Ac1 o.fl.*; Iønæs *Af1.2 o.fl.* -
 Othæns] Othensjø *Ac1.2*; Odhensæ *Ad3*; Othænsø *Af1.2*. - Iacob] *mgf. Ad1.3.5.6.8*;
 Per *Ac1*; Pether *Ac2*. 78 biscop .. Ripæ] *mgf. Ad8*. - Tuki (1 og 2)] Tygæ *Ac2 o.fl.*
 - af (2)] *mgf. Ad3*; i *Ac1*. - Ripæ] Arus *Ad3*; *jf. flg.* - Arhvs] Arus *Ae2-4*; Aarus *Af1.2*;
 Ars *Ac1.2 Ad5.8*; Ripæ *Ad3* (*jf. foreg.*). 79 Wibiærgh] Wibiargh *Af1.2*; Wibærghæ
Ad1-5; Wiborgh *Ad3 o.fl.* - biscop .. Ræuæælæ] *mgf. Ac1.2 Ad1.3.5.6.8 Ae1-7*; *jf. ndf.*
 - Iaan] Iaaen *Af2*. - Nicholaus] Niclæs *Ac1.5 Ae1-7 Af2*; Niclas *Af1*. - Burlund] Børg-
 lom *Ac1*; Burlum *Ad5*; Barlundæ *Ae1.6*; Børlund *Ae2*; Burlundæ *Ae3 o.fl.*; biscop
 Ionæs (Iens *Ac1.2 Ad7*; Iønæs *Ae1.2.5-7*) aff Ræflæ (Reuell *Ac1*; Ræffuæl *Ae1*; Ræf-
 fulæ *Ae3.5-7*; Ræfæld *Ae4*) *tilf. Ad1.3.5.6.8 Ac1.2 Ae1-7*; *jf. ovf.* 80 Albrict] Albert
Ac1; Albrit *Ad1.3*; Albret *Ad5*. - Æuærstæn] Ewærstein *Ae6*; Glikæn *Af1.2*; *jf. flg.*
 - Glikæn] Æwærsteen *Af1.2* (*jf. foreg.*); greue Iacob aff (*mgf. Ad3*) Holland (Hal-
 land *Ac2 etc.*) *tilf. Ac1.2 Ad1.3.5.6.8* (*jf. forordn. f. Skåne*). - allæ] *mgf. Ac1.2*
Ad3.5.6.8. 81 bæstæ] mæn (ther *tilf. Ae1-3.6.7*) i rikit waræ *tilf. Ad1.3.5 Ac1.2 Ae1-7*;
 men aff riget *tilf. Ad6.8*; *jf. ndf.* - mæn (1 og 2)] *mgf. Ac1.2 Ad1.3.5.6.8 Ae1-7*. -
 thær .. waræ] *mgf. Ac1.2 Ad1.3.5.6.8 Ae1-7*; *jf. ovf.* 82 oc (1)] *mgf. Ae1.2.6*. - oc (2)
 .. wintær (2)] *mgf. Ac1*. - fivghærtivghæ] firæsinnæ tiughe *Ac2 Ae1-3*; fyrsintiugh
Ad1-3; firesintziughe *Ac5*. - wintær (2)] *mgf. Ad1.3.5*. - oc (3)] *mgf. Ad6.8*. - a]
 then *tilf. Ad6.8 Ae2*; saa a *Ae5*. - wintær (3)] *mgf. Ac1.2 Ad7*. 83 sithæn] æftær at *Af1.2*.

Tillæg til Erik Glippings nyborgske forordning for Sjælland.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM. 25,4^o f. 92r (2. halv. af 15. årh.). – Ab: Oslo Univ.Bibl. 527,4^o f. 51v (2. halv. af 15. årh.). – Ac: Ghemens udgave af Eriks sjæll. lov f. rv v.

Tillægget er i de nævnte hss. og Ghemens udgave – i Forordn. f. Sjæll. Ad6-8 – indskudt foran epilogen. På tilsvarende måde findes tillægget i de eftermiddelalderlige hss. af Forordn. f. Sjæll. 1284^{26/5} gruppe a.

Af bestemmelserne svarer kap. 1, 2 og 6 til Forordn. f. Skåne 1284^{26/5} kap. 3, 4 og 7; ang. kap. 9 jf. Forordn. f. Jyll. 1284 kap. 1. De øvrige kapp. er af uvis oprindelse.

AM. 25,4^o
92r

(1.) Dræber nogher man eller hamlær i thet herrit, som koningen ær vdi, tha ær thet orbodhe mall, om thet meth radet raadh giørss, oc koning tage
3 all hans hoffuet loth for vden iordh. ¶ Æn sætter man saar a annen i the
92v tymæ, tha bøthæ for saar, som logh ær, oc|| føretiwæ mark then, som skadhen
fik, for fridbrot oc koningen xl mark.

6 (2.) Item skill mans hion inbyrdes eller nogræ men, som satæ komme
sammen at nogher mantz, eller hwar som thet ær, oc giørs thet æy meth
radhet radh, tha bøthe ther foræ, som thet vare giort pa almynnige weye,
9 æn sigher nogher, at thet war giort meth radet radh, oc haffuer twiggæ
mannæ vitnæ til, oc dill hin, ther sagh giffwes, tha dylia thet meth herritz
næffnd, oc han næffnæ, ther sagh søgher, oc faller hin at næffnd, tha ær
12 thet orbode mall.

(3.) Item ho som borgher for then man, ther liff eller legemæ haffuer
forbrot, oc wnkommer han, tha a han at bøthe hans gerninger, oc ther til
15 twenne xl mark bodh.

(4.) Thet skal man oc vidhæ, at hwar som hælst bondæ eller britiæ vor-
dher logligæ fælder for iii mark eller sex eller ix mark, tha a hans iorddrothin
18 op atbære hans falsmall for wden i then sagh, koning ær sælff bondæ. Item
mo enghen man opbære xl mark sagh aff syne tiæneræ vden the, som koning
haffuer forlæt i sith righæ.

21 (5.) Thet skal man oc vidhæ, at swær nogher man tilter edh pa bogh foræ
then sagh, ther liff eller ære gielder, oc vordher han loglige fælder aff biscop

– Christus] *mgl. Ae6.7.* – fød] Amen *tilf. Ad3.5;* aff iomffru Maria *tilf. Aei;* Oc tha doo Anders Erlandssen at thet hoff, oc thet wor a sancti Vrbani dagh oc Anders Ienssen skampt effter thet samme aar *tilf. m. anden hd. Ac2 (jf. slutn. af nr. 17 note).*

2 thet (1)] oc *tilf. Ac.* – meth . . giørss] ær meth radhet rod giort *Ac.* – koning] koningen *Ab.* 3 all] *mgl. Ac.* 5 fridbrot] fritbrød *Ab.* 6 Item] *mgl. Ac.* – satæ] sothæ *Ab;* sette *Ac.* 8 almynnige] almynge *Ac.* 10 dill] dyll *Ab.* 14 forbrot] forbrut *Ac.* – wnkommer] wndkomer *Ab.* 15 bodh] *mgl. Ac.* 17 logligæ] *herefter mgl. Ab (blade mgl.).* – mark (1)] sag *tilf. Ac.* 21 tilter] tylter *Ac.* – pa] a *Ac.* 22 biscop] biisscoppen *Ac.* 23 vidhæ]

93^r oc aff biscops næffninge, oc so openbare|| giort, at alle men vidhæ, at han
 24 swoor sigh om meen, tha a han at bøthe ther foræ modh bonden oc modh
 koningen, sosom han vare fælder i næffnd, oc bøte biscop bantss ræth oc
 ther til være mynnæ man.

27 (6.) Om man særer annen i kyrkæ.

Thet skal man oc vidæ, at komme men satæ i kyrken oc vordher them
 skilnet mellom vden forradh, so at man vordher dræben eller hamlet eller
 30 huggen, tha bøthe foræ saar oc for drab, som logh ær, oc ther til koningen
 xl mark oc xl mark then, som skadhen fik, eller hans affuinghæ, om han ær
 døth. Æn vordher thet giort meth radhet radh, tha ær thet orbode mall.

33 (7.) Om tings vitnæ.

Item vordher nogher man fælder i tings vitnæ, tha bøthæ iii mark bonden
 oc iii mark koningen, for han liwær a tingæ. Item vordher oc nogher man
 36 fælder oc igen dreffuen, at han haffuer beseylt vrangt a tingæ, tha bøthe xl
 mark bonden oc so koninge.

(8.) Om kyrkæ iordh.

39 Item kyrkens iordh ma hwer man kiøbe, thi at alle cristnæ men skullæ
 være then helli kyrkes væriæ.

(9.) Om kyrkæ tiændæ.

42 Item thet skal man oc vidhæ, at all kyrkæ tiændæ skal være betalet innen
 pintzdagh vnder kyrkens dom.

(10.) Om tiwff løber bort.

93^v Thet skal man oc vidæ, at gribær nogher syn tiwff oc lader hanum|| slippæ
 meth villiæ eller meth wvillie, tha a han at bøthe tiwffuen xl mark eller oc
 hans næste vennæ oc someget koningen.

48 (11.) Hwo som wnsigher annen.

Thet ær oc ræth, at ho som hødher, fortall eller forwaring giør nogher man
 for dom oc ræt a tingæ eller anner stæt, tha skal han først haffue tabet ræt-
 51 ten oc være forwunnen i then sagh, the delæ om, oc bøthe ther pa, som

thet tilf. Ac. 25 bantss] bans Ac. 27 Overskr.] mgl. her og i det flg. Ac. 28 Thet] Item
 thet Ac. - satæ] sotthe Ac. 35 liwær] lywer Ac. 36 beseylt] besegelt Ac. 37 koninge]
 koningen Ac. 39 hwer] kristen tilf. Ac. 43 pintzdagh] pinghes dag Ac. 45 Thet] Item
 thet Ac. 49 hødher] høffuer Ac. 51 forwunnen] wunnen Ac. 55 i rætten] rætthe Ac. 56

Voldemars low inne holder, forthi at hwer man a meth skællighet for dom oc ræth at standæ.

54 (12.) *Thet* skal man oc vidæ, at engen skal man vitne pa bære eller dom
offwergiffwe, vden han ær sælff til vethermals meth i rættē, vden om so
vordher, at nogher man vordher so wsæl, at han vordher flictigh oc æy vil
57 komme oc sto til rætte, oc tha a man at legge hanum lowlig tyd fore at
komme oc sto til rætte, kommer han ey, tha a man sidhen hanum atfordeclæ
effter lowæn.

60 (13.) Om wsanne sagh.

Item ho som lægger annen wsan sagh til a tingæ, tha a han at bœthe iiii
mark bonden oc so koningen, so oftæ som *thet* giørs, oc bliiffue ther til mynnæ
63 man, foræ han førde løgn til tingæ for gode men eller anner stæt, som man
sidder dom eller ræth.

(14.) Item *thet* ær oc rigens ræth i Danmark, at enghen koning i Dan-
66 mark mo kronen affhænde eller formynske oc æy affhænde sloth eller land,
94r ænthen meth ærffwe, lon eller andræ mothe;|| væl mo han hielpe oc styrkæ
oc stictæ kyrker eller closter i guds hedher oc righens verdighet oc giffue kyr-
69 ker oc closter oc stæder friihet oc priuilegia, oc so andræ syne godhe men
mo han giøre frii men, the som wfrii ære, aff righens tarff oc bestandelsæ.

(15.) Item *thet* ær oc righens ræth i Danmark, *thet* engen man kan
72 nogher tiid fange eller haffue lage hæffd eller fællagh besiddendæ pa noget
iordegotz eller bygnings grund, vden han haffuer *thet* fanget aff rætte eyeræ,
effter thi som loghen wtviser.

75 (16.) Item ær oc rigens ræth, at huilken man ther kærer a anner man,
ehwar om *thet* hælst ær, oc sisher sigh *thet* villæ bewisæ, som hanum aff
rætte bør oc fulfølger han *thet* oc gør then bewissning, tha haffuer then
78 for saghē staar, engen værn længer imodh hanum, mæn han skal være
hanum fallen fore then saghē.

(17.) Om gotz athholde.

81 Item ær righens ræth i Danmark, at hwar som nogher man holder anner
mantz gotz foræ, som ær hans iordh, land oc sloth, oc vordher *thet* hanum

flictigh] flyctigh *Ac.* 57–58 tha . . ey] *mgl. Aa.* 61 annen] man *Ac.* 63 løgn] logen *Ac.*
64 eller] oc *Ac.* Kap. 14] *mgl. Ac.* 71 ræth] rad *Ac.* 75 anner man] then annen *Ac.* 77
fulfølger . . bewissning] fuldfylning *Aa;* *jf. flg.* 79 saghē] sag *Ac;* oc hin giør then
bewissning *tilf. Aa;* *jf. foreg.* 81 som] *mgl. Ac.* 82 ær] *mgl. Ac.* – hans] hus *Ac.*

affwunnet *meth* rætte, tha bør hanum, ther hanum antwordedæ gotzet, *thet*
 84 vindher *meth* rætte all kosten oc tæringh, som han ther om giort oc thæret
 haffwer, oc foræ all opbyrdh, som han ther aff haffuer opboret fran then
 94v tiid, han deeldæ pa hanum,|| oc kwunnæ the æy sidhen bothe til eens worde
 87 om then opbørielsæ oc tæringh, tha mo then for saghen staaer *thet* mynskæ
meth edher, effter thi som righens ræth wtwisær.

(18.) Item *thet* ær oc righens ræth, om nogher vorder kærd for skade eller
 90 for giæld, tha bør then, ther a kæres, sware ther ænthen ia til eller næy oc
 kan sigh ickæ vntskiwdæ *meth* *thet*, at han siger, at *thet* ær hanum wwitherr
 licht, mæn han skal orsage sigh effter thi, som lowæn wtwisær.

Nyborg.

1284. 26. maj.

17

Erik Glippings nyborgske forordning for Skåne.

Text I.

A: tabt. – Aa: tabt. – Aa1: Kgl.Bibl. Ledreborg 12,12⁰ f. 81r (midt. af 14. årh.). –
 Aa2: Stockh.Kgl.Bibl. B 73 f. 84v (midt. af 15. årh.). – Aa3: Smst. B 70 f. 74r (midt.
 af 15. årh.). – Aa4: Kgl.Bibl. Uldall 215,4⁰ f. 60r (2. halv. af 15. årh.). – Aa5:
 Stockh.Kgl.Bibl. B 75 f. 72v (2. halv. af 15. årh.). – Aa6: Arnamagn.Inst. AM. 39,4⁰
 f. 75r (2. halv. af 15. årh.). – Aa7: Kgl.Bibl. Rostgaard 5,12⁰ f. 117v (midt. af 15.
 årh.). – Aa8: Arnamagn.Inst. AM. 23,4⁰ f. 136r (kap. 1; c. 1500). – Ab: tabt. – Ab1:
 Stockh.Kgl.Bibl. B 72 f. 74v (1414). – Ab2: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3121,4⁰ f. 1r (beg.
 af 15. årh.). – Ab3: Stockh.Kgl.Bibl. B 77 f. 60v (1. halv. af 15. årh.). – Ab4: Arna-
 magn.Inst. AM. 36,4⁰ f. 137r (midt. af 15. årh.). – Ab5: Stockh.Kgl.Bibl. B 71 f. 95r
 (midt. af 15. årh.). – Ab6: Oslo Univ.Bibl. 488 f. 71r (midt. af 15. årh.). – Ab7: Kgl.
 Bibl. Gl.kgl.saml. 3123,4⁰ f. 65r (slutn. af 15. årh.). – Ab8: Stockh.Kgl.Bibl. C 66
 f. 121v (c. 1500). – Ab9: Smst. B 88 f. 5r (1523). – Ab10: Smst. B 88 f. 87v (1523).
 – Ab11: Smst. C 67 f. 117v (2. halv. af 15. årh.). – Ab12: Smst. B 73 f. 169r (kap. 3;
 midt. af 15. årh.). – Ac: tabt. – Ac1: Kgl.Bibl. E don. var. 136,4⁰ f. 79v (1430). –
 Ac2: Stockh. RA. Skokloster 45 Dxiir (midt. af 15. årh.). – Ac3: Arnamagn.Inst.
 AM. 40,4⁰ f. 72r (midt. af 15. årh.). – Ac4: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3656,8⁰ f. 108v (2.
 halv. af 15. årh.). – Ac5: Stockh.Kgl.Bibl. B 78 f. 59r (2. halv. af 15. årh.). – Ac6:
 Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3124,4⁰ f. 74v (beg. af 16. årh.). – Ad: tabt. – Ad1: Stockh.
 Kgl.Bibl. B 79 f. 155r (slutn. af 15. årh., samme hd. som de to flg.). – Ad2: Smst.
 B 218 f. 128v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og flg.). – Ad3: Kgl.Bibl. Gl.
 kgl.saml. 3122,4⁰ f. 161r (slutn. af 15. årh., samme hd. som de to foreg.). – Ae: tabt.
 – Ae1: Stockh.Kgl.Bibl. C 38 f. 156v (midt. af 15. årh.). – Ae2: Smst. C 54 f. 251r
 (c. 1465). – Ae3: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3137,4⁰ f. 340r (1493).

Hertil slutter sig et stort antal eftermiddelalderlige håndskrifter:

a. Uden tilføjelser, teksten mere eller mindre fuldstændig: Stockh.Kgl.Bibl. B 215
 f. 112r (midt. af 16. årh.), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 3 f. 258r (midt. af 16. årh.), Stockh.

87thet mynskæ] minske thet Ac.

Kgl.Bibl. B 87 f. 129r (c. 1560), Uppsala Univ.Bibl. B 65 f. 90v (Philip Schrøder, Odense 1576), Oslo Univ.Bibl. 6,8⁰ 160 (Jens Pedersen, Laholm 1578), Kgl.Bibl. Thott 1980,4⁰ f. 92r (1581), Stockh.Kgl.Bibl. B 82 f. 99r (1583), Lund Univ.Bibl. A. P. Lindblad f. 193r (1584), Arnamagn.Inst. AM. 35,4⁰ f. 126r (1592), Stockh.Kgl.Bibl. C 79 f. 379r (1594), Kgl.Bibl. Kall 549,4⁰ f. 130v (2. halv. af 16. årh.; samme hd. som fig.), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 29 f. 116r (2. halv. af 16. årh., samme hd. som foreg. og fig.), smst. J 4⁰ 55 f. 119r (2. halv. af 16. årh., samme hd. som foreg. og fig.), Trondheim Vidensk. selskab 143,4⁰ f. 122r (2. halv. af 16. årh., samme hd. som foreg.), Kgl. Bibl. Thott 1982,4⁰ f. 180r (2. halv. af 16. årh.), smst. Thott 1990,4⁰ f. 251r (schrøderske skole, slutn. af 16. årh.), Lund Univ.Bibl. J 27 4⁰ f. 130r (o. 1600), Odense Katedral-skole Nr. 4 f. 130r (1602), Stockh.Kgl.Bibl. Engestrøm 62 f. 115r (1. halv. af 17. årh.), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 56 f. 141v (1. halv. af 17. årh.), Kgl.Bibl. Uldall 214,4⁰ f. 188r (c. 1659), smst. Ny kgl.saml. 1337,4⁰ f. 1r (2. halv. af 17. årh.).

b. Foran epilogen er indskudt kap. 10, 16, 14, 15, 8 af Forordn. f. Sjæll. samt Vordingb. forordn.: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3125,4⁰ f. 360v (1549), smst. Thott 1977,4⁰ f. 172r (midt. af 16. årh.), Stockh.Kgl.Bibl. B 86 f. 174v (1575, samme hd. som fig.), Kgl.Bibl. Thott 1978,4⁰ f. 185v (1577, samme hd. som foreg. og fig.), smst. Thott 1979,4⁰ f. 151v (1580, samme hd. som foreg. og fig.), Uppsala Univ.Bibl. H 126a f. 318r (1577, samme hd. som foreg. og fig.), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 8 f. 167v (1578, samme hd. som foreg. og fig.), Stockh.Kgl.Bibl. B 83 f. 149r (1580, samme hd. som foreg. og fig.), smst. B 84 f. 138v (1580, samme hd. som foreg. og fig.), Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 1305,4⁰ f. 142r (1580, samme hd. som foreg. og fig.), smst. Thott 1979,4⁰ f. 151v (1580, samme hd. som foreg. og fig.), Odense Katedralskole Nr. 5 f. 202r (c. 1580, samme hd. som foreg. og fig.), Trondheim Vidensk. selskab QHA2,4⁰ f. 135v (c. 1580, samme hd. som foreg. og fig.), Kgl.Bibl. Additamenta 584,4⁰ f. 193r (c. 1580, samme hd. som foreg. og fig.), smst. Gl.kgl.saml. 3131,4⁰ f. 48v (1581, samme hd. som foreg. og fig.), smst. Thott 1983,4⁰ f. 139r (1582, samme hd. som foreg.), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 57 f. 137v (1576), Oslo Deichmannske Bibl. 43,4⁰ f. 163r (c. 1579), Stockh.Kgl. Bibl. B 80 f. 93r (2. halv. af 16. årh., samme hd. som fig.), Kgl.Bibl. Ny kgl.saml. 3136,4⁰ f. 88r (2. halv. af 16. årh.; samme hd. som foreg. og fig.), smst. Ny kgl.saml. 1304,4⁰ f. 75v (2. halv. af 16. årh.; samme hd. som foreg.), Uppsala Univ.Bibl. B 11 f. 195v (2. halv. af 16. årh.), Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3129,4⁰ f. 111r (c. 1590), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 20 f. 234r (1591), Oslo Univ.Bibl. 56,4⁰ f. 253r (1591-92), Stockh.Kgl. Bibl. B 216 f. 228v (c. 1592), Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3128,4⁰ f. 233v (1592), Lund Univ. Bibl. J. 4⁰ 26 f. 222r (1593), Stockh.Kgl.Bibl. B 89 f. 250r (1596), smst. B 214 b f. 197r (1598), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 33 f. 144r (1598), Odense Katedralskole Nr. 2 f. 315r (slutn. af 16. årh.), Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3127 f. 237r (slutn. af 16. årh.), Oslo Univ.Bibl. 31,4⁰ f. 117v (sen. 1619), Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 1119,2⁰ f. 399r (1. halv. af 17. årh.), smst. Additamenta 567,4⁰ f. 142r (c. 1740 efter hs. fra 1668).

c: Til sidste kap. (14) er føjet Forordn. f. Sjæll. kap. 10: Kgl.Bibl. Kall 548,4⁰ f. 249v (1. halv. af 17. årh.), Stockh.Kgl.Bibl. B 217 f. 148r (1667).

d. Kapitlerne 1-4, 7, 8: Arnamagn.Inst. AM. 7,4⁰ f. 141v (midt. af 16. årh.).

e. Epilogen til Forordn. f. Skåne 1284 følger efter Valdemar IIs skånske forordn. om Ættebod (DgL. Skånske lov Tillæg II): Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 29 f. 175v (2. halv. af 16. årh.).

Kap. 3, 4, 7 af Forordn. f. Skåne findes indskudt sammen med andre kapp. i Forordn. f. Sjælland Ad 6-8, trykt samen med disse som tillæg til denne forordning. Se endvidere Forordn. f. Sjælland eftermiddelalderlig gruppe a.

De eftermiddelalderlige håndskrifter har mere eller mindre moderniserede og bearbejdede tekster og falder uden for rammen af denne udgave.

De middelalderlige håndskrifter, hvori forordningen findes, er alle håndskrifter med skånske lov med undtagelse af *Aa5*, som er et jysk lovhåndskrift, og *Ab1-3*, som er jysk-sjællandske lovhåndskrifter. I den sidstnævnte gruppe er kap. 10, som direkte nævner Skåne, udeladt, og i *Ae3* er tilf. en række kapitler fra forordn. for Sjælland (se denne forordn. *Ah*). De eftermiddelalderlige håndskrifter indeholder alle Skånske lov med undtagelse af det sidste i b-gruppen: *Additamenta 567,4⁰* med Jyske lov.

Tryk: Ghemens udg. af Skånske lov 1505 f. L (efter *Aa4*); Joh. Hadorphs udg. af Skånske lov 1676 48 (efter *Aa2*); Schlyter, Sweriges gamla lagar IX 448 (efter *Aa1*); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 23 (efter *Aa1*). – Reg.Dan. nr. 1333*.

En nedertysk oversættelse er trykt ndf. som Text II.

Ledreborg
12 81r

Thænne logh gaf konung Ereke konungs Kristofærs sun i Nyborgh æfter allæ Danæ rath. oc the withær tokæ.

3

(I.) Hwilken man sum dræpær man *mæth* rathet rath.

(Text II 1)

Hwilken man sum dræpær man *mæth* rathet rath hemæ i sin eghen garth ællær hamblær. ællær dræpær i kirkiæ ællær hamblær. tha ær han frithlæs. oc allæ the ær *mæth* hanum waræ|| i far. oc i fylghæ. oc ær vrbotæ mal. oc fangæ aldregh frith. for vtan hins døthæ frændær bithiæ fore them

81v

Overskr. til loven: Koningh Eriks log *Aa2.5*; Hær begynnes koningh Erics logh *Aa3.4 Ad2*; Koning Erichs log Cristoffer søn *Ac4* (*i marg.*); Koning Erich *Ab4*; Om Nyburgs logh *Ab2.3*; Nyburgs logh *Ab5.6. 1-27* Thænne . . mælt] *mgf. Ab12. 1-6* Thænne . . vrbo:] *mgf. Ac2* (*blad mgf.*). 1-2 Thænne . . tokæ] *mgf. Ac10. 1* gaf] oc tilf. *Aa7.* – konungs] *mgf. Ac1-6*; konung *o.lign. Ab1 Aa2 etc.* – sun] søn *Ac1 o.fl. 2* Danæ] danskæ mentz *Ad1-3.* – the] allæ danæ (*dæne Aa8*; danskæ men *Ad1-3*) *Ab1-2.4-6.8 Aa8*; ther tilf. *Ab9.* – withær tokæ] toghæ wether *Ab1-8 Aa8*; som her efter føl tilf. *Ab1.7. 3* Overskr.] *mgf. Aa5.7.8 Ab4.5.9.10 Ac1-6 Ae1-3* (*alm. ogs. i det flg.*); står foran indledn. *Aa1-4.6*; Hwilken man dræper anner *Ab1*; Om mandrap i sytt hus *Ad1*; Om mandrap *Ad2*; Om man dreper annen i syt eget huss *Ad3.* – Hwilken . . man (2)] Vm man dræpær annen *Ab2.3.5.6.* – man (1)] *mgf. Aa2.6.* – man (2) . . rath] eller hambler annan (*mgf. Aa8*) i sin eghin gardh eller i kirke *Aa2-4.6.8. 4* Hwilken] at hwilken *Ac1-6.* – sum] ther *Ab1-3 o.fl.* – dræpær man] annar man dræpir *Ac1-6.* – man (2)] mæn *Aa3.4*; anner man *Ab1-3 o.fl.* – hemæ] *mgf. Ab11*; henne *Ab10.* – sin] hans *Aa8 Ab1-4 Ac1-6 o.fl. 4-5* eghen garth] eghnæ (*eghen Ab4.10*; eget *Ab8*) husæ (*hus Ab4.8.10*) eller i sinum gorth (*garthe Ab2 o.fl.*) *Ab1-8.10. 5* ællær (2) . . kirkiæ] *mgf. Ab7 Ad3.* – ællær (2)] *mgf. Aa3.4*; oc so om han *Ad1.* – dræpær . . kirkiæ] i kirke dræper (*man tilf. Ab5*) *Aa2.5.6 Ab11 o.fl.*; i kirkæ eller kirkæ vey dræper *Aa3.4.* – ællær hamblær (2)] *mgf. Ae1-3.* – hamblær (2)] kirkeuey (*på rasur*) *Aa2* (*jf. ouf.*); eller dræper tilf. *Ac5.6* – ær] *mgf. Ab8*; som (*sum Ab3*) *Aa2 etc. 6* mæth . . waræ] hanum meth ære *Ab4*; ære meth hannum *Ad1-3.* – hanum] *mgf. Aa3.* – waræ] vordæ *Aa3.4*; ære *Ab8.* – far] farth *Ac1*; flock *Ab10*; færth øvrige *Mss.* – i (2)] *mgf. Ab6.9.10* – ær (2)] *mgf. Ab8*; thet eet tilf. *Ad1-3. 7* frith] theres fred

til konung. oc konung take allæn therræ howæth lot vtan iorth. Vm nokær
 9 man warthær dræpen af them ær i thænnæ gærning waræ. tha ware han
 v gild. oc æi scal fastæs fore hanum oc æi bætæs. huærken konungs ræt oc
 æi biscops. vm han dræps i thæn stund. ær thænne gærning gørthes. Vm
 12 nokær man warthær wit. at han war mæth i thæn gærning. oc dyl han.
 haue thær til tuiggjæ mannæ witne. oc dyle mæth hæræxs næfnd. oc thæn
 næfne næfnd ær sak sökær. oc faldær han at næfnd. tha haue nattæ rum oc
 15 daghs at rymæ. huar han warthær sithæn gripen. tha gange a hans hals.

(2.) Vm man dræpær buthen man.

(Text II 2-3)

Warthær nokær man buthen hem til annærs manzs. ællær han gæster
 821 nokær stath i kôpsth. ællær a land. haue thær æm ful frith. sum|| han

Ad1-3; igen tilf. Ab8 Ad1-3. - for vtan] før æn Ad1-3. - for] mgl. Ac1-6. - hins dœthæ] then dœdes Ad1-3. - frændær] nesthæ frender Aa2-8 Ab3.11 Ac1-6 Ad1-3 Ae1-3; oc neste tilf. Ab1.2.4-6.8; neste tilf. Ab9; och neste birdh tilf. Ab10. 7-8 bithiæ .. konung (1)] mgl. Ab10. 7 them] hanom Aa2-7 Ab5 Ad1-3; then Ae1.2. 8 iorth] therræ iorth Ab1-7.9-10 Ac2-6 Ad1-3; therre tilf. Ac1. 8-11 Vm .. gørthes] mgl. Ab10. 8 Vm] Och om Aa2-7 o.fl.; En om them mannum (mgl. Ad1-3) vorder dræpen Ab1-7.9 Ac1-6 Ad1-3. 9 ær] mgl. Ab1-8 Ac1-6; som Ad1-3. - thænnæ gærning] them geringum Ab4. - thænnæ] then Ab1-3 o.fl. - waræ] er Ad1-3. 10 æi scal] skal ey Aa2-5 o.fl.; skal aldrih Ab1.2.4.6.7.11. - fastæs] fastæ Aa7; festis loh Ab9. - fore .. bætæs] eller bœdes fore hannum Ad1-3. - huærken] oc ey Ad1-3. 10-11 konungs .. biscops] koningh oc ey biscopp Ac3. 10 ræt] mgl. Ac2.4. 11 biscops] archebiscops Ad1-3; ræt tilf. Aa1-4.6.8 Ad3; skall ther fore giffwes tilf. Ad1-3. - dræps] vordher dræben Ad1-3. - thæn] the Ac1. - thænne] then Ab1-4 o.fl. - gørthes] gørs Ab1-4 o.fl. - Vm] En om Ab1-4 Ac1-6 o.fl. 12 man] mgl. Aa2-5 o.fl. - warthær] var ther (then Ab5) Aa2-5. - wit] wittær Aa8; skyllet ther fore Ad1-3. - mæth] mgl. Aa8 Ac2-6; dher meth Ab10. - dyl han] sigher han ney ther fore Ad1-3. - han] tha scall han tilf. Ad1-3. 13 haue] tha haue hin ther sak søgher Ab1-11 Ac1-6. - thær til] mgl. Ab1-4 Ac1-6 o.fl.; jf. flg. - witne] til tilf. Ab1.2.4 Ac1-6 o.fl.; thær til tilf. Ab3; jf. foreg. - oc (1)] at Ab7; hin tilf. Ab1-7.9.11; han tilf. Ab10. - dyle] vergæ sigh ther fore Ad1-3. 13-14 thæn .. ær] ther neffner then Ab10. 13 thæn] han Aa2-8 Ad1-3 Ae1-3; scall tilf. Ad1-3. 14 næfnd] mgl. Ab1-6.8 Ac1-6; mennænæ Ad1-3. - ær] som Ad1-3. - sak sökær] sags søgher ær Aa7 Ab10 Ad1-3; sagher Ac4. - oc (1)] mgl. Ab1-10 Ac1-6 Ad1-3. - faldær .. at] faldir honum Ac1-6; ffæller hannum Ad1-3. - at] for Aa7; i Ab8. 14-15 haue .. rymæ] ware han frithlôs fore thens dœthe (neffn tilf. Ab10) neste oc of (om Ab10; af Ab2 etc.) konung hauer (hawe Ac1 o.fl.) han (mgl. Ab2) sex vgnæ (vghu Ac1) dagh at forefnæ (for ewne Ac1 o.fl.; foræne Ab9.10) sic meth sinæ vvener eller at (han Ab11) rymæ land oc righe Ab1-11 Ac1-6. 14-15 haue .. daghs] scall han haffwæ dagx rwm oc een natt till Ad1-3. 14-15 nattæ .. daghs] dax rwm oc nat (nathæ Aa5.6) Aa2-6 Ae2. 15 daghs] rum tilf. Aa7. - rymæ] hwart han wil tilf. Aa7. - huar .. warthær] vordher han Aa3.7. - huar] En hwor Ab1-4 Ac1-6 o.fl.; sum tilf. Ab3 Ad1-3. - han] mgl. Ad3. - tha] mgl. Ab11. - gange] geller Ad1-3; thet tilf. Aa3.7 Ab8 Ad1-3 Ae1-3. - a] af Ab3.9.10 Ac4. - hans hals] hals

hafthe hemæ at hans eghen. Oc vm sua warthær at man warthær iaghæth
 21 sua at han rymer hem i annærs manz garth. fore sinæ v winær. haue thær
 mæth rathet rath. tha ware thæt vrbota mal allum them ær thær waræ mæth
 i far oc i fylghe. oc æræ frithløse. oc fangæ aldreghe frith. for vtan hins døthæ
 24 næstæ frændær bithiæ fore them til konung. oc konung take half therræ
 howæth lot vtæn iorth. oc half hin sum garthen atte ær gærningen war igiorth.

hans *Aa4*; herefter *mgl. Aa8* (*indskrivn. afbrudt*). 16 Overskr.] Om man bywtz (hem tilf. *Aa5*) til annars (anner mans eller *Aa5*) gester (gesth *Aa4*; eller søger tiil anners tilf. *Aa6*) *Aa2-5*; En om nagher *Ab1.7*; Vm nokor (*mgl. Ab3*) man dræpær annæn hem til annærs manz *Ab2.3.5.6*; Varther man gæst noger *Ab8*; Om hufred till anners mantz (till .. mantz *mgl. Ad2*) *Ad1-3*. 17 Warthær .. man] En om annar (nagher *Ab1-4 o.fl.*) man worder *Aa2-6 Ab1-4 o.fl.* - annærs] nogher *Ab8 Aei-3*. - han] *mgl. Ab4*. 18 stath] stads *Aa5*; stedh *Ad1-2*; stætz *Ad3*. - i kôpstath] *mgl. Ab10*. - kôpstath] kôping *Aa7*; kôpstaden *Ad1-3*. - a land] i lantz byy *Ad1-3*. - haue] tha scall han haffue *Ad1-3*. - thær] til tilf. *Aa2-4.6*. - æm] vm *Aa5.7 o.fl.*; swa *Ab1-6.7.9.10 o.fl.* - ful] goth *Ab1-7.10 o.fl.* 18-19 han .. hemæ] *mgl. Ab1.2.4-8.10*. 18-19 han hafthe] *mgl. Aa7 Ad1-3*. 18 han] *mgl. Ab3*. 19 hafthe] hauæ *Ab3*; hawer *Ac1-4*; wore *Aa5 Ac5.6*. - hemæ] hiæm *Aa3.4*. - at] til *Aa3.4 Ab9.10 Ad1-3*. - hans eghen] sith eghet *Aa5 Ab6.12 Ad1-3*. - hans] sin *Aa3.7 Ab1-4 o.fl.* - Oc] *mgl. Ab5*; Æn *Ad1-3 o.fl.* - vm] thet tilf. *Aa7*. - sua .. warthær] nogher man kan swo vardhe *Aa2-6*. - warthær (1)] er *Ab9*; kommer *Ad1-3*. - at .. warthær (2)] *mgl. Ab4.8*. - man] en man *Ad1-3*; han *Ab1.3.5.6.9*. 19-20 iaghæth sua] so trængder *Ad1-3*. 19 iaghæth] iæghet *Aa7*; iæghæthær (iæiether *o.lign. Ab4 o.fl.*) *Ab1-8.10 Ac1-6 Aei-3*; lauther (lauthet *Aa3*) *Aa2-6*. 20 sua at] oc *Ab1-8.10 Ac1-6*. - sua] *mgl. Ab9*. - han] *mgl. Ab1-8.10*. - rymer] rymæ *Ab3*. - hem] *mgl. Ac2-4*; indh *Ad1-3*; han *Ab10*. - annærs] en anners *Ad1-3*; nogers (nogher *Ab1.2 o.fl.*) øvrige *Mss.* 20-21 haue .. frith] *mgl. Aa2-8 Ad1-3 Aei-3*. 21 ful] follen (fullen) *Ab1-4 Ac1-6 o.fl.* - vm han] *mgl. Aa2-8 Ad1-3 Aei-3*. - han] man *Ab5*. - warthær] ther tilf. *Ab4 Ad2.3*; jf. *flg.* - dræpen .. hamblæth] hambleder ther (*mgl. Ad2.3*; jf. *foreg.*) eller dræben *Ad1-3*. - hamblæth] hamlædher (hamb-læther *o.lign.*) *Aa1-5 Ab2 o.fl.*; eller belbarth (bewarther *Ac5.6*) swa at han worder limmælester (belbarth .. limmælester *mgl. Ab2*; jf. *flg.*) tilf. *Ab1-11 Ac1-6*. 21-40 oc (2) .. mal] *mgl. Ab2* (*blad mgl.*). 22 mæth (1)] aff *Aa7*. - rathet] *mgl. Ab5*; ræthet *Aa7*. - ware] worder *Ab1 o.fl.*; er *Ad1-3 Aei-3*. - thæt] at tilf. *Ab10*. - allum them] alle (oc alle *Ad1-3*) the *Ac2-6 Ad1-3 o.fl.* - ær thær] som *Ad1-3*; ther *Aa2 etc.* - waræ mæth] meth waræ *Ab1-4 o.fl.* - mæth] *mgl. Aa7 Ad1-3*; jf. *ndf.* 23 far] = *Ac1*; floch *Ab9*; ferth *o.lign. øvrige Mss.* - i (2)] *mgl. Ab4*. - fylghe] meth tilf. *Aa7 Ad2*; meth them tilf. *Ad1.3*; jf. *ouf.* - æræ] allæ tilf. *Aei-3*. - fangæ] faa *Aa2-6 o.fl.* - frith] *mgl. Ab10*; theres fredh ygen *Ad1-3*. - for vtan] før *Ab10 Ad1-3*; før æn *Aa1-3*. - hins døthæ] hin døthes *Aa7 o.fl.*; then dødes *Ad1-3*. - døthæ] *mgl. Ab10*. 24 næstæ] *mgl. Ad1-3*. - frændær] fren *Ab6*. - them] then *Aei.2*. - take] scall tagæ *Ad1-3*. - half] halffnam *Aa2*; halffwm *Aa3*; halffuæn *Aa4*; halffnan *Aa5*; halff nam *Aa6*; halff-delen *Ad1-3*. 25 vtæn iorth] *mgl. Ab1-11 Ac1-6*; jf. *ndf.* - vtæn] for vden *Ab11 Ad1-3*. - iorth] theres iordh *Ad1-3*. - half hin] halffdelen theres hoeth lodh tagher then *Ad1-3*. - hin] then *Ab1.2 o.fl.* - sum] ther *Aa7*. - garthen] gardher *Aa3.4*; garthæ *Ab3*. - atte] a *Aa2-5 o.fl.*; eyer *Ad1-3*; ower *Aei*. - ær] then *Ab7.10*; som *Aei-3*. -

Æn vm nokær man wites at han war *mæth* i thæn gærning oc dyl han. tha
27 wære sic *mæth* hæræzs næfnd. oc *mæth* the sammæ logh ær før waro mælt.

⟨3.⟩ Vm man dræpær man i thæt hæræth ær konung ær i.

(Text II 4-5)

Dræpær man annær man ællær hamblær i thæt hæræth ær konung ær i.
82 v tha ær thæt vrbotæ mal. vm thæt ær giort *mæth*|| rathet rath. oc konung
take allæn hans howæth lot vtan iorth. Æn sætær man sar a annær man
i thæn timæ. tha bôte fore sar sum logh æræ. oc firitiughu marc hinum ær
33 skathæn fik. oc firitiughu marc konunge.

⟨4.⟩ Vm manzs hion skil inbyrthes.

(Text II 6)

Æn skil manzs hion inbyrthes. ællær andre mæn the ær satte kummæ
36 samæn at nokær man. ællær huar thæt ær. oc ær æi *mæth* rathet rath. tha

war] bleff *Ad1-3*. - igiorth] i gør *Ab1 o.fl.*; for vten theræ iorth (mgl. *Ab5.8*) *Ab1-10*
Ac1-6. 26 wites] vorder skyllet ther fore *Ad1-6*. - war] i færð oc i følge *tilf. Ad1-3*.
- thæn] the *Ab1 Ac1 o.fl.* - oc . . han] sigher han ther fore *ney Ad1-3*. - tha] mgl.
Aa5 o.fl.; ladhæ *Aa7*. 27 hæræzs] mens *tilf. Ab6*. - mæth (2)] mgl. *Aa2 etc.* - ær]
mgl. *Ab1 o.fl.*; som *Aa1-6 o.fl.*; swo som *Ae1*. - før] mgl. *Aa6*. - waro] mgl. *Aa4*; ær
Ab1 o.fl. - mælt] næffnd *Ad1*. Kap. 3-4] mgl. *Ad10*. - Kap. 3] mgl. *Ad1-3*. - 28
Overskr.] mgl. *Ab8.12*. - Vm . . man (2)] Om man vordher dræpen *Aa2.5.6*; Dræper
nagher man *Ab1 o.fl.* - dræpær] bæriær *Ab3*. - man (2)] nogher man *Aa3.4*; annær
Ab3.5. - i (1) . . i (2)] mgl. *Aa2 Ab1 o.fl.* 29 Dræpær man] Om man dræper *Aa2-6*;
Æn (mgl. *Ae2.3*) worther oc so at nogher (mgl. *Ae2.3*) man dræber *Ae1-3*. - man
(1)] nogher man *Aa2-6 Ab1 Ac1 o.fl.* - annær man] nokær annær *Ab3*; anden *Ab8*. -
annær] nogher *Aa2.3 o.fl.* - man (2)] mgl. *Ab1.4-7 Ad1-6*. - ællær hamblær] mgl.
Aa1-6 Ab8 Ae1-3; jf. *ndf.* - hamblær] eller oc (mgl. *Ab4 o.fl.*) belberier (bæries *Ab8*)
tilf. Ab1.3-9.11 Ac1-6; eller særer *tilf. Aa7*. - i (1)] innen *Ab3.9.11 Ac1-6*. - ær (1)]
mgl. *Ab1.3.4 o.fl.*; som *Aa5 o.fl.* - i (2)] innen *Ab5*; eller hamblær *tilf. Aa2-6 Ae1-3*
(jf. *ovf.*). 30 ær (1)] oc *tilf. Ab1.3-8*. - thæt] mgl. *Aa4*. - giort . . rath] meth rathet
radh giorth *Aa7 Ab11*. - giort] mgl. *Aa1 Ae1-3*, 31 allæn] half *Ab1.4-8.11.12*. - hans]
theræ *Ab1.4-9.11.12 Ac1-6*. - vtan] for vten *Ab1.4-9.12 Ac1-6*. - iorth] theres iordh
Ac5.6; foræ the sammæ sagh *tilf. Ab11*. 31-32 sætær . . timæ] gør man (annær saar
tilf. Ab3-6.8.12) eller slar meth stong eller meth anner wapn oc (eller *Ab8*) dragher
hannum ey (mgl. *Ab4.8*) til stens eller til stoks meth wold *Ab1.3-8.12*; særir man
annær ellir slar meth stong ellir meth andre wapne oc draghir honum til stens ellir
til stoks meth wald *Ac1-6 Ab9*; jf. *ndf.* 31 sætær . . a] særær man *Ae1-3*; jf. *foreg.* -
man (2)] mgl. *Aa7 Ae3*; eller slar meth stangh eller meth andræ (annen *Ab11*) vapnæ
(wapn *Ab11*) oc dragher hanom til stens eller til stoks meth voldh *tilf. Aa3.4 Ab11*;
jf. *ovf.* 32 i] innen *Aa7*. - timæ] tith *Ae1-3*. - bôte] han *tilf. Aa5*. - æræ] eller (ok
Ab4.8) for (mgl. *Ab11*) stongæ hug *tilf. Ab1.3-9.11.12 Ac1-6*. - oc] mgl. *Ab5*; ther
til (mgl. *Ac3*) *tilf. Aa7 Ab1.3.5.7 Ac1-6*; til *tilf. Ab6.11*. - hinum] hanum *Aa7 o.fl.*;
then *Ab9.11*; hin *Ac3 o.fl.* - 33 fik] fore fridhbrøt *tilf. Aa2-7 Ab1.3-9.11.12 Ae1-3*; jf.
flg. - konunge] fore frith brøt *tilf. Ac1-6* (jf. *foreg.*); for the sammæ sac *tilf. Ab1.3-8*.

böte thær fore sum thæt ware giort a almænnings wægh. Æn sighær nokær man at thæt war giort mæth rathet rath. oc hauær thær til tuiggiaë mannæ
 39 witne. oc dyl hin sum sac ær giuen. dyle mæth hæræzs næfnd. oc thæn næfne næfnd ær sac sökær. oc faldær han at næfnd| tha ær thæt vrbotæ mal.

{5.} Vm man dræps oc orkær æi at bötæ.

(Text II 7)

42 Hwilken man sum dræpær man oc orkær æi at bötæ. ællær hambler. ællær
 83r hoggær. tha fange fore|| sic fullæ borghæn. Æn ma han æi borghæn fa oc

12; herefter mgl. *Ab12*. 34 Overskr.] mgl. *Ab12*; Somæ folk sæcthe samen och ey (och ey mgl. *Aa3.4*) *Aa2-4*; Komme men saatte sammen oc skil them siden (oc..siden mgl. *Aa6*) *Aa5.6*; Scil mans *Ab1*; om delæ mellom hion *Ad2*; Om hion komme sotte samen *Ad3*. - manzs] mgl. *Ad1*. - skil inbyrthes] bæriæz *Ab3.5.6*. 35 Æn] mgl. *Ab1*. 3-7 *Ac1-6* o.fl. - skil] Skils *Ab4* *Ad1-3*; skal *Ab2.3*. - manzs] en mantz *Ad1-3*. - hion] ath tilf. *Ab11*; jf. flg. - inbyrthes] at tilf. *Ae1-3*; jf. foreg. - andre mæn] nogith meen (mæn *Aa3*) *Aa2-4*; nokær man *Ab3*. - andre] mgl. *Ab4*; noghræ *Ab1* *Ac1* o.fl. - mæn] meræ *Ab8*. - the] mgl. *Aa7* *Ab8* *Ac1-6*. - ær] mgl. *Ac3*; som *Ad1-3* o.fl. - satte] sotte *Ab1*; sæcthæ *Ab2.3*; sacte *Ab6*; sottaë *Ab7* o.fl. 36 samæn] hiemæ tilf. *Ae1-3*. - at] gentaget ved lineskifte *Aa1*; till *Ad1-3*. - nokær man] noghers (nogher *Ab1* o.fl.) mans *Aa2* etc. - huar] huræ *Aa7*; hwær *Aa2.3*; som tilf. *Aa2-6* *Ad1-3*. - thæt] hælst tilf. *Ad1-3*. - ær (1)] oc sker them scathæ i mellom tilf. *Ab1.3-9* *Ac1-6* *Ae1*. - ær æi] ey görs *Ad1-3*. - ær (2)] mgl. *Aa2-7* *Ab11* *Ae1-3*; tha *Ab1.4.6-8*; tho *Ab3.5.9*. - rathet] mgl. *Aa3.4*. - tha] mgl. *Ab8*. 37 böte thær] scall ther bødes *Ad1-3*. - thær fore] mgl. *Aa2-6* *Ab8*. - thær] mgl. *Aa7* *Ab1.3-11*. - ware] mgl. *Ab8*; warthe *Ab4* *Ac1.2*. - a..wægh] en annen steth æn hiemæ at nogher mantz *Ae1-3*. - a] vppæ *Aa2* o.fl.; ofna *Ac1* o.fl. - almænnings] almens *Ab1* o.fl.; almænnig *Ac1* o.fl. - wægh] weyghæ *Ab1* o.fl. 37-38 Æn..rath] mgl. *Ae1-3*. 38 oc hauær] hawe *Aa7*. - hauær] han tilf. *Ab1-9* *Ad1-6* *Ae1-3*. - til] mgl. *Ab9*. - tuiggiaë] thriggæ *Ab1.7*. 39 oc (1)] mgl. *Ab1-9*; æn *Ae1-3*. - dyl hin] han dyl *Ab1-8*; hin dyl *Ac1-6* *Ab9*; han kendes thet ey *Ad1-3*. - hin] han *Ae1-3*. - sum] ther *Aa2-6* o.fl. - sac] saghen *Ab1* o.fl. - ær giuen] giffs *Aa2* etc. - dyle] tha dylæ *Ab3* o.fl.; vergæ sig ther fore *Ad1-3*. 39-40 oc (2) .. oc] mgl. *Ad1-3*. 39 oc (2)] mgl. *Ab3.4* o.fl. - thæn] han *Aa3*; scal æ (mgl. *Ab4.7*; e *Ab3* o.fl.; ey *Ab9*) tilf. *Ab1.3-9* *Ac1-6*. 40 næfnd] mgl. *Ab1-8* *Ac1-6*. - sac sökær] sagsoghær ær *Aa7*. - faldær.. næfnd] swæriæ the ath han giorthæ thet meth rathet rath *Ae1-3*. - faldær.. at] ffeller hannum *Ad1-3*. - han] hanum *Aa3*. - at] aff *Ab8.9*; a *Ac1* o.fl.; then tilf. *Aa7*. - mal] oc konung (oc ko- mgl. *Ab2*; jf. *ovf. ad l. 21*) taghæ al hans howitlot vten hans (mgl. *Ab4.8.11* *Ac1-6*) iorth tilf. *Ab1-9.11* *Ac1-6*. 41 Overskr.] Dræper man annen (hamler eller hogghær tilf. *Aa6*) *Aa2-4.6*; Huilken man som dræper man eller *Ab1.7*; Vm man hawer at bötæ for (bardagha tilf. *Ab5.6*) *Ab2.5.6*; Hauær man æl at bötæ for bordagha *Ab3*; Hwo som dræper mand *Ab8*. 42 Hwilken] Æn hwilken *Ae1-3*. - sum] ther *Aa2-7* o.fl. - man (2)] noger man *Ad1-3*; anden *Ab10*; hinannen *Ab11*. 42-43 oc.. hoggær] eller (mgl. *Aa3.4* *Ad1-3*) hambler eller hugghær (eller berier tilf. *Ab1-11* *Ac1-6*) och haffuer (han tilf. *Ab3*) ey (mgl. *Aa3*; til tilf. *Aa7* *Ab11* *Ae1-3*) ath bøthæ meth (mgl. *Aa7* *Ab3.6.9* *Ae1-3*) *Mss.* 43 tha] mgl. *Ae3*. - fange] sættæ *Ad1-3*; the tilf. *Ab10*; han tilf. *Ac1-6* *Ad1-3*. - fore]

orkær æi at bōtæ. tha læggær man fore hanum en fæmpt. oc en annæn. oc
 45 thrithiæ. Kumbær han æi tha mæth bōtær. ællær mæth fullæ borghæ. oc
 gør skæl oc ræt fore sic. tha fare hin til things. oc lyuse hanum frithlōs. oc
 sithæn han ær frithlōs lyusdær. huar han warthær sithæn gripen. tha gange
 48 a hans hals.

(6.) Vm man hærbærghær frithlōs man.

(Text II 8)

Hwa sum hærbærghær frithlōs man. tha scal han bōtæ siax marc. thre marc
 51 konunge. oc thre marc hins dōthæ aruæ. ællær dyle mæth tyltær eth at han
 wiste æi at han war frithlōs.

(7.) Vm man dræps i kir|kiæ vtan for rath.

(Text II 9)

54 Thættæ sculu mæn witæ. at kummæ mæn satte samæn i kirkiæ. oc warthær
 thær skiælnæth them i mællen. vtan for rath. sua at man warthær dræpen.

mgl. Aa3.4; i marg. Aa2. - fullæ] mgl. Ab7.10. - borghæn (1)] burthæ Aa5; burha Aa6. - ma] kan Ad1-3. - borghæn fa] borghæ for fæ Aa3.4. - borghæn (2)] burha Aa5.6; burgha Ac1; for sic tilf. Ab1-8 (jf. flg.). - fa] foræ sik tilf. Aa2-6; jf. foreg. 44 orkær] orkær Ab7 Aa2; forma Aa1-6; han formaa Ad1-3. - at] mgl. Ab2. - læggær . . fæmpt] scall hanum lægges ett (en Ad2.3) fæmpt fore Ad1-3. - man] mgl. Ab8 Ad1-6; han Ab10. - fore] mgl. Ab10. - hanum] han Ab1.2.6. - en (1)] enæ Ab11 Ac1. - oc en] een och Ae1. - oc (1)] mgl. Ad1-3. - en (2)] mgl. Aa7 o.fl.; ey Ab6. - oc (2)] en tilf. Aa2-6 o.fl.; then tilf. Ad1-3 Aa2.3. 45 thrithiæ] oc tilf. Aa7. - tha] mgl. Ae1.2; o. lin. Ae3. - mæth (1)] mgl. Ab9. - bōtær . . borghæ] burghen eller met bōter Ab1-8. - bōtær] bodh Ac2 o.fl.; fullæ bōdher Ad1-3. - mæth (2)] mgl. Aa8 o.fl. - fullæ] mgl. Ab9 Ad1-3. - borghæ] byrdha Aa2-4 Ad1-3; burha Aa5.6; burghan o. lign. Ac1 o.fl. 46 oc (1) . . sic] for sich oc ræt Aa7 Ab1-6 o.fl. - fare hin] scall sagsøgeren fare Ad1-3. - fare] foræ Aa2-4 Ae1; fore Aa7. - hin] han Ab9; man Aa2 etc.; hanum tilf. Ae1. - oc (2)] ladæ tilf. Ad1-3. - lyuse . . frithlōs] gōre hanum fritlōs liusder Ab8. - lyuse] gōræ Ad1-3; jf. foreg. - hanum] han (rett. til ham Aa2) Aa2.3.6. - frithlōs] frithlōsan Ac1. 46-48 oc (3) . . hals] mgl. Ad1-3. 47 han . . lyusdær] ther han frytlōs lyusd ær Aa7. - frithlōs] giordh tilf. Aa3. - huar han] han Ab10. - huar] oc huor Ab1-7. - gripen] frethlōs (mgl. Ae2.3) fundin Ae1-3; - gange] thet tilf. Aa3 o.fl. 48 a] aff Ab9.10 Ae2. 49 Overskr.] Om fridlōs man herberges Ab8; Hosom lær fredlōs man hws Ad1; Om fridlōs man (at herberghre tilf. Ad3) Ad2.3. - Vm man] Huo som Aa2-4.6 Ab1. - man (1)] nokor Ab2.5.6. - frithlōs man] mgl. Ab1. 50 Hwa sum] Worther och so at nogher Ae1-3. - hærbærghær] nogher tilf. Ac5.6. - tha . . han] han scall Ad1-3. - tha] mgl. Ab8. - han] mgl. Aa2 Ab8. - bōtæ] koningh tilf. Aa3.4 Ad1-3; jf. flg. 50-51 three . . konunge] mgl. Aa3.4 Ad1-3; jf. foreg. og flg. 50 thre marc] mgl. Aa2.5-7 Ab1-8.10; jf. foreg. 51 hins] thes Ab1 Ac1 o.fl.; thæns Ab3. - aruæ] arffuingæ Ad1-3 Ae1-3; neste Ab1-7.9.10 Ad1-6. - dyle mæth] giffue Aa2-6 Ab8; giwæ foræ Aa7 Ab11 Ae1-3. - dyle] vergæ Ad1-3. - tyltær] xii mæn (mentz Ad1-3) Aa8 Ad1-3. - at] thet Aa1-3; thet at Aa5 Ab8. 52 frith lōs] derefter følger kap. 12 Ab10. - Kap. 7] mgl. Ab10. - 53 Overskr.] Sommæ (Kome Aa6) mæn sachte

83 v ællær hamblæth. ællær hoggen. bôte for drap oc for sar sum logh æræ.|| oc
57 thær til firitiughu marc konunge. oc firitiughu marc hinum ær scathæn fik.
ællær hans aruum. vm han ær døth. Æn warthær thæt giort mæth rathet
rath tha ær thæt vrbotæ mal.

60 (8.) Vm korn oc flæsk oc hæstæ.

Thæt scal æi forbiuthæs af konungs wæghnæ. bort at føræ korn. oc flæsk.
oc hæstæ. oc vm allæ andræ handæ thing. ær man hauær at sæliæ. for vtan
63 allæ landæ bithiæ konung. at thæt scal forbyuthæs. oc forbyuzs thæt. tha
scal æi konung. oc æi vmbuzs man giuæ orlof bort at føræ i thæt ar.

(sæcthæ *Aa3.4*; satte *Aa6*) samen *Aa2-4.6*; Thet scule *Ab1*; Vm mæn (the *Ae1*) komma saattæ samæn *Ab2.3.5.6* *Ae1*; Om kirkæfredh *Ad1-3*. 54 Thættæ] Thet *Aa2* etc. - sculu mæn] scal man oc *Ae1-3*. - mæn (1)] alle men *Ab1-7.9* *Ac1-6*. - satte samæn] samen satthe (sæcthæ *Aa3.4*; sothe *Ae1.2*) *Aa2-4* *Ab11* *Ae1.2*. - satte] sotte *Ab1.4* o.fl.; sæctæ *Ab3*; jf. foreg. 55 thær] mgl. *Aa3.4* *Ab1-9* *Ac1-6*. - skiælnæth .. mællen] thøm i mellin skelnath *Aa2-4*. - skiælnæth] skielactig *Ab9*; vskelnæt *Ab11*. - vtan .. sua] mgl. *Ae1-3*. - vtan .. rath] ey meth forackt *Ad1-3*. - rath] at *Aa5*. - sua .. warthær] oc vordher ther man *Ad1-3*. - warthær] ther tilf. *Ae1-3*. 56 ællær (1)] mgl. *Ad1-3*. - hamblæth] hamblædher *Aa2* *Ab1* *Ac1* o.fl. - hoggen] eller (mgl. *Ab8*) of (a *Ab7*; af o.lign. øvrigé mss.) vapnum scathælighæ slaghen *Ab1-9.11* *Ac1-6*. - drap] eller for slagh tilf. *Ab1.7*; jf. ndf. - oc (1)] eller *Aa3.4* *Ab1-9* *Ac1-6*. - for (2)] mgl. *Aa3* o.fl. - sar] æller for slagh tilf. *Ab2-6.8.9.11* *Ac1-6*; jf. ovf. 57-58 firitiughu (1) .. døth] hinum (hanum *Ab4* o.fl.) som (ther *Ab2* o.fl.) scathen fik firætiughe marc eller hans aruæ om han ær døth oc konung thre marc *Ab1-9* *Ac1-6*. 57 firitiughu (1) .. konunge] koninghæ fyritiwga mark *Aa2-7* *Ad1-3* *Ae1-3*. - firitiughu (1)] h'et er tilf. o. lin. af skr. *Aa1*. - marc (1)] mgl. *Ab11*. - firitiughu (2) .. fik] hinom (hanum *Ae1-3*) som skadhen fik fyritiwue mark *Aa2-6* *Ae1-3*; hin xl marc *Aa7*. - firitiughu marc (2)] mgl. *Ab11*; jf. ndf. - 58 aruum] arffuingæ *Ad1-3* o.fl.; och xl marc tilf. *Ab11* (jf. ovf.). - Æn] Ok *Ab7*. 58-59 giort .. rath] meth forrath giort *Ac1-6*. 58-59 rathet rath] forrath *Ab1-8*; jf. foreg. 59 thæt] oc (mgl. *Ab6*) thet et (mgl. *Ab3*) *Ab1-7*. - mal] En gørs thet vthen forradh och vthæn (ey om *Ad1-3*) høgtidhes daghæ tha bøthæs ther foræ som mæth ær tilf. Mss. ÷ *Aa7* *Ae1.2*; herefter følger kap. 12 *Ab1-9* *Ac1-6*. 60 Overskr.] Engin hande varæ skal for (forbydis *Aa3-5*) *Aa2-5*; Thet scal *Ab1*; At (mgl. *Ab3*) korn skal ei forbiuthes bort at føræ (føræs *Ab5.6*) *Ab2.3.5.6*; Om korn bort at føræ *Ad1.3*; At ey scall føres korn borth *Ad2*. 61 scal] man tilf. *Ae3*. - æi] och ey *Ae1.2* - af] pa *Ab1.5-7.10* *Ac5.6*. - konungs] konningh *Aa3-4* *Ae1-3*. - wæghnæ] mgl. *Ab10* *Ae1-3*; afflæ *Aa2-6* *Ab8*; alwæ *Aa7* *Ab2-4.9*. - at] a *Ab9*. - oc] mgl. *Aa7* o.fl.; eller *Aa2-6*. 62 oc (1)] mgl. *Aa7*; eller *Ad1-3* o.fl. - oc (2)] eller *Ab1-3.5-7* *Ac1-6* *Ae2.3*. - vm .. thing] andra vare *Ab4.8*. - vm allæ] mgl. *Ab1-3.5-7* *Ac1-6* *Ae1-3* - vm] mgl. *Ad1-3*. - andræ handæ] annen *Ae3*. - andræ] mgl. *Aa7*. - ær] ther som *Ab10*; som *Ad1-3*. - man hauær] mæn haffua *Aa2* o.fl. - hauær at] kan *Ad1-3*. - sæliæ] siælyæ *Aa3.4*. 62-63 for .. landæ] mgl. *Ab10*. 62 for] mgl. *Ad1-3* *Ae1-3*. - vtan] mgl. *Ab8*. 63 allæ landæ] landenæ allæ *Ad2*. - bithiæ konung] hanom (thet tilf. *Aa7*) bedhiæ *Aa2-7*. - konung] hanum *Ab1-11* *Ac1-6* *Ae1-3*; om tilf. *Ab11*; ther om tilf. *Ac5.6* *Ad1-3*. - oc .. thæt] mgl. *Ab10* *Ae1-3*. - oc] Æn *Aa2-6* *Ab1-9* *Ac1-6* *Ad1-3*. - thæt] then *Ab9*. 64 scal] thet tilf. *Ac1-6*. - æi (2)] hans tilf. *Ab1-9*

(9.) Vm hof.

66 Thæt sculu mæn witæ at hof scal waræ huært ar i Nyborgh.

(10.) Vm konungs mannæ thre markæ sak.

69 Thættæ hauær oc konung giuet allæ sinæ mæn i Skane. at the sculu hauæ frælse vm al therræ warnæth. for thriggjæ markæ sak. vtæn thæt sum kumbær a konungs eghet thing. ællær ofnæ konungs rættæræ thing.

(11.) Vm kirkjæ tindæ.||

84r Konung scal æi takæ oc æi kœpæ kirkjæ tindæ. for vtæn hanum liggær høgh rikes nøth ofnæ. oc tho sua at the tindæ giældæs ær før waræ taknæ. oc warthær sua nøth ofnæ at the takæs æfter rikes rath. tha take hanum

Ac1-6 Aei.2; konungs tilf. Ab11. - vmbuzs man] embusman Ac1; embitzmen Ab4 o.fl. - orlof] loff Ab4.8; thet tilf. Ad1-3. - thæt] samme tilf. Ab4.8. - ar] herefter følger kap. 14 Ab11. Kap. 9] mgl. Ab10. 65 Overskr.] Thet scule allæ men Ab1. - hof] danæ hoff Aa2-4.6 Ab2.3.5.6.9; Nyborgs hoff Ad1-3. 66 sculu mæn] skal man (oc tilf. Aa7 o.fl.) Aa2-7 o.fl. - sculu] alle tilf. Ab1.5-7. - waræ . . ar] hwart aar varæ Aa 2-7. - waræ] sthondæ Ad1-3. - huært ar] mgl. Ad1-3. - i Nyborgh] i marg. m. anden hd. Aa2; mythfastæ (om midfaste Aa5.6 Ab8) søndagh tilf. Aa2-6 Ab8 Ad1-3; i Fiwn a mithfastæ søndagh tilf. Ab1-7.9.11 Ac1-6. - Kap. 10] mgl. Aei-3. 67 Overskr.] Om frelse Aa2-4.6; Thette hauer oc konung Ab1; Vm konungs mæn Ab2-5; Thette hafuer Ab8; Tryggæ (Om tryggæ Ad2.3) marcka sagh Ad1-3. 68 Thættæ] Thet Ac1-6. - giuet] künt (i marg. m. and. hd. rett. til giuet) Ab7; Knwt Ab10. - mæn] som tilf. Ad1-3. - Skane] Sieland (på rasur) Ab7; boo tilf. Aa2-6. 69 vm] yuer Ab1-10 Ad1-3. - al] allæ Aa2 etc. - warnæth] varnidhæ (vornæthæ o. lign.) Aa2 etc.; vndhersattæ Ad1-3. - for] om Ab9; alle tilf. Ad1-3. - sak] saka Ac1-6. - vtæn] for utæn Ab7. - thæt] the Aa5. 70 sum] mgl. Ab1-8.10; ther Aa2-6 Ab11. - a] vppa Aa2 o.fl. - thing . . konungs (2)] mgl. Ab5.6. - ællær] elles Ab1. - ofnæ] vppa Aa2 o.fl.; pa Ab4 o.fl. - konungs (2)] hans Ad1-3; eghet tilf. Aa3 Ab2-4.8. - thing] mgl. Ab10; herefter følger kap. 14 Ab1-8 Ac1-6. 71 Overskr.] Ath koning Aa2-4.6; Koning skal ei tagge tinde Aei. 72 Konung] Thet skal man ok withe at koningh Aei-3. - takæ . . tindæ] lata kirkæ tindæ (oc æy tilf. Ab5.6) kœphæ Ab1.5-7.10. - takæ . . kœpæ] lathæ kœpæ och ey thagæ Aa2-6 Ad1-3. - takæ] ladhæ taghæ Aa8 Ab2-4.8 Ac1-6 Aei-3; kirkæ tindæ tilf. Ab2.4 (jf. flg.). - kirkjæ tindæ] mgl. Ab2.4 (jf. foreg.); och ey tilf. Ab8. - kirkjæ] kirkænæ Ab11; kirkænes Ad1-3. - for] mgl. Ab1 o.fl. 72-73 liggær . . ofnæ] dryffuer store nød till Ad1-3. 73 høgh . . ofnæ] stoor mackt paa och nødh Ab10. - høgh] stor Aa2-4 Ab1.5-7; sin tilf. Ac5.6. - rikes] mgl. Aa2-6; righens Ab1 o.fl.; rikinsins Ac1. - ofnæ] mgl. Aa2; a Aa3.4; vppa Ab1 o.fl. - tho] mgl. Ab10 Ac4; tha Aa2-4 o.fl. 73-74 sua . . takæs] mgl. Aa7. 73 the . . taknæ] thet betales hwat som till foren vporet er Ad1-3. - tindæ] mgl. Mss. - ær . . taknæ] ther fore Ab10. - ær] mgl. Aa3 Ab6; som Aa2.4-6. - før] førra Ac1-5; fœsthæ Ac6. - waræ] wortha Ac1-6. 74 oc] en Ab1-10 Ac1-6. - warthær] ther (ther tha Aa3) Aa2-6 o.fl. - nøth] trangh Ad1-3. - ofnæ] vppæ (vppa Ab1 o.fl.) Aa2 etc. - the . . rath] rigens raad vill kœbæ kyrckens tyændæ

75 fore sua miket wærth sum han ma mæst galdæ. oc kirkiaæ wæriaæ sæliaæ hanum. oc kirkiaæ gøræs ful wissæ. fore sin tindæ.

(12.) Vm man dræpær man a sin akær ællær a sin æng.

(Text II 10)

78 Dræpær man annær man a sin akær. ællær a sin æng. ællær hamblær. ællær hoggær. bôte fore drap. ællær fore afhog. ællær fore sar sum logh ær. oc bôte thær til firtiughu marc bondanum. oc firtiughu marc konunge
81 for frithbrot.

(13.) Vm konungs stuth.

(Text II 11)

84 man withær takæ. tha rithe bonden til things. et. oc annæt. oc thrithiaæ. oc
84 v biuthe stuth vt. oc wil æi æn tha vm||buzsman takæ stuth. tha næfne til thre mæn ællær fyræ. at fylghæ hanum til konungs garth. vm han ær innæn

Ad1-3. – rikes] rikinsins *Ac1*; righens *Aa2 etc.* – rath] som *tilf. Aa3.* – tha] *mgl. Aa7.* 74–75 take.. wærth] lægge ygen for hanum *Ad1-3.* 74 take] gewe (giffue *o. lign.*) *Ac1-6.* – hanum] *mgl. Ab8;* ther *Ab9;* han (*el. hā*) *Aa2 etc.*) 75 ma.. galdæ] mest geldher *Aa2.5.6 Ab6 Ad1-3;* geldher mesth *Aa3.4.* – ma] *mgl. Ab5.* – kirkiaæ] kirkyns *Ab11.* – wæriaæ] væriendæ *Aa2-6.* 75–76 sæliaæ.. tindæ] fongæ hannum vth so at sognæmen haffue fuld forwaring for kyrckens tyændhæ *Ad1-3.* 76 hanum] *mgl. Ab10;* han *Aa2-5 Ab1-5 o.fl.;* fore *tilf. Aa7.* – kirkiaæ] mannum *tilf. Aa2-6.* – ful wissæ] fwlllest *Ab10;* fulle *rett. til fullest Ab11.* Kap. 12] *står efter kap. 7 Ab1-9, efter kap. 6 Ab10; jf. ovf. 77 Overskr.]* Dræper man annæn hambler (*mgl. Aa3.4;* eller *tilf. Aa6*) *Aa2-4.6;* Dræper nagher man anner ofnæ *Ab1;* Vm drap *Ab2.3.5.6;* Om drap po syn eyen agher *Ad1;* Om man dræps po syn ager *Ad2;* Om drap po ager eller ængh *Ad3;* Om agher fredhæ *Ae1.* 78 Dræpær] En dræper *Aa2-7 o.fl.* – man (1)] nogher man *Ab1-8.10 Ac1-6 Ae1.* – annær] nogher *Aa2-7 Ab11 Ad1-3 Ae2.3.* – man (2)] *mgl. Ab1-8 Ae1.* – a (1)] ofna *Ac1 o.fl.;* vppa *Ab11 o.fl.;* po *Ad1-3;* offwer *Ab9.* – a sin (2)] *mgl. Aa7 Ab10 Ae2.* – a (2)] *mgl. Ab;* vppæ *Aa2 o.fl.* – ællær (2)] *mgl. Ab10 Ad1-3.* 79 ællær (1)] *mgl. Ab9.* – hoggær] eller berier *tilf. Ab1-11 Ac1-6.* – bôte] tha bôte *Ab11.* – fore (2)] *mgl. Ad1-3 Ae2.* – afhog] huggh *Ad1-3.* – fore (3)] *mgl. Aa4-6.* – sar] eller for bordaghe *tilf. Ab1-11 Ac1-6.* 80 ær] æræ *Ac1 o.fl.* – til] fora *Ab8.* – bondanum] *mgl. Ab10 Ac1-6 Ae1.2;* for frithbruth *tilf. Ab1-10 (jf. ndf.).* – firtiughu.. konunge] konung firætiughe marc *Ab1-10 Ac1-6 Ae1-3.* 81 for frithbrot] *mgl. Ab1-10 Ac1-6;* *jf. ovf.* – frithbrot] fredbrødhæ *Ad1-3;* *herefter mgl. Ab2 (blad mgl.) samt Ab10.* Kap. 13] *mgl. Ab1.4-7.* 82 Overskr.] Stud skal (redis vppaa *tilf. Aa6;* huar bonde *tilf. Ab8*) *Aa2.6 Ab8.* – konungs] *mgl. Aa3.4.* 83 bonde] man *Aa5.* – ofnæ] vppa *Aa2 o.fl.* – Andreus] = *Aa2-6;* Andreas *Aa7 Ab3.11;* Andriesse *Ae1;* Andree *Ac1 etc.* – æi] koningx *tilf. Ad1-3.* 83–84 vmbuzs man] æmbithsman *Ac1 o.fl.* 84 withær] ther igen *Ad1-3;* stuth *tilf. Ab3.9 Ac1-6.* – rithe] fare (fraræ *Ab3*) *Ab3.9 Ac1-6;* føræ *Ab8.* – oc (1).. oc (2)] *mgl. Ab8.* – oc (1)] *mgl. Ad1-3.* 85 biuthe] hanum *tilf. Ae1-3.* – stuth vt] vt hennæ *Ab3.* – stuth (1)] henne *Aa2-6 Ab9.11 Ac1-6;*

- 87 hæræth. ællær til vmbuzsmanzs garth. ær huærken i hæræth. tha føre til
 hæræzs kirkia. oc the gothe mæn ware thær withær ær af thing waro næfnde.
 at hun lægs thær in i kirkia. Huat skathe ær at stuth kumbær sithæn. thæt
 90 gange a vmbuzs manzs scathæ. oc æi a bondans ær fult rede vt.

(14.) Vm konungs mæn nøthæs a hus.

(Text II 12)

- Æn æi scal oc konungs mæn nøthæs til at sitia ofnæ hus. for vtan sua
 93 ær thrang ofnæ. at hær ær fore land oc almænt byuzs vt.

then studh *Aa7*; ther *Ae1.3*; then *tilf. Ae2.* - vt] then stuth *tilf. Ae1.* - oc] *mgf. Ab3 o.fl.* - wil] *mgf. Ab11.* - æi.. vmbuzsman] han ey tha *Ab8.* - æi] *mgf. Ae3.* - æn.. stuth] vmbuzsman æn tha gen (*mgf. Ac5.6*) takæ *Ab3 Ac1-6.* - æn] *mgf. Ae1-3.* - takæ stuth] vidher taghæ *Aa2-6 Ad1-3*; taghen *Ae2.3*; taghæ *Ae1.* - stuth (2)] *mgf. Ab8*; hennæ *Ab11.* - næfne til] scall aff tinget till næffnes *Ad1-3.* - næfne] nefnas *Aa7 Ac1-6*; skal næfnæs *Ab3.* - til] *mgf. Aa7*; aff (aa *Ac2-6*) tingh (tingeth *Ae1-3*) *tilf. Aa2-7 Ab3.8.9.11 Ac1-6 Ae1-3*; *jf. ovf. 86* mæn] mæy *Ab11.* - at] the *tilf. Ae1-3.* 86-87 vm.. garth] eller embitzmend om the æra i hærathet *Ab8.* 86 ær] ey *tilf. Ae1-3.* - innæn] innæ *Aa3 Ae1*; i *Ae1-3.* 87 ællær] och *tilf. Ab11.* - til] *mgf. Aa2-6 Ad1-3.* - ær.. føre] eller *Ad1-3.* - ær] æn ær *Ab3 Ac1-6.* - huærken] kirke *Aa1-6*; the eig *Ab8.* - i] innæn *Aa2 o.fl.*; there innen *Ae2.* - hæræth] herrits *Aa2.5.6.* - føre] faræ *Aa2-6 Ae1-3*; hennæ *tilf. Ab11.* 88 kirkia] och legge henne ther ind *tilf. Ab8.* - oc .. withær] meth godæ mendz vitne *Ab8.* - thær] *mgf. Aa7 Ab11.* - withær] ower *Aa7*; hoss *Ab9 Ac5.6 Ad1-3.* - ær] *mgf. Aa2-6 Ab3 Ac1-6*; som *Ab8 Ad1-3.* - af.. næfnde] tillnæffndæ vore po tinget *Ad1-3.* - waro] æræ *Aa7*; vorthæe *Ab8.* 89 at.. kirkia] *mgf. Ab8.* - hun] han *Aa3.4.8 o.fl.* - lægs] ladthes *Ae1-3.* - thær] *mgf. Ad1-3.* - in] *mgf. Aa2-6 Ad1-3.* 89-90 i.. gange] *mgf. Aa7.* 89 kirkia] och the gothe mæn skulæ wrthe *tilf. Ab11.* - Huat.. sithæn] oc sithæn hwat at stuth kommer *Ab3*; och huath sithan stud ganger ath *Ab8*; och huat stwdh sidhen komber *Ab9*; oc hwat sithin at stuth combier *Ac1-6.* - ær] *mgf. Aa2.5.6 Ab11 Ae1-3*; som *Ad1-3.* - at.. sithæn] sithen kommær aff (po *Ad1-3*) studh *Ab11 Ad1-3.* - at stuth] stuth ath *Ae1.* - at (2)] aff *Aa2-6*; a *Ae3.* 89-90 thæt gange] ganghe ther *Aa2*; gongæ thet (*reit. til ther Aa4*) *Aa3-6.* 90 gange.. vt] swaræ embitzmend *Ab8.* - gange a] bliffue *Ad1-3.* - a (1)] *forskrevet Aa2*; *mgf. Aa3.4.* - a (2)] *mgf. Ad1-3.* - ær.. vt] vth at læggæ *Ad1-3.* - ær] som *Aa2-7 o.fl.* - fult] stuth *Ab3.* - rede] haffuer giorth *tilf. Aa3.4.* - vt] *mgf. Aa2*; lodh *Aa7.* Kap. 14] *mgf. Ae3*; står efter kap. 10 *Ab1-8 Ac1-6.* - 91 Overskr.] Konings men skule (ey nødes *tilf. Aa6*) *Aa2.6*; Ey scule oc konungs *Ab1*; Vm burgh sætæ *Ab2.3.5.6*; At sidæ paa slott *Ad1.3*; Koningens sculæ ey nødes till at sidæ slaath *Ad2.* - nøthæs.. hus] *mgf. Aa3.4.* 92 Æn] *mgf. Aa7 Ab1-9 Ac1-6 Ad1-3.* - scal] scule *Ab1 o.fl.* - oc] *mgf. Ad1-3.* - nøthæs] nøthøs *Aa3.4.* - sitia] sæthia *Aa3.4.* - ofnæ] vppa *Aa2 o.fl.*; pa *Ab1.2 o.fl.* - hus] slotten *Ad1-3.* - for] *mgf. Ab1.2 o.fl.* - vtan] at *tilf. Ab1-3 o.fl.* 92-93 sua.. thrang] thrang ær *Ab4.8.* 93 thrang] through *Aa3.4.* - ofnæ] vppa *Aa2 o.fl.*; pa *Ab2 o.fl.* - at] fyændæ och *tilf. Ad1-3.* - hær.. byuz] ther ær for landæ almenicheth both *Ae1.2.* - hær.. land] her ær landha her *Ab8.* - land] landeth *Ad1-3.* - almænt.. vt] almendelycht vthbudh *Ad1-3.* - almænt] al makt

Thænne logh gaf konung Erek konungs Kristofærs sun i Nyburgh. æfter
 allæ Danæ rath. oc the withær toko. oc liusdes a thæn fredagh ær næst war
 96 for pingezs aftæn. i Nyborgh. Oc thær war withær hærtugh Waldemar for
 857 sunnæn a. ærchebiscop Iones|| af Skane. biscop Inguar af Siælænd. biscop
 Iones af Othæns ø. biscop Iacob canceler af Hethæby. biscop Tuke af Ripæ.
 99 biscop Tuke af Arus. biscop Pætær af Wibærgh. electus Niclæs af Borlundæ.
 biscop Iones af Ræwælæ. greue Albrict af Æværsten. greue Henrek af Likæn.
 greue Iacob af Halland. oc sithæn allæ the bæstæ i riket waro. bathe lærth
 3 oc lek. Thusænd wintær. oc tu hundrath wintær. oc fyræsintiugh wintær. oc
 a fiarthæ wintær. sithæn war hærræ Iesus Cristus war fød.

Ab1.2.4-8.11. 94-4 Thænne . . fød] *mgf. Ab1.2.4-10. Overskr. til epilogen:* Koningh
 Erics lagh *Aa2-4*; Nar thenne lagh vor giffuen *Ad1.3.* 94-96 Thænne . . Nyborgh]
mgf. Aa7. 94 Thænne] forskrewne *tilf. Ac1-6.* - Nyburgh] i Fiwn *tilf. Ac1-6 Ab3.* 95
 allæ] *mgf. Aa2-4.* - the] alle ther *tilf. Ad1-3.* - oc (2)] a *Aa3.* - a] *mgf. Ad1-3.* -
 thæn] næstæ *tilf. Aa2-6.* - ær] *mgf. Aa2-6 Ae1-3 o.fl.*; som *Ad1-3.* - war] *mgf. Ae1-3.*
 96 for] *tilf. o. lin. af skr. Aa1.* - pingezs] pinzæ *Ab11 o.fl.* - aftæn] dagh *Ab3.* - Oc . .
 withær] Her wither waræ *Aa7.* - war withær] ower vare *Ad1-3.* - war] *mgf. Aa6.* 96-
 97 for . . a] *mgf. Aa7.* 96 for] af *Ac1-6.* 97 sunnæn a] sin manna *Aa6.* - a] oc *tilf. Ab3.*
 - ærchebiscop Iones] biscop Iens archebiscop *Ae1.* - Iones] Iens *Aa3 o.fl.*; Iennis
Aa2; Iens (Iønis *Ac1*) Droos (Dros *Ac1-6*) *Ab3 Ac1-6.* - af (1)] i *Ab6*; a *Ae1.* -
 Siælænd] Siælænd *Aa2 etc.*; Roskildæ (Rooskilde *Ac1*) *Ab3 Ac1-6.* 98 Iones] Iens *Aa3*
o.fl.; Iennis *Aa2*; Iens *Ab11*; Iønis *Ac1.* - Othæns ø] Othensio *Aa2*; Othinsio *Ac1*;
 Othensæ *Ab5.6*; Othæns *Ab3 o.fl.*; Fywn *Aa7 Ae1.* - Iacob] Ieep *Ae1-3*; oc *tilf. Ae1.*
 - Tuke] Tyko *Ac1*; Thygi *o. lign. Aa2 etc.* 99 Tuke] Twæ *Ae1-3.* - Arus] Aarss
Aa2 o.fl. - Wibærgh] Wiburghe *Ac1*; Viborgh *Aa2 o.fl.* - electus . . Borlundæ] *mgf.*
Ae1-3. - Niclæs] Nicholaus *Aa2-6 o.fl.*; Niels *Ac3 o.fl.* - af] de *Ad1.* - Borlundæ]
 Borlundhæ *Aa2*; Byrlundhæ *Aa3.4*; Bwrlund *Aa7 Ab11*; Borlum *Ac1 o.fl.* 1 Iones]
 Ienis *Aa2*; Iønis *Ac1*; Iens *Aa7 o.fl.* - Ræwælæ] Ræfflæ (Refflæ *o. lign.*) *Aa2 o.fl.*;
 Ræuæl *o. lign. Ab3 o.fl.*; Rewel *Ac1.* - greue . . Æværsten] *mgf. Ae1-3*; *jf. ndf.* -
 Albrict] Albrit *Ab3 Ac1*; Albreth *Aa3 o.fl.* - Æværsten] Æræsten *Aa3.4*; Hillersten
Aa7. - Likæn] Likken *Ac1*; oc *tilf. Aa3.* 2 greue . . Halland] *mgf. Ac1-6.* - Iacob] Ieep
Ae1-3. Halland] Halndan *Ae1*; Hanldan *Ae2*; greffuæ Albrect aff Arsten (Aarsten
Aa3) *tilf. Ae1-3 (jf. ovf.).* - bæstæ] mæn *tilf. Aa3.4.7 Ac1-6 Ad1-3 Ae1.* - waro]
 wære *Ab11.* - bathe] *mgf. Ae2.* 2-3 lærth . . lek] lærdhæ och lekæ (likæ *Aa3.4*; leg-
 men *Ac5.6*; lilmæn *Ab3*) *Aa2 etc.* 3 lek] Thæt war tha *tilf. Ab3*; Tha war *tilf. Ab11*
Ac1-6. 3-4 Thusænd . . fød] Anno domini mccciii *Aa3*; anno domini mcccxxxiii feria
 sexta ante Petrum *Aa7.* 3 wintær (1)] aar *Ad1-3.* - wintær (2)] *mgf. Ab11 Ad1-3.* -
 oc (3) . . wintær (3)] *mgf. Aa4.6.* - fyræsintiugh] siwsintiughæ *Aa2.5*; firæ sinnæ thywghe
Ab11; firæ thiughæ *o. lign. Ab3 o.fl.* - winter (3)] *mgf. Ab11 Ad1-3.* - oc (4)] *mgf.*
Ae2. 4 a] then *tilf. Aa2.5.6 Ae2*; thet *tilf. Ad1-3 Ae1.2.* - wintær] aar *Ab11 Ad1-3*
Ae1.2. - war hærræ] *mgf. Ae1.* - Iesus Cristus] *mgf. Ac4.* - war fød] bleff fødder *Ad*
1-3; oc tha do (dødæ *Aa3.4.6*) Anners Erlandsen ath (a *Aa6*) thet hoff oc thet var
 (*mgf. Aa5*) om (*mgf. Aa3.4*; a *Aa5.6*) sancte Vrbanus dagh och Anders Iensøns (Iøn-
 son *Aa5.6*) søn (*mgf. Aa5.6*) scamt effthæ thet samæ aar *tilf. Aa2-6*; oc tha døde
 Anders Erlandtssen oc Anders Ienssen *tilf. Ad1-3 (jf. slutn. af nr. 16 note)*; oc thænnæ
 logh war giuæn (*mgf. Ac1*; sat *tilf. Ac2-6*) *tilf. Ab3 Ac1-6.*

Tillæg til Erik Glippings nyborgske forordning for Skåne.

Tillægget findes tilføjet i slutningen af forordningen foran epilogen i håndskrifterne *Ab*₃₋₉ og *Ac*₁₋₆, hvoraf de ældste er fra 1. halvdel af 15. årh., og har opr. intet med forordningen at gøre. Med ordene »sum før war sagh« henvises til SkL kap. 64.

Tryk: Schlyter, Sweriges gamla lagar IX 230.

*Text efter Ab*₃.

Stockh.
B 77
63 v

Vm sløkæfrithæ børn.

- Æi skulæ the sløkæfrithæ børn gangæ i boskiftæ withær bondæns athelkonæ.
 3 the sum sithæn worthær thingliud oc bondæn fik the athelkonæ. for thy at
 bondæn ma wilæ afhændæ sit gozs hænne til nogær thungæ ællær hænnæs
 aruum om hun dør Æn withær bondæns børn oc sin eghæn syskyne tha takæ
 6 the swa arf sum før war sagh.

Text II. – Nedertysk oversættelse. 15. årh.

A: tabt. – *Aa:* Tübingen Univ.Bibl. M.e. IV 1 f. 78v (c. 1500). – *Ab:* tabt. – *Ab*₁: Kgl.Bibl. Gl.kgl.sml. 3142,4⁰ f. 56r (1543). – *Ab*₂: Hamburg Staats- und Univ. Bibl. Codex jur. 2618 f. 9r (1. halvdel af 16. årh.). De to første hss. indeholder bl.a. Jyske lov på nedertysk, det sidste bl.a. landretten for de frisiske herreder Eiderstedt, Utholm og Everschop 1466.

Tryk: Neues staatsbürgerliches Magazin I 324 (efter *Aa*).

Anm.: Teksten indeholder paragrafferne 1–7 og 12–14 samt epilogen af forordningen for Skåne. Foran epilogen er indskudt 4 paragraffer, muligvis frisisk ret (jf. § 17: in desseme herden); jf. Neues staatsbürg. Mag. I 327 noter.

Tübingen
Me IV 1
78 v

(D)iith recht gaff konyngk Eriick Cristofferssone to Nuborgh na aller denen raet, vnde se dat beleueden.

(Text I 1)

- 3 (1.) Welker man de dare dodet enen man myt berademæ mode to hues
 in synem egenen haue edder wundet edder in kercken dodet edder wundet,
 den is he vredeloesz vnde alle de iennen, de myt em syn gewest in vlocke
 6 vnde vore, vnde is vredeloesz werck, 3: arbothmall, vnde konen nummer

1 Overskr.] *mgl.* *Ac*₁₋₆. 2 skulæ] agho *Ac*₁₋₆ *Ab*₉. – sløkæfrithæ] sløkufrithæ *Ac*₁. – gangæ] at ganghe *Ab*₉ *Ac*₁₋₆. – athelkonæ] æctighe kone *Ab*₉. 3 oc] ther *Ab*₉ *Ac*₁₋₆. 4 hænnæs] henne *Ab*₉ *o.fl.* 5 aruum] arffwinge *Ab*₉ *o.fl.* – om . . dør] *mgl.* *Ac*₁₋₆. – hun hum *Ab*₃. – oc] at *Ab*₉. 6 war] ær *Ac*₄. – sagh] sakt *Ac*₁₋₄; melfth *Ac*_{5.6}.

1 (D)iith] D *mgl.*, men *plads åben til initial Aa*. 2 vnde se] de *Ab*_{1.2}. – beleueden] boleuedenn *Ab*₁. 3 berademæ] boraden *Ab*₁; beraden *Ab*₂. 4 synem] sineme *Ab*₁. – egenen] eghene *Ab*₁; egen *Ab*₂. 5 den] denne *Ab*₁. – iennen] gennen *Ab*_{1.2}. – syn] sint *Ab*_{1.2}. 5–6 vlocke . . vore] vore vnd (yn *tilf.* *Ab*₂) flocke *Ab*_{1.2}. 6 arbothmall]

vrede krigen, ere des doden negesten vrunde bidden vor em to demæ koninge, vnde de koningh neme all ere houetloeth sunder liggende grunde,
 9 vnde offt iemant worde gedodet von den, de in dessen wercken syn gewest,
 den is he vnwerdich vnde schall nicht gefastet werden vor en vnde schall
 79 r nicht gebott werden, noch koninges recht|| vnde ock nicht bisschoppes, offt
 12 he worde gedodet in der stunde, do dusse daet wart gedaen. Offt iemande
 worde vorweten, dat he were mede in desser daet, vnde swicht he dat vnde
 hefft darto twee mannes tuchenisse vnde dele dat myt des herdes neuent,
 15 vnde he nomme dat neuent, demæ de sake gelt, vnde vellet en dat neuent,
 denne hefft he dach vnde nachtruhem torumende; offt he dar na worde
 gegrepen, so houwe me eme den hals aff.

(Text I 2 a)

18 (2.) Item offt iemant worde gebeden to enes anderen mannes huesz,
 edder he gestede ienige staet edder dorpp, he hebbe dar vullen vrede, alzo
 he hadde to synemæ egenen huse.

(Text I 2 b)

79 v (3.) Item offt ienich man qwemæ in ienichmannes huesz|| vnde von dem
 huse, dar he ynne gewest hadde, offte besloten hoeff, vor syne vigende vnde
 worde so doetslagen edder gesereghet wert myt vorsate, dat schall wesen
 24 arbothmall alle de iennen, de darmede weren in vlocke vnde in fore, synt
 vredeloesz vnde konen nummer vrede krigen, sunder des doden frundt ka-
 men vnde bidden vor em tome koninge, vnde de koningh neme de helffte
 27 ere andell gudes sunder liggende grunde vnde ock syn halue gudt, dar dat

arbomalck *Ab1.*; orebomall *Ab2.* – konen] *mgl. Ab1.2.* 7 negesten] *mgl. Ab1.* 8 all] alle
Ab1.2. – ere] ore *Ab2.* – houethloeth] houet bōte *Ab1.* 9 worde gedodet] ged^çdet worde
Ab1. – von den] *mgl. Ab1.2.* – dessen] dissem *Ab1.* – syn] sint *Ab1.2.* 10 den] de
Ab1.2. – is] *mgl. Ab1.* – he] *mgl. Ab2.* 11 gebott] ge^bçtet *Ab1.2.* – recht] *mgl. Ab1.*;
 gerecht *Ab2.* 12 worde] werde *Ab1.* – dusse] dysse *Ab1.*; dessze *Ab2.* – gedaen] her-
 efter nyt kap. *Ab1.2.* 13 he (1)] *mgl. Ab1.* 14 des] *mgl. Ab1.2.* 15 vellet] velle *Ab1.2.*
 – en] eme *Ab1.2.* 16 denne] den *Ab2.* – dach] dachrum *Ab1.2.*; *jf. flg.* – nachtruhem]
 nacht *Ab1.2.*; *jf. foreg.* – offt] effte *Ab1.2.* – dar .. worde] worde dar na
Ab1. 17 so .. den] den dar na sin *Ab1.2.* 19 he (1)] *mgl. Ab1.2.* – ienige] ieniger *Ab1.2.*
 – alzo] also *Ab1.2.* 20 egenen] egenn *Ab1.*; egene *Ab2.* 21 huesz] huse *Ab1.2.* –
 von] van *Ab1.2.*; *sdl. ogs. i det flg.* 22 dar] *mgl. Ab1.2.* – gewest] west *Ab1.2.* – beslo-
 ten] boslaten *Ab1.*; beslaten *Ab2.* – vigende] viende *Ab1.2.* 23 doetslagen] dodtgeslagen
Ab1.2. – wert] wer (were *Ab2.*) dat idt scege (schege *Ab2.*) *Ab1.2.* 24 arbothmall] orbot-
 mall *Ab1.2.*; herefter nyt kap. *Ab1.2.* – iennen] gennen *Ab1.2.* – in (2)] *mgl. Ab1.* – fore]
 vnd tilf. *Ab1.* 25 konen] *mgl. Ab1.2.* – nummer] nummermer *Ab2.* – krigen] to kri-
 gende *Ab1.2.* – frundt] frunde *Ab1.2.* 26 em] eme *Ab1.*; ene *Ab2.* – tome] to deme
Ab1.2. – vnde .. koningh] *mgl. Ab1.* 27 ere andell] de andell ere *Ab1.*; andell ores

ghescheen is; weret ock, dat ienich gheschuldiget worde, dat he daremede
 were gewest, alzo vorscreuen steyt, vnde he dat verswicht, so schall he siik
 30 weren myt des herdes neueningen alzo voreghescreuen is.

(Text I 3 a)

80r (4.) Item oft ienich man wene doetsloge offte tohouwe in|| deme herde,
 dar de koningh ynne lege, dat is arbotmall, oft id myt vorsate worde daen,
 33 so schall de koningh nemen dat andell alle synes gudes sunder liggende
 grunde.

(Text I 3 b)

(5.) Oft en man sloge in dersuluen tiidt enen anderen man, so schall
 36 he beteren na landt| rechte vnde darto xl marck koppers vnde xl mark deme
 koninghe.

(Text I 4)

(6.) Item oft ienich man vnde denst tohope qwemen in endrechticheyt
 39 vnde worden twedrechtich vnde schege dare schade, dat schall men beteren
 vppe alle mannes wech. Sede ock ienich man, dat dat myt vorsate gedaen
 were, vnde hefft dar twee mannes tuge to vnde will des qwiith wesen, so
 42 schall he des qwiit wesen myt des herdes neueningen; de schall de neueninge
 80v vppe nommen, de de sake foret, isset|| sake, dat he nedderfellich wert, so is
 dat orbothmall.

(Text I 5)

45 (7.) Item oft ienich man eyn den anderen doetsloge edder tohouwe edder
 lest, hefft he nicht mede tobeterende vnde kan ok nene borgen krigen vnde
 kan en ock nicht betalen, so schall men eme dach voreleggen na voles dinghe,
 48 eyns, twyge edder dryge, kumpt he den nicht myt borghen edder betalinge

Ab2. - dat] *mgl. Ab1.2.* 28 ienich] ienige *Ab1.2.* - worde] *mgl. Ab2;* worden *Ab1.* - daremede] mede *Ab1.2.* 29 vorscreuen] vorgescreeuen *Ab2.* - steyt] is *Ab1.2.* - verswicht] vorswicht *Ab1.2.* 30 neueningen] neffninige *Ab1;* neueninge *Ab2.* - voreghescreuen] vorscreuen *Ab1.* 31 wene] *mgl. Ab1;* we *Ab2.* - herde] harde *Ab1.2.* 32 de] *mgl. Ab2.* - is] *mgl. Ab2.* - id] *mgl. Ab1.2.* - daen] gedan *Ab1.2.* 33 so . . koningh] vnd de kōningk scal *Ab1.* - dat] al de *Ab1;* all syn *Ab2.* - alle] *mgl. Ab1.2.* 38 vnde] offte *Ab1;* effte *Ab2.* - denst] denstknecht *Ab1.2.* 39 dare] *mgl. Ab1.2.* - schade] scadenn *Ab1.2.* 40-41 myt . . were] were mit vorsate gedann *Ab1.2.* 41-42 so . . wesen] *mgl. Ab1.2.* 42 neueningen . . de (2)] *mgl. Ab1.* 43 vppe nommen] vpmamen *Ab1.2.* - sake] *mgl. Ab1.* - nedderfellich] wedder vellet *Ab1;* wedder wyllich *Ab2.* 44 dat] idt *Ab1.2.* - orbothmall] orbolmall *Ab1.* - 45 eyn] *mgl. Ab1.2.* 46 lest] lemet *Ab1.2.* - tobeterende] to beteren *Ab1.* - nene] nenen *Ab1.2.* 47 en] *mgl. Ab2.* - betalen] botalen *Ab1.* - so] sze *Ab2.* - eme] ene enen (eynen *Ab2*) *Ab1.2.* - voles dinghe] velsdinge *Ab1;* velles dinge *Ab2.* 48 twyge] twie *Ab1.2.* - edder] offte *Ab1;* effte *Ab2.* - dryge] drie *Ab1.2.*

vnde deyt liick vnde recht vorsüick, so schall men ene vredeloesz leggen,
vnde wen he denne vredeloes is, worē he denne grepen wert, so schall men
51 eme den kop affhouwen.

(Text I 6)

(8.) Item oft ienich man enen vredelosen man herbergede, de schall
beteren vi marck koppers, dre marck deme koninge vnde dree marck den
54 erffnamen des doden mannes.||

(Text I 7)

81 r (9) Item oft iemant qweme myt vredesamheyt in de kercken, vnde worde
twdrechtich twisschen den anderen, vnde ienich man darauer doetbleue,
57 lest offte houwede. De schall beteren na landrechte vnde darto deme ko-
ninghe xl mark koppers vnde den eruen xl marck koppers. Is dat myt vor-
sathe, so is dat orbothmall.

(Text I 12)

60 (10.) Offte ienich man dotsloge enen vppe synem acker edder wisch ed-
der tohouwe, de schall beteren na lantrechte, ersten den bunden xl marck
koppers vnde deme koninge xl marck koppers.

(Text I 13)

63 (11.) Item vp sunte Andreas dach schall de bunde syn stuth vtgeuen.
Will de faget syn stuth nicht annemen, so schall de bunde to dren dingen
tobeden. Weresake dat de vaget noch nicht nemen wolde, so schall dat
81 v dingk myt eme lude nommen vor des koninges hoeff tobringende,|| willen
se dar dat nicht entfangen, so schall he dat bringen vor des vogedes hues,
will he dat noch nicht entfangen, so schollen de besten von deme dinge, de
69 dare tore stede synt, vinden in des herdes kercken to groter witlicheyt.

– betalinge] botalinge *Ab1.* 51 eme] ene *Ab1.2.* 52 herbergede] herberget *Ab1.2.* 53 den]
deme *Ab1.* 54 mannes] *mgl. Ab1.2.* Kap. 9] *sammenskr. m. foreg. Ab1.* 55 iemant]
ienichmann *Ab1.*; ynichman *Ab2.* – vredesamheyt] fredesam *Ab1.2.* – de] der *Ab1.2.*
57 lest] lemet *Ab1.2.*; *derefter overstr. h. Aa; jf. næstflg. ord.* – offte] effte *Ab2.* –
houwede] houwen *Ab1.2.* 58 den] der *Ab1.* – eruen] aruen *Ab1.2.* – dat] idt *Ab1.2.* 58–
59 vorsathe] gescen *tilf. Ab1.2.* – dat] idt *Ab1.2.* 60 dotsloge enen] einen dodt sløge
Ab1.2. – synem] sineme *Ab1.2.* – wisch] wiske *Ab1.* 60–61 edder] effte *Ab1.2.* 61 na]
deme *tilf. Ab1.2.* 63 Andreas] Anders *Ab2.* 64 syn stuth] sinenn scatt *Ab1.2.* – dingen]
dinge *Ab1.2.* 65 Weresake] Weret sake *Ab1.2.* – vaget] en *tilf. Ab1.* 66 nommen] nhe-
menn *Ab1.2.* – tobringende] to bringen *Ab2.* 67 dar dat] dat dar *Ab1.2.* 69 tore] to
der *Ab1.2.* – vinden] bringen *Ab1.2.* – herdes] herden *Ab1.* – kercken] kercke *Ab1.*;

(Text I 14)

(12.) Item schall de koningh nemant vtbeden, sunder alle man wert von huesz gebaden.

72 (13.) Item willen de santmanne wene tore bothe sweren, so nemen se dat bôck in ere hende vnde sweren in den hilligen, dat de mán hadde sere edder wundinghe, vnde was darto nodighet to werende syn eghen liiff edder
827 syn eghen gudt, vnde scholde vor des vrigh we||sen, vnde willen de santmanne ene sweren, dat he vredeloesz sii, so schollen se sweren, dat he slôch enen sakeloesenn maen vnde schall vmme des willen vredeloesz wesen. Isset
78 ock, dat dat wart gekundiget vppe deme landes dinghe so egen de santmanne, dat se em bauen sweren vnde wat syn recht were.

(14.) Item wannere eyn doetgeslagen wert, dat den de hant dadighe
81 den doden to gelde segge bynnen vi weken to betalende, na landtrechte woneliker wise, oft he nicht beherdet vnde ghenotet, dar vp vnse gnedighe here secht, dat se schollen vredes neten, eyn iewelick part by xl mark broke.

82 v (15.) Item hiir vp vorlecht vnse|| gnedighe here alle armbroste, ruthinghe vnde langhe houwende meste, dat de nemant nerghen dreghe, sunder vnse gnedighe here dat bede to des menen landes behoeff; weret dat hiir iemant
87 iegen dede, dencket vnse gnedighe here dat torichtende an liue vnde an gude vnde both id ock bii liue vnde gude; deyt ock iemant wundinghe myt dessen wapen, de schall dreuollt beteren.

90 (16.) Item furder both vnse gnedighe here allen amptluden, vogheden, lenhesluden, raetluden, sandtmannen vnde neueninghen truweliken alle

karcken *Ab2.* – witlicheyt] withcheyt *Ab2.* 70 schall . . koningh] de koningk scal *Ab1.2.*
71 huesz] huse *Ab1.2.* – gebaden] vtbaden *Ab2.* 72 wene] weme *Ab2.* – tore] to *Ab1.2.*
73 ere] ore *Ab2.* – hende] handt *Ab1.*; hande *Ab2.* – in] to *Ab1.2.* – sere] seer *Ab1.2.*
74 wundinghe] wunden *Ab1.2.* 75–76 santmanne] sandemenne *Ab1.2.* 77 wesen] werden
Ab1.; herefter nyt kap. *Ab1.2.* 78 ock] *mgl. Ab1.2.* – gekundiget] kundiget *Ab1.2.*
– landes dinghe] landtdinge *Ab2.*; dinghe *Ab1.* – egen] eget *Ab1.* 78–79 santmanne]
sandemenne *Ab2.* 79 bauen] auer *Ab1.2.* 80 wannere] wanner *Ab1.2.* – doetgeslagen]
dodtslagen *Ab1.2.* – hant dadighe] handtdadinge *Ab1.2.* 81 den] der *Ab1.2.* – segge]
seggen *Ab1.2.* – betalende] botalenne *Ab1.* 82 woneliker wise] wente likerwiz *Ab1.2.*
– beherdet] behêrdet *Ab1.*; behordet *Ab2.* – ghenotet] geuetet *Ab1.2.* 83 secht] *mgl.*
Ab1.2. – part] par *Ab1.2.* 84 armbroste] armborst *Ab1.2.* 85 langhe] alle lanck *Ab1.*
– nerghen . . sunder] drege, nergen ane *Ab1.2.* 86 dat] idt *Ab1.2.* – des] deme *Ab1.2.* –
landes] lande *Ab1.2.* – behoeff] bohoff *Ab2.* 87 dede] so *tilf. Ab1.2.* – dat] idt *Ab1.2.*
– an] *mgl. Ab2.* 88 ock (2)] we *tilf. Ab1.* – wundinghe] wunden *Ab1.2.* 89 dreuollt]
dreualt *Ab1.2.* 91 lenhesluden] lensluden *Ab1.2.* 92 eneme] einen *Ab1.* 94 erem] ereme

sake, de en tokamen, toshedende na lantrechte vnde eneme isliken, arme
 837 vnde rike, torechte tohelpende vnde nemande rechtloesz von siick|| towi-
 sende by erem hogesten broke, sunder langhe vortoch vnde allent, wes de
 amptlude, vogede, lenheslude, raetlude, santmanne vnde neueninghe vor
 96 recht findende werden, dat vortan bescreuen vnde besegelt togeuende den,
 de dat von en esschen.

(17.) Item isset dat de raetlude, santmanne vnde neueninghe iemande
 99 funden, wat eme dunket vnrecht wesen in dessemē herden, so mach he dat
 schelden vor de anderen herde vnde setten dare entieghen xl mark, ifft he der
 sake vnrecht were.

3 (18.) Item werden ock de raetlude, santmanne edder neueninghe vnrecht,
 so schollen se xl mark iegen den sakewolldere beteren vnde der heresschupe
 recht, also id aldus langhe ghewest is, nicht vermynt, vnde ift he denne de
 83 v an||deren herde ock straffen will, so sette he siick vor vnser gnedighen heren
 vnde synen raet vppe synen broke voregescreuen.

Diith vorgescreuen recht gaff koningk Erick, koningh Kristofers son, etc.,
 9 dar an vnde auer syn gewesen de eddelen heren vnde fursten alzo tome er-
 sten hertoch Wollmere in Sunder Iutlant, Iohannes artzebisschuppe to Lun-
 den, bisschop Ingwer von Rosschilde, bisschop Iohannes von Odenze, bisschop
 12 Iacob cancellere von Hedebu, bisschop Tukii von Ripen, bisschop Tukii von
 Arhusen, bisschop Peter von Wiiburgh, bisschop Clawes von Burlem, bisschop
 Iohannes von Reuell, greue Albrecht von Honsten, greue Hinrick von
 15 Lichim, greue Iacob van Hallant vnde darto de besten lerden vnde leygen.
 Datum na gades gebort dusent tweehundert ime veer vnde veertighesten iare.

Ab1.2. 95 lenheslude] lenslude *Ab1.2.* 96 recht] richte *Ab1.*; rechte *Ab2.* – findende]
 vinndenn, dhe *Ab1.2.* – vortan] vort *Ab1.2.* – den] plichtich sin *Ab1.2.* 97 en] ene
Ab1.; one *Ab2.* 98 santmanne] sandtlude *Ab1.* 99 funden] vinden *Ab1.2.* – eme dunket]
 duncket ene *Ab2.* – dessemē] dissen *Ab1.*; desszen *Ab2.* 1 schelden] sceten *Ab1.*; scheten
Ab2. – ifft] offte *Ab1.2.* – he] *mgl. Ab1.2.* – der] de *Ab1.2.* 2 vnrecht] richten *tilf. Ab1.*
 4 den sakewolldere] de zake wedder *Ab1.2.* – beteren] bothen *Ab2.* 5 aldus] sus *Ab1.*;
 alszus *Ab2.* – langhe] lanng *Ab1.* – ghewest] west *Ab1.2.* – vermynt] vōrminren *Ab1.*;
 mynren *Ab2.* – ift] offt *Ab1.2.* 6 herde] harde *Ab1.2.* 7 voregescreuen] vorschreuen
Ab1. 8 vorgescreuen] vorschreuen *Ab1.* – koningh] *mgl. Ab1.2.* 9 tome] in deme *Ab1.2.*
 10 hertoch] hartich *Ab1.2.* – Wolmere] Woldemar *Ab1.*; Wolmar *Ab2.* – Sunder] szuder
Ab2. – artzebisschuppe] ertzebisscup *Ab1.2.* 11 Ingwer] Iwer *Ab1.2.* – von] to *Ab1.2.* –
 Rosschilde] Royschilde *Ab1.* 12 cancellere] cancellarius *Ab1.2.* – Hedebu] Hedebuy
Ab1.; Fedebu *Ab2.* 13 Burlem] Bōrlum *Ab1.*; Borlom *Ab2.* 14 Albrecht] Albert *Ab1.2.*
 – Honsten] Hanstein *Ab1.*; Hansten *Ab2.* 15 Hallant] Hollant *Ab1.2.* – lerden] kle-
 riken *Ab2.* 16 Datum . . iare] Anno domini etc. Datum mcccxlvi *Ab1.* – Datum . . ge-
 bort] Anno *Ab2.* – ime] vnde *Ab2.* – veertighesten iare] vertuch *Ab2.*

Text III. Sammenarbejdet text af Erik Gløppings nyborgske forordninger for Skåne og for Sjælland. 1446?

A: Stockh.kgl.Bibl. C 75 f. 26r spalte 2. Håndskriftet, som er skrevet 1446 (?) af Anders Eriksen Fjersing for præsten Niels Pedersen Smøylund ved Vor Frue kirke i Slagelse, indeholder de sjællandske love m.m.

Stockh.C75
26 r sp. 2
26 v sp. 1

Hær byriæs Nyborgs|| lagh, thær giuæn war at allæ Danæ ræth, ok the weth toghæ.

(Forordn. f. Sjælland 1)

3 (1.) Hwo som rithær mæth rathet rath hem til annær mans ok dræpær
hanum i sin æghen gard allær hamlær allær særær, tha ær han frithløss ok
allæ the, som mæth hanum æræ i far ok fylgæ, ok fangæ aldriigh frith, for-
6 uden hins døthæ næste frændær bedhæ for hanum til koning, ok koningh tage
allæs theræ halffuæ houæth loth for vdæn therre iordh ok halff hin, som
26 v sp. 2 gardhen|| a, then som gerningær wort giort. Æn wordær nogær man dræpæn
9 af thøm, thær i then gerning ware, tha wære han wgild ok scal æi fastes for
hanum ok æi bødæs huærkæ for konings ræth ok æi biscops, om han dræps
i then stundh, thennæ gerningæ giordhæs. Æn wordær nogær man with, at
12 han wor mæth i the gerninge, tha duliæ mæth hæretz nempd, oc hin
ne(m)pnæ nempd, ther sak sogær, æn fallær han ad nempd, tha hauæ daghz
rwm ok nate ad rømæ. Hwar han worthær sithæn græpæn, tha ga thet pa
15 hans hals.

(Forordn. f. Sjælland 2)

(2.) Dræpær man nogær man meth rathet rath allær hamlær allær sarær
i kirkæ allær i nogær steth, han hauær sik hærbærgæ taghet allær gæstbuten
18 ær, e hwor thet ær, i kopsteth aller pa land, tha ære the ok allæ frithløse,
ther ære i færth oc i følgæ mæth ok ær thet arbodemall ok fonge aldry frith
fforuden thes, at hins næste frænder bedæ for then til koning, ok koning
27 r sp. 1 tage halff therres houæth loth vthen iord ok half|| hin, som gerningæn wor
pa giord. Om nokær widhæs, ath han hauær wærit i færth oc følgæ thær
mæth, oc dyl han, tha duliæ mæth hærethz nempd, sow som førre wor mælt.
24 Æn wordær nogær man iæghæther aff hans wuenær i annæs mans hws allær
gard, thagær han komær i hus allær i gard, tha haue thær mæth ful frith,
som han hafthe heme ath sin æghin. Worthær thet ok noghet pa hanum giort,
27 tha ær thet orbode mall.

2 toghæ] herefter følger i hs. epilogen til den vordingborgske forordn. 7 allæs theræ] rett. in scrib. fra allæ thæres. – halff] derefter overstr. som; jf. næstflg. ord. 10 huærkæ] foran ordet et misdannet h. 13 ne(m)pnæ] hs. har nepnæ (ved lineskifte). 17 hærbærgæ] rett. fra hærbærgære. 20 koning (2)] foran ordet overstr. co. 21 wor] foran

(Forordn. f. Skåne 3)

(3.) Dræpær man nogær man allær hamlær allær belluberiær i the hæreth, som koning ær, tha ær *thet* orbodemal, om *thet* ær giorth mæth *rathet* rath, 30 ok koning tage al *therres* houethloth vden iordh. Æn særær man annæn allær slaar mæth stangh allær andræ wapn ok dragær hanum til sten allær til stok mæth, tha bødæ for sar, som lagh ær, allær for stange hug ok fyrtiwæ 33 mark *hin*, som scathen fik, oc xl mark koning.

(Forordn. f. Skåne 4)

27 r sp. 2 (4.) Æn skil mans hion in||byrthes at allær noghre the mæn, thær sate samenkomme ad nogær mans, allær hwor the æræ, ok sker thøm schathe i 36 mellum ok thok æi mæth *rathet* rath, tha bødæ thær fore, som *thet* wor giort pa almyningz wæyæ. Æn sighær nogær man, at *thet* wor gørt mæt *rathet* rath, ok hauær *han* ther til twigge mannæ witnæ, om *hin* dyl, thær 39 sak ær giuæn, tha duliæ *meth* hærethz nempd, ok scal nempd nempdæ tha sak søgær. Æn fallær *han* at nempd, tha ær *thet* orbodemal, ok koning tage half *hans* houæth loth vden iordh ok halff *hin*, som schaden fek.

(Forordn. f. Skåne 6; jf. Forordn. f. Sjælland 3)

42 (5.) Hwo som herberghær frithløss man, tha bødæ thre mark koning ok thre mark *hin*, som skaden fik, allær *hans* arffwinge, om *han* ær døth. Æn dyl *han*, ath *han* æy hærbergedhe allær æi wiste, ath *han* frithløss war, tha 45 duliæ *meth* tiltær eth.

(Forordn. f. Skåne 5; jf. Forordn. f. Sjælland 4)

(6.) Hwo som dræpær man aller hamlær allær særær ok hauæ æi til at|| 27 v sp. 1 bødæ, tha fangæ *han* ful borghen for sik. Æn mo *han* æi borghen fangæ 48 ok æi orkær at bødæ, tha legge hanum fore æn fæmt ok æn annæn ok thrithiæ. Komær *han* æi tha mæt bødær ok gør skiæl ok ræt for sigh, tha fare man til thing ok liusæ hanum frithløss, ok sithæn *han* ær frithløss lius- 51 dær, hwor *han* wordær sithen grepæn, tha gange *thet* pa *hans* hals.

(Forordn. f. Skåne 7)

(7.) *Thet* skall man ok widhe, at komæ mæn sotæ samen i kirke, ok wordær thøm skielnet i mællum vden forakt, swo ath man wordær dræpæn 54 allær hamlethær ellær huggen allær *meth* wapn scadelighæ slaghæn, bødæ

ordet overstr. hw. 29 orbodemal] *foran ordet overstr.* ord. 31 hanum] *derefter har hs.* ær (?). 33 som] *derefter overstr.* stang. 40 søgær] *derefter overstr.* ællær. 49 sikh] *foran ordet overstr.* ski. 51 gange] *derefter overstr.* han hiæm. 61-62 flesth . . høste]

for drap allær for slagh, som lag ær, ok hin, thær scathen fek, xl mark ellær hans arwingæ, om han døth ær, ok koningh xl mark. Æn wordær thet mæth
57 for|radh, tha ær thet orbode mall.

(Forordn. f. Skåne 12)

(8.) Same lag ær, om man dræpæs allær hambles ellær hugges allær beries
27 v sp. 2 pa sin æghen ager allær æng,|| hwat thet ær hællær meth forrath allær æi,
60 som nu ær saut.

(Forordn. f. Sjælland 5; jf. Forordn. f. Skaane 8)

(9.) Thet skal æi forbiuthes af konings affl borth at føre korn ok flesth at
høste ok smør, vdæn allæ lande hanum bedær, ath thet skal forbiuthz, ok
63 forbiuthes thet, tha scall æi koning ok æi vmbætzman, giuæ orloff bort at
føre i thet ar.

(Forordn. f. Skåne 9; jf. Forordn. f. Sjælland 6)

(10.) Thet skal man ok withe, at hoff skall wære hwært ar i Nyborg.

(Forordn. f. Skaane 13; jf. Forordn. f. Sjælland 7)

(11.) Stuth skal rethæs pa hwær sancte Andres dagh. Wel æi vmbutzman
wethær taghe, tha ridhær bonden til things, eth ok annæth ok thrithiæ, ok
biuthe herne wth, oc wil æi vmbutzman æn taghæ weth, tha næffnæ til af
69 thing thre men aller fyre ok fulghæ hanum til konings gard, om han ær i
hæreth, allær til vmbutzmans gard. Æn ære the æi i hæreth, tha fare til
hærethz kirke, ok the gothe men wære thær wethær, ther af thing ware
28 r sp. 1 nempd, ad stud legs i kirke. Hwath skathe|| sithen komær ath stuth, han
gange pa æmbitzman ok æi pa bonden, som fult redde vth.

Forordn. f. Sjælland 8)

(12.) Æn æi schal konings vmbutzman hauæ wald ad nøthe bonden till
75 ath føre sin swin annærsteth til oldæn, æn bonden selff wil. Æn koninges
brydie ellær hans landbo allær hans gardsedic føre æftær æmbutzmans wiliæ
ok hans buth.

(Forordn. f. Skåne 14; jf. Forordn. f. Sjælland 9)

(13.) Æn ei skal ok konings man nothes til ath sidæ pa . . ., vden swo ær,
78 ath thrang ær oppæ, ath hær ær for lande ok almynnen biuts vth.

fejll for flæsk oc hæstæ; jf. forordningerne for Sjælland og Skåne. 74 æi] tilf. o. lin. 78
ei] tilf. o. lin. - pa] hs. har herefter plads åben; Forordn. f. Skåne, hvortil kap. slut-

(Forordn. f. Sjælland 10)

81 <14.> Æn æi skulæ ok bøndær twinges til ath bygge borgh, for vthen
ath thet ær alt righens radh ok nøthes til ath bæthre borgh, sithen bygt ær.

(Forordn. f. Sjælland 11)

84 <15.> Hwo som hauær marke schyld iordh allær ni øræ ællær ti øræ allær
elleue øræ, tha rethær thær aff en ful haffne, hawær han tolf øre schyld, tha
rethe for halff annen haffne.

(Forordn. f. Sjælland 12)

28 r sp. 2 <16.> Æn huilken fattuk man, thær hauær lithen iordh, øre sch||yld ellær
minnæ, thær han æi saar ellær slaar, tha skal æi minnæ aff hænnæ rethe.
87 Æn slar han allær skær, innæ so som førre sauthes.

(Forordn. f. Skåne 11; jf. Forordn. f. Sjælland 13)

90 <17.> Koning skal æi lathe taghe ok æi køpæ kirketinde vden hannom
liggær thrang ok høgh rikens nøth offne, ok thok swo, ath the geldes,
ther førre wore tagnæ. Æn worthær swo noth pa, ath the tagæs æfftær rigæns
radh, tha giuæ han fore swo mykæt, som the mæst giælde, ok kirke werie
sæliæ hanum, ok kirken gøres ful wissen for sin tindæ.

(Forordn. f. Sjælland 16)

93 <18.> Laland ok Falstær ok Møæn schulæ then same logh som siælandz-
fare hauæ, for vden thet, at hwo som drepær man i Loland, han bødæ man
bøder ok xl marc ther til, for thy ath the beddes thet selue af koningh Wolde-
96 mar, ok han thøm gaff, ok the wethær toghe.

(Forordn. f. Sjælland 14)

28 v sp. 1 <19.> Then mynt, ther i Siæland ær, skal wære om godh, som then i
Iutland|| ær, oc liusæs æi før sancte Mikels afften.

(Forordn. f. Sjælland 15)

99 <20.> Alt clæte, køpmen haue at sæliæ, scal molæs at ryger ok æi ath ig
wdæn skarlaghen ok wathmel.

ter sig, har hus. 86 minnæ (1)] derefter overstr. af hænnæ rethe; jf. ndf. - æi] derefter
overstr. a; jf. næstflg. ord. - saar] hs. har herefter hauær. 94 i] derefter overstr. land.

Thennæ logh gaff koning Erik, koning Cristofers søn, i Nyborg efftær alle
 3 Dane rath, ok the wethær toghe ok liusde pa then fredak, ther war fore pinzæ
 afften, i Nyborgh, ok ther wor wethær hærtugh Woldemar for synnæn a,
 archibiscop Iæns a Skonæ, biscop Inguar af Siæland, biscop Iæns af Othens,
 6 biscop Iacob canceler aff Hetheby, biscop Tyghæ aff Ripæ, biscop Tyghe aff
 Arws, biscop Peder aff Wiborg, . . . Niels aff Burlæm, biscop Iæns aff Ræuel,
 greuæ Albricht aff Æwersten, greuæ Hinrik aff Glikæn, greue Ieip (af)
 9 Halland ok sithen the beste mæn, i rigæt ware, bothe lærthe ok læghe, thu-
 sinde winter oc two hundreth wintær ok xl wintær pa thet fiærthe ar, sithen
 wor herre wor fød.

*Text IV. Sammenarbejdet text af Erik Glippings nyborgske forordninger for
 Skåne og for Sjælland. Nedertysk.*

A: Kgl.Bibl. E don. var. 133,4⁰ f. 171v (midt. af 15. årh.). Håndskriftet indeholder nedertyske oversættelser af Eriks sjællandske lov og Jyske lov m.m.

Teksten indeholder alle paragrafferne i forordningen for Sjælland (oversættelsen slutter sig til gruppen Text I Ad6-8) samt paragrafferne 3, 4 og 7 af forordningen for Skåne og derudover en række paragraffer af uvis oprindelse.

(Forordn. f. Sjælland 1)

E don. var
 133. 4⁰
 173r
 (1.) We dar rydet myd eynen ghemakeden rode to eynes anderen mans hus
 vnde sleit ene in synen houe edder hanteerden ene ouele edder seriget ene,
 3 so is he vredeloes vnde alle de inder vart vnde inder volginge myd eme weren||
 173v de synt ok also, vnde dat is halslose daet, vnde see en kryghen dar vmme
 nummermeer vrede, eer des doden vrunde vor en bidden to dem koninghe,
 6 vnde de koningh nympt ere alre houet lot sunder de erde vnde so halff des,
 dem de hoff hort, dar de daet ghedaen wart inne. Vnde wert welk man ghe-
 slaghen vanden, de inder daet was, so wese he vnelich, vnde schal nicht
 9 vesten vor eme vnde nicht bidden welk des koninghes recht vnde nicht des
 biscops, off he steruet inder stonde, do de daet gedaen was; men off welk
 deylet, dat he nicht en was inder daet, so bewyse he dat myd heretz neffne.
 12 So heft he nacht vnde dach rwm vnde stonde, wor he wert sedder ghegrepen,
 so gheit aff syn hals.

(Forordn. f. Sjælland 2)

(2.) Sleit welk man eynen anderen man myd rades raet edder hanterden
 174r edder wondet|| inder kerken, edder to welker stede also he heft siik herberghe

4 ok] derefter overstr. w; jf. næstflg. ord. 7 Wiborg] hs. har herefter plads åben; både Forordn. f. Sjælland og Forordn. f. Skåne har her electus. 8 greuæ (2)] hs. har opr. greuæn, men n er overstr. - (af)] mgl. i hs.

ghenomen, wat dat dat ok is in eyner kopstad edder vpp dem lande, so synt se ok alle vredeloes, dar mede syn inder vart *vnde* volghe, *vnde* dat is
 18 halslose daet, *vnde* se en kryghen ok nimmermeer vrede, er des doden negeste
 vrunde bidden vor en to dem koninghe. *Vnde* de koningh nympt halff ere
 houet lot sunder de erde, *vnde* halff des ghenen, dem de hoff hort, dar de
 21 daet was inne ghedaen. Men off welk man vindet ene myd *eynem* perde
vnde inder volghe, *vnde* deylet he dan, so deyle he dat myd heretz neffne
 also vore is ghesecht. Wert ok welk man gheiaghet van synen vyenden to
 24 welks mans houe, *vnde* wanner he kumt in dat hus edder indem houe, so
 174v hebbe he dar so vullen vrede, also he hadde to hus to synen|| eyghenen. Wert
 eme ok dar icht ghedaen, so is dat ok halslose daet.

(Forordn. f. Sjælland 3)

27 (3.) We dar herberghet eyn vredelosen man, de bote dem koninge dre
 mark *vnde* dre mark dem, de den schaden krech, edder synen eruen, off he
 is doet. Men secht he, dat he nicht herbergede eme, so deyle dat myd heretz
 30 neffne.

(Forordn. f. Sjælland 4)

(4.) We dar sleit *eynen* man edder hanteerden ouele edder wondet ene,
vnde en heft he nicht to boten mede, so kryghe he borghen vor siik. Men en
 33 kan he gheyne borghen nicht kryghen, *vnde* heft he nicht mede to boten,
 so legghe men eme vor eyn veste *vnde* dat ander *vnde* dat derde, *vnde* kumt
 he dan nicht myd bote *vnde* pleghe liik *vnde* recht vor siik, so vare men to
 36 dinghe *vnde* vorkundighe ene vredeloes, *vnde* sedder he is vredeloes ghekun-
 diget, wor he wert sedder ghegrepen, so gha aff syn hals.||

(Forordn. f. Sjælland 5)

175r (5.) Dat schal des koninges amptman nicht vorbeden ewech vandem
 39 lande touoren korn noch vleisch noch perde noch botter, sunder alle dat
 lant en nympt dar wedder *vnde* bidden darumme, datmen dat schal vor-
 beden, *vnde* wert dat forboden, so en schal de koningh noch syn amptman
 42 gheuen nemande orloff touoren icht ewech in dat jaer.

(Forordn. f. Sjælland 6-7)

(6.) Dat schalmen ok weten, dat alle iar schal hoff wesen to Nyborch,
vnde dar schal eyn eweliik bonde ryden vpp sancte Andries auent. En wil

21 *eynem* perde] *Text I* har i far. 44 *vnde* . . ryden] *Text I* har Stuth skal hwær bonde rethe, *hvormed kap. 7 begynder; samme fejl findes i Text I Ad6-8.* 54 Ok] *Text I* har æy.

45 de amptman nicht dat holden, so ryde de bonde to dinghe eyn dingh, dat
 ander *vnde* dat derde *vnde* beden see vth, *vnde* wil nicht de amptman en
 doch dan dar nicht nemen, neffne to vadem dinghe dre *man* edder vier
 48 to volghe eme to des koninghes houe, off he is in dat heret, edder to des
 175 v amptsmans|| houe. Men en synt see welk in dat heret, so vore eme to des
 heretz kirke, *vnde* de gude mans synt dar by, de vadem dinghe weren ghe-
 51 nomet, dat de ghene leggen dar in vth in der kerken. Wat schade dar aff
 steit komen sedder, dat gha vpp des amptmans schade *vnde* nicht van des
 bonden, *vnde* vull reyde vth.

(*Forordn. f. Sjælland 8*)

54 (7.) Ok schal des koninghes amptman ok macht hebben to noden den
 bonden dar to to voren syne swyne to eyner anderen stede to olden, dan
 dar de bonde suluen wil, men des koninghes amptman breckt edder syn leen-
 57 bonde edder husman, de scholen voren na des amptmans wille *vnde* heytent.

(*Forordn. f. Sjælland 9*)

(8.) Nicht en schal ok des koninghes amptman nodighen nemant dar to to
 sitten vppe hus, sunder dar is drank vpp, dat eyn her is vor dat lant, *vnde*
 60 de meynheit werr vth gheboden.||

(*Forordn. f. Sjælland 10*)

176 r (9.) Nicht en schalmen ok boren dwingen dar to to buwen borghe, sunder
 dat en is myd alle des rykes raet wille, dat de werden dar to ghenodighet to
 63 buwen borghe tho vorbeteren de touoren ghebuwet syn.

(*Forordn. f. Sjælland 11*)

(10.) We dar heft marke scheyde erde eyn øre edder twe øre edder halff
 øre, so reyde he dar aff eyn vulle haue. Heft he xii øre schild, so reyde he dar
 66 aff ij haffue.

(*Forordn. f. Sjælland 12*)

(11.) Welk arm man de eweynich erde heft, eyn øre schild edder myn, der
 he nicht en seyete *vnde* nicht en sleit, so schal he myn doen, daromme dat he
 69 nicht en sleit edder scheret se, also touoren ghesecht is.

Kap. 8] *sammenskr. m. foreg. kap.* Kap. 10] *kapitlet har flere misforståelser; jf. Text I. 68–69 so . . se] den danske tekst er misforstået; jf. Text I. 73 nemen] første*

(Forordn. f. Sjælland 13)

176v (12.) Ok so en schal nicht de koningh nemen edder kopen der kerken
 theynde, sunder eme licht hoghe des rykes noet dar vppe, vnde doch so, dat
 de dat gelden dar vor he heft|| dat ghenomen, vnde wert dar also noet vp
 de theynde to nemen na des rykes raet, se scholen se nemen eme vor so vele
 wert, also he mach mest gelden, vnde de kerke were vorkopen ene, so dat
 75 de kirke kryghet vul vor eer theynde.

(Forordn. f. Sjælland 16)

(13.) Lalant, Valster vnde Moen scholen hebben de sulue logh, also de
 Selandes vare hebben, sunder dat, we dar sleit eynen man in Lalant, he
 78 bote man boet vnde xl mark dar to, daromme dat de beden dat sulue van
 koningh Woldemar, vnde he gaff en dat vnde annamedent.

(Forordn. f. Sjælland 14)

(14.) De munte, de in Selande is, schal wesen so gud also de, de in Iut-
 81 lande is, vnde schal vorkundighen vor sancte Michiels auent.

(Forordn. f. Sjælland 15)

(15.) All dat want, dat de kopman heft to vorkopen, schalmen meten vpp
 177r dem rugge vnde nicht an der egghe sunder scharlaken|| vnde watmoel.

(Forordn. f. Skåne 3)

84 (16.) Sleit welk man edder hamler in dat heret, dat de koningh inne is,
 so is dat ok halslose sake, off dat is myd gheraden rade ghedaen, vnde de
 koningh nympt syn houet lot sunder de erde. Men settet welk man wonden
 87 vpp den anderen in de stonde, so bote vor de wonden, also recht is, vnde xl
 mark den, de den schade krech, vor den vrede broke vnde dem koninghe
 xl mark.

(Forordn. f. Skåne 4)

90 (17.) Item schadet welks mans ghesynne vnder malk anderen edder welke
 mans, de in vruntshopp komen to samen, edder welchen manne, edder wor
 dat de syn, vnde deit men dat nicht myd geraden rade, so bote dar vor, off
 93 dat were gedaen vpp dem ghemeynen weghe. Men secht welk, dat dat was
 ghedaen myd gheraden rade, vnde heft twyer manne witlicheit dar to, vnde||

e rett. fra o. – Kapp. 16–34] kapitlerne er sammenskrevet og kun adskilt ved alinea-
 tegn. 88 broke] rett. in scrib. fra brode.

177v deylet de, dem men de sake gift, so deyle he dat myd heretz neffne. Vnde
 96 he neffne, de sake soker, vnde vallet de ghene to neffne, so is id halslose sake.

(18.) Item we dar borget vor den man, de lijff edder leuent heft vorbro-
 ken, vnde vntkumpt he, so bort eme to boten syn daet vnde dar to twye xl
 99 mark.

(19.) Dat schal men ok weten, wor dat welk bonde edder burmeister wert
 rechtichlike gheuelte vor dre mark sake edder soss edder ix, so bort synen
 3 husbonden vpp to boren synen broke sunder in de sake, dar de koningh is
 suluen bonden.

(20.) Item so en mach gheyn man vp boren xl mark sake van synen de-
 6 neren sunder de, dem de koningh heft vorleent in synen ryke.

(21.) Dat schalmen ok weten: swert welk man twelfte eyde vpp eyn bock
 178r vor de sake, de lijff edder ere geldet, vnde wert he rechtich||liken gheuelte van-
 9 dem bisschope edder van des bisschopes neffninghe, vnde so openbare ghe-
 daen, dat alle man weit, dat he siik openbaer swor meyne, so hort eme dar
 vor tho boten ieghen den bonden vnde iegen den koning, also off he gheuelte
 12 were inder neffne, vnde bote des bisschopes bans recht, vnde dar to wese he
 mynre man.

(Forordn. f. Skåne 7)

(22.) Dat schalman ok weten, dat komen mans vrunde inder kerken vnde
 15 werden se schelaftich entusschen sunder vor raet, so dat mans werden ghe-
 slagen edder ghehamlet edder ghehouwen, so bote vor wonden vnde vor
 slach, also recht is, vnde dar to dem koninghe vierdinghe mark vnde vier-
 18 dinghe mark dem, de den schaden krech, edder synen eruen off he doet is.
 Men wert dat ghedaen myd gheraden rade, so is dat halslose sake.

178v (23.) Item wert welk man gheuelte in des dinges witlicheit,|| so bote dre
 21 mark bonden vnde dre mark dem koninghe, dar vor he lughet vpp dem
 dinge.

(24.) Item wert ok welk man gheuelte vnde to rugghe ghedreuen, dat he
 24 heft vnrecht besegelt vpp dem dinghe, so bote vier dinghe mark dem bonden
 vnde so dem koninghe.

(25.) Item der kerken erde mach eyne eweliik cristen man kopen, daromme
 27 dat alle cristen lude scholen wesen der hillighen kerken vormundere.

(26.) Item dat schalmen ok weten, dat alle der kerken theynde schal wesen betalet vor pinxsten vnder der kerken doem.

30 (27.) Dat schalmen ok weten, dat grybet welk synen deff *vnde* letet ene lopen myd willen edder myd vnwillen, so hort eme to boten deuen vier dinghe mark edder ok synen neghesten vrunde *vnde* ok also vele dem koninghe.

179r (28.) Dat is ok recht, dat wo so heft vorsproken|| edder vorwaringhe ghe-
daen welken manne vor dem doem edder vor dem rechte vpp dem dinghe
edder eyn ander stede, so schal he eersten hebben verloren dat recht *vnde*
36 syn vorwonnen inder sake, dar se *vmme* deylen, *vnde* boten dar vpp, also
Woldemars recht inne holdet, daromme dat eyn eweliik man hort myd rede-
licheit vor den doem *vnde* recht to staende.

39 (29.) Dat schalmen ok weten, dat nemant schall mans witlicheit vpp dre-
ghen edder doem ouer gheuen, sunder he en is suluen to stander mede indem
rechte, sunder off dat also worde, dat welk man worde so arm, dat he wert
42 voruluchtich *vnde* nicht en wil komen *vnde* staen to rechte, *vnde* so hort
men to legghen eme loghlike tiit vor to komen *vnde* staen to rechte. Kumpt
he nicht, so hort men eme sedder to vordeylen na dem rechte.

179v (30.) Item we|| dar lecht welken manne vnrechte sake to vpp dem dinghe,
so hort eme to boten dree mark dem bonden *vnde* so dem koninghe, *vnde*
so vaken also dat wert ghedaen, *vnde* blyue dar to mynre man *vmme*, dar
48 vor he worde loghen to dem dinge vor gude mans edder to welker ander
stede, dar men sittet doem edder recht.

(31.) Item so is ok des rykes recht in Dennemarken, dat gheyn man kan
51 welk tiit kryghen edder hebben laghe heft edder sammelinghe besittende vpp
euich ertgud edder bebuwede grunt, sunder he en hebbe dat ghekregen myd
rechten eyghendom, na dem also dat recht vth wyset.

54 (32.) Item so is ok des rykes recht, so welk man de dar claghet ouer den
anderen, ye woromme dar dat meist is, *vnde* secht siik dat willen to bewysen,
also eme van recht bort, *vnde* voruolghe he dat *vnde* deit de bewysinghe, so
180r heft|| de, de vor de sake steit, gheyn werent langer ieghen eme, men he schal
wesen eme gheuallen vor de saken.

(33.) Item is des rykes recht in Dennemarken, dat wanner dat welk man
60 holdet eynen anderen manne syn gud vor also huse, erde, lant *vnde* slot, *vnde*

wert eme dat aff ghewonnen myd rechte, so bort eme, de eme antworde dat
 gud, dat to wynnen myd rechte alle kost vnde teringhe, de he darumme ge-
 63 daen vnde ghetert heft, vnde vor alle vpp boringhe, also he dar aff heft vpp
 ghehort vander tiit, he deyld vpp ene. Vnde konnen se nicht sedder beyde
 ouer eyns werden vmme de vpp boringhe vnde teringhe, so moet de vor de
 66 sake staen to mynren dat myd eyden na dem, also des rykes recht vth wyset.

(34.) Item dat is ok des rykes recht, off welk wert vorclaget vor schade
 180v edder vor gelt,|| so bort dem, dar men vpp claget, sweren dar welk ia to ed-
 69 der neyn. Vnde kan he siik nicht vnschuldighen myd dem, dat he secht, dat
 dat is eme vnwithliik, men he schal orsaken siik na dem, dat dat recht vth
 wyset.

72 Dit recht gaff koningh Erik, koningh Cristoffers sone, to Nyborch na alle
 Dennemarks radh, vnde de annameden vnde vorkundigheden dat des vry-
 dages negest vor pinxst auende tho Nyborch, vnde dar was ieghenwordich
 75 hertoch Woldemar vor sune vnde de ertschebisschopp Iens van Schonen,
 bisschopp Ingwor van Seelant, bisschopp Iens van Odens, bisschopp canceler
 van Hetheby, bisschopp Tuke van Aars, bisschopp Peter van Wyborch, elec-
 78 tus Nicolaus van Burlunde, bisschopp Iens van Reuele, greue Albrecht van
 Euersteyn, greue Hinrick van Ghelyken, greue Iacob van Hallant vnde||
 181r sedder de beste mans vandem ryke, beyde geleerde vnde leyen. Twelff hun-
 81 dert iaer vnde xliiii winter, sedder god gheboren wart.

Hiir endet siik koningh Erikes hantuestinge.

Ribe.

1297. 30. oktober.

18

Kong Erik 6. Menved forbyder sine embedsmænd, borgere i byerne og andre lægmænd at stævne gejstlige i Ribe stift for en verdslig domstol, medmindre de gribes på fersk gerning, i så fald skal de overleveres til bispen eller hans official for at få deres straf.

A: RA. Ribe kapitel. Perg. 23,5 × 11,5 (Plica 1,8). Seglsnit. På bagsiden m. hd. fra c. 1500: Eiusdem tenoris, ut est aliud priuilegium Eriki regis. Registreret i Ribe kap. reg. 1553, trykt ÆA. V 415. – Aa: RA. Ribe kap. Ribe Oldemoder f. 4v sp. 3. – Ab: RA.

73 annameden] *hs. har annamedet med streg over det sidste e. 75 for sune] forordn. f. Skåne Text I har for sunnæn a. 76 bisschopp (3)] derefter mgl. Iacob; jf. Text I af skånske og sjællandske forordninger. 77 Hetheby] derefter er oversprunget biscop Tuke af Ripæ; jf. Text I af skånske og sjællandske forordninger. 81 xliiii] tallet misforstået; jf. Text I af skånske og sjællandske forordninger.*

Ribe kap. Vidisse af rådmændene i Ribe 1354 21. juni. – *Ac*: Vidisse af ribebispens official Andreas Brok 1424 6. maj, tabt. – *Ac1*: Kejserprocessen, tabt. – *Ac1a*: RA. Langebeks diplomatarium.

Atlas nr. 330.

Tryk: Terpager, Ripæ Cimbricæ descriptio (1736) 181 (efter *A*); SRD. VII 331 (efter *Ac1*); O. Nielsen, Ribe Oldemoder 24 (efter *Aa*); Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. IV 273. – Reg.Dan. nr. 1504*; Rep. 1. rk. nr. 684.

E., dei gracia Danorum Sclauorumque rex, omnibus presens scriptum cernentibus salutem in domino sempiternam. Ex insinuacione querulosa uenerabilis patris domini C. episcopi Ripensis didicimus, quod non nulli clericorum sue dyocesis quandoque per aduocatos nostros seu officiales quandoque eciam per alios laicos nullo contra eos iuris canonici, quo incausati defendi habent uel conuinci, ordine obseruato, ad iudicia secularia trahuntur, capiuntur et capti uinculis innodantur. Unde cum singulis et precipue ecclesie dei ad iuris sui obseruanciam obligamur, ipsorumque grauaminibus et iniuriis uelimus in quantum poterimus obuiare, sub optentu graciae nostre districte prohibemus, ne quis officialium nostrorum seu ciuium ciuitatis alicuius uel aliorum quorumcumque laycorum aliquem de clericis memoratis ad forum seculare trahere seu capere uel captum tenere presumat, nisi in recenti excessu seu facinore publico, racione quorum de iure capi debeat deprehensum, et tunc ad primam requisicionem eiusdem domini episcopi uel sui officialis, quicumque fuerit, sibi tradatur per ipsum iuxta commissi excessus exigenciam puniendus. Siquis autem huic prohibicioni nostre attempauerit contraire, ulcionis regie periculum se non dubitet incursum. Datum Ripis anno domini m^o cc^o xc^o vii^o in die beati Theodgari confessoris in presencia nostra et uenerabilis patris domini Iohannis episcopi Arusiensis, Nicholai dapiferi nostri et aliorum consiliariorum nostrorum.

Nyborg.

1304. 13. marts.

19

Kong Erik 6. Menveds forordning for Nørrejylland.

A: tabt. – *Aa*: Arnamagn.Inst. AM. 12,8^o 313.

Tryk: Kofod Ancher, Lovhistorie II 534; Aarsberetn. fra Geheimearch. V 41; Dipl. Dan. og DRB. 2. rk. V nr. 310. – Reg.Dan. nr. 1606*.

Anm.: Forordningen er i den foreliggende form udstedt for Nørrejylland, men tilsvarende udfærdigelser – måske i noget forskellig form – har utvivlsomt foreligget også for de to andre retskredse (Sjælland og Skåne).

AM. 12, 8°
313

Constitutio Erici ad Noriwciam.

E., dei gratia Danorum Slauorumque rex, Noriutiam inhabitantibus salutem et gratiam. Noueritis, quod cum melioribus regni nostri in parlamento Nyburgh celebrato de singulis regni partibus congregatis inter cetera tangencia nos et regnum super infrascriptis specialiter tractauimus, eadem concorditer acceptauimus et de eorum consilio et consensu statuimus, ut ab omnibus et singulis undique infra regni nostri terminos generaliter et inuiolabiliter obseruentur.

(1.) Primo uidelicet de expeditione ordinatum est, quod omnium et singulorum omnibus et singulis redditibus computatis de singulis redditibus decem milium marcharum ematur unus coggo quinquaginta lastas portare ualens, et expediatur cum hominibus et expensis sedecim septimanarum; marcha annone pro decem marchis denariorum et lagena butiri pro octo marchis computetur. Eciam sciatur, quod omnes quærsætæmæn annis, quibus indicitur et exhibit expeditio naualis, sicut ceteri alii faciant de bonis suis, et eo tempore pro suis solutionibus quærsætæ supportati et liberi habeantur.

Ad inquirendum|| autem, computandum et scribendum cuiuslibet redditus apud uos deputati sunt in Ripensi diocesi. . . domini Cristiernus Ripensis episcopus, Nicolaus Lendy et Claus Speck, in Harthæsysel Nicholaus Hee et Heshernus Aghyssun, assumptis secum quos uoluerint, in Almyndsysel et Ialingsysel Tuko Pæterssun et Iohannes Stauærskough cum prepositis ibidem, in diocesi Wibergensi domini episcopus Petrus, Thordo Litle, Nicholaus Hughinssun, Petrus Muly et Iohannes Nickelssun de Kaas, in diocesi Arusiensi domini episcopus Iohannes, Sweno Rusticus, Nicholaus Brock, Benedictus Bilugh Thommessun, in diocesi Burglanensi domini prepositus Iohannes de Oerby, cantor Petrus Saxissun, Gunnulphus Swenssun, Iohannes Gunnyssun, Iohannes Nyst et Iohannes Nickelssun de Yrthingh.

(2.) De emptione panni ordinatum est et statutum, quod quilibet pannus Gandaus integer ematur pro xl marchis denariorum et ulna pro marcha, pannus Ypærsk pro xxxvi marchis et ulna pro vii oris, pannus Popærst pro decem et octo marchis ulna pro x solidis, pannus Nyuælst pro xviii marchis ulna pro j marcha, pannus Auærst pro ix marchis ulna pro viii solidis, pannus Thornist pro xviii marchis ulna pro tribus oris, pannus thyuk sayn pro xiii marchis ulna pro octo solidis, pannus Orthingburgh et Brygist pro xxiii mar-

1 E. = Ericus. 6 statuimus] derefter er et ord overstr. Aa.

17 et scribendum] o. lin. Aa. 18 diocesi] hs. har derefter et domini (jf. flg.); hvorefter der er åben plads på ca. 10 bogstaver Aa. 19 Speck] i marg. m. samme hd. er

315 chis|| ulna pro xvi solidis. Inhibitum est etiam, ne panni alii preter predictos,
 36 uidelicet Braband, Ængilsk et langla(k)een seu alii, particulariter et cum ulna
 mensurandi uendantur sine nostra licentia uel presentia aduocati et consulum,
 una qualibet ulna per eos debite prius extimata. Quicumque statutum istud
 39 et ordinationem transgrediens carius uendiderit, emptori pro qualibet ulna,
 quam emerat, dimidiam marcham denariorum et nobis xl marchas soluere
 teneatur. Aduocatus uero si remissus fuerit uel supportauerit cum aliquo de
 42 premissis, omni exactione regia perpetuo careat et in xl marchis nobis
 soluendis nichilominus puniatur. Incausatus insuper aliquis de premissis cum
 xii discretis per aduocatum nominandis exceptis aduersariis publicis se de-
 45 fendat.

(3.) De monetis, ut inferius tangitur, est statutum, quod innouatio monete
 priusquam in proximo generali placito cuiuslibet terre ante festum beati
 48 Michaelis nullatenus publicetur, sicuti monetarius capituli sui amissionem uolu-
 erit euitare. Inhibitum est etiam, ne aliquis post innouationem monete publi-
 catam, ut est dictum, ab ipso die innouationis usque ad festum assumptionis
 51 beate uirginis proxime sequens cum ueteribus denariis quidquam emat, sicut
 amissionem ipsorum denariorum et omnium eorum, que secum tulerit et
 habuerit, duxerit euitandam. Mandatum est etiam omnibus aduocatis spe-
 316 cialiter et iniunctum, ut denarios, quos percipient de certis|| redditibus regali-
 bus uel excessibus quorumcunque ad ius regium spectantibus, de moneta
 tunc instantis anni et nulla alia recipiant. Si secus fecerint, exactione regia
 57 careant et nobis in xl marchis nihilominus teneantur incausati eciam de
 predictis iuramento cognatorum suorum, si doceri contra eos non poterit, si
 negauerint, se defendant. Ceteri incausati de emptione cum ueteribus denariis
 60 solo iuramento corporali suo manu ad sanctos leuata, quod hoc non fecerint
 uel denarios ignorauerint esse ueteres, se defendant. Iniunctum est etiam
 prelati et mandatum clericis et laicis quibuscunque, et cuiuscunque status
 63 existant, ne redditus suos de sua familia in denariis ueteribus recipiant ali-
 quatenus siue leuent, sicut indignationem regiam contra se noluerint grauius
 prouocare. Collectores etiam denariorum expeditionalium, quicumque nostro
 66 fuerint nomine deputati, facient illud idem, de moneta solummodo anni
 tunc instantis et nulla alia recepturi.

(4.) De interfecione hominum statutum est, quod quicumque alium inter-
 69 fecerit et emendam firmauerit uel per ueridicos uel denominationem con-
 uictus ad exsoluendum pro interfecto emendam, ipsam totam et integram

317 de suo proprio solus soluat, nullam contri||butionem seu subsidium, quod
 72 stuth dicitur, de suis cognatis pro dicta emenda soluenda aliquatenus recep-
 turus. In ipsius etiam solutione emende firmate, uel ad cuius solutionem
 emende conuictus est, si defecerit uel non suffecerit, debita, sibi seruentur
 75 laugdagh, infra que si non satisfecerit tempore debito et in legibus patrie
 contento, postea predecretus pace priuatus tanquam conuictus per ueridicos
 habeatur. Si uero aliquis interficiens alium suo commisso exigente pace
 78 priuatus per ueridicos subterfugit, nunc sicut prius per propinquiores cogna-
 tos paternos et maternos interfectoris cognatis interfecti duo ættæsaal exsol-
 uantur, et cum hoc cognati interfectoris ratione illius facti ab omnibus insidiis
 81 omnium cognatorum interfecti liberi sint et penitus excusati. Siquis autem
 statuti huius transgressor in cognatos interfectoris uel ipsorum aliquem pre-
 sumpserit in aliquo uindicare, secundum uindicte quantitatem et qualitatem
 84 tanquam in innocentem operando districtius puniatur. Uindicans etiam,
 quicumque fuerit, si interfecerit uel mutilauerit, talis pene simili subiacebit;
 sed in interfectorem liceat uindicare.

318 (5.) De tuitionum receptione ordinatum est et|| statutum, quod nullus,
 cuiuscunque etiam conditionis, tuitionem alterius in aliqua causa recipere
 presumat, nisi de sua familia propria existentis uel in terris suis residentis, uel
 90 quod passus iniuriam legitimis obstantibus impedimentis nimia uidelicet pau-
 pertate, senio et aliis corporis debilitatibus causam suam per se non sufficit
 prosequi neque ualet, in quibus casibus iniuriam passorum propinquioribus
 93 conceditur ipsorum tuitione recepta causas suas prosequi, ne predicti debiles
 iure suo propter dictorum impedimentorum exigentiam defraudentur. Decer-
 nitur etiam et statuitur: quicquid per ueridicos et neffningos ac alios quos-
 96 cunque in singulis causis, in quibus aliquorum uel alicuius recepta est tuitio
 exceptis debilium casibus actum fuerit irritum et inane. Et ipsi ueridici, neff-
 ningi et alii quicumque decernentes seu iurantes in talibus causis pro suis
 99 boszloet et secundum leges patrie satisfaciant tanquam conuicti legaliter et
 cassati. Statutum est etiam, quod quicumque tuitionem alicuius contra pre-
 missa susceperit, in xl marchis nobis soluendis se nouerit puniendum.

3 (6.) De deductione polidrorum ordinatum est et admissum, quod deferri
 319 in posterum poterunt extra regnum, ita tamen quod pro|| quolibet polidro
 extra regnum deducendo sex sterlingi nomine thelonei exsoluantur, ne ipsum
 6 nostrum theloneum, quod propter uilitatem monete pro maiore parte mino-
 ratum est, totaliter destruat. Infra limites regni, si non deducantur extra
 regnum, pro eisdem soluantur antiqua debita et consueta.

langlabeen Aa. 99 boszloet] er er tilf. o. lin. Aa. 4 polidro] ordet er rett. Aa. 6 pro

9 (7.) De legibus scriptis in Thordone ordinatum est, quod dominus Ripen-
 10 sis episcopus Cristiernus, assumptis secum dominis Gunnulpho Swenssun,
 11 Swenone Rusticus, Thordone Litlæ et Nicolao Brock, ipsas de Latino in
 12 Dacum extrahi faciat et transferri et translatas in scriptis singulis partibus
 dari, ut considerent et eligant utiliores, quas uoluerint et petierint confirmari,
 13 quas etiam nos considerato, que nobis, corone nostre et communitati regni
 14 necessarie fuerint, anno futuro in celebratione parlamenti proximi confirmari
 15 faciemus. Interim eciam communitas Dacie legibus prius habitis perfruatur.

(8.) De literis et priuilegiis, que handfæst dicuntur, promissum est, quod
 16 cum ipsa priuilegia per se uel eorum certa transscripta fuerint presentata,
 17 omnia et singula, que corone regni et communitati proficua fuerint et utilia,
 18 deo autem et iuri non contraria, stabilia habeantur.

19 (9.) De aduocatis ordinatum est, quod alicui aliquam inferre iniuriam non
 20 presumant, quod si fecerint, iniuriam passo, quicumque sit, ita secundum
 21 leges satisfaciant, sicuti sibi ab eodem uellent|| fieri uersa uice, et pene nomine
 22 aduocaciis suis careant in futurum. Specialiter autem mandatum est omnibus
 23 aduocatis circa Lymfworth, ne durantibus treugis inpediant aliquem cuius-
 24 cunque conditionis ligna ad aliquas partes deferentem.

25 (10.) Inhibitum est etiam, ne gubernatores salarium, quod hæstælæghæ
 26 dicitur, nisi tempore expeditionis recipiant quoquomodo.

(11.) Inhibitum est insuper, ne aliquis cuiuscunque status hospitetur apud
 27 aliquem indiscrete et minime apud monasteria et clericos; quod si aliquis
 28 fecerit uel de hoc non cauerit in futurum, ipsum exigente communi clamore
 29 communitatis, que ex talibus hospitalitatibus nimium pregrauatur, in parla-
 30 mento anno futuro celebrando publicabimus nominatim ac, eorum exigente
 31 demerito et communi infamia, deliberato cum regni melioribus super hoc,
 32 ipsos grauius puniemus, ut eorum pena, infamia et schandalum aliis transeat
 33 in exemplum.
 34

(12.) Inhibitum est omnibus eciam, ne aliquis aduocatus passis naufragium
 35 uel eorum alicui iniuriari presumat in bonis aut personis, sicuti amissionem
 36 capitis uolerit euitare. Nullus ergo cuiuscunque conditionis aut status contra
 37 premissa uel ipsorum aliquid contraire seu ordinationem nostram huiusmodi
 38 quomodolibet infringere presumat aliquatenus in futurum, sicut non solum
 39 penis suprascriptis, ut premittitur, subiacere uoluerit, sed et ultionem sentire
 40

maiore] *gentaget, men første sted overstr.* Aa. 12 Dacum] *derefter har hs. ipsas Aa.*

maiestatis regie grauiorem. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Actum et datum in Nyburgh anno domini mccciii^{to}
 45 feria sexta proxima ante dominicam passionis domini in presentia nostra, testibus consiliariis nostris.

Vordingborg.

1314. 4. september.

20

Kong Erik 6. Menved forbyder uretmæssigt gæsteri m. m. i klostre og hos præster og bønder.

A: tabt. — Aa: Pergamentshs. mrk. D 10 i det gamle Univ.Bibl.: Rigsbrevbogen Cancellariæ liber, tabt, men registreret af Stephanius i Stockh.Kgl.Bibl. K 5 f. 5v efter en ligeledes tabt afskrift af D 10 på papir mrk. A5 p. 682 i det gamle Univ.Bibl. (trykt Birket Smith, Om Kjøbenhavns Universitetsbibliothek før 1728 179 og Danske Mag. 6. rk. I 20) og af Bartholin Annales eccl. Dan. 1314, Kgl. Bibl. E don. var. I fol. efter afskrift i det tabte bd. A af hans Collectanea efter et tabt papirshs. mrk. E 24 i det gamle Univ.Bibl., som atter var afskr. efter D 10 (jf. Dipl.Dan. 2. rk. I 42). — Ab: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 82r, som over teksten har flg. oplysning: Hoc priuilegium habetur in libro legum Selandensium in clauastro Ringstadensi antiquo.

Tryk: Kofod Ancher II 539 (efter Ab); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 44 (efter Kofod Ancher); Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. VII nr. 197. — Reg.Dan. nr. 1796*; Rep. 1. rk. nr. 1072.

Text efter Ab.

Stockh.C54
82r

Priuilegium generale de hospitalitate non
 facienda indebite.

3 Ericus, dei gracia Danorum Sclauorumque rex, uniuersis et singulis Daciam inhabitantibus salutem in domino sempiternam. Quia post edictum a
 6 bundones minime facienda ad nos (com)plures querimonie peruenerunt, quod plus solito quidam famam propriam offuscantes, deum pre oculis non habentes et nostrum mandatum contempnentes apud personas predictas hospitentur, nec non in monasteriis, grangiis monasteriorum, bonis eorundem, curiis sacerdotum et bondonum equos suos et canes ponunt, in predictorum preiudicium non modicum et grauamen, ex qua hospitalitate non solum
 9 eorundem substancie totaliter eu(ac)uantur, sed quod deterius est, cultus diuinus diminuitur et scandalum intolerabile generatur. Quapropter omnibus
 12

1—2 Overskr.] tilf. m. rødt over teksten med skriverens hd. Ab. 6 (com)plures] contra plures Ab. 12 eu(ac)uantur] i st. f. ac har hs. forkortelsestegn for er Ab. 14 cu(i)uscunque] cuuscunque Ab. 22 ne(c)] ne Ab.

et singulis, cu(i)uscunque condicionis, dignitatis, preeminencie aut status
 15 existant, sub obtentu gracie nostre districte precipimus, quatenus nullus apud
 ipsa monasteria, grangias siue bona monasteriorum, sacerdotum, bundonum
 82 v seu aliorum quorumcunque, nisi suis propriis expensis|| et sumptibus, hospi-
 18 tetur, nec equos pro cura infirmitatis alicuius siue alias uel canes mittat, nec
 in monasteriis, grangiis, bonis monasteriorum, sacerdotum, bundonum aut
 aliorum quorumcunque causa uenacionis alicuius iacere presumat, eciam in
 21 propriis sumptibus et expensis, uolentes ut qui equos in predictis locis ad pre-
 sens habent, sub pena ammissionis libertatum ipsorum et gracie nostre ne(c)
 aliquem uel aliquos ad hospitalitatem aliquam recipiant, nec eorum equos nec
 24 canes tenere presumant, donec nos de meliorum consensu regni nostri seu
 eorum consilio super hoc aliter duxerimus ordinandum. Datum Wording-
 borgh anno domini mcccxiiii feria quarta proxima ante diem natiuitatis
 27 beate uirginis Marie nostro sub secreto presentibus hiis appenso etc.

1317. 10. februar.

21

Kong Erik 6. Menveds privilegium til indbyggerne i Skåne.

A: tabt. – Aa: Pergamentshs. mrk. D 10 i det gamle Univ.Bibl.: Rigsbrevbogen Cancellariæ liber, tabt, men dansk udtog hos Huitfeldt III 236, folioudg. 293 og registreret af Stephanius i Stockh.Kgl.Bibl. K 5 f. 5v efter en tabt afskr. af D 10 på papir mrk. A 5 i det gamle Univ.Bibl. pag. 685 (trykt Birket Smith, Om Kjøbenhavns Universitetsbibliothek før 1728 179 og Danske Mag. 6. rk. I 20).

Tryk: Huitfeldt (se ovf.); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 45 (efter Huitfeldt); Dipl. Dan. 2. rk. VII og DRB. nr. 436. – Reg. Dan. nr. *1167; Rep. 1. rk. nr. 1201.

Text efter Huitfeldt (a) og Stephanius (b).

(a)

Huitfeldt
II 236

Aar 1317 die beatæ Scholasticæ gaff hand de Skaaninger saadant it priuilegium, a(t) for den tro tieniste skyld, de hannem haffde beuist oc her effter||
 237 skulde giøre, vaar det tilbørligt, hand igien forsaa dennem met naader oc friheder. Thi gaff hand dennem først, (1.) at adelen skulde haffue offuer deris tienere oc gods slige friheder, som de haffue hafft aff arrilde. (2.) Ingen
 6 maa forhuerffue kongens eller rigens breffue offuer dennem, vden de til herretzting oc landsting ere forvundne. Giør nogen der imod, hand skal staa kongen oc saguolderen til rette. (3.) Item at kongens indebønder skulde vere
 9 quit oc fri for egt, vden de høre særdelis kongens breffue der om. (4.) Kongen skal ingen enemerkke skowe lade hugge vdi vden eyernis vilie. (5.) Skaa-

2 a(t)] ar Huitfeldt.

ninger maa frit føre deris gods igiennem landene her i riget fri for told,
 12 vden anderledis haffuer veret holden aff arrilde. (6.) Om nogen aff kongens
 tienere sammesteds forbyrder sig imod oss oc riget oc bliffuer landfluctig
 eller fredløs, da skal alt hans gods tilhøre kronen oc hustruens met, saa
 15 lenge hand leffuer. Men hues saadan en misdeder bleff fangen effter vor
 befalning eller døde, da skal quinden oc hendis arffuinge, om hun er død,
 nyde hendis eget gods. (7.) Naar wi bedis nogen landehielp, da skal alle
 18 vdgiffue den hielp til bestemte tid oc der met vere fri for ydermere tiltale.
 Bliffuer nogen sigtet, hand icke haffuer vdgiffuet den hielp, da skal den
 tage til sig 6 bønder oc 6 iordegne bønder vdi det herret, som vor collector
 21 er, oc hand skal neffne hannem neffnen faare, ved huilcken hand skal vnd-
 skyld sig. Actum ut supra.

(b)

Priuilegium Scaniensium. 1317.

Viborg.

1320. 25. januar.

22

Christoffer 2.s håndfæstning.

Text I. – Latinsk text.

A: RA.B1, Håndfæstninger 1. Perg. 64 × 22 (plica 2,6, men delvis afskåret). 21 seglsnit med 2 seglremme. I Langebeks Dipl. (afskr. af Langebek) nævnes, at der da var brudstykker af 5 segl. Tegninger af 3 af disse er bevaret: biskop Niels af Børglums (DgS. 611, Langebeks segltegninger 12 d), biskop Niels af Dorpats (Klevenfeldts segltegninger 5 Danske herold nr. 75a) og Jens Nielsen af Kaas' (Klevenfeldts segltegninger 8 nr. 757). På bagsiden m. hd. fra 2. halvdel af 14. årh.: *Handfestning Cristofori regis Danorum*. – Ab: RA. Langebeks Dipl. – B: tabt. Registreret i Lunde kap. reg. (1425 o. sen.), trykt i Ældre Arkivreg. V 172. – Ba: Sv. RA. Registrum ecclesie Lundensis (Lundebogen) p. 256 (1494). – C: tabt. – Ca: Tekst, som mgl. kap. 14–15, tabt. – Ca1: Arnamagn.Inst. AM. 12,8⁰ p. 228 (slutn. af 15. årh.). – Ca2: Smst. AM. 16,8⁰ f. 220r (slutn. af 15. årh.; samme hd. som flg.). – Ca3: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3136,4⁰ f. 217v (slutn. af 15. årh.; samme hd. som foreg. og flg.). – Ca4: Smst. Gl.kgl.saml. 3135,4⁰ f. 213r (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – Ca5: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 f. CC v. – Ca6: Arnamagn.Inst. AM. 23,4⁰ f. 62v (slutn. af 15. årh.). – Ca7: Stockh.Kgl.Bibl. B 79 f. 202v (slutn. af 15. årh.). – D: tabt. – Da: Arnamagn. Inst. AM 21,4⁰ f. 165v (2. halvdel af 15. årh.). – E: tabt. – Ea: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 78v (skrevet 1465 for kanniken Jacob Pedersen i Roskilde efter original ved Roskilde bispestol, jf. f. 81v: qui tres handfestninger (hdfstn. 1376, 1320 og 1360) reperiuntur in ueris suis originalibus circa reuerendum patrem episcopum Roskildensem et eius capitulum ita quod qui eis indiquetur ad eosdem habeat recursum). – F: tabt. – Fa: Udtog med kapp. 3, 5, 21, 28, 29, 32, 34, 35, 37, tabt. – Fa1: Arnamagn.Inst. AM. 23,4⁰ f. 113r (c. 1500). – Fa2: Smst. AM. 37,4⁰ f. 114r (c. 1500). Af håndskrifterne er Ca1–4 jyske, Ca6 er et sjællandsk lovhs. men har tilhørt ærkebispestolen i Lund,

Ca7 er skånsk, *Da* og *Ea* er sjællandske, *Fa1* (samme hs. som *Ca6*) er sjæll.-skånsk og *Fa2* skånsk.

Tryk: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 (se ovf.); Ghemens udg. af Jyske lov 1508 f. G vi v (efter Brandis); Westphalen IV sp. 1769 (efter Ghemen); Ludewig, Reliquiæ manusc. XII 198 (efter Brandis); Dahlmanns Danmarkshistorie oversat af Jenssen I 661, bilag I (efter *A*); Dahlmann, Geschichte von Dänemark III 377 (efter foreg.); Gertz, Hist. Læsebog i Middelalderlatin 168; Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. VIII nr. 176. – Dansk oversættelse: Ellen Jørgensen, Erik Glipping og hans sønner 95. – Reg.Dan. nr. 1391; Rep. 1. rk. nr. 532.

Ligesom ved senere håndfæstninger har der ved Christoffer 2.s håndfæstning 1320 foreligget flere originale udfærdigelser.

Der findes fire middelalderlige og een eftermiddelalderlig dansk oversættelse af Christoffer 2.s håndfæstning. Af de middelalderlige oversættelser, der meddeles nedenfor som tekst II–V, har tekst II–IV samme rækkefølge af kapitlerne som den latinske tekst, mens tekst V har en noget afvigende inddeling og mangler enkelte kapp., hvorfor hovedteksten har henvisninger til denne tekst, ligesom denne har henvisninger til hovedteksten.

In nomine domini amen. Anno domini millesimo tricentesimo uicesimo in die conuersionis beati Pauli conuenientibus Wibergis regni melioribus una
3 cum popularibus ad eleccionem noui regis placitatum fuit et concorditer ordinatum:

(Text V 1)

(1.) In primis quod episcopi ac persone ecclesiastice iuribus, iurisdictionibus
6 ac libertatibus suis bonorum suorum et familie gaudere debeant libere prout ex antiquo consueuerunt.

(Text V 2)

(2.) Item quod decime ecclesiarum non petantur nec recipiantur, nisi
9 sufficiens caucio facta fuerit prelatis ecclesiarum et parochianis, de qua contenti fuerint et certificati sufficienter.

(Text V 3)

(3.) Item non citentur clerici ad placitum seculare uel coram iudice se-
12 culari, sed coram iudice suo ecclesiastico pro quacumque causa citentur et ibidem legitime conuincantur.

Overskr.: Placitacio nobilium in electione noui regis facta Wibergis *Ba*; Constitutio Cristoferi regis Dacie filii Woldemari regis *Ca1-7*; Handfæsting Cristoferi regis *Da*. Item in manifestacione regis Cristoferi suscripti (subscripti *Fa2*) articuli facta *Fa1.2. 1* In . . amen] *mgl. Fa1.2. – Anno domini] mgl. Ca7.8. 2 beati] sancti Ba Ca2-7 Da Fa1.2. 2-10 conuenientibus . . sufficienter] mgl. Fa1.2. 3 placitatum] placitum Da. – et] ac Da. 5 ac] et Ca6.7 Da. 6 suorum] ipsorum Ca2-7. 9 facta fuerit] fuerit facta Da. 11 Item] Primo quod Fa1.2. 12 suo] mgl. Ca1-7. – ecclesiastico] eciam tilf. Fa1.2. – causa] re Fa1.2. – citentur] citantur Fa1.2. 13 ibidem] ibi Ba. Kap. 4] *mgl. Fa1.2. 14**

(Text V 4 a)

15 <4.> Item quod nullus extraneus ignote lingue uel imperfecte etatis ad aliquam ecclesiam presentetur.

(Text V 4 b)

<5.> Item ut non talientur clerici uel ecclesiastice persone nec per litteras regis aliquatenus aggraentur.

(Text V 5)

18 <6.> Item a sacerdotibus parochialibus de terris uni curie sue, in qua personaliter residet, adiacentibus nullum seruicium regium exigatur.

(Text V 6)

21 <7.> Item ut nullum clericum ad aliquam ecclesiam presentet, nisi in qua merum ius patronatus habuerat ex antiquo.

(Text V 7)

24 <8.> Item ut nullus episcopus seu ecclesiastica persona capiatur, exulet uel bonis suis priuetur nisi ad mandatum summi pontificis speciale, si fuerit episcopus, sed si inferior clericus, quicumque ad mandatum sui ordinarii iudicis spiritualis, dummodo coram eo canonicè fuerit conuictus.

(Text V 4 c)

<9.> Item non grauentur claustra per equos et canes pascendos.

27 <10.> Item ut bona archiepiscopi, castrum et terram quantum in ipso est, deliberet et deliberata restituet.

(Text V 8)

30 <11.> Item ut omnes milites et armigeri de propria familia emendam trium marcharum uel nouem secundum consuetudinem cuiuslibet terre, in

extraneus] alius *Ba.* 16 ut] *mgl. Fai.2.* – talientur] tallientur *Ba Cai.* – litteras] litteris *Ca2.* 17 aliquatenus] aliquid *Ba Da Ea.* Kap. 6–20] *mgl. Fai.2.* 18 uni] unius *Ca6.7.* 18–19 in .. adiacentibus] adiacentibus in qua personaliter residet *Da.* 19 residet] resident *Ba.* – nullum] nullus *Ca1–7 Ea.* 21 habuerat] habuerit *Da.* 22 nullus episcopus] episcopus nullus *Ba.* – capiatur] capietur *Ba.* – exulet] *læs:* exuletur. 24–25 ordinarii iudicis] iudicis ordinarii *Ba.* 25 coram .. canonicè] canonicè coram eo *Ca1.* 26 grauentur] grauantur *Ca6.7.* – et] uel *Da.* – pascendos] pascendo *Ca2–5.* 27 ut] *mgl. Ca.1–7.* 28 restituet] restituat *Ca1;* restauret *Ca6.7.* 29 ut] quod *Ca1–7.* 30–31 in .. libere] *mgl. Ca2–7.* 30–31 in .. conuincantur] *mgl. Cai.* 31 percipiant] recipiant *Ca1.*

quocumque placito seculari conuincantur, percipiant libere et ultra si ad hoc extiterint priuilegiati.

(Text V 9)

33 (12.) Item non cogantur ire in exercitum extra regnum, et quandocumque ad mandatum regis, siue intra regnum siue extra, bellandi causa iuerint, rex ipsos, si capti fuerint, de captiuitate redimat expedite, saltem infra annum, et super deperditis satisfaciat, antequam secundario secum ire in exercitum iubeantur, libertatibus suis pristinis, eciam si non iuerint, eis nichilominus conseruatis.

(Text V 10)

39 (13.) Item ut guerras contra aliquem inchoare non debeat nisi cum consilio et consensu prelatorum et regni pociorum.

(Text V 11 a)

42 (14.) Item ut nullus Teutonicus castrum, municiones, exactiones aut terras habeat, nec aliquo modo in consilio regis fiat stricto uel iurato.

(Text V 11 b)

(15.) Item ut omnia castra in Nøriucia destruentur exceptis Ripis, Kolding et Scandelburgh.

(Text V 12)

45 (16.) Item ut expulsis et eorum heredibus ac quibuscumque iniuste bonis suis priuatis bona eorum, uti inuenta fuerint, restituantur.

48 (17.) Item nulli laico seu clerico aliqualiter inputetur, quod in seruicio regis nunc mortui fideliter se habuit, et siquas inimicicias propter mandatum regis sibi commissum incurrit, per futurum regem totaliter liberetur, excepto N. Olæfsun quondam dapifero et excluso.

– libere] *mgl. Car.* 33 Item] quod *tilf. Car.* – cogantur] coguntur *Car*-7. 33-34 et quandocumque] *mgl. Ca6.7.* 34 iuerint] meruit *Ca2*-7. 36 deperditis] perditis *Car*-7. 38 conseruatis] reseruatis *Ba.* 39 aliquem] rex *tilf. Car*-7. 39-40 consilio . . consensu] consensu et consilio *Car.* 40 et consensu] *mgl. Ba.* – et (2)] ac *Car*-7. Kap. 14 og 15] *mgl. Car*-7. 41 Teutonicus] Theutonicorum *Ba.* 45 ut] *mgl. Car*-7 *Da.* – ac] in *Car*-7. 45-46 iniuste . . suis] bonis suis iniuste *Ba.* 45 iniuste bonis] bonis iniuste *Da.* 46 bona eorum] *mgl. Da.* 47 Item] ut *tilf. Car*-7. – seu] siue *Car*-7; uel *Da.* – aliqualiter inputetur] inputetur aliqualiter *Da.* – seruicio] seruiciis *Ba.* 49 sibi commissum] *mgl. Car;* *forskrevet Ca2*-4; immunisse *Ca5*-7. – incurrit] nimius iuste decreuerit *tilf. Car.* – excepto] enim *tilf. Ca2*-7. 50 N. Olæfsun] dumtaxat excepto Nicholao *Ba.* – N.]

(Text V 13)

51 <18.> Item inimicicias et dissensiones quascumque inter regnicolas pro posse
sedare debeat et sopire.

(Text V 14)

54 <19.> Item quod omnes fideiussores pro rege nunc mortuo et captiuos
causa ipsius liberet cum consilio et auxilio pociorum regni proximo parla-
mento inueniendo et laboret ad hoc, ut inducias obtinere poterint longiores.

(Text V 15)

57 <20.> Item ut burgenses libere utantur suis mercaturis absque aliquibus
grauaminibus nouis et theloneis inponendis, et absque quacumque quota
mercimoniorum suorum ducant extra regnum, que uendenda habuerint uel
60 emenda, nisi ex rationabili causa et urgente necessitate rex de communi
consensu meliorum super aliquibus non deducendis inhibitionem duxerit
faciendam.

63 <21.> Item ut rex et sui officiales, siqua mutua a mercatoribus receperint,
eisdem satisfaciant.

<22.> Item ut non tallientur sine misericordia, sicut huc usque noscitur
esse factum.

(Text V 16)

66 <23.> Item bundones non grauentur per aduocatos regis [contr]a leges
et iura terre.

(Text V 17)

69 <24.> Item non cogantur expensas regis ducere extra suum hæræth, in
quo resident.

<25.> Item per aduocatos regis tallie et grauamina inconsueta eis minime
inponantur.

Nicolao *Da.* 52 sedare debeat] debeat sedare *Da.* – sedare] *mgl. Ba.* 53 quod] *mgl. Car*–7. 55 laboret] laborat *Ea.* – poterint] possunt *Car.* 57 theloneis] theloneis *Car*–7 *Da.* 58 que] qui *Ca*2–7. 62 sui] suos *Fa*1.2. 63 eisdem satisfaciant] satisfaciant eisdem *Car.* 64 sine] absque *Fa*1.2. Kap. 23–27] *mgl. Fa*1.2. 66 Item] ut *tilf. Car*–7. – bundones] bondones *Ca*3 *o.fl.* – grauentur] grauantur *Ca*6.7. 68 Item] ut *tilf. Car*–7. 70 minime] misericordie (*rett. til minime Ca*6) *Ca*6.7. 71 inponantur] imponentur *Ea.* 72 quod] *mgl.*

(Text V 18 a)

72 (26.) Item quod semel in anno celebretur parlamentum Nyburgh.

(Text V 18 b)

(27.) Item ut omnino conseruet leges Woldemari regis, et si quis in eis inueniatur defectus, per discretos regni suppleatur.

(Text V 19)

75 (28.) Item nullus citetur ad placitum regis inmediate, sed primo ad placitum sui hærræth, et si inde prouocauerit placitum generale sub pena consueta, et si ibi iuri stare noluerit coram rege prouocando, examinetur sua
78 causa ibidem, ubi si iusticiam non habuerit, prouocetur ad parlamentum generale.

(Text V 20)

(29.) Item ut nullus capi debeat nec ad mortem dampnari uel bonis
81 priuari, nisi prius iuste et secure uocatus, publice incausatus et legaliter conuictus, prout exigunt leges terre.

(Text V 21)

(30.) Item quod rex non offendatur alicui pro eo, quod iure terre et
84 regni loquatur nec ob hoc ipsum aut suos persequatur.

(31.) Item ut omnia et singula grauamina nouiter inposita amodo non
87 petantur, uidelicet plogpænigh, gulkorn, thelonea aut alia quecumque post mortem regis Woldemari inposita et inuenta.

(Text V 22)

(32.) Item spoliantes naufragos tamquam pro stigrof conuincantur et eodem modo puniantur.

Ca1-7. – parlamentum] in *tilf. Da.* 73 ut] *mgl. Da.* – omnino] omnes *Ca1-7 Ea.* – conseruet] conseruent *Ca1-5*; conseruant *Ca6.7*; seruet *Da.* 75 Item] ut *tilf. Da.* 76 sui] sue *Fa1.2.* – hærræth] hærræth *Ba o.fl.*; hærræths *Da.* – prouocauerit placitum] placitum prouocauerit *Ba.* – placitum generale] generale placitum *Fa2.* 77 ibi] ibidem *Da.* 78-79 parlamentum generale] generale parlamentum *Da.* 80 ut] quod *Fa1.2.* – nullus . . debeat] capi debeat nullus *Ba.* Kap. 30-31] *mgl. Fa1.2.* 83 offendatur alicui] offendet aliquem *Da.* 83-84 terre . . regni] regni uel terre *Ba.* 84 aut] et *Ca6.7.* 86 uidelicet] *skwrth tilf. Ba.* – plogpænigh] ploupenning *Ba*; plogs penninge *Ca3.4.* – gulkorn] *mgl. Ba*; kulkorn *Ca2-7*; guldkorn *Ea.* – thelonea] theolonea *Ca1-7 Da.* 87 regis Woldemari] Woldemari regis *Ca1-7 Da.* – et] uel *Ba.* 88 naufragos] naufragentes *Ca2-5.* – stigrof] stig aff *Fa1*; stigtaff *Fa2.* – conuincantur] conuincuntur *Ca6*; conuin-

(Text V 23)

90 {33.} Item ut aduocatus undecumque oriundus bundonem illius hæræth suum substituat officialem.

93 {34.} Item ut omnia debita notoria et racionabiliter probabilia, in quibus rex nunc mortuus regnicolis tenebatur, omnino persoluat, et cauciones pro hiis interposite, donec totaliter soluta fuerint, teneantur, exceptis castris destruendis.

(Text V 24)

96 {35.} Item ubicumque placitum regis teneatur, incausandi utantur legibus illius terre.

(Text V 25)

{36.} Item ut nullus citetur extra terminum sue terre.

(Text V 26)

99 {37.} Item non inueniantur noue leges, nisi de consensu tocius regni in parlamento generali in proximo celebrando, in quo uidelicet parlamento liceat regi futuro de consilio prelatorum et meliorum regni supradictos articulos immutare, diminuere uel augere, grauare uel eciam alleuiare, secundum quod profectui et honori corone et regni ac utilitati reipublice uiderit expedire.

Nos igitur Cristoforus, dei gracia dux Danorum, promittimus in hiis scriptis nos, si uolente deo ac populi accedente consensu ad regni regimen assumpti fuerimus, predictos articulos secundum modum pretactum in perpetuum inuiolabiliter seruatuos. In cuius rei testimonium sigilla uenerabilium patrum dominorum Petri Wibergensis, Nicholai Burglanensis, Esgeri Arusienensis, Iohannis Ripensis et Nicholai Tarbatensis episcoporum ac dominorum

cutur *Ca7.* 89 puniantur] punientur *Ca6.7 Da. Kap. 33]* *mgf. Fa1.2.* 90 bundonem] bondonem *Ca1 o.fl.* 91 substituat] obstuat (*rett. til* substituat *Ca6)* *Ca2-7.* 92 ut] *mgf. Ca1-7;* quod *Fa1.2.* - omnia] sua *tilf. Fa1.2.* 93 rex] ex *Ca3.4.* - nunc] *mgf. Fa1.2.* - persoluat] persoluant *Fa1.2;* rex futurus *tilf. Ca1-7.* 93-94 pro . . interposite] ponat *Fa1;* ponant *Fa2.* 94 soluta] solute *Ba Fa1.2.* 94-95 teneantur . . destruendis] *mgf. Fa1.2.* 96 Item] Et *Fa1.* - ubicumque] ubi *Ca6.7.* - placitum] parlamentum *Ca1-7.* - utantur] utuntur *Fa2.* Kap. 36] *mgf. Fa1.2;* *tilf. i marg. Ca1.* 98 sue terre] terre sue *Ca1.* - terre] hæreret *Ea.* 99 Item] ut *tilf. Ca1-7;* quod *tilf. Fa1.2.* - tocius] totius *Ba etc.* 1 parlamento] placito *Ca5.* 2 regi futuro] futuro regi *Fa1.2.* 3 eciam] *mgf. Fa1.2.* 4 quod] *mgf. Ca5.* - et (1)] uel *Ca1-7.* - et (2)] *mgf. Ca2-5 Da Fa1.2;* o. lin. *Ca7.* - ac] et *Da Fa1.2.* - expedire] *herefter mgf. Fa1.2.* 5 igitur] ergo *Ba.* - Cristoforus] Cristoforus *Ba etc.* - dux Danorum] Danorum dux *Ca1-7.* 6 uolente deo] deo uolente *Ca1-7.* - ac] et *Ba.* 8 seruatuos] obseruatuos *Ca1-7.* 10 et] *mgf. Ca1.3-7.* -

- Loddouici marscalsi, Lagonis quondam marscaici, Petri Muly de Bæg,
 12 N. Hee, Laurencii Ienssun, Iohannis Niclæssun de Kaas, Iohannis Pætersun,
 Io. Kaan, Petri Niclæssun de Ælliruth, Nicholai Holgærsun, Nicholai Sca-
 ning, Alberti Albærtsun, Iohannis Offæsun, Iohannis Olæfsun et Absolonis
 15 Ienssun militum una cum nostro sigillo presentibus sunt appensa.

Text II. – Dansk oversættelse A. 14. årh.

A: tabt. – Aa: tabt. – Aa1: Lund Univ.Bibl. Medeltidshs. 23 f. 80v (1. halv. af 15. årh., skrevet af Jacobus Olai). – Aa2: Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 46 f. 82v (2. halv. af 15. årh.). – Aa3: Arnamagn.Inst. AM. 26,8⁰ f. 2r (1492, skrevet af provst i Roskilde Johannes Clausen). – Aa4: Kgl.Bibl. Kall 552,4⁰ f. 152r (slutn. af 15. årh.; samme hd. som flg.). – Aa5: Smst. Thott 1989,4⁰ f. 202r (slutn. af 15. årh.; samme hd. som foreg.). – Ab: Arnamagn.Inst. AM 24,8⁰ f. 34r (1472). – Ac: tabt. – Ac1: Kgl.Bibl. Thott 1987,4⁰ f. 47r (2. halv. af 15. årh., skrevet af Niels Mikkelsen Jyde). – Ac2: Smst. Gl.kgl.saml. 3132 f. 135v (1484; skrevet af Niels Mikkelsen Jyde). – Ac3: Arnamagn.Inst. AM 3,4⁰ f. 52v (c. 1500). – Ac4: Smst. AM. 22,4⁰ f. 58v (2. halv. af 15. årh.). – Ac5: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 257r (c. 1465, skrevet for kannik i Roskilde Jacobus Petri). – Ac6: Arnamagn.Inst. AM. 23,4⁰ f. 122r (c. 1500). Med undtagelse af Ac3, som er et jysk lovhåndskrift, er alle håndskrifterne sjællandske lovhåndskrifter.

Tryk: Huitfeldt III 280, fol. udg. 411 (efter et Aa hs.); Suhm XII 6 (efter Huitfeldt).

Lund^d23
80v

- I guts naffn amen. Ar æfftær guts byrth m ccc. oc pa thæt tiuwændæ.
 sanctæ Pauels dagh æfftær iul. thæn tidh the mæktigstæ mæn i righæt woræ.
 3 mæth almuæns folk woræ samæn komnæ. I Wiborgh. at wt wæliæ en ny
 konyng. wor endræcktælikæ skyckæt

- (1.) først. at biscoppe oc thæn hæliæ kirkæns personær oc theræ thiænæræ
 6 skulæ frilega nytæ all theres friihet oc rættichet. sosom the plæydhæ aff for-
 domæ tymæ.

Tarbatensis] Carpathensis Ca5.6; Tabapensis Ea. 11 Loddouici] Ludouici Ba; Lod-
 wici Ca2 o.fl. – marscalsi] marscalci Ba etc. – Bæg] Bagh Ca2-5; Borg Ca6.7. 12 N.]
 Nicolai Ba Car-7. – Ienssun] Jønissun Ba. 13 Io.] Joh. Car; Iohannis Ca2 o.fl. –
 Kaan] Kanne Ba; Kan Da. – Niclæssun] Nichelssun Car; Nielsun Ca2-7. – Ælliruth]
 Ælieryth Ba; Alleruth Car-7 Da. – Holgærsun] Holmgerssun Ba. 13-14 Scaning]
 Schoning Ca6.7 Ea. 14 Albærtsun] Albrickssun Ba; Albrethssun o. lign. Car o.fl. –
 Offæsun] Uffæsun Ba. 15 Ienssun] Iønissun Ba. – nostro sigillo] sigillo nostro Da. –
 sunt] est Aa2-7. – appensa] appensum Aa2-7.

Overskr.: Håndfæstningh i Danmark ær swa gamel hundredhe aar I oc ii aar Ab;
 Hærtugh Cristoffers haandfestningh, som war giuæn i Nyborgh etc. Ac4. I oc pa]
 vppa (paa o. lign.) Ac1-6. – tiuwændæ] tiughende Ac1 o.fl. 2 woræ] ære Ac1-6. 3
 almuæns] allmugæ Ac1 o.fl. – Wiborgh] Nyborgh Ac1-4. – wt] mgl. Ac2. 4 wor] wære
 Ac5. – skyckæt] thessæ articlæ tilf. Ab. 5 at] aff Ac5.6. – theræ] mgl. Ac3. 6 frilega]

(2.) Item. kirkæ tiændæ skal æy bethes ællær anamæs. vtæn kirkens præ-
 9 latær oc soknæ mænnænæ fongæ øffræn forwaring oppa then dagh som the
 lata sek nøghæ meth. oc at thøm worthær vnderuist tell faræn.

(3.) Item. klærkæ skulæ æy stæffnæs tell thingh. oc æy foræ nokær wæ-
 12 rilds domæræ. mæn foræ huat sak thæt helst ær. tha skulæ the stæffnæs foræ
 thæn hæliæ kirkæs domæræ. oc thær skulæ the loulekæ owær winnæs..

(4.) Item. engæn skal haue kirki. om han er vtlændnyng. ællær taler fræ-
 15 mæt tungæmal. ællær om han hauær æy fulkommæn aldær.

(5.) Klærkæ oc kirkæns personær skulæ æy beskattæs. oc æy thuingæs aff
 konyngs breff.

(6.) Item. rigæns thiænistæ skal æy kræuæs af thæn iorth thær liggær
 18 tell thæn gorth thær soknæ præstæn bor siælfv vti.

(7.) Engæn skal oc giuæ nokær præst kirkæ vtæn thæn han hauær for-
 21 fæthres ræt vti. som kallæs ius patronatus.

(8.) Engæn biscop allær kirkens personæ skal gripæs allær vt driuæs allær
 817 skyfflingh ouær giuæs. vtæn thæt ær særdelæs pauæns buth.|| om han ær
 24 biscoppp. Mæn ær han annæn klærk. tha skal thæt wæræ aff hans andælikæ

friligæ *Ac1 o.fl.*; frilighen *Ac5*. - friihet . . rættichet] rettigheet oc friiheet *Ab Ac1-6*.
 - sosom] som *Ab Ac1-6*. - plæydhæ] plæghthe *Ac1*; pleghe *Ac5*. - aff] i *Ab Ac1-6*. 8
 Item] *mgl. Ac5.6*. - ællær] oc æy *Ac2.3*. 9 soknæ mænnænæ] sognæmæn *Ab Ac1-6*. -
 øffræn] øffred *Ac4*; offren *Ac5*. - oppa] *mgl. Ab Ac1-6*. 10 sek] them *Ac1-6*. - at
 thøm] *mgl. Ab Ac1-6*. - worthær] worde *Ab Ac2-6*; wore *Ac1*. - vnderuist] wnder-
 wise *Ac1 o.fl.*; vist *Aa4.5*; owerene *Ac2.3*. 11-12 wærilids] værildzens *Aa4.5*; wærd-
 hens *Ac5*. 12 mæn] meth *Aa3*. 13 loulekæ] loghligæ *Ac1 o.fl.*; lønligæ *Aa4.5*. - owær]
 iwer *Ac1 o.fl.* 14 om han] som *Aa4.5*. - ællær] oc *Ac3*. - taler] *mgl. Aa1-5 Ab. 14-15*
 fræmæt] fræmmede *Ac1 o.fl.* 15 hauær . . aldær] ey fulkomen aldher ær *Ab*. - hauær æy]
 æy hawer *Ac5.6*. - fulkommæn] fulkommet *Aa4.5*; fuldkommeligh *Ac2.3*. - aldær]
 allær *Ac1 o.fl.*; eller *Aa4*. 16 Klærkæ] Item klærckæ *Ac1 o.fl.* - oc (1)] eller *Ac1-6*. -
 oc (2)] eller *Ac3*. - æy (2)] *mgl. Ac1-3*. 18 Item] *mgl. Ac4*. - thær] som *Ab Ae1-6*.
 19 tell] i *Ac5.6*. - thær] *mgl. Ac4*; then *Aa4.5*; som *Ab Ac1-3.5.6*. - præstæn] presth
Ac4. - siælfv vti] i self *Ac5.6*. - vti] *mgl. Ac3*; i *Ac1 o.fl.* 20 Engæn] Item ængæn
Ac1-3.5. - oc] *mgl. Ab Ac1-6*. - nokær præst] klærk nogher *Ab Ac1-6*. - thæn] *mgl.*
Aa4.5. - han] som *Ac1*. 20-21 forfæthres] *mgl. Aa1-5*; for forfædhres *Ac5*. 21 vti]
mgl. Ac1.4. 22 Engæn] Item ængen *Ac1 o.fl.* - allær (1)] ællær *Aa2 etc.*; *lign. ogs. i det*
flg. - gripæs] giffuæs *Ac4*. 23 skyfflingh] skiffing *Aa2*; skillengh *Aa3*; skøfflingh *Ac1*
o.fl. - om] oc *Ac5.6*. 24 han] *mgl. Ab*. - wæræ] en andhen *tilf. Ac6*. - aff] *mgl. Ac1.4*.

domæræs buth. som thær ær tell skickæth. nar han ær loulekæ foræ hanom owær wunnæn.

27 (9.) Item klostær skulæ æy thwingæs mæth. att fœthæ hæstæ allær hundæ.

(10.) Item scal iwærlægges ærchebyscoppens gots, slot oc iorth oc fa hanum thet igen.

30 (11.) Item. allæ ridderæ oc the som æræ a wapn. skulæ opbæræ aff theræ thiænæræ. triggæ markæ bot. ællær firæ. æfftær lands seth. e panæ huat thing the ewær winnæs. oc meræ om the hauæ mer thær tel brutæt.

33 (12.) Item. the skulæ æy nøthes tel at faræ i stridh vtæn rikæs. oc nar som the faræ æftær konyngens buth antæn vtæn rikæs allær innæn. worthæ the grepnæ. tha skal konyngæn løsæ thøm aff fængslæ. innæn et aar. oc giuæ
36 thøm i gen thæt som the hauæ møst. förræ æn the faræ annæn tidh. oc skal theræ frihet alt likæ wæl wæræ beuaræth om the æy faræ.

(13.) Item. skal konyng æy bygyndæ stridh mæth nokæn. vtæn mæth
39 prelaters rath. oc samthyckæ. oc mæth the øppærstæ i righæt æræ.

(14.) Item. engæn thysk skal hauæ slot. fæstæ. læn ællær iorth. oc engælund wæræ i konyngens rath.

25 thær] *mgl. Aa4.* – tell skickæth] skicketh till *Ab.* 25–26 nar .. wunnæn] oc ther scal han loghlighe iwer winnæs *Ac1.* 25 nar] at *Ac3;* oc *Ac2.4;* oc naar *Ac5.* – loulekæ] lønlighe *Aa4.5.* 26 owær] eller *Aa3.* 27 Item] *mgl. Ac4.6.* – mæth] *mgl. Aa2 Ac1.* – att] *mgl. Ab.* – fœthæ] fodhræ *Ab Ac5.6.* Kap. 10] *mgl. Aa1–5 Ab.* 28 iwærlægges] ywerleggæ *Ac5.* – fa] *mgl. Ac6.* 29 thet] sith *Ac5.6.* 30 Item] *mgl. Ac4.5.* – oc] alle tilf. *Ac1.* – a] aff *Ac1–4 o.fl.* – opbæræ] vpbøre *Ac3.* 31 triggæ] thre *Ac1–6.* – markæ] marks *Ac1 o.fl.* – lands] hans *Aa4.5.* – seth] sith *Ac1 o.fl.;* sedhwane *Ab.* – e] *mgl. Ab Ac2.3.* – panæ] ponnæ *Aa4;* vppa *Ac1 o.fl.;* paa *Ac5 o.fl.* 32 mer .. brutæt] tilbrodhet *Ab;* ther til frihet *Ac1–6.* 33 tel] *mgl. Ab Ac 1.4–6.* – rikæs] righet *Ac1–6.* 33–34 oc .. rikæs] *mgl. Aa3.* 33–34 nar som] nare *Ac1 o.fl.* 34 antæn] *mgl. Ac5.6;* anti *Ac1 o.fl.;* eller *Ac2–4.* – rikæs] righet *Ac1 o.fl.* – innæn] oc tilf. *Ac4.* 34–35 worthæ .. grepnæ] *mgl. Ac2.3.* 35–36 aff .. thøm] *mgl. Aa4.5.* 35 aff] thørre (theres *Ac6*) tilf. *Ac5.6.* 36 thæt som] hwat *Ac1.* – förræ æn] før *Ac1–6.* – tidh] vdt (*o. lin. Ac5*) tilf. *Aa 4.5 Ac5.6.* 37 alt .. wæl] ligghewæl *Ac1–6.* – wæræ] *mgl. Ac6.* – beuaræth] forwaret *Ac2.3;* waræt *Ac4.* – æy] vt tilf. *o. lin. m. rødt Ac5.* 38 Item] *mgl. Ac5.* – skal .. æy] skal ey koningh *Ab;* han scal æy *Ac1–6.* – mæth nokæn] *mgl. Aa3.* – mæth (2)] *mgl. Aa3.* 39 mæth] *mgl. Ab Ac1–6.* – øppærstæ] ypperste *Ac1 o.fl.;* øpperstæs *Ac4;* ther tilf. *Ac2.3.* 40 Item] *mgl. Ac4.5;* Oc *Aa5.* – thysk] thythesk *Ac1 o.fl.* – fæstæ] æller tilf. *Aa2.4.5.* – iorth] i Danmark tilf. *Ac1.* 41 konyngens] righens *Ac1.* 42 Item] *mgl.*

42 (15.) Item allæ slot i Nørræ Iutland skulæ fordæruæ. vtæn Ripæ. Kol-
lingæ. oc Skandelborgh.

(16.) Item the som vt æræ dreffnæ. ællær theræ arffuingæ. ællær huelkæ
45 som vrættælikæ æræ skildæ weth theræ gots. thæt skal fas thom i gen e hwor
som thæt finnæs.

(17.) Item engæn klærk allær leghman skal skyldæs forthy at han hauær
48 hafft sek troligæ i thæn konyngs thienistæ nu døth ær. oc hauær han nokæt
vwenskap foræ konyngens buth. som hanum wor befalæt. tha skal han al-
81 v delæs frælsæs|| aff thæn konyng thær æfftær skal kommæ.

51 (18.) Item skal han oc æfftær sin formughæ blitkæ oc nøthærliggæ all
thæn kiff oc wansemmæ som kommær i bland rikens inbygdæmæn.

(19.) Item. han skal frelssæ allæ forlawæræ oc greppnæ foræ thæn ko-
54 nyngs skuld thær nu ær døth. mæth the mæktigstæ gothæ mænts hielp oc
rath. i thæt næstæ hoff thær æfftær kommær. oc arbeithæ thær om at the
faa længræ dagh.

57 (20.) Item. borghæræ skulæ frilikæ nytæ theræ kōpmans skapp. for vtæn
nokæn thyngæ ællær toll. som pa skal læggæs. oc skulæ fōræ vt aff rikæt huat
som the skulæ kōpæ allær sæliæ mæth. for vtæn nokær toll. vtæn konyng
60 giorthæ thæt foræ skelligh sak. oc stor wethær thørtælikhet. at han mæth the
bæstæ mænts rath thycckæs at gōræ forbuth pa. at fōræ nokæt vt.

Ac5. 43 Skandelborgh] Skandeborgh *Aa3 Ac3.* 44 vt. . dreffnæ] ære vtdreffuæ *Aa4.5.*
– theræ] *mgf. Aa3.* 45 vrættælikæ æræ] ære vretteligæ *Aa4.5 Ac4.* – vrættæligæ] vræt-
wislige *Ac2.3.* – fas] foos *Ac4;* fanges *Ac2 o.fl.* – e hwor] *mgf. Aa1–5 Ab.* – e] *mgf.*
Ac4. 46 thæt] thes *Ab;* kan *tilf. Ac1.* 47 forthy] for thet *Ac1.* 48 troligæ] *mgf. Ac5.* –
thæn] thenne *Ac2.3.* – nu. . ær] om han ær dødh *Ab.* – nu] vm *Ac4.* – døth ær] ær
dødh *Ac5.6.* 49 som] *mgf. Ac2.3.* – han] *mgf. Ac3.* 50 thær] her *Ab Ac1–6.* 51 skal
han] han skall *Ab Ac2–6.* – oc (1)] *mgf. Ab Ac1–6.* – sin] hans *Ac3.* – nøthærliggæ]
nitherlæggæ *Ac1 o.fl.;* notørteligh *Aa5.* 52 thæn] *mgf. Ac1.* – kiff. . wansemmæ] wan-
semmie oc kiif *Ac1–4.* – wansemmæ] wsæmme *Ab;* wansænnæ *Ac4.* – bland] mellem
Ac3. – inbygdæmæn] bygdemæn *Ac1–4;* inbyggere *Ab.* 53 oc] the ther (som *Ac3*) *tilf.*
Ac2.3. – greppnæ] ære *tilf. Ac1–3.* – thæn] *mgf. Ac1–3.* 54 thær] *mgf. Ab Ac5.6;* som
Ac1; then *Ac4.* – ær døth] døth ær *Ac1 o.fl.* – mæktigstæ. . mænts] mæktugstæs
Ac1–6. – gothæ] *mgf. Aa5;* i *marg. Ab.* 55 thær (1)] her *Ac1 o.fl.* – oc] skal han *tilf. Ab*
Ac1–6. 56 faa] fange *Ac2 o.fl.* 57 Item] *mgf. Ac4.5.* – frilikæ] frigæligæ *Aa3.* – kōp-
mans skapp] køpenskap *Aa2.* 58 skulæ] skal *Ac6.* 59 allær] oc *Aa5.* – mæth] *mgf. Ab*
Ac1–6. 60 giorthæ] gør *Ab Ac1–6.* – sak] skyld *tilf. Aa2–5.* – oc] for *tilf. Ac2–4.* –
stor] *mgf. Ac4.* – wethær thørtælikhet] witherthyrff *Ac1.* 61 bæstæ mænts] bæstes *Ac1.4*

⟨21.⟩ Huat som koning ællær hans æmbitsmæn burghæthæ aff nokær køp-
 63 man. thæt skulæ the betalæ. ⟨22.⟩ oc skulæ æy beskattæs for vtæn meskund.
 som widerlich ær at hær tel ær skeet.

⟨23.⟩ Bøndær skulæ æy thwingæs aff konyngs foghætæ mot logh oc lands
 66 ræt. ⟨24.⟩ oc skulæ æy nøthæs tell at føræ konyng kost vtæn thæt herret som
 the bo vti. ⟨25.⟩ oc vloghlek skat allær thyngæ skal æy leggæs thøm pa. af
 konyngs faghætæ.

69 ⟨26.⟩ Item. hoff skal hwert aar holdes i Nyburgh.

⟨27.⟩ Item. allæ skulæ holdæ konyng Woldemars logh. oc huat thær
 wanskær vti. thæt skal opp fyllæs aff beschednæ righæns mæn.

82r ⟨28.⟩ Item. engæn skal strax stæffnæs tel konyngs|| thingh. mæn først tell
 sit eiæt herræts thing oc skiutær han sek tell lands thingh wethær thæn plekt
 som thær liggær wethær. oc wel han æy thær sta tell rættæ. mæn skiutær
 75 sek tel konyngs thing. tha skal hans sak thær ransaghæs. oc fongær han ikkæ
 thær ræt. tha skal han skiutæ sek tell athæl thingh. som kallæs rikens rath.

⟨29.⟩ Item engæn skal fongæs. ellær dømæs tel døthæ. oc æy møstæ sit
 78 got. vtæn han ær først rætuisligæ oc tryggeligæ oppenbarligæ skyldeth. oc
 lowlegæ ouær wunnen æfftær som lands logh vtuisær.

⟨30.⟩ Item. konyng skal æy ilskæ owær noken. for thi at han talær om
 8r landens ællær rikens ræt. oc æy for thi hatæ hanum ællær nokær hans.

o.fl. – thycæs] thicker *Ac5*; tycker *Ac6*. – pa] *mgl. Ab. 62* Huat] Item hwat *Ae1 o.fl.*
 – koning] konnungh *Ac1*; koninggen *Ac5*. – æmbitsmæn] æmætzmæn *Ac5*; umbutz
 man *Aa3*. – burghæthæ] burghæ *Ab Ac1-6. 63* thæt] the *Aa2.3*. – skulæ (2)] the *tilf.*
Ac3. 64 widerlich . . at] *mgl. Aa1-5*. – ær skeet] sketh ær *Ac1*. – skeet] skildh *Ac5.*
65 Bøndær] Item bøndær *Ac1 o.fl.* – mot] emodh *Ac1*; meth *Aa5. 65-66* lands ræt] land
 ræt *Ac1*; landeræt *Ac4 o.fl.* – 66 oc] Item (*mgl. Ac6*) the *Ab Ac1-6*. – tell] *mgl. Aa4.5.*
 – som] *mgl. Aa5 Ac6. 67* bo vti] i bo *Ac4. Kap. 25* og 26] *mgl. Aa3. – oc]* *mgl. Ac5;*
 Item *Ab Ac1-4.6. – Kap. 26]* *mgl. Aa1-5. 69* Item] *mgl. Ab. 70* Item] *mgl. Ac5. 71*
 wanskær] wanskæs *Ac1-4. 72* Item] *mgl. Ab Ac2-4. – engæn]* *mgl. Ac1. – tel]* for *Ac1.*
73 eiæt] *mgl. Ab Ac1-6;* tingh thet er sit *tilf. Aa3. – sek]* sogh *Ac4. – thingh]* tha
 scal skiwte sek *tilf. Ac2.3. – wethær]* wndher *Ab Ac5.6;* vm *Ac1-4. 74* thær] *mgl. Ac*
2.3. – sta . . rættæ] til rette standæ *Ac1-4. – skiutær]* skiwte *Ac2.3. 75* tel] *mgl. Aa4;*
 for *Ac5.6. – fongær]* far *Ac1-4. 75-76* han . . sek] hans sag *Aa2.4.5. 76* han] *mgl. Aa3.*
 – athæl thingh] athelhoff *Ac1-6. – som . . rath]* *mgl. Ac1-6. 77* Item] *mgl. Ac5. –*
 skal] *mgl. Ac6. 78* først] *mgl. Aa1-5 Ab; før Ac2.3. – rætuisligæ]* ræthuilligæ *Ac4;*
 rætwiislighen *Ac5. – tryggeligæ]* *mgl. Aa1-5 Ab. – oppenbarligæ]* *mgl. Ac4;* open-
 bare *Ac1 o.fl. – skyldeth]* skildig *Aa2.4.5 Ac4. 79* æfftær] *mgl. Ab Ac1-6. 80* Item]
mgl. Ac6. – konyng] konnunghen *Ac1 o.fl. – ilskæ owær]* illæ (vnne *tilf. o. lin. m. rød*
Ac5) Ac1-6. 81 landens] landz *Ac1-6. – ællær (1)]* och *Aa5;* om *tilf. Aa2. – æy]* *mgl.*

84 ⟨31.⟩ Item. all thyngæ som nyligæ ær pa laghd. skal æy kræuæs. som ær plogh penningæ. gull korn. allær annet huat thæt helst ær. som pa ær laght æffter konyng Waldemars døth.

⟨32.⟩ Item. the som røwæ. allær takæ fran thøm som hawæ wæret i skip brut. the skulæ owerwinnæs som for stighroff. oc sammelund pinæs.

87 ⟨33.⟩ Item. ehuaræ faghætæn ær fød. tha skal han gøræ tel sin æmbits man en bondæ aff sammæ herræt.

90 ⟨34.⟩ Item konyngs giald som beuisælek ær. som thæn konyng nu ær døth war skyldugh rikens inbygdemæn. thæn skal han betalæ. oc thæn forwaring thær ær sæt foræ skal holdes. tel the æræ aldeles betalæth. the slot vnden taknæ som fordæruæs skulæ.

93 ⟨35.⟩ Item. ee huaræ konyngs thingh holdæs. thær skulæ the som skyldes nytæ thæn logh som thær ær i landet.

⟨36.⟩ Item engæn skal stæfnæs vt aff sit land.

82v 99 ⟨37.⟩ Item|| engæn ny logh skal pa finnes. vtæn mæth alt rikens samthycckæ i adhel hoff. som hær næst æffter skal holdæs. i huelket hoff thæn konyng som nu kommær ma aff thessæ for^{næ} articlæ om skiffæ. mynskæ allær øghe. thyngæ. allær lættæ. som hanum thykkæs at thæt kommær kronæn oc riket tell hethær oc gaffn.

Ac5. - nokær] *agl. Ac1-6*; noghet *Ab. 82* Item] *agl. Ac4.5.* - all thyngæ] alting *Aa4.5.* - all] alle (the *tilf. Ac6*) *Ab Ac1-6.* - ær..laghd] ære paa lagdhæ (lagnæ *Ac4*) *Ab Ac1-6.* - skal..kræuæs] *agl. Aa6.* - skal] the skule *Ab*; sculæ *Ac1-6.* 83 korn] told *tilf. Ac1-6.* - annet] noghet *Ab Ac1-6.* - huat] e hwat *Ac1-4.* 84 æffter] eller *Aa4.* 85 røwæ] røpæ *Aa4.* - allær] *agl. Aa5*; oc *tilf. Ac1-4.* - thøm] then *Ab Ac1-6.* - hawæ] haffuer *Ab Ac1-6.* 86 som..stighroff] *agl. Aa1-5 Ab.* - for] *agl. Ac1.* - sammelund] *agl. Aa1-5 Ab. Kap. 33*] *agl. Aa1.* 87 ehuaræ] som *tilf. Ac2.3.* 89 giald] oc *tilf. Ac5.* - som..ær] skællige bewisligh *Ac1.4-6.* - beuisælek] skællige *Ac2.3.* - konyng] som *tilf. Aa4.5.* 90 inbygdemæn] inbyggere *Ab*; bygde (bygdes *Ac2*) mæn *Ac1-6.* - thæn (1)] them *Ab o.fl.* - thæn forwaring] the forwaringæ *Ac1 o.fl.* 91 ær sæt] ære sættæ *Ac1 o.fl.* - sæt] *agl. Ac5.* - skal] sculæ *Ac1 o.fl.* 91-92 vnden taknæ] vndertagne *Ac2 o.fl.* 93 Item] *agl. Ac5.6.* 95 Item] *agl. Ac4-6.* - vt] *agl. Aa2.4.5.* 96 Item] *agl. Ac4.5*; *gentaget ved sideskifte Aa1.* - pa] ey a *Ac3.* - finnes] læggæs *Ac4*; eller legges *tilf. Ac3.* - mæth] *agl. Ab.* - alt] *agl. Ac1-6.* 97 adhel hoff] alhoff *Ac5*; alle hoff *Ac6.* - hær] nw *Ab Ac1-6.* - æffter..holdæs] holles scal *Ac1-4.* 98 som] *agl. Ab Ac1-6.* - for^{næ}] først *Ac6.* - om skiffæ] *agl. Ac3.* 98-99 mynskæ..thykkæs] *agl. Aa3.* 99 allær (2)] ath *Aa4.5.* - thykkæs] bæst *tilf. Ac1.* 1 oc (1)] eller *Ac1.*

Wi Cristoffær *mæth* guts nathæ. hærtughæ i Danmark. iættæ *thæt mæth*
 3 *thænnæ* screfft. at wi skulæ holdæ thessæ for^{næ} articlæ. aff for^{ne} motæ. om
thæt ær guts wiliæ oc folkens samthycæ. at wi worthæ taknæ tel rikens
 forstyrelessæ tell hues witnæsbyrth hethærlikæ fæthræ oc herræ Pæthær aff
 6 Wiborgh. Niels aff Borlum. Æsgæ aff Arus. Iønæs aff Ripæ. Niels aff Tær-
 pæt. som æræ bescoppæ. hær Lothwik marsk. hær Laghæ som wor marsk.
 hær Per Mulæ. Niels He. Laurens Iensson. Iens Niælsson. Iens Pæthersson.
 9 Iens Ka(n). Per Nielsson aff Helleruth. Niels Holgersson. Niels Skoning. Al-
 brekt Albrechtsson. Iens Offæsson. Iens Olsson. oc Axæl Iønsson som riddere
 æræ. therræ inseilæ *mæth* wort inseilæ æræ hengdæ foræ *thættæ* breff.

Text III. – Dansk oversættelse B. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Arnamagn. Inst. AM. 9,4⁰ f. 216r (1470, lovhs. m. de sjæll. love). –
 Ab: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3137,4⁰ f. 344r (slutn. af 15. årh., lovhs. m. samtlige land-
 skabslove). Begge håndskrifter er sjællandske.

AM. 9, 4⁰
216r

I gutz naffn amen. Æffter gutz byrdh m^o ccc^o och pa *thet* xx pannæ
 sanctæ Powels dagh conuersionis woræ sawnathæ i Wiburgh righens bestæ
 3 men meth almuens mæn ath kesæ en ny koningh, tha wor paa funneth och
 endrectælighe skicketh:

(1.) Fførst a(t) biscoppæ oc kirkenes personer skulæ nythæ ræt oc kirkæ
 6 saghæ oc friiheth theres och theres gotzes oc vnderdanes, som the aff aller-
 dom wonæ æræ ath nythæ.

(2.) Item at kirkenes thiindæ sculæ æy æskes oc æy in taghes, vthen kir-
 9 kenes prelatæ och sognæmen worther giorth øffren forwaringh, aff hwilken
 them nøwes aff them, the æræ aldeles wessæ.

– gaffn] *herefter overskr.*: Hertug Cristoffer Ac4. 2–11 Wi . . breff] *mgl.* Aa4. 2 Cristof-
 fær] Cristofferus Ac4. – iættæ] *thet tilf.* Aa2.3. 3 skulæ] wille Ac2. – thessæ] *mgl.*
 Ac1–4. – for^{næ}] screffne Ac6. – aff . . motæ] *mgl.* Aa1–5. 4 oc] at Ac1. 5 forstyrelessæ]
 styrelså Ab Ac1–6. – witnæsbyrth] witherbirth Aa2. 6 Niels] Niclis Ac4. – Borlum]
 Børlum Ac1; Bwrglom Ac6. – Arus] Ars Ac3 o.fl. – Iønæs] Ionas Aa3; Iohannes Ab
 o.fl.; Iens Ac1 o.fl. – Ripæ] oc *tilf.* Ab Ac1–6. – Niels] Nicles Ac5. 6–7 Tærpæt] Torpet
 Ab. 7 bescoppæ] oc *tilf.* Ab Ac1–4. – hær (1)] *mgl.* Ac5.6. – Lothwik] Valdemar Aa5.
 – marsk (1 og 2)] marskalk Ac1 o.fl. – hær . . marsk] *mgl.* Ac6. 9 Ka(n)] Kam Mss. –
 Holgersson] *1 er tilf. o. lin.* Aa1. 9–10 Albrekt] Albreth Ac5; Albert Ac3. 10 Iens Offæs-
 søn] *mgl.* Ac5.6. – Iens] Niels Ac6. – Offæssøn] Ossensøn Ac1–6; och *tilf.* Aa3. – Olsson]
 Oluffson Ac1 o.fl. 11 therræ] *mgl.* Ac1–6. – inseilæ (1 og 2)] *indcigle* Ac1 o.fl. – wort]
 wore Ac1. – æræ] *mgl.* Ab Ac1–6. – hengdæ] *Ac3 o.fl.* – thættæ] wor *tilf.* Ac4.

1 pannæ] paa Ab. 3 kesæ] keysæ Ab. 5 a(t)] aff (*gentaget ved lineskifte*) Aa. 6–7
 allerdom] areldom Ab. 7 wonæ] wanæ Ab. 10 aff] oc Ab. – them] then Ab. 11 klerk-

(3.) Item sculæ æy klerkmæn steffnæs til leghmennæ ræth æller fore
 12 legmennæ domere, men for theres oc kirkenes domere, e hwat sagh the skulæ
 steffnes foræ, oc sculæ thær loghlighæ fordeles.

(4.) Item ath engin wthlennigh aff anneth thungemall scal presenteres til
 15 nogher kirkæ.

(5.) Item ath enghæ klerkæ eller kirkenes personer sculæ bescattes, och
 æy them scal thyngæ paa legges meth konings breff i noghræ mathæ.

(6.) Item engin koninghlich thienestæ scal æskes aff sognæprester aff then
 18 iorth, som ligger til en theres gorth, hwilken the selffuæ vthi boo.

(7.) Item at koningh scal engen klerk presentere til nogher kirkæ vthen i
 21 then, som han hauer hafft full fatherligh ræth aff ærildom.

(8.) Item ath engin biscopp eller kirkenes personæ scal gribes æller wth
 driffes æller hans gotz frantaghes vthen meth pawens særdeles mact eller buth-
 24 ordh, om thet ær biscopp, mæn ær thet nogher annen klerch i nethermere
 216v stath,|| tha scal thet skee aff hans eghen och kirkenes domeres buthordh och
 tha, om han ær lofflighæ forwnnen foræ hanum.

(9.) Item scal æy thyngæ legges pa closter meth hæstæ och hundhæ ath
 27 føthæ.

(10.) Item ath koninghen scal frii arkæbiscopens gotz, slott och landh och
 30 hanum thet friith i gen faa.

(11.) Item ath allæ riddere oc ridder mentz mæn sculæ friith opp bære
 effter hwert lantz sethwone thrennæ marks och ni marks saghæ fall aff
 33 theres cynæ thienere, ehwat ath leghmennæ ræth the fordeles æller ower-
 winnes paa, och haffuæ the ythermere friiheth, tha sculæ the thet och opp-
 bæræ.

(12.) Item sculæ the æy threnges till ath faræ i hær vthen righet, och nar
 36 som helst the faræ i striith foræ konings buthordh innen righet æller vthen,

mæn] clerckenæ *Ab.* 12 men . . domere] *mgl. Ab.* 13 oc . . fordeles] *mgl. Ab.* 18 aff]
gentaget Aa. 19 en theres] then *Ab.* - hwilken] som *Ab.* 21 ærildom] areldom *Ab.* 24
 om . . biscopp] *mgl. Ab.* - annen] *mgl. Ab.* - nethermere] nærmære *Ab.* 25 eghen] biscops
 tilf. *Ab.* 27 æy] enghen *Ab.* 29 slott] stath *Aa.* 30 hanum thet] thet hanom *Ab.* 33 for-

tha scal koningh løsæ them wth aff fængsæll, om the worthe fongnæ, snar-
 39 lighæ och serdeles innen eth aar, och scall them fult gøræ, som the fortapæ,
 før æn them biuthes thær nest annen thiidh meth hanum i hær ath faræ, och
 42 ath the æy meth hanum fare.

(13.) Item ath koningh scal æy begynnæ striith meth nogher vthen meth
 prelaternes och righens bæstæ mentz rath och samthyckæ.

45 (14.) Item ath engen thydesk man scal haffwæ sloth, læn, fowædhi æller
 landh och ængælundh scall wæræ i konings swordnæ raath æller lønlicth.

(15.) Item ath allæ sloth i Nørræ Iuthlandh skulæ ødhæ legges vthen
 48 Ribæ, Kollingæ och Skandelburgh.

(16.) Item ath allæ the, som nw vth dreffnæ æræ, och theres arwinge
 2177 och allæ andræ, som theres gotz haffuæ meth|| vræthæ omboreth, them
 51 sculæ the i gen haffuæ, so som the fundnæ worthæ.

(17.) Item scal thet engin forwithes till ondhæ, hwerken klerkman eller
 leghman, at han sigh trolighæ bewisdæ i koninghs tieneste, then nw døther
 54 ær, och om nogher forwærwæthæ v wenscapp foræ the styckæ och buthordh,
 ther then dødæ koningh hanum bøth oc befaletthæ ath gøræ, thet scal thennæ
 ny och til commendæ koningh frii och forlathæ, vnnertaghen N. Oleffsen,
 57 som fordum drotzæt wor oc wt dreffwen ær.

(18.) Item scal koningh nether stoppæ oc till endrect gøræ aff sin makt
 allæ v wenscapp och twædrektighet, som ær mellem righens inbyggeres men.

60 (19.) Item ath han scall frii effter righens bestæ mentz raath oc hiepp i
 thette nestæ hoff allæ them, som forloffwere æræ fore thennæ koningh, nw
 døther ær, oc allæ the, som foræ hans skyl i fængzell æræ, oc scal arbeydæ
 63 om, ath the mwæ faa fordrect och lang dagh.

deles æller] æller fordeles *Aa.* 38 fængsæll] fangsæll *Aa.* 39 gøræ] for thet *tilf. Ab.* 40
 æn] *mgf. Ab.* 41 hwerman] *derefter overstr.* meth; *jf. ndf. Aa.* 42 meth] i mod *Ab.*
 44 righens] oc *tilf. Ab.* 45 scal] sculle *Ab.* 46 lønlicth] lønlicth *Ab.* 47 vthen] vnder
 taghet *Ab.* 49 vth . . æræ] ære wddreffne *Ab.* 52 forwithes] forbywthes (*o. lin. tilf.*
 wides) *Ab.* 56 N. Oleffsen] Nic. Olson *Ab.* 57 som] *mgf. Ab.* 61 koningh] ther *Ab.*
 62 foræ] *mgf. Ab.* 65 foræ] fare *Ab.* 66–67 seliæ . . welæ] wele kiobe æller sællie *Ab.* 67

(20.) Item at k psted es men scul e frii nytt e theres k pmenscapp vthen
 all e hond e ny palegg e, thyng e och tholl e oc scul e friit for e for uthen
 66 nogher deell  eller wthgiffit, hwat hond e k phmantzscapp the seli e eller k b e
 wel e, vthen koningh aff righens best e mentz raath oc almind elict samthyck e
 wel e forbuth g r e pann e noghr e hond e s erdeles thingh wth ath for e for e
 69 lohlig sagh och righens nytturffit skyld.

(21.) Item at koningh oc hans embetz men skul e fyllest e g r e k pm en-
 n en e, om the noghet opp b ere  eller burgh e aff them.

217 v (22.) Item ath the  ey scul e bescattes vmiscundelighe, som witherlict||  er,
 ath them h er til giorth  er.

(23.) Item scal  ey b ndern e thyng e paa legges aff konings foweth e
 75 moth lantz logh och r eth.

(24.) Item scul e the  ey thr enges til ath f ore konings kost vthen theres
 herreth, th er the i boo.

78 (25.) Item scal them  ey paa l egges bescathningh  eller annen thyng e
 offwer sethwan e aff konings fowethe.

(26.) Item ath dan e| hoff scal een tiith holdes om aareth i Nyburgh.

81 (27.) Item ath koningh scall i all e moth e  eller aldeles holl e koningh
 Woldemars low, och fynnes ther nogher wanskels e  eller bryst i forde hans
 logh, tha scal thet opp fylles aff beskethn e righens men.

84 (28.) Item scal  engin kalles eller steffnes f orst till lantz thing, m en f orst
 til sith eghet herrits thing, och om han skiuth er sigh th ethen, tha steffnes han
 till lantz thing vnder sethwons faltzmall. Och wel han ther  ey sta r eth, tha
 87 scal hans sagh grantskes for e koningh, skeer hanum ther ey r eth, tha skiut e
 sigh til almind elict dan e hoff.

(29.) Item ath engin scall gribes och ey til d eth e d omes eller hans gotz
 90 hanum fran taghes, vthen han  er f or retheligh e oc thrygg eligh e calleth  el-

almind elict] alle menligh *Ab.* 68 wel e] wil *Ab.* – pann e] pa *Ab.* – hond e] *mgl. Ab.* –
 ath for e] aff ore *Ab.* 69 nytturffit] n eth rft *Ab.* 77 th er] som *Ab.* – i] innen *Ab.* 78
  eller annen] oc  ey *Ab.* 80 een . . holdes] holdes een tiid *Ab.* 84 kalles . . steffnes]
 st effnes  eller kalles *Ab.* 85 eghet] *mgl. Ab.* 86 sethwons] sethwanes *Ab.* 88 til] for
Ab. 89 och ey]  eller *Ab.* 90 retheligh e] r ettelige *Ab.* 94 scal] *mgl. Ab.* 96  er ny-

ler steffnd, obenbare kærth æller skyllet och loghlighæ owerwnnen, som lantz logh vthuiser.

93 <30.) Item at koningh scal ey gøræ nogher hofferth for thet, ath *han* taler om lantz ræth och righens, och ey scal forderffæ hanum æller hans ther fore.

96 <31.) Item ath all thyng, som ær nylæghæ pa lagth, scal æy hær effter æskes, som ær plags penningh, guldkorn, thollæ och allæ andræ, som pa laudæ æræ oc pa fundnæ effter koningh Waldemars døth.

218r <32.) Item ath siørøwere|| skulæ fordeles ligerwiis som stighroff oc pines meth sammæ reth.

3 <33.) Item ath fowethen, e hwor han fødder ær, tha scal *han* skickæ bonden aff thet samme herreth til sin embetz man.

6 <34.) Item at koningh scal betalæ all witherligh gield, och then skellighe bewises kan, ath koninghin, ther nw døther ær, skylligh wor righens inbyg- gere, och hwat forwaring, som them ther paa giorth ær, scal holdes til thes, ath thet aldeles worther betalet, vnnertaghet ath righens sloth skulæ æy forderwes.

9 <35.) Item hwor konings thing holdes, ther sculæ sagessmæn nythæ, thet lantz logh ær.

<36.) Item at engen scal calles eller steffnes vth aff sith eghet landæ skell.

12 <37.) Item scal engen ny lantz logh pa legges vthen aff menighe righens mentz samthyckæ, oc thet scal gøres i almindælict danæ hoff, thet som her nest holdes scal, i hwilketh koninghen, som nw scal worthe, maa mact haffue
15 meth righens prelaters och bæstæ mentz raath thessæ for^{dæ} articlæ ath forwendæ, mintsæ och øghæ, besware och til entæ gøræ, effther som *han* kan præffwæ, ath krunens och righens och menichets nyttælighet och gaffn kan
18 wæræ.

læghæ] nylighe ær *Ab.* 97 plags penningh] ploghpænning *Ab.* 98 æræ . . fundnæ] oc pafunne ære *Ab.* 99 stighroff] styrøffuere *Ab.* 1 meth] then *tilf.* *Ab.* 3 samme] *mgl.* *Ab.* 5 wor] ær *Ab.*; derefter et par forskrevne bogstaver *Aa.* 9 ther] tha *Ab.* – sagessmæn] saghe mæn *Ab.* 13 thet (1)] *mgl.* *Ab.* – thet som] ther *Ab.* 14 hwilketh] hoff *tilf.* *Ab.* 15 for^{dæ}] for^{ne} *Ab.* 16 och (1)] øch *Ab.*; *jf. flg. ord.* – effther] derefter *overstr.* thi *Aa.*; thi *tilf.* *Ab.* 17 nyttælighet] nyttighet ær *Ab.* 20 loffwædæ] loffue *Ab.* – menighetz

Ther foræ wi Cristoffer, meth gutz nathæ Danmarks herthugh, iettæ och loffwædæ meth thenne scriff, om guth so well och menichetz samthyckæ till
 21 lather, ath wi worthæ annamethæ till righens styræræ, thezæ for^{de} articlæ, effter som foræ neffnt ær, ath holdæ vbrytælighæ til ewigh tiidh. In cuius rei testimonium etc.

Text IV. – Dansk oversættelse C. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM. 28,4^o f. 187r (2. halv. af 15. årh., lovhs. m. Eriks sjæll. lov).

AM. 28. 4°
187r

I gwsz nafn amen. Aar efther gwdz burdh m^o ccc xx^o sancti Powels dagh conuersionis, tha righens godhæ men ok almwghen samel kommæ i Ny-
 3 borgh ath kæse ny konnygh, tha war dawtingh ok endrectelighæ skicket swo:

{1.} Fyrsth ath alle byscoppæ ok alle kirkenys personer skullæ frydth nydhæ theres reth, friihed och frelsæ appa theris gaadz ok ower thæræ thiæner, sa
 6 som the waræ wonnæ af aldher ath nydhæ.

{2.} Item kirke(tie)ndhæ skal ey paa beddhes eller taghæs, wthen fwl forwaringh vordher giorth kirkennis prelather ok sognæ, swm them nøgher ok
 9 fwllelighæ meth wissæ æræ.

{3.} Item klerkæ skwllæ ey stæfnis for legemennæ tyngh eller vth foræ værildz dommeræ for nogher sagh, men foræ theres kirkes dommeræ, ok reth
 12 pleyæ efther kirkenys reth.

{4.} Item skal inghen vth landz mand af annet twnghe mal eller then, som ey til laghæ aldher kommen ær, presenteres til nogher kirkæ.

15 {5.} Item klerkæ eller nogher kirkenis personer skullæ ey bescathes ok ey meth kōningh breff nogher ledis beswares.

{6.} Item enghen konneligh tienestæ skal paa beddes af noghre sognæ
 18 præster af the iordæ, som liggher til prestæ gardæ, som the syelwæn i boo.

{7.} Item skal konnighen ænghen klerk presentere til nogher kirkæ, wthen hand hafwer hafth then kirkæ af ærrildhæ fwlkommeligh patroneligh reeth.

samthyckæ] menighet swo tykke oc Ab. 21 for^{de}] for^{ne} Ab. 22 effter] derefter overstr. thi Aa; thy tilf. Ab. – neffnt ær] næffde ære Ab.

Med anden samtidig hd. tilf. som overskr.: Electio noui regis i Nyborgh videlicet Cristoffer samt i marg. ved en del af kapitlerne orienterende noter på dansk og latin. 7

21 (8.) Item enghæn byscop skal gribes eller wdth af landhet dryfwes eller
 siit goosz af rænes wthen pawens sønderligh bwdth ok mandat, ok inghen
 kirkens personer, som ey biscop ær, skal grybes, fanghes eller af landeth dry-
 24 wes eller sit goosz af raanes, vthen hand vordher lowligh ofwer wunnen ef-
 187v ther kirkens dom ok efther hans rethæ|| andelighæ domers wppa kirkenis
 vegnæ synderligh bwdth ok mandat.

27 (9.) Item klosther skulle ey tiwnghes meth hesthæ eller hwndhæ ath
 føddhæ.

(10.) Item skal konnigh erkæbyscopes gotz, sloth ok landh friidh giøræ
 30 ok friidh fran sik hanem ighen antwordæ, swo mæghet som i hanem ære.

(11.) Item ridderæ ok frelsæ men moghe friid vppa bæræ af theres ængnæ
 vordhnedhe ok tieneræ triggæ mark eller ni markæ bedæring, thi ofwer
 33 winnæ vordhæ retthelighæ meth landz reth ok efther thes landz sed wonnæ,
 som thi i ære. Hafwæ thi ok føræ preuilegia ther paa, tha moghe thi och
 størræ saghæ vp bæræ.

36 (12.) Item skullæ riddære ok friibornæ men ey nødes tiil ath fare innen
 wthbwdth vth af righet, ogh nar som the fare efther konnigh bwdth, innen
 rigis eller wthen, ath orlofwæ, om thi tha gribnæ wordher, tha skal konnighen
 39 friid løsæ them af fenxel ighen nw innen aardz dagh ok giøræ them fwlt foræ
 thet, thi mestæ hafwe, før en han moo hafwe bwdth offwer them, ath the
 annen tiid meth hanom skulle i hæren faræ. Ogh bywdher hand them i wth
 42 bwdth, førre en theres fenxelz løst ær, ok theres skadhe them ighen vpreth er,
 ok thi ey fare, tha skulle thi ey ther meth forbrwddhet hafwæ theres preuilegia
 eller friihiedh.

188r (13.) Item skal konnigh ey beginne|| orloff o mod nogher wthen meth
 prelaternis ok øpperstæ rigens mens radh ok samtickæ.

(14.) Item skal inghen tydysk hafwe sloth, feste, lææn eller landz i righet
 48 ok wæræ i nogræ matthæ i konghens eller sweriæ reth.

(15.) Item allæ sloth i Nørre Iwtlandh skullæ nydher bryddis vthen Ribbe,
 Koldinghe o Skandelborgh.

kirke(tie)ndhæ] kirkendhe Aa. 32 vordhnedhe] rett. fra vordhenedhe Aa. 35 størræ]
 sidste r tilf. o. lin. Aa. 41 tiid] derefter har hs.: skulle fare i herren; jf. det flg. Aa. 48
 konghens] herefter mangler formodentlig et ord; jf. Text I og III. – sweriæ reth] fejl

51 <16.) Item alle the, som ære meth wrette vth drefnæ af righeth, ok theres arwingh ok alle andre, som meth vretthæ hafwer møst theres goos, skulle theres goos ighen hafwe i thi matte, som thet tha fynnes.

54 <17.) Item inghen legman eller klerk skal noget ledis forbythes, ath hand trolighæ beuistæ sikh i konnigh tienestæ, som nw dødth ær, ogh sikh noget man w wenskap for konnigh bwd skuld, som hanem war befalet, ath for-
57 føllighæ, tha skal hand aldeles ther foræ aff tilkommendhæ konnigh arsaqhe giøræ, men af thenne dawtinghen skal Niels Olofsøn, fordorm (drost), wndertaghes ok wthe ligghes.

60 <18.) Item skal konnigh aldelis nydher trickæ ok afleghæ alt w wenskap ok twedrach, som mellom rigens indbiggeræ ære, effther syn ganzæ formowe.

<19.) Item skal konnigh frii giøræ alle synæ forlofwer, som lofwedhe fore
63 konnigh, nw dødth ære, ok løsæ alle the, som fangnæ ære foræ hans skuldh, hwilkæ som hand och ickæ løsæ kand, tha skal hand i førstæ til kommelsæ kommendhæ dannæ hoff arbejdhæ ther om meth rigens øpperstæ me(n)tz||
188v radh ok hielp, ath the lenghre dagh mothæ fanghæ.

<20.) Item borgheræ skulle nythæ theris købmanskap vth af rygheth ath faræ ok ind i rygheth ighen wtthen noget ny tywndhæ, toll eller cises oppale-
69 gelsæ, vthen konnigh for skelligh sagh skildh ok menigh nødtøfth(ed) efther rigens godæ mentz samtickæ fforbider noget stickæ vdhen ath føres.

<21.) Item vm konnigh eller hans æmbesman borgher noget af købmen,
72 tha skulle the giøre them fwlt ther foræ, som til bør.

<22.) Item købmæn skullæ ey beskattes, swm hertil wplicthelighen giort ær.

<23.) Item bønder skullæ ey tyvinghes af konnighs fogedhæ eller æmbes-
75 men om mod low ok lantz reth.

<24.) Item bønder skulle ey nødhes til ath føræ konning spisningh ofwer theres hærreths skeel.

78 <25.) Item bækattelsæ eller wwanligh tiwngæ skal ey bøndhær paa læg- hæas af nogræ konghæ fowgithæ eller æmbesmen.

for swornæ rath; jf. Text III. 58 (drost)] mgl. Aa. 61 twedrach] tiwedrach Aa. 63 løsæ] rett. m. andet blæk fra læsæ Aa. 65 me(n)tz] metz Aa. 68–69 oppalegelsæ] rett. m. andet blæk fra appelegelsæ Aa. 69 nødtøfth(ed)] i st. f. ed har hs. forkortelses-

- (26.) Item paa en tiid om oreth skal nw dane hoff holles i Nyburgh.
- 81 (27.) Item konnigh skal holdhæ konnigh Waldhe⟨ma⟩rs logh ok forbedre
hynnæ efther ryghens godæ mens tœckæ, om ther nogher vonskelsæ innen ær.
- 84 (28.) Item inghen skal stefnæs strax til konnigh rettære tingh, men først
til syn hæritz tingh, ok skydher han segh tha dæthen ok for konnighen, tha
skal hans sagh ther tha ransaghæs; fangher hand ikki ther tha rettæ, tha skal
hans ⟨sagh⟩ vpsætthæs, ind til menigh dannæ hof worder.
- 189r (29.) Item inghen skal grybes eller siit liiff af dømes|| eller siit gootz af
renes, vthen hand wordher til fornæ rettelighæ ok skellighæ kalledhær, vppen-
barlighæ skildhæder ok tolighæ i saghen for wunneth efther lantz logh.
- 90 (30.) Item konnighen skal ey taghæ til mystickæ, ath nogher taler om
ryghens loff ok reth, ogh skal ey konnighen hanem eller hans thær fooræ
vmaghæ eller hadhæ innen nogher matte.
- 93 (31.) Item alle tiwngæ, som nylighæ ære paa la vplandhæ, skal ey hær ef-
ther mære paa bæddes, soo svm æræ plow pennigh, gulkorn, toll eller nogher
annen tiwnghæ, som efther konnigh Voldemars døth oppafunnæ och paa
96 lodhæ varæ.
- (32.) Item thæ, som røffwæ skibrudhenæ mæn, skullæ fordelis swo som
foræ stufroff, och skwillæ thæ ok forbedtes.
- 99 (33.) Item hwer fowgeth, e hwar hand er føddher, han skal hafwæ en
bondhæ til æmbetzman af thet same hæreth, som han ær fowgeth offwer.
- (34.) Item konnigh skal aldeles betale al skelligh ok widerligh gialdh, som
3 konnigh, nw dødh ær, skilligh bleff ryghens inbyghere, och thæ forwaringh,
som før swodan giald giordhæ ære, skullæ aldeles holdis, til this gialdin gantz-
skæ betaled æræ, sloten togh wnden tagnæ, the som nyther skullæ brydhes.
- 6 (35.) Item e hwar konnigs ⟨tingh⟩ holtz, tha skal then, som then skildher
vordher, nydhe then low ok ræth, som i thet land ær.

tegn for er Aa. 81 Waldhe⟨ma⟩rs] Waldhers Aa. – forbedre] i st. f. det første e har skr. opr. skrevet yw, men har tilf. e. o. lin Aa. 86 ⟨sagh⟩] mgl. Aa. 1 han] o. lin. m. anden hd. og blæk Aa. 6 ⟨tingh⟩] mgl. Aa. 13 my⟨n⟩tzskæ] mytzskæ Aa. – thy] der-

(36.) Item enghen skal ath førstæ stæfnigh stefnis ower sith landhæ
9 mærkæ.

189v (37.) Item inghen ny low skal vppa fynnes vtthen *meth* all|| righens sam-
tøckæ vppa dannæ hoff. Men er *thet* behoff, tha moo *konnighen meth* pre-
12 laternis ok rigens ypperstæ mentz radh artichille i loghen om skyfthæ,
my(n)tzskæ eller øghæ, twng hæ eller latthæ, efther thy *swom* hanem ticker
gaw(n)ligh ware til kronnis hedher ok righens bestandelsæ och nytthæ.

15 Thi lofuæ wii *Cristoffer*, *meth* gwsz nadhæ Danmars hertwgh, wbryde-
lighæ ath holldhæ skullæ *meth* these breff allæ forscrefnæ artickel i the
madhæ, som for screfweth staar, til ewigh tiidh, om wii *meth* gwsz nadhæ
18 ok williæ ok almwens samtickæ vordhæ tagnæ til ryghens *konnigh* ok styrilsæ.
Tiil hwes tinghs vithnis byrdh ok fwlbird er vort inzelæ henth for thessæ
breff *meth* hiederlighæ fæders och hæris ok ærlighæ mentz inciglæ, saa *swom*
21 æræ Peders i Wyburghæ, Niels i Børlum, Esges i Aars, Ienis i Rybe oc (Niels)
i Terbat, byscopis, ok heris: Lowigis marskalkis, Lawes, fordom marska(1)k,
Pedher (Mulæ) af (Bæ)gh, Niels Hees, Laurins Iensøn, Iens Nielsens aff
24 Kaas, Iens *Pederssøn*, Iens Ka(n), *Per* Nielsøn af Ellerudh, Niels Holghersøn,
Niels Skonigh, Albreth *Albretsøn*, Iens *Offesøn*, Iens *Olofsøn* ok Axel Iens-
søn, *riddere*. Gifweth aar, dagh ok sted, som fore screfueth staar.

Text V. – Dansk oversættelse D. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Stockh.Kgl.Bibl. B 71 f. 126r (2. halv. af 15. årh., lovhs. m. Skånske lov og Malmø stadsret).

Teksten er en bearbejdelse på grundlag af Christoffer 2.s håndfæstning, enkelte kapp. er udeladt, mens andre har fået forskellige udvidelser, og i slutningen er tilføjet nogle bestemmelser af uvis oprindelse. Den fremtræder (jf. indledningen) som en forfatningslov, som enhver ny konge skulde aflægge ed på, men må anses for at være et privat arbejde; jf. P. Johs. Jørgensen 70.

Om gamble konninghe llogh. ||

Stockh. B71
126 r
126v Dette ær the articula, ther hær efther star, oc al anner gamble konninge
3 Voldemars logh oc kircku log oc breflogh oc Nyburgs logh, at nar *konningh*
skal koræs i Danmark *meth* alle dane radh, tha skal han swariæ uppa kors
oc bogh, at han skal them holde oc stæde these logh.

efter overstr. saa. 14 *gaw(n)ligh* *gawligh* Aa. 21 (Niels)] Olaues Aa. 22 heris] theris
Aa. – marska(1)k] marskak Aa. 23 (Mulæ)] Niels Aa. – (Bæ)gh] Wogh Aa. 24
Ka(n)] Kam Aa.

3 oc (3)] *gentaget ved lineskifte* Aa. 18 nøge(s)] i st. f. *forkortelsestegn for es har hs.*

6 〈1.〉 Hwro koninge skal koræs.

(Text I 1)

Then timæ ther koningh skal koræs i Danmark, tha skal ther deythinges
ock skypas, at biscophæ oc abbotæ oc alle andre kirkionæ formæn, bothe
9 prelati oc andre, skwlle nyde theræ frælse oc frihet ower alt tharæ gotz oc
alle theræ wornadhe swo friith, som the hawe bæst nøt af aldinges, oc the
maghe bewisse *meth* thæræ *preuilegia*, oc ey skule the plichtughe wære at
12 køpe thærre frelsæ aff ny eller therre friheet, oc ey skwlle the *thet* oc myste
for konningx wilie eller nogher sagh skuld, num fa the at brytæ, tha skulle
the bættræ for theres brwt, som then helighe kirkis log tilsiger.

15 〈2.〉 Om kircke tinde.

(Text I 2)

Kirku tynde skal ey bedhæs oc ey takes wppa konnings weigna uden fore
foldh werdh, som korneth kan giældhæ, oc ful wisse fore giort, som kirkianæ
18 formæn oc waræ wel *meth nøge*(s).||

(Text I 3)

127r 〈3.〉 Kirckæ eller then helgie kirkes persone(r) skwle ey steffnes *meth*
konnings breff eller *meth* anner made til konnigh eller til wærils things, oc ey
21 the skule for them søge, oc ey the skule *meth* konnings breff oc ey met wærilsz
thing for noger geldh eller andre sacker, nwm fore there kirkie domeræ skwle
the stefnes, for hwat sak *thet* er, oc for hanum loglike forwines oc aff hanum,
24 som ræt til sigher, skule dømes.

〈4.〉 At enghin klark aff wkend twnge maal scal *presenteres* til noghen
kirckæ.

(Text I 4-5,9)

27 Enghen wdlænske klærck aff wkænt twnghæ mal, eller then ey ær til
fulkommen aldher kommen, skal til nogher kirckæ *presenteres*. Klerckæ eller
clostermen skule ey beskattes aff konningen eller a hans weynæ, oc ey the
30 skwle thwinges til at føde hæste eller hwnde nockerledis.

〈5.〉 Om sognæ præsters iordh.

(Text I 6)

33 Aff the iordh, ther ligger til en gardh, ther sokna kirke hawer, som præst
ær wan at boo innen, scal engin konings thienist kræwæs.

tegnat for er Aa. 19 persone(r)] personen Aa.

(Text I 7)

(6.) Engin man skal *presenteræ* klærck til noghræ kirckæ, vden han hawer ful wærneligh ræt i sognæn, æn tho at han fangher liteth at eyæ i
36 soknen.||

(Text I 8)

127v (7.) Engin biscop eller wærlidz klærk eller closter man skal fonges eller rænæs aff siit a konings wæghnæ eller hans wmbuzman for noghræ sak.

(Text I 11)

39 (8.) Alle riddere oc swæne, klærke oc closter men skule upbæræ alle thrigiæ marke saker eller ny marck, ther effther som wane ær hwart landz, aff there wornede, uppa hwat dom eller wærlidz thingh ther the falle, fore
42 saker, som man garthe witæ, oc andre triggie marke saker, hwat the hede, eller hændher mer en thre mark, om nogre hawer størræ *preuilegia*.

(Text I 12)

(9.) Riddere oc swæne sculæ ey nøthes til uppa konnings weghnæ at fare
45 wten rikis innen sampnedh, oc *meth* hwat honde made som the fare æffther konnunges bud at stride eller orløge innen riges eller utæn, tha skal konningen them løsa af there fengilse, om the fonghne worde, at enæste for innen eth
48 aar, oc skal them thæræ, hwat the misth hawe, gengielde eller fwlt fare gøre, for en the annet sinnæ ud scule biudes i safnadh a hans veghnæ, wordhe the
128r oc udbudne, oc fare the ey, tha skule the ey|| thæræ frelse miste eller frihe,
51 utæn them ær til foren fult giort.

(Text I 13)

(10.) Konningen skal ey a modh nogher man orlogh begunnæ utæn *meth* riksens bæste mæntz rad ock wiliæ.

(Text I 14-15)

54 (11.) Engin thythesk scal hawe fæste innen Danmark eller læn eller land oc ey *meth* noger made i konnings swornæ rædh sculæ ware. Alle festæ i Nørre Iuth landh sculæ fordorues uden Ripe, Kaldinge oc Scandelborgh.

(Text I 16)

57 (12.) The som aff rikit hawe waret fordriffne oc there arffwinge eller andre, som therræ gotz hawe misth i rikit wrættelige, sculle therre gotz i geen hawe, swo som the *thet* fore finne.

(Text I 18)

60 <13.> Konnungen scal efther sin mwge fæythor ock skelningh, hwar the ære mellen landen i Danmarks rige, satæ oc oweræninghæ ath gøræ.

(Text I 19)

63 <14.> Alle the, ther lowet hawæ fore konnungen, then ther tha ær affgangæn, æller fanghne æræ for hans skyld, them scal konnungen, hwilken tha ware scal, frii oc løse meth rikesins radh oc hielpe uppa thet første hoff, ther tha finnes, scal han ther arfwe til, at the længræ dagh fange.||

(Text I 20)

128v <15.> Køpmen oc andre aff rigeth skule frilige nyde there køpmænscap for wthen ny twnggh eller noger ny told oc wden noger del aff theræ gotz at giwe, oc scule for theræ gotz wten rikes oc innen, hwat the sæliæ hawe, wden 69 for noger rikesins nøt openbarlige æffter skelligh sagh konnungen meth alt rikesins radhs wilie om nogher stycke forbyder wdth ath føræ.

(Text I 23)

72 <16.> Foghede scule ey twinge bønder eller wornede for synæ brother ywer the bøder, som Woldemars logh sigiæ, oc scule them ey saker uppa fore the, som false æræ, til there winingh, swo som ær, at the scule hawe drapit hiortte eller anner dyur, eller anner wræde saker, oc ey thinge them therre 75 pænninghe aff til vrætte eller anner thienist for swodane sticke.

(Text I 24)

<17.> Bønder scule ey nøthes til at føre konings kost længer en til there hæritzskel, innen hwat hærith the boo.

(Text I 26-27)

78 <18.> Konungen skal meth biscopen oc meth rikesins gothe men, som i riket boo, een tiidh hwert aar openbarlige hoff holde, ock skal konningen lade them i riket boo nytæ Waldemars logh aldellis, oc fins ther noger minske 81 i them, tha scule biscope oc skellige rikessins man them upp fylle.

(Text I 28)

129r <19.> Engin man skal stefnis at første til|| konningx thing for nogræ sak, nwm først skal han stefnes til siith hæritzthingh oc swo thæden oc til lans 84 thingh, vnder swodan brøde, som ther wndher ligger. Wil han ey ther til

rætte stande, tha skal han thæden oc for koningen kalle, oc ther skal hans sak stædes, fanger han ey ther ræt, tha ma han kalles til dane hoff.

(Text I 29)

87 (20.) Engin man skal fanges oc aff liffue dømes eller siit gotz miste, wden
han wordher for rættelighen vdh kallet til then stadh, han ma fæligh komme,
oc openbare kærth wordher oc loglikæ, swo som lantz logh til sigher, for-
90 wnnen.

(Text I 30)

(21.) Konningen scal ey vppa noget man wredh worde oc for v winscap
tage, for thi at han taler landsins oc rikesins ræt, oc s(k)al hannum ther fore
93 ey feygde i nogre made.

(Text I 32)

(22.) The, som skipbrudne men røwe, skulle forwinnes for sciproff oc
rættes øwer them, swo som the forskylle.

(Text I 33)

96 (23.) Hwer ffoget, æ hwor han fød ær, scall innen thet hærith, som han
ffoget ær, skibe wnder sigh en bonde aff thet samme hærith til sin embitz||
129v man, oc nar han aff satter wordhe, tha skall han bliffwe i thet samme hærith
99 i een manædh eller two stadfestis, swo lenghæ at han hawer alle men, ywer
hanum kære, ræt giort.

(24.) I hwilke landhe.

(Text I 35)

3 I hwilke lande konings thing haldz, tha skal man thes landsens logh nyde.

(25.) Om ny log oc steffnigh.

(Text I 36)

Engin man skal steffnes aff siith landh.

(Text I 37)

6 (26.) (E)ngin ny logh skal ffines vtæn aff alt rikesins radh uppa thet
næste almennelike thingh oc hoff, ther tha holdes skal, uppa hwilket hoff
ther konungen, som tha ware, scal thicker æffter prelate oc rikesins bæste

92 s(k)al] af k har skr. kun skrevet længdestregen Aa. 6 (E)ngin] initialet i foreg.
kap. staar for begge kapitler Aa.

9 mænsz radh these forsgade articule om at sciffte eller minske eller økræ
 eller twinge eller lette, effther *thet* som kronæne oc almogænom kan gangne-
 lich, hetherlikt oc nyttelich ware.

12

(27.) Innen Siællandh.

Innen Siællandh oc innen the landh, som *ther* tilliggia, skwle skickes thre
 eller fire wisse oc skelligæ men, hwilke uppæ en wis stad oc time, hwarii
 15 ofthæ *thet* thortelich warder, sampnes oc scule høræ alle manne kæræ, *ther*
 kærer om wræt, *ther* foghede haffwe, oc theres, *ther thet* kærer, at them ær
 ræth søndh uppæ hærizthingh eller landzthingh, oc the kærær oc saker skule
 18 the uppa *konings* wæignæ aff ende oc ræt ywer gøræ, oc swo skule the oc
 scikkes i andræ rigins land domere til *thet* same, fleræ eller ferræ, æ som lan-
 det ær thørste til.

21

(28.) Sildh maa saltes, e hwar hwn taks.

Sild ma saltes, i hwar som hwn taks.||

130r

(29.) Ny mynt skal eincthe aar lyuses for *sancta* Michels dagh.

24

(30.) Om fogeth at gøre.

Konnungh eller nogher vppa hans wæignæ scal engin klærk, som wigdh
 ær wnder then helghes kirkia orden, til fogeth gøræ eller nogher landz sty-
 27 relsse beffale a modh then helghe kirkes logh.

30

(31.) Hwilken konningh skal ware, om han then logh, *ther* then andre
 konningh Waldemar gaff, oc these articula, som hær fore staar, them som
 30 i riket bo, ey holder, tha skal han ey fore konnungh holdes, oc alle the, som
 hanum hawe sworeth mandom eller sacth uppa theræ troo, the skule ware
 for then edh oc loff, *ther* the hawæ hanum giorth, frii oc løse alsdelis oc
 33 hanum ey hender meræ lyde som konunge oc ey aktæ.

Text VI. – Dansk oversættelse E. Senest 1546.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3126 f. 191v (skrevet 1546 på Vidskøvlø for Lave Brahe, skånsk lovhs.).

Da teksten utvivlsomt er eftermiddelalderlig, falder den uden for rammen af denne udgave.

Teksten slutter sig til C-gruppen af den latinske tekst.

9 these] ordet har i hs. stort begyndelsesbogstav m. rød gennemstregning Aa. 23 Ny] hs. har Nyr Aa.

Viborg.

1326. 7. juni.

23

Kong Valdemar 3.s håndfæstning.

A: tabt, registreret i RA. Lunde kapitels registrant som D 2 (1425), trykt i Ældre Arkivreg. V 137. – *Aa*: Sv. RA. Registrum ecclesiae Lundensis (Lundebogen) 51 m. overskr.: Placitacio nobilium regni Dacie facta Vibergis in electione noui regis, in qua cauere de terra Bornholm. – *Aa1*: Arnamagn.Inst. AM. 28,4^o 16or. – *Aa2*: Langebeks dipl. (afskr. af Brocman). – *Ab*: Sv. RA. Skokloster 47,4^o f. 13or, Saxokompendiet m. Jyske krønike (2.halvd. af 15. årh.). Under 1342 8. juni har Jyske krønike en række kapitler af denne håndfæstning, som foregives at stamme fra en ellers ukendt håndfæstning af Valdemar 4. Atterdag; jf. Arup, Scandia I 261 og P. Johs. Jørgensen 68.

Tryk: Kofod Ancher II 551 (efter *Aa1*); Dipl. Svecanum III 714 (efter *Aa*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 11 (efter *Aa2*); Gertz, Scriptorum minores I 457 (efter *Ab*); Ellen Jørgensen, Annales Danici 162 (efter Gertz); Dipl.Dan. og DRB. 2. rk. IX nr. 273. – Reg.Dan. nr. 1985*; Rep. 1. rk. nr. 1434.

Anm.: Om den såkaldte Constitutio Valdemariana jf. Knud Fabricius, Hist. tidsskr. 11. rk. VI 245.

Text efter Aa: a og Ab: b.

*a (Lundebogen):*Lunde-
bogen 51

In nomine domini amen. Anno domini m ccc xx^o sexto sabbato proximo ante diem sanctorum martirum Primi et Feliciani conuenientibus Vibergis regni melioribus una cum popularibus ad electionem noui regis placitatum fuit et concorditer ordinatum:

(b 1)

⟨1.⟩ In primis quod archiepiscopus et episcopi ac ecclesiastice persone iuribus, iurisdictionibus ac libertatibus suis, bonorum suorum et familie gaudere debeant libere, prout ex antiquo liberius consueuerunt.

(b 2)

⟨2.⟩ Item quod decime ecclesiarum per regem seu aliquem alium non petantur nec recipiantur, nec archiepiscopus siue aliquis alius facultatem habeat ipsas decimas alienandi.

(b 3)

⟨3.⟩ Item clerici et ecclesiastice persone ad placitum seculare uel coram iudice seculari non citentur uel trahantur, nec tallientur, nec contra eos litere regie quacumque ex causa impetrentur, sed quicumque contra eos agere habeat, coram iudice suo ecclesiastico in foro ecclesie agere teneatur.

(b 4)

⟨4.⟩ Item nullus extraneus ignote lingue uel imperfecte etatis ad aliquam

ecclesiam presentetur, et rex aliquem clericum ad nullam ecclesiam presentet, nisi in ea merum ius patronatus habuerat ab antiquo.

- 18 (5.) Item nullus episcopus seu ecclesiastica persona capiatur, exulet uel
bonis suis priuetur, nisi ad mandatum summi pontificis specialiter, si fuerit
episcopus, sed si inferior ecclesiastica persona quecumque, ad mandatum sui
21 ordinarii iudicis spiritualis, dummodo coram eo canonice conuincatur.

(b 5)

(6.) Item a sacerdotibus parrochialibus de terris suis, curie sue adiacentibus, nullum seruicium regium exigatur.

(b 6)

- 24 (7.) Item non grauentur claustra seu clerus per equos et canes regis pascendos.

(b 7)

- (8.) Item quod castrum in terra Borendholm cum aliis bonis archiepiscopalis ad ecclesiam Lundensem redeant, quantum in eo est, rex pro posse suo laboret fideliter et procuret.

- (9.) Item omnes milites et armigeri de propria sua familia emendam
30 trium marcharum uel nouem secundum consuetudinem cuiuslibet terre, in quocumque placito seculari conuincantur, libere percipiant et ultra, si ad hoc exstiterint priuilegiati, et frithkøp pro homicidio, prout homines regis
33 in Syalandia utuntur.

- (10.) Item homines regis non cogantur ire in expeditionem uel edictum extra limites et confinia regni, nisi ipsorum habita super hoc uoluntate et
36 consensu, et quandocumque in edictum regis, infra regnum siue extra, bellandi causa iuerint, rex ipsis necessaria ordinabit, et si capti fuerint, ipsos liberabit et expedite redimat saltem infra annum et pro deperditis satisfaciat,
39 antequam secum secundo ire iubeantur in exercitum uel edictum, libertatibus suis pristinis, eciam si non iuerint, conseruatis.

- (11.) Item nullus cogatur in castris regis manere propriis sumptibus et expensis.
42

26 Borendholm] *i marg. m. anden hd.:* Bornholm *Aa.* 36 consensu] *derefter overstr.:* Item omnia castra regalia in Scania et *Aa.* 39 iubeantur] *a er tilf. o. lin. Aa.* - exercitum = exercitum.

(12.) Item rex guerras contra aliquem inchoare non debeat nisi prelatorum et pociorum regni consilio et consensu.

45 (13.) Item omnia castra regalia in Scania et Hallandia, exceptis Helsingborgh, Skanør et Falkinbergh funditus destruentur et de cetero nullatenus reedificentur.

(b 8)

48 (14.) Item pro morte regis Erici interfecti incausatis, qui eius morti presencialiter facto uel opere non interfuerunt, et qui non sunt legitime conuicti, ceterisque expulsis et eorum heredibus ac quibuscumque aliis, bonis suis
51 iniuste priuatis, bona sua, ueluti inuenta fuerint, libere restituantur.

(15.) Item quicumque captiuitates siue dampna aut debita ex parte corone Daciane incurrerant, ad quorum solucionem seu liberacionem corona regni
54 obligatur, rex qui pro tempore fuerit, eos indempnes reddere teneatur.

(b 9)

(16.) Item quod burgenses et mercatores libere utantur suis mercaturis absque aliquibus grauaminibus ac nouis theloniis imponendis, et absque
57 quacumque quota mercimoniorum suorum ducant extra regnum, que uendenda habuerint uel emenda, nisi ex rationabili causa et urgente necessitate rex de communi consensu meliorum regni super aliquibus non educendis
60 inhibicionem duxerit faciendam.

(17.) Item omnia et singula noua grauamina seu thelonia contra leges iniuste introducta et precipue thelonium in Aruus et Kalendburgh, uidelicet
63 tercia pars nauli, reuocentur et penitus anichilentur nec per aduocatos de cetero exigantur.

(18.) Item rex et sui officiales, si qua mutua a mercatoribus receperint,
66 eisdem satisfaciant.

(19.) Item bondones et alii regni incole non grauentur per aduocatos regis contra iura terre nec tallientur indebite sine misericordia, sicut hucusque
69 noscitur esse factum.

(20.) Item bondones non cogantur expensas regis ducere extra limites sui hæræth.

p. 52 (21.) Item ad quindenam ante festum beati Iohannis|| baptiste parlamentum in Nyburgh annis singulis celebretur.

75 (22.) Item rex omnino seruet leges regis Waldemari, et si quis in eis inueniatur defectus, per discretos et meliores regni in parlamento suppleatur.

78 (23.) Item nullus citetur ad placitum regis iusticiarium immediate, sed primo ad placitum sui hæræth, et si inde citatus fuerit ad placitum generale, et si ibi stare iuri noluerit, coram rege citando uel appellando, examinetur causa sua ibidem coram rege uel suis iusticiariis, ubi si non habuerit iusticiam, prouocetur ad parlamentum generale.

81 (24.) Item nullus capi debeat nec ad mortem dampnari uel bonis priuari, nisi prius iuste et secure uocatus, publice incausatus et legitime conuictus fuerit, prout exigunt leges terre. Si uero rex propter suam potenciam et
84 extollenciam huiusmodi mandatum transgrediens aliquem non conuictum fecerit captiuari, illi qui tali eius mandato obedierint et aliquem non conuictum captiuauerint, eo facto pace sua sint priuati, nisi quis manifesti facinore,
87 propter quod uita uel membris iuste carere debeat, fuerit deprehensus.

(25.) Item quicumque aduocatus uel alius naufragium passos spoliauerit uel eos impediuerit, ne homines conductiue obtineant pro bonis suis de naufragio recuperandis, et de hoc legitime conuictus fuerit, conquerenti quadraginta marchas et regi tantum emendabit. Si aduocatus fuerit, aduocacia sua carebit et aduocaciam regiam numquam de cetero obtinebit, et huiusmodi
90 causa in placito sicut hærwærck prosequetur, dictis eciam naufragiis liceat tutorem legitimum recipere pro dictis causis exsequendis.
93

(26.) Item uiuente et manente uno rege rex secundus numquam in Dacia
96 eligatur, nec de futuro rege caucio uel promissio fiat aliqualis.

(27.) Item quilibet miles uel armiger seu alius quisquam liberam habeat licenciam edificia lignea aut lapidea in sua propria curia et ciues in sua
99 ciuitate construendi.

(28.) Item pro litteris regis conuicti emendabunt regi tamquam bondoni et non ultra, uidelicet pro prima littera unam marcham denariorum, pro
3 secunda tantum, pro tercia tantum et pro quarta tres marchas denariorum.

(29.) Item si rex quemquam bonis suis iniuste spoliauerit, rex futurus condignam ei faciet recompensam.

80 generale] *i marg. note fra ca. 1500: quod appellatur a placito generali ad regem et ab eo ad parlamentum Aa. 86 facinore] derefter overstr. conuictus fuerit Aa. 89 conductiue] derefter overstr. habeant Aa. 5 condignam] derefter overstr. eu Aa.*

6 (30.) Item rex nullam paark sibi pro sua uenacione usurpabit, nisi ea que
paark fuerunt tempore regis Waldemari.

9 (31.) Item priuilegia clericorum, militum, armigerorum, monasteriorum,
ciuitatum, uillarum forensium et eorum statuta, que byærk dicuntur, et alio-
rum quorumcumque gratis et absque precio, sallario scriptoris antiquitus
consueto dumtaxat excepto, renouentur.

12 (32.) Item nullus clericus infra sacros ordines existens sub pena amissionis
officii et beneficii sui seculares exactiones habeat quoquo modo.

15 (33.) Item dominus rex aut aliquis alius, cuiuscumque condicionis, digni-
tatis aut status existat, in aquis alicuius nisi propriis piscari aut siluas alicuius
nisi proprias succidere faciat sine ueri possessoris uoluntate et consensu.

18 (34.) Item rex non offendatur alicui pro eo, quod pro iure terre et utilitate
regni loquatur, nec ob hoc ipsum aut suos persequatur.

21 (35.) Item non ponatur aduocatus in aliqua terra siue capitaneus nisi
illius terre indigena, et idem aduocatus siue capitaneus in quolibet hæreth
unum bondonem illius hæreth bona sufficiencia habentem ad emendandum,
si deliquerit, substituat officialem. Idem uero aduocatus siue capitaneus et
suus officialis, si contra iura et leges processerint et alicui iniurias intulerint,
24 sicut ceteri bondones conuincantur, et unicuique de eis conquerenti satisfaciant,
prout exigit ordo iuris.

27 (36.) Item cum rex placitum suum iusticiarium teneri iusserit in aliqua
terra, auditores sui placiti siue iusticiarios, leges et iura ipsius terre scientes,
de eadem terra constituat, et incausandi et agendi utantur legibus terre supra-
dicte, nec quisquam quacumque de causa ad placitum iusticiarium citetur
30 extra limites sue terre.

33 (37.) Item bona sacerdotum uel clericorum testatorum siue intestatorum
decedencium per aduocatos seu officiales regis uel episcoporum seu alterius
cuiuscumque nullatenus impediuntur, sed heredibus suis ueris libere conser-
uentur.

(38.) Item omnia grauamina et singula nouiter imposita, uidelicet haff-

16 succidere] succindere *Aa.* 20 et . . capitaneus] *gentaget Aa.*

36 nægyæld, ploghpenning, theolonia, saltagyald, staffngyæld aut alia quecum-
que post mortem regis Waldemari inuenta amodo non petantur.

39 (39.) Item in nundinis quibuscumque per aduocatos regis uel aliquos alios
nullatenus inhibeat, ne quisquam emat uel uendat ea, que ibi emenda uel
uendenda fuerint.

42 (40.) Item ciues Lundenses ceterique uillani uillarum forensium plenam
42 habeant facultatem et liberam licenciam ciuitatem et uillas eorum planctis,
p. 53 fossatis, muris et propugnaculis pro totius regni et ipsorum utilitate et defen-
sione secundum suam facultatem, prout melius poterint, muniendi.

45 (41.) Item nulli infra regni limites predia et possessiones habentes in
Skanør uel aliis nundinis quibuscumque per aduocatos seu alios quoscumque
aliquibus de causis impediuntur, nisi docere poterint, quod in placito sui
48 hæreth uel generali prius legaliter sunt conuicti uel ibidem manifesto facinore
fuerint deprehensi.

51 (42.) Item omnes littere patentes siue obligatorie siue alie, a quibuscum-
que personis per uiolenciam, metum uel coactionem per regem uel suo no-
mine extorte uires nullas omnino habeant, et anichilentur penitus et cassentur.

54 (43.) Item arfkøp de cetero non soluatur, prout ab aliquibus per aduocatos
exigatur.

57 (44.) Item expedicio naualis nullatenus edicetur, nisi ugens et euidens
necessitas ingruerit, et hoc de consilio episcoporum et meliorum regni fuerit
ordinatum.

60 (45.) Item militibus, clericis, armigeris ceterisque regni incolis uniuersis
numquam inhibeat, ne bona sua ducant infra regnum uel extra, prout
eis uidebitur expedire.

63 (46.) Item non inueniantur noue leges, nisi de consensu totius regni in
parlamento generali proxime celebrando, in quo uidelicet parlamento liceat
regi de consensu prelatorum at meliorum regni supradictos articulos mutare,
diminuere uel augere, grauare uel eciam alleuiare, secundum quod profectui
et honori corone et regni et utilitati rei publice uiderit expedire.

66 Nos igitur Waldemarum, dei gracia. Danorum Sclauorumque rex, et Gherardus, eadem gracia comes Holsacie et Stormarie, per fidem nostram firmiter promittimus et nos ad hoc per presentes stabiliter obligamus, quod nos
 69 Waldemarum rex predictus premissa omnia et quodlibet premissorum necnon et omnes et singulos articulos, quos dominus Cristophorus quondam rex Danorum in generali placito Wibergensi promisit tempore, quo in regem
 72 Danorum fuit electus, prout in litteris suis patentibus sub suo sigillo et meliorum regni super hoc confectis continetur, debemus firmiter et inuolabiliter perpetuis temporibus obseruare. Insuper nos Waldemarum rex et G.
 75 comes supradicti promittimus bona fide, quod pro premissis omnibus firmiter, ut premittitur, obseruandis in parlamento generali proximo celebrando amplio-
 78 rem faciemus caucionem secundum meliorum regni consilium, prout eis uidebitur expedire. In cuius rei testimonium et euidenciam firmiorem sigilla nostra una cum sigillis uenerabilium patrum dominorum Nicolai Burglanensis, Petri Ottoniensis, Iohannis Ripensis et Tukonis Wibergensis episcoporum, Swenonis electi Arusiensis confirmati, Laurencii Jønssun quondam dapiferi, Alberti Albrictsun, Lodouici Albrictsun, Nicolai Brock senioris, Nicolai Scaning, marskalci Erics, Abel, Waldemari, Augonis Yuersun, Pauli
 84 Pethersun, Iacobi Grubbe, Iacobi Rostath, Pauli Magnussun, Petri Pethersun, Nicolai Brock iunioris, Augonis Eskilsun, Laurencii Lafrinssun, Ebonis Galt, Petri Rusticus, Thorkilli Ebbysun, Petri Grubbe, Strangonis Esgesun,
 87 Petri Wæther, Petri Gødhesun et Iacobi Niclesun presentibus litteris sunt appensa. Actum et datum loco, anno et die supradictis.

b (Jyske krønike):

Skokloster
47. 4°
130r

Postquam plus quam per annum moram contraxisset in Sialendia, uenit iterum in Iuciam ad predictam ciuitatem Wibergensem, sabbato proximo
 3 ante festum sanctorum Primi et Feliciani conuenientibus ibidem melioribus regni tractantibus(que) de negociis regni. Tractabatur igitur ibidem inter cetera de statutis seruandis per Waldemarum, si eorum esse rex et dominus
 6 uoluisset. Ibi igitur statutum fuit.

(a 1)

(1.) quod persone ecclesiastice iuribus, iurisdictionibus et libertatibus bonorum suorum ac familie sue libere gaudere deberent.

66 dei gracia] *i marg. Aa.* 74 G = Gherardus. 80 Petri] *derefter overstr. toto Aa.* 87 Petri (2)] *derefter overstr. Gub Aa; jf. flg.*

1 contraxisset] *hermed ender håndskriftets (halvkursive) hovedhånd, fortsættelsen er skrevet med en, formodentlig samtidig, kursivhånd.* 4 tractantibus(que)] *trac-*

(a 2)

9 (2.) Item quod decime ecclesiarum a rege non peterentur, nisi urgens
necessitas incubisset. Et ad hoc consensus episcoporum et meliorum regni
adhiberetur. Et tunc prelati et ecclesie sufficiens fieret cautio pro eisdem.

(a 3)

12 (3.) Item quod clerici et persone ecclesiastice ad placitum seculare uel
coram iudice seculari non citarentur, nec talliarentur, nec contra eos littere
regie impetrarentur seu darentur quacunque de causa, sed foro ecclesie
15 contra eos agere tenerentur.

(a 4)

(4.) Item quod nullus extraneus et ignote li(n)gue uel imperfecte etatis
130v ad|| aliquam ecclesiam (presentaretur, et rex aliquem clericum ad nullam
18 ecclesiam) presentaret, nisi sibi merum ius in dicta ecclesia competeret ab
antiquo.

(a 6)

(5.) Item quod a sacerdotibus ruralibus de terris uni curie adiacentibus
21 nullum seruicium regium exigeretur.

(a 7)

(6.) Item quod non grauarentur claustra per equos uel canes regis pas-
cendos.

(a 8)

24 (7.) Item quod terra Borendholm cum aliis bonis archiepiscopalibus ad
ecclesiam Lundensem redirent. Et quantum in eo fuit, rex eciam ad hoc fide-
liter laboraret.

(a 14)

27 (8.) Item quod pro morte Eriki regis incausatis, qui eius morti presencia-
liter facto uel opere non interfuerunt, et qui non fuerunt legitime conuicti,
ceterisque expulsis et eorum heredibus ac quibuscunque aliis bonis suis minus
30 iuste priuatis bona sua, ubi inuenta fuerint, restituerentur.

(a 16.)

(9.) Item quod burgenses et mercatores libere uterentur suis mercimoniis
absque grauaminibus et uariis theoloneis imponendis. Et absque quacunque
33 (q)uota mercimoniorum suorum ducerent, quocunque uellent.

tantibus *Ab.* 16 li(n)gue] ligue *Ab.* 17-18 (presentaretur .. ecclesiam)] *mgf. Ab. jf.*
Aa. 33 (q)uota] uota *el. nota Ab; jf. Aa.*

Helsingborg.

1340. 28. juni.

24

Kong Magnus af Sverrig, Norge og Skåne stadfæster privilegierne for gejstligheden, adelen, borgerskabet og øvrige indbyggere i Skåne.

A: tabt, registreret i Lunde kap. reg. B 3 (1425), RA, trykt Ældre Arkivreg. V 133. – Aa: Sv. RA. Registrum ecclesiae Lundensis (Lundebogen) litra B p. 28 m. overskr.: *Priiuelegia data Scaniae inhabitantibus per dominum Magnum regem Swecie et Norwegie et dominum Scanie* og med tilføjelse: *Hec littera sub eadem forma est eciam in littera E [= Ba] og De hac littera est unum publicum instrumentum in scrinio Z [= Aa1]*. – B: tabt, registreret i Lunde kap. reg. D 3 (1425), trykt Ældre Arkivreg. V 137, og i Lundebogen, jf. ovf. under Aa. – Ba: Lundebogen litra E p. 60 m. overskr.: *Priiuelegia regis Magni data clero et incolis Scanie*, hvorefter flg. beg. af brevet m. tilføjelse: *Hec littera sub eadem forma habetur in littera B et est ibi sexta [= Aa]*. – Aa1 (eller Ab1): Notar-vidisse, tabt, registreret i Lunde kap. reg. Z 6 (1425), trykt Ældre Arkivreg. V 172, og i Lundebogen, jf. ovf. under Aa. – Efter Aa findes brevet i det skånske lovskr. Stockh.Kgl.Bibl. B 79 f. 178v (slutn. af 15. årh.) og hs. m. Eriks sjæll. lov Arnamagn.Inst. AM. 28,4⁰ f. 173r (c. 1500, hs. tilhørte ærkebispestolen) samt Lunds LA. Oluf Baggers kopibog.

En dansk oversættelse findes i Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3126,4⁰ f. 169r (1546, skånsk lovskr.). Da teksten utvivlsomt er eftermiddelalderlig, falder den uden for rammen af denne udgave.

Tryk: Huitfeldt III 437, fol. udg. 476 (i oversættelse), herefter Suhm XIII 13; Torfæus, Hist. Norv. IV 464; Bring, Monum. Scaniae I 101; Dipl. Svecanum IV 724; Aarsberetn. fra Geheimearch. V 45 (efter Dipl. Svec.); Sverges Traktater II 18, jf. I 535. Dipl.Dan. og DRB. 3. rk. I nr. 50. – Reg.Dan. nr. 2196*; Rep. 1. rk. nr. 1880.

Lunde-
bogen

28
3
6
9
p. 29
12

Uniuersis presentes litteras uisuris seu audituris Magnus, dei gracia Swecie, Noruegie Scanieque rex, salutem in omnium saluatore. Decori regio congruit suos in pace confouere subiectos et eos potissime graciis, fauoribus et priiuelegiis pocioribus insignire, qui gratuitis obsequiis et obsequiosis serui-
ciis fideliores crebrius sunt reperti. Idcirco deuotorum nostrorum, uenerabilis
6 in Christo patris domini Petri Lundensis archiepiscopi, Swecie primatis, capituli sui Lundensis, militum, armigerorum, monasteriorum, ciuitatensium ceterorumque incolarum terre nostre Scanie, clericorum et laicorum, qui in
9 exsequendis nostris mandatis nobis et uoluntate et actione placuerunt, sincera plurimum exigente fidelitate, eis in signum priiuelegii specialis amoris, quam-
quam a predeces||soribus nostris regibus Dacie priiuelegiati noscuntur, art-
12 culos infrascriptos dignum duximus confirmandos:

15 (1.) Primo quod dominus archiepiscopus, qui nunc est, uel qui pro tempore fuerit, sua ecclesia et capitulum, milites, monasteria, ciuitatenses et uillani forenses ceterique alii incole terre Scanie, clerici et laici quicumque,

1 seu] uel Ba. 2–3 congruit] conuenit Ba; hermed ender Ba, se indledn. 17 [gaudere ..

omnibus libertatibus, graciis, iuribus, legibus et consuetudinibus approbatis, quibus umquam liberius et utilius fruebantur, (gaudere debeant libere), prout
 18 Kalmarnie per nostras litteras est expressum.

(2.) Item quod familie dominorum archiepiscopi, capituli Lundensis ecclesie et beneficiatorum in eadem, monasteriorum, militum et armigerorum
 21 per uectigalia minime grauabuntur, nisi ad hoc ipsorum habeatur beniuolencia specialis.

(3.) Item quod quilibet rector ecclesiarum parrochialium terre Scanie
 24 unum fundum principaliorem, quem ecclesia a sui fundacione habuerat, liberum et exemptum teneat ab inne, stuth et omnibus iuribus regalibus cum sua familia quotidiana et commensali in eodem fundo commorante.

(4.) Item quod milites et armigeri excessus trium marcharum in placitis et extra emergentes de propriis familiis libere subleuabunt, nisi excessus huiusmodi personaliter commiserint uel per suos committi mandauerint, uel
 30 eciam, si litteras nostras supersederint contumaces. In hiis uero placita nostra iusticiaria sint exempta, iure priuilegiatorum a nostris predecessoribus uel nobis racionabiliter obtento semper saluo, si uero aliquis incausatus fuerit,
 33 quod huiusmodi excessus personaliter commiserat uel de suo mandato processerant, suam innocenciam terre Scanie legibus expurgabit.

(5.) Item familie dominorum archiepiscopi, capituli Lundensis (ecclesie)
 36 et beneficiatorum in eadem seculare iudicium nullatenus, nisi super terris hereditariis, uisitabunt, sed tantum iudicium ecclesiasticum, nostrum nichilominus placitum adibunt iusticiarium, quod duo canonici Lundenses sequi
 39 debebunt, ut consuetum est, et excessus omnes de ipsis familiis ibidem emergentes sui domini penitus subleuabunt.

(6.) Item quod nullus capi uel a terra Scanie expelli debebit, nisi prius
 42 legitime conuictus fuerit aut in iudicio sponte confessus uel in manifesto facinore deprehensus.

(7.) Item decime ecclesiarum non petantur uel leuentur nostro nomine uel
 45 nostrorum, sed libere uendantur, ut carius possint, ad utilitatem earundem, nisi nos urgens et notabilis necessitas ad hoc arctet, nec ipsas eciam tunc reci-

libere] *mgl. Aa; jf. ovf. håndstn. 1326 7/6 kap. 1. Kap. 2] i marg. er m. hd. fra 16. årh. tilf.:* Familia capitali non querat forum seculare *Aa. 35 (ecclesie)] mgl. Aa; jf. l. 20.*

piemus aut recipi faciemus, nisi sufficienti caucione pro eis prestita. Decime
48 prius recepte integraliter fuerint persolute.

⟨8.⟩ Item prefectus noster aut sui seu alii quicumque non hospitentur apud
aliquos indiscrete.

51 ⟨9.⟩ Item quod nulli indigene terre Scanie extra terram eandem pro quam-
cumque causa citabuntur, sed ad sua placita debita et consueta.

⟨10.⟩ Item quod milites et armigeri extra terram Scanie nisi in nostris
54 sumptibus et expensis, sufficienti eis pro sui capcione et rebus perdendis per
nos prestita caucione, nullatenus edicentur.

⟨11.⟩ Item super bonis domino Cristofero quondam regi Dacie irrationa-
57 biliter, ut dicitur, estimatis nominabimus duodecim homines terre Scanie
pociores, ut ipsi id, quod iustum est, super eisdem bonis suo decernant iura-
mento.

60 Nos insuper Kanutus Iohannis, Laurentius Ulphonis, Nicolaus Aberni,
Gislo Elene, Gøstaius T(un)onis, Kanutus Folkonis, Karolus Nesconongi,
Ulpho Aberni, Petrus Iohannis, Ulpho Gudmari, Karolus Tuchonis et Gø-
63 stauus Nicolai, milites et consiliarii domini nostri regis supradicti, pro hiis
omnibus singulis supradictis firmiter et inuiolabiliter obseruandis una cum
ipso domino nostro rege in solidum promittimus bona fide. Nos igitur Magnus
66 rex predictus in premissorum omnium testimonium et cautelam firmiorem
nostrum et Blanche consortis nostre dilectissime necnon uenerabilium patrum
dominorum fratris Petri Upsalensis archiepiscopi, Styrberni Strenginensis
69 episcopi ac consiliariorum nostrorum predictorum sigilla presentibus duximus
apponenda. Datum Hælsinburgh in presencia nostra anno domini m^o ccc^o
quadragesimo in uigilia beatorum Petri et Pauli apostolorum.

Roskilde.

1341. 6. januar.

25

*Kong Valdemar 4. Atterdag lover ikke at bære nag til sin faders fjender
og at overholde kirkens, adelens, købmændenes og bøndernes rettigheder og
friheder.*

61 T(un)onis] Timmonis Aa. 70 Hælsingburgh] foran ordet slettet Hælsing Aa.

Text I. – Latinsk text.

A: tabt. – *Aa:* Kgl.Bibl. E don. var. 1 fol. Bartholin bd. F f. 802r (gml. paginering 107) »ex archivo capituli Roskildenses originale litteræ« m. overskr.: *Littera Waldemari regis de sopitis rancoribus et ira inter se et Danos.* – *Ab:* Arnamagn.Inst. AM. 21,4⁰ f. 171r (2. halvd. af 15. årh., lovhs. m. de sjæll. love).

Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. II 16 (efter *Ab*); Dipl.Dan. og DRB. 3. rk. I nr. 132. – Reg.Dan. nr. 2203*; Rep. 1. rk. nr. 1902.

Af brevet findes 3 middelalderlige oversættelser, trykt som Text II–IV, deraf slutter Text II sig nærmest til *Ab*, og Text IV til *Aa*.

E don. var.
1, 2° F
107 r
107 v

Omnibus presens scriptum cernentibus Waldemarus, dei gratia Danorum Sclauorumque rex, salutem|| in domino sempiternam. Notum facimus uniuer-
3 sis, presentibus et futuris, firmiter promittere et ad infrascripta omnia et singula presentibus litteris nos inuiolabiliter obseruare.

(1.) In primis, quod omnem iram, rancorem et inimicitias, quas quacun-
6 que ex causa ad Dacos quoscunque clericos seu laycos ex parte patris nostri domini Cristofori, quondam regis Danorum, bone memorie, fratrum nostro-
9 rum seu amicorum nostrorum quorumcunque hucusque habueramus uel habere possemus, ex toto corde et animo ipsis indulsimus et presentibus in-
dulgemus, firmiter promittentes, quod ipsas scilicet iram, rancorem et inimi-
citas nullatenus ad animum quomodolibet in perpetuum reuocemus.

(2.) Item quod episcopi, prelati ac ecclesiastice persone, milites et mili-
12 tares, mercatores, bundones et rustici, cuiuscunque conditionis aut status exi-
stant, iurisdictionibus, iuribus, u(t)ili(tatibus) ac libertatibus suis quoad sub-
15 ditos suos, bona sua et familiam suam ubilibet gaudere debeant, prout libe-
rius consueuerunt habere ex antiquo, libertates, gratias et priuilegia, ipsi a
patre nostro, progenitoribus et antecessoribus nostris graciose indultas et in-
18 dulta, ratificantes et presentibus litteris irrefragabiliter confirmantes, approba-
mus.

In cuius rei testimonium sigillum nostrum una cum sigillis uenerabi-
21 lium in Christo patrum dominorum Swenonis, dei gratia Arusiensis, et fra-
tris Iohannis Roskildensis, episcoporum, dominorum Offonis Niclæssen, Petri
Wændælbo, Heynonis Skarpenbyergh, Iohannis de Plæssæ, et Frederici de
24 Lokgin, nostri marskalci, militum, Hassonis de Wedlæ, Erici Niclæssen, Ing-

1 scriptum cernentibus] etc. *Ab.* – Waldemarus] Woldemarus *Ab.* 2 Sclauorumque] Slauiorumque *Ab.* 6 seu] uel *Ae.* 12 milites et] *mgl. Aa.* 14 iurisdictionibus] iurisdictionibus *Aa.* – u(t)ili(tatibus)] ubilibet *Aa*; uidelicet *Ab.* 16 consueuerunt] consueuerant *Ab.* 17 nostris] *mgl. Ab.* 18 et] *mgl. Ab.* 21 dominorum] *mgl. Ab.* 22 Niclæssen] Nicolai *Ab.* 23 Wændælbo] Wendelbo *Ab.* – Heynonis] Reymonis *Ab.* – Plæssæ] Plesse *Ab.* 24

wari Wtssen, Pauli Gloop, et Esgeri Ebbæssen et Strangonis Ebbæssen fratrum, Petri Laurensen et Iohannis Laurensen fratrum, Iohannis Kaas, 27 Petri Munk senioris, Sweningi Yuerssen, et Palnonis Niclæssen et Petri Niclæssen fratrum presentibus est appensum. Datum Roskildis anno domini millesimo trescentesimo quadragésimo primo die epyphanie domini.

Text II. – Dansk oversættelse A. 14. årh.?

A: tabt. – *Aa:* tabt. – *Aa1:* Lund Univ.Bibl. Medeltidshs. 23 f. 86v (1. halv. af 15. årh., skrevet af Jacobus Olai). – *Aa2:* Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 46 f. 89v (2. halv. af 15. årh.). – *Aa3:* Arnamagn.Inst. AM. 26,8^o f. 11r (1492, skrevet af provst i Roskilde Johannes Clausen). – *Aa4:* Kgl.Bibl. Thott 1989,4^o f. 211r (c. 1500). – *Ab:* Arnamagn.Inst. AM. 24,8^o f. 43r (1472). – *Ac:* tabt. – *Ac1:* Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3132, 4° f. 145r (1484, skrevet af Niels Mikkelsen Jyde). – *Ac2:* Arnamagn.Inst. AM. 3,4^o f. 58r (c. 1500). – *Ac3:* Smst. AM. 22,4^o f. 68v (2. halv. af 15. årh.). – *Ac4:* Stockh.Kgl. Bibl. C 54 f. 264r (c. 1465, skrevet for kannik i Roskilde Jacobus Petri). – *Ac5:* Arnamagn.Inst. AM. 23,4^o f. 128v (c. 1500). Med undtagelse af *Ac2*, som er et jysk lovhåndskrift, er alle håndskrifter sjællandske lovhåndskrifter.

Tryk: Huitfeldt III 441, folioudg. 477 (efter en Aa-tekst); Suhm XIII 23 (efter Huitfeldt); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 16 (efter *Ac3*).

Lund 23
86 v

- Allæ mæn thættæ breff se allær høræ læses. helssæ wi Waldemar meth guts nathæ Danmarks. oc Wendæs koning. ewinnælikæ helsæ mæth guth.
- 3 Wi gøræ witærligt allæ næruændæ oc kommæ schullændæ at wi iættæ stathælikæ oc vsmittælikæ at holdæ mæth thessæ næruændæ breff. allæ thessæ æfftærscreffnæ articlæ.
- 6 (1.) Først at wi forlotæ oc forlatæ mæth thettæ breff. all thæn wrethæ. ilschæ. oc vwenscap. huelkæ wi hauæ hafft hær tell. allær mattæ hawæ foræ nokær sak, tel nokræ Danæ. lærthæ allær legh. pa wor kæræ fathærs weynæ.
- 9 fordom Danæ koning. Cristoffær. huæs siæl guth hauæ. woræ brøthærs. ællær

Lokgin] Lokgen *Ab.* – Hassonis] Assonis *Ab.* – Wedlæ] Wadhle *Ab.* – Niclæssen] Nicolai *Ab.* 24–25 Ingwari Wtssen] Nicolai Inguari *Ab.* 25 Gloop] Glopp *Ab.* – et (1)] *agl. Ab.* 26 Laurensen (1 og 2)] Laurencii *Ab.* – Iohannis] *agl. Ab.* 27 senioris] seruatoris *Ab.* 27–28 et (2) .. Niclæssen] *agl. Ab.*

1 thætte .. wi] *agl. Ac1–5.* – læses] etc. *Aa1–3;* etc. *tilf. Aa4.* – helssæ wi] etc. *Ab.* – helssæ] *agl. Aa3;* helsen *Ac1–3.* 3 kommæ schullændæ] *kommendes Ac1.2.4.5.* 4 oc .. holdæ] at holde vsmittelige *Ac1–5.* – vsmittælikæ] *welmyttelighe Ac4.* 6 thettæ] *wort tilf. Ab.* 7 huelkæ] *hwilket Ab Ac1–5.* 8 Danæ] *dænæ Ab Ac4.5.* – lærthæ] *lærd Ac3 o.fl.* – legh] *leghæ Ac1 o.fl.* – kæræ] *agl. Ab Ac1–5.* – fathærs] *fader Ac3.* – weynæ] *agl. Ac1–5.* 9 fordom .. Cristoffær] *her (agl. Ab) Cristoffers (Christoffer Ab Ac5) forthum dane (daghe Ac5) konungh Ac1–5 Ab. – Danæ] Danmarks Aa4.*

andræ huelkæ the helst woræ pa woræ weinæ. aff alt hiertæ oc hugh. oc
iættæ stathælikæ. at wi skulæ aldræ noghærlethes ewinnælikæ kallæ i gen tel
12 wor hugh thæn wrethæ. ilskæ. allær vwenskap.

(2.) Item at bescoppæ. prelater. kirkænæs personær. ridderæ. riddermænts
mæn. kœpmæn. bøndær. oc bokarlæ. e huat welkor allær skikkelssæ the æræ.
15 skulæ glæthæs huær stæth aff theres ræt. oc freth. weth theræ vnderdanæ.
theres gots. oc theres hion. som the woræ wanæ at hauæ frileghst aff for-
domæ timæ. oc wi stathfæstæ oc gildæ gøræ mæth thessæ næruærendæ breff.
18 vbrøtælikæ at holdæ. allæ the frihet. nathær. oc fordælæ som thøm æræ
nathælikæ vntæ aff wor fathær. forældræ oc forfæthræ.

Tel huæs witnæsbyrth wort inseilæ ær henghd foræ thettæ breff. mæth
21 hethærlikæ fæthræs mæth guth inseilæ. som æræ. Suen mæth guts nathæ aff
87 r Arus. oc|| brothær (Iens) aff Roskildæ bescopæ. oc herræ. Offæ Nielsson.
Pæthær Wendelbo. (H)ey(næ) Scharpenbergh. Iens aff Plæsse. oc Fredæ-
24 rik af (Lu)ggen wor marsk, som riddæræ æræ. Assæ aff Wæthlæ. Erik
Nielsson. Inguor (Wt)sson. Paauel Glop. Æsgæ Æbbæssøn oc Strange Æb-
bæssøn brøthræ. Peter Laurensøn oc (Iens) Laurensøn brøthre. Iens (Ka)as,
27 Peter Munk. Swening (Iwer)sson oc Palnæ Nielsson (oc Peter Nielsson)
brødræ aff wapn. Giuet i Roskilde. aar æfftær guts byrth m ccc. xl pa thæt
førstæ. the heliæ thre koninge dagh.

– woræ brøthræs] vor broders *Aa3 Ac2*. 10 woræ] *mgl. Aa3*; wære kwnne *Ac5*. – hiertæ] iarthe *Ac2*. 11 skulæ] at wi *tilf. Aa3*. – noghærlethes] nogherlunde *Ac5*. – ewinnælikæ] *mgl. Ac1.2*; euingelige *Aa3*. 11–12 tel . . wrethæ] then wredhe til wor hwgh *Ac5*. 11 tel] *mgl. Aa4*. 12 thæn wrethæ] eller them fredhe *Ac4*. 13 ridderæ] oc *tilf. Aa3*. 14 oc] *mgl. Ac4.5*. 15 stæth] stath *Ac1–5*. – freth] frihet *Ac1–4*. 16 frileghst] friligt *Ac3*. 18 vbrøtælikæ] vbyrdelige *Ac1 o.fl.* – at holdæ] *mgl. Ac1–5*. 19 nathælikæ] nøtthelige *Ac4*. 20 henghd foræ] forehægnd *Ac1–3*. 21 guth] Cristo *Ac1–5*. – inseilæ] *mgl. Ac2*. 22 oc (1)] *mgl. Ac3*. – (Iens)] *mgl. i alle hss.* – Roskildæ] Posk. *Ac5*. – herræ] herrær *Ac3 o.fl.* 23 (H)ey(næ)] Reymer (Reynær *Aa3*; Remær *Ac3*) *Aa1 etc.* 24 (Lu)ggen] Vtgen *Ac1.2*; Wigen *Ac4.5*; Vggen *Aa1 etc.* – marsk] marskalk *Ac1–5*. – riddæræ æræ] ere riddere *Ab Ac1–5*. – Assæ] Osse *Ac3 o.fl.* – Wæthlæ] Wedele (Wedle *o.l.*) *Ac3 o.fl.* 25 Inguor (Wt)sson] Niels Inguorsson *samlige hss.* – Æbbæssøn] Esgesson *Ac4.5*. 25–26 oc . . brøthræ] *mgl. Aa1–5*. 26 brøthræ (1)] *mgl. Ac4.5*. – oc] *mgl. Ac5*. 26 Laurensøn (1)] Lauesøn *Aa1.2*. – (Iens)] Laurens *samlige hss.* – Laurensøn (2)] *mgl. Ab Ac3–5*. 26–27 Iens . . (Iwer)sson] Swening Nielsson, Iens Las, Peter Munk *Aa2–4*. 26 Iens (Ka)as] *mgl. Ac4.5*. – (Ka)as] Las (Laas) *samlige hss.* 27 (oc . . Nielsson)] *mgl. i samtlige hss.* 28 brødræ . . wapn] *mgl. Aa1–3*. – brødræ] *mgl. Aa4*. – aff wapn] *mgl. Ab Ac1.2.4.5*. – Giuet] Scrifueth *Aa2*. – Roskilde] Posk. *Ac5*. – aar] *mgl. Aa1.2*. – æffter . . byrth] etc. *Ac4.5*. – dagh] vdi the hellighe trefoldighedz naffn *tilf. Ac5 (tilkommet fra det flg. stykke, kong Olufs håndfæstn. 1376)*; amen *tilf. Ac3*.

Text III. Dansk oversættelse B. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3137,4^o f. 352r (slutn. af 15. årh., lovhs. m. samtlige landskabslove).

G. k. s.
3137, 4°
352r

Alle men, *thette* næruændes screfft see, helse wii, Waldemar, aff gutz nade Danmarks oc Wendes koning, ewindelige meth wor herre ok kungiore for alle næruændes oc komendes oss stadelighe tilstæthe oc alle stikke, som her effter scriffues, meth thenne neruændende screfft vbrødelighe atholde:

(1.) Først at wii haffue aff all hw oc hierte forladhet oc meth thenne nw oc forladhe all wredhe oc ildwillie oc vwenscap, som wii hertiill haffue hafft æller haffue kunne, her effter for nogher honde sagh till nogre danske mæn, clerke æller legmæn pa wor fathers weygne Cristofers, koning wor i Danmark, hwes siell guth nadhe, ællers pa wore brøthres weigne æller nogre wore wengers oc iætte fulkommelige, at wii wele engelunde till hw drawe i nogre mode til ewig tid for^{de} wrede, ildwelie oc vwenscap.||

(2.) Item at biscoppe, prelater oc kirkens personer, riddere oc ridder nodhe, kiøpmen, bønder oc landbo, e hwat honde stat æller skikkelse the ære aff, the sculle nydhe theres andelighe sagher, ræt oc frihet pa theres vnderdanes weigne, theres gotzes oc there thieneres alle stædhe, swosom the them aff areldom wanne ære at nydhe, oc statfæste wii meth thenne screfft vbrydelighe alle fryhedhe, nadher oc præuilegia, som them aff wor forældre oc forfæthre giffne oc vnte ære.

In cuius rei testimonium etc.

Text IV. Dansk oversættelse C. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM. 28,4^o f. 189v (2. halv. af 15. årh., lovhs. m. Eriks sjæll. lov).

AM. 28. 4°
189v

(A)llæ men, som thethhæ nerwerrindis breff see æller høræ, iegh Valdhemar, meth gwdz nadhæ Danmarkx ok Vendis konnigh,|| ewindeligh meth gwdh. Wy kwngiøræ alle men, nerwerindis ok kommeskuldendis, thet wy stadelighæ lofwæ meth these ware nerwerindis breff os at welæ ok skullæ wbrwdelighæ holdhæ allæ thessæ ywer screfnæ article oc synderlighe hwert veth segh:

(1.) Først ath wii af ware ganzæ howff oc hierthæ hafwæ forladhet ok til gyfwet meth these nerwerindis vore breff, swo som wy en nw forladhæ

15 oc] derefter overstr. al (jf. ndf.) Aa.
7 howff] w er tilf. o. lin. Aa. – oc] o. lin. Aa.

9 ok til gifwæ, all wredhæ, awindh oc awindhskap, som wy her til hafve haft
 eller en modhe hafve for noget handhe sagh skild til daneskæ men, hwo the
 ære, klerkæ eller legmen, vppa wor faders vegnæ, her Cristoffer, fordom dan-
 12 skæ konnigh, hwes siel gvdh hafwæ, eller paa wor brodhers wegnæ eller paa
 noghre andræ voræ venners vegnæ, e hwo the helst ære. Ogh lofwæ wy sta-
 delighæ, ath wy aldrygh willæ noget tiid then wredhæ, awynd eller ilwillyæ,
 15 som foræ screfweth staar, noget ledis til wor hwff ighen kallæ eller paa ieffwæ.

(2.) Item byscoper, prelate oc alle kirkenæ personer, frybornæ mend, kiøb-
 stedhæ men, købmen, bønnen ok vordhinæ, ee hwat af stat eller hwat acth
 18 the ære, skullæ alt af tinghet nydhæ theres reth owerbodik ok fryhiedh ower
 theris voredhæ, swo och ofwer theres goos ok tiener, som tii noget tiid aldher
 190v fresth vare vonnæ ath hafwæ oc|| nydhæ aff ærildhæ, ok statfestæ wy meth
 21 these woræ vpæ breff ok fwlbirdhæ ok wbridelige feste oc holdæ al frihied,
 nadhæ ok prewilegia, som daneskæ mend gifwæ oc nadhelighæ wnthæ ære af
 war fedher oc wore foreldher oc forfadher.

24 Til tingz wynnes biirdh ær wort ingzelæ henghendes nethen for thette breff
 meth hiederlighæ fadher ok welbiirdughæ mentz ingzilæ, so som ære Swentz
 i Arws oc brodher Iens i Roskilde, meth gwsz nadhæ byscopæ, OffæNiclessøn,
 27 Per Wendeboes, Hennæ Skarpenbierk, Iens de Plessæ, Fredrigh Lockgin, wor
 marskalk, riddere, Hasse af Vedelæ, Erigh Nielsøn, Ingwor (Wt)søn, Powel
 Glob ok Esge Æbbesøn, Stranghæ Æbbesøn, brodhre, Per Laurensøn ok Iens
 30 Laurensøn, Iens Kaas, Per Monck then eldhere, Swen(ing) Iwersøn, Palnæ
 Nielsøn ok Per Nielsøn, brodhre. Giffweth innen Roskildhæ aar efther gwtz
 byrd m° ccc°xl die epyphanie domini.

Roskilde.

1341. 22. februar.

26

*Kong Valdemar 4. Atterdag forbyder voldgæsteri hos og overgreb mod
 gejstlige personer og gejstligt gods på Sjælland.*

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. E don. var. 1,2⁰: Bartholins collectanea bd. F f. 799v (gml. paginering 102) »Ex archiuo capituli Roskildensis, originales litteræ« m. overskr.: *Inhibitio Waldemari regis, ne quis laicus in curiis canonicorum hospitetur.*

Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. V 47; Dipl.Dan. og DRB. 3. rk. I nr. 145. – Reg. Dan. nr. *1777; Rep. 1. rk. nr. 1910.

18 alt] o. lin. Aa. 19 tii] rett. fra tiid; jf. næstflg. ord Aa. 25 Swentz] Sawentz Aa. 28 (Wt)søn] Olofsøn Aa. 30 Swen(ing)] Swen Aa.

E don. var.
I, 2° F
799 v

Omnibus presens scriptum cernentibus Waldemarus, dei gratia Danorum Sclavorumque rex, eternam in domino Ihesu Christo salutem. Conquesti
 3 sunt nobis abbates, capitula ceterique clerici, dei ministri in terra Syel-
 landie, quod quidam, qui gaudent, cum male fecerint, et exultant in rebus
 pessimis, dei timore postposito, apud ipsos hospitantur, bona ipsorum rapiunt
 6 ac eis plurimas uiolentias tam in rebus quam personis inferunt, siluas ipsorum
 succidunt, in aquis ipsorum piscantur, decimas suas detinent, agros suos et
 prata occupant nec eos permittunt priuilegio ecclesie gaudere, petebantque a
 9 nobis sibi super hiis remedium adhiberi. Quare inhibemus firmiter sub op-
 tentu gratie nostre, ne quis, cuiuscunque conditionis aut status existat, pre-
 12 missa uel aliquod premissorum in preiudicium ecclesie|astice libertatis attemp-
 tare presumat. Inhibemus insuper districte, ne quis in curiis canonicorum
 Syellandie hospitetur sine ipsorum libera uoluntate et consensu. Ceterum uni-
 uersos scire uolumus, quod nos huiusmodi maleficia, si, quod absit, perpe-
 15 trata fuerint, uiriliter uindicabimus, nec inulta dimitemus; et nostrum cons-
 sensum liberum adhibemus, quod huiusmodi sceleratores ad satisfaciendum
 de perpetratis per censuram ecclesiasticam compellantur. In cuius rei testi-
 18 monium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum Roskildis anno
 domini millesimo ccc xl primo die beati Petri ad cathedram.

Roskilde.

1341. 30. sept.

27

Valdemar 4. Atterdag forbyder sin kansler og sine vicekanslere at stævne gejstlige for verdslige domstole ved kongebreve.

A: RA. Antvorskov kloster. Perg. 14,5×14,5 (plica 2). Sigillatorisk forbundet med 1341 11. nov. og 1403 1. marts. Seglsnit. På bagsiden: *Priuilegium Waldemari regis Dacie inhibens cancellario suo super nos dare scripta stando foro seculari et data cassat.* Aa: Vidisse 1441 9. juli af kong Christoffer, tabt. – Aar: Arnamagn.Inst. AM. 361 fol. (Resens atlas).

Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. V 47; Dipl.Dan. og DRB. 3. rk. I nr. 198. – Reg.Dan. nr. *1798; Rep. 1. rk. nr. 1943.

Waldemarus, dei gracia rex Dacie, dilectis nostris . . . cancellario et uicecan-
 cellariis nostra sigilla seruantibus, magnum secretum et legale, graciam
 3 cum salute. Iurisdictiones ecclesiastica et mundana sunt distincte, et quelibet
 illarum suum proprium habet forum, ita quod clericus laycum in foro
 ecclesiastico et laycus clericum in foro mundano de iure non possunt conue-
 6 nire. Intelleximus igitur, quod per rescripta nostra religiosos uiros frat(e)s

6 frat(e)s] fratris A. 8 seculare] secularem A.

sancti Iohannis Ierosolomitani domus hospitalis, qui de foro sunt ecclesie, ad forum trahitis seculare; quod quia indecens est et iniquum, uobis
 9 strictius inhibemus, ne talia rescripta cuiquam dare de cetero presumatis, sicut maiestatem nostram diligitis inoffensam. Nolumus enim per nos, multo
 12 minus per uos in regno nostro quaslibet parere nouitates; et talia rescripta, data de presenti uel danda per uos, quod non credimus, infuturum in uerecundiam uestram, presentibus literis cassamus, irritamus et uires uolumus non
 15 presbiteri nostro sub secreto.

Nyborg.

1354. Omkr. 1. juli.

28

Kong Valdemar 4. Atterdag udsteder med samtykke af rigets bedste mænd en forordning paa danehoffet i Nyborg.

Text I. – Latinsk text.

A: tabt. – *Aa:* Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 83r (c. 1465, skrevet for kannik i Roskilde Jacobus Petri). – *B:* tabt. – *Ba:* tabt. – *Ba1:* Arnamagn.Inst. AM. 12,8⁰ p. 224 (slutn. af 15. årh.). – *Ba2:* Smst. AM. 16,8⁰ f. 218r (slutn. af 15. årh.; samme hd. som flg.). – *Ba3:* Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3136,4⁰ f. 215v (slutn. af 15. årh.; samme hd. som foreg. og flg.). – *Ba4:* Smst. Gl.kgl.saml. 3135,4⁰ f. 211v (slutn. af 15. årh.; samme hd. som foreg.). – *Ba5:* Brandis udg. af Jyske lov 1504 f. CC r. – *Bb:* tabt. – *Bb1:* Arnamagn. Inst. AM. 23,4⁰ f. 61r (slutn. af 15. årh.). – *Bb2:* Stockh.Kgl.Bibl. B 79 f. 200r (slutn. af 15. årh.). – *C:* tabt. – *Ca:* Optaget i originalen til Sjællandske aarvog, tabt. – *Ca1:* Stockh.Kgl.Bibl. K 3. – *Ca1a:* Hs. Ag i det gamle Universitetsbibl., tabt. – *Ca1a1:* Upps. Univ.Bibl. Stephanius' Systema. – *Ca1a1a:* Afskr. i Hamburg Stadtbibl. – *Ca1a1b:* Afskr. af Langebek, tabt. Af håndskrifterne er *Aa* sjællandsk. *Ba*-gruppen er jysk, mens *Bb1* er sjællandsk og *Bb2* skånsk.

Tryk: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 (se ovf.); Ghemens udg. af Jyske lov 1508 (efter Brandis); Huitfeldt III 515, folioudg. 508 (dansk oversættelse efter et *Ca*-hs.), herefter Suhm XIII 295; Westphalen, Monumenta I 1398 (efter *Ca1a1a*) og IV 1771 (efter Ghemens udg. af Jyske lov); Ludewig, Reliquiæ manuscriptorum XII 195 (efter Brandis' udg. af Jyske lov); Script. rer. Dan. VI 527 (efter *Ca1a1b*); Aarsber. fra Geheimearch. V 48 (efter *Ba4* m. var. efter *Ba1* og *Scriptores*); Ellen Jørgensen, Valdemar Atterdag 33 (dansk oversættelse efter *Ca1*); samme, Annales Dan. 177 (efter *Ca1* m. var. efter *Ba4*). Dipl.Dan. og DRB. 3. rk. IV nr. 131. – Reg. Dan. nr. 2373*.

Forordningen må have foreligget i mindst tre originaludfærdigelser A, B og C. Forskellighederne er fortrinsvis stilistiske. Der er dog en enkelt realvariant, idet der i B § 6 fastsættes en frist på 10 uger i stedet for 6 for stævning fra herredsting til danehof, hvad der måske kan skyldes en afskriverfejl, men muligvis dog er en bevidst forskel, B-håndskrifterne er som nævnt fortrinvis jyske.

Datering: Ifølge forordningens ordlyd blev den vedtaget på et hof, der holdtes i ugen efter St. Hans. Da den samtidige Sjællandske årbog beretter, at hoffet sluttede

med publiceringen af forordningen (Annales Danici 178), må den være udfærdiget i dagene omkr. 1. juli.

Der findes en middelalderlig dansk oversættelse af forordningen, som slutter sig til den latinske A-tekst, se ndf. Text II, og en eftermiddelalderlig som slutter sig til B-teksten.

Stockh. C54
83r

Handfestning Valdemari ultimi.

In nomine domini amen. Nos Waldemar, dei gracia Danorum Sclauorumque rex, in parlamento generali dicto Danehoff, sub anno domini mccccl quarto octauis beati Iohannis baptiste in Nyborgh celebrato ex consilio et consensu ducis Slesuicensis, uenerabilium patrum, dominorum episcoporum, uidelicet Nicolai Ottoniensis, Petri Ripensis, Petri Wybergensis, Henrici Roskildensis, Pauli Arusiensis, Nicolai Lembek, dapiferi nostri, Palnonis Iensson, marscalci nostri, ceterorumque consiliariorum et hominum nostrorum pociorum regni, statuimus omnes articulos infrascriptos inuiolabiliter obseruandos:

(1.) Primo quod tota communitas regni Dacie legibus et libertatibus domini regis Waldemari et aliorum regum, predecessorum nostrorum, felicitis recordacionis, uti libere debeat et gaudere.

(2.) Item quod omnes bone consuetudines, quas habuerant ex antiquo, rate debeant esse atque firme.

(3.) Item pro nimio defectu populi regni Dacie et aliis quam pluribus defectibus et periculis ipsi regno incumbentibus omnia forefacta, uitam hominis

1 Overskr.] *mgl. Car*; Alia (*mgl. Ba3.4*) constitucio Voldemari regis patris Margarete, regine trium regnorum scilicet Dacie (Swecie *tilf. Ba5*) etc. (scilicet . . etc. *mgl. Ba3.4*) *Bar-5 Bb1.2*. 2 Waldemarus] Voldemarus *Ba2 o.fl. 2-3* Sclauorumque] Slauorumque *Bar Car*; Slauorum *Ba2-5*. 3 parlamento] placito *Bb1.2 Car*. - generali] Danorum *tilf. Bar-5 Bb1.2*. - dicto Danehoff] Danehoff dicto *Mss.* - domini] *derefter overstr. med (jf. det flg.), hvorefter hs. har* etc. *Aa*. 4 octauis] octaua *Mss.* - in] *mgl. Mss.* 5 ducis Slesuicensis] *mgl. Bar-5 Bb1.2*. - patrum] et *tilf. Bar-5 Bb1.2*. 6 Nicolai] *N Aa1*. - Petri (1)] *M Aa1*. - Petri (2)] *N Aa1*. 6-7 Henrici] *H Aa1*. 7 Roskildensis] et *tilf. Mss.* - Pauli] *M Aa1*. - Nicolai] *N Aa1* - Lembek] *Limbeck Ba2-5 Car*. - Palnonis] *Palmonis Car*. - 8 Iensson] *Ionssun Bb1.2 Car*. - marscalci] *marscalti Ba2-4*. - consiliariorum] *consiliatorum Ba2-5*. - et hominum] *mgl. Bar-5 Bb1.2*. - nostrorum] *nostrum Car*. 9 pociorum regni] *mgl. Mss.* - inuiolabiliter] *memoriabiliter Car*. 11 regni] *regis Aa1*; *regum Car*. - Dacie] *debeat tilf. Bar-5 Bb1.2*; *jf. ndf.* 12 regum] *Dacie (Dacie Ba4 o.fl.) tilf. Bar-5 Bb1.2*. - predecessorum] *precessorum Bb1*. 12-13 felicitis recordacionis] *mgl. Bar-5 Bb1.2*. 12-13 recordacionis] *memoriæ Car*. 13 debeat] *debeant Aa1*; *mgl. øvrige Mss.*; *jf. ovf.* 14 habuerant] *habuerat Bar-4 Bb1.2*. - ex] *ab Bar-5 Bb1.2*. 15 debeant esse] *esse debeant Bar-5 Bb1.2*. 16 nimio defectu] *nimia destructione Car*. - regni] *regis Aa1 Car*. - pluribus] *plurimis Bar-5 Bb1.2*. 16-17

18 et mutilacionem membrorum tangentia usque in hunc diem perpetrata, ex
 rogatu et consilio eorundem dominorum episcoporum et hominum nostrorum
 83v fauorabiliter|| indulgemus, ita tamen quod quicumque huiusmodi unicuique
 21 leso satisfaciat secundum exigenciam legis terre, in qua ipsum forefactum fuit
 perpetratum.

(4.) Item quicumque equos, boues, iumenta seu alias res iniuste ammiserat,
 24 ius suum coram nobis seu dapifero nostro uel iusticiario nostro aut aduocato
 nostro tunc presente legaliter prosequatur.

(5.) Item si aliquis domos suas uiolenter ablatas in fundo alterius illegaliter
 27 positas seu constructas inuenerit, eas legaliter arestet, ius suum secundum leges
 terre prosequendo. Si uero reus infra diem beati Martini proximum emendare
 non curauerit, bundoni et nobis satisfaciat secundum leges terre, et sic no-
 30 tandum est de excessibus quibuscunque non prius exceptis.

(6.) Item si aliquis alium super bonis siue terris uiolenter sibi ablatas in-
 causare uoluerit ipsa causa processu debito, uidelicet placito sui hæret siue sysel
 33 et terre, quod landsting dicitur, dapifero seu iusticiario placiti, seu coram
 nobis, si iusticiam ibi consequi non ualuerit, uentilari debeat et finiri causa
 supradicta. Quod si iusticiam nullatenus habere potuerit, extunc aduersarium
 36 suum placitis sui hæret et per sex septimanas ante premeoneat et ad generale

defectibus] destructionibus *rett. fra* destitutionibus *Car. 17 et] mgl. Ba2.4. – ipsi regno]*
 ipso regi *Car. – uitam] tam Ba1-5 Bb1.2. 18 et] quam (jf. foreg.) Ba2-5; uel Ba1*
Bb1.2. – usque] mgl. Mss. 20 quod quicumque] ut cuiquam Car. – huiusmodi uni-
cuique] mgl. Mss. 23 equos] equos Aa1. – ammiserat] amiserat Ba2 o.fl.; amiserit
Car. 24 nostro (2)] mgl. Ca. – aduocato] domino Car. 25 prosequatur] prosequetur
Car. 26 domos . . uiolenter] uiolenter domos suas Ba1. – ablatas] ablatas Ba3.4. –
alterius] uiolenter ablatas tilf. Aa1; jf. ovf. 26-27 illegaliter . . constructas] mgl. Aa1.
26-27 illegaliter positas] positas illegaliter Ba1-5 Bb1.2. 27 seu] mgl. Aa1 Ba1-5
Bb1.2. – arestet] arrestet Car. 28 prosequendo] legaliter prosequendo Ba1-5 Bb1.2;
prosequendo Car. 29 bundoni] bondoni Ba1 o.fl. – secundum] prout exigunt Ba1-5
Bb1.2. 30 est] mgl. Car. – de] mgl. Ba1; omnibus tilf. Ba2-5 Bb1.2. – non . . excep-
tis] mgl. Mss. 31 alium super] similiter alium de Car. – alium] aliquem Ba2-5. –
terris] terra Car. 32 ipsa causa] ipsam causam Aa1; incipiet causam Car. – processu
debito] debito processu Ba1-5 Bb1.2. – placito] placitis Aa1; in placito Car. – siue]
mgl. Mss. 33 landsting] landthing Ba4. – dicitur] coram tilf. Ba1-5 Bb1.2. – dapifero
. . placiti] coram dapifero placito (mgl. Ba5) nostro iusticiario Ba2-5 Bb1.2; coram
dapifero seu placiti nostri iusticiario Ba1; dapifero placiti et nostro iusticiario Car. –
coram] mgl. Mss. 34 ibi] prius Mss. – consequi . . ualuerit] non ualuerit consequi Bb1.2.
– uentilari] uentilare Aa1. 34-35 causa supradicta] mgl. Mss. 35 iusticiam nullatenus]
nullatenus iusticiam Ba2-5 Bb1.2 Car. – habere] optineri Ba2-5; optinere Ba1 Bb1.2
Car. – potuerit] poterit Ba4.5 Car. 36 placitis] in placito Ba1-5 Bb1.2; placiti Car.

parlamentum proximo celebrandum manifeste eum citet ubi dicta causa, deo fauente, fine debito terminetur.||

- 84r (7.) Item quod nullus, cuiuscunque condicionis existens, cum aliquo clerico seu layco sine uoluntate et consensu domestici hospitetur. Quod si aliquis fecerit, domesticus eum cum propria familia, si suffecerit, sin autem cum uicinis et nostro aduocato tunc presente seu nostro dapifero tanquam latronem et publicum raptorem persequi et impedire poterit, nullo sibi debito racione illius aduersando.
- 42
- 45 (8.) Item firmiter inhibemus et districte nequis, cuiuscunque condicionis exstiterit, se de bonis sacerdotum seu clericorum decedencium, nisi ueri heredes eorum, aliqualiter presumat intromittere nostre gracie sub obtentu.
- 48 (9.) Item parlamentum, quod dicitur Danehoff, semel in anno quolibet, uidelicet die beati Iohannis baptiste, Nyborgh secundum antiquam consuetudinem regni Dacie celebretur.
- 51 (10.) Item omnes dissenciones et inimicie inter quoscunque exorte ad quindenam ante dictum festum beati Iohannis usque ad festum beati Iacobi proxime uenturum sub mera securitate sub pena orbotemaal wlgariter nuncupata persistant.
- 54

– et (1)] *mgl. Mss.* – per sex] ad decem *Ba1-5 Bb1.2.* – per] *mgl. Cai.* – premoneat] *mgl., plads åben Bb2.* 37 parlamentum proximo] placitum proxime *Cai.* – celebrandum] celebrandi *Ba1.* – manifeste] *mgl. Ba1.* – eum] *mgl. Ba1-5 Bb1.2.* 37–38 deo fauente] fauente deo *Ba1-5 Bb1.2.* 38 fine] *mgl. Ba1-5 Bb1.2.* – debito terminetur] determinabitur *Cai.* – debito] debite *Ba1-5 Bb1.2.* 39 quod] *mgl. Ba1-5 Bb1.2.* 40 seu] uel *Cai.* – uoluntate . . domestici] domestici uoluntate *Ba1-5 Bb1.2.* 41 propria] sua *Ba1-5 Bb1.2.* – sin] sui *Ba5.* 42–43 latronem et] *mgl. Ba1-5 Bb1.2.* 43 persequi] prosequi *Ba1-5 Bb1.2.* 43–44 nullo . . illius] nulla debita cum racione petitioni eius *Cai.* 43 debito] delicto *Ba1-5 Bb1.2.* 45 Item . . inhibemus] Insuper mandamus firmiter *Ba1-5 Bb1.2.* – districte] discrete *Ba2-5.* 46 exstiterit] existat *Ba1-5;* existit *Bb1.2;* existet *Cai.* – se de] de se *Ba2-5 Bb1.2.* – se] *mgl. Cai.* – seu] et *Cai.* 47 eorum] *mgl. Ba1-5 Bb1.2.* – aliqualiter] aliquid *Cai.* – presumat intromittere] intromittere presumat *Ba1-5 Bb1.2.* – nostre . . sub] sub gratiæ nostræ contemptu *Cai.* 48 parlamentum] placitum *Cai;* nostrum *tilf. Ba1-5 Bb1.2.* – quod . . Danehoff] Dane hoff dictum (demum *Cai*) *Mss.* – quolibet] *mgl. Ba1-5 Bb1.2.* 50 celebretur] celebrabitur *Cai.* 51 Item] quod *tilf. Ba1-5 Bb1.2.* – dissenciones] discenciones *Ba1-5 Bb1.2.* – quoscunque] quocumque *Ba3.* – exorte] *mgl. Mss.* 52 beati] diui *Cai.* – Iohannis] baptiste *tilf. Ba1-5 Bb1.2.* – ad] in *Mss.* – Iacobi] apostoli *tilf. Ba1-5 Bb1.2.* 53 proxime uenturum] proximo futurum *Ba1-5 Bb1.2.* – sub (1)] in *Cai.* – securitate] in suspenso habeantur *tilf. Ba1-5 Bb1.2;* habeantur *tilf. Cai;* *jf. Aa1 ndf.* – sub (2) . . wlgariter] *mgl. Aa1.* 54 persistant] *mgl. Mss.;* *jf. ouf.* 55 Inhibemus . . nostre] Item

(11.) Inhibemus insuper sub obtentu gracie nostre, ne quis aduocatorum nostrorum seu officialium contra premissos articulos aliquid presumat attemptare. Quod si contrarium fecerit, nobis nolumus imputari, sed ipse aduocatus seu officialis supra propriis factis subiacebit proprio iuri puniendus.

Text II. – Dansk oversættelse.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM. 9,4⁰ f. 226v (skrevet 1470 for Herluf Nielsen Skave i Eskilstrup af skriveren Arnoldus Laurencii). – Ab: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 270v (c. 1465, skrevet for kannik i Roskilde Jacobus Petri). – Ac: Kgl.Bibl. Gl.kgl. saml. 3137,4⁰ f. 357v (c. 1500).

AM. 9, 4⁰
226 v

I gutz naffn amen. Wi Woldemar, meth gutz nathæ Danmarks och Wendes koningh, skicke allæ thezæ effter screffnæ articlæ at sculæ hollis vbyr-
3 thelighe, som pa fundnæ æræ pannæ almindelict danæhoff, som hullet wor
i Nyburgh aar effter gutz byrdh m^o ccc^o liiii^o ottendæ dagh effter sancti
Iohannis dagh baptiste aff hertughens rath oc samthycke aff Sleswigh oc aff
6 hetherlighe fæthers oc biscoppers, som wor N. i Othens, P. i Ribæ, Per i Wi-
227r burgh, H. i Roskild oc Powil i Aars, N. Lembek|| wor drotzeth, Palnæ Ien-
sen, wor marscalk, oc aff andræ woræ gothe mentz rath oc wort ratz rath oc
9 samthyckæ.

(1.) Først at alt menicheth i Danmarks righæ scal nythæ frilighæ oc haffue her koningh Woldemars logh oc friihethæ och andræ koningers, som woræ
12 forfethræ hawæ wæreth.

(2.) Item at allæ godæ sethwoner, som menichethen aff ærildom hafft hauer, the sculæ fastæ oc stathfestæ wære.

(3.) Item foræ then store ower wæthes folkes wanscelsæ i Danmarks righe oc andræ flere wonskelser oc wothe, som thet samme righe ær til commeth,

sub obtentu (contemptu Car) gracie nostre firmiter inhibemus Mss. 56 presumat] presumant Aa. 56–57 attemptare] attentare Car. 57 contrarium fecerit] aliquis attemptauerit (attentauerit Car) Mss. – nolumus] uolumus Aa. – sed] si Ba1–5. 58 seu officialis] mgl. Mss. – supra] super Mss. – subiacebit . . puniendus] stabit iuri (iure Ba5) suo Ba1–5 Bb1.2; iuri stabit Car.

1 Woldemar] Wollemar Ab. 3 pannæ] paa Ab; pa Ac; sål. alm. i det flg. – hullet] holdet Ac. – wor] i dane hoff tilf. Aab. 4 m^o ccc^o liiii^o] m^o ccc^o lxxiiii^o Aa; thusende tryhundredthe halff thrediesinstiwege ok paa thet fierdhe Ab; m ccc l oc pa thet fiærde Ac. 5 dagh] mgl. Ac. – Sleswigh] Slæswhigh Ab. – aff (3)] mgl. Ac. 6 biscoppers] biscops Ab. – Per] P Abc. 7 Powil] Pawel Ab; P Ac. 8 rath oc] mgl. Ab. 10 alt] all Abc. 11 Woldemars] Wollemars Ab. 12 hawæ wæreth] wæret haffue Abc. 13 ærildom] arildom Ac. 15 wæthes] skadhe tilf. Ac. – folkes] folkens Ac. 16 thet] mgl.

tha til giffæ wi oc forlatæ gunstelighe allæ mesgerninger, som røræ pannæ
 18 nogher mantz liffs fortabelsæ oc theres lemmers aff hugh, the som til thennæ
 dagh giorte och bedreffnæ æræ, oc thet gøræ wi aff for^{de} herrers oc biscop-
 pers oc woræ godæ mentz bøn oc rath, so tho ath hwer scal fult gøræ efter
 21 lantz logh, som mesgerningen ær omoth giorth, eller then, som scathen hauer
 fonghet.

⟨4.⟩ Item huilken som hauer vrætælighe mest eller om bareth hestæ, øxn
 24 eller fææ æller annen thing, han scal fulfølg hæ sin ræt foræ wos æller foræ
 wor drotzet eller i wor domeres eller fowethes nerwerelse.

⟨5.⟩ Item om nogher finner sine hws settæ eller bygdæ vloghlighe pa an-
 27 nen mantz grundh, the hws, som hanum æræ meth wældæ fran tagnæ, tha
 scal han them lowlighe besettæ eller rosteræ oc fulfølghe sin reth effter lantz
 logh. Skøther oc ickæ tha then, som skylligh ær sigh thær i at bethræ, innen
 227 v sanktæ Morthens dagh thær nest effter, tha scal han|| fulgøræ æller bethræ
 moth bonden och wos eftær lantz logh, oc saa ær thet ickæ aff andræ noghræ
 andræ mesgerninger.

⟨6.⟩ Item om nogher wel kære pan annen foræ sit gotz oc iorth, ther ha-
 33 num meth wældæ ær fran taghet, han scal sin sagh meth ræthens gang ful-
 følwæ pannæ hans herrets thing eller sysell oc lantz thing foræ wor drotzeth,
 36 prelater eller wor rettere, oc kan han ey før ræth faa, tha scal thet skiuthes
 foræ wos oc thær aff sies oc ændes, oc om han engelund kan reth faa, tha
 scal han wore sin wedersagheman at sex vgher til foren panne hans herrets
 39 thing oc steffnæ hanum obenbare til almindelict danæhoff, thet som ther nest
 hollis scal, oc ther scal then sagh meth ræth gang meth gutz hielpp endes.

⟨7.⟩ Item ath engen, e hwath hondæ skickelsæ han ær aff, scal gestæ
 42 nogher clerk eller leghman emoth hosbondens welæ oc samthycke, hwilket
 om nogher gør, tha ma hosbonden meth sit eghet falk eller tienere, om han
 thet formaa, eller meth sine naboo oc wor fogheth eller wor drotzeth nerue-
 45 rendes hanum hindre oc fulfølghe ligheruiis som een roffuere eller een oben-

Ac. - til commeth] tilkommæ *Ac.* 17 mesgerninger] mestgerninger *Aa.* 18 nogher] noghers *Ab.* 20 so tho] tho so *Aa.*; at *Ac.* 21 lantz logh] landzloghen *Ac.* - som (1)] then som *Ab.* - omoth] imodh *Ac.* 23 mest] møst *Ac.* - eller] *mgl. Abc.* 24 æller] *mgl. Ab.* - wos] os *Abc.* *sål. ogs. i det flg.* 28 fulfølghe] fulfolghe *Aa.* 28-29 lantz logh] thet *Abc.* 34-35 fulfølwæ] fulfølghe *Abc.* 35 foræ] *mgl. Ac.* - wor] wort *Ab.* 36 wor] *mgl. Ab.* 38 wore . . at] wether wære sin (wel tilf. o. lin.) sagheman weth *Aa.* 40 gutz . . endes] ændes meth gutz hielp *Ab.* 45 fulfølghe] 1 er tilf. o. lin. *Aa.* 46 raffns-

bare raffnsman, oc engin scal hanum ther fore meth ræth skell genwordigh wære.

- 48 (8.) Item forbiuthe wi horthelighe vnner wor nathes heffnd at enghin, e hwat hondæ skickelsæ han ær vthi, scal dyrwes til at beworæ sikh meth prestæmæntz gotz, the som aff gaa eller døø, vthen theres rettæ arffwinge.
- 51 (9.) Item scal dane hoff i Danmarks righe holles en tidh hwert aar om sanktæ Iohannes dagh baptiste i Nyburgh, som gammell sethwanæ wæreth hauer.
- 228r (10.) Item sculæ allæ vsemmiæ|| och v wenscapp bliffæ i qwerstethe oc goth frethe, hwem the pa røre, i fiorthen dawæ foræ sammæ sancti Iohannis dagh oc in til sancti Iacobs dagh thær nest commendes.
- 57 (11.) Item forbiuthe wi hordelighe vndher wor høghestæ nathes heffnd, at enghin aff woræ fowethæ æller embetz mæn scal dyrffues til noghet ath bedriffuæ eller gøræ moth these forde articlæ, huilket om nogher dyrffues
- 60 til at gøræ, tha wilæ wi ey, ath thet scal wos til legges, mæn then sammæ wor fogheth scal stondæ sin ræth foræ sine eyne gerninger.

[Senest 1546]

Text III. – Dansk oversættelse B.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3126,4⁰ f. 189r (skrevet 1546 på Vidskøvlø for Lave Brahe, skånsk lovhs.).

Da teksten utvivlsomt er eftermiddelalderlig, falder den uden for rammen af denne udgave.

Lund.

1356. 30. oktober.

29

Erik, Sverrigs konge og Skånes herre, stadfæster privilegierne for gejstligheden, adelen, borgerskabet og øvrige indbyggere i Skåne.

A: tabt. – Aa: Sv. RA. Registrum ecclesie Lundensis (Lundebogen) p. 30 (skrevet c. 1494 af kapitlets kantor Bo Jensen). – Aa1: Arnamagn.Inst. AM. 28,4⁰ f. 176r (c. 1500, hs., et sjæll. lovhs., har tilhørt ærkebispstolen i Lund). – Aa2: RA. Lange-

man] ransman Ac. – genwordigh] gerwordigh Aa. 48 at] mgl. Aa. 49 beworæ] beware Abc. 50 rettæ] mgl. Ac. 51 holles] mgl. Ab. 52 i Nyburgh] mgl. Ac. 54 v wenscapp] ehwem the paa røre tilf. Ab; jf. ndf. – qwerstethe] qwerstadhe Ac. 54–55 oc .. røre] mgl. Ab; jf. ovf. 55 hwem .. røre] mgl. Ac. 56 Iacobs] Iacobi Ab. – nest] efter tilf. Ab. 58 til] mgl. Abc.

beks diplomatorium m. påskr.: *Ex cod. membr. Diplom. Lundens. a dn. Bringio communicato 1753.*

*Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. V 49 (efter Ab m. varr. efter Aa). Dipl.Dan. 3. rk. IV nr. 482. – Reg.Dan. nr. *2281; Rep. 1. rk. nr. 2513.*

Lunde-
bogen 30

Constitutiones et priuilegia pro inhabitantibus
Scaniam Erici regis Swecie et Scanie.

3 Uniuersis presentes litteras uisuris uel audituris Ericus, dei gracia rex Swe-
cie et terre Scanie dominus, salutem in omnium saluatore. Decori regio con-
uenit suos in pace confouere subiectos et eos potissime gratiis, fauoribus et
6 priuilegiis pocioribus insignire, qui gratuitis obsequiis et obsequiosis seruiciis
fideliores crebrius sunt reperti. Idcirco deuotorum nostrorum uenerabilis in
Christo patris domini Iacobi, Lundensis archiepiscopi, Swecie primatis, capituli
9 sui Lundensis, militum, armigerorum, monasteriorum, ciuitatensium cetero-
rumque incolarum terre nostre Scanie, clericorum et laicorum, qui in exse-
quendis nostris mandatis nobis et uoluntate et actione placuerunt, sincera
12 plurimum exigente fidelitate, eis in signum priuilegii specialis amoris, quam-
quam a predecessoribus nostris regibus Dacie priuilegiati noscantur, articulos
infrascriptos dignum duximus confirmandos.

15 (1.) Primo quod dominus archiepiscopus Lundensis, sua ecclesia et capi-
tulum, milites, armigeri, monasteria, ciuitatenses et uillani forenses, ceterique
alii incole terre Scanie, clerici et laici quicumque, omnibus libertatibus, gra-
18 ciis, iuribus, legibus et consuetudinibus approbatis, quibus umquam liberius
et utilius fruebantur, congaudebunt.

(2.) Item quod familie dominorum archiepiscopi et capituli Lundensis
21 ecclesie ac beneficiatorum in eadem, monasteriorum, militum et armigerorum
per uectigalia minime grauabuntur, nisi ad hoc ipsorum habeatur beniuolen-
cia specialis.

24 (3.) Item quod quilibet rector ecclesiarum parrochialium terre Scanie
p. 31 unum fundum|| principaliorem, quem ecclesia a sui fundacione habuerat,
liberum et exemptum teneat de inne, stuth et omnibus iuribus regalibus cum
27 sua familia quotidiana et commensali in eodem fundo commorante.

(4.) Item quod milites et armigeri excessus trium marcharum in placitis et
extra emergentes de propriis familiis suis libere subleuabunt, nisi excessus

14 confirmandos] affirmandos Aa1. 20 dominorum] Lundensis tilf. (i Aa atter slettet)
Aa Aa1.2. 24 parrochialium] tilf. under linien Aa.

30 huiusmodi personaliter commiserint uel per suos committi mandauerint, uel
eciam si litteras nostras supersederint contumaces, in hiis uero placita nostra
iusticiaria sint exempta, iure priuilegiatorum, a nostris predecessoribus uel
33 nobis reacionabiliter obtento, semper saluo. Si uero aliquis incausatus fuerit,
quod huiusmodi excessus personaliter commiserat, uel quod de mandato suo
processerant, suam innocenciam terre legibus expurgabit.

36 (5.) Item familie dominorum archiepiscopi, capituli Lundensis ecclesie
et beneficiatorum in eadem seculare iudicium nullatenus nisi super terris
hereditariis uisitabunt, sed tantum iudicium ecclesiasticum; nostrum nichilo-
39 minus placitum adibunt iusticiarium, quod duo canonici Lundenses sequi
debebunt, ut consuetum est, et excessus omnes de ipsis familiis ibidem emer-
gentes sui domini penitus subleuabunt.

42 (6.) Item quod nullus capi uel a terra Scanie expelli debet, nisi prius
legittime conuictus fuerit aut in iudicio sponte confessus uel in manifesto
crimine deprehensus.

45 (7.) Item decime ecclesiarum non petantur uel leuentur nostro nomine uel
nostrorum, sed libere uendantur, ut carius possint, ad utilitatem earundem,
nisi nos uergens necessitas ad hoc artet; nec eciam ipsas tunc recipiemus aut
48 recipi faciemus, nisi sufficienti caucione pro eis prius prestita, et decime prius
recepte integraliter sunt persolute.

(8.) Item prefectus noster aut sui seu alii quicumque non hospitentur apud
51 alios indiscrete.

(9.) Item quod nulli indigene terre Scanie extra terram eandem pro qua-
cumque causa citabuntur, sed ad sua placita debita et consueta.

54 (10.) Item quod milites et armigeri extra terram Scanie nisi in nostris
sumptibus et expensis, sufficienti eis pro sui capcione et rebus perdendis per
nos prestita caucione, nullatenus edicentur.

57 (11.) Item super bonis domino Cristofero quondam regi Dacie irrationa-
bilitate, ut dicitur, estimatis nominabimus duodecim homines terre Scanie
pociores, ut super eisdem bonis id, quod iustum est, ipsi suo decernant iura-
60 mento.

Nos insuper Erngislus Sonessun comes Orchadie, Nicolaus Turesun, Laurencius Karlsun, milites, Ionas Cristiensun et Benedictus Thuresun, armigeri
 63 et consiliarii domini nostri regis supradicti, pro hiis omnibus et singulis firmiter et inuiolabiliter obseruandis supradictis una cum domino nostro rege
 in solidum promittimus bona fide. Nos igitur Ericus rex predictus in premissorum omnium testimonium et cautelam firmiorem nostrum sigillum
 66 nec non uenerabilis in Christo patris domini Nicolai episcopi Linchopensis ac consiliariorum nostrorum predictorum sigilla presentibus duximus apponenda.
 69 Datum Lundis anno domini m^o ccc^o quinquagesimo sexto, dominica proxima ante festum omnium sanctorum, in presencia nostra.

1360. 24. maj. Kalundborg.

30

Kong Valdemar 4. Atterdag og hans søn hertug Kristoffer på den ene side og hertug Valdemar og hans søn Henrik af Sønderjylland, landets biskopper, samt 42 riddere og 22 væbnere på den anden side forpligter sig til at opretholde den bestående retstilstand.

Text I. – Latinsk text a og b.

A: RA. B 1, Håndfæstninger 2b. Perg. 56×34, 5 (plica 3, 5). 1: Gul silkesnor, 2: Hertug Kristoffers segl, af grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor, DKS. 44. 3: Hertug Valdemars sekret af grønt voks i ufarvet, i gul silkesnor, DKS. 138. 4: Hertug Henriks segl af grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor, DKS. 144. 5: Biskop Niels' sekret af grønt voks i ufarvet, i gul silkesnor, DGS. 521. 6: Biskop Peders segl af ufarvet voks i rød silkesnor, DGS. 673. 7: Biskop Peders sekret af grønt voks i ufarvet, i gul silkesnor, DGS. 809. 8: Biskop Henriks segl af grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor, DGS. 162. 9: Biskop Povls segl af grønt voks i ufarvet, i gul silkesnor, DGS. 730 (Banner). 10: Biskop Mogens' segl af ufarvet voks i rød silkesnor, DGS. 614 (Grubbe). 11: Stig Andersens segl (Hvide) af ufarvet voks i gul silkesnor, DAS. 338. 12: Klaus Limbæks segl af ufarvet voks i rød silkesnor, DAS. 383. 13: Rød silkesnor. 14: Erik Barnumsens segl af ufarvet voks i rød silkesnor, DAS. 447. 15: Benedikt Ahlefelds segl af ufarvet voks i rød silkesnor, DAS. 408. 16: Bo Falks segl af grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor, DAS. 521. 17: Erik Nielsens segl (Gyldenstjerne) af rødt voks i grøn silkesnor, DAS. 439. 18: Snorehul. 19: Palle Jensens segl (Munk) af ufarvet voks i gul silkesnor, DAS. 411. 20: Evert Moltkes segl af ufarvet voks i rød silkesnor, DAS. 523. 21–35: Snorehuller. 36: Niels Jensens segl (Munk) af grønt voks i grøn silkesnor, DAS. 438. 37–60: Snorehuller. 61: Rød silkesnor. 62–74: Snorehuller. På bagsiden med hd. fra 15. årh. *K Woldemars besegliit hantfestning (på rasur) som then staar y low bogenn. A eller B registreret i Kalundborgske reg. (1476), trykt ÆA. I 72. – Aa: Langebeks Diplomatarium med bemærkningen Sigilla 18. adsunt, reliqua omnia scil. 56 absunt, inter quæ regis, fila sericea, quibus adpendent, sunt uel rubri uel flauui uel uridis coloris. – B: RA. B 1, Håndfæstninger 2. Perg. 57,5 × 35,5 (plica 5, 5) 1: Gul silkesnor. 2: Hertug Kristoffers segl af grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor, DKS.*

44. 3: Gul silkesnor. 4: Hertug Henriks segl af grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor, DKS. 144. 5: Biskop Niels' sekret af grønt voks i ufarvet, i gul silkesnor, DGS. 521. 6: Biskop Peders segl af grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor, DGS. 673. 7: Biskop Peders sekret af brunt voks i ufarvet, i gul silkesnor, DGS. 809. 8: Biskop Henriks segl af grønt voks i ufarvet, i gul silkesnor, DGS. 162. 9: Biskop Povls segl af brunt voks i ufarvet, i rød silkesnor, DGS. 730 (Banner). 10: Gul silkesnor. 11: Stig Andersens segl (Hvide) af ufarvet voks med brunt overtræk i rød silkesnor, DAS. 338. 12: Rød silkesnor. 13: Gul silkesnor, Henning Podebusks tabte segl anført DAS. 520. 14: Erik Barnumsens segl af ufarvet voks med brunt overtræk i rød silkesnor, DAS. 447. 15: Benedikt Ahlefelds segl af ufarvet voks med brunt overtræk i rød silkesnor, DAS. 408. 16: Bo Falks segl af grønt voks i ufarvet, i gul silkesnor, DAS. 521. 17: Snorehul. 18: Peder Larsens segl (Panter) af ufarvet voks med brunt overtræk i rød silkesnor, DAS. 522. 19: Rød silkesnor. 20: Evert Moltkes segl af ufarvet voks i gul silkesnor, DAS. 523; seglbilledet mangler nu. 21: Snorehul. 22: Peder Grubbes segl af brunt voks i grøn silkesnor, DAS. 353. 23: Snorehul. 24: Gul silkesnor, Jakob Bægers tabte segl, DAS. 524, aftegnet i Langebeks segltegninger. 25: Snorehul. 26: Gul silkesnor. 27: Snorehul. 28: Gul silkesnor. 29–34: Snorehuller. 35: Jakob Olufsens segl (Lilje-Lunge) af brunt voks i gul silkesnor, DAS. 409. 36–39: Snorehuller. 40: Rød silkesnor. 41–43: Snorehuller. 44: Jens Pedersens segl (Markmand) af ufarvet voks med brunt overtræk i rød silkesnor, DAS. 525 (S. IONES PE. . RSOE. .). 45–46: Snorehuller. 47: Peder Ludvigsens segl (Eberstein) af brunt voks i rød silkesnor, DAS. 443. 48–50: Snorehuller. 51: Jens Absalonsens segl (Ulfeld) af brunt voks i grøn silkesnor, DAS. 526. 52–53: Snorehuller. 54: Niels Jensens segl (Munk) af brunt voks i rød silkesnor, DAS. 438. 55–60: Snorehuller. 61: Rød silkesnor. 62–65: Snorehuller. 66: Oluf Pedersen Lunges segl af brunt voks i gul silkesnor, DAS. 527. 67–68: Snorehuller. 69: Oluf Olufsen Lunges segl af grønt voks i ufarvet med brunt overtræk i grøn silkesnor, DAS. 528 (Lilje-Lunge). 70: Snorehul. Mads Falsters tabte segl, DAS. 529, aftegnet i Langebeks segltegninger. 71–74: Snorehuller. På bagsiden *Handfestning W. regis Danorum* og med anden hånd *Woldemari regis quarti* – *Ba*: Langebeks Diplomatarium med bemærkningen *Huius instrumenti adhuc aliud seruatur exemplar originale membraneum, sub quo totidem scil. 74. sigilla adjuere, quarum 28. adhuc integra; 46. desiderantur, inter quæ ipsius regis. Ex iis, quæ adsunt, octo priora sunt ex cera viridis, reliqua ex cera flava. Fila sericea quibus adpendent, sunt aut rubri aut flavi aut viridis coloris.* – *C*: tabt. – *Ca*: Vidisse 1365 22. marts af Niels Jensen, dekan, Jens Kappelgaard, provst, Hemming, ærkedegn, og Oluf Jensen, kantor ved kirken i Roskilde, tabt. – *Ca1*: Stockh.Kgl.Bibl. Lundebogen p. 31. Under *Ordo litterarum* ibid. p. 36 anføres endvidere *Huius est et aliud transumptum per manus duorum notariorum publicorum et sub tribus sigillis.* – *D*: tabt. – *Da*: Arnamagn.Inst. AM. 12,8^o p. 213 (slutn. af 15. årh.). – *Db*: tabt. – *Db1*: Arnamagn.Inst. AM. 16,8^o f. 212v (slutn. af 15. årh., samme hd. som flg.). – *Db2*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3136,4^o f. 210v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og flg.). – *Db3*: Smst. Gl.kgl.saml. 3135,4^o f. 206v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – *Db4*: tabt, men trykt i Brandis' udg. af Jyske lov 1504 f. BBiiiiir. – *Dc*: tabt. – *Dc1*: Arnamagn.Inst. AM. 23,4^o f. 57r (slutn. af 15. årh.). – *Dc2*: Stockh.Kgl.Bibl. B 79 f. 193r. (slutn. af 15. årh.). – *E*: tabt. – *Ea*: Arnamagn.Inst. AM. 21,4^o f. 167v (2. halv. af 15. årh.). – *F*: tabt. – *Fa*: Stockh.Kgl. Bibl. C 54 f. 85v (skrevet 1465 for kanniken Jacob Pedersen i Roskilde), jf. f. 81v: *qui tres handfæstninger* (d.v.s. hdfstn. 1376, 1320 og 1360) *reperiuntur in ueris suis originalibus circa reuerendum patrem episcopum Roskildensem et eius capitulum ita*

quod qui eis indiguerit ad eosdem habeat recursum. Af håndskrifterne er *Da* og *Db1-3* jyske, *Dc1*, *Ea* og *Fa* sjællandske og *Dc2* skånsk.

Tryk: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 (se ovf.); Ghemens udg. af Jyske lov 1508 (efter 1504-udg.); Westphalen IV 1772 (efter 1508-udg.); Ludewig, Reliquiæ manusciporum XII 189 (efter 1504-udg.); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 17 (efter *A*); Dipl.Dan. og DRB. 3. rk. V nr. 325. *Oversættelser:* Huitfeldt III 547, fol.-udg. 521 (efter et hs. af E-gruppen m. tilføjet datering 31. maj); Suhm XIII 405 (efter Huitfeldt); Ellen Jørgensen, Valdemar Atterdag 76 (efter *A*). – Reg.Dan. nr. 2444; Rep. 1. rk. nr. 2596.

Håndfæstningen har haft to udformninger, 1. en kontraktpræget formulering (jf. Aksel E. Christensen, Kongemagt og Aristokrati p. 196), som har foreligget i en række originale udfærdigelser, repræsenteret i overleveringen af teksterne *A-E*, samt 2. i en udformning *F*, der svarer til den normale form for en håndfæstning. *F*-teksten må utvivlsomt opfattes som den ældste udformning. Under fortsatte forhandlinger har man afveget fra en principielt allerede vedtaget formulering, uden at denne derved ugyldiggøres.

Til tekst *a* slutter sig 3 middelalderlige danske oversættelser, meddelt ndf. som Text II–IV samt en nedertysk, meddelt som Text V.

Text I a trykt efter A (med varianter fra B-E) og Text I b efter Fa.

Text I a.

I § 9 er *uel in iure confessus* og i II § 7 *uel specialibus* tilføjet i parentes efter *D*-overleveringen, og på samme måde er i præambelen til II *iura* tilføjet efter *E*-overleveringen.

In nomine domini amen. Nos Waldemar, dei gracia Danorum Sclauorumque rex, et Cristoforus filius noster dilectus, dux Lalandie, propter ingentem penuriam et innumera exorti discriminis incomoda, regno nostro Dacie hucusque prohdolor illata, subuenienda salubrius et delenda, quoddam parlamentum sub anno domini millesimo triscentesimo sexagesimo die pentecostes cum dilectis hominibus et uasallis nostris, inclitis principibus dominis Waldemaro eadem gracia et Hinrico filio suo ducibus Iucie, uenerabilibus patribus ac dominis episcopis, militibus, militaribus ceterisque regni nostri Dacie communitate et incolis infrascriptis specialiter in Kalundeborgh cele-

Overskr.: Nota istam constitutionem dedit W. (Voldemarus *Db1 etc.*) rex ex parte filii sui Cristoferi. Alia (*mgl. Db1 etc.*) constitutio regis Woldemari patris Margarethe regine (Dacie etc. *tilf. Dc2*) *Da Db1-4 Dc1-2*; Alia (*mgl. Db3*) constitutio Woldemari regis patris Margarete regine trium regnorum scilicet Dacie Swecie et Norwegine (Swecie . . Norwegine *mgl. Db3*) *Db2-3*. 1 Waldemar] Woldemarus *B etc.*; *sål. ogs. i det flg. 1-2* Sclauorumque] Slauorumque *Da Db1 Dc1.2*; Slauorum *Db2-4*. 2 et] *mgl. Ea*. – Cristoforus] Cristoforus *Car etc.*; *sål. ogs. i det flg. 3* incomoda] incommoda *Car*; incomodo *Db2-4*; in *tilf. Da-c1.2*. – Dacie] *mgl. Car. 4* salubrius] salubria *Db2.3*. 6 inclitis principibus] militibus principibus inclitis *Da-Dc1.2*. – dominis] *mgl. Car. 7* Hinrico] Henrico *Car-Ea*. 9 Dacie] *mgl. Ea*. – communitate] communitatibus *Da*; communitati *Db1-4 Dc1.2*. – Kalundeborgh] Kalundborgh *B*; Kalinde-

brauimus, ut regnum nostrum Dacie uigori et reformacioni meliori subsistat, cooperante gracia spiritus septiformis, quia ipsius spiritus sancti festo huius-
 12 modi statuta, handfestnyng et decreta composita sunt et sanccta.

(I.) In primis promittimus sub fide nostra regia et filius noster Cristoforus predictus omnes articulos infrascriptos firmos et inuolabiles obseruare.

(b 1)

15 (1.) Primo omnes terre, regno Dacie nunc adiacentes siue imposterum, deo dante, acquirende, legibus et iuribus suis, prout in ueris antiquis libris legalibus continetur, libere uti debeant, prout a tempore regis Waldemari et
 18 aliorum progenitorum nostrorum, felicis recordacionis, liberius et melius perfrui consueuerunt.

(b 2)

(2.) Item domini Waldemarum et Hinricum filios suos predicti duces Iucie
 21 ac eorum heredes omnibus iuribus suis libere et bene uti debeant, prout aliquis ducum Iucie eis uti liberius et melius fuerant ab antiquo.

(b 3)

(3.) Item iidem domini duces promittunt bona fide, ut permittant, ho-
 24 mines suos et incolas sui domini uniuersos libere et bene omnibus suis iuribus uti, sicut aliquis progenitorum suorum hominibus suis et incolis liberius et melius uti permiserat et gaudere, ac homines eorundem ducum ad hoc
 27 sint coadiutores efficaces, quod iidem duces ac eorum heredes suis iuribus libere et bene gaudeant, sicuti progenitores eorundem ducum melius et uberius uti consueuerant ab antiquo.

(b 4)

30 (4.) Item quilibet episcoporum in regno Dacie iuribus et libertatibus suis

bugh *Car*; Kalyngburgh *Da o. fl.*; Kalunborgh *Ea. 10 ut*] et *Db1-4 Dc1.2. 11* coope-
 rante] nobis *tilf. Da. 12 sanccta*] facta *Db4*; sanxita *Dc1.2 Ea. 14* predictus] predi-
 lectus *Da-Ea. 15 nunc*] *mgl. Db2.3; i marg. Ea. - siue*] et *Da-Dc1.2. - imposterum*] in
 posterum *Da o.fl. 16 acquirende*] acquirende *Da. 17 continetur*] continentur *Db1.2.*
 - a] *mgl. Da-Dc1.2. 18 felicis*] fidelis *Ea. 20 Hinricus . . predicti*] filius predictus *Ea.*
 - Hinricus . . suus] filius suus *Henricus Da-Dc1-2. 21 ac*] et *Da-Ea. - eorum heredes*] heredes eorum *Ea. - debeant*] debent *Car. 21-22 aliquis*] aliqui (*rett. fra aliquis (?)*
B) B Da-Dc1.2; antiqui *Ea. 22 fuerant*] fuerunt *Db1-4 Dc1.2. 23 iidem*] idem *B Ea;*
 eidem *Da-Dc1.2. 24 sui domini*] domini sui *Car Ea. 24-25 suis iuribus*] iuribus suis
Car Ea. 25 aliquis] antiquis *Db2-4. 26 permiserat*] promiserat *B*; promiserant (*rett.*
til permiserant Da) Da Db1-4; permiserant *Dc1.2. 27 sint*] fuit *Db1. - iidem*] idem
B Ea; eidem *Da-Dc1.2. - ac*] et *Da-Dc1.2. 28-29 melius . . uberius*] liberius et melius
Da. 29 uberius] liberius *Mss.; jf. foreg. Kap. 4] mgl. Car. 34 libertatibus*] liberius *Db*

libere et bene gaudebit, prout eorum predecessores suis iuribus et libertatibus
usi liberius et melius fuerant ab antiquo.

(b 5)

33 (5.) Item si aliquis episcoporum regni Dacie pronunc non presens huius-
modi statutis et libertatibus uti uoluerit, ipsa statuta et handfestnyng
ratificare debeat et suo sigillo una nobiscum roborare.

36 (6.) Item si alique terre seu dominia regno et corone Dacie acquiri im-
posterum poterint quoquo modo, et si ipsarum terrarum et dominiorum incole
ipsis statutis et handfestnyng, iuribus et libertatibus libere et perfecte uti
39 decreuerint, extunc ipsa statuta et handfestnyng una nobiscum suorum
sigillorum appositione roborabunt.

(b 6)

42 (7.) Item capitula, monasteria, ecclesie, ecclesiastice persone, ad sacros
ordines tam maiores quam minores ordinate, iuribus et libertatibus suis libere
et bene gaudebunt, prout liberius et melius uti consueuerant ab antiquo.

(b 7)

45 (8.) Item milites, militares, domine, uirgines, mercatores, hospites, bon-
dones et rustici antiquis suis iuribus libere et bene utantur, sicuti liberius
et melius usi fuerant ab antiquo.

(b 8)

48 (9.) Item nullus in regno nostro Dacie captiuabitur nisi in recenti facinore
reperitus uel super hoc legaliter sit conuictus (uel in iure confessus).

(jf. II 5 og b 10)

(10.) Item de concordi consilio et unanimi consensu pociorum regni nostri
Dacie ordinauimus, quod parlamentum, quod danehof dicitur, in primis
51 tribus annis proximis et continue subsequentibus in Kalundborgh celebretur,

1-4; melius et liberius *Dc1.2.* – uoluerit] uoluerint *B Db1-4.* – handfestnyng] hand-
festnyng *B; sál. ogs. i det flg. 36* seu] uel *Ca1;* siue *Da-Dc1.2.* – dominia] domini a
Db1-4. 36-37 acquiri imposterum] in posterum acquiri (acquiri *Db4*) *Da-Dc1.2.* 37
poterint .. modo] quoquomodo poterint *Ca1.* – poterint] potuerint *Da.* – et (1)] *mgl.*
Ea. 41 capitula] capella *Db2-4;* capitule *Dc1.2.* – ecclesie] et *tilf. Da Db1-4 Dc1.* 42
ordines .. minores] tam minores quam maiores ordines *Da.* – maiores .. minores] mi-
nores quam mayores *Db1-4 Dc1.2.* – suis] *mgl. Dc2.* 44 milites] et *tilf. Dc2.* – domine,
uirgines] uirgines, domine *Ea.* 45 sicuti] sicut *Db1 o.fl.* 46 usi fuerant] uti consueue-
rant *Ea.* 48 reperitus] raptus *Db1-4.* – sit] *mgl. Da-Dc1.2.* – (uel .. confessus)] = *Da-*
Dc1-2; *mgl. øvrige hss.* 49 nostri] *mgl. Ea.* 50 ordinauimus] ordinamus *Ea.* – danehof]

et illis tribus annis elapsis ipsum parlamentum in Nyborgh annuatim in die natiuitatis beati Iohannis baptiste celebretur, prout antiquitus est consue-
 54 tum.

(11.) Item si quis aliquem in ipso parlamento danehof conuenire uel incausare uoluerit, eum prius in placito prouinciali sui herreth premeat et
 57 legaliter citet, ut ad ipsum parlamentum ueniat pro se ad obicienda legitime responsurus, nisi se legitimis impedimentis fuisse docuerit impeditum.

(II.) Nos duces, episcopi, milites, militares totaque communitas Dacie
 60 et quilibet pro se propter magnam gratiam et internam beniuolenciam, nobis per dilectum dominum nostrum regem Waldemarum predictum quamtociens et pluries antea, sed nunc specialiter impensam, eciam decetero, ut speramus,
 63 per dei gratiam impendendam, unanimiter conuenimus et nos et quemlibet nostrum pro se ad tenendum omnia statuta, handfestnyng, (iura) et articulos infrascriptos sub fide nostra promittimus et firmiter obligamus, recog-
 66 noscentes hoc speciali spiritus sancti gracia, cuius festo hec acta sunt, nobis accidisse.

(1.) Primo quicumque infrascriptorum hiis statutis, handfestnyng, iuribus
 69 et libertatibus uti et gaudere uoluerint, has presentes litteras suorum sigillorum appositione roborabunt, et si apponere sigilla sua noluerint, hiis handfestnyng et iuribus nobiscum non utantur.

(Jf. b 9)

72 (2.) Item si aliquis infrascriptorum uel quicumque alius in regno Dacie existens huiusmodi statutis et handfestnyng contraire uoluerit uel oppositum fecerit, ad hoc nos omnes cooperari efficaciter debemus, ut huiusmodi trans-
 75 gressor statutorum secundum exigenciam legis terre iudicetur et debite pu-

danæ hof B; danehoof *Car.* 50-51 primis tribus] tribus primis *Ea.* 51 continue] proxime *Da-Dc1.2.* - subsequentibus] sequentibus *Da Dc2.* - Kalundborgh] Kalundburgh B; Kalindeburgh *Car.*; Kalendburgh *o. lign. Da o.fl.*; Calingburg *Db2 o.fl.* 53 natiuitatis] *agl. Car.* - beati] sancti *Car.* 55-56 incausare] incusare *Db1-4 Dc1.2.* 56 prius] primo *Car.* - prouinciali] pronunciat *Db2-4.* - sui] sue *Da Db1-3 Dc1.2.* - herreth] hæreth *B o. fl.*; hæreth *Ea.* 57 ueniat] ueniet *Ea.* - pro] per *Da Db1-4.* - se] *agl. Da-Dc1.2.*; *jf. Da ndf.* 58 fuisse] se *tilf. Da*; *jf. foreg.* 60 pro se] *agl. B Da-Ea.* 61 dominum nostrum] nostrum dominum *Da.* - regem] *agl. Ea.* - Waldemarum] *rett. fra* Woldemarum; Woldemarum *B etc.* 62 eciam] ac eciam *Car.* 64 pro se] *agl. Car.* - omnia statuta] statuta omnia *Da-Dc1.2.* - (iura)] = *Ea*; *agl. øvrige hss.* 66 hoc] hac *Car.* 68 quicumque] quemcumque *Car.* 69 uti . . uoluerint] gaudere uoluerit et uti *Ea.* 71 et] *agl. Db3; tilf. o. lin. Db2.* - nobiscum] *agl. Da.* 73 huiusmodi] huius *Db1-4.* 75 debite] debita pena *Da-Dc1.2.* 75-76 punietur] puniatur *Car.* 76 et] *agl. Car.*

nietur, specialiter contra illos, qui infra regnum Dacie rapinam, incendium et captiuacionem faciunt ac auxilio uel consilio dominos et homines extraneos
 78 inducunt, qui regno Dacie officere poterint quomodolibet uel nocere. Quicumque autem huiusmodi statuti transgressor uel in recenti facinore deprehensus uel legaliter conuictus fuerit pace, bonis priuabitur atque uita.

81 (3.) Item quicumque subscriptorum uel aliorum, cuiuscumque status aut condicionis existat, contra dominum nostrum regem, filium suum coronamque Dacie notabiliter deliquerit, secundum exigenciam legis terre iudicetur
 84 et debite punietur et ad hoc omnes communiter et singulariter cooperabimur toto posse.

(4.) Item promittimus omnes et singuli et quilibet pro se sub fide bona
 87 sicut prius, ne quis nostrum apud aliquem sine libera licencia hospitis iniuste et irrationabiliter hospitetur. Si quis autem nostrum infrascriptorum uel alii quicumque in regno Dacie, quod absit, oppositum fecerint et si in recenti
 90 facinore deprehensi uel legaliter conuicti fuerint, tamquam publici latrones iudicentur et secundum leges terre debite punientur, et ad hoc coadiuuare debemus toto posse.

(Jf. I 10 og b 10)

93 (5.) Item parlamentum quod danehof dicitur quolibet anno in die natiuitatis beati Iohannis baptiste in tribus quidem primis annis proximis et continuis in Kalundborgh et illis tribus annis elapsis ipsum parlamentum predicto die
 96 beati Iohannis annuatim in Nyborgh celebretur, prout antiquitus est consuetum. Si autem aliquis ipsum parlamentum uisitare uoluerit, mera, perfecta et bona securitate ad quindenam ante et ad quindenam post dictum diem
 99 beati Iohannis plenarie perfruatur, quam quidem securitatem infringere

77 ac . . consilio] aut consilio aut auxilio *Ea.* – ac] ex *Db1-4 Dc1.2.* – uel] et *Db1-4 Dc1.2.* – et . . extraneos] extraneos et homines *Mss.* 78 officere . . quomodolibet] quomodolibet officere poterint *Ea.* 79 huiusmodi] huius *Car.* – statuti] statutorum *Da.* – transgressor] ingressor *Db4.* – uel] *mgl. Db1-4.* 80 pace] et *tilf. Da-Dc1.2.* 81 subscriptorum] infrascriptorum *Car.*; transgressor *tilf. Da-Dc1.2.* – aut] et *Dc1.2.* 82 nostrum] *mgl. Da-Dc1.2.* – filium suum] uel filium eius *Da-Dc1.2.* – filium] filiumque *Ea.* – suum] eius *Car.*; *jf. foreg.* 82–83 coronamque] coronam *Ea.* 84 punietur] puniatur *Car.* – hoc] *mgl. Db1-4 Dc1.*; *tilf. o. lin. Dc2.* 86 singuli] quod omnes et singuli *tilf. Ea.* – fide bona] bona fide *Ea.* 89 alii] aliqui *Ea.* – oppositum] *rett. fra* appositum *B.* – fecerint] fecerit *Car.* – si] *mgl. Ea.* 90 uel] et *Ea.* – publici] pupplici *B.* – latrones] *mgl. Ea.* 91 punientur] puniantur *Ea.* 93–97 Item . . consuetum] *mgl. Da-Dc1.2.* 93 in] *mgl. B Ea.* 95 Kalundborgh] Kalandeborgh *Car.* – illis] ipsis *Car.* 97 uisitare uoluerit] accedere uoluerit et eciam uisitare *Da.* – uoluerit] noluerit *Db1-4 Dc1.2.* – mera] et *tilf. Db1-4 Dc1.2.* 98 ad (2)] *mgl. Da-Ea.* 99 beati] sancti *Ea.* 1

nolumus, et si aliquis nostrum uel alter ipsam securitatem aliqualiter infregerit, eo ipso penam orbodemaal sciat se passurum. Si quis autem ipsam
 3 penam orbodemaal inciderit, per dominum nostrum regem, aduocatum et
 4 officiales suos secundum leges terre debite punietur et ad hoc cooperabimur
 5 toto nisu.

(b 11)

6 (6.) Item nullus cuiuscumque status aut condicionis existat alium infe-
 7 riorem se uel minus potentem supprimat uel compellat ad hoc, quod ius
 8 suum in placitis uel iudiciis prosequi non ualeat. Quod si fecerit et hoc
 9 contra eum racionabiliter edoctum uel probatum fuerit, illud, pro quo agitur,
 10 primo perdat et postea domino regi tamquam in lite legaliter succubisset,
 11 secundum leges terre penitus emendabit.

(b 12)

12 (7.) Item quicumque aliquem uerbis malis et contumeliosis, que manyng
 13 dicuntur, coram predicto domino nostro rege uel in curia sua seu coram
 14 dapifero aut marscalco in iudiciis existentibus in parlamentis et placitis
 15 iusticiariis et generalibus (uel specialibus) terrarum Dacie alloquutus fuerit
 16 uel infestauerit, super quibus et pro quibus loquitur, primo perdat et cum
 17 hoc secundum leges terre emendabit.

(b 13 a)

18 (8.) Item si dominus noster rex prefatus, aduocati et officiales sui super
 19 aliquo forefacto iuste secundum leges terre uindicauerint, sibi uel suis a
 20 nemine per modum inimicie uel odii aliqualiter imputetur.

(b 13 b)

21 (9.) Item si quis iniuriam ex domino nostro rege, suis aduocatis uel offi-
 22 cialibus passus fuerit, quod absit, et si super hoc iuste conquestus et prose-

alter] quicumque *tif.* *Da-Dc1.2.* – ipsam] *mgl. Ea.* – aliqualiter] *mgl. Car1. 2* og 3
 orbodemaal] *orbøtæmal B Car1 Ea. 2* autem] *mgl. B Ea;* in *Da-Dc1.2* (*jf. flg.*). 2-3
 ipsam penam] in penam ipsam *Car1* (*jf. foreg.*). 3 regem] et *tif.* *Da-Dc1.2.* – aduo-
 catum] aduocatos *Mss.* 4 punietur] puniatur *Car1;* punientur *Db3.* 6 status.. condicio-
 nis] condicionis aut status *Car1.* 7 supprimat] supprimet *Car1.* – compellat] compellit
Dc1.2. 9 contra.. racionabiliter] racionabiliter contra eum *Da.* 12 aliquem.. malis
] uerbis malis aliquem *Da-Dc1.2.* – manyng] manyng *B.* 13 nostro] *mgl. Da Car1.*
 – seu] *mgl. Ea.* 14 dapifero] suo *tif.* *Da-Dc1.2.* – aut] uel *Mss.* – et] in *Db2-4.* 15 et]
mgl. Da-Dc1.2 Ea. – (uel specialibus)] = *Da-Dc1.2;* *mgl. øvrige hss.* – alloquutus] al-
 locutus *Da o.fl.* 16 loquitur] loquimur *Db1-4.* – cum] tamen *Dc1.2.* 18 noster] *mgl.*
Ea. – rex] *mgl. Db1-4 Dc1.2.* 19 iuste] iusto *Db2.3;* et *tif.* *Da-Dc1.2.* 22 et (2)] uel

24 qutus fuerit, a domino nostro rege uel suis propter hoc nullam uindictam
 paciatur.

(10.) Item nos infrascripti et quilibet nostrum pro se totaque communitas
 27 regni Dacie promittimus, ut prius, bona fide, quod dominus noster rex, filius
 suus Cristoforus coronaque Dacie omnibus iuribus suis perfecte uti debeant,
 et ad hoc communiter et singulariter coadiuuare et fideliter cooperari debemus,
 secundum quod leges terre requirunt, toto conamine atque posse.

(b 14)

30 (11.) Insuper ecclesie, monasteria, uirgines, uidue, pupilli et orphani ac
 alii tutores legitimos non habentes, uillani, ciuitatenses, bondones, merca-
 tores, hospites, rustici, homines trium marcharum, tota familia regia et omnes,
 33 pro quibus dominus rex respondere habet et tenetur, omni iure suo, legibus
 terre et libertatibus uti liberius et melius permittantur et ad hoc omnes et
 singuli infrascripti et quilibet pro se cooperari debemus consilio, auxilio et
 36 toto posse.

Et nos Waldemarus rex prefatus et filius noster Cristoforus omnibus homi-
 nibus nostris subscriptis et cuilibet subscriptorum ceterisque regni nostri in-
 39 colis hec statuta et handfestnyng et omnia alia in melius uertere uolumus
 et debemus. Et nos duces, episcopi, milites, militares subscripti totaque com-
 munitas regni Dacie domino nostro regi Waldemaro, filio suo Cristoforo
 42 et corone Dacie omnia statuta et handfestnyng suprascripta et omnia alia
 in melius uertere uolumus et debemus. Ut autem hec omnia et singula pre-
 missa perpetui roboris optineant firmitatem et pleniorum sorciantur effectum,
 45 necnon et per nos omnes et singulos infrascriptos et per quemlibet nostrum
 firmius teneantur, nos Waldemarus dei gracia rex, Cristoforus dux Lalandie,
 Waldemarus et Hinricus, duces Iucie prefati, Nicholaus Otthoniensis, Petrus
 48 Wybergensis, Petrus Ripensis, Hinricus Roskildensis, Paulus Arusiensis et

Db1-4. 22-23 prosequutus] prosequutus *Da o.fl.* 23 nostro] *mgl. Ea.* 24 paciatur] pacie-
 tur *Ea.* 27 coronaque] et corona *Da.* 29 requirunt] *mgl.*; *plads åben Dc2.* 30 uirgines]
 et *tilf. Dc1.2.* - pupilli] pupilli *Da Ea o.fl.* 30-31 ac alii] *mgl. Ea.* 31 uillani] uillam
Db1-3. - ciuitatenses] ciuitatensem *Db2.3.* 33 respondere habet] habet respondere *Da.*
 - legibus] et legibus *Dc1.2.* 35 quilibet] singuli *Car.* - consilio] et *tilf. Da-Ea.* 40-43
 Et . . debemus] *mgl. Car.* 42 statuta] instituta *Ea.* 43 in . . uertere] uertere in melius
Da. - in melius] *mgl. Db1-4 Dc1.2.* - autem] *mgl. Ea.* - et (2)] *mgl. Ea.* - singula]
 et *tilf. Car.* 45 nos omnes] omnes nos *B Da-Ea.* - et (2)] *mgl. Ea.* - per] *mgl. Car-*
Dc1.2. 46 rex] Dacie *tilf. Da-Dc1.2.* 47 og 48 Hinricus] Henricus *Car etc.* 48 et] *mgl.*

- Magnus Burglanensis, diuina miseracione ecclesiarum episcopi, Styghotus Anderssun, Nicholaus Lembek, Hennyngus Podbuz, Ericus Barnumsun, 51 Benedictus Aneuel senior, Boecius Falk, Ericus Niclæssun, Petrus Laurensun, Palno Iønssun, Efrardus Molytke, Fykko Molytke, Petrus Grubbe, Nicholaus Knuthsun, Iacobus Bekere, Petrus Bekere, Olauus Iønssun, Petrus 54 Niclessun, Andreas Frost, Esgerus Krook, Iacobus Olefsun, Iohannes Hummersbytlen, Heyno Kabolt, Benedictus Aneuel iunior, Otto de Hoo, Vffo Peterssun, Petrus Lodewiiksun, Arnoldus Molytke, Cristiernus Kyle, Lyderus 57 Lembek, Iohannes Niclessun, Nicholaus Offosun, Erlandus Kalf, Petrus Munk, Nicholaus Gloop, Augho Steek, Iohannes Absalonsun, Petrus Albrictsun, Iacobus Spliitaaf, Laurencius Hwas, Iohannes Wendelboo, Nicholaus Hase et Nicholaus Wynd, milites, Nicholaus Eriksun de Lynde, Iohannes 60 Laurensun, Nicholaus Iønssun de Keldebek, Kanutus Bugge, Paulus Gloop, Nicholaus Eysun, Waldemaruss Sappy, Iohannes Kaas, Nicholaus Tuuessun, 63 Strango Ebbesun, Boecius Høøk, Thomas Niclessun, Lagho Offesun, Petrus Ywersun, Cristiernus Kaas, Olauus Peterssun de Nythorp, Olauus Peterssun Lunge, Olauus Olefsun Lunge, Mathias Falster, Nicholaus Karlsun, Petrus 66 Hwiith et Kanutus Hæringh, armigeri, presentibus litteris sigilla nostra duximus apponenda. Datum anno, die et loco supradictis.

Ea. 49 Styghotus] Stigotus *B etc.* 50 Lembek] Limbeck *Db3.* – Podbuz] Podbusk (Podbusk *Db3*) *Da-Dc1.2*; Pothark *Car.* – Ericus Barnumsun] *mgl. Ea.* – Ericus] Henricus *Car.* 51 Aneuel] Anefelt *B Car Da o.fl.*; Annefeldh *Db1*; Aleueld *Db3.* – Niclæssun] Nickelssun *Car*; Nyelssun *o. lign. Da o.fl.* 52 Iønssun] Ionssun *Db1-4 Dc1.2 Ea.* – Efrardus] Ofrardus *Db1.* – Molytke (1)] Moltkæ *B*; Møltike *Car*; Mølting *Da o. fl.* – Fykko] Fikko *B Car Da o. fl.* – Molytke (2)] Molteke *B*; Møltike *Car*; Mølting *Da o. fl.* 53 Knuthsun] Knutsun *B.* – Bekere (2)] Beker *B*; Beghere *o.lign. Ea o.fl.* – Iønssun] Ionssun *Db1 o. fl.*; Ienssun *Ea.* 54 Niclessun] Nielsun *Db1 o. fl.* – Frost] Frøst *Da o. fl.* – Krook] Kroog *B Da o. fl.*; Brok *Ea.* 54-55 Hummersbytlen] Hummerbyclæ *Car*; Hummersbutle *B Da-Dc1.2*; Hwmmmerbude *Ea.* 55 Kabolt] Kapolt *B Da Ea*; Capholt *Db2.3*; Kæbald *Car.* – Aneuel] Anefelt *B Ea*; Aleueldh *Db3.* 56 Peterssun] Pætherssun *Ea.* – Lodewiiksun] Lodwiiksun *B*; Lodwigsun *Db1.* – Molytke] Molteke *B*; Møltike *Car Ea*; Mølting *Da-Dc1.2.* 57 Lembek] Lymbeck *Car*; Limbek *Ea.* – Niclessun] Nichelson *Da o. fl.* 58 Gloop] Gloob *Db1.* – Augho Steek] Agho Steeg *B o. fl.* – Absalonsun] Absolonsun *B etc.* 58-59 Albrictsun] Albritsun *Da o. fl.*; Albretsun *Ea Db2.3.* 59 Iacobus] *mgl. Ea.* – Spliitaaf] Splitaf *B*; Spletaff *Ea*; Spliid *Da-Dc1.2.* – Hwas] Nic. Tymæssun *tilf. Ea.* – Wendelboo] Wendelbo *B*; Wendebo *Car.* 60 Wynd] Wiind *B.* – milites] *o. lin. m. andet blæk B*; et *tilf. Ea.* – Lynde] Lindæ (Linde) *B etc.* 61 Iønssun] Iøns *B*; Ienssun *Db1 o. fl.*; Ionssun *Ea*; Iohannis *Car.* – Keldebek] Keldbek *B*; Koldbeck *Da-Dc1.2*; Kelbek *Ea.* – Bugge] Buggy *B.* – 62 Sappy] Sappæ *Ea.* – Kaas] Laas *Da-Dc1.2.* – Tuuessun] Tuuærsun *B*; Tymmesun *Da-Dc1.2 Ea.* 63 Ebbesun] Ebbysun *B.* – Høøk] Høøg *B o. fl.* 64 Peterssun (1)] Pætersun *B.* 65 Olefsun] Olæfsun *B*; Offesun *Da o. fl.* – Falster] Fasther *Db1.4.* – 66 Hwiith] Hwiit *B.* – Hæringh] Hæring *B Car.* – litteris] *mgl. Ea.*

*Text I b.*Stockh. C54
85 v

Ha(n)dfestning Waldemari ultimi.

In nomine domini amen. Nos Woldemarus, dei gracia Danorum Sclauo-
 3 rumque rex, et Cristoforus filius noster dilectus, dux Lalandie, propter ingen-
 tem penuriam et innumera exorti discriminis incommoda, regno nostro Dacie
 hucusque prohdolor illata, subuenienda salubrius et delenda, quoddam *par-*
 6 lamentum sub anno domini mccc sexagesimo die pentecostes cum dilectis
 hominibus et uasallis nostris, inclitis principibus dominis Waldemaro eadem
 gracia et Hinrico filio suo, ducibus Iucie, uenerabilibus patribus ac dominis
 9 episcopis, militibus, militaribus ceterisque regni nostri Dacie communitate et
 incolis infrascriptis specialiter in Kalundborgh celebrauimus, ut regnum
 nostrum Dacie uigori et reformacioni meliori subsistat, cooperante gracia
 12 spiritus septiformis, quia ipsius spiritus sancti festo huiusmodi statuta, hand-
 festnyng et decreta composita sunt et sanccta.||

86 r In primo promittimus sub fide nostra regia et filius noster Cristoforus
 15 predictus omnes articulos infrascriptos firmos et inuiolabiles obseruare.

(a I 1)

⟨1.⟩ Primo omnes terre regno Dacie adiacentes nunc siue inposterum, deo
 dante, acquirende, legibus et iuribus suis, prout in ueris antiquis libris le-
 18 galibus continetur, libere uti debeant, prout a tempore regis Waldemari et
 aliorum progenitorum nostrorum, felicit recordacionis, liberius et melius per-
 frui consueuerunt.

(a I 2)

21 ⟨2.⟩ Item domini Waldemarus et Hinricus filius suus, predicti duces
 Iucie, ac eorum heredes omnibus iuribus suis libere et bene uti debeant,
 prout antiqui duces Iucie eis usi fuerunt liberius et melius ab antiquo.

(a I 3)

24 ⟨3.⟩ Item iidem domini duces promittunt bona fide, ut permittant ho-
 mines suos et incolas sui domini uniuersos libere et bene omnibus suis iuri-
 bus uti, sicut aliqui predecessorum suorum hominibus suis et incolis liberius
 27 et melius uti promiserant et gaudere, ac homines eorundem ducum ad hoc
 sint coadiutores efficaces, quod iidem duces ac eorum heredes suis iuribus
 libere et bene congaudeant, sicut progenitoribus eorundem ducum uti liberius
 30 consuerant ab antiquo.

1 Ha(n)dfestning] Hadfestning *Fa.*

(a I 4)

33 (4.) Item quilibet episcoporum cum clero suo regni Dacie iuribus et libertatibus suis libere et bene uti et gaudere debeat, sicut liberius uti consuerat ex antiquo. Et huiusmodi handfestning cum sigillis suis approbare debeant.

(a I 5)

36 (5.) Si (aliquis episcoporum non presens) eis gaudere uoluerit, cum aliis ratificabit et sigillabit.

(a I 7)

39 (6.) Item monasteria, capitula, conuentus, ecclesie et ecclesiastice persone, ad sacros ordines tam maiores quam minores ordinate, iuribus et libertatibus suis libere et bene congaudebunt, prout liberius usi fuerant ex antiquo.

(a I 8)

(7.) Item milites, militares, domine, uirgines, mercatores, hospites, rusti(ci) et alii antiquis iuribus suis uti liberius debeant.

(a I 9)

42 (8.) Item nullus in regno nostro cap(t)ietur nisi in recenti facinore deprehensus uel omnino legaliter sit conuictus. Qui secus fecerit, secundum leges terre emendabit.

(Jf. a II 2)

45 (9.) Si quis rapinam, incendium seu captiuacionem fecerit in regno contra premissa statuta, secundum leges terre conuictus punietur, uel quicquid contrarium fecerit premissorum, secundum quod habetur in legibus terre acius punietur.||

(Jf. a I 10 og II 5)

86 v (10.) Item semel in anno celebretur parlamentum, quod dicitur hoff, die beati Iohannis Baptiste annuatim in Nyborgh, et omnes illud parlamentum 51 uisitantes gaudebunt perfecta securitate ad quindenam ante et quindenam post sub pena orbodemal.

(a II 6)

54 (11.) Item nullus potens suppressere debet minus potentem, ita quod ius suum prosequi non possit, sub pena tali, quod primo perdat illud, super quo agitur, et emendabit regi iuxta leges terre.

35 (aliquis .. presens)] *mgf. Fa. 40-41 rusti(ci)] rusti Fa. 42 Item] gentaget ved*

(a II 7)

57 <12.) Item quicumque aliquem malis et contumeliosis uerbis, que maning
dicuntur, uel alias coram rege, dapifero uel in curia sua, in iudicio parlamen-
torum uel placitis iudicialibus <infestauerit>, primo perdat illud, super quo
agitur, et postea emendabit secundum leges terre.

(a II 8-9)

60 <13.) Item si dominus noster rex aduocati et officiales sui super aliquo
facto iudicauerint, secundum leges terre iudicabunt. Non per odium seu fa-
uorem aliquatenus uindicare presumant, alias eis imputetur et emenda <bu>nt.
63 Et si aliquis prosecutus fuerit iniuriam talem, passus per hoc non debet in-
currere uindictam seu displicenciam a rege.

(a II 11)

<14.) Insuper ecclesie, monasteria, uirgines, uidue, pupilli et orphani ac
66 alii tutores legitim<os> <non> habentes, uill<e>, ciuitates, bondones et rustici,
uillani, mercatores, hospites et omnes homines trium marcharum et omnes,
pro quibus rex habet respondere et tenetur, gaudebunt omni iure priuilegio
69 et legibus terre libere et bene uti, <ut> liberius et quiecuis usi fuerint ex an-
tiquo. Et ad hoc omnes nos infrascripti cooperari et adiuuare debemus toto
posse.

72 Et igitur nos Woldemarus rex, Christoferus dux Lalandie, Waldemarus et
Henricus duces Iutie, Nicholaus Ottoniensis, Petrus Wybergensis, Petrus Ri-
pensis, Henricus Roskildensis, Paulus Arusiensis et Magnus Burglanensis,
75 diuina miseracione episcopi ecclesiarum supradictarum, Stigotus Andree, Nic.
Lymbeke, Henning Podborsk, Erik Baynimsun, Benedictus Anefeld senior,
Boecius Falk, Ericus Nic., Petrus Laurencii, Palno Iohannis, Effrardus Møl-
78 tike, Vicko Molteke, Pe Grubbe, Nic. Kanuti, Iac. Beghere, Petrus Beghere,
Esgerus Brok et cum aliis quam pluribus *etcetera*.

Text II. – Dansk oversættelse A. Efter 1360 14. maj.

A: tabt. – Aa: tabt. – Aa1: Lund Univ.Bibl. Medeltidshs. 23 f. 82v (1. halvd. af 15. årh., skrevet af Jacobus Olai). – Aa2: Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 46 f. 85v (2. halvd. af 15. årh.). – Aa3: Arnamagn.Inst. AM. 26,8⁰ f. 5r (1492, skrevet af provst i Roskilde Johannes Clausen). – Aa4: Kgl.Bibl. Thott 1989,4⁰ f. 205v (slutn. af 15.

linieskifte Da. – cap(t)iuetur] capiuetur Fa. 56 uerbis] gentaget, første sted overstr. Fa. 58 <infestauerit>] mgl. Fa. 59 et] o. lin. Fa. 62 emenda<bu>nt] emendant Fa. 66 legitim<os>] legittimi Fa. – <non>] mgl. Fa. – uill<e>] uillas Fa. 69 <ut>] mgl. Fa. 73 Ottoniensis] gentaget, første sted udklattet Fa.

årh.). – *Ab*: Arnamagn.Inst. AM. 24,8⁰ f. 37v (1472). – *Ac*: tabt. – *Ac1*: Kgl.Bibl. Gl. kgl.saml. 3132,4⁰ f. 139v (1484, skrevet af Niels Mikkelsen Jyde). – *Ac2*: Arnamagn.Inst. AM. 3,4⁰ f. 54v (c. 1500). – *Ac3*: Smst. AM. 22,4⁰ f. 62v (2. halv. af 15. årh.). – *Ac4*: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 259v (c. 1465, skrevet for kannik i Roskilde Jacobus Petri). – *Ac5*: Arnamagn.Inst. AM. 23,4⁰ f. 124v (c. 1500). Med undtagelse af *Ac2*, som er et jysk lovhåndskrift, er alle håndskrifterne sjællandske lovhåndskrifter.

Tryk: Huitfeldt III 547, fol.udg. 521 (efter et Aa-hs.). – Suhm XIII 405 (efter Huitfeldt).

Oversættelsen slutter sig nærmest til Text Ia Ea.

Lund ²³
82 v

Wi Woldemar *mæth* guts nathæ. Danmarks oc Wendæs konyng. oc wor
 3 kæræ søn Cristoffær hertugæ i Laland. huldæ et hoff i Kalundeborgh. aar
 æfftær guts byrth. m. ccc. oc thry sin tiughæ. *mæth* woræ kæræ oc wærdyghæ
 hœffthingæ. hær Woldemar oc hans søn. hær Henrik hertugæ i Iutland. oc
 83 r *mæth* hethærlikæ herræ oc fæthræ. bescoppæ. ridderæ. oc ridderæmænts mæn.
 oc andræ. almuæ. oc rikens inbygdemæn. særdelæs som hær æfftær scre||uæt
 star. foræ stor nøth. at hielpæ oc affleggæ vtalligh skathæ. som thes wær ær
 fœrth pa wort rikæ Danmark. thær tel at wort rikæ skal wæræ i styrkelssæ.
 9 oc bæthræ skipælssæ. *mæth* thæn hæliæ ands nathæs hielp. for thi at i hans
 nathæ æræ swa danæ statutær. handfestningær. oc welkor sammæn sættæ. oc
 stadhfæstæthæ.

12 <I.> Først. iættæ wi panæ wor konyngslekæ tro. oc wor søn forscreffnæ
 Cristoffær. at holdæ allæ thessæ æfftærscreffnæ articlæ. stadhigæ oc vrørlikæ.

15 <1.> Allæ land. som liggæ tell Danmarks rikæ. ællær æfftær guts gauæ
 skulæ afflæs hær tell. skulæ frilegæ nytæ thæn ræt oc thæn logh som star i the
 gamblæ laubøgher. som the waræ wanæ at nytæ frileghst oc bæst. fran

1 Woldemar] Waldemar *Ac1 o.fl.* 2 Laland] Loland *Ac3 o.fl.* – huldæ] och *tilf. Aa4.*
 – Kalundeborgh] Kalengeborg *o. lign. Ac3 o.fl.*; Kalenborg *Aa2.* 3 m. . tiughæ] thw-
 sende thry hundrede oc thrysinne tiugæ *Ac1*; m och lx *Ac5.* – wærdyghæ] erdiuge
Aa4. 5 herræ . . fæthræ] fæthre oc herrer *Ac1.2.4.5*; fædræ *Ac3.* – oc (2)] *mgf. Aa4*
Ac2. 6 inbygdemæn] inbygdes (inbygdens *Ac2*) men *Ac1.2. o.fl.*; inbyggere *Ab*; oc
tilf. Ac1.2. – særdelæs] foræ *tilf. Aa1-4 Ab.* 6-7 æfftær . . star] ære effter^{no} *Ac1-3*;
 effterscr. ær *Ac4.5.* 7 nøth] oc *tilf. Ac1-5.* – at . . oc] *mgf. Ac4.* 8 fœrth] fœrthe *Ac1*
o.fl.; først *Ac5.* – rikæ Danmark] Danmarks righe *Ab Ac1-5.* – styrkelssæ] styrckæ *Ac*
1-4. 10 nathæ] høgtidh *Ab Ac1-5.* 11 stadhfæstæthæ] stathfæstæ *Ac1 o.fl.* 12 panæ]
 pa *Ac1 o.fl.* – wor] *mgf. Aa4.* – konyngslekæ] konunglige *Ac1 o.fl.* – tro] *mgf. Ac4.*
 – oc] at *Aa4 Ac2.3.* – forscreffnæ] *mgf. Aa4.* 13 allæ] *mgf. Aa3.* – stadhigæ] stadelige
Aa4. – vrørlikæ] vbrødelige *Aa4 Ac2.* 14 Allæ] i allæ *Aa1-4 Ac2 (fortsætter umiddel-*
bart foreg. kap.). – ællær] alle *Ac1-5.* 15 skulæ] oc skulæ the *Aa1-4.* – thæn (1)]
 theres *Ac1.2.* – thæn (2)] *mgf. Ab Ac1-5.* – star] stande *Ac1.2.4.5*; sto *Ac3.* 16 lau-
 bøgher] lanbøger (landzbøgher *Aa3*) *Aa2-4*; loghbøgher *Ab Ac1-5.* – fran] fra *Ac1*

18 konyng h Woldemars laghferræs tidh. oc andræ woræ kæræ forfæthræs. huæs
siælæ guth hauæ.

(2.) Item. hær Woldemar. oc for^{næ} hans kæræ sön. oc theræ arffuingæ.
vnnæ frilegæ oc wæl at nytæ theræ ræt. som gamblæ hærtughæ aff Iutland
21 hathæ. mæth thæn bæstæ oc friligstæ aff fordumæ tymæ.

(3.) Item the sammæ hertugæ iættæ panæ theræ gothæ tro. at the skuldæ
stædhe theræ mæn. oc theræ herredoms inbygdæ mæn. allæ at nytæ frilegæ
24 oc wæl all theræ ræt. som nokær aff theræs forældræ hauæ iæt synæ mæn
oc synæ inbygdemæn at nytæ. frilegst oc bæst. oc glæthes ther aff. Oc the
sammæ hertugæs mæn skulæ wæræ fultakæ mæthhiælpæræ ther till. at the
27 samme hertugæ oc theres arffuingæ skulæ frilekæ oc wel glædhæs aff theres
ræt. som the samme hertugers forældre waræ wanæ at nytæ frilegst oc bæst
af fordomæ tymæ.||

83 v (4.) Item huær bescopp i Danmarc. skal frilegæ oc wel nytæ sin ræt oc
frihet. som there forfæthræ hauæt nyttæt. af fordomæ tymæ.

(5.) Item om nokær bescop i Danmarks rikæ. som ikkæ nu nærærendæ
33 ær. oc wel nytæ swa danæ statutær oc friihet. han skal gildæ gøræ the sammæ
statutær oc handfestning. oc styrckæ thøm mæth sit inseilæ mæth os.

(6.) Item om nokræ land allær hærræ dømæ. kunnæ hær æftær i nokræ
36 motæ afflæs tell Danmarks rikæ. oc kronæn. oc om the landes inbygdemæn

o.fl. 17 laghferræs] *agl.* *Ab* *Ac1-5*; lagførers *Aa2 o.fl.* - kæræ] *agl.* *Ab* *Ac1-5*. - for-
fæthræs] forfætherne *Ac2*. 19 Item] Først *Ac1.2.4.5*. - for^{næ} hans] hans for^{no} *Ab* *Ac*
1-5. - kæræ] *agl.* *Ab* *Ac1-5*. - sön] søner *Ac1.2*. 20 vnnæ] *scule* *Ac1-5*; wii *tilf.* *Ab*.
- at] *agl.* *Ac1-5*; *jf.* *foreg.* 21 hathæ] hafftæ *Aa4*; haue hafft *Ac1.2*; hauæ *Ac3-5*.
- tymæ] tiidh *Ab* *Ac1.2.4.5*. 23 stædhe] *agl.* *Aa1-4* *Ac1*. - herredoms] *agl.* *Aa1-4*
Ab. - inbygdæ] inbygdes *Ac1 o.fl.* - frilegæ] friligest *Ac4.5*. 25 synæ] *agl.* *Ab* *Ac1-5*.
- inbygdemæn] inbygdes mæn *Ac1 o.fl.*; indbyggere *Ab*. - oc (3) .. aff] *agl.* *Aa1-4*
Ab. - ther] *agl.* *Ac3*. 26 mæthhiælpæræ] meth hielpe *Ab*. - ther till] *agl.* *Aa1-4* *Ab*.
26-27 the . . oc (1)] *agl.* *Aa1-4* *Ab*. 27 oc wel] *agl.* *Aa1-4* *Ab*. 28 samme . . forældre]
agl. *Aa1-4* *Ab*. - frilegst] friligt *Ac3*. 30 huær] herræ *Aa4*. - oc wel] *agl.* *Aa1-4* *Ab*.
- nytæ] glæthes aff *Ac1-5*. - sin] *agl.* *Ac4*. 31 som] so som *Ab*. - forfæthræ] for-
fætherne *Ac2*; forældere *Ac4*. - hauæt nyttæt] haffue bæst (*agl.* *Ab*) nyt there ræt
oc frihet *Ac1-5* *Ab*. 32 som] *agl.* *Ac1-5*. 33 ær] *agl.* *Ac5*. - oc . . statutær] *agl.* *Aa4*.
- friihet] at *tilf.* *Ab* *Ac3-5*. - han skal] tha scal han *Ac1.2*. 34 statutær] oc friihet *tilf.*
Ac3. - mæth (1)] *agl.* *Aa4*. 35 allær] eller *Aa2 etc.*; sål. ogs. i *det flg.* - kunnæ]
kommæ *Ac3*. 36 kronæn] krunens *Ac1.2*; krunnæs *Ac3*. - landes] lands *Ab*; lands

wilæ nytæ frilekæ oc fulkommælikæ the sammæ statutær. handfestning. ræt. oc frihet hær æfttær. tha skulæ the styrkæ thøm mæth os mæth theres inseilæs
39 foresættelssæ.

(7.) Item capitel. kloster. oc kirkens personær. som wighdhæ æræ tell heliæ wiælssæ. swa wæl storæ som sma. skulæ nytæ friligæ oc wæl there ræt oc fri-
42 het. som the hauæ nyt frileghst oc bæst aff fordomæ tymæ.

(8.) Item. ridderæ. riddermænts mæn, fruær. oc iomfruær. køpmæn. gæstær. bøndær. oc bokarle. skulæ nytæ frilegæ oc wæl theræ gamblæ ræt. som
45 the hauæ nyt frilegst oc bæst aff fordomæ tymæ.

(9.) Item engæn i wort Danmarks rikæ skal fanges. vtæn han ær grepæn weth færskæ gernyngæ. allær ær loghlikæ owær wunnæn.

(10.) Itæm. wi skickæ mæth the mektigstæ i Danmarks rikæ æræ. endrek-
48 tælikt rath oc samthykkæ. at thæt hoff som kallæs danæ hoff. skal holdæs
84r i Kalundeborgh innæn|| thry aar samfældæ næst æfttær komendæ. oc nar
51 the iii aar æræ forgongnæ. tha skal thæt hoff holdes i Nyborgh arligæ. pa sanctæ Iohannis baptistæ dagh. sosom thæt want ær aff fordomæ timæ.

(11.) Item. om nokær wel møtæ. oc skyldæ nokær panæ danæ hoff, tha
54 skal han pa mynnæ oc lowlekæ steffnæ hanum at han skal kommæ tel danæ hoff. oc swaræ foræ sek thet hanum tell leggæs. vtæn han beuisæs at wæræ hindræth mæth nokæt lowlekt hinder.

herredøms *Ac1-5*. - inbygdemæn] indbygdes men *Ac1-5*; inbyggere *Ab*. 37 the] tha *Ac3*. 38 hær] ther *Ac1-5*. - tha] *mgl. Ac1-5*. - thøm] thee samme (*mgl. Ac1-5*) statuter oc handfestningh (handfæstninger *Ac1 o.fl.*) *Ab Ac1-5*. 38-39 mæth (2) .. foresættelssæ] *mgl. Ac1-3*. 40 oc] *mgl. Ac5*. 42 oc bæst] *mgl. Aa4*. 43 riddere] oc *tilf. Ac1-4*. - oc] *mgl. Ab Ac1 o.fl.* - iomfruær] iungfruær *Aa3*. 44 gæstær] bester *Ac5*. - oc (1)] *mgl. Ac4.5*. - frilegæ] frigile *Ac2*. 45 nyt] *mgl. Aa2-4*. 46 Item] *mgl. Ac1-3*. - skal] skulæ *Ab*. - han ær] *mgl. Ac3.4*. 47 weth .. gernyngæ] i færsk sagh *Ac 1.2.4.5*. - weth] meth *Ab*. - allær] oc *tilf. Ac3*; ther offuer *tilf. Ac1.2*; ther *tilf. Ac4.5*. - ær] *mgl. Ac1.2.4.5*; wor *Ac3*; ther *tilf. Ab*. - loghlikæ] ower komen och *tilf. Ab*; bliuer *tilf. Ac4*. 48 Itæm] *mgl. Ac1-3*. - skickæ] skule *Ab Ac3*. - mektigstæ] mektustes *Ac1*. 48-49 endrektælikt] endrechtught *Ac1 o.fl.* 49 thæt] the *Ac5*. 50 Ka-lundeborgh] Kalingborg *Ac3.4*. - innæn] i *Aa4 etc.* - næst .. komendæ] *mgl. Ac1.2*. 51 forgongnæ] fremgangne *Ac1-5*. - hoff] *mgl. Aa2 o.fl.*; arlige *tilf. Ac1-3*; *jf. flg.* - arligæ] *mgl. Ac1-3*; *jf. foreg.* 52 sosom] som *Ab Ac1-5*. - want ær] ær (wor *Ac4*) wanth *Ab Ac1-4*. - aff] i *Ab Ac1-5*. 53 om] *mgl. Aa3*. - oc .. nokær] *mgl. Aa4*. - oc] eller *Ac1-3*. 53-55 tha .. hoff] *mgl. Aa4*. 53-55 tha .. han] han scal *Ac1-5*. 55 oc] at *Ac2*. - sek] sligh *Aa3*; til *tilf. Ab Ac1-5*. - han] thet *Ac2*. 56 mæth] i *Ac1-4*. -

57 (II.) Item, wy hertughæ oc bescoppæ. ridderæ. oc riddermænts mæn. oc
all Danmarks almoghæ oc huær særdeles. wi samæn kommæ enkannælikæ
60 ythælighe oc arlighæ. oc nu særdelæs. aff wor kæræ nathigæ herræ for^{næ}
koning Woldemar. oc hobæs os thæt os skal meræ tees hær æfftær. thi iættæ
wy oc stathælikæ telbinde os oc huær særdelæs. at trolikæ holdæ allæ the sta-
63 tuter. handfestningær oc ræt oc æffterscreffnæ articlæ. oc wethær kennæs
thæt at wæræ os kommæt oc hænd besynnærlikæ aff thæn heliæ ands nathæ.
i huæs høgthidh then for^{næ} handfestning oc articlæ æræ skickæthe oc giorthæ.

66 (I.) Item huelken aff the som thessæ æffterscreffnæ statutær wel glathæ-
likæ nytæ. han skal thessæ breff styrkæ mæth sit inseilæs forsættællsæ. oc welæ
the æy sættæ theræ inseylæ foræ. tha skulæ the æy nytæ mæth os thessæ hand-
69 festning oc ræt.

(2.) Item om nokæn aff thessæ æfftær screffnæ. ællær nokæn annæn wæ-
84 v rendæs i Danmarks rikæ. wel ga i mot swa danæ statutær|| oc handfestningh.
72 tha skulæ wi allæ samæn fulkomlikæ hielpæ tel. at swa danæ statuters bry-
thæræ skulæ dømæs oc pynæs rætuislikæ. som lands loghæn vt kræuær. sær-
delæs mot the som gøræ roff. eldebrand. allær fangæ nokær. innæn Dan-
75 marks rikæ. ællær the som in lethæ fremmæthæ hær, ellær mæn som i nokær

nokæt] *mgf. Ac1-5.* – hinder] *derefter overskr.: Confirmatio priuilegiorum Ac2.* 57 Item] *mgf. Ac1-5.* – oc (1)] *mgf. Ac5.* 58 enkannælikæ] *mgf. Ac5;* enkennelighæ *Ac3;* enwellige *Ac1-4.* 59 wælynnællsæ] *welwinnelse Ac1 o.fl.;* owerwinnelse *Ac5.* – os] *vns Ac2.* – teth] *the Aa4;* ther *Ac4;* teeth *Ac5.* 60 oc (1)] *mgf. Ac1-5.* – arlighæ] ær-
lighæ *Ac4.* – oc (2)] mæn *Ac1-5.* – aff] at *Aa4.* 60–61 nathigæ.. koning] for^{næ} her *Ac1-5.* 61 hobæs] houes *Aa3.* – os (1)] *mgf. Ac1-5.* – thæt] at *Ab Ac1-5.* – meræ] æn mere *Ac1-3;* ouer *Ac5.* 61–62 thi.. wy] oc wii iætte (rette *Ac2*) *Ac1-5.* 62 telbinde] till biude *Ac2.* – oc (2)] *mgf. Aa1-4.* – særdelæs] for sek *Ac1-5.* – trolikæ] *mgf. Ac1-5.* – the] *mgf. Ac1-5.* 63 oc (1)] *mgf. Aa3.* – wethær kennæs] wetherkenne *Aa2;* wetherkennæ oss *Aa4 Ac1-3.* 64 wære.. kommæt] komæt være *Aa4.* – os] *mgf. Ab Ac1-5.* – kommæt.. hænd] *mgf. Ac1-5.* – oc] a *Aa2.4.* – hænd] oss tilf. *Ab Ac4.5;* jf. *ouf.* – besynnærlikæ] *mgf. Ac1-5.* 65 then.. articlæ] the *Ac1-5.* – then] thessæ *Aa3;* the *Ab.* – oc] at *Aa2.* – articlæ] *articula Ab.* – skickæthe oc] *mgf. Ac1-5.* 66 Item] *mgf. Ac4.* – huelken] *huilke Ab.* – the] them *Ac1-4.* 66–67 thessæ.. nytæ] her efftersciffne stande, wile glæthes oc nytæ thisse statuter, handfæstninger, ræt oc frihet *Ac1-5.* 66 statutær] articlæ *Aa4.* 66–67 glathælikæ] glædelige *Ac4.* 67 han skal] thee skulæ *Ab Ac1-5.* – skal] *mgf. Aa4;* han *Aa2.* – thessæ.. styrkæ] styrcke thisse breff *Ac1-5.* – sit] theræs *Ab Ac1-5;* jf. *ouf.* 68 sættæ.. foræ] theres inciglæ fore sættæ *Ab.* – mæth os] *mgf. Ac5.* 70–71 ællær.. rikæ] *mgf. Aa4.* 71 ga] ganghe *Ac5.* – i mot] *mgf. Aa4.* – statutær] stuteter *Ac1;* statut *Ac3.* – handfestningh] handfæstninger *Ac1 o.fl.* 72 tel] *mgf. Ab Ac1-5.* 73 rætuislikæ] retteligæ *Ab Ac1-5.* – vt kræuær] wuiser *Aa3;* wdgieffuær *Ac3.* 74 eldebrand] eller brand *Aa3.4.* – innæn] i *Ac1.2.* 75 hær] hære

motæ kunnæ skathæ Danmarks rikæ. Huelkæn som swa danæ statuters brytæræ ær. oc worthær grepæn i færsk sagh. oc loghleke owær wunnen. tha
78 skal han mæstæ freth. gots. oc liff.

(3.) Item. huelken aff the hær æfftærskreffnæ æræ. ellær andræ ehuat skickelssæ allær welkor the æræ. som brytæ mærkælikæ i mot wor herræ
81 konyng eller hans søn. ællær Danmarks kronæ. han skal dømæs æfftær lands logh. oc pinæs skelligæ. oc thær skulæ wi allæ oc huær særdelæs hielpæ tell aff all makt.

(4.) Item wy iættæ allæ oc huær foræ segh. pa wor gothæ tro som foræ ær screuæt, at engæn aff os skal gestæ vrætuislikæ oc vskellikæ vtæn hosbondens loff, oc huelkæn aff os æfftærskreffnæ. allær nokær annæn ho han
84 helst ær i Danmarks rikæ gør hær i mot, huelkæt æy skal ske, oc worthær han grepæn weth færsk sak. oc lowlikæ owær wunnæn, han skal swo dømæs som en openbaræ røwæræ. oc pynæs skelligæ æfftær lands logh. oc thær
87 skulæ wi allæ tell hielpæ aff all makt.
90

(5.) Item thæt hoff som kallæs danæ hoff. skal holdes i thessæ thry næstæ samfældæ aar, i Kalundeborgh. oc nar the thry ar æræ fræm farnæ, tha
93 skal thæt hof holdes arligæ i Nyborgh som thæt want ær i fordomæ timæ. Wel ok nokæn søkæ thæt hoff, tha skal han i myddæl|| tith nytæ fwlkomlikæ
857 goth tryghet. fæmptæn daghæ foræ. oc xv daghæ æfftær sancti Iohannis dagh, huelkæn tryghet wi wilæ æy brytæ oc om nokæn aff os allær annæn brytær
96

Ab; herre *Ac1-5*. 75-76 ellær . . rikæ] i righet *Ab*. 75 mæn] man *Ac3*. - i] *mgl. Ac3.4*. - nokær] hande *tilf. Ab Ac1-5*. 76 Huelkæn] Hwilke *Ac4.5*. - som] *mgl. Ac4.5*; ther *Ab*; then *Ac1-3*. 77 færsk] færskæ germingher oc *Aa3*. - oc] æller *Ab Ac1-5*. 77-78 tha . . han] at (*mgl. Ac5*) han scal *Ac1-5*. 78 gots . . liff] liff oc gots *Ac1.2*. 79 Item] *mgl. Ac4.5*. - hær] ther *Ac3*; som *Ac4.5*. - æræ] wdi ære *Ab*; vti *tilf. Ac1.2*. 80 i mot] mot *Ac3 o.fl.* 81 eller . . søn] *mgl. Aa1-4*. - eller] oc *Ab Ac3-5*. 82 thær] her *Ac3-5*. - hielpæ tell] til hielpæ *Aa4*. 83 aff] meth *Ac1-5*. - all] wor *tilf. Ac5*. 84 Item] *mgl. Ac4.5*. - wor gothæ] goth *Ac1-5*. - tro] nw *tilf. Ac5*. - foræ] før *Ac1 o.fl.* 85 ær screuæt] *mgl. Ac1-5*. - gestæ] noget *tilf. Ac1.3-5*; *jf. flg.* - vskellikæ] noget *tilf. Ac2*; *jf. foreg.* 86 huelkæn] hwo *Ac4.5*. - ho] e hwo *Ac1.2*. 88 grepæn] *mgl. Aa3*. - weth] i *Ac1-5*. - swo] *mgl. Ab Ac1-3.5*. 89 openbaræ] hopenbare *Aa4*. - thær] *mgl. Ac4*. 90 allæ] *mgl. Ac5*. - tell hielpæ] hiælpe tiil *Ac1-5*. - aff] meth *Ac1-5*. 91 thæt] *mgl. Aa4*. - holdes] i Calingburgh *tilf. Ac4.5*; *jf. ndf.* - i] *mgl. Aa4 Ac4*. 92 samfældæ aar] aar samfældæ *Ab Ac3-5*. - samfældæ] *mgl. Ac1.2*. - i Kalundeborgh] *mgl. Ac4.5*; *jf. ovf.* - nar] nær *Aa4*. - thry ar] *mgl. Ac1.2*. - fræm farnæ] framgangnæ *Ac4.5*. - tha] *mgl. Ac5*. 93 arligæ] *mgl. Aa3*. - Nyborgh] Wiburg *Ac2*. - thæt] *mgl. Ab Ac1-5*. 94 fwlkomlikæ] fulkomen *Ab Ac1-5*; oc *tilf. Ab Ac1-4*. 95 goth tryghet] tryghet goot *Aa4*. - Iohannis] Hans *Aa4*; baptiste *tilf. Ab*. 96 tryghet] frihedh *Ac4.5*. - allær annæn] *mgl.*

nokær lund thæn tryghet, tha skal han witæ sek at lithæ thæn pinæ som kal-
læs orbotæmal, Huelken som fallær i thæn pinæ som kallæs orbotæmal. han
99 skal pinæs skellikæ æfftær lands logh. aff wor nathigæ hær konyng. hans fo-
ghætæ oc æmbits mæn, oc thær skulæ wi allæ hiælpæ tell aff all makt.

(6.) Item. engæn skall threngæ allær nøthær thrykkæ sin vnderdan. allær
3 thæn som man owær mektigh ær, e huat skickelsæ allær welkor han ær, at
han æy ma forfølæ sin ræt panæ thing allær dom. Om nokær gør thæt. oc
thæt worthær skelligæ beuisd ællær prøwæt mot hanom. tha skal han først
6 ombæræ thæt som the delæ om. oc sithæn bõtæ konyng aldclæs æfftær lands
logh. liger wis som han haffthæ i kiffuæn.

(7.) Item huelken som talær tell nokæn. ellær forthretær sek mot nokær
9 mæth ondæ orth. oc forthretælikæ. som kalles maning. gør nokæn man for-
waring pa dom. allær panæ landz thing ællær foræ for^{na} wor nathigæ herræ
konyng. ellær i hans gorth. foræ køgæmæstæræ allær foræ marsk, nar the
12 æræ panæ dom allær rættæræ thing, ellær panæ lands thing i Danmark. tha
skal han først tapæ thæt om huelkæt eller for huilket han talær. oc thær næst
bõtæ æfftær lands logh.

15 (8.) Item. om for^{na} wor nathigæ herræ konyng. hans foghætæ. ællær æm-
bitsmæn hauæ rættælikæ owær nokær vgernyng ræt. æfftær lands logh. thæt

Ac2. 97 tha] swa *Ac1-5 Ab.* - at] scule *tilf. Ac1-4.* 98 orbotæmal (1)] oc *tilf. Ac 4.5.*
- Huelkæn . . orbotæmal (2)] *mgl. Aa4 Ab Ac2.* 99 aff] oc *Ab.* - nathigæ] *mgl. Ac1-5.*
- konyng] oc *tilf. Aa4.* 1 oc (1)] eller *Ac3;* hans *tilf. Ab Ac3.* - allæ] *mgl. Ac5.* -
tell] teg *Aa4.* - aff] meth *Ac1-5.* - all] wor *tilf. Ab.* 2 Item] *mgl. Ac1 o.fl.* - allær]
ther *tilf. Ac4.* 3 man . . mektigh] wanmæchtugh *Ac1-3;* aff (*mgl. Ac5; o. lin. Ac4*)
mynnæ mechtich *Ac4.5.* - ær (1)] han ær *tilf. Ac1-5.* - allær . . ær (2)] han ær eller
wilkor *Ac1-4;* een han er *Ac5.* 4 æy ma] ma æy *Ac1-3.* - forfølæ] fwlfolghæ *Ac4.* -
panæ] pa *Ac1 o.fl.* - allær dom] *mgl. Ac2.* - allær] oc *Aa2.4.* - nokær] han *Ac1-5.*
5 mot] e modh *Ac1.2.5.* 6 som] *mgl. Ac1-5.* - bõtæ] mot *tilf. Ac3.* - konyng] *mgl. Ac5;*
koningen *Ac1 o.fl.* 7 han] vnderlighet *tilf. i marg. Ac4.* - haffthæ] tapet thet *tilf.*
Ac1-3. 8 Item] *mgl. Ac4.* - forthretær . . nokær] fortørner (fortører *Ac2*) *Ac1-5.* 9
mæth] nogre *tilf. Ac2.* - som . . maning] *mgl. Aa1-4 Ab.* - maning] eller thet som
rører hans ære *tilf. Ac1-3.* - gør] æller gør *Ab Ac1-3.* - nokæn] *mgl. Ac1-5.* 9-10
forwaring] *mgl. Ab.* 10 for^{na}] *mgl. Ac1.2;* for^{de} *Ac3-5.* - nathigæ] *mgl. Ac1-5.* 11
køgæmæstæræ] koghæmester *Ac4.* - foræ] *mgl. Ac1-5.* - marsk] marskalk *Ac1-5.* 12
allær] a *tilf. Ab o.fl.* - ellær . . thing] *mgl. Ab.* - panæ (2)] *mgl. Ab Ac1-5.* 12-13
tha . . han] han skal *Ac4.5.* 13 han (1)] *mgl. Ac2.* - eller . . huilket] *mgl. Aa1-4 Ab.* -
talær] om *tilf. Ac5.* - næst] effter *Ab Ac1-5.* 15 wor . . herræ] *mgl. Ac1-5.* - ællær]
hans *tilf. Ac1-4.* 16 rættælikæ . . ræt] rætvislige rættet (*mgl. Ac4*) iffuer nager man
(*mgl. Ac4.5*) for (*mgl. Ac 4.5*) vgerning *Ac1-5.* 17 tell] *mgl. Ac2.* - nokær] man *tilf.*

skal æy læggæs hanum. ellær hans tell. aff nokær. swo at han hauær thæt
 85v giort|| i fiændæskap ællær hat.

(9.) Item. om noken lithær nokær vræt aff konyngæn. ællær aff hans fo-
 ghætæ. ællær hans æmbitsmæn. oc om han kærær thæt ewær thøm rætuisligæ
 21 oc forfølgær thæt. tha skal han æy lithæ nokær hæffnd aff wor herræ ko-
 nyngh. ællær aff hans thær foræ.

(10.) Item. wy hær æfftær screffnæ oc huær weth segh. oc al almoghæ i
 24 Danmarks rikæ. iættæ thæt ponæ wor gothæ tro som før. at wor nathigæ
 herræ koning. hans søn Cristoffær oc Danmarks kronæ skal fulkommeligæ
 nytæ all sin ræt oc thær skulæ wi allæ samæn oc huær særdelæs hiælpæ tell
 27 trolekæ mæth alt arbeythæ oc makt. æfftær som lands loghæn vt kræuær.

(11.) Thær ewær kirkær. clostræ. iomfruær, viduær. mothærløsæ børn. oc
 fathærløsæ. som æy hauæ loghleke wæriæ. torpæræ. bymæn. køpmæn. gæ-
 30 stær. bøndær. bokarlæ. triggæ markæ mæn. alt konyngens folk. oc allæ foræ
 huelkæ wor herræ konyng hauær oc bær at forswaræ. thøm skal stæthæs at
 nytæ fredh. frileghst oc bæst, all theræ ræt. lands logh. oc frihet. oc thær tel
 33 skulæ wi allæ oc huær særdelæs hær æfftær screffnæ oc huær foræ segh.
 hiælpæ mæth rath. hiælp oc makt.

Item. wy for^{ns} Woldemar konyng. oc wor kæræ søn Cristoffær. skulæ oc
 36 welæ wændæ allæ woræ mæn æfftærscreffnæ oc huær æfftærscrewæn oc an-
 dræ woræ righes inbygdemæn thessæ statutær. handfestning. oc alt annæt

Ac2; i (*mgl. Ac4.5*) nogherlundæ *tilf. Ab Ac4.5*. – swo] *mgl. Ac1-5*. 18 i] meth *Ac1-5*. – fiændæskap] frændskap (*frendskap Aa3*) *Ac1.2 Aa3*. – ællær] meth *tilf. Ac4.5*. 19 nokær] *mgl. Ac2*. – aff] *mgl. Ac1-5*. 20 hans] *mgl. Ac5*. – thøm] *mgl. Ac4*. 21 nokær] *mgl. Ac1-3*. – hæffnd] ther fore *tilf. Ac1.2*; *jf. ndf.* – wor] nadughe *tilf. Aa3*. 22 aff] *mgl. Ab Ac1-5*. – thær foræ] *mgl. Ac1.2*; *jf. ouf.* 23 Item] *mgl. Ab Ac1-3*. – hær] *mgl. Aa5*. – huær] wor *tilf. Ac3*. – weth] før *Ac4.5*. – oc (2)] i *Ac3*. 24 thæt] *mgl. Ac1-5*. – nathigæ] *mgl. Ac1-5*. 25 koning] oc *tilf. Ac3.5*. – søn] sun *Ac3*. 26 all] *mgl. Ac3*. – thær] tho *Aa4*; til *tilf. Ab Ac1-5*. – samæn] *mgl. Ac5*. – tell] *mgl. Ac4*. 27 trolekæ] *mgl. Ac1.2*. – æfftær] thet (thi *Ac3*) *tilf. Ac1-5*. – som . . kræuær] landzlogh *Ac4.5*. 28 kirkær] kircke oc *Aa4*. – iomfruær] iungfruer *Aa3*. – motherløsæ] motherløse *Ac1*. – børn. oc] *mgl. Ac1-5*. 30 triggæ] thre *Ab Ac1.3-5*. 31 wor] nadeghæ *Aa3* *Ab*. – forswaræ] sware for *Ac5*. – thøm skal] the scule *Ac1-5*. – stæthæs] stæthies *Ac1 o.fl.* – at] oc *Aa4*. 32 fredh] oc *tilf. Ab Ac4.5*. – ræt] rætte *Ac1 o.fl.* 33 huær] *mgl. Ac1-5*. – hær] *mgl. Ac1-3*; wære *Ac4.5*. – foræ] weth *Ac1-3*. 34 rath] ræt *Aa2-4*. – oc] meth *tilf. Aa3*; all *tilf. Ac1-3*. 35 Item] Ok *Ac1-3*; om *tilf. Ac4.5*. – kæræ] *mgl. Ab Ac1-5*. 36–37 æfftærscreffnæ . . inbygdemæn] oc all Danmarks righes almuge *Ac2*. 36 oc . . æfftærscrewæn] *mgl. Aa3.4* *Ac5*. – æfftærscrewæn] *mgl. Ac4*. 36–37 andræ] *mgl. Aa3*. 37 woræ righes] wort rigens *Ac3.4*. – inbygdemæn] indbygdes men *Ac1*

- 86_r tell *thæt*|| bæstæ. oc wi æfftærscreffnæ, hertughæ. bes Coppæ. riddæra. rid-
 39 deræ mænts mæn oc all Danmarks rikes almoghæ skulæ oc welæ wendæ wor
 herræ konyng Woldemar. hans sôn Cristoffer. allæ for^{næ} statuter. handfest-
 ning. oc alt annæt tell *thæt* bestæ. At allæ thessæ for^{næ} articlæ oc huær sær-
 42 delæs skulæ fongæ styrkælssæ oc stadichet. oc nytæ thes fullæræ krafft, oc
 skulæ holdes stathælegæ aff os. allæ æfftærscreffnæ oc huært særdelæs. Wi
 Woldemar *mæth* guds nathæ koning. Cristoffær hertughæ i Loland. Wolde-
 45 mar oc Henrik hertugæ i Iutland. Niels aff Othens. Pæthær aff Wiborgh.
 Pæthær aff Ripæ. Henrik aff Roskildæ. Pauel aff Arus. oc Magnus aff Bor-
 lum. *mæth* guds nathæ kirkænæs bes Coppæ. Stii Andersson. Niæls Læmbæk.
 48 Henning Pudbusch. *gamblæ* Bæint Anæfæld. Bo Falk. Erik Niælsson. *Per*
 Laurensson. Palnæ Ionsson. *Æuært* Møltike. *Per* Grubbæ. Niæls Knutsson.
 Iæp Beghæræ. *Per* Beghæræ. Oløff Iænsson. *Per* Niælsson. Anders Frost.
 51 *Æsgæ* (K)rok. Iæp Olaffsøn. Ies Hu (m)mærbud (l)æ. Heynæ Kapholt. vngæ
 Beint Anæfæld. Ottæ aff Ho. Offæ Pæthersson. *Per* Lodhuiksson. Arnæ Møl-
 tikæ. Cristiern Kylæ. Ludder Læmbæk. Ies Nielsson. Niels O (ffe)son. *Ærland*
 54 Kalff. *Per* Munk. Niels Glob. Auæ Stegh. Ies Axælsson. *Per* Albrechtsson.
 (Iep) Splitoff. Laurens Huas. Ies Wændelbo. (Niels) Wint. ridderæ. Niels
 Eriksson aff Lindæ. Ies Laurensson. Niels Ionsson aff Keldæbæk. Knut
 57 Buggæ. Pauel Glop. Niels Eiæsson. Waldemar Sappæ. (Iens) Kas. Niels
 Th (u)æsson. Strangæ *Æbbæsson*. Bo Høgh. Thomæs Niælsson. Laghæ
 Offæsson. Peter Iuarsson. Cristiern Kas. Oloff Pæthersson aff Nythorp. Oloff

o.fl. 38 bæstæ] at allæ thissæ for^{næ} oc hwer *tilf.* *Ac4*; *jf. l. 41 ndf.* – riddæra] oc *tilf.* *Ac4 o.fl.* 39 rikes almoghæ] *agl. Ac4.* 40 Woldemar] oc *tilf.* *Ac1-3*; for^{næ} *tilf.* *Ac5.* 41 At] och *Aa4.* – articlæ] *agl. Ac4.5.* 42 styrkælssæ oc] styrckes *Ac1-5.* 43 stathælegæ] stathuge *Ac1-3.* – allæ] *agl. Ac4.* – særdelæs] amen *tilf.* *Ac4.* 45 Henrik] herre *Ac2.* – Wiborgh] Wiberg *Ac2.* 46 Pæthær. . . Ripæ] *agl. Ac2.* – Arus] Ars *Ac2.* – Magnus] Maghens *Ac1-5.* 46–47 Borlum] Børglum *Ac1 o.fl.*; alle *tilf.* *Ac1-3.* 47 nathæ] miskund *Ac1.2.4.5.* – kirkænæs] kirckers *Ac1.2.4.5*; kirckens *Aa3.* – Læmbæk] Limbeck *Ac4.5.* 48 Pudbusch] Pobusk *Aa3*; Podbusk *Ac3 o.fl.* – Falk] Folk *Aa3*; Stilk *Aa4.* – Laurensson] = *Aa3*; Lawerson *Ac5*; Lamansson (Lammesson *Ac1 o. fl.*) *Aa1 o.fl.* 50 Iæp Beghæræ] *agl. Ac5.* – Iæp] Ieip *Ac1 o.fl.* 51 (K)rok] Brok *samtligæ hss.* – Hu (m)mærbud (l)æ] Huimær Buddæ *Aa1 etc.* – Kapholt] *agl. Ac4.5.* 52 Ho] Hee *Ac5.* – Arnæ] Arffuæ *Ac1 o. fl.* 53 Ludder] Lyder *Ac1 o.fl.* – Læmbæk] Limbæk *Ac4.5.* – O (ffe)son] Olafsøn (Olufson *Ac3*; Olssen *Ac1 o.fl.*) *samtligæ hss.* 54 Auæ] Owæ *Ac3.* 55 (Iep)] *agl. samtligæ hss.* – Splitoff] Spliit *Ac2.* – Huas] Hanson *Aa3*; Nielsøn *tilf. Ac5*; Niels Themmæson (Tømmessen *Ac1 o.fl.*) *tilf. samtligæ hss.* (*doublet af* Niels Th (u)æsson *ndf.*) – (Niels)] Petær *samtligæ hss.* – Wint] Wiit *Ab.* – ridderæ] *agl. Ac2.* 56 Ies Laurensson] *agl. Ac4.5.* – Ies] Iens *Ac1 o.fl.* – Ionsson] Iensson *Ac1 o.fl.*; Iønsson *Ac3.* 57 Niels Eiæsson] *agl. Ac4.5.* – Eiæsson] Erichson *Aa3*; Ageson *Ac3.* – (Iens)] Niels *samtligæ hss.* 57–58 Niels Th (u)æsson] *agl. Ac4.5*; Niels Themmæson (Tømmesson *Ac1 o.fl.*) *øvrige hss.* 58 Thomæs Niælsson] *agl. Ac4.5.* 59 Offæsson] Oleffsøn *Ac4.* 59–60 Oloff Lungæ] *agl. Ac4.5.* 59 Oloff] Pethers-

86 v Lungæ,|| Olaff Olaffsøn <Lu>ngæ. Matheus Falster. Niels Karlssøn. Peter Huit. Knut Hæringh. † oc Oloff † a wapn. wi latæ hengæ woræ inseilæ fore thættæ breff.

Text III. – Dansk oversættelse B. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM. 9,4^o f. 218r (skrevet 1470 for Herluf Nielsen Skave i Eskildstrup af skriveren Arnoldus Laurentii). – Ab: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3137,4^o f. 348r (skrevet 1493 af Joh. Martini, dr. og munk i Sorø). Begge håndskrifter er sjællandske.

Oversættelsen slutter sig nærmest til Text I Ea.

AM. 9, 4°
218 r
218 v
3
6
9
12
I gutz naffn amen. Wi Woldemar, meth gutz nathæ Danmarchs och Wændes koningh oc wor elskelighe|| søn Cristoffer, hertugh i Lalandh, høgthithædæ æller hwllæ serdeles i Kalingburgh eth menikt hoff, danæ hoff, aar effter gutz byrdh m^o ccc^o lx i pinzædawes høgthith meth wort elskælighæ folck och howetz men och ærligh førstæ oc herræ Woldemar oc hans søn Henrich, aff then sammæ nathe hertugh i Iuthland, meth hetherlighæ fæthrä och herræ biscopper, riddære, riddermentz mæn och andræ wort riges Danmarks menigheth och inbyggere, som hæræ effter neffnes, ath hielpæ och borthaghæ stoor nøth oc vtalligh scathe, som ær beghynt och thywer hertill wort righæ Danmarch pa førth, och ther til, at sammæ worth righe Danmarch ma bliffwæ wether bethre skikkelsæ och mact och then hæliantz syw fold nathæ och hans hæliæ høgitz hielp, tha ær thennæ æfterscreffnæ skikkelsæ, handfestningh och ræth sammensettæ och stathfestæ.

(I.) Fførst sadhæ wi oc loffwedæ pa wor koninglighæ troo och for^{dæ} wor søn Cristoffer thezæ effterscreffnæ articlæ fastæ och vbrødælighæ ath holdæ.

(1.) Fførst ath allæ land, som nw til Danmarch ligge æller tho, som hær æffter, om guth thet so giffuæ wel, thær til forwærwes kunnæ, the sculæ nythæ frii theres logh och ræth aff thy, som gamlæ och wissæ loghbøgher wth-

søn tilf. Ac1-5 Ab. 60 Olaff . . Karlssøn] mgl. Ac2. – <Lu>ngæ] vngæ samtlige hss. – Matheus] Matis Ac1 o.fl.; Morten Aa4. 60-61 Niels . . oc] mgl. Ac4.5. 61 † oc Oloff †] mgl. i de øvrige tekster. 62 thættæ] thessæ Ac1-5. – breff] Giffuet (oc screwet tilf. Ac4.5) i (mgl. Ac4.5) for^{nø} (mgl. Ac4) aar oc steth tilf. Ac1-5.

2-3 høgthithædæ] høttithede Ab. 3 æller] oc Ab. – Kalingburgh] Kalendeburg Ab. – hoff (1)] mgl. Ab. 4 pinzædawes] pintzedaghes Ab. – høgthith] høttith Ab. 5 ærligh] ærlighe Ab. – Woldemar] Waldemar Ab. 8 riges] righens Ab. – menigheth] meninghet Ab. 9 nøth] noth Aa. 11-13 och (1) . . skikkelsæ] mgl. Ab. 13 ræth] mgl. Ab. 14 Fførst] Før Ab. – sadhæ] iætte Ab. 16 Danmarch] Danmarks righe Ab. 17 thet] mgl. Ab. 18 aff] effter Ab. – wissæ] wise Ab. – loghbøgher] loghbogher Aa. 19 so] mgl. Ab.

wisæ, so som the effter bewisligh ammindelsæ friligst oc best wanæ æræ ath nythæ i koningh Woldemars och andræ woræ forfædhræs tiith.

219r (2.) Item sculæ for^{dæ} Woldemar oc hans søn, Iuthlantz hærtughæ,|| och theres arwingæ frii och wæl nythe all theres ræth, so som noghræ Iuthlantz hertughæ them aff ærild dom friest och best nyth haffwe.

24 (3.) Item for^{dæ} herræ och hærtughe iettæ paa theres troo, ath allæ theres vnnerdanæ och theres herrædømes inbyggere them sculæ the til stæthæ ath nythæ friith oc well all theres ræth, som nogher theres forfæthra sinæ folk och
27 vnnerdanæ haffuæ vnt them at nythæ friest och best, och sculæ for^{dæ} herthughers vnnerdane oc falk ther till thrøstelighæ hieppæræ wære, ath the sammæ hærtughæ oc theres arwingæ sculæ friith nythæ och wæl theres ræth,
30 so som theres forfæthra them aff ærildom friæst och bæst wanæ æræ ath nythæ.

(4.) Item scal hwer biscopp i Danmarks righæ och wæl nythæ sin reth
33 och friheth, so som theres forfæthra theres reth och friheth aff ærildom friest oc bæst wanæ æræ ath nythæ.

(5.) Item om nogher biscopp i Danmarks righæ, thær æy nw nerwærendes ær, wel thennæ skickelsæ och friheth nythæ, tha scal han thenne handfestning stadigh hollæ och meth wos hennæ meth sith inciglæ stathfestæ.
36

(6.) Item skeer thet soo, ath noghet landh æller herrædømæ kan forwerwes nogherlund til Danmarks righæ och krunæ hær æffter, och the for^{dæ} lantz och herædomes inbyggere welæ frii och fulkommelighæ nythæ thenne skickelsæ och handfestningh, ræth och friihethæ, tha skulæ the them meth
39 wos stathfestæ meth theres inciglæ.
42

(7.) Item skulæ capitell, closter, kirkær, kirkenes personer, the som i mektugh|| stath æller i næthermere vithæ æræ, frii och wæl nythe theres reth oc
219v friihethæ, som the them friest och best nyth haffwæ och aff æreldæ æræ wanæ ath nythe.
45

– the] them *tilf. Ab.* 23 ærild dom] areldom *Ab.* 25 herrædømes] herredoms *Ab.* 27 sculæ] *mgl. Ab.* 29 hærtughæ] hertuger *Ab.* 32 och] *mgl. Ab.* 35–36 nerwærendes ær] ær nærwerendes *Ab.* 36 wel] wil *Ab.* 37 wos] vss *Ab;* *sål. ogs. i det flg.* 39 och (2)] om *tilf. Ab.* 43 kirkær] oc *tilf. Ab.* – kirkenes] kirkens *Ab.* 44 næthermere] nærmere *Ab.* 45 them] *mgl. Aa.* – nyth . . och (2)] *mgl. Ab.* – æreldæ] areldæ *Ab.* 45–46 æræ wanæ]

(8.) Item skulæ riddere och riddermentz men, iomfrwer, frwer, køpmen,
 48 gester, bønder och landbo frii och wæl nythe theres gamlæ reth, som the aff
 æreldom friest och best nyth hauæ.

(9.) Item scal engin gribes i worth righe, vthen han wordher fundin weth
 51 ferskæ gerninger æller lowlighæ ther offwer forwnnen.

(10.) Item skickæ wi aff Danmarks righes bestæ mentz endræctelich rath,
 ath danæ hoff scal høgtidhes och holdes thezæ thry nestæ samfeldæ aar vthi
 54 Kallinborgh, och nar the thry aar æræ frem farnæ, tha scal sammæ hoff,
 danæ hoff, holles aarlighæ i Nyborgh sancti Iohannis dagh baptiste, so som
 thet forðum sethwant ær ath holles.

(11.) Item hwilken som wel delæ æller sagh giffwæ annen pannæ danæ
 hoff, han scal hanum først till talæ och lowlighæ callæ panna sith herrits
 thing, ath han tha selff mœthæ pa danæ hoff och swaræ loghlighæ til the
 60 saghæ, som hanum skyllcs, vthen han bewiser sigh ath wæræ hindreth i loff-
 licth forfall.

(II.) Wy hærtugher, biscopper, riddere, ridder nothæ oc allt menicheth i
 63 Danmarch, och hwer woræ endrectælighæ hæræ sawnethæ, æræ foræ then
 storæ nothæ oc innerligh wællwillicheth, som wos ythelighæ oc nw serdeles
 til fallet ær, aff wor elskelighe herre och koningh Woldemar bewist ær, och
 220r her effter thet wos hobes meth gutz hielpp æn bewises scall, iettæ pa|| wor tro
 oc hordælighæ tilbindæ wos och huer woræ foræ sik at holdæ allæ skickelsæ,
 handfestningh, ræth oc allæ articlæ, som hæræ efftær scriffwes oc bekennes,
 69 at thet wos serdeles til fallet ær aff then heliantz nathæ, i hwes høgtith thette
 giorth och fulkommeth ær.

(I.) Fførst at hwilken som wel nythæ thezæ skickelser, handfestningh,
 72 ræth oc frihethæ, the skulæ thennæ scriff oc breff statfestæ meth theres in-
 ciglæ, oc welæ the ey theres inciglæ hæræ foræ settæ, tha skulæ the thesse
 handfestningher oc reth meth wos æy nythæ.

wanne ære *Ab.* 49 æreldom] areldom *Ab.* 51 offwer] innen *Ab.* 53 høgtidhes] hottides
Ab. – nestæ] aar *tilf. Aa.* 54 Kallinborgh] Kalendeburgh *Ab.* – frem farnæ] fræm-
 farde *Ab.* – hoff] *mgl. Ab.* 56 sethwant ær] setwanne wor *Ab.* 57 hwilken som]
 hwsom *Ab.* – wel . . sagh] deele æller sagh will *Ab.* – pannæ] pa *Ab;* *sål. ogs. i det*
flg. 59 loghlighæ til] *mgl. Ab.* 60 sigh] *mgl. Ab.* 62 allt] alle *Ab.* 65 til . . ær] *mgl. Ab.*
 66 iettæ pa] *gentaget ved lineskifte Aa.* 67 hordælighæ] horlighe *Ab.* 69 høgtith] høt-
 tidh *Ab.* 71 hwilken] hwilkem *Aa.* – wel] will *Ab.* – skickelser] skikkelse *Ab.* – hand-
 festningh] handfæstninger *Ab.* 72 statfestæ] *andet t er tilf. o. lin. Aa.* 77 omoth] i mod

75 (2.) Item om nogher aff them, som hær effter scriffwes eller neffnis, eller
 nogher anner, som i Danmarch ær, wel ghenwordich wæræ och thessæ skickelsæ oc handfestningh omoth staa, tha skulæ wi fulkommelighe ther til
 78 hielpæ, at then, som hæræ omoth brytheligh ær eller wordher, scal dømes
 effter lantz logh och rettælighæ ther effter pines, *serdeles* the, som her i Dan-
 march bedriffwæ roff, mordbrandh æller noghræ fongnæ gribæ, the som
 81 meth rodh eller hielp noghræ wthlennings men thær in drawæ, the som
 Danmarchs righæ nogher lundh genwordelighe kunnæ wæræ æller scathe,
 hwilken som helst moth thenne skickelsæ brodeligh worther æller worther
 84 fundin meth ferskæ gerninger eller ther offuer loghlighæ forwnnen worther,
 han scal møstæ gotz, freth och liff.

(3.) Item hwilken aff the, som hære effter neffnes, æller nogher annen, ee
 87 hwoth hondæ stath oc skickelsæ han ær vthi, i moth wor notheghe herræ
 220v koningh æller hans søn æller|| omoth Danmarks krunæ loghligh brødeligh
 æller syndfalligh worther, han scal dømes effter lantzlogh oc ræthelighæ ther
 90 effter pines.

(4.) Item iettæ wi allæ och hwer for sik pa goth troo som før, at engin
 aff wos scal vskellighe gestæ nogher ællær vrætelighæ vthen hosbondens frii
 93 loff oc welæ. Hwilken som helst aff wos, som her effter neffnes, eller nogher
 annen i Danmarcks righe thærimoth gør, thet guth forbiuthe, oc om han
 worther fundin weth ferscæ gerninger æller loghlighæ ther i forwnnen, han
 96 scal dømes som een vdætnings man oc ræteligæ pines effter lantzlogh, oc
 ther skulæ wi aff all wor makt til hielpæ.

(5.) Item scal danæ hoff hwert aar holdes om sanctæ Iohannis dagh bap-
 99 tiste, som foræ ær screwet. Item wel nogher soghæ for^{dæ} dane hoff, han
 scal nythæ aldeles goth oc fulkommelig freth oc friiheth i femten dawæ
 fore for^{dæ} thith, *sanctæ Iohannis* dagh, och fempten dawæ effter. Hwilken
 3 friiheth wi æy welæ brythe, oc om nogher aff wos æller anner for^{dæ} friiheth
 bryther nogherlundh, tha scal han withæ sigh thær foræ ath lithæ orbodes
 mals pinæ, och hwo som thenne orbodes mals pinæ brødeligh worther, han
 6 scal skellighæ wthrethes aff wor nathelighe herre koningh eller hans fowethe

Ab. 78 hæræ] ær Ab. - brytheligh] brøderligh Ab. - ær eller] mgl. Ab. 79 the] them
 Ab. 80 fongnæ] fonghe Ab. - the] æller the Ab. 81 thær] her Ab. 82 genwordelighe]
 genwordighe Ab. 83 brodeligh] broderligh Ab. 84 meth] weth Ab. 85 gotz, freth] freth,
 gotz Ab. 91 før] ær sagt tilf. Ab. 94 annen] mgl. Ab. - thærimoth] her imodh Ab. 95
 forwnnen] forwunnen Ab; derefter overstr. so (jf. ndf.) Aa. 99 Item] mgl. Ab. - for^{dæ}
 . . hoff] danehoff for^{dæ} Ab. 2 fempten] femptem Aa. 3 anner] annen nogher Ab. 4
 han] mgl. Ab. 5 thenne] then samme Ab. - brødeligh] broderligh Ab. 9 scal] oc tilf.

eller æmbetzmen *effter* lantzlogh, oc ther sculæ wi till hielpæ aff all wor makt.

9 (6.) Item scal ængen, ee hwat hondæ stat eller skickelsæ *han* ær vthi,
 221r nether|| thryckæ sin vnderdan eller then, som minnæ machth hauer æn han,
 oc ey scal threngæ hanum till, ath han maa ey fulfölvæ sin ræth pannæ thing
 12 eller döm, hwilket om nogher gør oc worther ther i loghlighe owerwnnen,
 han scal først hauæ fortapeth *thet*, som the delæ om, oc sithen scal bethræ
 15 wæreth forwnnen loghlighe i then delæ.

(7.) Item hwilken som til tall annen *meth* ondæ ord oc forsmedelighe,
 som calles ath wææ maningh, i wor natheghæ herres nerwerelsæ eller i *hans*
 18 gorth for drotzedin æller marscalkin, nar the sithæ pa dom æller ræt, eller i
 danæ hoff oc paa almindelict thing i Danmarchs righæ eller hofførth gør,
 han scal først hauæ fortapeth the stöckæ, om hwilke æller for hwilkæ han
 21 tall, oc ther til scal han betræ æfftær lantz logh.

(8.) Item om for^{de} wor koning oc herræ, hans fowæthæ æller embetzmen
 hauæ ower nogher *vgerningsman* ræthuiselighe *effter* lantz logh, tha scal
 24 hanum ey wændes *thet* nogherlundhe til hath eller v wenscapp aff nogher.

(9.) Item om nogher lither eller görs vræth nogher aff wor notheghe herræ
 koning, hans fowethæ æller embetzmen, *thet* guth forbiuthæ, oc han kærær
 27 *thet* ræthælighæ ower oc forfølgher sin ræth, han scall engen heffnd æller
 vweliæ ther foræ lithæ aff wor nathæghæ herræ koningh æller aff noghræ
 hans.

30 (10.) Item wi allæ, som *her* *effter* neffnes, oc *hwer* *wore* foræ sik oc al-
 mennheth i Danmarks righe icttæ oc louæ pannæ goth troo som før at wor
 221v notheghæ herræ koning,|| hans søn Krisstoffor oc Danmarcks krunæ sculæ
 33 fulkommælighæ nythæ al theres ræth, oc theræ skulæ wi serdeles oc trolighe
 til hielpæ aff all wor machth, efftær thi som lantz logh wthuiser.

(11.) Hær offwer sculæ kirker, closter, iomfrver oc fatherløzæ oc wæriæ-
 36 løszæ børn, the som engæ laghæ wæriæ hauæ, køpstædes men, burgheræ, bøn-
 der, køpmen, gester, landbo, tryggæmarkes men, allæ konings vnderdane oc

Ab. 11 maa ey] æy ma *Ab.* – fulfölvæ] fulfølge *Ab.* 13 the delæ] deele ær *Ab.* 17 herres] herre konings *Ab.* 18 i] pa *Ab.* 19 hofførth] hofferth *Ab.* 20 om .. æller] *mgl.* *Aa.* 25 vræth] aff *tilf.* *Ab.* 27 forfølgher] fullfølgher *Ab.* 30–31 almennheth] allemenighet *Ab.* 31 at] oc *Aa.* 32 koning] oc *tilf.* *Ab.* – hans søn] i *marg.* *Aa.* 34 lantz logh] landzloghen *Ab.* 35 kirker] oc *tilf.* *Ab.* 36 børn] born *Aa.* – laghæ] loglighe *Ab.* 38

allæ, foræ huilkæ wor nothegehæ herræ bør at sware, frillighe oc wel nythe
 39 alt theres ræt, lantzlogh oc friiheth, oc ther sculæ wi allæ, som hærxæ effter
 nefnes, oc hwer foræ sigh til hielpæ *meth* rath oc hielp oc al makt.

Och wi Woldemar, for^{de} koningh, oc wor sön Cristoffer welæ oc sculæ
 42 wændæ thezæ skikkelsæ och handfestning woræ ælskelighe men, allæ, som
 hærxæ i neffnes, oc hwer theræ oc allæ andræ wort righes inbyggere til *thet*
 beste. oc wi hertughæ, biscopæ, ridderæ, riddernothe och almenicheth i Dan-
 45 marcks righæ thesæ skikkelser oc handfestningh welæ och skulæ wor nothegehæ
 herræ koning Woldemar oc hans sön Kristoffer oc Danmarks krunæ them
 wændæ til *thet* bestæ.

Text IV. Dansk oversættelse C. 15. årh.

A: tabt. — Aa: Arnamagn.Inst. AM. 28,4⁰ f. 190v (slutn. af 15. årh.). Håndskriftet er et sjællandsk lovhåndskrift, men blev 1515 af ærkebiskop Birger skænket til ærkebispesædet i Lund.

Teksten slutter sig formodentlig til et tabt skånsk eksemplar.

AM. 28. 4⁰
190v

I gwtz nafn amen. Wy Woldemar, *meth* gwtz nathe Danmarks ok Wendes
 konnigh, Cristoffer, vor kæræ sön, hertwgh i Lalandh, for stoor nødh ok
 3 wtalighe skadhe, som vort righæ Danmark her tiil thi ver paa fördæ ære,
 helsamelighæ forse skullendhæ, aldellis fordriwæ skwillendhæ holle hoff i
 191r Kalinghæ borghe aar efther gwsz biirdh m^o ccc lx vppa pinzedagh|| *meth*
 6 ware elskelighe men oc tieneræ, høgbørnæ føsther, her Waldemaar, *meth*
 same nathæ, oc hans sön Hendrik, hertwgh i Iwtlandh, verdwghæ fadher
 ok herræ byscopæ, ridderæ, nodhæ ok *meth* alle andre vort Danmarks rigis
 9 almwæ ok indbiggheræ her wnder screfnæ, vppa *thet* ath wort righæ Dan-
 mark skal staa ved welmackt oc forbættrelsæ til hielpendhæ then hiellyand
 12 skickedhæ, giordhæ oc statfestæ varæ.

{I.} I *thet* førstæ tha loweth wy vndher konnighligh troo, ath for^{de} wor sön
 Cristoffer alle efthernæ screfnæ artichil fastæ ok wbrødeligh ewigh ath hollæ.

15 {1.} Fførsth allæ landh til Danmarkx righæ nw til liggendes eller her
 efther *meth* gwsz hielp tilkommendes vordhæ skwillæ friidh nydhæ theres

huilkæ] hwikke Ab. 45 oc] *mg.* Ab. — handfestningh] *derefter slettet* woræ elskelighe
 men Aa; *jf. ovf.*

1 I] i marg., plads åben til initial Aa.

loff ok reth, so som thi screfnæ staa i gamlæ sanæ logbøgher, sa som the best
 18 ware vonæ ath nydhæ fra konnigh Vollemars tiid ok andre woræ forfædernæ,
 gwd theres siellæ hafwæ.

19 21 (2.) Item (h)ære Wollemar ok hans søn Henrick, for^{de} hertugh i Iwt-
 landh, ok theres arwinghæ skwillæ friidh nydhæ alle theres rettugheth, so
 191v som|| nogher hertwgh i Iwtlandh them hafwe fresth ok besth nydhæt af
 arildhæ.

24 (3.) Ithem for^{de} hertwge lowæ paa thæres gode troo, ath thi skullæ
 ladhæ allæ thæres mend ok inbigeræ, som wndher them ære, frii ok wel
 nydhæ och all theris rettwgheth, som nogher thæres forfædhrenæ hafdhæ
 27 ladhet synnæ men inbigeræ fresth ok besth nydhæ, ogh skullæ fornefdhæ
 hertwges men ok wndherdanæ wæxæ ther tiil fwlkommelighæ ath hielpæræ,
 ath same hertwgh ok theres arwinghæ skwillæ frii ok wel nydhæ theres rettig-
 30 heth, so som theres forfædernæ besth och friesth vane hafwæ wæreth ath
 nydhæ af æreldhæ.

(4.) Ithem hwer byscop innen Dannemark skal ware frii ok wel nydhæ
 33 syn rettigheth och friihiedh, so som thæ forfædhrenæ hafwæ feerst ok best ny-
 dhæt theres rettighiedh af ærildhæ ok friiheth.

(5.) Item om nogher byscop i Danmarkx righæ, so som nw ey nerwerindes
 36 ær, vil nydhæ thessæ statuthe ok friihiedh, tha skal hand thessæ statute ok
 192r handfestnigh|| statfestæ meth oss ok fwlbordhæ meth sith inciglæ.

(6.) Item om nogher landh eller hære dømæ kwnnæ her efther righet
 39 ok kronen til legges i nogher mathæ, ok om thi landh ok hæræ dømes ind-
 bigære willæ friith ok fwlkomelighæ nydhæ thesse statuthæ ok handfestnigh,
 rettughiedh ok friihiedh, tha skullæ meth thessæ samæ statuthæ oc hand-
 42 festnigh statfestæ meth theres ingzillæ.

(7.) Item capitlæ, closther, kirker ok alle kyrkænis personer, som wyeth
 æræ, saa wel til mære wielsæ som til myndræ, skullæ frii ok vel nydhæ theres
 45 rettighiedh ok friihiedh, so som the friest ok best vanæ hafuæ vareth ok nydhæ
 af ærilde.

(8.) Item allæ ridderæ, friibornæ men, frwer, iomfrwer, købmen, bøndher,

48 vordhnedhæ skwillæ frii ok wel nydhæ theres gamel rettighiedh, som thæres
vanæ hafwer wareth friiest ok best ath nydhæ aff ærildhæ.

192v (9.) Item skal enghen fonghes|| af i vort righæ Danmark, vthen handh
51 vordher fwnnen *meth* fiærskæ gernigher eller ther i loghen ofwer wunnen.

(10.) Item skickedhe wy *meth* ændrecteligh raath ok samtickæ the øpperste
i vort righæ Danmark, at *parlament*, sosom sighs dane hoff, skal holdes innen
54 nest førstæ trii aar i Kalingburghæ, och naar the iii aar ære fram ganghnæ,
tha skal *thet* holles i Nyburgh hwert aar pa *sancti Iohannes* fodelsæ dagh,
sosom aff æreldæ wont ære.

57 (11.) Item wil nogher man annen til danne hoff stefnæ ok ther paa kæræ,
tha skal hand hanum förræ paa mynnæ paa hans *herrets* tingh ok hanum
ther lofligh a stefnæ, ath hand skal kommæ til *thet* hoff ok loflighæ fore segh
60 sielwer svaræ mod (thet) ther hanum til legges, vthen hand beuissær segh lof-
ligh ath ware hindreth.

(II.) Vy hertughæ, byscoper, ryddhere, friibornæ men ok all Danmarkx
63 menigheth ok hwer *serdelis* for stoor nadhæ ogh kerligheth os af woræ kæræ
herræ konnig Woldhemar for^{de} (o)fthe til foren, men nw besyndherligh be-
193r vist hafwer ok her efther, som wy hofnes, *meth gwsz*|| nadhe beuissæ skul-
66 lendhæ, komme wy endrecteligh til samel ok loffvæ ogh stathelighæ til bydhe
aas ok hwar var for segh ath hollæ alle statuthe, handfestnigh ok articklæ
her innescrefnæ vndher vor godhe troo ogh sanendhæ, bekennendhes ther
69 synderlighæ af then hiellians nadhe oss woræ til kommeth, i hwes høgtiidh
for^{de} handfestnigh stictedhæ vare ok samel settæ.

(1.) Fførst hwilkæ af os, som her efthernæ screfnæ thene handfestnighæ,
72 reth ok friiheth nythæ villæ, the skvllæ stathfestæ thesse nerwerindes breff meth
theres inciglæ, ogh villæ the ikky theres inciglæ herforæ settæ, tha skullæ the
ikki *meth* os nydhæ thenæ handfestnigh ok rettigheth.

75 (2.) Item om noger efther screfne eller nogher annen i Danmarkx righæ
gaa o modh eller giøre o modh tessæ handfestnigh, tha skullæ vy allæ ful-
kommelighæ ther til hielpe, ath ther handfestnigh mod gangher, skulle dømes

50 fonghes] *hs. har herefter af Aa. 60 svaræ] foran ordet overstr. swerix Aa. - (thet)]*
mgl. Aa. 64 (o)fthe] af the Aa. 72 stathfestæ] stathfestæ Aa.

193v efther landz loff ok retteligh pines, bosønderlighæ|| o modh them, hwilkæ
 som i Danmarkx righæ røffwer, brennæ ok fanghæ ok indføra meth hielp
 eller radh fremædhæ hær(rer) ok men, hwilkæ som Danmarkx righæ kwinnæ
 81 nogherledhis skadhæ. Men hwilkæ som thennæ handfestnigh o modh gangher
 ær, wordher grefwen meth ferskæ gerninghæ eller lofligh forwornen, hand
 skal wordhe frelløs och liifløs och gotzløs.

84 (3.) Item hwilken af these efther screfnæ eller andræ, i hwat skickelsæ
 ho hielst ær, som merkælighæ brødher i modh vor herræ konnigh, hans søn
 ok o mod Danmarkx kronæ, tha skal hand dømes efther lantz loff ok rethe-
 87 ligh pynes, ogh ther tiil skullæ wy allæ melighæ och hwer serlestes til hielpæ
 efther all vor ganzskæ formwæ.

(4.) Item loffuæ wy allæ ok hwer besindherlighe foræ segh vndher godhe
 90 tro, swo som førræ, ath enghin vore skal gestæ vrethuisæligh til nogher
 mantz vthen hosbvndhens frii loff ok wyllia, men vare thet soo, ath nogher
 af wos her innen screfnæ eller ok nogher andræ Danmarkx righæ, ther gwddh
 93 forbydhæ, her i mod giørdhæ ok vordhe gribnæ meth ferskæ gernighær eller
 ok lofligh owervnnen, tha skullæ the dømes so som obenbare røuære ogh
 194r rettheligh|| pynes efther lantz logh. Ogh ther til skvllæ wy trolighæ hielpe
 96 meth all vor macth tiil.

(5.) Ithem danne hoff skall hwert aar pane sancte Iohannes battisthæ dagh
 i try næstæ førstæ aar i Kalinghborghe ok ther efther i Nyborghæ, sosom
 99 af ærildhæ vont ær. Hwo som och søgher for^{de} hoff, tha skal hand nydhæ
 fwlkommeligh goth ok stadugh friidh ok felligheth i femthen daghæ fore
 sancti Iohannis dagh ok femthen æfther, hwilkæ felligheth wy inghelundhæ
 3 bridhæ willæ eller bride skullæ. Ogh om nogher vare, eller nogher fynner, ther
 felligheth nogher ledhis brider, tha skal hand ther foræ lidhæ orbodemols
 plaghæ. Hwilkæn som faller orbodemol, hand skal plages aff wor herræ
 6 konnigh och af fowgedhæ ok æmbetzmæn efther lantz logh, ogh ther tiil
 skullæ wy trolighæ hielpæ meth alt vor mackt.

(6.) Item i hwat skickelsæ hand innen ær, skal for trickæ eller nodhe
 9 nogher vogeræ man en sek eller them, som myndræ mektw ær, ther til ath
 hand skal ey forfolligh syn reth paa tingh och dom. Hwo som ther giør, ok||
 194v vordher thet skelligh meth hanum bewist, tha skal hand først borth tabe thet,
 12 ther deles vppa, ok ther efther bødhæ konnigh aldels efther landz logh, ligher-
 wis som hand vor loghelighæ nydher falleth i sagen.

80 hær(rer)] hærit *Aa.* 99 ærildhæ] *rett. fra* ærilsdhæ *Aa.* 10–11 ok vordher] *gentaget*
 ok wordher *Aa.* 11 thet (1)] *tilf. o. lin. Aa.*

(7.) Item hwo som noget til taller eller mødher *meth* ondhæ, wquemlighæ
 15 ordh, som kallis manigh, eller andre vdidhighæ ordh i for^{de} vor herræ ko-
 ninghæx nerwerelsæ eller i hans gard eller ok for drotzithen, marskalken,
 paa dom, paa hoff, paa rettertingh ok amenlighe lantz tingh i Danmark, tha
 18 skal hand først fortabe *thet*, som hand taler om, oc ther ofver bøthæ altinges
 efther lantz logh.

(8.) Item om for^{de} vor herræ konnigh, hans foghede ok æmbetzmnen hafwe
 21 retthelighe efther logh reth ower noget brødhe, ther skal then af ænghen
 mand *meth* hand w venskap i noget mathæ for widhes.

(9.) Item hwo som wreth lidher af myn herræ konnig, hans foghede eller
 24 æmbetzman, *thet* gud forbide, ok hand kæræ ther offwer ok for føller *thet*,
 saa som til bør, tha skal hand ænghen hefn eller hadh lydhæ af vor herræ
 konnigh eller af hans ther foræ.

(10.) Item om vy hervndher skrefnæ ok hwer wed segh ogh all almwghen
 27 i Danmarkx righe lofvæ so som før pa gode tro, *thet* war herræ konnig, hans
 søn Cristoffer oc Danmarkx kronæ skullæ fulkommelig nydhe all theres ret-
 30 tigheth, ok ther til skulle wy alle hielpe ok hwer wed segh trolighæ ok stirkæ
 af alt vor mach oc mwghæ, effther *thet* som lantz loghen seyer oc vth kref-
 ver.

(11.) Item|| kirker, klerker, kloster, vidduer, iomfrwer, faderløs ok moder-
 195r løs børn ok andre, som ey hafwe lofligh væriæ, bymen, købstenen men, bøn-
 der, købmen, gestæ, vordnedhæ, trigemarkæ men ok alle konnigx kyenneræ oc
 36 alle the, som konnigh hafwer ok bør ath forsware, the skullæ tiil stædes friid
 ath nydhæ alt there rette lantz logh oc friidheth, ok ther tiil skullæ vy alle
 vnderscrefnæ oc hwer wed segh *meth* hielp ok radh ok all formwghæ til hielp
 39 oc stirkæ.

Ok wy Wolmar, konnigh, for^{de} vor søn Cristofer vellæ ok skullæ vende til
thet bestæ alle wore gode mend vnderscrefnæ ok alle andre vore rigens ind-
 42 biggere these statutha ok handfestnigh ok alle andre theres preuilegia ok
 friheedh. Ogh wy hertughæ, byscopæ, ridderæ, fribornæ men vnderscreffnæ
 ok al Danmarkx riges almwe ok skullæ wendhæ vor herræ konnig Vooldhemar
 45 ok hans søn Cristofer ok Danmarks krogæ allæ these for^{de} statuta oc hand-
 festnigh til *thet* besthæ.

42 statutha] *rett. fra* statuthæ *Aa.*

45 oc] *o. lin. Aa.* 53 Barno(m)sson] *Barnonsson Aa.* 54 Annewelt] *rett. fra* Anwelt

Ok vppa *thet* ath these forscr^{de} skicker alle oc hwer sønderligh skullæ
 48 ewigh blifwæ oc hafwe ful machth ok stadelighe holdhet *veth* os alle och hwer
serdeels her wnderscreffnæ standhæ, tha ladhe wy Woldermar, *meth gwsz*
 nadhæ konnigh, Cristoffer, hertugh i Lalandh, Woldemar ok Henrigh, her-
 51 tugh i Iutlandh, Niels i Odhens, Peder i Wiburghæ, Pedher i Rybæ, Hen-
 righ i Rosskildh, Powel i Aars ok Mows i Børlum, *meth gwsz* nadhæ byscopæ,
 195v Stig Andersson, Niels Lambeck, Hennich Pudbostk, Erigh|| Barno(m)sson,
 54 Beneditz Annewelt then eldher, Baa Falk, Erigh Nielson, Pedher Laurens-
 son, Palne Iensson, E(wert) Mølthekæ, Per Grwbbe, Niels Knwdson, Ieppæ Beg-
 here, Per Begere, Olof Iensson, Per Nielson, Anders Frosth, Esge Krogh, Iep
 57 Olofsson, Iensz Hwmmmerbutlæ, Heynæ Kappolt, Beneditz Anwelth ynghere,
 Otte wan Hos, Offe Persson, Per Lodwigson, Arild Møltikæ, Crestiern Kylæ,
 Lidher Lembeck, Iens Nielson, (Niels) Offesøn, Erlandh K(al)ff, Per Mwnk,
 60 Niels Glob, Agge St(egh), Ion Axelso(n), Per Albretson, Iep Sp(l)itaff,
 Lauris Hwos, Iens Wendelbo, Niels Haas ok Niels (Wi)ndh, riddere, Niels
 Erigson af L(in)dhæ, Iens Laurisson, Niels Iensson af Keldebeck, Knwdh
 63 Bwggæ, Poild Glob, Niels E(ie)sson, Voldemar (S)appi, Iens Koos, Niels
 Tweson, Stra(n)gge Æbbeson, Boo Høgh, Thomes Nielson, Laghe Offesson,
 Per Iwerson, Cristiern Koos, Olof Pedersson Lunghe, Olof Lunghe, Mattis
 66 Falster, Niels Karilson, Per Hwid ok Knwd He(rin)gh, af vaben, vare ingcilæ
 hinghendhes for *thette* breff. Gyfwet aar ok dagh ok *steth* som forescrefwet
 staar.

Text V. Nedertysk oversættelse. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. E don. var. 133,4^o f. 307r (midt. af 15. årh.). Håndskriftet
 indeholder nedertyske oversættelser af Eriks sjællandske lov og Jyske lov m. m.

Oversættelsen slutter sig nærmest til Text I Ea.

E don. var.
 133, 4°
 307r

In nomine domini amen. Wy Woldemar, van godes gnaden der Denen
 vnde der Wenden koning, vnde Cristoffer, vnse leue sone, hertogh to Lalant,
 3 vmme groten kummer vnde vmbequemelicheit des twedraches, de dar vpp
 gheronnen vnde leyder an ghekomen is in vnse ryke Dennemarken, wente to
 dessen daghe des selichliken to hulpe komen vnde vth to delgende, so hebben
 6 wy beghaen eynen hoff, parlament geheyten, sunderliken tho Kalienborch in
 dem iare na godes ghebort dusent drehundert vnde sostich in pinxst dage

Aa. 55 E(wert)] Erich Aa. – Ieppæ] *derefter overstr.* o Aa. 59 (Niels)] *mgf.* Aa. –
 K(al)ff Klaff Aa. 60 St(egh)] Stisson Aa. – Axelso(n)] Axelson Aa. – Sp(l)itaff]
 Spitaff Aa. 61 (Wi)ndh] Ondh Aa. 62 L(in)dhæ] Ludhæ Aa. 63 E(ie)sson] Erisson
 Aa. – (S)appi] Lappi Aa. 64 Stra(n)gge] Stragge Aa. 65 Olof (2)] Olofson Aa. 66
 He(rin)gh] Henrigh Aa.

myd vnsen leuen luden *vnde* eddelen heren *vnde* ffursten heren Woldemar,
 9 vander suluen gnaden, *vnde* Hinrik, syn sone, hertoch to Iutlande, eerwer-
 dighe vederen heren bisschope, riddere *vnde* knapen *vnde* andere vnses rykes
 Dennemarkes meynhett *vnde* in wonere hiir na ghescreuen, vppe dat vnse
 12 ryke Dennemarken moghe gouestiget werden *vnde* bestendich blyuen an
 cynen beteren stade, des vns to hulpe kome de gnade der souen ghaue des
 hillighen geistes, wente indem feste des hillighen geistes so synt desse hant-
 15 feste *vnde* ghesette to samen ghesettet *vnde* ghehilget.

307r (I.) Indem eersten loue wy vnder vnse koninghlike|| truwe *vnde* vnse sone
 Cristoffer *vorbenant* alle desse nagescreuen articule vaste *vnde* vnbrockliken
 18 to vulvorende.

(1.) Alle erde, de nw to ligghen dem ryke Dennemarken also hiir namaels
 myd der hulpe godes werden to vorworuen, scholen vry gebruket werden myd
 21 loue *vnde* erem rechte ghelikerwys, also dat indem waren olden recht boken
 wert in gehalten, *vnde* also men dat gheplogen heft wol *vnde* vryest van
 koningh Woldemars *vnde* ander vnse vorueders tiit to ewygher ghedechnisse.

24 (2.) Item her Woldemar *vnde* syn sone, *vorbenante* hertoghe to Iutlande,
vnde ere erffnamen scholen wol *vnde* vry gheneten alle ere rechte, de de olde
 hertoghe to Iutlande best *vnde* vryest van allen tyden gebruket hebben.

27 (3.) Item de suluen heren hertoghen ghelouen vpp guden louen, dat se
 scholen to steden alle ere lude *vnde* in woenre ere herschopp vry *vnde* gheneten
 alle ere rechte, also dat ienich eer voruedere hebben best *vnde* vryest to
 30 ghestedet ere lude *vnde* in woenre to bruken *vnde* to ghenetende. Ok scholen
 der suluen hertoghen lude wesen dar truwe mede hulpere, to dat de suluen
 hertogen *vnde* ere eerffnamen gheneten *vnde* bruken ere rechte wol *vnde*
 308r vry, gelikerwys also der|| suluen hertoghen voruedere best *vnde* vryest ghe-
 bruket hebben van olden tyden.

(4.) Item alle bisschope indem ryke Dennemarken scholen ok gheneten vry
 36 ere rechte *vnde* vryheit, also ere voruedere de genoten *vnde* gebruket hebben
 van olden tyden.

(5.) Item wil ienich bisschopp des rykes Dennemarkes, de nw nicht iegen-
 39 wordich is, bruken desse gesette *vnde* vryheit, so schal he desse gesette *vnde*
 hant veste ghesterken *vnde* vulborden myd vns myd synen ingezegele.

(6.) Item is dat also dat enygher erde odder herschopp konnen hiir namaels

13 de] *derefter rasur Aa. 26* hebben] *derefter overstr. dem de Aa. 57 wy] gentaget i*

42 in enyger wys vorwornen werden to dem ryke *vnde* der kronen van Denne-
marken, *vnde* willen denne der lande edder herschope in woenre vry *vnde*
45 se dan desse ghesette *vnde* hantvestinge eyn myd vns gesterken myd eren
ingezegele an hengende.

(7.) Item capittelle, klostere, kerken *vnde* der kerken personen, de dar
48 ghewyct syn, beyde to dem hilligen orden *vnde* to akolitus, scholen vry *vnde*
wol gheneten alle rechte *vnde* vryheit, gheliker wys also de best *vnde* vryest
ghenoten *vnde* gebrukett hebben van olden tyden.

308v (8.) Item riddere, knapen, iuncfrouwen|| vrouwen, kopplude, vthlen-
dinghe, bonden *vnde* boren scholen ere rechte vry *vnde* wol gheneten, ghe-
likerwys also see de best *vnde* vryest ghenoten hebben van olden tyden.

54 (9.) Item nemant in vnse ryke Dennemarken schal werden geuangen,
sunder he en werde geuonden in versch *vnde* vpenbare mesdaet edder werde
dar ouer rechtliken ouerwonnen.

57 (10.) Item hebben wy geschicket myd eendrachctighen rade *vnde* vulbort
der besten des rykes Dennemarken, dat eyn parlament, gheheyten danehoff,
schal werden gehalten to Kalienborch desse negeste dre iaer to samen
60 komende in dem eyne iare stedes na dem anderen, *vnde* wanner de dre iaer
vorlopen syn, so schal dat parlament gehalten werden alle iaer to Nwborgh
vpp sunte Iohans baptisten daghe, also he geboren wart, gelikerwys also men
63 des gheplogen heft in olden tyden.

(11.) Item wil ienich man den anderen laden edder an saken indem per-
lament danehoff, so schal he eme touoren to varen *vnde* seteren to synen her-
309r retzdinghe, dat he komme to dem parlamente, *vnde* antworde dar vor|| siik
to rechter schuldinghe, sunder dat he kan bewysen, dat he gehindert is an
rechten vorvalle.

69 (II.) Item wy hertoghe, bisschope, riddere, knapen *vnde* de ganse Danne-
markes meenheit *vnde* eyn eweliik by siik *vnde* grote gnade *vnde* ewyge
woldaet, de uns bewyset is, vormiddelst *vnde* vorbenanten vnser leuen heren
72 Woldemar dicke *vnde* vaken alle iaer, besonderliken nw, also wy ok hopen
vormiddelst der gnaden godes, he hiir namaels vns bewysen will, so synt wy
eendrachtliken ouer eyne worden *vnde* to bynden vns hartliken *vnde* louen
75 vpp guden gelouen vns alle *vnde* eyn eweliik van vns by siik to holdende alle
desse ghesette, handvestinghe, rechte *vnde* articule hiir na gescreuen *vnde*
bekennen dit vns wesen to ghekomen van der sunderliken gnaden des hillighen
78 geystes, in wes fest desse dinghe syn gheset *vnde* gescheen.

(1.) Indem eersten eyn isliik nagescreuen, de desse ghesette, hant vestinghe
 vnde vryheit bruken vnde gheneten willen, de scholen ere ingezegele mede an
 81 henghen vor dessen ieghenwordighen breue, vnde willen so ere ingezegele||
 309v nicht mede vor hanghen, so scholen se desse hant vestinghe vnde rechte nicht
 myd vns bruken.

84 (2.) Item is, dat iemant nagescreuen edder einth ander, de dar is in vnse
 ryke Dennemarken, wille entegen gaen edder entegen doen desse gesette vnde
 hant vestinghe, so scholen wy altomale trostliken dar to helpen, dat sodane
 87 ouertreder desser ghesette werden gherichtet vnde to borlike pyniget na dem
 landes rechte to borlicheit vnde sunderliken entiegen de, de dar bynnen vnser
 90 ryke Dennemarken bedryuen roff, brant vnde vencknyse edder myd rade
 edder myd hulpe an voren vremede heren vnde lude, de dar schaden konnen
 edder tegen wesen Dennemarken in enygerleye wys. Ok alle desser gesette
 ouertreder edder ok werden in openbare messedaet ghegrepen edder werden
 93 loueliken ouerwonnen, de scholen entberen eren vrede, gudere vnde liif.

(3.) Item alle nagescreuen edder enich andere, van welkerleye stade edder
 to borlicheit dat see syn, de dar breken merckliken entiegen vnser heren
 96 konnig vnde syne sone edder Dennemarkes kronne, de scholen na dem vthwy-
 310r singhe des louen des landes werden gherichtiget vnde to borliken|| ghepyniget.
 Vnde dar schole wy alle in dat ghemeyne eyn isliik besonderliik myd allen
 99 vnser vormoghe to helpen.

(4.) Item so gheloue wy ouer all vnde alle vnde eyn isliik vor siik by guden
 ghelouen also touoren, dat nemant van vns schole herberghen vnrechtuerdighe
 3 vnde vnredelike by iemant sunder des werdes tho laet vnde orloff. Were dat
 ok, dat iemant van vns na ghescreuen edder einth ander, we dat sy, in vnse
 ryke Dennemarken, dat god vorbede, hiir entegen dede vnde gegrepen in sul-
 6 ker openbaren messedaet vnde loueliken worde ouerwonnen, so schalmen se
 richten also openbare mesdeder vnde na des landes louwe to borliken pyneget.
 Dar scholen wy mede to helpen myd alle vnser macht.

9 (5.) Item dat parlament, danehoff geheyten, schal alle iaer werden ge-
 holden vpp *sancte* Iohans baptisten dach, also he geboren wart, in desse eerste
 dre iaer negest to to komende to Kalienborch, vnde wan de dre iaer vmme
 12 komen syn, so schal dat vorbenante parlament vpp den vorscreuenen sunte
 310v Iohans dach alle iaer gehouden|| werden to Nwborch, also men des geplogen
 heft van olden tyden. Is dat ok, dat enich soken wil dat parlament, so schal
 15 he geneten gud vnde vulkomen vrede xiiii dage vor vnde xiiii daghe na vor-
 screuenen sunte Iohans dach, welke sekerheit vnde vrede wy nicht breken
 willen, vnde were dat sake, dat enich van vnser edder enich ander enygerleye

18 wys dessen vrede breke, so schal he siik dar mede weten vor to lydende de
 pyne vnde schult des vorbotemaels. Ist dat ienich in velt vor desse schult vor
 21 botemael, so schal he vormiddelst vnsen here dem koninghe syne vogede vnde
 22 amptlude vnde to borliken werde gestraffet vnde ghepyniget na dem landes
 louwe, vnde dar schole wy mede to helpen myd allen vlyte.

(6.) Item nemant, van wat stade edder to borlicheit dat he sy, schal vor-
 24 drucken den anderen, de vnder eme sy edder men mechtich, edder dar to
 dwyngen, dat he syn recht nicht voruolghen mach an dem dinghe vnde andere
 richte. Ist dat dit ienich doet, vnde dat werde redeliken ouer em geuonden
 27 edder bewysset, so schal he de sake eersten vorlesen, dar he vmme to rechte||
 3111 gheit, vnde dar na beteren aldeles ieghen vnsen heren den koningh na dem
 landes louwe, ghelikerwys off he were ouerwonnen indem rechte.

(7.) Item alle de den anderen to spreken edder bekummert myd bosen
 vnde vorsmeliken worden, de dar maningh geheyten, syn vor vnsen heren den
 koningh edder in synen houe vor dem houemeyster edder marschalk, de dar
 33 an dem richte sitten an dem parlamente vnde vpp den heretzingh vnde
 landes dingh, so schal he dat eersten vorlesen, dar he vmme spreckt vnde vpp
 spreckt, vnde dar mede to beteren na dem landes louwe.

(8.) Item is dat, dat de here koningh vorscreuen, syne vogede vnde amptz-
 36 lude ouer iemant rechtuerdichliken richten vnde breken na dem landes louwe,
 so schal he dat eme vnde synen van nemant vorweten werden in hates wysse
 39 edder vnvruntschopp an ienigerleyewys.

(9.) Item is dat ienich schut vnrecht van vnsen heren den koningh, syne
 vogede edder amptzlude, dat god vorbede, vnde is dat he dar ouer claget,
 42 vnde syn recht voruolget, so schal he daromme gheyn wrake lyden van vnsen
 heren den koningh edder vanden synen.

(10.) Item wy nagescreuen vnde eyn isliik vor siik vnde alle meynheit
 45 des rykes Dennemarken louen also to voren vpp guden ghelouen, dat vnse||
 311v here de koningh vnde syn sone Cristoffer vnde Dennemarkes krone scholen
 vullenkomeliken gheneten vnde bruken alle ere rechticheit, vnde dar schole
 48 wy alle int ghemeyne vnde besonderliken mede to helpen vnde truwelicken
 tho arbeyden na alle vnsen vormoghe vnde macht, na dem also des landes
 louwe gift.

(11.) Vortmeer kerken, clostere, iuncfrouwen, weduwen, vader vnde
 51 moder lose kinder, de dar gheyn rechte vormunders hebben, dorpere, kopstede
 lude, bonden, borgher, vthlendinghe, buren, de lude, de ere dre marke sake
 54 hebben, alle des koninghlikes denst vnde alle de, dar de koningh heft vor tho
 antworden vnde des plichtich is, scholen werden to ghestedet, dat se gheneten

vnde bruken moghen vry vnde wol alle ere rechte, landes louwe vnde vryheit,
 57 vnde dar schole wy alle nagescreuen vnde eyn isliik by siik myd gansen vlyte,
 rade vnde hulpe vnde alle vnse vormoghe vmme arbeiden.

Vnde wy Woldemar, koningh vorbenant, vnde vnse sone Cristoffer willen
 60 vnde scholen alle vnse lude nagescreuen vnde eyn isliik by siik nagescreuen
 vnde alle andere vnse rykes inwonere desse ghesette vnde hantfestinghe vnde
 alle rechte to dem besten keren. Vnde wy hertoge, bisschope, riddere vnde
 63 knapen na gheschreuen vnde alle Dennemarkes rykes menheit willen vnde
 scholen vnse here koningh Woldemar, syn sone Cristoffer vnde Dennemarkes
 312r kronne alle desse gesette vnde hant||vestinghe vorbenant vnde alle andere
 66 rechte to dem besten keren.

Vnde vpp alle desse vorscreuen dink mogen stedich vnde vast blyuen vnde
 des vulkomeliker moghen worden ghebruket vnde ok vormiddelst vnse nage-
 69 screuen vast geholden werden wy Woldemar, van godes gnaden koningh,
 hertogh Cristoff, hertogh to Lalant, Woldemar vnde Hinrik, vorbenante her-
 toge to Iutlande, Nicolaus to Odensee, Petrus to Wyborgh, Petrus to Rypen,
 72 Hinrik to Roschild, Paulus to Arhusen vnde Magnus to Borlom, van godes
 gnaden der kerken bisschope, Stich Andersson, Claws Lembeck, Henningh
 Podbusch, Benedict Annaeld der alder Boo Valk, Erick Nyelsson, Peter
 75 La(uren)tsson, Palne Ionsson, Euert Møltke, Peter Gr(u)b, Niels Knutsson,
 Iacob Bekere, Peter Bekere, Oloff Iensson, Peter Nielsson, Andres Frost, Eskæ
 Brock, Iacob Oloffsson, Hans Hummerbud(l)e, Heyne Kapholt, Benedict
 78 Annaeld de iungere, Otto van Ho, Offe Persson, Peter Lodewicksson, Arndt
 Møltke, Cristern Kule, Luder Lembeke, Iohannes Nyelsson, Niclws Offesson,
 Erlant Kalff, Peter Monck, Niels Glopp, Ago Stegh, Hans Axelsson, Peter Al-
 81 brechsson, (Iacob) Splittaff, Lauwerens Was, Niels Tymmesson, Iohannes
 Wendelbo, Niels Hase vnde Nyels Wynd, riddere, vnde Niels Ericksson van
 Li(n)de, Iohannes Laurensen, Niels Iensson van Kældebeck, Knudh
 84 Bugghe, Pauwel Glopp, Niels E(ie)sson, Woldemar (S)appe, Iohannes Kuos,
 312v Niels Tymmesson, Strange Ebbesson,|| Boo Høck, Thomas Nyelsson, Laghæ
 O(ffe)sson, Peter Iwe(r)sson, Cristiern Kuos, Oloff Persson van Nytorpp,
 87 Oloff Persson Lungæ, Oloff Olofsson Lunge, Mathias Valster, Claws Kar-
 lesson, Peter Hwid vnde Knudh Hæringh, wæpener, hebben henghen laten
 vnse ingezegele nedden vor dessen breff, de ghegheuen is iaar na godes gebort
 90 vnde stede, also touoren gescreuen steit.

54 denst] *ved rasur rett. fra denstes Aa.* 74 La(uren)tsson] Lammetsen *Aa.* 75
 Gr(u)b] Griib *Aa.* 77 Hummerbud(l)e] Hummerbude *Aa.* 78 Offe] Offte *Aa.* 81
 (Iacob)] *mgl. Aa.* 83 Li(n)de] Liibde *Aa.* 84 E(ie)sson] Ericksson *Aa.* - (S)appe]
 Rappe *Aa.* 86 O(ffe)sson] Oloffson (*1 er rett. fra f*) *Aa.* - Iwe(r)sson] Iwensson *Aa.*
 88 Knudh] *derefter tilf., men atter overstr. Hæf; jf. det flg. Aa.*

Slagelse.

1376. 3. maj.

31

Kong Olufs håndfæstning.

Text I. – Latinsk text.

A: RA. B 1, Håndfæstninger III. Perg. 53×36 (plica 3). 1: Kongens segl i grønt voks i ufarvet, brudstykke (DKS. 47 a–b) i gul-grønne silketråde. 2: Perg. rem. 3: Dronning Margretes sekret i brunt voks i ufarvet (DKS. 53) i perg. rem. 4–6: Perg. remme. 7: Biskop Jacob af Viborgs segl i brunt voks i ufarvet (DGS. 675) i perg. rem. 8: Seglsnit (vistnok snittet forkert og kasseret). 9: Biskop Niels af Roskildes segl i brunt voks i ufarvet (DGS. 165) i perg. rem. 10–12: Perg. remme. 13: Seglsnit. 14–20: Perg. remme. 21: Seglsnit. 22–24: Perg. remme. 25–28: Seglsnit. På bagsiden m. hd. fra 15. årh.: *Handfestning Olavi regis Danorum*. – *Aa*: Langebeks Dipl. Afskrift dat. 1745 med bemærkning: Adsunt sigilla (1) Olavi regis, sed fractum, (2) Margretæ reginæ, (3) episcopi Ripensis, (4) Wibergensis, (5) Roskildensis, (6) Burglanensis, (7) Henningi Podbusk, (8) Iohannes Niclesson, (9) Erii Niclesson. Reliqua desunt. En anden afskrift har bemærkningen: Nouem sigilla, sed læsa, adsunt, inter reliqua regis Haquini sigillum deest. I Langebeks segltegninger findes tegninger af biskop Johannes af Ribes segl (DGS. 810*), Henning Podebusks segl (DAS 426 eller 520), Jens Nielsen (Rosenkrantz)s segl (DAS. 546) og Erik Nielsen (Saltensee)s segl (DAS. 672). – *B*: tabt. – *Ba*: RA: Ribe kapitel. Vidisse 1386 30. marts efter original i Viborg kapitels arkiv ved notaren Johannes Jacobi clericus Ripensis for kapitlet i Ribe og med bemærkningen, at brevet var: dominorum regum, regine, episcoporum, nobilium, militum, militarium et armigerorum sigillis sigillatas. – *Bb*: Arnamagn.Inst. AM. 44,12⁰ f. 114r (2. halvd. af 15. årh.). – *C*: tabt. – *Ca*: Stockh. RA. Registrum ecclesiæ Lundensis (Lundebogen) p. 55, skrevet c. 1494 af kapitlets kantor Bo Jensen. – *Cb*: Arnamagn.Inst. AM. 23,4⁰ f. 55v (c. 1500; teksten, som beg. midt i kap. 27, fortsætter *Da6*, se ndf.). – *D*: tabt. – *Da*: Tekst til midt i kap. 27, tabt. – *D1*: Arnamagn.Inst. AM. 12,8⁰ p. 235 (slutn. af 15. årh.). – *Da2*: Smst. AM. 16,8⁰ f. 228v (slutn. af 15. årh., samme hd. som flg.). – *Da3*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3136,4⁰ f. 225v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og flg.). – *Da4*: Smst. Gl.kgl.saml. 3136,4⁰ f. 221v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – *Da5*: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 f. CC 6 v. – *Da6*: Arnamagn.Inst. AM. 23,4⁰ f. 54r (slutn. af 15. årh.). – *Da7*: Samme hs. f. 69r (slutn. af 15. årh.). – *Da8*: Stockh.Kgl.Bibl. B 79 f. 189v (slutn. af 15. årh.; teksten er påvirket af *Ca*). – *E*: tabt. – *Ea*: Arnemagn.Inst. AM. 21,4⁰ f. 171v (2. halvd. af 15. årh.). – *F*: tabt. – *Fa*: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 74v (skrevet 1465 for kanniken Jacob Pedersen i Roskilde.; f. 81v: qui tres handfestninger (hdfstn. 1376, 1320 og 1360) reperiantur in ueris suis originalibus circa reuerendum patrem episcopum Roskildensem et eius capitulum ita quod qui eis indiguerit ad eosdem habeat recursum). Af håndskrifterne er *Bb* og *D1–4* jyske, *Ea* og *Fa* er sjællandske lovhs., *Cb*, *Da6* og *Da7* (5: AM. 23,4⁰) er opr. et sjællandsk lovhs., men har tilhørt ærkebispstolen i Lund, hvor det øjensynlig har fået sen. tilføjelser, *Da8* er skånsk.

Tryk: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 (se ovf.); Ghemens udg. af Jyske lov 1508 f. F 3v (efter Brandis); Westphalen, Monum. ined. IV sp. 1776 (efter Ghemen); Ludewig, Reliquiæ manuscr. XII 208 (efter Brandis); Suhm XIV 496 (efter en afskr. af *A* i Langebeks Dipl.) Aarsberetn. fra Geheimearch. II 21 (efter *A*). – Reg.Dan. nr. 2696*; Rep. 1. rk. nr. 3094.

Ligesom ved Valdemar Atterdags forpligtelsesbrev 1360 må der ved kong Olufs

håndfæstning 1376 have foreligget flere originale udfærdigelser repræsenteret i overleveringen ved teksterne *A-F*.

Der kendes 5 middelalderlige danske oversættelser, trykt nedenfor som Text II-V og VII, samt en plattysk, der er oversat fra Text V og er trykt som Text VI. Endvidere findes der en eftermiddelalderlig dansk oversættelse: Text VIII. Af de danske oversættelser går Text II og III tilbage til en latinsk E-text og den eftermiddelalderlige Text VIII til en D-text, hvorimod de latinske forlæg for Text IV, V og VII ikke kendes. Text I har henvisninger til Text V-VII, hvis kap. nummerering afviger fra hovedtekstens, ligesom disse har henvisninger til hovedteksten.

Text efter A.

In nomine sancte et indiuidue trinitatis amen. Anno domini millesimo ccc^o septuagesimo sexto die inuencionis sancte crucis conuenientibus Slausie
3 regni Dacie pocioribus cum popularibus ad eleccionem noui regis placitatum fuit et concorditer ordinatum.

(*Text V-VI 1, Text VII 1*)

(1.) In primis quod episcopi, capitula, monasteria ac omnes ecclesiastice
6 persone regni Dacie omnibus libertatibus, graciis, iuribus, iurisdicionibus, legibus et priuilegiis, quibus umquam liberius et utilius fruebantur, congaudebunt et ab omnibus sint oneribus regiis, quocumque nomine censeantur,
9 liberi pariter et exempti.

(*Text V-VI 2, Text VII 3*)

(2.) Item quilibet presbiter habeat unam curiam principaliorem in parochia sua pro residencia sua liberam et exemptam de omnibus oneribus regiis
12 una cum familia in dicta curia commorante.

(*Text V-VI 3, Text VII 4*)

(3.) Item decime ecclesiarum non petantur nec recipiantur per regem uel eius officiales quouis modo.

Overskr.: Placitatio et innouacio libertatum regni Dacie in electione Olai regis presente Haquino rege patre eius et Margareta regina matre eius *Ca*; Constitutio regine Margarete regis Woldemari filie. Item (nota *tilf. Da2-7*) ista constitutio alio modo sic (*mgl. Da3.4*) intitulatur constitutio Olai regis Dacie et (*mgl. Da2*) Haquini regis Norwegie, Margarete regine trium regnorum (*mgl. Da3*) *Da 1-5.7*; Olai regis håndfæstning *Fa. 3* placitatum] parlamentum *Da1-7. 4* et] ac *Ea. 5* monasteria] *mgl. Ba Ca Da8. - ac*] et *Cab o.fl. - omnes*] *mgl. Ba*; ecclesie et *tilf. Da1-7. 6* graciis, iuribus] iuribus, graciis *Ca. 7* legibus] *mgl. Ca Da8. 8* sint] *mgl. Ca Da8*; *jf. flg. 9* liberi] sint *tilf. Ca Da8*; *jf. foreg. - pariter*] *mgl. Da3.4. 10-11* principaliorem . . sua (1)] in parrochia sua principalem *Da8. 10* pincipaliozem] principalem *Bb Ca Fa*; *jf. foreg. 11* sua (2)] *mgl. Ca Da8. 12* familia] sua *tilf. Ca Da8. - commorante*] morante *Da1-7 Fa*; Minister eciam cuiuslibet ecclesie qui in fundo ecclesie residet consimili gaudeat libertate *tilf. Ca Da8*; Minister etiam ecclesie cuiuslibet qui in fundo

(Text V-VI 4, Text VII 5)

15 <4.> Item nullus extraneus ignote lingue uel imperfecte etatis ad aliquam ecclesiam presentetur.

(Text V-VI 5, Text VII 6)

18 <5.> Item nullus, cuiuscumque status extiterit, se de bonis et possessionibus monasteriorum, ipsorum abbatibus, prioribus et prouisoribus aliququaliter in-
tromittat, sed ipsi abbates, priores et prouisores monasteriorum dominis suis
21 episcopis tamquam suis ueris dominis in temporalibus et spiritualibus per omnia integre respondebunt.

(Text V-VI 6, Text VII 10)

24 <6.> Item nullum clericum ad aliquam ecclesiam quis presentet, nisi in qua merum ius habuerit patronatus, nec potencior inferiori preiudicium faciat in presentando.

(Text V-VI 7, Text VII 7)

27 <7.> Item nullus episcopus seu aliqua alia persona ecclesiastica capiatur, exulet uel bonis suis priuetur, nisi per suum iudicem ecclesiasticum fuerit canonicè conuictus.

(Text V-VI 8, Text VII 8)

<8.> Item non grauentur monasteria uel ecclesiastice persone per equos et canes pascendos.

(Text V-VI 9, Text VII 9)

30 <9.> Item nullus intromittat se de bonis clericorum decedencium sine suorum heredum uoluntate uel ordinarii.

(Text V-VI 10, Text VII 11)

33 <10.> Item ut omnes milites et militares armigeri de propria familia emendam trium marcharum uel nouem secundum consuetudinem cuiuslibet terre,

residet ecclesie consimili gaudeat libertate *tilf. nederst på siden Da6. 13 uel] nec Ca Da8; et Da2-5; per tilf. Ca Da8. 14 officiales] uel aduocatos tilf. Ca Da8. 15 Item] mgl. Da1.2.6.7. - imperfecte] imperfecte Fa o.fl. 17 extiterit] exteterit Ea; irrequisitis tilf. Ba; contradicentibus tilf. Da1; inuitis tilf. o. lin. Bb. 18 ipsorum] ipsis Ea; episcoporum Da2-5.7. - prouisoribus] preuisoribus Da6 Ea. 20 episcopis] mgl. Fa3-5. - suis . . dominis] ueris dominis suis Bb Fa. - suis] mgl. Da1-7. 21 respondebunt] respondeant Ea. 23 habuerit patronatus] patronatus habuerit Da1-7. 25 capia- tur] mgl. Ea. 26 exulet] quolibet Da8. - fuerit] legaliter et tilf. Bb. 30 decedencium] discedencium Da2-5.7. 31 uel ordinarii] mgl. Ca. - uel] et Da2. 32 ut] mgl. Da1-8. - militares] et tilf. Da1-8. - familia] ad tilf. o. lin. Da1. 33 uel nouem] mgl. Bb. 34*

in quocumque placito seculari conuincantur, percipient libere et ultra, si ad hoc extiterint priuilegiati.

(Text V-VI 11, Text VII 13)

- 36 <11.> Item non cogantur ire in exercitum extra regnum, et quodcumque ad mandatum regis, siue intra regnum siue extra, bellandi causa iuerint, rex ipsos, si capti fuerint, de captiuitate redimat expedite, saltem infra annum, 39 et super perditis satisfaciat, antequam secundo ire in exercitum iubeantur, libertatibus suis pristinis, eciam si non iuerint, eis nichilominus conseruatis.

(Text V-VI ÷, Text VII 14)

- 42 <12.> Item ut guerras contra aliquem rex inchoare non debeat nisi cum consilio et consensu prelatorum ac regni pociorum.

(Text V-VI 12, Text VII 15)

- 45 <13.> Item quicumque terras suas iniuste amiserat per coronam regni, illas rehabere debeat, et si aliquis ex parte regis terram sic resumptam et rehabitam impecierit, hoc duodecim discreti et autentici uiri per episcopum illius dyocesis nominandi sub iuramento suo terminabunt.

(Text V-VI 13, Text VII 16)

- 48 <14.> Item nullus infra sacros ordines constitutus admittatur per regem ad aliquam aduocaciam temporalem, sed instituat laicos ydoneos et discretos pro talibus officiis excercendis, in quibus officiis, si notabiliter deliquerint, 51 pro excessibus suis emendent et numquam decetero ad talia officia admittantur.

(Text V-VI 14, Text VII 17)

- 54 <15.> Item inimicicias et dissensiones quascumque rex et officiales sui inter regnicolas pro toto posse cedere debeant et sopire.

quocumque] quolibet *Ea.* - seculari] *mgl. Bb. Da1.* - percipient] percipiant *Da1-8;* participient *Ea.* 36 cogantur] coguntur *Da2-8.* - ire] *mgl. Ea.* - in] ad *Da1-8.* - extra] ultra *Bb.* 36-37 quodcumque] quando *Bb.* 37 regis] *mgl. Fa.* - intra .. extra] extra regnum siue intra *Da3 Ea.* - regnum .. extra] siue extra regnum *Fa.* - extra] regnum *tilf. Bb. Da8.* - iuerint] inierint *Bb. Da1-8.* 38 de] ex *Bb.* - redimat] redimet *Ea.* 39 perditis] predictis *Fa.* - ire .. exercitum] in exercitum ire *Bb. Ea.* - in] ad *Ca.* 40 eciam] *mgl. Bb.* - si .. eis] eis si non iuerint *Bb.* - iuerint] inierint *Da2-8.* 42 rex .. debeat] inchoare non debeat rex *Ca.* - rex] *mgl. Da1.* - debeat] debet *Bb. Ea.* 43 ac] et *Ba. Ca. Fa.* 44 amiserat] amiserit *Da2-8;* dimiserat *Ca.* - illas] has *Bb.* 45 si aliquis] libere *Bb.* - regis] aliquam *tilf. Ba;* et utrum *tilf. Bb.* 45-46 rehabitam] iuste *tilf. Bb.* 46 episcopum] spiritum *Da1.* 47 sub .. suo] suo iuramento *Bb.* 50 excercendis] et *tilf.*

(Text V-VI 15-16, Text VII 18-20)

⟨16.⟩ Item nullus captiuetur, nisi sponte confessus in iure aut legitime
 conuictus uel in manifesto facinore deprehensus fuerit, pro quo secundum
 57 leges terre uita carere debeat siue menbris, sed conuictus legitime inducias
 fugiendi habeat extra regnum, que in libris legalibus continentur, pro qua-
 cumque eciam causa ultra id, quod in legibus expressum est, pena pecuniaria
 60 uel alia puniatur nullus, nec multetur aliquis, nisi prius legitime sit conuictus.

(Text V-VI 17, Text VII 21)

⟨17.⟩ Item quod omnes leges regis Woldemari legis latoris bone memorie,
 prout in suis libris legalibus continentur, nisi aliter per priuilegia et hand-
 63 festning reperiantur modificate et declarate, inuiolabiliter obseruentur.

(Text V-VI 18, Text VII 22)

⟨18.⟩ Item omnes abusiones et dissuetudines contra leges terre introducte
 per quoscumque penitus in irritum reuocentur et precipue infrascripte, qua-
 66 rum prima est, quod uictualia regis, uxoris sue, puerorum suorum et dapi-
 feri plaustrare non debent bundones regis ultra limites sui hæræth, et quicum-
 que bundo regis in plaustrando defecerit, officialis regis conducet plastrum,
 69 deficiensque soluat precium cum tribus marchis.

(Text V-VI 19, Text VII ÷)

⟨19.⟩ Item quod bundones non debent compelli ad reedificandum uel
 reparandum curias regias, molendina nec eciam castra, nisi cum consilio
 72 et consensu regni pociorum.

(Text V-VI 20, Text VII ÷)

⟨20.⟩ Item noua grauamina nouiter inducta, uidelicet tindæ skaat, ammodo
 non petantur nec recipiantur per quemcumque.

Ea. 51 excessibus suis] suis excessibus *Ca.* – emendent] emendant *Da3-5.* – decetero] *mgl. Da1-8.* 51-52 admittantur] admittuntur *Da3-5.* 54 posse cedare] sedare posse *Bb.* – posse] suo *tilf. Da1-8.* – cedare] sedare *Ba Da1;* *jf. Bb ouf.* 55 Item] quod *tilf. Bb Da1-8.* – captiuetur] capiatur *Bb.* – confessus] est *tilf. Da1-8.* 56 in] *mgl. Da1-8.* 57 carere debeat] careat *Ea.* – debeat] debet *Bb.* 58 habeat . . regnum] extra regnum habeat *Da1-8.* – habeat] habere *Bb.* 59 eciam] *mgl. Da1-8.* – in] *mgl. Ea.* 60 multetur] multctetur *Ba o.fl.* 61 quod] *mgl. Da1-8.* – regis Woldemari] Waldemari regis *Fa.* – legis latoris] *mgl. Da1.* 62 continentur] *mgl. Fa.* – aliter] *mgl. Bb.* 63 reperiantur] *mgl. Bb;* recipuantur *Ea.* 64 terre] *mgl. Da1-8.* 65 penitus . . irritum] in irritum penitus *Bb.* 65-87 infrascripte . . laicos] *mgl. Bb (blad mgl.).* 66 regis] et *tilf. Ba.* 67 plaustrare] plaustare *Ca.* – debent] debant *Fa.* – ultra] extra *Ea.* 68 regis (1)] *mgl. Ba.* – conducet] conducat *Da4.* 70 quod] *mgl. Da1-8.* – uel] et *Ba.* 71 regias] et *tilf. Da1-8.* – molendina] molendinas *Ea.* 71-72 consilio . . consensu] consensu et consilio *Ea.* 73

(Text V-VI 21, Text VII ÷)

75 <21.> Item licitum sit bundonibus proprias terras habentibus uillicacionem aliorum sumere, ita tamen quod de suis terris propriis regia iura soluant.

(Text V-VI 22, Text VII 23)

<22.> Item non debet rex in fundo alieno edificare preter consensum et
78 uoluntatem possessoris, et hucusque edificata penitus destruantur.

(Text V-VI 23, Text VII ÷)

<23.> Item uillici et coloni quorumcumque, si bona, in quibus resident, ulterius inhabitare noluerint, secundum leges terre dominis suis predicent et
81 resignent, satisfaciant et liberi recedent secundum leges terre ab eisdem.

(Text V-VI 24, Text VII 24)

<24.> Item officiales regis non debent aliquem citare nisi ad iusta placita nec coram se conuenire.

(Text V-VI 25, Text VII 25)

84 <25.> Item nullus debet pro delicto aliquo terram suam ammittere, nisi pro crimine lese maiestatis quis conuictus fuerit per denominationem dictam orthelde næfnd cum iuramento, excepto casu de litteris regis expedito.

(Text V-VI 26, Text VII 26)

87 <26.> Item nullus apud claustra, clericos uel laicos hospitetur indiscrete, sed contentus sit hiis, que domesticus habuerit et uoluerit sibi dare. Si uero ulterius attemptauerit aliqua uiolenter rapiendo, liberam habeat potestatem,
90 si clericus fuerit, uiolenciam huiusmodi per causam herwirke, rapine uel excommunicacionis prosequi, si uero laicus, per uiam herwirke uel rapine.

inducta] introducta *Ba Fa.* – tindæ skaat] tyndaskat *Ca*; tindeskaf *Fa o.fl.* 75 habentibus] inhabitantibus *Da3.* 76 sumere] recipere *Ba.* – suis terris] terris suis *Ea.* – soluant] soluantur *Da1-8.* 77 debet] debeat *Da1.* – fundo alieno] alieno fundo *Ea.* 78 penitus destruantur] destruantur penitus *Fa.* 80 et] *agl. Ba.* 81 resignent] et *tilf. Da1-8.* – recedent] recedant *Ba Da1-8 Ea Fa.* – eisdem] eis *Ca1.* 83 conuenire] uenire *Ea.* 84 debet] *agl. Da2-5.* – ammittere] amittere *Ba o.fl.*; potest *tilf. Da3-5.* 85 dictam] *agl. Da1-8.* 86 orthelde] ordehelde *Da1-8*; ordhelde *Fa.* – næfnd] neffn *Ca.* 87 nullus] *agl. Ea*; *jf. flg.* – laicos] nullus *tilf. Ea*; *jf. foreg.* 88 et uoluerit] *agl. Da1.* – uoluerit . . dare] sibi dare uoluerit *Bb.* 89 ulterius] alterius *Bb.* – attemptauerit] attemptare presumpserit *Bb.* 90 uiolenciam huiusmodi] *agl. Ca.* – uiolenciam] uiolencius *Da8.* – herwirke] herwærky *Bb Da1*; herrewerck *Da2-5*; herwerck *Da6.7.* 91

(Text V–VI 27, Text VII ÷)

93 (27.) Item ut mercatores et burgenses in regno Dacie habitantes libere
 94 utantur suis mercaturis absque aliquibus grauaminibus et theloniis nouis im-
 ponendis, et absque quacumque quota mercimoniorum suorum ducant extra
 95 regnum que uendenda habuerint uel emenda, nisi ex rationabili causa et
 96 urgente necessitate rex de communi consensu meliorum super aliquibus non
 deducendis inhibitionem duxerit faciendam.

(Text V–VI ÷, Text VII ÷)

99 (28.) Item bundones non grauentur per aduocatos regis contra leges et
 iura terre.

(Text V–VI 28, Text VII 27)

3 (29.) Item quolibet anno die beati Iohannis baptiste in Nyburgh celebretur
 parlamentum Danorum, prout antiquitus est consuetum. Si autem ipsum
 4 parlamentum aliquis uisitare uoluerit, mera, perfecta et integra securitate
 ad quindenam ante et ad quindenam post dictum diem plenarie perfruatur,
 que quidem securitas infringi non debeat per quoscumque, et si quis ipsam
 6 securitatem aliquialiter infregerit, eo ipso penam dictam orbodæmaal se nouerit
 incursum. Si quis uero ipsam penam orbodæmaal incurrerit legitime
 9 conuictus, per dominum regem, aduocatos et officiales secundum leges terre
 debite puniatur.

(Text V–VI ÷, Text VII ÷)

(30.) Item nullus citetur extra terminum sue hæræth per regem uel officiales suos.

(Text V–VI 29, Text VII 28)

12 (31.) Item nullus, cuiuscumque status aut condicionis existat, aliquem clericum uel laicum inferiorem se uel minus potentem supprimat uel compellat

uiam] causam *Bb.* 92 libere] *mgl. Da7.* 93 mercaturis] mercemoniis *Ea.* – theloniis] theloniis *Bab Da1–8 Ea.* – nouis] *mgl. Ea.* 94 et] *mgl. Bb.* – mercimoniorum suorum] mercimoniarum suarum *Ea.* 95 habuerint] sunt *Da1–8; herefter mgl. Da1–8, dog fortsættes Da6 m. anden hd. som C-tekst (se indledn.).* – et] uel *Ea.* 96 meliorum] regni *tilf. Bb.* 98 bundones . . grauentur] non grauentur bondones *Bab.* 1 Nyburgh] Nyborgh *Ba o.fl.* 1–2 celebretur] celebrabitur *Ba.* 2 parlamentum] parlamentorum *Ba.* 2–3 ipsum . . aliquis] aliquis ipsum parlamentum *Ca Da4.* 3 integra] libertate et *tilf. Ba.* 4 ad (2)] *mgl. Bb Ea.* – dictum] dictam *Fa.* 5 ipsam] istam *Fa.* 6 aliquialiter] *mgl. Ea.* – ipso] ipsam *Ea.* – orbodæmaal] orbothmal *Bb.* 6–7 nouerit] nouiter *A.* 7 quis] *mgl. Ea.* – ipsam] eandam *Bb.* – orbodæmaal] *mgl. Bb.* 8 et] uel *Bb Ea.* – officiales] suos *tilf. Bab Ea.* 10 sue] sui *Ea.* – hæræth] terre *Bab.* – uel] et *Cab.* 10–11 officiales suos] suos officiales *Bab.* 12 status . . condicionis] condicionis

ad hoc, quod ius suum in placitis uel iudiciis prosequi non ualeat, et si hoc
 15 contra eum rationabiliter edoctum et probatum fuerit, illud pro quo agitur
 primo perdat, et postea domino regi, si laicus fuerit, et episcopo, si clericus,
 tamquam in lite legaliter succubisset, secundum legum exigenciam emen-
 18 dabit.

(Text V-VI ÷, Text VII 29)

{32.} Item si quis iniuriam a rege, suis aduocatis uel officialibus passus
 fuerit, quod absit, et si hoc iuste conquestus et prosequutus fuerit, a predicto
 21 rege uel suis propter hoc nullam uindictam uel odium paciatur.

(Text V-VI 30, Text VII 30)

{33.} Item quicumque aliquem uerbis malis et contumeliosis, que maning
 dicuntur, coram rege uel in curia sua, coram episcopo et in curia sua, seu
 24 coram dapifero in iudiciis existentibus, in parlamentis et placitis iusticiariis
 et generalibus terrarum Dacie alloquutus fuerit uel infestauerit, ea super qui-
 bus et pro quibus loquitur, primo perdat et cum hoc secundum leges terre
 27 emendabit.

(Text V-VI 31, Text VII 31)

{34.} Item ut aduocatus, undecumque oriundus, bundonem uel uillicum
 autenticum illius hææth suum substituatur officialem.

30 Ut autem hec omnia et singula premissa perpetui roboris obtineant firmi-
 tatem et pleniorum sorciantur effectum ac per nos omnes et singulos infra
 scriptos et quemlibet nostrum firmiter teneantur, nos Nicholaus archiepiscopus
 33 Lundensis Suecie primas, Iohannes Ripensis, Olauus Arusiensis, Nicholaus
 Roskildensis, frater Iacobus Wibergensis, Sweno Burglanensis et Woldemarus
 Othoniensis dei gracia ecclesiarum episcopi, Henningus de Pudbuzke dapifer,
 36 Efrardus Moltike marscalcus, Two Galen prefectus Scanie, Petrus Munk,

aut status *Bb.* 13 uel (2)] aut *Bb.* 14 quod] ut *Fa.* 15 contra eum] *mgl. Bb;* *jf. flg.* -
 edoctum] doctum *Cab;* contra ipsum *tilf. Bb* (*jf. foreg.*). - et] uel *Cab.* - illud pro] id
 de *Bb.* 16 clericus] fuerit *tilf. Ea.* 17 legaliter] legitime *Ba.* Kap. 32-33] *mgl. Cab.* 19
 quis] *mgl. Ea.* - officialibus] aliquis *tilf. Ea.* 19-20 passus . . absit] quod absit passus
 fuerit *Bb.* 21 rege] *mgl. Bb.* - uel (1)] et *Ba.* - suis] aduocatis uel officialibus *tilf. Ba.*
 22 aliquem] alium *Ba.* - uerbis . . contumeliosis] malis uerbis aut contumeliis *Bb.* 23
 dicuntur] dicitur *Ee.* - sua (1)] uel *tilf. Bb.* - et] uel *Bab Ea.* 24 et] iudiciis seu *tilf.*
Fa. 25-26 quibus] *mgl. Bb.* 26 primo perdat] perdat primo *Ea.* 29 substituatur] substi-
 tuet *Ba.* - officialem] *herefter følger stykket* 42-52 Nos . . apponentes *Bab.* 30 et . .
 premissa] premissa et singula *Ea.* 31 pleniorum] firmiorem *Cab.* - sorciantur] *mgl. Ea.*
 33-34 Nicholaus Roskildensis] *mgl. Ba.* 34 et] *mgl. Bb.* 35 Henningus] Hemmingus *Ea.*
 - Pudbuzke] Pudbuske *Ba Ea;* Podbuzke (Podbuske *o. lign.*) *Bb Cab o.fl.* 36 Efrardus]
 Euerhardus *Ba.* - Moltike] Myltyghe *Bb;* Møltike *Cab o.fl.* - marscalcus] marskallus

Petrus Grubbæ, Cristiernus Vendelbo, Iohannes Andersson, Iohannes Niclesson, Andreas Vffonis, Iacobus Olai, Olauus Byørnson, Andreas Iacobi et
 39 Holmgerus Gregorii, milites, Conradus Moltike, Ericus Niclesson de Hyrnings-
 holm, Thorkillus Niclesson et Andreas Petri de Swanæholm, armigeri, pre-
 sentibus litteris sigilla nostra duximus apponenda. Actum et datum anno
 42 die et loco supradictis. Nos igitur Olauus dei gracia Danorum, Sclauorum
 Gothorumque rex omnes predictos articulos secundum modum pretactum
 inuiolabiliter nos bona fide promittimus obseruatuos, ratificantes, appro-
 45 bantes et confirmantes omnes leges, iura, priuilegia, statuta, handfestning et
 libertates per predecessores nostros reges Dacie quibuscumque ipsius regni
 incolis, clericis et laicis data et concessa. Nos quoque Haquinus, dei gracia
 48 rex Suecie et Norwegie, et Margareta, eadem gracia regina ibidem, una
 cum dicto domino Olauo, rege Dacie, filio nostro karissimo, pro inuiolabili
 obseruacione omnium premissorum promittimus bona fide, sigilla nostra
 51 una cum suo presentibus litteris in euidentis testimonium et cautelam firmiorem
 de certa nostra sciencia apponentes.

Text II. – Dansk oversættelse A. Efter 1376 3. maj.

A: tabt. – *Aa:* tabt. – *Aa1:* Lund Univ.Bibl. Medeltidshs. 23 f. 87r (1. halv. af 15. årh., skrevet af Jacobus Olai). – *Aa2:* Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 46 f. 90r (2. halv. af 15. årh.). – *Aa3:* Arnamagn.Inst. AM. 26,8⁰ f. 12v (1492, skrevet af provst i Roskilde Johannes Clausen). – *Aa4:* Kgl.Bibl. Thott 1989,4⁰ f. 212r (c. 1500). – *Ab:* Arnamagn.Inst. AM. 24,8⁰ f. 44r (1472). – *Ac:* tabt. – *Ac1:* Arnamagn.Inst. AM. 22,4⁰ f. 70r (2. halv. af 15. årh.). – *Ac2:* Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 264v (1465, skrevet for kannik i Roskilde Jacobus Petri). – *Ac3:* Arnamagn.Inst. AM. 23,4⁰ f. 129v (c. 1500). Alle håndskrifterne er sjællandske.

Lund 23
87r

I thæn heliæ threfoldichets naffn *amen*. Ar æfftær gutz byrth. mccc. lxx oc pa thæt siættæ. thæn tith i Slauælssæ woræ sawnæthæ the mæktigstæ mæn
 3 i rikæt. oc almues folk. ny koning vt at wæliæ. wor endræchtælikæ skickæt.

Ca. – Galen] Galin *Ca*; Galend *Fa*. 36–40 Petrus.. et] *mgf. Bb*. 37–38 Niclesson] Niclassum *Ca*. 38 Iacobus] Nicolaus *Cab*. – Byørnson] Biornsun *Cb*. 39 Holmgerus] Holgerus *Ba*. – Gregorii] *mgf. A Ea Fa*; Gregorssun *Ca*; Greiersun *Cb*. 40 Thorkillus .. et] *mgf. Ba*. – de] et *Cb*. – Swanæholm] Swanholm *Ba*; Øbanholm *Bb*. 41 nostra] presentis *tilf. Fa*. – et datum] *mgf. Ea*. – et] ac *Fa*. 42 Sclauorum] Slauorum *Bb o.fl.* 43 predictos] prefatos *Cab*. 44 nos] *mgf. Ea*. 45 iura] et *tilf. Bb*. – statuta] et *tilf. Bb*. 46 ipsius regni] regni ipsius *Cab*. 47 dei gracia] *mgf. Bb*. 48 rex] Dacie *tilf. Ea*. 52 nostra] *mgf. Bb*.

I I. . . amen] *sammenskr. m. Valdemar Atterdags forpligtelsesbrev 1341 Ac3*. – thæn .. naffn] naffn the hellighe trefoldeghetz *Aa3*. – thæn] the *Ac1 o.fl.* – Ar] At aar *Ac3*. – byrth] burd *Aa3*. – lxx] halffiaeræsinnettæ *Aa3*; siuti *Ac1.2*. 2 oc] *mgf. Ab Ac1–3*.

(1.) Først. at bescoppæ. capitæl. clostær. oc kirkæns personær i Danmarks rikæ skulæ glæthæs aff all frihet. nathær. ræt. logh. oc fordelæ. som the 6 nokær tidh frileghet oc nytteligæst hauæ nytæt. oc e huat naffn the hauæ tha skulæ the wæræ frii oc vndentaknæ aff al konyngs thyngæ.

(2.) Item. huær præst skal hauæ øperst garth i sin sokn. til sit sætæ. frii 9 oc vndetakæn aff all konyngs thyngæ. oc the hion som æræ i thæn sammæ gorth.

(3.) Item. kirkæ tiændæ skal æy bethæs ællær anamæs i nokær motæ aff 12 koning. ællær hans æmbits man.

(4.) Item. engæn vtlændingær som talær fræmmæt tungæ mal, allær æy hauær fulkomen aldær. skal hauæ nokær kirkæ.

(5.) Item. engæn skal befattæ segh mæth closters gots æiælssæ. abbætæ, 15 priæræ. forsynæs mæn, e huat skickelssæ the æræ, men siæluæ closters abbætæ. prioræ oc forsyns men skulæ aldelæs siæluæ swaræ theræ herræ biscoppe. 18 som theræs rættæ hærræ i allæ motæ. swa wæl lekomlikæ som andælikæ.

(6.) Item. engæn skal giuæ nokæn klærk kirkæ. vtæn thøm i huelken 87v han hauær forfæthræs ræt. som kallæs|| ius patronatus. oc thæn som mæk- 21 tughær ær. skal æy gøra thæn som mynnæ mektugh ær vræt i kirkens bortgiuælsæ.

– siættæ] hælie kors dagh inuencionis tilf. m. anden hd. Ac2. – Slauælssæ] Slagelssæ Ac1. – sawnæthæ] samen kompne Ab Ac1-3. 3 almues] almugens mæn oc Ac1. – folk] tiil tilf. Ac1-3. – koning .. wæliæ] konnings wtueliælssæ Ac1-3. – wor] fare Ac2. 4 at] aff Aa4. 5 fordelæ] fordelse Ac3. 6 nytæt] nyth Ac1-3. 7 al] mgl. Ab Ac1-3. – thyngæ] byrdhæ Ab Ac1-3. 8 øperst garth] prestægard Aa3; preste garden frii Ac3. – øperst] ypperst Ac1 o.fl. – sin] sit Ac1 o.fl. – frii] mgl. Ac3; jf. ovf. 9 vndetakæn] vndertagæn Ac1 o.fl. – thyngæ] byrdhæ Ab Ac1-3. 11 kirkæ] kirckens Ac3. – tiændæ] tiæneræ Aa3. – bethæs ællær] mgl. Ac2. – ællær] och ey Ab. – nokær motæ] nogræ made Ac1-3. 13 Item] mgl. Ac1.2. – fræmmæt] fremedæ Ac1 o.fl. – allær] æller Aa2 etc. (sål. ogs. i det flg.); oc Ac2.3. 14 fulkomen] aar eller tilf. Ac3. 15 Item] mgl. Ac1. – engæn] mgl. Ac3. – æiælssæ] ægelssæ Ac1-3. 16 priæræ] prioræ Ac1. – forsynæs] for sændz Ac1. – e .. men] mgl. Ac3. – the æræ] han ær Ab Ac1.2. 16–17 men .. men] mgl. Aa1-4. 17 prioræ] priæræ Ab. – oc] mgl. Ab. – siæluæ] mgl. Ab Ac1-3. 17–18 theræ .. som] mgl. Aa1-4 Ab. 18 rættæ] sannæ Ab Ac1-4. hærræ] mgl. Aa3. – i .. motæ] i altingh ær Ac1; er i all tingh Ac3. – motæ] tingh Ab Ac2; jf. foreg. – wæl] i tilf. Ab Ac1.2. – som] i tilf. Ab Ac1-3. 19 Item] mgl. Ac1. – engæn skal] skal och inghen Ac3. – klærk] nogen tilf. Ac1.3. – thøm] then Aa3 Ac1. – huelken] huelkæ Aa2.4. 20 ræt] vdi tilf. Ac3. 20–21 mæktughær] mæctig Aa4. 21–22 vræt .. bortgiuælsæ] i kirkæns bortgiuælsæ forfongh Ac1; i kirkins giuælsæ burtgiuælsæ Ac2. 21 vræt] mgl. Ab. 23 Item] mgl. Ac1. – nokær] mgl. Aa4; nogræ Ac1 o.fl. – æy] mgl. Ab

(7.) Item engæn bescop allær nokær kirkæns *personæ*. skal æy vt draghæs
 24 oc æy skøfflingh owærgiuæs. vtæn han worthær lofflegæ owær wunnæn. foræ
 sin kirkæs domæræ.

(8.) Item klostær. allær kirkens *personær* skulæ æy thuingæs at fothæ
 27 hundæ allær hæstæ.

(9.) Item. engæn skal befattæ sek *mæth* klerckæ gots som dø. vtæn theræs
 arffuingæ wilæ, allær theres som thær æræ tell skickæthæ.

(10.) Item allæ ridderæ. oc riddermænts *mæn* som æræ a wapn. skulæ
 30 opbæræ frileghæ aff theres thienæræ thre markæ bot allær firæ. e panæ huat
 thing the owærwinnæs. allær meræ. om the hawæ meræ frihet tell.

(11.) Item. the skulæ æy nøthæs tell at faræ i stridh. vtæn rikæt. oc nar
 33 the faræ æfftær konyngens buth. vtæn lands. ællær innæn for strid skild. oc
 worthæ the greppnæ. tha skal konyngæn løsæ thøm aff fængxæl innæn eet
 36 aar. oc giuæ thøm i gen huat the hauæ møst. før the faræ annæn tith. oc
 skal theræ frihet allt likæuæl bliuæ beuaræth. om the æy faræ.

(12.) Item. konyngæn skal æy bygyndæ stridh *mæth* nokæn. vtæn *mæth*
 39 prelaters rath oc samtickæ. oc the øpperstæ i riket æræ.

(13.) Item huelken som hauær møst sit gots vrættæligæ. han skal hauæ
 thæt i gen aff kronæn. Oc hindrær nokæn pa rikens weynæ thæn iorth som
 42 ær i gen takæn. oc hæffthæth. tha skulæ tolf beschednæ oc fulmæktigæ mæn
 som skulæ vt næffnæs aff bescoppæn aff thæt land thær thæt i skeer. ændæ
 thæt *mæth* theres eth.

Ac1-3. 24 oc æy] eller *Ab Ac2.3*; eller oc noget *Ac1*. – skøfflingh] skyllingh *Aa3.* 26
 Item] *mgl. Ab Ac1*. – skulæ] *scal Ac1.2.* 27 hundæ] hondæ *Ac1.* 28 Item] *mgl. Ac1*.
 – klerckæ] clærckæ *Ab Ac2*; closters *Aa1-4*; kirckens *Ac3*. – dø] aff go *Ac1-3.* 29
 arffuingæ wilæ] aruinges wilæ *Ac1-3.* 30 Item] *mgl. Ac1*. – oc] eller *Aa3.* – a] af
Aa3.4 Ac1-3. 31 markæ] marcs *Ac1 o.fl.* – e panæ] pa *Ac1 o.fl.* 32 om .. meræ (2)]
mgl. Aa4. – meræ (2)] ther *Ac1-3.* – tell] *mgl. Ac1-3.* 34 for .. skild] *mgl. Aa1-4.*
 35–36 aff .. thøm] *mgl. Aa4.* 35–36 innæn .. aar] *mgl. Ac2.3.* 36 huat] thet *Ac1-3.* –
 før] æn *tilf. Ac3.* 37 allt .. bliuæ] ligge wel *Ac3.* – allt] *mgl. Ab Ac1-3.* – likæuæl]
 alighewel *Ab.* 38 Item] *mgl. Ac1*. – konyngæn] koning *Ab o.fl.* – mæth] *mgl. Aa4*
Ac2. 39 oc samtickæ] *mgl. Aa1-4.* 40 Item] *mgl. Ac1.* 41 thæt] sit *Aa3.* – kronæn]
 krunæn *Ac1.* – Oc] Item *Aa4.* – hindrær] ther *tilf. Ac3.* – rikens] kronens *Aa3*; krunæs
Ac1. 42 hæffthæth] hafft *Ac1.2*; haffwer henne *Ac3.* – tha] thet *Ac1-3.* – fulmæktigæ]
 fulmerkeligæ *Aa4.* – mæn] *mgl. Ac3*; ransagæ *tilf. Ac1.* 43 land] lands *Ac1.* – thær ..

45 (14.) Item. engæn som ær skicketh vnder heliæ wiælssæ skal stæthæs aff
 konyng tel nokær wæriolds foghæt at wæra. mæn han skal skickæ skellikæ oc
 88r beschednæ mæn thær tel som skulæ øffwæ swo dan æmbitæ. oc om the brytæ
 mærkælikæ. i theræ æmbitæ. tha skulæ the bæ||thra foræ theræ brætæ. oc
 aldræ thær æfftær at stædhæs tell swo danæ æmbitæ.

(15.) Item. koningæ oc there æmbits mæn the skulæ æfftær all theres for-
 51 mughæ blithkæ vwenskap oc vsæmmiæ bland rikens inbygdæmæn.

(16.) Engæn skal oc gripæs. vtæn han wethær kennæs i rættæn mæth goth
 wiliæ allær loghlikæ worthær owær wunnen ællær worthær grepæn i oppæn-
 54 baræ sak. foræ huelkæn han skuldæ mætæ liiff allær lemmær. oc worthær
 han loghlikæ owær wunnen. tha skal han hauæ thæn dagh at fly vtæn riket
 som thær star i laghbøghærnæ. Oc engæn skal giuæ pennyngæ allær plekt
 57 mæth annæn pinæ. owær thæt som stander vt thrykt i loghæn. oc engæn skall
 aff liuæs. vtæn han ær lowlekæ owær wunnen.

(17.) Item. allæ konyngs Woldemars loghførræs loghær. huæs siæl guth
 60 hauæ. skulæ holdes vsmittæligæ. vtæn the anamæs annær lundæ mæth fri-
 het som kallæs preuilegia. oc handfæstning. klarlegæ oc skinbarlikæ.

(18.) Item. allæ vwanæ oc vsethæ e aff huem the æræ mot lands logh.
 63 skulæ kalles i gen tell enktæ, oc særdeles the som hær æfftær screffnæ sta.
 Thæn førstæ ær thænnæ. At konyngens bønder skulæ æy akæ konyngens
 hans husfrues. hans børns allær køghæmæstæræs kost. vtæn theres herreth.
 66 oc huelken bondæ som wanskær i ækt. tha skulæ konyngs æmbits mæn leyæ
 woghn. oc thæn som wanskær skal betalæ lønæn mæth iii marc.

skeer] *mgl. Ac1-3.* - thær] *mgl. Ab.* - thæt] *mgl. Ac1.* - i] *mgl. Aa4.* 45 Item] *mgl. Ac1.* - engæn] then *Aa3.* - som] her *tilf. Ac3.* 46 foghæt] fogheti *Ac2.3.* - at wære] *mgl. Ac1-3.* - skal] *mgl. Aa3.* 47 tel som] *mgl. Ac2.3.* - øffwæ] *mgl. Ab.* - æmbitæ] æmætde *Ac2.* 48 theræ æmbitæ] the amætde *Ac2.3.* - brætæ] brødræ *Ac1.* 49 at] *mgl. Ac1 o.fl.* - tell] noghræ *tilf. Ac2 o.fl.* 50 there] hans *Ac1-3.* 50-51 formughæ] mwæ *Ab;* mugæ *Ac1-3.* 51 inbygdæmæn] indbigdæs mæn *Ac1 o.fl.* 52 Engæn] Item engen *Ab o.fl.* - oc] *mgl. Ab Ac1-3.* 53 worthær] *mgl. Ac1-3.* 54 huelkæn] huilkæ *Ab Ac1-3.* - allær] *mgl. Aa3.* 55 at] oc *Aa4.* - riket] righen *Ac1.* 56 thær] *mgl. Ac1.* - star] *mgl. Aa3.* - laghbøghærnæ] logboghæn *Ac3.* - pennyngæ] *mgl. Ab.* - plekt] plictes *Ac2.* 57 stander] stor *Ac1 o.fl.* 59 Item] *mgl. Ac1-3.* - loghførræs] *mgl. Ac2.3.* - loghær] bøger *Ac1.* 61 klarlegæ] *mgl. Aa4 Ac2;* kerlighe *Ac3.* - skinbarlikæ] indeholdæ *tilf. Ac1.* 62 Item] *mgl. Ac1.2.* - vwanæ . . vsethæ] vsedhe oc wwanæ *Ac2.3.* - lands logh] logen *Aa3.* 63 kalles . . gen] igen kallis *Ac2.3.* - som hær] *mgl. Ac1.2.* - som] *mgl. Ac3.* - screffnæ] *mgl. Aa4 Ab.* 65 husfrues] hwstrwes *Ac3.* - allær] hans *Ac1.* 66 wanskær] wanskæs *Ac1-3.* 67 lønæn] leyæ *Aa4.* 68 Item] *mgl. Ac1-3.* 69 allær]

69 (19.) Item bønder skulæ æy nøthæs tell at i gen byggæ konyngens gorthæ. møllær. allær slot. vtæn mæth righæns mæktuæstæ mænts rath oc samthycke.

(20.) Item. ny thwang som nyligæ ær pa laghd. som ær tiændæskat. skal æy bethæs. oc æy anamæs aff nokæn.

72 (21.) The bøndær som hauæ theres eyæn iorth. moghæ anamæ foghæthi
88 v aff andræ. so at the skulæ likæ uæl giuæ theræ konings||likæ rætt. aff theres æiæn iorth.

75 (22.) Item. koningæn skal æy byggæ panæ annar mants grund. vtæn eyæræns samthyckæ oc wiliæ. oc thæt som bygd ær hær tel thæt skal aldelæs aff brytæs.

78 (23.) Item. bøndær oc bokarlæ e panæ huæs gots the bo. nar the wilæ æy længær bo thær. tha skulæ the betithæn telsiæ theræ hosbøndær. oc gøræ thøm fult, oc opsiæ gotzæt æfftær lands logh. oc faræ frii aff æfftær lands
81 logh.

(24.) Item. konings æmbits man skal æy stæffnæ nokæn vtæn tell rætuisæ thingh. oc ey for thøm selffuæ.

84 (25.) Item engæn skal møstæ sin iorth foræ nokæn sak vtæn han brytær i mot konyngæn. oc worthær owærwunnæn mæth næffnd. som kalles ortheldæ næffnd meth eth. konnigens breff wndertagnæ.

87 (26.) Item. engæn skal vskellikæ gæstæ i clostær hos legh allær lærth. mæn han skal lata sek nøghæ mæth huat hosbondæn hauær. oc huat han wel giuæ

oc *Ab Ac1-3*. 70 ær] *agl. Ac3*. – skal] scullæ *Ac1-3*. 71 oc æy] eller *Aa4*. 72 The] Item the *Ac2 o.fl.* – anamæ] affnamæ *Ac1*. 73 at . . uæl] all (at *Ac1.2*) lighewæl at the skulæ *Ab Ac1-3*. 75 Item] *agl. Ac1.2*. – skal] maa *Ac2.3*. – panæ] pa *Ac1 o.fl.* – grund] iort ællær grund *Aa2.4*; fund *Ac1*. 76 som] *agl. Aa3*. – hær tel] *agl. Ab*. – thæt] *agl. Aa4 Ab Ac1-3*. 77 aff] *agl. Aa4*. 78 Item] *agl. Ac1*. – panæ] apa *Ac1*; pa *Ab o.fl.* 79 thær] oppa *tilf. Ac3*; pa *tilf. Aa3*. – tha] *agl. Ac3*. – telsiæ . . hosbøndær] syæ theres hwsbonder (hwsbonde *Ac3*) til *Ac2.3*. 80 gotzæt] och *tilf. Aa3*; *jf. flg.* – logh] giøræ fuld *tilf. Aa3*; *jf. foreg.* 80–81 oc . . logh] *agl. Ac2*. 82 Item] *agl. Ac1*. – man skal] mæn scullæ *Ac1-3*. 83 oc . . selffuæ] *agl. Aa1-4*. – ey] *agl. Ab Ac1*. – for] *agl. Ab*. – thøm] therres *Ab Ac2*. 84 Item] *agl. Ac1*. 85 i mot] mot *Ac1 o.fl.*; widh *Ab*. 85–86 som . . wndertagnæ] *agl. Aa1-4 Ab*. 85 kalles] *agl. Ac1*. 86 eth] heedh *Ac2*. 87 Item] *agl. Ac1*. – clostær hos] klosterhws huærckæn *Ac1*. – hos] huos *Aa2*; hwes *Aa4*. – legh . . lærth] legh men eller lærdhe *Ac3*. 88 mæth] *agl. Ac1*. – huat

hanom. Mæn frestær han at takæ meræ mæth wold. Ær han klærk. tha skal
 90 han hauæ frii wiliæ oc makt at forfølgæ thæt sammæ wold, mæth hæruirkæ
 sakæ, ællær roff, ællær ban. Ær han leghman. tha mæth hæruirkæ oc roff.

(27.) Item kœpmæn oc borghæræ som bo i Danmark skulæ friilekæ nytæ
 93 theræ kœpmanskapp, vtæn nokær thyngæ allær tol. som pa scal læggæs. Oc
 skulæ foræ vt aff rikæt huat the hauæ at kœpæ oc sæliæ mæth wtæn nogæd
 tal eller rægænskapp, vthæn konyng gør thæt foræ skellik sagh. oc stoor we-
 96 thærthorfftelikhet. vtæn hanom mæth the bæstæs almennelig syn. thyckes
 at gœræ forbuth at foræ nokæt vt.

(28.) Item. bœndær skulæ æy thwingæs aff konyngs faghæt mot logh oc
 99 lands ræt.

(29.) Danæ hoff scal holdes huært aar sancti Iohannis baptistæ dagh. som
 gamæl sethwæniæ ær, oc wel nokær søkæ thæt for^{næ} hoff, tha skal han i
 3 myddel stund fullelikæ nytæ fulkommæn oc hel thryghet, fiortæn dagæ foræ
 89r thæn for^{næ} dagh. oc fiortæn daghæ æfftær. oc thæn tryghet skall| æy brytæs.
 af nokræ. oc ær thæt so. at nokæn brytær thæn tryghet. tha skal han witæ
 6 sek at fallæ i thæn sagh som kallæs orbotæ mal. Oc worthær han loghlikæ
 owær wunnæn, tha skal han pinæs skelligæ aff konyng. ællær hans æmbits
 man. æfftær lands logh.

(Text I 31)

9 (30.) Engæn i huat skickelssæ allær welkor han ær skal nøthær thryckæ
 allær threngæ sin vnderdanæ. ællær thæn som myndræ mæktigh ær æn han.
 at han ma æy føl|gæ sin ræt panæ thing allær dom. huat heldær han ær

han] *agl. Ac1-3.* 89 at takæ] och tagher *Ac3.* – at] *agl. Ac1.* – takæ] noget *tilf. Ac1-3.*
 90 wiliæ . . makt] *agl. Ac1.2.* – oc makt] *agl. Ac3.* – mæth hæruirkæ] men er thet
 kircke *Ac3.* 91 mæth] moot *Aa4.* – oc] eller *Ab.* 92 Item] *agl. Ac1.* 93 kœpmanskapp]
 kœpmenskapp *Ac1.* – som . . læggæs] *agl. Aa1-4.* 94 oc] eller *Ac1-3.* – mæth] *agl.*
Ac1-3. 94-95 wtæn . . rægænskapp] *agl. Aa1-4 Ab.* 95-96 wethærthorfftelikhet]
 wedhertørfft *Ac3.* 96 vtæn] at *Ac1-3.* – the] thet *Ac1-3.* – bæstæs . . syn] bæstæ al-
 mwes samtyckess *Aa4.* – syn] sind *Ac1-3.* – thyckes] tickær *Ac1.* 97 nokæt] megeth *Aa3.*
 98 Item] *agl. Ac1.* 99 lands ræt] landæræt *Ac1.* 1 Danæ] Item dane *Aa4 o.fl.* 2
 sethwæniæ] sedwane *Ac1 o.fl.* – for^{næ}] *agl. Ab Ac1-3.* – i] *agl. Aa3;* a *Ab.* 3 stund]
 tiidh *Ac2;* til *Ac3.* 4 for^{næ}] for^{de} *Ac1 o.fl.* – daghæ] *agl. Ac2.* 5-6 witæ sek] segh widhe
Ab. 6 at] *agl. Aa2.4 Ac1.* – fallæ] wære fallen *Ab.* – i] for *Ab.* – han] *agl. Ac2.* –
 loghlikæ] *agl. Ab.* 8 man] mæn *Ac2.* – æfftær] eller effer *Ac3.* 9 Engæn] Item en-
 ghen *Ac2.3.* – nøthær thryckæ] nedher trøkke *Ab.* 10 sin] sinæ *Aa2-4.* – vnderdanæ]
 wnnærdan *Ac1 o.fl.* – myndræ] mynnæ *Ac1 o.fl.* 11 følgæ] fulgæ *Aa3;* forfilæ *Ac1;*

- 12 klærk allær leghman. Æn worthær thæt skelligæ prouet oc beuisd mot hanum.
tha skal han først tapæ thæt han delær om. oc sithæn bôtæ konyng om han
ær bescop allær leghman. ællær oc annæn klærk. æfftær thi som loghen
15 vtuisær. ligerwiis som han hathæ tapæt i kiwæn.

(Text I 30)

- (31.) Item engæn skal steffnæs aff konyng. ællær hans foghæt vtæn sit
hærret.
- 18 (32.) Item. om nokær lithær vræt aff konyng ællær hans æmbitsman.
huelket æy skal ske. oc kærær han thæt rætuislikæ oc forfolghær thæt. han
skal æy lithæ aff konyng ellær hans thær foræ hæffnd ællær hat,
- 21 (33.) Item. om nokæn tell talær ællær fortørnær nokæn mæth ondæ orth.
oc forthretælikæ som kallæs manyng. foræ konyng. ællær i hans garth. foræ
bescopæn. ællær i hans gorth. ællær foræ marsk oc køghæmæstæræ. nar the
24 æræ pa dom allær hoff. ællær panæ rættæræ thingh. ællær lands thingh i
Danmark. han skal først møstæ thæt om huelket han talær. oc thær næst skal
han bôtæ æfftær lands loghæn.
- 27 (34.) E hwaræ foghætæn ær fød, tha skal han skickæ en tro bondæ ællær
foghet aff thæt sammæ herræt, tel sin æmbitsman.

Item at allæ thessæ for^{næ} oc huær særdelæs skulæ fongæ ewinnælegh styr-
30 kæ. stadichet. oc fullæræ krafft. oc skulæ holdes stadhæligæ aff os alle æftær-
89v scref||næ oc aff huær særdelæs. Wy Niels ærchæbescop i Lund. Swerighes

forfølge *Ac3*; folfølghæ *Ac2*. – panæ] pa *Ac1 o.fl.* – han (2)] thet *Ac2*. 12 Æn] oc
Ac1-3. 13 først] *mgl. Ab.* – thæt] som *tilf. Aa4*. 14 bescop.. leghman] legman eller
(oc *Ac2*) biscop (biscoppen *Ac2*) *Ac1-3*. – allær] æller oc *Aa2*. – ællær.. annæn]
om han ær *Ab Ac1-3*. – oc] *mgl. Aa4*. 15 vtuisær] wtkræffuær *Ac1-3*. – hathæ tapæt]
tapthe *Ac3*; thet *tilf. Ac1*. 16 Item] *mgl. Ac1.2*. – hans] *mgl. Ab.* – foghæt] æmbets-
man *Aa4 Ac1*. 16–17 sit hærret] hærrets *Ab*. 18 Item] *mgl. Ac1-3*. 19 forfolghær] for-
følger *Aa2 etc.*; folfølgher *Ac2*. – thæt.] *Aa1 har:* . thæt. 19–20 han skal] tha skal han
Aa3. 20 ellær] noghen *tilf. Ac2.3*. – hans] vmbutzman *tilf. Aa3*. – thær foræ] nogær
Ac1-3 Ab. 21 tell talær] tiiltal *Ac1 o.fl.* 22 forthretælikæ] som rører hans ære *tilf.*
Ac1. – garth] eller *tilf. Aa4*. 23 bescopæn] biscop *Ac1 o.fl.* – marsk] marskalkæn *Ac*
1-3. – oc] eller *Aa3 Ac3*. – køghæmæstæræ] burgæmesther *Aa3*. 24 allær hoff] *mgl.*
Ac1. – panæ] *mgl. Ac1*; pa *Aa2 etc.* 25 møstæ.. talær] *delvis overstr. og i marg. tilf.*
m. anden hd.: meste eller fortabthe the stycker han delær om *Ac2*. – om.. talær] han
taler om *Aa3*. – om] fore *Aa3*. – huelket] oc (eller *Ac3*) fore huilket *tilf. Ab Ac3*. –
talær] om *tilf. Ac3*. – næst] meth *Ab Ac2*; tiil *Ac1*; effter *Ac4*. 26 lands] *mgl. Aa3*.
27 E] Item e *Ac1.2*. – foghætæn] han *tilf. Ac3*; e huor han *tilf. o. lin Ac2*. 29 at] *mgl.*
Aa4. – for^{næ}] *articla tilf. Ab Ac3*. – huær] huært *Ac1 o.fl.* – særdelæs] wed seg *Ac1*.

- førstæ. Iens aff Ripæ. Oloff aff Arus. Niæls aff Roskildæ. brothær Ieiepp af
 33 Wiborghen. Suen aff Borlum. oc Woldemar aff Othens. kirkænæs bes Coppæ
 mæth guts nathæ. Henning Podbusk køgæmæstæræ. Ewærth Møltikæ marsk.
 Tua Galæn. Per Munk. Per Grubbæ. Cristiern Wændelbo. Iens Andersson.
 36 Iens Nielsson. Anders Offæssøn, Iepp Olaffsøn. Oloff Biørnsøn, Anders Iæiæps-
 søn oc Holingær (Gregerssøn) riddæræ. Kort Møltikæ. Erik Niælsson af Hyr-
 ningsholm. Thor(kil) Niælsson. oc Anders Pæthærssøn aff Swanæ holm a
 39 wapn. hauæ lat hengæ woræ inseilæ foræ thettæ breff. Giuæt aar oc dagh. oc
 stæth. som forscREWæt star. Wy Oløff mæth guts nathæ Danmarks. Wendæs oc
 Godæs konyng. wi iættæ pa wor gothæ tro. at wi skulæ thessæ æfttærscreffnæ
 42 articlæ æfttær for^{næ} motæ vsmittæligæ holdæ. oc gilde gøræ. oc stadhfestæ oc
 styrkæ. allæ loghær. rættæ. fordelæ. statutær. handfæstnyng oc frihet. som
 æræ giffnæ oc vntæ. e hwem the hælst æræ Danmarks rikes inbygdæmæn.
 45 klærkæ allær leghmæn. aff woræ forfæthræ Danmarks konyngæ. Oc wi Ha-
 kæn mæth guts nathæ. Danmarks. Swerikæs. Norghæs konyng Oc wy Mar-
 garetæ drotnyng i thæn sammæ stæth. mæth guts nathæ. mæth hær Oløff
 48 Danmarks konyng. wor kæræstæ søn. foræ allæ thessæ for^{næ} vsmittælikæ
 gemælsæ. iættæ wi pa wor gothæ troo. at hengæ wort inseilæ foræ thettæ
 breff. aff wor wittighestæ wessæ tell witnes byrth. oc stærkæræ forwaringh.

Text III. – Dansk oversættelse B. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM. 9,4⁰ f. 222r (skrevet 1470 for Herluf Nielsen Skave i Eskildstrup af skriveren Arnoldus Laurencii). – Ab: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3137,4⁰ f. 352v (skrevet 1493 af Joh. Martini, dr. og munk i Sorø). Begge håndskrifter er sjællandske.

29–30 styrkæ] styrkis Ac2; och tilf. Ac3. 30 stadhæligæ] stadeligæræ Ac1–3. 31 aff] mgl. Ac1–3. 32 Ripæ] och tilf. Ac3. – Arus] Aars Ab. 33 Wiborghen] rett. fra Borg Ab; Berghen øvrige hss. – Woldemar] Waldemar Ac1 o.fl. – aff] i Ac1–3. 34 Podbusk] Pudbusk Aa3 o.fl. – Ewærth] Effert Ab. – marsk] marskalk Ac1–3. 37 Holingær] Holmger Ac1 o.fl.; Holger Aa3 Ac2; Hogherd Ac3. – (Gregerssøn)] mgl. i samtlige hss. 37–38 Hyrningssholm] oc tilf. Ac2. 38 Thor(kil)] Thorbern samtlige hss. – oc. . Pæthærssøn] mgl. Ac1. – oc] mgl. Ac2.3. – Pæthærssøn] Pælsøn Aa4; Nielson Ac3. – aff] aa Aa4. – a] aff Ac1 o.fl. 39 lat hengæ] ladeth hengd Aa3; hængd Ac1–3. – aar. . dagh] dagh, aar Ab Ac1.2. – oc (1)] mgl. Ac3; jf. foreg. 40 forscREWæt] scriffuæt Ac1. – star] standher Ac2.3. – Oløff] Oluff Ac1 o.fl.; Oleff Ac2. 40–41 Wendæs. . Godæs] Godes oc Wendes Ab. 43 loghær. rættæ] landhe rette Ac3. – handfæstnyng] handfestninger Ac1. 44 the] that Ac1 o.fl.; jf. flg. – æræ] ær Ac1 o.fl. – inbygdæmæn] indbygdæs mæn Ac1 o.fl. 45–46 Hakæn] Hoken Aa4 o.fl.; Hogæn Ac1. 46 wy] mgl. Ab Ac1 o.fl. 47 sammæ] mgl. Ac1–3. – guts] then samæ Ac1–3. – mæth (2)] mgl. Aa4; kære tilf. Ab Ac1–3. 48 for^{næ}] for^{de} Ac1 o.fl.; articlæ och tilf. Aa3. 49 gemælsæ] gemølsæ Ac1. – wi] mgl. Ac1 o.fl. – wort inseilæ] woræ indciglæ Ac1 o.fl. 50 aff] at Aa4. – wessæ] wissæ Ac1 o.fl.

AM. 9. 4°
222 r

I the heliæ threfoldichetz naffn amen. Aar effter gutz byrd m^o och ccc^o lxx
pannæ thet siettæ heliæ kors dagh inuencionis woræ sawnæthæ i Slawelsæ
3 righens bestæ men meth almuens men ath kesæ en ny koningh, tha wor pa
fundet och endrectelighæ skicketh:

(1.) Fførst at biscopæ, capitell, closter och allæ kirkenes personer i Dan-
6 marks righæ the sculæ nythæ allæ frihethæ, nodher, ræth, ondelighæ sagher,||
222 v low oc priuiligier, hwilkæ the nogher tith friiest oc best nyth hauæ, oc the
sculæ wæræ frii oc vnnertagnæ aff allæ koninghelighæ thynger, e hwat hondæ
9 nafn the neffnes kunnæ.

(2.) Item scal hwer prest haffuæ en sin øpperstæ gordh i syn sogn, som
ær hans egen sædegardh frii oc vnnertaghen aff all koninghelighæ thyngæ
12 meth the hion eller vnnerdane, som han i for^{de} gordh hauer.

(3.) Item at kirkenæ thiindæ scal æy æskes oc ey in taghes nogherlund aff
koninghen eller hans embitszmen.

(4.) Item scal engin wthlenningh aff annet thungæmall æller then, som
ey hauer fulkommen alder, presenteres til nogher kirkæ.
15

(5.) Item scal engin, hwat hondæ stath han ær i, beworæ sigh meth clo-
18 sters gotz æller vnnerdane eller eyædom, abbætæ, prioræ eller formen i
noghræ mothe. Item sculæ the sammæ abbethæ, prioræ eller formen swaræ
theres biscoppe i allæ mothe som theres eghnæ oc rettæ herræ, bothæ pannæ
21 werdens weynæ oc andelighæ saghe.

(6.) Item scal engin presenteræ nogher klerk til nogher kirkæ. vthen i then,
som han hauer full fæthernæ ræth. Ikkæ scal oc then, som mere mektugh
24 ær, gøræ hanum forfang i then ræth, som minnæ mact hauer.

(7.) Item scal oc engin biscoppe eller nogher anner kirkenes personæ gri-
bes, wth driffes oc sit gotz fran tages, vthen han worther rethelighæ for-
27 wnnen aff then, som hans rettæ domer pannæ kirkenes weynæ ær.

(8.) Item scal ey thyngæ legges panne closter eller kirkenes personer meth
hestæ eller hundæ ath fødhe.

1 the] then *Ab.* – m^o] derefter overstr. cd *Aa.* 2 pannæ] pa *Ab.*; sål. ogs. i det flg. –
Slawelsæ] Slagløse *Ab.* 6 the] tha *Ab.* 7 hwilkæ] hwikke *Ab.* 8 vnnertagnæ] vnder-
tagne *Ab.* – allæ koninghelighæ] kongelighe alle *Ab.* 10–11 i. . . sædegardh] *mgl. Aa.*
18 eyædom] eyen dom *Ab.* – prioræ] priere *Ab.* – eller] oc *Ab.* 20 eghnæ] eyen *Ab.*

30 (9.) Item scal engin beworæ sikh *meth* clærkæ gotz, the som aff gaa eller||
 2237 døø, vthen *meth* theres arwingers welix æller biscopens.

(10.) Item at allæ ridderæ eller riddermentz men oc frii bornæ sculæ frit
 33 opbæræ effter hwert lantz sethwanæ thrennæ marks oc ix marks saghæ fall
 aff theres eynæ vnderdanæ, e hwat leghmannæ ræth æller thing the fordeles
 paa, oc hauæ the ythermere friiheth, tha sculæ the *thet* oc opp bæræ.

36 (11.) Item sculæ the ey threnges til at faræ i hær vthen *righet*, oc nar the
 helst faræ i striith foræ koninghens buthordh innen *righet* æller vthen, tha
 scal koningh løzæ them a fengsell, om the wordæ fongnæ, oc scal them fult
 39 gøræ for *thet*, som the fortabæ, for æn them biuthes ther nest annen thid
meth hanum i hær at fare, oc scal them theres friiheth holles, som the til
 foren hathe, æn tho hwer man at the æy *meth* hanum faræ.

42 (12.) Item at koning scal æy begynnæ striit *meth* nogher vthen *meth*
prelaternes oc *righens* bestæ mentz rath oc *samthyckæ*.

(13.) Item hwilken som møster vrethuiselighe sin iorth, han scal hennæ i
 45 gen hauæ aff *righens* krunæ, oc om noget oc paa konings weynæ straffer
 eller i gen *kreffuer* then iorth, som saa fonghen ær, *thet* sculæ xii besketnæ
 men och woractighe ath skilliæ, oc the sculæ til neffnes aff biscopin i *thet*
 48 landh.

(14.) Item enghin then, som ær skicket i the hæliæ wielsæ oc klerk ær,
 scal æy til stædes at haffuæ noget fowæthi aff koningh pannæ *werdens*
 51 weynæ, mæn han scal cloghæ leghmen oc besketnæ skickæ til at fulfølghe
 so danæ embethæ, oc om the *merkelighæ* brythæ i sa danæ embethæ, tha
 sculæ the bæthæ for so danæ brøthæ, oc aldri sculæ the tilstædhes thær
 54 effter at hauæ so danæ embethæ.||

223v (15.) Item scal koningh oc hans embetz mæn aff leggæ oc til endrect gøræ
 alt v *wenscapp* oc *twædrectichet*, som ær mellem *righens* inbyggere, aff all
 57 theres mact.

(16.) Item engin scal gribes vthen then, som self bekennis sin *gerning*
 for rette eller dom, eller han *worther* loghlighæ forwnnen eller fundin *wether*

38 a] aff *Ab.* 39 for (2)] før *Ab.* 40 holles] holdes *Ab.* 41 hwer man] hwern *Aa.* 45 oc
 (2)] *mgl. Ab.* 47 *thet*] *mgl. Aa.* 50 at] *gentaget Aa.* 52 so danæ] theres *Ab.* 56 alt]
mgl. Ab. 58 scal] *mgl. Ab.* – self] *mgl. Ab.* 61 og 64–65 for wnnen] forwunnen *Ab.*

60 obenbare gerning, foræ hwilken gerning han scal mestæ lifff eller leem effter
lantz logh, mæn then som loghlighæ wordher for wnnen, han scal hauæ dagh
eller frest at fly wt aff righet, effter thi som i lantzloghen finnes, foræ allæ
63 honde sagh, effter thet som i loghen vth thrykt ær, scal engin reffses meth
pennings pinæ eller annen oc ey bescattis, vthen han worther loghlighe for
wnnen.

66 (17.) Item at allæ logher, som koning Woldemar, thær loghen gaff, ski-
ckedæ, so som i hans loghbøgher vth thryckes, the sculæ v brøthelighæ holles,
vthen the finnes anderlethes for wændæ, forclarædhe eller vth thryctæ i
69 priuilegier och handfestningæ.

(18.) Item at allæ v sedher oc v weniaæ, som opp æræ tagnæ aff nogher
emoth lantz logh, the sculæ i gen calles oc alldeles til entæ gøres, och serdeles
72 the, som hæræ effter benefnes, som ær først, at konings bønder sculæ æy
aghæ eller føræ konings kost, hans hwsfrwes, there børns oc drotzædhens,
vthen theres hæretz merkæ, oc hwilken konings bondæ, som ey kan swo ført
75 kost foræ wonskelsæ skyld, tha scal konings embotzman leyæ mæn wogn, oc
then sammæ bondæ scal betalæ leghen meth iii march.

224r (19.) Item at konings bønder sculæ ey nøthes til at byggæ|| oc for bethræ
78 konings garthæ, møllær oc ey slooth vthen meth righens bestæ mentz rath oc
samthycke.

(20.) Item ny sworheth, som nys æræ pa lauthe, som ær thindæ scat, the
81 sculæ heræ effter ey eskes oc ey vppbæres aff nogher.

(21.) Item mughæ bøndher, the som selffæ hauæ eyen iorth, annamæ
andræ bønders forswar, swo tho the gellæ konings ræth aff theres eghen iorth.

84 (22.) Item scal æy koningh bygge pannæ annen mantz grund vthen
meth hans weliaæ oc samthyckæ, som grunden egher, oc hwat som i so dan
mothæ bygd ær hær till, thet scall aff brythes eller fordærwes.

87 (23.) Item bomen, wortnedæ oc vnnerdane, e hwem the till høræ, welæ
the theres boleghæ, the som the sithæ i, ey lenger behollæ, tha skulæ the

63 effter] ower *Ab.* 68 anderlethes] annerlige *Ab.* 70 v weniaæ] vwanne *Ab.* 72 benef-
nes] næffnes *Ab.* 74 ey kan] kan æy *Ab.* 75 wonskelsæ] wanskelsse *Ab.* 77 bønder]
bonder *Aa.* 78 oc (1)] *mgf. Ab.* 80 ny] æy *Aa.* – sworheth] swawerhedhe *Ab.* – nys
æræ] ære nyys *Ab.* 82 selffæ] *mgf. Ab.* 83 swo tho] dock swo at *Ab.* 85 som] *mgf. Ab.*
86 bygd . . till] hertill bigd ær *Ab.* – bygd] bydg *Aa.* 89 iorthdrathin] iordtrotten *Ab.*

theres herræ eller iorthdrathin ath woræ oc them effter lantzlogh opp siæ, fult
 90 gøre oc sa frii effter lantz low fran them faræ.

(24.) Item skulæ konings embetz men ey steffnæ eller callæ nogher annen
 steth æn til ræth thing oc ey foræ sigh selffuer.

93 (25.) Item scal engen mestæ sit iorthæ gotz foræ nogher brøthæ, vthen
 han worther for wnnen i forrædelsæ i moth sith eghet brøth, som calles orthel-
 dæneffnd, meth eeth, vnnertaghen then sagh, som foræ nefnd ær aff konings
 96 breff.

(26.) Item engin scal gestæ vbeskedelighæ weth closter, clærkæ eller legh-
 men, mæn han scal lathæ sigh nøwe meth thet, som hosbonden hauer oc wel
 99 hanum giffæ, oc om nogher dørwes hær offuer oc tagher noghet meth wellæ,
 224v tha scal hosbonden, om han ær een klerch, mact hauæ thet wold|| at ful-
 følg hæ meth hærwirkæ sagh eller roffs sagh eller kirkenes band. Ær thet oc en
 3 leghman, tha fulfølwæ thet som herwirkæ eller roffs sagh.

(27.) Item skulæ kōpmen oc burwære, som bo i Danmarks righe, frii nythe
 theres kōpmanscapp for vthen nogherhondæ ny pa legge, bescathningh och
 6 thollæ oc sculæ wt foræ vthen righet, hwat kōpmanscapp the hauæ at seliæ
 eller kōpæ, for vthen nogher dell ther aff at giffæ, vthen konings meth ri-
 ghens beste mentz rath oc alminnelict samthyckæ wel forbuth gøræ paa
 9 noghræ serdeles thing wt at foræ foræ loghligh sagh oc vbodeligh nøthurfft.

(28.) Item scal ey bønderne thyngæ paa legges aff konings fowethe e moth
 lantzlogh.

12 (29.) Item scal danæhoff holdes aarlighe i Nyburgh, som gammel seth-
 wane wæreth hauer, om sancte Iohannis dagh baptiste. Wel oc nogher søghæ
 samme danehoff, tha scal han nythe aldeles goth oc fulkommelig freth i xv
 15 daghe foræ samme sancti Iohannis dagh oc xv dawæ effter, hwilken freth
 vbryteligh scal weræ aff allæ, oc bryther nogher for^{de} freth nogherlund, tha
 scal han withe sigh ther foræ ath lidhe ordbodemals pinæ, hwo som oc i then
 18 ordbothemals pine brotheligh worther, han scal skellighe wthrethes effter lantz
 logh aff wor natheghe herræ koningh, hans fowethe eller hans embetz men.

99 dørwes] dyrffues *Ab.* – wellæ] wælde *Ab.* 1 een] *mgl. Ab.* – thet wold] *mgl. Ab.*
 2 eller] ellers *Aa.* 8 rath oc] *mgl. Ab.* 9 nøthurfft]nøthørfft *Ab.* 10 e] *mgl. Ab.* 14 ful-
 kommelig] fulkommen *Ab.* – i] *mgl. Ab.* 17 han] *mgl. Ab.* – hwo . . oc] hwo som *Ab.*
 18 wthrethes] vtrætets *Ab.* 20 engin scal] scall ænghen *Ab.* 22 i] *mgl. Ab.* 23 aff] i *Ab.*

(30.) Item engin scal steffnes eller calles wt aff sit hereth aff koning eller
 21 hans embetz men.

(31.) Item scal engin, e hwat honde stath eller scikkelsæ han ær i, nether
 thryckæ then, som nethermere ær eller aff minne stat ær æn han, hwerken
 24 klerk eller leghman, oc ey han scal threngge hanum till, at han ey ma ful-
 225 følge sin ræth pa thing|| æller dom, oc om thet wordher skellighe beuist, tha
 scal han først hauæ fortapeth thet, som the delæ om, oc sithen scal han
 27 bethræ moth koning, om thet ær en legman, oc om moth biscopin, om thet
 ær en klerch, effter lantz low, ligheruis som han hathæ tapet oc wæreth for-
 wnnen i then delæ.

(32.) Item om nogher, thet guth forbiuthe, lither nogher vræth aff koning,
 hans fowethe eller embetzmen, oc om han kærer ther rethuiselighe ower oc
 fulfølwer sin reth, tha scal han lithe ente hath eller haffnd therfore aff for^{de}
 33 koning eller noghræ hans.

(33.) Item hwilken som til taler annen meth ondæ ordh eller forsmethe-
 lighæ, som calles at wære maningh, i wor notheghe herræ konings nerwæ-
 36 relsæ eller a høræ eller i hans gord, i biscops a høræ æller i hans gorth eller
 foræ drotzæden, pa dom eller reth i danehoff oc pa ræther thing oc alminde-
 lic thing i Danmarks righe eller hoferd gør, han scal først hauæ fortapeth
 39 the stycke, om huilke oc fore huilke han tall, oc ther til scal han bethre effter
 lantz logh.

(34.) Item ath hwer foweth, e hwethen han er, scal skikke bonden aff
 42 thet hereth, then som dweligh ær, til sin embetz man.

Ther til at alle the stycke, som hær foræ neffnes, oc hwer theræ scal bethræ
 holles oc weth fulkommeligh mact oc stadicheth til ewigh bliffuæ maa, tha
 45 settæ wi woræ inciglæ foræ thenne scriffth til witnesbyrdh, allæ the, som her
 effter neffnes etc.

Text IV. — Dansk oversættelse C. 15. årh.

A: tabt. — Aa: Arnamagn.Inst. AM. 28,4⁰ f. 195v (slutn. af 15. årh.). Hs. er et sjæl-
 landsk lovhs., men blev 1515 af ærkebiskop Birger skænket til ærkebispesædet i Lund,
 og oversættelsen af håndfæstningen er sandsynligvis blevet til i Skåne.

24 han (1)] mgl. Ab. 25 wordher] wærdher Aa. 27 moth (1)] imodh Ab. — om moth]
 imodh Ab. 31 hans . . embetzmen] æller hans embitzmen æller fowedhe Ab. — om]
 mgl. Ab. 36 eller] mgl. Ab. 39 huilke (1 og 2)] hwikke Ab. 41 hwer] hwor Ab. 42
 then] them Ab. 43 scal] thes tilf. Ab. 45 som] mgl. Ab.

AM. 28, 4°
195 v

I nafn then hellighæ ok then vskildhelighe trefolligheth amen. Aar effter gwsz bird m ccc lxx vi^o i helligkoores dagh Inuencionem, som thet war paa fwnnet, ther godhæ men af Danmarks righæ och meningh almwghæ samen kome i Slawlsæ ok kæsæ en ny konnigh, tha war datingh ok ændrectelighæ skickæth:

6 <1.> Først ath alle biscopæ, capitula, clostær ok allæ kirkænis personær i Danmarkx righæ skwillæ aldelis ok friid nydhæ thæres friihedh, nadhæ och
196r reth, logh owerbuetteligheth ogh|| priwilegiis, sosom thæ aldre best ok aldræ
9 friiest nogher tiidh nydhet hafwæ, och skullæ och aldelis orsaghæ af allæ konneligh tønghæ, hwat nafn thi he<1>st nafnæs kwonnæ meth.

<2.> Item hwar sognæ prest skal nydhæ en godh gard synderlighæ i syn
12 songh, som hand sielver i boor, til sædhæ gardh, frii ok frels af all konneligh tyng hæ meth alle synæ hion, som ære meth hanom i then same gardh.

<3.> Item kirkæ tindhæ skal ey paa bæddhæs eller vp bæres af konnigh
15 eller af hans æmbeszmen i nogræ mathæ.

<4.> Item ænghen vtendingh, som ær vth af annen twng hæ mooll, eller then, som ey fwkommelighæ alder hafwer, skal presenthers til nogher kirker.

18 <5.> Item ænghen mand, ey aff hvath stath hand helst ær, skal segh beware meth gaatz ok eghendom, som closter tillhører. Abbedhæ, prieræ eller forstandher skullæ allæ swaræ gantzæ ok aldelis theres herræ byscopæ so som
21 theres herræ i allæ verildz sagr saa och i andhræ lighæ saker.

<6.> Item enghen man skal presenthere nogher klerk til noget kirkæ, vthen hand hafwer openbare ok clar reth at forlænæ hennæ, ok ey then, som mectugher ær, tha skal giøre then, som myndræ ær mectvgher, ower wold ath
24 presentære.

<7.> Item byscop eller nogher annen kirkenis personæ skal ey gribes, af
27 land dryfwes eller siit gotz af rannes, vthen hand vordher lowlighæ forwundhæn efthernæ kirkænæ reth ok af syn rette|| domæræ wppa kirkænæ vegnæ.
196v

<8.> Item nogher closter eller nogher kirkænis personer skwillæ enghe-
30 lundhæ twinghes meth hestæ eller meth hwndæ ath fødæ.

10 he<1>st] hest Aa. 13 gardh] ordet er underprikket og derefter er tilf.: giordh gardh friid Aa. 18 ey] = ee. 26 ey] o. lin. Aa.

(9.) Item ænghen *man* skal beware segh *meth* klerkæ gotz, som aff dø, vthen *theres* arwinghis villiæ eller thæres byscopæs villiæ.

33 (10.) Item allæ ridderæ, fribornæ *men* oc af voben skullæ friid nydhæ
allæ trighæ mark saghæ eller ni mark sagh efther hwer landz sidwonæ ok
meer, om the hafwæ *ther* friihedh vppa, hwat værilds reth thæ wordher ofwer
36 wunnæ.

(11.) Item riddere ok swenæ ok frybornæ *men* skullæ ey nødis til ath
faræ i vth bwth vdhen righens, ok hwræ ophæ the fare konnigx buth innen
39 righes eller vthen rigis for orloff skild, tha skal konnighen them, om the
grifnæ vordhæ, aff fiengxel friiløsæ io innen aars dagh ok giøræ them ful-
neth foræ *thet*, the mest hafwæ, førræ en them skal bydhes ofwer anner tiid
42 ath fare *meth* hanom i vth ferth, i *theres* formere friihed, tok om thi ey for
fare, altinges vfortabeth.

(12.) Item konnighæ skal ey bøgønæ orloff o modh nogher mand vthen
45 byscopene ok rigens øpperstæ mentz radh ok samtickæ.

(13.) Item hwo som vrettelighæ hafwer mest syn grwen eller iordh, tha
1977 skal hand *meth* kronenes hielp then grwn ok iord ighen hafwæ, vel|| ok no-
48 gher paa konnigx vegnæ eller paa nogher andhermans eller syn æghenæ vegnæ
dele paa nogher grvn eller iord, tha skal byscopen af *thet* land, (ther) ior-
dhen i ligher, nefnæ *ther* til xii beskedn *men* ok astadighæ, ok the xii *men*
51 skullæ *meth* *theres* swarne eth then saghen vth ledhæ ok altings æne.

(14.) Item ænghen klerk, som vædher ær *meth* storæ vegelsæ, skal till stæ-
des af konnigh til *noghet* værildz fowgeti, *men* konnighen skal skickæ qwem-
54 mæ ogh beskedn leghmen til sow dhan embethe vppa ath hollæ, hwilkæ som
tha merkelighe bridhæ i *theres* æmbedhæ, for thæres brothæ rettelighæ bedræ
skullæ ok aldrih efthermere til sodan æmbethe stædis.

57 (15.) Item konnighen ok hans æmbesmæn skullæ forlighæ, altingis nedher-
legge efther al *theres* macth ok formwæ all rigens inbiggere mentz vsæthæ ogh
twedracth.

60 (16.) Item ænghen skal grybes, vthen hand sielff bekennis eller ok *meth*
logh ower vonnen eller och i obenbare gernigh, som hand skal efther lantz

39 the] *derefter slett.* gripes *Aa.* 40 vordhæ] *derefter overstr.* s *Aa.* 46 grwen] *hs.* har griwen *Aa.* 48 andhermans] *derefter slett.* vegnæ; *jf. ndf. Aa.* 49 (ther)] *hs.* har eller *Aa.*

logh mistæ liiff eller lymmæ, men lolighæ for wunnen skal hafwæ dagh ath
 63 fly oth af righet, sosom loghen screfwen standher. Item ænghen skal trenghes
 eller beskatthes vppa syn pennighe eller gotz for nogher sagh skwl meer, en i
 197v loghen|| scroweth standher. Enghen skal beskattes, før hand ær loglighæ ower
 66 wonnen.

(17.) Item all konnigh Voldemars logh, hwelken som thenne logh gaff,
 hwes siæl gwd hafwe, sosom hwnd fintz i logbøgernæ, saa skal hwnd ok o
 69 brødrighen holles, wththen hwn fynnes andret ok forclareth *meth* priuilegiis
 ok handfestningh.

(18.) Item allæ wanæ ok vsødher o mod lantz logh vppa komnæ, af hwem
 72 *thet* skeeth ær, skullæ aldellis ighen kalles ok til ænthæ gøræs ok sønderlighæ
 these efternæ screfnæ, then først ær, ath konnigx bøndher skullæ ey føræ
 konnighens, hans hosfrvæs, theres børn (eller) drotze(d)es kost eller spysnigh
 75 ower thæres hærizt skel. Ogh hwilken konnigx bondhæ, ther konnigx kost
 fører ok *meth* lees tretthes, hand skal bøde iii mark, ok konnigx æmbes man
 skal veder taghæ lasseth ok fram føræth.

(19.) Item bøndher skwllæ ey nødis ighen ath bethræ eller bødhæ kon-
 78 ningx gardhæ, konningx møller eller konningh slot vthen ryghens øpperstæ
 mentz radh ok samtickæ.

(20.) Item ny tiwnghe, som nw nylighæ paa kommæ æræ, sosom ære
 81 tyendhæ skat, ey øfthere essges eller toghes skullæ her efther af nogher mand.

(21.) Item skullæ bønner, som ægnæ skow hafwe, vare frii ath boo paa
 198r anner mantz goosz, togh saa ath the skullæ gifwæ|| vth all konnigx rettigheth
 af theres eyghet gotz.

(22.) Item konnigh skal ey bygghæ paa anners grund vthen hans sam-
 87 tyckæ ok vilixæ, som grwnnen eyger, ok *thet*, som nw er til sva bigh, *thet*
 skall aldeels nydher brydhes.

(23.) Item bøndhernæ ok vornedhæ, ee hwem the til hørdhæ, om thi ey
 90 lengher blyfvæ villæ oppa *thet* goos, thi sidhæ, tha æfther lantz logh skullæ

69 wththen] *derefter gentaget, men understreget* (∴ *slettet*): wthen hwn fyns i logh-
 bøgmæ saa skal hwn ok o broderlighen holdhes *Aa.* 74 (eller)] *hs. har effther Aa.* –
 drotze(d)es] drotzemes *Aa.* 81 nw] *rett. fra moo Aa.* – nylighæ] *rett. fra møllighæ Aa.*
 87 ok (2)] *derefter slettet then Aa.*

the theres iord| trotthen tymeligh til seyæ, op ladhæ, fult giøræ ok borth faræ af thet same gotz.

93 (24.) Item konningx æmbetzman skullæ ænghen stæfnæ eller kallæ vtthen til rettæ tingh ok ey fore seg sielwer nogher nødæ til retthæ ath standhæ.

(25.) Item ænghen mand skal møstæ syn iord eller grwnd for nogher
96 brødhæ skild, vthen per crimen lese maiestatis, ok vorder ther for ower won-
nen meth ordelis nefndh ok edh, thet ær, hwo som bridher foræ dielsens band
meth sorin eth ath villæ o mod retthæ forderfuæ eller fordriffuæ syn rette
99 konnigx landz høfding eller ok nogher annen syn rette herræ eller ok menig-
heth ok almwe meth nogher sambuen forredelsæ, oc same, som konnigx breff
forfalsker.

3 (26.) Item ænghen skal gestæ vbeskedelighæ kloster, klerker eller legmen,
men ladhæ sigh nøghe meth thet, som bondhen hafwer ok vel hanom gifue.
Dristher tha gesthen noghet ath taghe meth veldhæ, tha hafwer bondhen, om
6 klerk ær, thet vold ath folfyliæ meth herwerkæ sagh, togh eller ban. Er hand
198 v legman, tha for||feliæ meth herwerk eller meth roff.

(27.) Item købmen eller bo(r)ghere i Danmark(s) righæ bondhæ skullæ
9 friid nydhæ ther køpslagen vthen nogher ny tønghæ eller toll, som kan paa
leghis, och vthen hwer theres køpbenskatz stikkæ af tagelsæ eller cisæ af føræ
vth af rygheth thet, the hafwæ ath selies eller ath købes, vthen konnigh meth
12 rigens sagh gode mentz menighe samtickæ for skelligh sagh ok stoer tørrf
skild forbuth giøræ om nogher stickæ ey vth af righet føræ.

(28.) Item konnighs bønder skulle ey tønghes af konnigs fowghede modh
15 logh eller lantz reth.

(29.) Item hwert aar om sancti Iohannes battistæ dagh skal holdes i Ny-
burgh a dannehoff, som gamle sid vannæ ær. Vil nogher søghæ danne hoff,
18 han (skal nydhæ) felighet i femthen daghe fore ok femthen, æfther then
tiidh hofwet war sother; then felighet maa enghen brydhæ, ey hoo hand er,
ok hwo som hanom brydher, tha giør hand orbodemol. Hwo som giør orbode-
21 mol, oc vordher thet meth owerkommen loghlighæ, tha skal hand pines
efther lantz logh vidh konnighens fowget ok æmbetzmen.

5 taghe] over e en overflødig nasalstreg Aa. 8 eller] gentaget ved lineskifte Aa. -
bo(r)ghere] boghere Aa. - Danmark(s)] Danmark Aa. 16 holdes] rett. fra holdheldes
Aa. 18 (skal nydhæ)] mgl. Aa. 19 ey] = ee.

(30.) Item ænghen skal stefnes ofwer siit herritz skeel af konnigh eller em-
 24 betman.

(31.) Item ænghen, i hwat stat eller skickelsæ hand ær, skal fortrickæ
 nogher klerck eller legman, then som voghere en han selwer eller myndhre
 27 megtwgher, eller nødhæ til *thet*, at han ey skal syn reth forfyliæ vppa tingh
 eller dom, ok om *thet* omodh hanom skellighæ kenth ok bevist vordher, tha
 skal hand først møstæ th(et), som om deelles, om han er legman, tha skal
 199r han bøde konnighen, om hand er klerk, tha|| skal han bodhe byscopen, ligher-
 wis som han loglige fo wonnen waræ efther rettens vth krevelsæ.

(32.) Item hwo som lidher vræth af konnighen, hans fovgetdhæ eller em-
 33 betzmen, *thet* gwd forbydhæ, ok kæræ hand *thet* rettelighæ ok fwfølgher
 syn kæræ, ther skal lidhæ enghen hefdh eller had foræ af for^{de} konnighæ eller
 hans.

(33.) Hwo som nogher *meth* vndhe ordh eller forsmelighet, som kallis
 36 manigh, for konnigh eller innen hans gard, fore byscop eller i hans gard, for
 drotzede, fforæ them, som doom sidhe vppa hoff eller paa retth(e)rtingh ok
 39 paa lantz tingh i Danæmarke righæ, til taller eller vmagher, tha skal han først
 mystæ *thet*, hand paa thaler, ok ther ofwer skal hand bedhre efther lantz
 logh.

(34.) Item foghede, ee hwar hand ær føddher, skal skickæ en astadigh
 42 bonnæ eller boman vth af *thet* hereth til sin embedtman.

Vppa *thet*, at alle ok hwer besynderlighe for begrifnæ stickæ skullæ hafve
 45 ewig statfestelsæ ok blyfwæ *veth* ful stadighet ok fast holdhet vith os allæ
 ok hwer vnderscrefnæ oc hwer vore serdelis, Niels, erkebyscop i Lundh, Swe-
 rikis førstæ, brodher Iens i Ripæ, Olus i Aars, Niels (i) Roskildhæ, brodher
 48 Iep i Viburghæ, Swen i Borlum, Woldemar i Otthins, *meth* gwdz nadhæ
 kirkenis byscopære, Hen(n)i(n)ck Pwdebustc, drotzedhe, Ewert Møltighæ,
 marskalg, Twe Galin, gelickeræ i Skonæ, Per Mwnk, Per Grwbbe, Cristiern
 51 V(ende)lbo, Iens Andersson, Iens Nielsen, Anders Offesøn, Iep Olofsøn, Olof
 Biørnsson Anders|| Iepson ok Holgher (Gregersson) riddere, Conrad Møl-
 199v tighæ, Erigh Nielsson af Hir(nin)xholm, Torkil Nielsen ok Anders Pedersson

29 th(et)] *hs. har ther Aa. 38 retth(e)rtingh] retthringh Aa. 43 hereth] hs. har der-
 efter fowghet Aa. 46 Niels] gentaget, men atter overstr. Aa. 47 (i)] mgl. i hs. 49
 Hen(n)i(n)ck] Henrick Aa. 50 Mwnk] foran ordet overstr. Monck Aa. 51 V(ende)lbo]
 Volderlbo Aa. 52 (Gregersson)] mgl. Aa. 53 af] derefter overstr. hm Aa. – Hir(nin)x-
 holm] Hirimxholm Aa.*

- 54 af Swaneholm, af woben, lodhæ henghæ woræ inciglæ foræ thessæ breff, som
giordhæ æræ aar, dagh och sted, som foræ screfuet staar. Ther ywer wy Olof,
meth gwdz nadhæ Danmarkx ok Vendis, Godis konnigh, lofwæ paa gode troo
57 alle thesse forsagde artikkel efther forbegrepnæ motte wbrødelighæ ath holdhæ,
fwlbirdhæ vy, samtickæ ok statfestæ all logh, reth, priuilegia statuta, handfest-
nigh ok friidhet gifne af wore forfædhre, konnigh i Danmark, alle rigens inbig-
60 gere, klerkæ ok legmen, giwe ok wnthæ, och wy Haghen, meth gwsz nadhe
Sweriges ok Noriges konnigh, och Margretha, meth same nadhe i same righe
drottnigh, ligerwis meth forscr^{næ} hæris Oloff, Danmarkx konnigh, vor kære
63 søn, til wbrødeligh forwarelsæ forbegrebnæ trughet lofwæ thethæ same
forscrefnæ vppa gode troo ok ladhe henghæ af worth retthe vidskaff vore
inciglæ meth hans fore thesse breff til en ganzæ vitnesburdh ok fast forwar-
66 ringh.

Text V. – Dansk oversættelse D. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM. 25,4⁰ f. 95r m. overskr.: *Hær ændes koning Erichs handhfæstning* (Erik Glippings håndfæstn. 1282) *oc efther børies konyngh Oloffs handfæstning som stander a danske* (2. halv. af 15. årh.). – Ab: Ghemens udg. af Eriks sjæll. lov 1505 f. s ii v. – Ac: Kgl.Bibl. Kall 552,4⁰ f. 158v (c. 1500; kun § 30). – Ad: tabt. – Ad1: Smst. Thott 1988,4⁰ f. 126v (1530; skrevet af præst i Antvorskov Per Skiold). – Ad2: Smst. Thott 582b,8⁰ f. 44v (1531; skrevet af samme). Til denne tekst slutter sig en række eftermiddelalderlige hss.: Kgl.Bibl. Thott 1994,4⁰ f. 176r (midt. af 16. årh.), smst. Ny kgl.sml. 1293 f. 4⁰ f. 353v (1563), Stockh.Kgl.Bibl. C 74 f. 154v (1573), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 18 f. 27r (c. 1573), samme hs. f. 234r § 10, 12, 15–17, 22–25, 27, 29–30, Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3133,4⁰ f. 248r (c. 1575), Lund Univ.Bibl. J 4⁰ 5 f. 130r (1587), Kgl.Bibl. Nykgl.saml. 1310b,4⁰ f. 160r (1598), smst. Thott 1990,4⁰ f. 462v (c. 1610), smst. Thott 1162,2⁰ f. 111r (1611), smst. Ny kgl.saml. 1309,4⁰ f. 156v (c. 1635), smst. Additamenta 451,4⁰ f. 249r (1643–47), smst. Uldall 218,4⁰ f. 198r (1. halv. af 17. årh., efter Ghemen), smst. Ny kgl.saml. 1353,4⁰ f. 131r (1. halv. af 17. årh.; bearbejdet tekst), smst. Additamenta 567,4⁰ f. 157r (c. 1740).

AM. 25, 4⁰
95r

- I the hellige trefollighets naffn amen. Vnder vor herris aar twsendæ oc try hundredæ try synnæ tiwæ oc sexten helligh kors dagh inuencionis, som
3 ær then dagh thet hellig kors fantz først, tha tilsammen komme i Slawelse allæ righens bæstæ men meth almwen ath keesæ koning pa nyy, tha war ther so endrectelige skicket oc pa sagt:

(Text I 1)

- 6 {1.} Først at biscooper, capellanæ, closter oc alle kyrkens personer i Danmarks righæ skullæ nydæ all theres friihet, som the haffwe bæst oc friæst

nogen tiidh nøth, oc ther til alltinges frii oc friihet taknæ aff allæ kongelige
 9 tyngher, i huat næffnd som the hælst haffue eller næffnes kwinnæ.

(Text I 2)

(2.) Item hwer prest skal haffwe een hoffwet gardh frii aff alle kongelige
 tingær oc the frii meth, som bo i for^{de} gardh, som skicket ær til prestæ boligh
 12 i hans sogn.

(Text I 3)

(3.) Item scal æy koning eller hans embitzman oppæbære kyrke tiændæ.

(Text I 4)

(4.) Item skal enghen skickes til noghen kyrkæ athaffue i Danmark, som
 15 ær aff eth fræmmedæ rigæ eller wbekænt tungæ mall oc æy ær full aldernæ.

(Text I 5)

(5.) Item skal enghen, i huat skickelsæ han ær aff, beware sigh meth clo-
 ster gotz eller eyendom oc æy hælder meth abbethæ, prior eller meth nogher
 95 v theris embitzmen i nogher made, æn for^{de} abbethæ, prior och|| theris em-
 bitzmen skullæ i alle made sware theris biscoper, som theris sanne herræ
 ære, bothe værdelige oc wverdelige, fullælige offwer allæ sagher.

(Text I 6)

(6.) Item skal enghen patronæ til skickæ nogher clærk til nogher kyrkæ,
 21 vden han ær ræth patronæ; ickæ skal oc then mæctigere giøre then mynnæ
 mæctigh forfang i patronæ ræth, i thet han før til skicker eller presenterer.

(Text I 7)

(7.) Item skal æy nogher biscop eller nogher kyrkens personæ gribes eller
 24 røffwes, vden the vorde rættelige offuerwunnæ effter lowen aff theris do-
 mææræ.

Incl. og kap. 1-29] *mgl. Ac.* Incl.] *mgl. Ad1.2.* 1 hellige] hilge *Ab.* 1-2 twsendæ . .
 sexten] m oc ccc oc lx oc XVI *Ab.* 4 keesæ] keyse *Ab.* - pa] a *Ab.* 6 Først at] *mgl.*
Ad1.2. 8 nøth] nyt *Ad1.2.* - taknæ] vnnertagne *Ad1.2.* 9 næffnd] nafn *Ab etc.* 10
 Item] *mgl. her og i det flg. Ad1.2.* 11 tingær] tynger *Ad1.2.* 15 eth] oc *Ab.* - rigæ]
mgl. Ab Ad1.2. 17 eyendom] æyedom *Ab.* 18-19 embitzmen] embessman *Ab etc.* 20
 ære] ær *Ab.* - værdelige . . wverdelige] i andelige sager oc wærslige *Ad1.2.* - ful-

27

(8.) Om closter.

(Text I 8)

Item skullæ æy closter eller the hellige kyrkes personer twinges eller bewares *meth* hæstæ eller hundæ athføde.

30

(9.) Om præstæ gotz.

(Text I 9)

Item skal enghen beware sikh *meth thet* gotz, som præstær eller kyrkær oghe, for vdhen *meth theres* arffuinges mynnæ oc biscops.

(Text I 10)

33 (10.) Item at alle ridderæ, ridderskap oc væpnere skullæ frit opbære tre
mark sagh oc ix mark sagh aff alle theres tiænere oc vordnæde, eepo huat
værdelige ting the offuerwunnæ vorde, oc ydermeræ, om the haffue ther frii-
36 het til.

(Text I 11)

(11.) Item skullæ the æy nødes til at faræ i krii eller orloff aff koningen,
meth mynnæ æn koning skal løse them theres fængxell at mynstæ innen eth
96r aar, om the gribes, oc vetherlæggæ them *thet* the mystæ,|| før the annen tiidh
bedes at faræ vdi orloff, oc skullæ alligæwæl nydæ theres friihet alt som til
form, dogh at the æy vdhfaræ i krighen.

(Text I 13)

42 (12.) Item ho som syn iordh haffuer myst *meth* wrætte eller annet gotz
aff kronen, tha skal han haffue them igen, oc ho som sidhen pa konings
veynæ *thet* vill delæ igen, tha skal til næffnes aff biscop xii beskeenæ men
45 gildæ, som then sagh ændæ skullæ vet theres edh.

(Text I 14)

(13.) Item skal engen clærk, som noget haffuer aff the størstæ viiælsæ,
anammmæ noget foghetii pa værdens veynæ aff koningen, oc skal æy tilstædes,
48 mæn han skal tilskickæ i sodanne embede gode beskeenæ men, som ære leg-

lælige . . sagher] *agl. Ad1.2. Kap. 6-7*] *agl. Ad1.2. 27 overskr.*] *agl. Ab etc. 28-29*
beswares] bewares *Aab. 29* eller] *meth tilf. Ad1.2. 30 overskr.*] *agl. Ab etc. 32 oghe*
ower *Ab*; agæ *Ad1.2. 33* Item at] *agl. Ad1.2. 35 værdelige*] værslig *Ad1.2. 39* før]
æn *tilf. Ad1.2. 40-41* oc . . krighen] *agl. Ad1.2. Kap. 12-15*] *agl. Ad1.2. 43 tha*] *agl.*
Ab. 46 størstæ] første *Ab. 47 foghetii*] forthi *Ab. 48 mæn . . ære*] *agl. Ab. 48-49 leg-*

men, oc brydhæ the mærkelige ther vdi, tha lade them aldri stædes til so-
danne embede igen.

(Text I 15)

51 (14.) Item skal koning oc hans embitzmen effter theres yderstæ macht
afflæggæ all wsæmmyæ, som ær mellom righens inbyggeræ.

(Text I 16 a)

(15.) Item skal enghen gribes, vden han kænnes synæ gerninger i rætte
54 eller openbaræ offuerwunnen eller oc grebin vet færske gerninger, for huilket
han skal mystæ liff eller lether; vordher oc nogher openbaræ offuerwunnen,
tha skal han haffue tiidh at flyy riget, efftherthi som thet fynnes i loghen,
57 som ræth ær.

(Text I 16 b)

(16.) Item skal enghen pynes eller beskattes vet pennyngæ eller i andræ
96 v mode|| ydermeræ, æn som i lowen fynnes, om han vordher offuerwunnen.

(Text I 17)

60 (17.) Item koning Voldemars logh skal wbrydelige holdes i allæ made oc
gømes, som thet fynnes vdi koning Voldemars bøgher, vden noget ær for-
mynsket eller forbædret meth friihedh eller handhfæstningh i thet, som i
63 loghen fynnes.

(Text I 18)

(18.) Item ær noghen wuanæ optaghen modh loghen, tha skal thet giøres
til ynthet, besynderlige thesse effterscreffne articlæ, som ær først, at enghen
66 skal føræ konings eller drotnings fadebwr længher, æn hans hærrer ræckær;
vordher oc brøst i førning, tha skal konings embitzman leyæ vognæ, oc then,
som thet forsømmede, bethale vogn leyen oc a iii mark.

(Text I 19)

69 (19.) Item skal æy bøndher nødes til at byggæ konings gardh, sloth eller
møller vden meth bæstæ rigens mæntz villiæ oc radh.

(Text I 20)

(20.) Item skal æy tiændæ skat kræffwes her effter, som nw nyligæ var pa
72 lagt.

men] logmen *Ab.* 49 aldri] alder *Ab.* 57 som . . ær] *mgl. Ab.* 61 bøgher] bogher *Aa.*
62 handhfæstningh] hantfæstninger *Ab etc.* 64–65 Item . . at] *mgl. Ad1.2.* 65 ynthet]
inthe *Ab.* 66 drotnings] drøtnings *Ab.* 67 førning] forning *Ab.* 68 forsømmede] scal tilf.
Ab. 68 a . . mark] iii marc offne *Ad2.* Kap. 19–22] *mgl. Ad1.2.* 75 theræs] *rett. fra*

(Text I 21)

⟨21.⟩ Item mo bønder, som sælffwæ iordh haffwe, haffue embede, dogh so, ath the giældæ koning syn ræth aff theres iord.

(Text I 22)

75 ⟨22.⟩ Item skal æy koning byggæ pa nogher mantz iordh vden *meth* theræs mynnæ; ær oc noget bygd, tha skal *thet* affbrydes.

(Text I 23)

⟨23.⟩ Item alle bønder, ehwem the til høre, villæ the aff faræ aff theres
78 boligh, tha sighæ til loglige oc giøre ræth foræ sigh oc faræ aff, som loghen wtwisær.

(Text I 24)

97r ⟨24.⟩ Item konyngs|| embitzmen skullæ engen stæffnæ fore them sælffwe
8r oc engen annen stæd vden til rætheræ ting, som logh ær.

(Text I 25)

⟨25.⟩ Item engen skal ombære syn iordh vden for konings høgestæ machtæs skæntzell eller brøde, tha skal iordeldæ næffnd om scriffwes oc *meth* theris
84 edh offuerywnnes, vndertagen sagh om konings breff, som nw ær sagt *thet* ær ræth.

(Text I 26)

⟨26.⟩ Item engen skal wbeskelige gæstæ closter, clærke eller legmen, hwer
87 skal lade sigh nøffwe *meth* *thet*, som hosbonden foor hanum, æn vældes ther nogher offuer at thage, tha skullæ clærke haffue macht *meth* band eller herwærkæ oc legmen *meth* herwærkæ oc roff fulfylgæ then samme sagh.

(Text I 27)

90 ⟨27.⟩ Item skal alle kiøpmen oc kræmeræ i Danmark haffwe full macht at føre theres gotz hær i riget oc vden righet, som nw ær nylige pa lagt, oc vden noghen deel aff theres kiøpmenskab therfore atgiffwe, wden so skeer, at ko-

eyeræs *Aa*; eyerins *Ab*. 78 sighæ] thes *tilf. Ab Ad1*; theris husbonde *tilf. Ad2*. 78–79 som . . wtwisær] *mgf. Ad2*. Kap. 24–25] *mgf. Ad1.2*. 82 engen] *mgf. Ab*. 83 iordeldæ] ordeldhe *Ab*. 84 sagh] saght *Ab*. – sagt] aff sagt *Ab*. 84–85 *thet* . . ræth] *mgf. Ab*. 86 wbeskelige] wbeskedelighe *Ab*. – hwer] men huer *Ab2*. 87 vældes ther] wælder sig *Ad2*. 89 roff] ran *Ab2*. – fulfylgæ] atforfølge *Ad2*. – sagh] sag *Ad1.3*. Kap. 27–28] *mgf. Ad1.2*. 90 kiøpmen . . kræmeræ] kræmere och køpmæn *Ab*. 91 oc . . righet] *mgf. Ab*. 92 kiøpmenskab] køpmanskaff *Ab*. 93 sagh] saght *Ab*. 95 overskr.] *mgf. Ab*. 97

93 *nīng* effter bæstæ riges mæntz radh for nogher synderligh sagh skyld sætter forbwdh noget vdh atføre aff riget.

(28.) Om hoff.

(Text I 29)

96 Item hwert aar skal holdes danæ hoff i Nyborge, som thet ær gammell sidwanæ, oc hwer man, som hoff søgher, skal nydæ xv dage full fridh foræ oc xv daghe æffter, huilken feligheetz sagh æy skal brydes vnder orbode mals
97v sagh.|| Ho som fridh brydher oc faller foræ for^{de} orbode mals sagh oc vordher offuerwunnen aff koning eller hans embitzman, tha skal han pynes therforæ effter lowen, sosom ræth ær.

(Text I 31)

3 (29.) Item skal engen, i hwat stat eller skickelssæ han ær, æy vndertryckæ then, som enghen macht haffuer, huat hæller han ær clærk eller legman, oc skal æy twyngæ hanum syn ræt aff oc æy skal twyngæ hanum til, at han æy
6 skal eller mo syn ræth fulfølgæ a tingæ eller anner stædh; skeer thet so, at nogher vorder openbarlige funnen ther meth, eller thet vorder bewiisd imodh nogher, som so giør, tha skall han først ombære oc møstæ thet, som han
9 deel om, oc ther til bøde modh koningen, om han ær legman, oc imodh biscop, om han ær clærk, ligherwiis som han hadde været nedherfælligh i then sagh eller forwunnen, oc bøthe ther a, som landzlowæn wtwisær.

(Text I 33)

12 (30.) Item ho som talær wbeqwæmmelige eller fortredelige ord eller meth maning eller forwaring for annen i hans gardh eller for biscop i hans gardh eller for prowæst, nar the siddæ ræt pa dom, hoff eller rættering, eller al-
15 mynnelige wmage i somode, han skal ombære eller mystæ thet, som han talær om, oc ther til bøthe effter lowæn oc være fullælige offuerwunnen i then sagh.

(Text I 34)

98r (31.) Item skal hwer foget, i hwar han|| ær fødder, sætte een bondæ vnder

xv. . fridh] fwl friit i xv dage *Ab.* 97–98 foræ . . daghe] *agl. Ab.* 98 feligheetz sagh] felighed *Ab.* 99 sagh (2)] saght *Ab.* 99–1 vordher] openbarlig *tilf. Ab.* 3 skal engen] Ingen scal *Ab2.* – eller skickelssæ] *agl. Ac.* – ær] i *tilf. Ad1.2.* – æy] *agl. Ad1.2.* 4 huat . . legman] *agl. Ac.* 5 aff] *agl. Ab.* 6 fulfølgæ] forfølle *Ac.* – eller . . stædh] *agl. Ac.* 8 oc møstæ] *agl. Ac.* – som] ther *Ac.* 9–10 om (2) . . clærk] *agl. Ac.* 11 sagh] sagt *Ab.* – forwunnen] herefter *agl. Ac.* 12 fortredelige] for iiii delige *Ab.* 14–15 eller . . somode] *agl. Ad1.2.* Kap. 31] *agl. Ad1.2.*

sigh i sith embede i hwert herret, som gild man ær oc sagher kan til rætte høræ.

Text VI. – Nedertysk oversættelse. 15. årh.

A: Kgl.Bibl. E don. var. 133,4^o f. 181r m. overskr.: *Hür endet siik koningh Erikes hantuestinge* (Erik Glippings håndfæstning 1282) *vnde hür na volget koningh Oleffs hantuestinge* (slutn. af 15. årh.).

Teksten er oversættelse efter en dansk D-tekst.

E don. var.
133,4^o
181r

In der hillighen dreualdicheit namen amen. In dem iaer vns heren dusent
vnde drehundert vnde lxvi iaer vpp des hilligen cruces dage, also dat gheuon-
3 den wart to dem eersten, do quemen to samende to Slageloes alle des rykes
beste mans myd der meynheit to kesen eynen koningh vpp dat nyie. Do was
also eyndrachtichliken gheschicket vnde vpp ghesacht:

(Text I 1)

6 (1.) To dem eersten dat de bisscopen, cappellane, clostere vnde alle kerkens
personen in Dannemarks ryke scholen gheneten alle ere vryheit, also see de
181v beste hebben vnde vryest enygehe tiit ghenoten; vnde|| dar to dingens vry vnde
9 vryheit ghenomen van aller koninghliker swarheit, in wat noment dat se mest
hebben edder nomen konnen.

(Text I 2)

(2.) Item eyn eweliik priester schal hebben eynen houet hoff vry van
12 aller koninghliker swarheit vnde de vry mede, de dar wonen inden suluen
huoen, de der kirken is to des priesters wonynghe in syne soghen.

(Text I 3)

(3.) Item so en schal nicht de koningh edder syn amptman vpp boren
15 der kerken theynde.

(Text I 4)

(4.) Item so en schal nemant schicken to enygher kirke to hebben in Den-
nemarken, also is van eyner vremeden edder vnbekanden sprake vnde nicht
18 en is vul olders.

(Text I 5)

(5.) Item so en schal nemant, in wat schickinghe he is van, bewerren siik
myd des closters gude edder eyghendom vnde ok des gheliken nicht myd des
21 abbedes, priors edder myd nemant van eren amptmannen in enyger mate,||
182r men de eerbenomede abbede, priors vnde ere amptmanne scholen in aller

mate antwonden eren bisschope, also eren waraftighen heren ere, bote werde-
 24 like *vnde* vnwerdelige, vulkomeliken, ouer alle saken.

(Text I 6)

(6.) Item so en schal gheyn patrone to schicken enyghen klerck to enygher
 kerken, sunder he is recht patrone. Nicht en schal ok de mechtige doen den,
 27 de myn mechtich is, voruank in des patronen recht, in dat he was touoren
 to gheschicket edder *gepresentiert*.

(Text I 7)

(7.) Item so en schal gheyn bisschopp edder enygher kerken persone grypen
 30 edder berôpen, sunder se en werden rechtichliken ouer wonnen na dem
 rechte van eren domere.

(Text I 8)

(8.) Item so en schal men nicht gheyn closter edder der hillighen kerken
 33 personen dwinghen edder bewaren myd perden edder hunden to voden.

(9.) Vmme der priestere gud.

(Text I 9)

182v Item so en schal nemant|| beweren siik myd dem gude, dat de *priester*
 36 edder de kirke vorouert, sunder myd erer eruen wille *vnde* des bisschopes.

(Text I 10)

(10.) Item dat alle riddere *vnde* ridderschapp *vnde* wepenere scholen vry
 vpp boren dre mark sake *vnde* neghen mark sake van alle eren deneren *vnde*
 39 vnderdanen, ye vppe wat werliik dink see vorwonnen werden, *vnde* vorder-
 meer off see dar hebben vryheit to.

(Text I 11)

(11.) Item so schalmen se nicht nodighen to varen in krich edder orloghe
 42 vadem koninghe, myd myn dan de koningh schal en losen ere venghen-
 schopp to dem mynsten bynnen eynen iare, off se gheuangen werden, *vnde*
 gheuen en wedder, dat se verloren, eer he se biddet to dem anderen mael
 45 to varen indem orloghe, *vnde* see scholen allikewol gheneten ere vryheit also
 touoren, doch dat se nicht vth en varen indem orloghe.

(Text I 13)

183r (12.) Item we syn erde heft verloren|| myd vnrechte edder ander gud van-
 48 der kronen, schal he dat wedder hebben, *vnde* we sedder vpp des koninges

weghen wil deylen wedder tor kronen, so schalmen neffne vanden bisschope xii bescheydene berne mans, de de sake endighen scholen by eren eyde.

(Text I 14)

51 (13.) Item so en schal gheyn clerck, de icht heft vander eersten wyghinghe, annamen enyge voghedye vpp der werlt weggen vanden koninghe, ok en schalmen dat nicht to steden, men he schal in alsodane ampte gude beschey-
54 dene leye mans, vnde breken de merkeliken dar in, so en late men se nummermeer steden to sodanne ampte meer.

(Text I 15)

(14.) Item so schal de koningh vnde syn amptman na ere vterste macht
57 aff legghen alle twedracht, de dar is tusschen des rykes in wonere.

(Text I 16 a)

(15.) Item so en schalmen nemant grypen, sunder he en bekenne synel|
183v daet indem rechte edder openbaer ouer wonnen edder ok ghegrepen wert
60 myd der vescher daet, vor wilken he schal myssen liiff edder lede. Wert ok welk openbare ouerwonnen, so schal he hebben tiit to rumen dat ryke, na dem also siik dat vindet indem rechte.

(Text I 16 b)

63 (16.) Item so en schalmen nemant pynyghen edder beschatten vppe penninghe edder in anderer mate vordermeer, dan siik dat indem rechte vindet, off he wert ouerwonnen.

(Text I 17)

66 (17.) Item koningh Woldemars recht schalmen vnbrokeliken holden in alre mote vnde vorwaren, also men dat vindet in koningh Woldemars boke, sunder welk is vormynret edder vorbetert myd vryheit edder hantuestinghe,
69 indem also men in dem rechte vynt.

(Text I 18)

(18.) Item is welke vnwoenheit vpp ghenomen ieghen dat recht, so schalmen dat maken to nichte, vnde besunderliken desse|| naghescreuen articule.
184r Also to dem eersten, at nemant schal voren des koninges edder der koninghy-
72 nnen vatebur langher, dan syn heret reyker. Wert dar ok ghebreck inder voringhe, so schal des koninghes amptman horen wagen, vnde we dat dat
75 vorsumede, de betale de wagen hure vnde dre mark broke.

(Text I 19)

⟨19.⟩ Item so en schalmen nicht de bonden nodighen to buwen des koninghes hoff, slott edder molen sunder myd der beste indem wille vnde raet.

(Text I 20)

78 ⟨20.⟩ Item so en schalmen gheyne denst volk schat manen hiir na, also nw nyes was vpp ghelecht.

(Text I 21)

81 ⟨21.⟩ Item so mach de bonde, de suluen erde heft, hebben ambochte, doch so dat see betalen dem koninge syn recht van erer erden.

(Text I 22)

⟨22.⟩ Item so en schal de koningh nicht buwen vppe enyges mans erde sunder myd ere vruntschopp; is ok icht ghebuwet, so schalmen dat aff breken.

(Text I 23)

184 v ⟨23.⟩ Item alle boren, so|| weme dat se to horen, willen see aff varen van erer wonynghe, se segghen se to loglike vnde doen recht vor en vnde varen aff, also dat recht vth wyset.

(Text I 24)

87 ⟨24.⟩ Item des koninghes amptmanne scholen nemant steffnen vor en suluen vnde in gheyner anderen stede sunder to rechterdinghe, also recht is.

(Text I 25)

90 ⟨25.⟩ Item nemant schal entberen syne erde sunder vor des koninghes hogeste macht to kennen edder broke, so schalmen ordelde neffnet vmme scryuen vnde myd eren eyde ouer wynnen. Wert ghenomen sake vmme des koninghes breff, also nw is aff ghesecht.

(Text I 26)

93 ⟨26.⟩ Item nemant en schal vmbescheydeliken ghesten clostere, klerke edder leyemans. Eyn eweliik schal siik laten ghenoghen myd dem, dat de husbonde eme deit. Men wolde dar iemant ouer icht nemen, so scholen de klerken 185 r hebben|| macht myd dem banne edder herwerke vnde leye mans myd herwerke vnde roff voruolghen de sulue sake.

(Text I 27)

⟨27.⟩ Item so scholen alle kopmans vnde kremere in Dennemarken hebben

99 vulle macht to voren ere gud hür indem ryke vnde vth dem ryke, also nw is
 kortlinghe vpp ghelecht, vnde sunder enich deil van eren kopmansschopp dar
 vor tho gheuen, sunder dat en schut, dat de koningh na der beste ryke mans
 3 raet kryget, welke sunderlike sake willen settet vorbot icht vth to voren van-
 dem ryke.

(Text I 29)

⟨28.⟩ Item alle iaer schal men holden der denschen hoff to Nyborch, also
 6 dat is van older ghewoenheit, vnde eyn eweliik man, de den hoff soket, schal
 gheneten vullen vrede bynnen xv daghen dar na, welke velicheit men nicht
 185 v en schal breken vnder halslose sake. We den vrede|| breckt vnde vallet vor
 9 vorbenomede halslose sake vnde wert openbarliik ouerwonnen van dem ko-
 ninghe edder synen amptmanne, so schal men eme pynighen dar vor na
 dem rechte, also recht is.

(Text I 31)

12 ⟨29.⟩ Item so en schal nemant, in wat stade edder schickenisse dat he is,
 nicht werden ghetrecket, de gheyn macht en heft wat, vnde welkerleye he sy
 klerck edder leyman, vnde schal nicht dwinghen eme syn recht aff, vnde nicht
 15 en schal he eme dar to dwinghen, dat he nicht en schal edder en mach syn
 recht voruolghen vpp dem dinghe edder in eyner anderen stede. Schut dat
 ok also, dat iemant wert openborliik gheuonden dar mede, edder dat wert
 18 bewist ieghen iemant, de also deit, so schal he to dem eersten entberen vnde
 myssen dat, dar he vmme deylet, vnde dar to boten ieghen den koningh, off
 186 r he is eyn leyman, vnde iegen den|| bisschopp, is he eyn klerck, ghelykerwys
 21 off he hadde ghewest neddervellich inder sake edder vorwonnen vnde bote
 dar na, also dat landes recht vthwyset.

(Text I 33)

⟨30.⟩ Item we dar spreket vmbequemlyke edder vordrietlyke wort edder
 24 myd manynghe edder vorwaringhe vor eynen anderen in synen houe edder
 vor den bisschopp in synen houe edder vor den prowest, wanner dat se sitten
 recht vpp den doem hoff edder rechterdingh, edder dat he se ouer al modet
 27 in sulke mate, he schal entberen edder myssen dat, dar he vmme spreket,
 vnde dar to so bote he na lowen vnde vullichlyken ouerwonnen inder sake.

(Text I 34)

⟨31.⟩ Item so schal eyn eweliik voghet, so wor he is voghede, setten eynen
 30 boren vnder siik in syn ampt in eyn eweliik heret, de eyn berne gud man is
 vnde de saken kan to rechte horen.

Text VII. – Dansk oversættelse E. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 69r (1465, skrevet for kannik i Roskilde Jacobus Petri).

Teksten afviger en del fra den latinske tekst og går formodentlig tilbage til en tabt redaktion.

Stockh.C54
60r

In nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Onder worherres aar mcccclxxvi hælghē kors dagh inuencionis tilsammen komne vti Slawelsse
3 alle righens bæste mæn *meth* almoghen at kesæ oc vdwælie konung. Tha wor
thet swa endrechteliche skicket oc pa laght oc beseglt *meth* konungs maiestæts
incighle oc righens bæste mænds til ewigh stadfæstelsse bliwe *staaendes*:

(Text I 1)

6 (1.) Først at alle biscopæ, capitle, closter oc alle then hælghē kirkes *per*
soner vti Danmarks righe scule alle friit nythe theres priuilegiæ, frihethe, ræt
60v oc logh oc alle nadher oc godhe gamble sedwane, som the noghæn|| tiidh
9 friest oc bæst nudhet haffue aff gammeld alder, oc ther til aldstings frii oc
vti konunglich frihet taghne mædh aldt therres gods oc wordnethe i be-
skerming taghne, swa at alle clærke skulæ frii wære oc vbeswarethe aff alle
12 konungliche thyngē, e hwad naffn the hældst *meth* næffnis kunne.

(2.) Item skal engen clærk beskattes eller beswares aff noghen oc æy
twinges eller stæfnes *meth* noghet konungs breff til noghet wærdens eller
15 loghmands thing æller fore noghen leghman til domere at wære ther i nogher
sagh ræt at stande, e hwad sagh *thet* hældst wære kan, mæn hwær clærk skal
stæffnis fore syn domere, ther offuerwinnes oc rættes, æffter thy som kirke-
18 lowen vdh wis.

(Text I 2)

(3.) Item skal hwer prest haffue een syn howidgardh, som ær skicket til
prestebolich, hoos kirken frii fore alle konungliche thynger.

(Text I 3)

21 (4.) Item scule æy konunge eller therres embidsmen optaghe kirkenis tinde
70r vdhē æffter biscopens oc|| beste bygdemænds radh oc samthycke til righens
aldze største tharff, oc tha skal forwesses kirken fyllest fore syn tinde.

(Text I 4)

24 (5.) Item skal engen clærk skickes til noghen kirke fore adstande, som ær
aff eet fremmedh vdlændskt tungemaal, oc som icke ær fuldalderne.

23 skal] *tilf. i marg. Aa. – forwesses]* r er *tilf. o. lin. Aa.*

(Text I 5)

⟨6.⟩ Item skal engen, e hwad staat eller skickelsse han hældst wære kan,
 27 beware sigh i noger madhe *meth* nogher closter, therres gods, æyendom oc
 æy hælder *meth* therres abbethe, *priære* æller andre therres formen i nogher
 madhe, them at sware eller lydhe, mæn the alle scule swore och vnder ly-
 30 dhelsse wære therres biscooper fullelighe oc i alle sagher som therres rætte herre
 andelighe oc wærdelighe, hwer syn biscop vti set biscosps dømme.

(Text I 7)

⟨7.⟩ Item maa engen biscop, clærk eller noghen kirkenis persone gribis,
 33 landfluctigh gøres, therres gods æy affrøuis, vdhen the wordhe lowlighe ower-
 wundne hwer fore syn domere oc forfulde æffter kirke lowen.

(Text I 8)

⟨8.⟩ Item sculæ æy closter eller then hæghe kirkes personer beswares eller
 36 tiwinges *meth* hæste eller hunde at føthe.

(Text I 9)

⟨9.⟩ Item skal engen beware sigh *meth* the gods, som prester oc clærke
 70 v døø fran, vdhen|| æffter biscopens oc arffuingenes mynne.

(Text I 6)

39 ⟨10.⟩ Item skal engen patrone til nogher kirke eller kirke gæld tilskicke
 eller presentere nogher til them, vdhen han ær ræt patrone. Icke skal oc
 then mechtughere gøre then myndre meghtugh forfang vti patrone ræt pre-
 42 sentando.

(Text I 10)

⟨11.⟩ Item alle riddere, ridderskap oc frimæn skule friitt vpbære iiii marke
 oc ix marke sagher aff alle therres wodnethe oc tiænere, e pa hwadh wærd-
 45 light thing æller ræt the worde offuerwunne eller fælde paa, oc ydermere,
 vm the haffue ther *pruilegiæ* til aff konung.

⟨12.⟩ Item skule the nydhe alle therres gamble friihethe oc wanne, ther
 48 skællighe ære, *meth* alle landsens indbyggere, som the haffue friest nudet in-
 til thenne dagh.

(Text I 11)

⟨13.⟩ Item skule the æy nødhes til at fare i krich eller orloff vdhen righet
 eller innen, e hwor kostelighe the worde til budne aff konung, mædh mynne

æn konung skal løse therres fængsel innen eet aar ther næst æffter, vm the grebne worde, oc ther til wederlægge them aldt thet, the miste, før æn the||
 711 annen tiidh tilbiwdes aff konung at fare i orloff eller krih, oc skule the al-
 lighæ wæl nydhe ald therres frihet, som the nuthe til foren, thogh at the swa
 hiemme sidhe oc æy ther æffter vdfare, før æn them ær fyllest giort.

(Text I 12)

57 (14.) Item skal æy konung bygynne krih eller orloff modh noghen vdhen
 vpperste prelaters oc beste righens mænds fulbordh oc samthycke.

(Text I 13)

(15.) Item hwa syn iordh eller annyt gods haffuer mest meth vrætte aff
 60 kronen, han skal haffue henne i geen, oc hwo som wel sidhen pa konungs
 veghne thæt i geen delæ, tha skal til næffnis aff biscop xii gylde beskedne mæn
 aff the bæste i righet, som then sagh ænde skal til rætte wedh therres edh.

(Text I 14)

63 (16.) Item skal engen clærk, som haffuer noghet aff the større vighelsse,
 som ære subdiegn, messe diegn eller prest, haffue eller beholde eller vti nogher
 måde anname noghet foghethy wærdligt aff konung oc scal engelunde til-
 66 stædes til swa dant embithe, mæn konung skal tilskicke i swadane embithe
 71 v godhe beskedne leghmen i swa made, at brythe the merkelighe|| vti therres
 embithe, tha skule the bædre ther fore oc aldrih tilstædes ther æffter i
 69 swadant embithe i geen.

(Text I 15)

(17.) Item skal konung oc hans embidzmen æffter therres ydherste maght
 afflæggæ ald vsæmmye, som vpresis eller ære vpp resde mellom righens in-
 72 byggere.

(Text I 16 a)

(18.) Item skal engen gribes vdhen han obenbarlighe kennis syne gernin-
 ger i rættten eller wordher obenbarlighe offuerwunnen i rættten, eller vm han
 75 wordher grebhen wedh færske gerninger, fore hwilke gerninger han skal tha
 meste liif eller ledher fore.

(Text I 16 b)

(19.) Item wordher och noghen obenbarlighe offuerwunnen fore rættten,
 78 tha skal han haffue tiidh at fly righet, æffter thy som thet finnes i lowbogh.

(Text I 16 c)

⟨20.⟩ Item skal oc ængen pines eller beskattes wedh penninge eller i andre madhe ydermere, æn som i lowen finnes, vm han wordher offuer-
 8x wunnen i nogher sagh, engæn maa oc beskattes, vthen han worder lowlighe tilforen oweruunnen.

(Text I 17)

⟨21.⟩ Item konung Waldemars logh skal i alle mode vbrødelighe holdes
 72 r oc gømes, som hwn finnes i Waldemars bøger,|| vdhen noghet ær formyndsket eller forbædret meth frihethe eller handfæstningær meth thet, i bland lowen finnes.

(Text I 18)

87 ⟨22.⟩ Item ær noghen vwanne eller vwanlight vplaght wedh noghen amod landsens logh, tha skal thet gøres til engte, som ydermere vdthryckes vti handfæstningerne, som her æffter^{ne} stande pa latinæ.

(Text I 22)

90 ⟨23.⟩ Item skal æy konung bygge pa annen mands iordh vdhen mædh rætte ægheres mynne; ær oc noghet swaa bygd, tha skal thet affbrydes.

(Text I 24)

93 ⟨24.⟩ Item sculæ æy konungs embidsmæn stæffne noghen fore them sælffue til rætte at stande oc æy annen stæds æn til therres rætte laghe thing.

(Text I 25)

96 ⟨25.⟩ Item engen skal meste eller vmbære syn iordh vdhen fore synderlighe sagher, som finnes vti loghen, oc tha skal ther ordhelde næffnd vm skriffues oc ther meth ændes.

(Text I 26)

72 v ⟨26.⟩ Item engen skal vskællighe gæste eller gæste lade closter, clærke eller laghmæn, mæn hwer skal lade sigh noghe meth thet, bonden sætter fore hannom; gørs ther noghet wædelighe amodh, tha skal clærke|| haffue fuld maght mæth baan, leghmæn meth hærwirke oc roff then at fulfølghe æffter lowen.

(Text I 29)

3 ⟨27.⟩ Item hwert aar skal holdes danehoff vti Nyborgh, som thæt ær wanlight aff gammeld alder oc sedh| wane, oc hwo som søgher thet hoff, som kalles danehoff, han skal nyde fuld oc ald fredh oc felichet vti xv daghe, før

6 æn *thet* sættes, oc xv daghe, æffter at *thet* ær skylt at; sker *thet swa*, at then
felichet eller fredh brydes aff noghen, tha ær *thet* orbodemals sagh, oc hwo
som fredh bryder oc wordher offuerwunnen eller fælder i then sagh, tha skal
9 han pines æffter orbodemals sagh, som i landsloghen stander screffuet.

(Text I 31)

(28.) Item skal engen meghtughere vnder thrycke then myndre mechtugh
er, e hwad staat han aff wære kan, hwor helder han ær clærk eller leghman,
12 oc skal æy hælder twinge hannom syn ræt aff oc æy twinge hannom til syn
ræt æy at fuldfølge pa thinge eller pa dom; skeer *thet swa*, at noghen wor-
73r der funnen i swadan gerningær eller oc oweruunnen fore rætte, tha|| skal
15 then, som swa gør, først vmbære eller meste *thet*, som han delær vppa, oc
ther til bøthe amodh konung, vm han leghman ær, oc amodh biscop, vm
han clærk ær, ligherwis som han wore nederfælligh vti saghén, oc bøthe
18 æffter thy, som lowen vdwis.

(Text I 32)

(29.) Item skeer *thet swa*, at nogher worder vforrættet aff konung eller
hans embidsman, ther fore bør hannum æy at lidhe hadh eller wrede, fore
21 at haan teer syn kære i rætte.

(Text I 33)

(30.) Item hwo som taler vbeqwæmelighe eller forthredelighe ordh fram-
sigher amodh noghen fore radh eller rætte, som kallis maning, fore konung
24 i hans gardh, biscop eller hans gardh eller fore drodsæde, naar ræt sidhes, pa
dom eller rætterthing eller pa hoff, eller hwo them thære forthredelighe
vmagher, han skal først vmbære eller meste *thet*, som han delær paa howid-
27 saghén, oc ther til bædre æffter landsloghen.

(Text I 34)

(31.) Item skal hwer foghit eller embidsman, e hwore han hældst fødder
ær, sætte een beskedhen bonde vnder sigh vti hwert hærit, som skælligh oc
30 gilder ær, ther hwer man kan rætte, nær embidsman æy nerwerændes ær
sæluer.||

73v Ther til at alle for^{ne} article oc aldt, thær fore stander screffuit, skal thes
33 ydermere haffue ewigh stadfæstelsse, oc the skule thes ydermere haue therres

fulde maght, fræmgang oc thes fastelighere holdes aff oss alle oc hwer ser-
 deles, tha haffue wy Niels, erchebiscop i Lund, Iens vti Ribe, Olaff i Aars,
 36 Niels i Roskild, broder Ieop (i Wiborg, Swen) i Borlom, Waldemar i Othensø,
 aff guds nadhe bescooper, Henning Podbusk, drodsede, Ewært Møltike, marsk,
 Twe Gallen, giælkære i Skone, Pæder Munk, Pæder Grubbe, Cristiern Wæn-
 39 delboo *meth* mange flere *etc.* hængt wore insighle hær fore til widnesbyrdh
meth wor nadige herres *etc.*, hwilke for^{ne} article alle och hwer særdeles wy
 Olaff, *meth* guds nade Danmarks, Wændes oc Gotes konung, loffue oc sighe
 42 pa wor stathughe oc faste tro vbrødhelighe at holde wele, oc ther vdoffuer
 stadfæste wy alle frihethe, handfæstninger oc alle gamble gothe sedwane, som
 74^r wore forfædhre haffue giffuit oc vnt alle righens|| indbyggere i Danmark,
 45 bothe lærdhe oc leghe, hver æffter syn staat oc skickelse, i alle mode, som fore
 ær rørt, hwilket wy Hoghen, *meth* guds nadhe Sweriges oc Norghes konung,
 oc Margreta, aff guds nade drottning i samme stædh, lowe oc sighe *meth* wor
 48 kære søn, for^{ne} hær Olaff, konung i Danmark, pa wor gothe troe fore alle
 for^{ne} articles stadughe gemelse oc vbrødelighe holdelsse til ydermere forwaring
 oc fastere staduchet haue wy *meth* wilie oc widskap ladet hænge wore in-
 51 sighle fore thette breff *meth* wor kære søns oc flere gode mænds, som fore-
 screffne stande, til widnesbørdh, som giffuit ær aar, dagh oc stædh, som fore
 stander screffuit.

Text VIII. – Dansk oversættelse F. Senest 1546.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3126,4^o (skrevet 1546 for Lave Brahe på Vid-
 skøfle i Skåne). Skånsk lovhåndskrift.

Da teksten må anses som eftermiddelalderlig, falder den uden for rammen af denne
 udgave.

Nyborg.

1377. 22. juni–1. juli.

32

*Kong Oluf, dronning Margrete, biskopperne og et stort antal riddere og
 væbnere forpligter sig til at opretholde den bestående retstilstand.*

Text I. – Latinsk text.

A: tabt. – Aa: RA. Ribe kapitel. Vidisse 1386 30. marts efter original i Viborg ka-
 pitels arkiv ved notaren Johannes Jacobi clericus Ripensis for kapitlet i Ribe sammen
 med 1376 3. maj; se s. 271. Den der anførte udtalelse om beseglingsforholdene gælder
 også denne. – B: tabt, registreret i Lunde kap. reg. (1425), trykt ÆA V 123. – Ba:
 Stockh. RA. Registrum ecclesie Lundensis (Lundebogen) p. 35, skrevet c. 1494 af kapit-
 lets kantor Jo Jensen, med overskr.: Confirmacio horum statutorum et handfæstning per

dominum Olauum regem et dominam Maargretam reginam (forud går hdfstn. 1360). – *C*: tabt. – *Ca*: Arnamagn.Inst. AM. 12,8⁰ p. 241 (slutn. af 15. årh.). – *Cb*: Smst. AM. 16,8⁰ f. 231v (slutn. af 15. årh., samme hd. som flg.). – *Cc*: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3136,4⁰ f. 228r (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og flg.). – *Cd*: Smst. Gl.kgl. saml. 3135,4⁰ f. 224v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – *Ce*: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 f. DDii r. – *Cf*: Arnamagn.Inst. AM. 23,4⁰ f. 72r (slutn. af 15. årh.). – *Cg*: Stockh.Kgl.Bibl. B 79 f. 206v (slutn. af 15. årh.). – *D*: tabt. – *Da*: Arnamagn. Inst. AM. 21,4⁰ f. 174r (2. halv. af 15. årh.). Af håndskrifterne er *Ca-d* jyske, *Cf* indeholder Valdemars sjæll. lov, men har tilhørt ærkebispestolen i Lund, *Cg* er skånsk og *Da* sjællandsk.

Tryk: Brandis' udg. af Jyske lov 1504 (se ovf.); Ghemens udg. af Jyske lov 1508 f. Gv (efter Brandis); Westphalen, Monum. ined. IV sp. 1778 (efter Ghemen); Ludewig, Reliquiæ manuscriptorum XII 213 (efter Brandis); Aarsberetrn. fra Geheimearch. II 24 (efter *Cb*). – Reg.Dan. nr. 2710*; Rep. 1. rk. nr. 3172.

Ligesom ved Valdemar Atterdags forpligtelsesbrev 1360 må der også her have foreligget flere originale udfærdigelser, som i overleveringen er repræsenteret i grupperne *A-D*.

Der kendes 4 danske oversættelser, deraf 3 middelalderlige, meddelt nedenfor som Text II–IV samt en eftermiddelalderlig. Af de middelalderlige slutter Text II og III sig til D-gruppen af Text I, mens forlægget for Text IV ikke kendes. Den eftermiddelalderlige tekst slutter sig til C-gruppen af Text I.

Text efter Ba.

Lunde-
bogen
35

- Omnibus presens scriptum cernentibus Olauus dei gracia Danorum,
 3 Sclauorum Gottorumque rex, Margareta eadem gracia Swecie et Nor-
 wegie regina, Nicolaus miseracione diuina archiepiscopus Lundensis Swecie
 6 primas, Iohannes Ripensis, frater Iacobus Wibergensis, Olauus Arusiensis,
 Nicolaus Roskildensis, Sweno Burglanensis et Waldemarus Ottoniensis eadem
 9 gracia ecclesiarum episcopi, et domini Henningus de Pudbuzke dapifer,
 Efrardus Møltyke marskalkus, Tuuo Galin prefectus Scanie, Petrus Munck,
 Boecius Høgh, Nicolaus Torstani, Nicolaus Æisun, Cristiernus Wændelbo,
 12 Andreas Vffæsun, Laurencius Vffæsun, Nicolaus Erics, Iohannes Andree,
 Cristiernus Kaas, Petrus Alberti, Lago Iohannis, Nicolaus Lykke, Erlandus
 Kalf, Petrus Grubbe, Olauus Biørnsun, Iacobus Olai, Olauus Iohannis,
 Thuro Kanuti, Olauus Lwngæ, Henricus Iohannis, Bo Dyure,

Overskr.: Constitucio Olai regis Dacie (*mgl. Ccd*) *Ca-g.* 1 Omnibus .. cernentibus] *mgl. Aa.* 2 Gottorumque] Gottorum Norwegieque *Aa.* 2–39 Margareta .. salutem] et consequenter nonnullis nominibus multorum militum et militarum positis omnium salutacione sequebatur narracio sub hiis uerbis *Aa.* 2 et] *o. lin. Ba* 5 et] *mgl. Da.* 6 et domini] *mgl. Da.* – Henningus] Henningi *Cbc.* – Pudbuzke] Podbusk *Cafg*; Podebusk *Cb-e*; Podebuz *Da.* 7 Efrardus] Euerhardus *Ce.* – Møltyke] Mølting *Ca-g.* – marskalkus] dapifer *Ca-g.* – Galin] Galen (Gallænd *Cf*) *Ca-g Da.* 8 Torstani] Storstanni *Ce.* – Æisun] *rett. fra Æiesun Ba*; Eiessun *Cabg Da*; Eyssun *Cc-e*; Æissun *Cf.* 9 Vffæsun (1)] Oleffsun *Ca*; Offessun *Cb-g Da.* 10 Lykke] Lække *Ba*; Lekke *Caf*; Iecke *Cg.* 11 Kalf] Kaal *Da.* – Biørnsun] Biornssun *Da o.fl.* 12 Thuro] Tuo *Da.* – Bo] Boecius *Da.* – Dyure] Diwræ *Da*; Dyre *Ca-g.* 13 Barnam] Barnum *Ca-g*; Barnom *Da.* – Møltike] Mølting

- Barnam Erici, Ficko Møltike de Kyusæ, Manno Basse, Steno Bassæ, Benedictus Byugh, Andreas Iacobi, Holmgerus Gregerssun, Thorbernus Petri,
 15 Ludowicus Andree, Andreas Pæp, Nicolaus Tuessun, Iohannes Niclæssun,
 Iohannes Absolonis, Deynerus Bugenhagen, Iohannes Stawerskogh, Nicolaus
 Sture, Ebbo Pigh, Iohannes Petri de Bællinge, milites, Albertus Andree,
 18 Iacobus Niclæssun, Iohannes Rwd, Iwarus Lykke, Nicolaus Iwari, Ludowicus
 Iu(ari), Iohannes Offæssun, Andreas Offessun, Nicolaus Bratzæ, Thuro Bo-
 sun, Iohannes Eskilli, Augho Ostradi, Iohannes Gloop, Petrus Gloop, Andreas
 21 Gloop, Elawus Elefsun, Iwarus Trane, Themo Læmbek, Cristiærnus Kaas,
 Esgerus Frost, Kanutus Erici, Marquardus Wnstein, Lagho Dws, Iacobus
 Lawessun, Godscalchus Niclæssun, Iohannes Friis, Nicolaus Erici de Awenz-
 24 bergh, Iohannes Pelæ, Iohannes Mws, Themo Niclæssun, Ericus Niclæssun,
 Ako Puder, Cristiarnus Puder, Magnus Iohannis, Iwarus Petri, Petrus Hwas,
 Iwarus Niclæssun de Truwelstorp, Nicolaus Ebbesun, Gerlu Twn, Nicolaus
 27 Slæt, Nicolaus Benwapn dictus, Nicolaus Maltesun, Conradus Møltike senior,
 Ericus Niclæssun Hyrningsholm, Andreas Petri de Swaneholm, Eskillus Falk
 de Walløff, Boecius Falk, Petrus Falk, Hennichinus Møltike, Efferardus
 30 Møltike, Kort Møltike iunior, Petrus Bassæ, Ericus Pileman, Petrus Offessun,
 Iohannes Offessun, Andreas Syndusun, Henningus de Lancken, Thorchillus
 Niclæssun, Iacobus Absolonis, Henricus Iosepssun, Nicolaus Iosepssun, Esgerus

Ce-g. – Kyusæ] Kiwse *Ca*; Liwse *Cb-g.* 14 Byugh] Biug *Ca o.fl.*; Bingham *Cc-e*; Byng *Cg.*
 – Holmgerus] Holgerus *Ca-g Da.* – Gregerssun] Gregorii *Ca-g Da.* 15 Ludowicus]
 Lodwicus *Cb-e.* – Pæp] Pepp *Ca-e.* – Tuessun] Timessun *Ba.* 16 Deynerus] Dyenerus
Ccd. – Bugenhagen] Buggehaffn (Bugge haffn *Cb o.fl.*; Buggæ haffnen *Cg.*) *Ca-g.*
 – Stawerskogh] Stawærskow *Ca-g Da.* 16–17 Nicolaus Sture] *agl. Ca-g.* 18 Niclæssun]
 Nichelssun *Ca*; Anchelsun *Ce-g.* – Rwd] Rwndh *Cb-g.* – Lykke] Løcke *Da.* – Ludo-
 wicus] Lodwicus *Ca.* 19 Iu(ari)] Iura *samtliges hss.* – Andreas Offessun] *agl. Da.* – Bratzæ]
 Brøzæ *Ba*; Brazte *Ca*; Brase *Da.* – Thuro] Thwo *Ccd.* 20 Augho] Agho *Ca-g*
Da. – Gloop (1)] Groob *Ccd.* 20–21 Andreas.. Elefsun] Olauus Eleffsun, Andreas
 Gloop *Da.* 21 Elawus Elefsun] Olauus Oleffsun (Eleffsun *Cfg*; Offessun *Cd*) *Cc-g.* –
 Læmbek] Lembek *Ca Da*; Limbeck *Cb-f*; Lumbeck *Cg.* – Cristiærnus] Cristiarnus *Cb-f.*
 – Kaas] Koos *Ca*; Kaad *Ba.* 22 Frost] Frøst *Ca.* – Wnstein] Wnsteen *Ca-g Da.* 23
 Lawessun] Laghæsun *Ca-g Da.* – Niclæssun] Nielssun *Da o.fl.* 23–24 Awenzbergh]
 Awensbierg *Ca.* 24 Themo] Teno *Ca.* – Niclæssun (1)] Nichelssun *Ca.* – Niclæssun (2)]
 Nielssun *Ca o.fl.* 25 Cristiarnus] Cristiarnus *Ca etc.* 26 Truwelstorp] Træwelstorp *Ba*;
 Truheltorp (Trueltorp *Ccdg*) *Cb-g*; Trwelstrop *Da.* – Gerlu] Gerbo *Cb-e.* – Twn]
 Thwn *Da o.fl.*; Tron *Cg*; Cwp *Ba.* 27 Benwapn] Beenwobn *Ca*; Been; waben *Cc*; Been
 wopen *Cfg*; Bænwapn *Da.* – Maltesun] Møltessun *Ca*; Møltthingsun *Cbf*; Møltthing
Cc-eg; Mathissun *Da.* 28 Hyrningsholm] Hyringerholm *Ca-e*; Hyrningsholm *Cfg Da.*
 29 Walløff] Wallæssæ *Ba*; Wolløff *Cf*; Valloffæ *Da.* – Hennichinus] Helmichinus
Ba. 29–30 Efferardus Møltike] *agl. Cb-e.* 30 iunior] minor *Ce.* 31 Offessun]
 Offeissun *Cd.* – Syndusun] Siwendssun *Ca*; Swensun *Cb-eg*; Sudsun *Cf*; Siunessun
Da. – Henningus] Hemmingus *Ba o.fl.* – Thorchillus] Trugillus *Cfg.* 32 Nicolaus] Iacobus

33 Brok, Petrus Branthæ, Trugotus Haas, Nicolaus Hak, Andreas Daidusun,
 Nicolaus Andree, Henricus Andree, Nicolaus Gagge, Petrus Spaldenær, Bosso
 Pariis, Tyko Puder, Ericus Geed, Absolon Ketilli, Petrus Niclæsun de Skiolde-
 36 næs, Tuo Niclæsun, Iohannes Petri, Petrus Bæiere, Nicolaus Mattessun,
 Iohannes Iohannis, Otto Strangonis, Iosep Falster, Nicolaus Thome, Absolon
 Magni, Nicolaus Iohannis Wiztorp, Rikmannus de Lancken, Agho Staar
 39 et Petrus Asselssun dictus Rybbing, armigeri, eternam in domino salutem.
 Quoniam ab omnibus et singulis prelatis, nobiles, militibus, militaribus ce-
 terisque aliis regni Dacie incolis, pronunc in parlamento Danorum Nyborgh
 42 celebrato conuenientibus, communi uoto et uoluntate concordi omnium sta-
 tutum est et iuramentis singulorum salubriter ordinatum, quod omnes et
 singuli ipsius regni Dacie incole in quacunq[ue] terra regni commorantes pace
 45 firma fruuntur, iuriumque legum ac libertatum suarum inuiolabili gaude-
 ant firmitate, nos statuto tam salubri assensum toto prebentes animo promit-
 48 timus firmiter in hiis scriptis sub nostris|| fide et honore omnia iura leges
 libertates et consuetudines licitas et honestas a domino Waldemaro legifero
 recolende memorie quondam rege Danorum ceterisque aliis regibus Dacie
 clericis et laicis quibuscunq[ue] in hunc diem datas et liberius concessas fir-
 51 miter tenere et inuiolabiliter in perpetuum obseruare. Insuper obligamus nos
 sub obseruacione fidei nostre et honoris, quod si contingat aliquos clericos
 uel laicos contra leges terre per quoscunq[ue] iniuste opprimi uel grauari, et
 54 ad huiusmodi iniurias seu grauamina repellendas atq[ue] emendandas iuxta
 consilium consiliariorum iuratorum regni in illa terra regni commorancium,
 in qua nos requiri contingat, per dominos dapiferum uel marskalkum seu pre-
 57 fectum requisiti fuerimus, extunc sine omni dilacione et contradiccione qua-
 cunq[ue] ad hoc conuenire et uita pariter atq[ue] bonis ad hoc nos efficaciter
 exponere debeamus. Pro quorum omnium firma et inuiolabili premissorum
 60 obseruacione nos omnes et singuli suprascripti sigilla nostra presentibus litteris

Da. – Esgerus] Esgy *Cbfg*) *Ca-g*; Esge *Da.* 33 Branthæ] Brand *Ca-g.* – Trugotus] Trwæt *Da*; Iohannes *Ca-g.* – Haas] Has *Da*; Hak *Ca*; Hanssun *Cb-g.* 34 Petrus Spaldenær] Andreas Iohannis *Ca-g Da.* 35 Tyko] Twco *Da o.fl.* – Geed] Geet *Da*; Geeg *Cd.* – de] *mgl. Ba.* 36 Tuo] Time *Ba.* – Bæiere] Beyer (Bæier *Cb o.fl.*) *Ca-g*; Byæræ *Da.* 37 Iohannis] Ienssun *Cd.* 37–38 Absolon Magni] *mgl. Ca-g* – Wiztorp] Vdstorp *Ca-g*; Wnzstrop *Da.* 38 de] *mgl. Ba.* – Staar] Star *Da.* 39 Asselssun] Aaselsun *Ba*; Axelsun *Da.* – Rybbing] Rebing *Ca-e*; Ribbing *Cfg Da.* 43 salubriter] stabiliter *Aa.* 45 inuiolabili] inuiolabiliter *Ba.* 46 nos] uero *tilf. Aa.* – assensum] assensu *Cb-f.* – toto] *tilf. u. lin. Ba.* 47 nostris] nostra *Cg.* 49 quondam] condan *Ca-g.* 50 liberius] *mgl. Ca-g Da.* 51 tenere] *herefter mgl. Cc (blad mgl.)* – in perpetuum] *mgl. Aa.* 53 per .. grauari] iniuste opprimi uel grauari per quoscunq[ue] *Aa.* 54 iniurias .. grauamina] grauamina seu iniurias *Da.* – seu] uel *Cabde.* – repellendas] repellendas *Cbf.* – atq[ue] et *Da.* – emendandas] emendandas *Da o.fl.* 55 regni (2)] *mgl. Ca Da.* 58 nos] *mgl. Aa.* 59

duximus apponenda. Actum et datum ubi supra anno domini m^o ccc^o lxx septimo octaua beati Iohannis baptiste.

Text II. – Dansk oversættelse A. Efter 1377 22. juni–1. juli.

A: tabt. – *Aa:* tabt. – *Aa1:* Lund Univ.Bibl. Medeltidshs. 23 f. 89v (1. halv. af 15. årh., skrevet af Jacobus Olai). – *Aa1a:* RA. Langebeks Dipl. Afskr. af Langebek. – *Aa2:* Uppsala Univ.Bibl. De la Gardie 46 f. 93v (2. halv. af 15. årh.). – *Aa3:* Arnamagn.Inst. AM. 26,8^o f. 17v (1492, skrevet af provst i Roskilde Johannes Clausen). – *Aa4:* Kgl.Bibl. Thott 1989,4^o f. 216v (c. 1500). – *Ab:* Arnamagn.Inst. AM. 24,8^o f. 49r (1472). – *Ac:* tabt. – *Ac1:* Kgl.Bibl. Thott 1987,4^o f. 49v (2. halv. af 15. årh., skrevet af Niels Mikkelsen Jyde). – *Ac2:* Arnamagn.Inst. AM. 22,4^o f. 75v (2. halv. af 15. årh.). – *Ac3:* Stockh.Kgl.Bibl. C 54 f. 269r (1465, skrevet for kannik i Roskilde Jacobus Petri). – *Ac4:* Arnamagn.Inst. AM. 23,4^o f. 134r (c. 1500). Alle håndskrifterne er sjællandske.

Tryk: Huitfeldt IV 20 = fol.udg. 563 (efter et hs. beslægtet med Aa-gruppen, men noget bearbejdet); Suhm XIV 39 (efter Huitfeldt); Molbech og Petersen, Danske Diplomer I 3 (efter *Aa1a*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 26 (efter *Ac2*).

Lund 23
89 v
90 r

Allæ mæn thættæ breff &c. Oloff mæth guts nathæ Danmarks Wendæs oc Godæs koning. oc wi Margæretæ mæth thæn samæ nathæ Suerigæ||oc
3 Norghæs drotning. Niels mæth guts meskund ærchæbescop i Lund. oc Suerikes førstæ. Iens af Ripæ. brothær Iepp aff Wiborgh. Oloff aff Arus. Niels aff Roskildæ. Suen aff Borlum. oc Waldemar aff Othens mæth thæn sammæ
6 nathæ kirkens besoppæ. Henning Podbusk køghæmæstæræ. Æuert Møltikæ marsk. Tuæ Galæn aff Skanæ. Per Munk. Bo Høgh. Niæls Thorstensson. Niels Eiæsson. Cristiærn Wændelbo. Lassæ Offæsson. Niels Eriksson. Iens
9 Andersson. Cristiærn Kas. Per Albrechtsson. Lauæ Iensson. Niels Lukkæ. Erland Kal. Per Grubbæ. Oløff Biørnsson. Iepp Olaffson. Oloff Iensson. Oloff Persson. Tu(r)æ Knutsøn. Oløff Lungæ. Henrik Iensson. Bo Diuræ.

debeamus] = *Da*; debemus *Aa* etc. – inuiolabili] immobili *Da*. 61 ubi] ut *Cbde*. 62 septimo] infra *tilf. Cbde*. – beati] *mgf. Ca-g*; sancti *Da*.

Overskr. Konnungh Oluffs handfæst (ha⟨n⟩dfæstning som nw sidherst vor *Ac3*) *Ac1.3*. 1 thættæ breff] *mgf. Ab Ac1-4*. – Danmarks] Sweriges, Norges *tilf. Ac4*. 2 oc wi] *mgf. Ab Ac1-4*. – Margæretæ] Margareta *Ac1 o.fl.* 3 Niels] Nis *Ac2*. – meskund] miskund *Ac1 o.fl.*; natæ *Aa2.4*. 4 Iens..Ripæ] *mgf. Aa4*; *jf. ndf.* – Iepp] *mgf. Ac2*; Ieip *Ac1*. – aff (r)] i *Ac1*. – Wiborgh] och *tilf. Ac4*. – Arus] Aars *Ab*; Iens aff Ripæ *tilf. Aa4 (jf. ofv.)*. 5 Borlum] Burlom *Aa4*; Børlum *Ac1*; Borglum *Ac4*. 6 besoppæ] biscopæ *Ab o.fl.* – Podbusk] Pudbwsk *Ac4*. – køghæmæstæræ] koge mæsteræ *Ac2 o.fl.* – Æuert] Effert *Ab*. – Møltikæ] Moltickæ *Aa3*. 7 marsk] marskalk *Ac1-4*. 8 Eiæsson] Ericsson *Ac1*. Ieipson *Ac4*. – Offæsson] Oluffson *Ac4*. – Eriksson] Eyæsson *Ac3*. 9 Kas] Kaas *Ac4*. – Lauæ] Laghe *Ac1 o.fl.* – Iensson] Olaff Persen *tilf. Aa4*; *jf. ndf.* – Lukkæ] Lyckæ (Lickæ) *Ac1.2 o.fl.* 10 Kal] Kalf *Ac1*; Kaal *Ac2-4*; Laal *Aa3*; Kaas *Aa4*. – Oløff..Iensson] *mgf. Ac3*. – Oløff] Oluff *Ac1 o.fl.*; Olaff *Ac3 o.fl.*; *lign. ogs. i det flg.* – Biørnsson] Brodersøn *Ac4*. – Olaffson] Olsson *Ac1*. 11 Oloff Persson] *mgf.*

- 12 Sten Bassæ. Bæint Biugh. Holgær Greersson. Thorbern Persson. Lothuik Andersson. Niels Tuæsson. Iens Axælsson. Iens Stawærskow. Niels Sturæ. Iens Pæthærsson aff Belringæ riddere. Albrekt Andersson. Iens Rut. Iwær Lukkæ.
- 15 Niels Iwærsson. Lothwik Iwærsson. Iens Æskelsson. Iens Glop. Per Glop, Anders Glop. Themmæ Limbæk. Cristiaern Kas. Esgæ Frost. Knut Eriksson. Lauæ Dus. Gotskalk Niælsson. Iens Friis. Niels Eriksson aff Awentsbergh.
- 18 Themmæ Niælsson. Per Huas. <Gerlow> Thun. Niels Slæt. Niels Ma<lte>sson. Kort Møltikæ. Erik Nielsson. Æskil Falk aff Walløff. Bo Falk. Hennikæ Møltikæ. Æuert Møltikæ. vngæ Kort Møltikæ. Per Bassæ. Erik Pilæman. Per
- 21 Offæsson. Iens Offæsson. Anders <S>in<de>sson. Thorkel Niælsson. Iep Axelsson. Henrik Iosepsson. <Niels> Iosepsson. Niels Hak. Anders Dauttsson. Niels Andersson. Henrik Andersson. Nes Gaggæ. Anders Iensson. Bøysæ Paro. Tygæ
- 90v Puder. Erik Get.|| Axæl Kælsson. Per Niælsson aff Skioldænæs. Tuæ Niælsson. Niæls Mattæsson. Iens Iænsnon. Iosep Falstær. <Niels> Thømmæ<sson>. Axæl Magnussøn. Richman van Lankæn. Oghæ Star. Per Axælsson som kallæs
- 27 Rebbingh. a wapn. ewinnæligæ helsæn mæth wor hærræ. Ffor thi at thæt ær gort aff allæ oc huær særdelæs wælbyrdiche mænts. prelaters. ridderes riddermæntsmæn oc allæ Danmarks rikes inbygdemæn, som nu æræ samæn

Aa4; jf. ovf. – Tu(r)æ] Tuæ Aa1 etc. – Diuræ] Dyre Ac1. 12 Biugh] Piik Ab; Byngh Ac4. – Greersson] = Ac1; mgl. Ac; Geritsson Aa1; Gericsson Aa2; Gerdson Ac2. – Thorbern] Torbiorn Aa3; Thørbørn Ac3. 13 Sturæ] Strwre Ac3. – Iens] Ies Ac3. 14 Belringæ] Bældringæ Ac1; Bærtingæ Ac2; Bælinge Ab Ac3.4. – Albrekt] Albrit (Albret) Ac2.3. – Rut] Rudh Ac1 o.fl. – Lukkæ] Lyckæ Ac1 o.fl. 15 Lothwik] Lothwigh Ac1 o.fl.; Loduid Ac2. – Æskelsson] Esgeson Ac4. 16 Themmæ] Tymmmæ Ac1 o.fl.; Thomæ Aa3. – Limbæk] Lembæk Ac1 o.fl. – Kas] Kaas Ac4 o.fl.; Kaal Aa3. – Frost] Frøsth Aa4. 17 Lauæ] Laghæ Ac1 o.fl. – Awentsbergh] Auesbiergh Aa3. 18 Themmæ] Tymmmæ Ac1 o.fl. – Huas] Huos Aa3. – <Gerlow>] Thruels samtlige hss. – Thun] Twii Ab; Tym Aa3.4. – Ma<lte>sson] Matesson (Matsson o.l.) samtlige hss.; Karl Nicl. tilf. Ac4. 19 Æskil] Esgæ Ab. – Falk (1 og 2)] Folk Aa3. 20 Æuert.. Møltike (2)] mgl. Ac2.4. – Æuert Møltikæ] mgl. Aa4. – Æuert] Effert Ab. 21 Offæsson (1)] Olufson Aa3; Olefson Ac2. – Iens Offæsson] mgl. Aa4. – <S>in<de>sson] Findsson (Fintsson) samtlige hss; Hænnickæ Nielson (mgl. Ac2) tilf. Ac1.2. – Iep] Ieip Ac1. 22 Iosepsson (1)] Iosepsson Ac1; Iepson Ac2. – <Niels> Iosepsson] mgl. Ac1-4. – <Niels>] Iosep samtlige hss. 23 Henrik] Henning Ac3.4. – Andersson (2)] Henning Andersson tilf. Aa1-3 Ab. – Nes] Nis Ac3 o.fl.; Næs Aa3; Niels Ac1 o.fl. – Bøysæ] mgl. Ac3.4; Bøse Ab. – Paro] Varw Ac3. 24 Get] Gæt Aa3; Geedh Ac1 o.fl.; Kok Aa4. – Kælsson] Kæthelsson Ac1; Kældson Ac2 o.fl. 24-25 aff.. Iænsnon] mgl. Aa4. 25 Niæls] Iens Ac1. – Iænsnon] Iønson Ac2. – Iosep] Iosep Ac1; Iøsup Ac3. – <Niels>] Iens (Iøn Aa2; Ies Aa3) samtlige hss. – Thømmæ<sson>] Thommesøn Ab; Tymmessøn Ac1; Thømmæ Aa1.2; Tymmmæ Ac2-4; Thome Aa3. 26 Magnussøn] Maghensson Ac1; Mawensson Ac3. – van] mgl. Ac4; aff Ac1.2. – Oghæ] Agæ Ac2. – Star] oc tilf. Ab Ac1-4. 27 Rebbingh] Ribbingh Aa3 o.fl. – a] aff Ac1 o.fl. – wor hærræ] gudh Ab. 28 huær] huert Ac2. – mænts] men Ac2; mantz Ac3. 28-29 prelaters.. riddermæntsmæn] mgl. Aa4. 28 ridderes] ridderes Ac1 o.fl.; rid-

30 komnæ i danæ hoff. som holdet war i Nyborgh. wor almennæligæ iæt oc
 endræchtæligæ skicket. *mæth* alles there eth. at allæ oc huær Danmarks rikens
 inbygdemæn. i huat som helst rikens land the æræ. boændæ. skulæ nytæ
 33 stadich freth. oc skulæ glædhæs aff ræt logh. oc there frihet. oc vsmittæligh
 stadichet. wi giuæ samthyckæ tell aff all hw. helsammælig *gærning*. oc iettæ
 stathælikæ i thænnæ screfft. pa wor gothæ tro oc æræ. at holdæ stadhelikæ
 36 oc gemæ vsmittælikæ ewinnælikæ all ræt. logh. frihet. loghligh oc hœuæsklik
 wanæ. som ær at giuæ allæ tell thænnæ dagh klærkæ allær leghmæn. ho the
 hælst æræ. aff hæer Woldemar loghførær huæs siæl guth hauæ. fordom Dan-
 39 marks konyng. oc aff andræ Danmarks konyngæ. thær ewær bindæ wi os
 tell. om thæt hendær nokræ klærkæ allær leghmæn at nøthær thruckæs allær
 thwingæs vrætuisligæ mot lands logh. aff nokræ e hwo the hælst æræ. oc
 42 worthe wi tell saghtæ aff køgæmæstæræn. ællær aff marskæn. ællær foghæ-
 tæn. tha skulæ wi thær tel samæn kommæ. vthæn bithælsæ allær nokær mot-
 45 siælssæ. oc sættæ os|| vt fulkommælikæ thær tell. *mæth* liff oc gots. at bort-
 køræ oc bæthræ swo dan thwangh oc vræt. æfftær theres rath. som æræ
 rikens swarnæ rathgiuæræ. som bo i thæt land om the worthæ tell saghtæ.
 Tell allæ thessæ forscreffnæ stathugæ oc vsmittælighæ forwarelssæ. wi allæ
 48 for^{næ} hauæ hengd woræ inseilæ foræ thettæ næruærendæ breff. Giuæt oc

ders *Aa2*. 28–29 riddermæntsmæn] riddermænsmænts *Aa2*; ridhermæntz *Ac3.4*. – 29 allæ] andhræ *tilf. Ac3.4*. – rikens] *mgl. Ac1.3*. – inbygdemæn] inbygdes mæn *Ac1*; inbyghdesmæntz *Ac3*. – æræ] ware *Ac1-4*. 30 war] nu *tilf. Ac1*. – Nyborgh] Wiborg *Aa2.4*. – wor] *mgl. Ab Ac1-4*. 31 endræchtæligæ] vilie och helsammeligæ (helsømmelighe *Ac4*) *tilf. Ab Ac4*. – skicket] sanckæt *Ac2*. – alles] alle *Aa4*; hwer *Ab Ac1-4*. – huær] serdelis *tilf. Ab-riks] mgl. Ac4*. 32 inbygdemæn] inbygdes mæn *Ac1-4*. – æræ . boændæ] i boo *Ab Ac1.2*; boo i *Ac3.4*. 33 stadich] stathugh *Ac1*; stadigt *Ac2*; stadelige *Ac4*. – skulæ] *mgl. Ac1-4*. – alf] stadegh fred *tilf. Aa3*. – oc there] *mgl. Ac4*. – oc (3)] *mgl. Ac1-4*. 34 wi] som wii *Ac1.2*. – giuæ] *mgl. Ac1.2*. – tell] *mgl. Ac1-4*. – hw] hugh *Ac1 o.fl.*; i *tilf. Ab*; til swa *tilf. Ac1-4*. – helsammælig] ensameligh *Aa3*; helsømmelighetz *Aa4*; helsomelig *Ac2*. 35 stathælikæ] stadeligen *Ac2*. – i . . stadhelikæ] *mgl. Aa4*. – gothæ] *mgl. Ab Ac1-4*. 36 oc (1)] at *Aa4*. – gemæ] gømæ *Ac1 o.fl.*. – vsmittælikæ] vsmittelighæn *Ac1.2*. – logh] oc *tilf. Ab*. – hœuæsklik] hœwiskligæ *Ab*; hœweske *Ac1*. 37 ær . . giuæ] ære giffnæ *Ac1-4*. – dagh] *mgl. Aa3*. – allær] oc *Ac1.2*; æller *Aa2 etc.* (sål. ogs. i det flg.). – ho] hwo *Aa3 o.fl.*; e hwo *Ac1*. 38 siæl] *mgl. Aa3*. 39 oc . . konyngæ] *mgl. Ac4*. – oc] *mgl. Ac3*. – ewær] iwer *Ac1 o.fl.*; ower *Ac3 o.fl.*. – bindæ] biutæ *Aa4 Ac3*. 40 om] at om *Ab Ac1-4*. – nokræ] noklæ *Aa2.4*. – nøthær thruckæs] nithertryckes *Ac10.fl.*. – 41 mot] e modh *Ac1*. – lands logh] landzloghen *Ac4*. – æræ] *mgl. Aa3*. 42 saghtæ] sagnæ *Aa2*. – aff (2)] *mgl. Ac1-4*. – marskæn] marskalk *Ab*; marskalkæn *Ac1-4*. 43 thær] vm *tilf. Ac1.2*. 43–44 motsiælssæ] gensiælsæ *Ac3 o.fl.*. 44 tell] *mgl. Aa3*. – at] och *Aa 3.4*. 45 vræt] wredhe *Ab*. – rath] ræt *Ac3*. 46 thæt] thette *Aa4*. – om] som *Ac1-4*. – the] *mgl. Ac2-4*; wi *Ac1*. – worthæ] voræ *Aa3*. 47 stathugæ] *mgl. Aa1-4*. 48–49 Giuæt . . giort] Giort oc giffuit *Ab Ac1-4*. 49 dagh] steth *Ac1-4*. – forscreffuæt] screffuit *Aa3 Ac2*; til foren *tilf. Aa3*. – star] standher *Ac3*. – m ccc lxx] tusende try hundreda halfierasintiugæ *Aa3*; m ccc

giort thæn dagh som forscreffuæt star. aar æfftær guts byrth m ccc lxx pa thæt siwændæ. ottænde daghæn æfftær sancti Iohannis baptistæ dagh.

Text III. Dansk oversættelse B. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM. 9,4⁰ f. 225r (skrevet 1470 for Herluf Nielsen Skave i Eskildstrup af skriveren Arnoldus Laurencii. – Ab: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3137,4⁰ f. 356v (skrevet 1493 af Joh. Martini, dr. og munk i Sorø). Begge håndskrifter er sjællandske.

AM. 9,4⁰
225 r Allæ men thenne scrifft se, helsæ wi Oloff, aff gutz nathe Danmarks, Wenedes oc Godes koning, Margreta, aff then samme nothe Sweriges oc Norwes
3 drothning, Niels, aff gutz nathe ærkebiscopp i Lundh, Swerigs førstæ,
225 v Iens i Ribæ, broder Iepp i Wiburgh, Oleff i Aars, Niels|| i Roskildæ, Swen
i Burlom och Woldemar i Othens, aff then sammæ nathe biscooper, her He(n-
6 n)ing Putbusk, drotzeth, Ewert Møltighe, marscalk, Twæ Galin, hōwetz man
i Skonæ, Petrus Munk, Bo Høgh, Niels Thorstenssen, Niels Erikssen, Cristern
Wendelbo, Anders Offessen, Laurens Offessen, Niels E(ie)ssen, Iens Anders-
9 sen, Cristern Koss, Per Albreckssen, Lawæ Ienssen, Niels (L)wckæ, Ærlandh
Kalff, Per Grubbæ, Oleff Biornssen, Iep Olssen, (Oleff Ienssen,) Oleff Pers-
sen, Thwræ Knutssen, Oleff Lungæ, Henrik Ienssen, Bo Dywræ, Barnum
12 Erikssen, Fickæ Møltike aff Kywsæ, Man Basse, Beint Biugh, Anders Iepssen,
Holgert Gregerssen, Thorbern Perssen, Anders P(æp), Niels Tuessen, Iens
Nielssen, Iens Axelssen, Diegn Bughenhaffn, Iens Stauerscow, Niels Stw(re),
15 Ebbæ Piigh, Iens Perssen aff Bellinge, riddere, Albrect Anderssen, Iepp
Nielssen, Iens Rwth, Ywer Lyckæ, Niels Ywerssen, Iens Offessen, Niels
Bræzæ, Thwræ Bossen, Iens Eskilsen, Aaghæ Ostretssen, Iens Globb, Per
18 Gloob, Anders Gloob, (E)lef E(lef)ssen, Yuer Tranæ, Temmæ Le(m)be(c)h,
Cristern Koos, Esge Frost, Knuth Erikssen, Marqwoor Winsten, Lawæ Dws,
Iepp Lawessen, Gotscalk Nielssen, Iens Friis, Niels Ericssen aff Awentzbiegh,
21 Iens Pellæ, Iens Mws, Tymmæ Nielssen, Erich Nielssen, Aaghe Puther, Cristern
Puther, Mowens Ienssen, Ywer Perssen, Per Hwos, Yuer Nielssen aff Truel-
strup, Niels Ebbessen, G(erl)wæ Twn, Nicholas Slæth, Niels Benwopn, Niels

sywtii *Ac1 o.fl.* 50 daghæn] dagh *Ac1 o.fl.*; nest *tilf. Ac4.* – dagh] gudh til loff oc hans werdighæ modher iomfrw Maria Amen *tilf. Ab.*

1 Oloff] Oluff *Ab.* 2 Norwes] Norges *Ab.* 3 drothning] droning *Ab.* 4 i (2)] aff *Ab.* 5 Burlom] Barlw m *Ab.* – nathe] *mgl. Ab.* 5–6 He(nn)ing] Hemming *Aa*; Henric *Ab.* 6 Putbusk] Podbusk *Ab.* – Ewert] Æffuert *Ab.* – Møltighe] Møltike *Ab.* – hōwetz man] hōwetzman *Ab.* 7–34 Petrus . . wopn] meth mange gothe mæn ridder oc ridderemæntz mæn i Danmarc *Ab.* 8 E(ie)ssen] Ericssen *Aa.* 9 (L)wckæ] Wckæ *Aa.* 10 (Oleff Ienssen)] Iens Olssen *Aa.* 13 P(æp)] Perssen *Aa.* 14 Stw(re)] Stwth *Aa.* 18 (E)lef E(lef)ssen] Olef Ebbesen *Aa.* – Le(m)be(c)h] Lembeth *Aa.* 23 G(erl)wæ Twn] Grewæ Twnno

24 Ma(1)tessen, Kort Moltikæ then ældræ, Erich Nielssen aff Hyrningsholm, An-
 ders Perssen aff Swaneholm, Eskil Falk aff Walløwæ, Bo Falk, Per Falk, Hen-
 226r Offessen, Anders (S)y(nde)ssen, Henningh van Lancken, Torkill|| Nielssen,
 Iepp Axelssen, Henrich Iosepsen, Niels Iosepsen, Esgæ Brok, Pæther Brentæ,
 Thrwæt Haas, Niels Hak, Anders Dautissen, Neels Anderssen, Henrich Anders-
 30 sen, Niels Gaggæ, Anders Ienssen, Thyghæ Puther, Erich Geeth, Axel Kelssen,
 Per Nielssen af Skioldenes, Twæ Nielssen, Ie(ns) Perssen, Per Beyeræ, Niels
 Mattessen, Iens Ienssen, Ottæ Strangessen, Ioseph Falster, Niels Thomessen,
 33 Axel Mowenssen, Niels Ienssen aff Vtstrupp, Rikman van Lanken, Aaghæ
 Star oc Per Axelssen, som calles Ribbingh, aff wopn, ewindelighæ helsen
 meth wor herræ. Æffter thi at aff allæ prelater, ffriborne men, riddere, rid-
 36 derenothe oc aff allæ andræ Danmarks righes inbyggere, e hwat land the bo
 vthi, sculæ nythæ stadigh freth, the som sawnæthæ woræ i danæhoff, som
 holtz i Nyburgh, wor skicket oc pannæ funneth aff almindæligh ieth oc welix
 39 oc aff hwer theres heliantz eth, at allæ och hwer sammæ Danmarks righes
 inbyggere, e hwat land the boo vthi, sculæ nythæ stadigh freth oc haffuæ
 vbrytheligh stadicheth pannæ theres reth low och friiheth. Ther foræ vnnæ
 42 wi aff all hw wort samthyckæ til saa dan skickelsæ oc iettæ stadelighæ pannæ
 wor troo och hether meth thenne scriff, at wi vbrytelighæ til ewigh thiidh
 hollæ welæ all ræth, low, friiheth, sethwoner lofflighe oc høwestæ, the som
 45 giffnæ oc vntæ æræ in til thennæ dagh noghræ clærkæ eller leghmen aff
 226v koningh|| Woldemar, then lowen gaff, fordum Danmarks koning, oc aff allæ
 andræ Danmarks koninghe. Thær offuer thi windæ wi wos vnnæ wor troo
 48 och hedher, at om thet hendher noghræ clærkæ eller leghmen aff nogher
 vrætuisælighe nether at thryckes eller vforrætes imoth lantz logh, oc wi wordhe
 ther om tilkraffdæ aff her drozteth eller marscalk eller høwetz i thet landh,
 51 som wi worthæ til kraffdæ at fordærwæ och forbæthæ sa dan vræth effter
 wort oc righens swortnæ rath, tha sculæ wi them till sawnes vthen all fordreth
 eller thoffringh oc nogher mothstondelsæ, oc thær om skulæ wi woffæ liff
 54 och gotz. Til hwes things stadigh oc vbrytheligh tilbindelsæ settæ wi allæ

Aa. 24 Ma(1)tessen] Mattessen *Aa.* 26 (Kort Moltighe)] *mgf. Aa.* 27 (S)y(nde)ssen] Fymentssen *Aa.* 31 Ie(ns)] Iepp *Aa.* 34 helsen] *mgf. Ab.* 35 thi] *mgf. Ab.* 36 andræ] *o. lin. Aa.* – righes] *mgf. Ab.* 36–37 e. . freth] *mgf. Ab.* 38 pannæ funneth] pafunnet *Ab.* 39 aff] *mgf. Ab.* – sammæ] som *Ab.* 40 haffuæ] *mgf. Ab.* 41 pannæ] pa *Ab.* 42 saa dan] schellig *tilf. Ab.* – stadelighæ] stædelighe *Ab.* – pannæ] pa *Ab.* 43 hether] ethær *Ab.* – vbrytelighæ] wbrodelige *Ab.* 44 lofflighe] loglike *Ab.* – høwestæ] howeske *Ab.* 46 then] ther *Ab.* 47 thi windæ] tiwynde *Ab.* 48 aff nogher] *mgf. Ab.* 50 eller høwetz] *mgf. Ab.* 51 fordærwæ] fordriffue *Ab.* – sa dan] swodan *Ab.* 52 swortnæ] sworne *Ab.* – them] ther *Ab.* – fordreth] fordrekt *Ab.* 53 thoffringh] tøfringh *Ab.* – mothstondelsæ] modh standelse *Ab.* 54 vbrytheligh] wbrodeligh *Ab.* 56 lxx] derefter *m. andet blæk tilf. endnu et x Aa.* –

oc hwer, som hæræ fore neffnes, woræ inciglæ foræ thennæ scrifft. Giffuet
oc giort aar effter gutz byrdh thuzendæ ccc lxx pannæ thet vii ottendæ dagh
57 effter sancti Iohannis dagh baptiste.

Text IV. – Dansk oversættelse C. 15. årh.

A: tabt. – Aa: Arnamagn.Inst. AM. 28,4⁰ f. 199v (slutn. af 15. årh.). Hs. er et sjællandsk lovhs., men blev 1515 af ærkebiskop Birger skænket til ærkebispesædet i Lund. De yngre dele af håndskriftet er formodentlig tilføjet i Skåne.

AM. 28, 4^v
199 v

(A)llæ mend, som thenne nerwerindes breff etc., hielser Oloff, meth gwtz
nathe Danmarkx ok Godis ok Wendis konnigh, Margretta, meth same nathe
3 Swerikis oc Norgis drotnigh, Niels, meth gwsz miskwndh erkebyscop i
Lwnd oc Swerrkys fœstæ, Iens i Ribe, brodher Iep i Wiburgh, Oloff i Aars,
Niels i Roskildhe, Swen i Borlum ok Voldemar i Ottens, meth same nadhæ
6 kirkenis byscopone, her He(nnin)gh af Pudbutzskæ, drotzedhæ, Ewert Møl-
tighæ, marskalth, Twe Galin, gelckere i Skonæ, Per Mwnk, Boo Høgh, Niels
200r Torstensøn,|| Niels (Eie)ssøn, Cristrien Vendelbo, Anders Offesøn, Lauris
9 Offesøn, Niels Erigsøn, Iens Anderssøn, Crestren Kaas, Per Albretsøn,
La(u)ghæ Iens(søn), Niels L(y)ckæ, Erland Kalff, Per Grwb, Oloff Biørns-
søn, Iep Oloffsøn, Oloff Ienssøn, Oloff Pederssøn, Twræ Knwdson, Olof
12 Longhæ, Henrigh Ienssøn, Boo Dwræ, Barnum Erigsøn, Fickæ Møltickæ aff
Kywsæ, Man Basse, S(t)een Basse, Benigh Biwgh, Anders Iepsøn, Holgerdh
Gregarssøn, Torbern Pederssøn, Logwigh Anderssen, Anders P(æp), Niels
15 Twssen, Iens Nielson, Ie(ns) Absololo(n)is, Deynerus Bugghehaghen, Iohannes
Stafwerskow, Niels Sturæ, Ebbe Pigh, Iens Pederssøn af Bellynghe, riddhere,
Albret Anderssøn, Ieppe Nielssen, Iens (Rw)dh, Iwer Lickæ, Niels Iwersen,
18 Lodwigh Iwerssøn, Iens O(ffe)søn, Anders Offafasen, Niels Bratze, Twre
Bossøn, Iens Eskilsøn, Aghe Ostritzsøn, Iens Glob, Per Glob, Anders Glob,
Eloff Elofsen, Iwer Tranne, T(emm)æ L(e)mbek, Cresten Kaas, Esghæ
21 Frosth, Knudh Erigsøn, Marquar Vnsten, Lawe Dws, Ieppe Laghesøn,
Godskalk Nielson, Iens Friis, Niels Erigsøn af (A)wensb(e)rch, Iens Pellæ,
Iens Mws, T(emme)e Nielson, Erigh Nielson, A(c)he Pwder, Crestren
24 Pwdher, Magnus Ienssøn, Iwer Pederssøn, Per Hwas, Iwer Nielson af
Trowelstrop, Niels Æbbesøn, Gerlow Twn, Niels Sleth, Niels som kallids

pannæ] oc pa Ab. – thet] derefter overstr. og udvisket x Ab. – vii] sywende Ab.

1 (A)llæ] initial mgl. Aa. 6 He(nnin)gh] Hemigh Aa. 8 (Eie)ssøn] Arelssøn Aa. 10
La(u)ghæ Iens(søn)] Langhæ Iens Aa. – L(y)ckæ] Leckæ Aa. 13 S(t)een] Seen
Aa. – Biwgh] Biwghsøn Aa. 14 P(æp)] Pederssøn Aa; 15 Ie(ns) Absololo(n)is] Iep
Absolomis Aa. 17 (Rw)dh] Wodh Aa. 18 O(ffe)søn] Oloffsøn Aa. 20 T(emm)æ]
Twnnæ Aa. 22 (A)wensb(e)rch] Ewens borch Aa. 23 T(emm)e] Tonne Aa. –
A(c)he] Athe Aa. 25–26 som .. Benwaptent] Benwaptent som kallids Aa. 27 (H)yr-

Benwapten, Niels Malthesøn, Conrad Mølteckæ then eldhre, Erigh Nielsøn
 27 af ⟨H⟩yrni⟨n⟩xholm, Anders Pederssøn af Swaneholm, Eskil Falk af Walløf,
 Boo Falk, Pedher ⟨Falk⟩, Henickæ Molteki, E⟨uert⟩ Mølteki, ⟨Kort Møltiki⟩
 then ynghre, Per Basse, Erig Pyleman, Per Offesson, Iens Offesson, Anders
 30 Swndenssøn, Hennig af Lancken, Torkil Nielsøn, Iep Axelsøn, Henrig Iøseps-
 søn, Niels Iøsepssøn, Esgi Brok, Per Branthe, T⟨ru⟩d Haas, Niels Hak, Anders
 200 v Daudisssøn, Niels|| Anderssøn, Henrigh Anderssøn, Niels Gaghe, Anders Iens-
 33 søn, Bassæ Paris, Tuko Pwdher, Erigh Geed, Axel Keldsøn, Per Nielsøn af
 Skioldhænes, Tve Nielsøn, Iens Pederssøn, Per Beyræ, Niels Ma⟨tt⟩esson,
 Iens Ienssøn, Octæ Stra⟨n⟩gehssøn, Iosep Falster, Niels Tømmæ⟨søn⟩, Axel
 36 Maenssøn, Niels Ienssøn Wdzstrop, Rickman af Lanckem, Aughe Stor ok
 Per Axelssøn, som kallis Ribingh, aff waben, ewindelighæ meth war herræ:
 Ether thi alle hwer sønderlighæ, prelate, velbirdigh men, riddere, riddere
 39 nadhæ ok af alle andre Danmarkx rigis indbiggere, som nw æræ samel komne
 paa danne hoff, hwilket som nw holdhet ær i Nyburghæ meth menighæ sam-
 tickæ ok alle theres ændrectelighæ vilæ skicketh ær ogh meth hwer theres
 42 besønderlighæ eeth stadeligh begripeth, ath alle ok hwer synderlighæ veth
 segh Danmarkx righis indbiggere, ee i hwath righens land the boo, scullæ
 nydhæ stadugh friid, reth ogh logh, ok skullæ altings blyfwæ wedh theres
 45 friihed wthen alth ower wold ok mynskelsæ, tha lofuæ wy allæ, som foræ
 ære screfnæ, stadelighæ meth these ware breff vppaa vare gode troo ok wor
 æræ ath hollæ och samtickæ af war gantze hwgh thenne helsamelighæ en-
 48 drecth, som nw giort ær, ogh statfestæ wy ath skullæ blyfwæ wbrødelighæ och
 ewinghelighæ vedh welmachth al reth, logh, friihedh ok logligh och ærligh
 sedwonnæ, som til thenne dagh nw ær giffnæ ok wnthe ære alle klerkæ ok
 51 legmen, ee hwo the helst ære i Danmarkx, som Woldemar, hwilke⟨n⟩ som||
 201 r logligh gaff, fordom konnigh i Danmark, hwes siecl gwgdh nadhæ, ok alle
 andre konnigh, hoo the helst ware eller ære, nogher tiid wnth ok gifweth
 54 hafwæ; her ofwer wy forscr^{ne} bywdhæ oss tiil wndher wor troo ogh ære, ath
 wm thet hendher noghre klerkæ eller legmen i Danmark aff noghre wolmen
 o mod lantz logh forhane eller fortrickæ ok wordher ther om til screffnæ
 57 af drotzedhe, marskalkæ eller kelthere, tha skwllæ wy wthen all fordreth
 eller gensielsæ sedie os ther o mod meth liif ok goos efther Danma⟨r⟩kx rigx
 swarnæ radh, som ær eller boor i Danmark thet lantz enden, som swo dannæ

ni⟨n⟩xholm] Tyrnixholm *Aa.* 28 ⟨Falk⟩] *mgl. Aa.* E⟨uert⟩] Erigh *Aa.* - ⟨Kort Møltike⟩] *mgl. Aa.* 31 T⟨ru⟩d] Tord *Aa.* Niels] *derefter tilf., men under- og over- prikket* Haas; *jf. foreg.* 33 Axel] *derefter overstr.* Ked *Aa.* 34 Ma⟨tt⟩esson] Magnesson *Aa.* 35 Stra⟨n⟩gehssøn] Stragehssøn *Aa.* - Iosep] *foran ordet overstr.* Iosp *Aa.* - 36 Lancke⟨n⟩] Lanckem *Aa.* - Tømmæ⟨søn⟩] Tømmæ *Aa.* 51 hwilke⟨n⟩] hwilkem *Aa.* 58 Danma⟨r⟩kx] Danmakx *Aa.*

60 righens inbigghere, klerkæ eller legmen oss forrettendhæ ære, hielpe, beskiernæ ok aff all sodhan wreth ffrelse ok frii gøræ. Thil hwes tingx stadug-
 heth ok wbrødeligheth, befestelsæ ogh ewigh bæwarelsæ hafwæ wy allæ ok
 65 hwer besynderlighæ, som foræ ære screfnæ, ladhet henghe woræ ingcilæ foræ
 thette breff, som gjort ok gifwet ær i stad, som ære i screfwet aar efther gwtz
 66 bird m° ccc° septuagessimio septimo viii daghen efther sancti Iohannes bap-
 tistæ dagh.

Text V. – Dansk oversættelse D. Senest 1546.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3126,4⁰ (skrevet 1546 for Lave Brahe på Vid-skøfle i Skåne). Skånsk lovhåndskrift.

Da teksten må anses som eftermiddelalderlig, falder den uden for rammen af denne udgave.

Lund.

1380. 10. november.

33

Ærkebispem i Lund, gælkeren i Skåne og en række stormænd forpligter sig til at opretholde landefreden i Skåne.

A: tabt. – Aa: Sv. RA. Registrum ecclesie Lundensis (Lundebogen), c. 1494, f. 257r. – Aa1: RA. Langebeks diplomatarium. Afskr. af Langebek m. påskrift: a Dr. Bringio communicato 1753. – Ab: Arnamagn.Inst. AM. 37,4⁰ f. 114v (c. 1500).

Tryk: Suhm XIV 519 (efter Aa1). – Reg.Dan. nr. 2737; Rep. 1. rk. nr. 3303.

Lunde-
bogen
257 r

**Obligacio nobilium Scanie super defensione
ecclesie Lundensis et totius cleri eiusdem.**

3 Omnibus presens scriptum cernentibus Magnus, Dei gracia archiepiscopus
 Lundensis, Suecie primas et apostolice sedis legatus, Two Galen, prefectus
 Scanie, Holmgerus Gregorii, Andreas Iacobi, Ludewicus Andree, Iacobus
 6 Mws, Iohannes Cristerni, Esgerus Brok et Iohannes Pauli, armigeri, salu-
 tem in domino sempiternam. Notum facimus uniuersis, quod in uerbo ueri-
 tatis et sub bona fide nostra promittimus et astringimus nos firmiter in hiis
 9 scriptis ad seruandum et tenendum ab hac hora in antea firmam pacem,
 wlgariter dictam landfrith, inuiolabiliter absque dolo, et ad defendendum
 12 archiepiscopum, sanctam ecclesiam Lundensem ac ceteras ecclesias, mona-
 steria, totum clerum et eorum familiam nec non milites ac militares, armi-
 geros, mercatores, bundones et rusticos ac communitatem diocesis Lundensis
 in iure suo ac libertatibus suis, toto posse, nulli in hoc parcendo, propter con-
 15 sanguinitatem, fauorem seu amicitiam cuiuscunque. In quorum testimonium

2 et .. eiusdem] *mgl. Ab.* 13 bundones] bondones *Ab.* – et] *mgl. Ab.* 18 Zermin]

et cautelam firmiorem sigilla nostra presentibus duximus apponenda. Datum
 Lundis anno domini mcccclxxx profesto beati Martini episcopi et confessoris.
 18 Et nos Stigotus Petri, Olauus Zermin, Stigotus Akonis, Andreas Dauidsun,
 Nicolaus Hak, Laurencius Iacobsun, Absolon Karlsun, Haquinus Thorthsun,
 Turo Tostæsun, Phillippus Akæsun, Trugotus Tuwæsun, Iohannes Plogh-
 21 penning, Iohannes Astredsun, Nicolaus Astredsun, Eskillus Magnussun,
 Tucho Tulæsun, Iohannes Strangesun, Iohannes Niclæsun, Henricus Barse-
 bek, Cristernus Daa, Iacobus Dwe, Petrus Falk, Ketillus Ionsun, Kæl,
 24 Trugotus Has iunior, Kanutus Niclesun, Nicolaus Olafsun, Trugotus Mws,
 Iohannes Ionsun, Iohannes Bok, Petrus Laxman, Eskillus Branthe, Werni-
 kinus Konrathsun, Mathias Saxtorp, Iohannes Holgersun, Holmgerus Iensun,
 27 Henricus Iensun et Tuwo Pethersun, armigeri, in ueritate et sub bona nostra
 fide omnia et singula premissa, quantum in nobis est, promittimus innuola-
 biliter obseruare, sigilla nostra in testimonium apponentes. Item nos Torber-
 30 nus Pethersun miles et Nicolaus Iønsun Spaldener.

1385. 11. maj.–1386. Juli.

34

Responsum afgivet af rigsrådet efter forespørgsel af rettertinget.

A: tabt. – *Aa:* Stockh.Kgl.Bibl. C 75 f. 32 sp. 1 (skrevet 1456 »per manus Andree Fiersing scholaris Slaulosiensis« for præst ved Frue kirke sammesteds Niels Pedersen Smøylund). – *Ab:* Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3137,4⁰ f. 377r (c. 1500; hs. er delvis skrevet af Johannes Martini, doctor og munk i Sorø, flere kapp. er udeladt).

Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. V 51 (efter *Ab*). – Reg.Dan. nr. *3145.

Datering: Responsumet må stamme fra tidsrummet mellem Hansestædernes tilbagelevering af de skånske slotte og herreder (jf. § 11; Hansestæderne modtog kvittering for tilbageleveringen 11. maj 1385) og kong Olufs død (jf. § 13; kong Oluf døde juli 1386).

Stockh. C 75
32 r sp. 1

Responsio ad articulos missos de placito
iusticiario ad consiliarios regni.

3 (1.) Primo quod ante omnia omnes in regno ecclesi(e), monasteria, capi-
 tula, milites, militares, ciuitatenses, bundones libere et perfecte utantur omni-
 bus iuribus, legibus, libertatibus, priuilegiis et gracia ipsis per reges Dacie
 6 datis et concessis.

Zermini *Ab.* 20 Tostæsun] Torstessen *Ab.* 21 Astredsun] Atzerssen *Ab.* – Magnussun]
 Magnessen *Ab.* 22 Strangesun] Strongessen *Ab.* 23 Falk] Folk *Ab.* 23–24 Kæl.. Has]
 Kæll Trugetssen Haas *Ab.* 24 Olafsun] Olssen *Ab.* 26 Konrathsun] Konraad *Ab.* 27–28
 nostra fide] fide nostra *Ab.* 29–30 Item . . Spaldener] *mgf. Ab.*

1 Responsio . . articulos] Inter ceteros fuerunt sequentes articuli *Ab.* Kap. 1–2] *mgf.*
Ab. 3 ecclesi(e)] ecclesia *Aa.* 8 ecclesi(e)] ecclesia *Aa.* 12 que . . adiudicata] adiudi-

(2.) Ad articulum super priuilegijs dandis sic respondetur, quod quicumque in regno habent priuilegia, siue ecclesi(e) siue monasteria, milites uel
 9 militares, ciuitatenses uel malsmen, debent eis innouari gratis et non debent emi; sed siquis non habet et uoluerit de nouo habere, emat ipsa de domino rege, saluo tamen iure cancellarii in infrascripto articulo.

12 (3.) Item ad articulum super bonis, que iam adiudicata sunt ueris possessoribus in placitis iusticiariis et tamen detinentur, sic respondetur, quod posses-
 32r sp. 2 sorsores huiusmodi bonorum recipiant 4^{or} literas regias et faciant sibi ea adiudicari et in illa introduci;|| et si postea detineantur cum uiolencia, conquerantur super hoc officialibus regni, qui iusticiam prosequantur.

(4.) Item ad articulum super coacta uendicione et scotacione bonorum sic
 18 respondetur, quod omnes scotaciones extorte per uincula uel per captiuitates nullius sint uirtutis, sed si quisquam dixerit, se bona sua propter metum uel minas scotasse nec dimidium eorum precium habuisse, compareat coram
 21 episcopo illius terre, in qua lis conuertitur, et illis xii discretis, qui ad hoc nominati fuerint, et secundum legum exigenciam ibi causam suam prosequatur coram domino dapifero presente in Lucia; et in aliis paruis terris coram
 24 alio, quem substituerit nomine suo, sed in Scania domino prefecto presente.

(5.) Item ad articulum super bonis concessis per dominum regem respondetur, quod omnes tales bonorum consessiones, finita uita regis, finem ha-
 27 buerunt.

(6.) Item ad articulum super bonis impignoratis domino regi, si possint redimi per ueros possessores, sic respondetur, quod possessores talium bonorum exhibeant pecuniam suam legitime et proce||dant postea secundum iuris exigenciam.
 32 v sp. 1

(7.) Item ad articulum de usuris sic respondetur, quod quicumque aliquem
 33 pro usura impetere uelit, citet eum ad episcopum suum ordinarium et agat contra eum, quia causa est ecclesiastica.

catis *Ab.* – ueris] uere *Aa.* 13 sic respondetur] Responsio *Ab.* 14 huiusmodi bonorum] *mgf. Ab.* 15–16 conquerantur] conqueratur *Aa.* 17–18 sic . . quod] Responsio *Ab.* 18 extorte] extorte *Aa.* – uincula] *derefter overstr.* per *Aa.* – captiuitates] captiuitate *Aa.* 19 sint] sit *Aa.* – si quisquam] siquis *Ab.* 19–20 uel minas] *mgf. Ab.* 20 eorum precium] precium eorum *Ab.* 21 conuertitur] uertitur *Ab.* – et] s in *Aa.* 22 ibi] *mgf. Ab.* 23 coram (1)] cum *Aa.* – coram (2)] = *Ab.*; siue *Aa.* 24 Scania] coram *tilf. Ab.* – domino] *derefter overstr.* suo *Aa.* 25 regem] et *tilf. Aa.* 26–27 habuerunt] = *Ab.*; habuerant *Aa.* 28 Item] *mgf. Ab.* – regi] *mgf. Ab.* 29 sic respondetur] Responsio *Ab.* 32 Item] *mgf. Ab.* – sic] *mgf. Ab.* – aliquem] sunt *tilf. Aa.* 33 citet] citat *Aa.* 35 in] re *Aa.* – qui] quod *Aa.* – compelluntur] com-

36 (8.) Item ad articulum de illis in Falstria, qui compelluntur ad theingild, respondetur, quod utuntur legibus terre Selandie, prout consueuerunt; et in Meonia similiter.

39 (9.) Item ad articulum de colonis super eorum *føræsløff* et filiabus eorum desponsandis, quibus uoluerint, respondetur, quod tempore legitimo resignent bona sua et domino bonorum satisfaciant et uadant, ubi uelint, tempore debito; insuper desponsent filias suas libere, quibus uelint.

42 (10.) Item ad articulum de bonis bundonum non emendis sic respondetur, quod omnes in regno, licet ad hoc non tenentur de iure, tamen admiserunt, quod nullus in regno miles uel militaris emat uel pro pignere recipiat bona
32 v sp. 2 bundonum infra hinc et|| proximum *parlamentum* in Nyborgh habendum.

48 (11.) Item ad articulum de iniuriis, que fiunt in nundinis Scanie, respondetur communitur omn(ibus) incol(is) regni, quod in nundinis terre Scanie nullus possit uti iuribus libertatibus nec per ciuitatenses nec per aduocatos (concessis), nec eciam possunt habere litteras ipsis per ciuitatenses promissas.

51 (12.) Item de nundinis dominicalibus sic respondetur, quod fiat generalis inhibicio in singulis dyocesi(bus) regni, ne fiant de cetero nisi a festo Olai usque Michaelis propter autumpnum.

54 (13.) Item de bonis bundonum emptis ante quindecim annos, et iam repetuntur, sic respondetur, quod uendiciones bonorum facte usque ad diem eleccionis Olai regis iam uiuentis maneant in suo uigore, et post facte uiribus careant.

57 (14.) Item de terris, quibus nondum habita placita iustitiaria, sic responde-
33 r sp. 1 tur, quod ubi adhuc non fuerint, fiant prout est ordinatum; et qui adhuc huiusmodi|| placita non uisitauer(u)nt, uisitent adhuc, et causas suas consequentur; et qui impedierit, ne fiat, dapifer contra e(u)m resurgat tamquam
60 contra uiolatorem iuris et regis.

pellantur *Aa.* – theingild] teingield *Ab.* 36 utuntur] utantur *Aa.* – terre] *mgl. Ab.* – Selandie] Sielandie *Ab.* – prout consueuerunt] *mgl. Ab.* 38 *føræsløff*] *føresloff* *Ab.* 40 bonorum] et *tilf. Aa.* – uelint] uolunt *Ab.* 42 bundonum] bondonum *Ab.* *sål. ogs. i det flg.* – sic] *mgl. Ab.* 43 admiserunt] admiserant *Aa.* Kap. 11] *mgl. Ab.* 47 omn(ibus) incol(is)] omnes incole *Aa.* 49 (concessis)] *mgl. Aa.* 50 sic] *mgl. Ab.* 51 dyosesibus] dyocesis *Aa.* 53–54 et . . sic] *mgl. Ab.* 54 respondetur] Responsio *Ab.* – usque ad] ante *Ab.* 56 careant] carent *Ab.* Kap. 14–17] *mgl. Ab.* 59 uisitauer(u)nt] uisiauerant *Aa.* 60 e(u)m] eam *Aa.* 62 (t)alliantur] *Aa. har snarest* calliantur. 63 handfe(st)ni(n)gh]

63 <15.) Item de illis, qui captiuantur et <t>alliantur contra leges, priuilegia et handfe<st>ni<n>gh, sic respondetur, quod, siue sit nobilis siue rusticus <et> captiuetur, talis transgressor iuxta tenorem <legis> debite puniatur.

66 <16.) Item de litteris regis Magni, comitis Iohannis, domicelli Ottonis, utrum uigore subsistant, sic respondetur, quod omnes littere electorum legaliter in reges Dacie, et quorum electio debitum effectum sortita est legaliter, que dicte sunt, stent in suo uigore; particularum autem dominorum littere, 69 uidelicet ducum et comitum, in suis dominiis uirtute debita subsistant.

33 r sp. 2 <17.) Item ad articulum, utrum rex reddere potest bona per antecessorem suum recepta, sic respondetur, quod nullus potest perdere bona sua in regno Dacie, nisi per denomi||nacionem, que dicitur orth|helleneffnd, prout lucide continent handfestningh.

75 <18.) Item ad articulum, utrum rex possit dare bona corone alicui ultra uitam suam, non habita recompensa, sic respondetur, quod omnia, que dederit in plena constitutus libertate cum concilio pociorum regni, clericorum et laycorum <in> perpetuum sorciantur firmitatem.

78 <19.) Item de hospitalitate indiscreta sic respondetur, quod tollatur omnino iuxta continenciam omnium priuilegiorum dictorum handfestningh.

81 <20.) Item de maning sic respondetur, quod quicumque impetere uelit alium in regno, prosequatur causam suam secundum leges terre; si ultra fecerit per duellum uel maning p<ro>cedendo, idem, quod dictauerit lex regni, paciatur.

84 <21.) Item de iure dapiferi sic respondetur, quod ius suum est regere regnum tempore, quo dominus rex fuerit alibi, instituere et destituere officiales 33 v sp. 1 et aduocatos, ordinare de redditibus|| regiis, omnes causas appellacionis nomine regis terminare, tanquam rex esset personaliter presens. 87

90 <22.) Item de iure domini marskalci sic respondetur, quod ius suum est preesse guerre in expensis regni iuxta requisicionem dapiferi et habere bonam exactionem de rege sine computo pro statu suo sufficienti.

handfenigh *Aa*; *derefter overstr.* quod *Aa*; *jf. ndf.* - <et>] *mgl. Aa.* 64 <legis>] *mgl. Aa.* 70 utrum rex] uirtutum (*overstr.*) rex utrum *Aa.* 74 possit] posset *Aa.* 75 habita recompensa] habitare compensa *Aa.* - sic respondetur] Responso *Ab.* 76 in plena] impleta *Aa.* 77 laycorum] lagicorum *Aa.* - <in> perpetuum] perpetuum *Aa*; perpetualiter *Ab.* Kap. 19-20] *mgl. Ab.* 82 p<ro>cedendo] percedendo *Aa.* 88 Item] *mgl. Ab.* - sic . . . suum] *mgl. Ab.* 89 guerre] guærre *Aa.* 90 de] a *Ab.* - computo] compoto *Aa.* 91 Item]

(23.) Item de iure prefecti Scanie sic respondetur, quod ius suum est presse Scanie nomine regis, instituendo et destituendo aduocatos, redditus
 93 regios leuando et omnia in Scania terminando, quando personaliter rex des-
 esset, computare dapifero et secundum eius consilium facere; et in causis
 potest de eo ad dapiferum appellari.

96 (24.) Item de iure cancellarii sic respondetur, quod ius suum est habere
 omnia passagia dicta færiesteth in regno, centum marcas nouas de qualibet
 moneta regia in regno, omnia bona regis in Brynby østræ et prouinciam
 99 totam Smørum hæræth, expensas et pabulum pro duobus faat et secretum
 33 v sp. 2 aut ordinarium|| omnium sigillorum habere, tam ad priuilegia quam ad cau-
 sas intrare consilium regis et exire sine omni contradiccione, quando sibi
 3 placet. Item centum marcas Scanienses de ciuibus Lundensibus.

Viborg.

1396. 24. januar.

35

Dronning Margretes forordning.

Jysk redaktion.

A: tabt. – Aa: Stockh.Kgl.Bibl. B 79 f. 181v (slutn. af 15. årh.). – Aa1: Kgl.Bibl. Gl.kgl.saml. 3126,4⁰ f. 172r (1546).

Tryk: Huitfeldt IV 122 = fol.udg. 604 (efter Aa1); Kofod Ancher II 556 (efter Aa); Suhm XIV 361 (efter Huitfeldt). – Reg.Dan. nr. 2913*.

Forordningen er bevaret i to redaktioner, for Jylland og for Fyn. Også for de andre landsdele må der antages at have foreligget, nu tabte, udfærdigelser.

Stockh. B 79
181 v

3 Sequitur statutum serenissime principisse domine
 Margarete, dei gracia regine regnorum Dacie, Sue-
 cie, Noruegie ac Gotorum etc. Datum anno domini m
 ccc nonagesimo sexto.

6 Margaretha, med gutz nadæ Valdemars danæ koningens dother etc.,
 helser alle, som byggæ oc boo i Nørræ Iwdlandh, eho the ære hælst, som i
 thet Vyborge lantzting pleye at søgæ, ewindeligh helsen med gud. Effter thy
 183r at rigens men aff Danmarck aff|| alle landæ haffuæ vor frendæ koning Erick

mgl. Ab. – sic .. suum] *mgl. Ab.* 92 Scanie] Schanie *Ab.* 93–94 quando .. deeset] quasi rex esset presens *Ab.* 96 Item] *mgl. Ab.* – sic .. suum] *mgl. Ab.* 97 færiesteth] feriestæde *Ab.* 98 regia .. regno] *mgl. Ab.* – Brynby østræ] Brønbiøstre *Ab.* 99 pabulum] pabula *Ab.* – et (2)] *mgl. Ab.* 1 aut ordinarium] ante ordinacionem *Aa.* – omnium .. habere] habere omnium sigillorum *Ab.* 3 Lundensibus] *herefter m. rødt:* explicit handfestning domini Erii Egodh *Aa.*

Bladene er i Aa indhæftet i urigtig rækkefølge. 6 som] tilf. i marg. m. rødt Aa. 9

- 9 hyllet oc vndfonget till *theres herre* oc *koningh* i *Danmarck* etc., thy bedæ
 vy alle, som hanum ey æn hyllet haffue, at the gænest innen xiiii dagæ
 komme till hanum oc hylle hannum oc vordæ hans men, som the andræ i
 12 *Danmarck* haffue till foren giort. Item scullæ i vide, at effter thy at vy saa
 eræ ywer eening vorthen med vor frendæ *koning* *Erick* raad oc men oc the
 15 med oss nw her i *Viborg* ære om articlæ, som her effter screffuet staar, tha
 bedæ vy oc bywdæ ether, at i them saa hollæ, som her effter følger, oc holler
 bædhræ her effter, æn som i haffue giort her till, huat som bywdes po hans
 veynæ, (eller) oc bæthrå ther fore, om thet ey skeer.
- 183v (1.) Item først bedæ vy oc bywdæ po forneffn||dæ vor frændæ *koningh*
Erickss veynæ aff ath lægges all vloffligh gæstningh bode till leeg oc læær,
 och hwo ath the helst ære, oc at the hollæ bædræ kyrckæ frid, qwinnæ fredh,
 21 hwss fredh, gard fred, plow fredh oc tingh fredh, oc at t(he) hollæ thenne
 fredh oc all annen fredh eller bædræ ther fore, som logbaagen vth viiser, oc
 hwer fogeth lader byggæ krw po hwer iiii mylæ, at man finder ther falt syn
 24 nøtorfft for syne peningæ, ho tydh kommer, oc at the ey sættæ (ther) eller
 annerstædh, hwor man kommer gestendæ, dyræræ eller høyræ, en som thet
 gæller i næstæ kopstadh.
- 27 (2.) Item bywdæ vy po forneffnde vor frendæ *koning* *Ericks* veynæ, at
 engen husæ eller hiemmæ eller fordeytingæ noger fredhløs man eller noger
 182r annen vghernings man, vden han vill gæ||nest føre hanum till rættæ oc
 30 ladæ hanum staa syn rætt. Ho som them holler eller hiemmer eller for-
 deythingher, han bædræ for them *theress* brødæ eller stande then sammæ
 rætt, hynæ skulle staa.
- 33 (3.) Item effter thy at ther er vmadess liden rætt skeett aff the fæsther,
 som nw ære bygdæ, tha forbywde vy nw nogen fleræ fæsther eller barffredh
 ey at bygges, po thet at landen scall thesskyndære koffres oc komme till fredh
 36 oc skæll oc rætt, æn the haffuæ nw snemen vareth, oc biwde vy fagedæ oc
 embetzmen, at the thet ey stæde, at noger bygger fæsther eller barffred.
- (4.) Item aff thy at the nw so ower enyngh ære vordnæ i *Vyborg* aff alle
 39 lande med *koningen* oc oss po hans veynæ oc vy med them, at huat bønder
 182v oc bønderss gotz eller annet gotz, huat thet helst|| er, som fran kronen er
 kommet, siden vor herre *konningh* *Valdemar*, vor fader, hwess siæll gud
 42 haffue, vth for aff *Danmarck* oc till *Thyskland* snymest, thet scall komme

thy]rett. in scrib. fra thi Aa. 13 Erick(s)] Erick Aa; jf. Fynsk red. 17 (eller)] alt Aa;
 jf. Fynsk red. 21 t(he)] till Aa; jf. Fynsk red. 24 (ther)] mgl. Aa; tilf. efter Fynsk. red.

vnder kronens fredh igen. Æn haffuer oc kronen siden noget gotz fonget till vrætte, *thet* scall og gænest igen komme till them, som ther till mæst rætt haffue. So at om nogen annen haffuer noget annerss mantz gotz fonget till vrættæ, *thet* scall oc gænest igen komme till them, ther bæst rætt haffuer. Oc ther till at huer scall fongæ syt eyet igen vfororderffuet oc vforskat, tha bedæ vy oc biwde vore fogede oc embetzmen huer i syn stadh i the læn, han ynnæ hawer, vytherkendes vidh bønder oc *thet*, som kronen till hører, som før er sagt, oc huer i syn stædh kennes vidh syt oc ladæ|| saa standæ v(rø)rdh po bode sider, till næstæ rættæringh vorder, oc at huer veed, huath han maa beholle med rettæ po alle sider, oc scall førstæ rettæringh vare i Iwdlandh oc siden i the andræ lande i Danmark, oc scall begynness førstæ i Viburgæ ræthtering førstæ søndagh i fastæ oc siden huert ij moneth modh i the andre sysel i Iwdlandh, till thess *thet* omkringh kommet er i Iudland, oc ære ther till næffnde xii d(a)ndemen, som ære sex reddher oc suænæ oc odelbønder, the sculæ sidhæ ræthteringh i huert biscopps dømæ med vor biscoppp i *thet* biscoppsdømæ, som lantzdommere Ienss Nielsson som there naffn ved, som till ære næffnde, ther ower sculæ sidhæ med her Vendelbo oc Iessæ Nielsson oc then biscoppp aff Sielandh, koningens cancellær, ther till sætther i syn stadh. Tisse for^{de} men scullæ|| vthspøryæ oc dømæ først po koningens oc kronens sidhæ, som fore er sagt, oc siden huer man emellom, som the fore gud ville være bekenth, huat rætest er, oc huat skeer rætest, effter thy som fore ær sagt, oc the vilkoret haffue, oc som the ey ville bædræ ther fore, om the ey gøre, som fore er sagt. Oc huer som foget er oc læn haffwe ynnæ, han lade encket scriffue huer i syn læn, huer bonde gotz eller huat gotz *thet* helst er, som kronen er aff gongeth siden thennæ forscreffnæ tidh, oc ey forsømme kongen eller kronen ther i oc komme *thet* retteligæ for huat rættæringh, som the villæ ansuare for gud, oc som the villæ ickæ bæthre ther fore, om *thet* icke sker, oc at *thet* ændess nw a ræthteringh, ath bode kronen oc andre tagæ oc gøre so megit,|| som rætt er, i samme mode, som fore er sagt, oc kongen oc kronen sculæ vare the førstæ, som nydæ oc vndgellæ so megit, som rætt er, (vppa) ræthteringh vde(n) lengære tøwringh oc siden huer, effter thy som kærer forekommer, oc vde(n) tøwringh, som fore er sagt.

(5.) Item haffue the gode men i riget her ywergiffuit, at the encthe bonde gotz skullæ them tagæ eller købæ eller kongens yndgiæll mynskæ i nogher modæ, før æn gud vill, at han kommer till syn lawæ aller; siden hober vy vell till gud, at han oc the vell forliges bode om *thet* oc om mere.

43 kronens fredh] fejl for kronen frit; jf. Fynsk red. 50 v(rø)rdh] værdh Aa; jf. Fynsk red. 56 d(a)ndemen] dondemen Aa; jf. Fynsk red. 73 (vppa)] oc Aa; jf. Fynsk red.

(6.) Item sidhen vor oc ywer giffuit her i Vyburg, at huat bønder, som
 81 fra kronen ære farnæ siden then forskreffne tid, at the giffue theres land-
 gillæ i aar vth oc thre marck till føreløff oc fare yghen vndher kronen,
 som the førre vaare.

184 v (7.) Item for||biwde vy alle vloffligæ haffnæ, oc engen haffue haffn vdhen
 veth køpstæt, som the aff ærelde haffue varet, och køpstædhernæ bliffue vith
 there køpstædæ rætt, oc at leggæ engen told opp i nogher anner stædh, meden
 87 toldæ i køpstædernæ, effther thy som men bør at toldæ, oc føre thet men
 bør at tollæ, oc engen fordeyting nogher her emodh.

(8.) Item at ey tages vrag aff noghre køpstædæmen aff tisse thry righæ,
 90 huor the seylæ landh emellom, om there skyb brydess.

(9.) Item effter thy at koningh aff tissæ thry righæ sidher i gode vænskapp
 meth stædherne oc køpmen aff alle landæ, at man forde oc ey vforrættæ køp-
 93 men aff alle landæ, huor the komme, eller till land eller till vatn, oc brydess
 186 r theres skyb nogher stædh vydher landhen, at man|| hieppæ them theres
 gotz so at bierghe och lade them nydæ bodæ i tisse styckæ oc so i andre
 96 modhæ, effther thy som theres priuilegia vth viiser.

(10.) Item bedæ vy oc bywdæ alle embetzmæn oc fogedæ, at the gudelighæ
 med lagh och rett oc skælligæ och modelige le(u)æ med them, som them
 99 beffaledæ ære, oc vare them natheligheræ her effter, æn the nw haffuæ
 varet her till, som thee velæ antsware for gud, oc som the velæ bekennes for
 koningen oc for oss po hans veynæ, at the ey saa aff føræ oc skennæ lænen
 3 oc koningens slott, som the haffue her till giort, meden rættæ them ther
 po huer i syn stad, at the gøre theres rægenskapp huer aff the læn, han ynnæ
 haffuer, førstæ hannum vorder tillsagt.

186 v (11.) Item scall oc engen haffue forprangere i syn gard eller|| i syt gotz;
 gør her nogher emod, tha hyndræ embitzmæn them oc rættæ ower them,
 oc engen tagæ bønder eller køpmen till synæ swænæ eller fordawtingæ, men
 9 lade them bliffue vndher kronen oc koningen, som them bør at vare.

(12.) Item at engen tagher ther noget fore. Item at engen tagæ eller stædæ
 at tagæ ther noget fore, at nar vy bywdæ them noget eller forbiwde, at thet
 12 saa holles, och ho ey holler thet; vy bywdhe po koningens veynæ, at han
 bæthre ther fore.

73 og 74 vde(n)] vder Aa; jf. Fynsk red. 82 oc (1)] gentaget ved linieskifte Aa. 89
 tages] Aa har herefter vort; rett. efter Fynsk red. 98 le(u)æ] leyæ Aa; jf. Fynsk red. 15

(13.) Item aff the man vedh ey, om fytalæ brødræ eræ menæ at bliffue i
 15 sœn, th(y) bedæ vy oc bywdæ alle the, som koningens frælsæ kendes, at the
 vare natt oc dag reedæ med theress hestæ oc harnesk, nar the vorde till
 187 r sagdæ aff oss eller koningens embitzmen, anthen till land eller|| till vatn; oc
 18 skeer thet so, at man gryffwer nogræ fitalæ brøthæ, at man rætther ower
 them som ower fredbrydere, mest forthy at koningh Albret och hanss men
 oc stædherne haffue ower giffuet them oc haffue sagt, at the encthet them
 21 fordeytingæ villæ. Ho them ther ower fordawtingher eller holler, oc ho her
 emod gør, at man rætther ower hanum.

(14.) Item hosom vordher vth budhen i koningens och righens vthbuth,
 24 at han vth faræ, effther thy som han vordher vthbuden, oc koningens fogeth
 tagæ ther enghen penningæ eller gaffvæ fore, oc at koningens embitzmen
 oc køpstæde reedæ them paa skyb till koningens oc rigens værn, oc embitz-
 187 v men, som slotten ynnæ haffuæ,|| the spysæ them væll oc bemanne them oc
 redhskapæ them vell, som the vell besyndæ kwnnæ, huat mackt ther liggher
 aa, oc at man holler strandv(ordh) alle veynæ nw som før, och om noget
 30 orloff kommer po, at en howetzman kommer then annen till hielp till landh
 eller till vatn.

(15.) Item at huat brødæ man bryder, at man tagher ther ey anner pen-
 33 ningh fore, meden rættæ ower hanss brødæ.

(16.) Item at thy at vy haffue hørt, at hær i alle landæ er vanskæ om
 mynth, at han er ey i landen, tha haffue the i alle landæ iætt oss een hielpp
 36 till then mynt, oc haffue the iætt oss her i landet viii grot aff huert hws nw
 at mydfastæ, iiiii grot at sanctæ Morthens dagh, om nõtøorth er at kræffwæ
 188 r them. Thy bede vy ether, at i ladæ|| huær i syn stadh aff synæ voredæ
 39 komme tissæ viii grot vth aff huert hws ynnen mydfastæ, oc huer biscopp aff
 syt biscops døm oc fogedæ med hanum ladhæ scriffue them oc tagæ them
 vpp po koningens veynæ oc vore.

42 (17.) Item effter thy ath gudh haffuer forseet, at i haffue vor frendæ
 koningh Erick till ether herræ oc koningh i Danmarck, som fore er sagt, tha
 hosom vill nogher priuilegiæ eller fryheet nydæ ythermere, æn lagbogen
 45 vthwiiser, han søghæ thet synderligæ her effther aff koningens nadæ oc haffue
 thet med hans mynnæ.

th(y)] the Aa; jf. Fynsk red. 22 man] rett. fra han Aa. 26 køpstæde] derefter overstr.
 rættæ Aa; jf. flg. 29 strandv(ordh)] strandv hvorefter plads åben Aa; jf. Fynsk red.

Alle tissæ forscreffnæ styckæ oc articlæ oc alle the styckæ, som po konin-
 48 gens væynæ oc vaare i Viburg ether vore berættæ po lantzting, then tidh vy
 188 v ther nw i løwerdags sælffue ther vore,|| oc the alle vedher togæ i Vyburg, oc
 alle sadæ ia gen aff alle land, bedæ vy och bywdæ po koningens veynæ
 51 vndher liiff oc gotz oc fred oc frelsæ saa at hollæ oc gøre, som vy ether bødet
 haffue po konings veynæ, oc then enæ ladher then annen vedh fredh oc rett
 oc haffue kerlighet och sæmme mellom edher. Item effther thy som i haffue
 54 hørth, at rigens men haffue beteett oss, at vy scullæ stonde riget fore po ko-
 ningens veynæ, till thess han kommer till syn aar, oc haffue i hørt, huat vy
 haffue ther till swaret, tha haffue vy beffalet her Vendelbo till ether høwitz-
 57 man oc rætthere po koningens veynæ hær i Iudlandh, saa lengæ som oss
 tycker, at han ther till nyttelig er, oc bedæ vy ether oc bywdæ, at i være
 189 r hanum|| horigæ oc lydigæ oc behielpeligæ, ath han maa hielppæ oc gøre
 60 rætt och frid oc skæl oc værer hanum veluilyet till vor oc koningens oc righens
 nyttæ och gaffn, ath tisse mattæ fulkommes oc gøres, sosom fore screffuit
 stondder, oc ladher enctæ brøstæ po hether. Thy værer hanum horigæ oc
 63 lydigæ oc behielpeligæ i alle tissæ forscreffnæ styckæ, so lengæ som vor nadæ
 till sigher, at vy hanum ther till haffue velæ po koningens veynæ. Och haffue
 vy sætt Ienss Nielsson aff Awenszbergh till lantzdømer i Nørre Iudlandh po
 66 koningens væynæ, och haffwe vy hanum beffalet, at han scall so alle dømmæ
 rett oc skæll emellom, som han vill antsware for gud oc for kongen oc for
 oss po hanss veynæ. Ther haffuer han oc sagt ia till, so lengæ som nyttæ er,
 189 v oc han scall ther|| vedher bliffue. Gører nw i alle tissæ forscreffnæ styckæ,
 som vy till ether thro, oc som i velæ thess ythermere haffue ære oc tack aff
 kongen och oss. Datum Viburg anno domini m ccc nonagesimo sexto se-
 72 cunda feria proxima ante festum conuersionis sancti Pauli etc.

Efter 1396. 24. januar.

36

Dronning Margretes forordning.

Fynsk redaktion.

A: tabt. – Aa: Kgl.Bibl. Rostgaard 5,8⁰ f. 130r (midt. af 15. årh.).

Tryk: Molbech og Petersen, Danske Diplomer I 55; Aarsberetn. fra Geheimearch. V 52 (suppleret efter den jyske redaktion (efter Kofod Ancher) og med varianter efter samme (Kofod Ancher og Aa)). – Reg.Dan. nr. 2934*.

Datering: Slutningen med dateringen mangler i Aa; men den fynske redaktion må antages at være udstedt kort efter den jyske.

Rostgaard
5, 8⁰
130r

⟨M⟩argareta, meth gudz nædhæ Waldemars Danæ konings dotter, helsæ
 allæ, som byggæ oc bo i Fiøn oc som Fiøns lands thing plæyæ ath søghæ, e

3 huo the æræ, ewynnelighæ *meth* gudh. *Æffter* thy ath righens mæn i Danmark aff allæ landæ hawæ wor frendæ konung Eric hylleth oc vntfanget til theres herræ oc konung i Danmark, thy b(e)thæ wy allæ, som hanum ey æn
 130 v hyllet hawæ, at the genist innen|| fiortæn daghe *kommæ* til hanum oc hyllæ hanum oc wordhe hans mæn, som the andræ i Danmark hawæ nw tilforen giort. Item sculi withe, ath *æffter* thy ath wy æræ suo *auer* enæ wordnæ *meth*
 9 wor frendæ konung Eriks radh oc mæn oc the *meth* oss nw snymest i Wyburgh vm artikle, som her *æfter* stander *scruet*, tha bethæ wy oc byudhæ idher,
 131 r ati thøm suo holdæ, som|| her *æffter* fylger, oc holder *thet* bæthre her *æffter*,
 12 æn *sommæ* hawæ giort her til, huath som byuts pa *koningsens* wegnæ, eller oc betræ ther foræ, wm *thet* ey scheer.

〈1.〉 Først tha bethæ wy oc byudhæ pa wor frendæ konung Erics wegnæ
 15 aff athlæghes wloflich gesteri bodhe til leegh oc til lærdh, e huo the helst æræ, oc ath the holdæ bæthre kirke frydh, *quinnæ* frydh, hws fridh, gardh
 131 v fridh, plow fridh oc thing fridh, oc ath the holdæ then|| frydh oc al *annyn*
 18 frydh eller bæthre ther foræ, som lowboghden wth wiser, oc huer foghet ladhæ byggæ kraw pa huærie firæ milæ, ath man *finder* ther falt syn nøthørf for syne *penningæ*, huo thidh *kommer*, oc ath the ey sættia *thet* ther eller annen
 21 stadh, huor man kamber, dyrere eller høyeræ, æn som *thet* giælder i næstæ kōpstadh.

〈2.〉 Item byudhe wy pa for^{de} wor frende konung Eriks wegnæ, ath engen
 132 r husæ eller hemæ|| eller fordeytingæ nogher f(r)ydlōs man eller andræ wgerings mæn, vthen han wil gennst foræ thøm til rætæ oc ladhe thøm sta syn ræt. Huo som thøm eller holder eller hemer eller fordeytinger, han bæthre
 27 for thøm theres brødhe eller stande then *sammæ* ræt, hinæ sculde staa.

〈3.〉 Item *æffter* thy ath ther ær æn vmathe lithen ræt scheeth aff the fæstæ, som nw bygdhæ æræ, tha forbyudhe wy nogræ fleræ fæster eller barfredh ath bygges,|| vppa *thet* ath landet scal thistæ *schiodere* koffres oc *kommæ* til frydh oc til ræt oc til schæl, æn the hawæ nw snymen varet, oc byudhe wy foghedenæ (oc) *embitzmennæ*, ath the *thet* ey stædhæ, ath
 33 nogher bygger fæstæ eller barfrydh.

〈4.〉 Item aff thy ath the ære suo ouer enæ wortnæ nw snyrest i Wyburg aff allæ landæ *meth* konungin oc oss pa hans vegnæ oc wy *meth* thøm, ath
 133 r huath bønder eller bønder|| gots eller annet gots, huat *thet* helst ær, som fra

1 〈M〉argareta] *initial mgl. Aa. 5 b(e)thæ*] bothæ *Aa*; *jf. Jysk red. 14 pa*] *derefter rasur Aa. 24 f(r)ydlōs*] *fydlōs Aa*; *jf. Jysk red. 32 (oc)*] *mgl. Aa*; *jf. Jysk red. 45 kennes*]

kronen ær kommet, sidhen wor herræ konung Waldemar wor fadher, hues siæl gudh hawe, wthfor aff Danmark oc til Thyderland, *thet* scal kommæ genist vnder krwnen friit igeen. Hauer oc kronen sidhen noket gots fanget til wrætæ, tha scal *thet* oc genist igen komme til thøm, som ther til bæst ræt hauer. Vppa *thet* ath huer scal fangæ syt ighet igeen vfordærweth oc vbeschattet,|| tha bethe wy oc byudhe foghedenæ oc embitzmannæne huer i syn stadh i the læn, som han innæ hawer, witerkennes widh bønder oc widh bønders gots oc *thet*, som krwnen til hører, som fore ær sacht, oc huer i syn stædh kennes widh sit, oc ladhe suo standet wrørt pa bodhe sidher, til thes næstæ ræter thing worther, oc huer wedh, huath han ma beholdæ *meth* rætæ pa allæ sidher. Oc scal først ræter|| thing wææ i Iudland, til thes ther ær vmkring kommet, oc sidhen i Fyøn oc sidhen i andræ land i Danmark; oc ære ther til næfndæ tolff dandæmæn, suosom ære sex ryddere oc swenæ oc sex ædlæ bønder, ther scule sidde ræter ting i Otensæ biscops dømæ *meth* biscop Tetz, som lands domere i Fiwn Nyels Pætherssøn aff Løwitzmosæ theres nafn wedh, som ther til æræ næfndæ oc ther ouer sculæ sidde *meth* her Iens Andersøn oc Iens Pethersøn|| aff Louitzmosæ oc the, som biscoppin aff Siælænd, koningens cancelere, ther til sætter i syn stadh. Thisse for^{de} scule vth spørgæ oc dømæ først pa koningens oc krwnens sidhe, som for ær sacht, oc sidhen huer man i mellum, som the for gudh wille varæ bekendæ, huat rætest ær, oc huer scher ræt æfter thy, som foræ ær sacht. Oc huer som foghet ær oc lænen innæ hawer, han ladhe ænketh *scriwe* huer|| i syn lææn, huat bondæ gots eller huat gots *thet* helst ær, som krwnen ær aff ganget sidhen thenne forescrefne tiidh, oc forsømæ ickæ koningin eller krwnen ther i, oc kommet rætelighe foræ huert ræter thing, som the wille antworæ for gudh, oc som the wille ickæ bætræ ther foræ, vm *thet* ickæ scheer, oc ath *thet* endes nw pa ræter thing, ath bothe kronen oc andræ taghe oc gøre swo myket, som ræt ær, i suo dane madhe, som for|| ær sacht, oc koningin oc kronen scule waræ the førstæ, som nydhe oc vntgialdæ scule suo myket, som ræt ær, ther vppa ræter thing vthen lenger (tøfring), oc sidhen huer, æfter thy som kæræ foræ komber, oc vthen tøfring, som foræ ær sacht.

(5.) Item haue the godhe mæn i righet boo ouer giuet, ath the yntæ bondæ gots scule til sich taghæ eller kophe eller koningens ingald myndske i nokræ madhæ, fore æn gudh wil, ath han komber til syn laghæ alder; sidhen hophes oss wæl till|| gudh, ath han oc the wæl forlighes bodhe vm *thet* oc vm meræ.

(6.) Item sidhen vor oc ouer giuet ther i Wyborg, ath huat bønder fra kronen æræ farnæ sidhen then førstæ tidh, ath the giwe theres landgildæ i

derefter overstr. d Aa. 55 som] i marg. Aa. 66 (tøfring)] mgl. Aa; jf. Jysk red. og flg.

aar wth oc iii marc til føræloff, oc faræ i geen vnder kronen, som the føræ
75 waræ.

(7.) Item forbyudhe wy allæ vloflighæ hafnæ, ath engen hawæ hafn wthen
with kophstæthernæ, som the aff ærild hawæ waret, oc kophstæthernæ bliuæ
136 v with *theres* kophstædhæ ræt,|| oc ath leggæ engen tol vp i noghen annen
stadh, men tollæ i kophstæthernæ, æfter thy som man bør ath tollæ, oc for
thet man bør ath tollæ foræ, oc engen fordeytingæ noghen her i modh.

81 (8.) Item ath ey taghes wrak aff noger kophstædhe man aff thisse thry
righæ, e huar the seglæ land i mellom, vm *theres* schip brydhes.

(9.) Item æfter thy ath koningin aff thissæ thry righæ sidder i godhe oc
137 r i wenscaph *meth* stæthernæ oc kophmænnenæ aff allæ landæ, ath man|| thøm
forthæ oc ey vforrætæ kophmænnenæ, hure the fram kommæ, eller til land
eller til watn, oc brydhes *theres* schip noger stadh widh land, ath man helpæ
87 thøm *theres* gots suo ath bergæ, oc ladhe thøm nydhe bothæ i thisse stycke
oc suo i andræ madhe, æfter thy som *theres* priuilegæ wthwiser.

(10.) Item bethe wy oc byudhe alle embitzmæn oc foghedæ, ath the gu-
90 thelighæ (*meth*) low oc ræt, *meth* schæl oc nyttelighe leua *meth* thom, som
137 v thøm befaledhæ æræ, oc varæ thom nathælegere|| oc bætræ her æfter, æn
the hawe nv waret her til, som the ville antworæ for gudh, oc som the wille
93 bekenne for koningen oc for oss pa hans wegnæ, oc ath the ey suo aff føra
oc flømæ lænen oc koningens slot, som the haue her til giort, men redhe thøm
ther paa huer i syn stadh, ath the gøræ *theres* ræghen scaph huer aff the læn,
96 som han *innæ* hawer, nar hanum worther til sacth.

(11.) Oc scal engen hawe forprangeræ i syn gardh eller syne gots; gø||
138 r her noger amodh, hindræ embitz|mænnenæ hanum oc rætæ ouer hanum, oc
99 engen taghæ bønder eller kophmæn til synæ swønæ eller fordeytingæ, men
ladhe thøm bliuæ vnder koningen oc kronen, som thøm bør ath waræ.

(12.) Item ath engen taghe ther noget fora. Item ath engen taghæ eller
3 stædhæ at taghæ noket ther foræ, ath nar wy byudhe thøm noket eller for-
byudhe, ath *thet* suo holdes, oc huo ey holder, huath wy byudhe pa konin-
138 v gens|| wegnæ, han bætræ ther fora.

linie. 77 oc] derefter overstr. h Aa. 90 (meth)] mgl. Aa; tilf. efter Jysk red. 96 sacth]
scath Aa. 1 kronen] r er tilf. o. lin. Aa. 9 aff] derefter overstr. h Aa. 11 Albricht] det

6 (13.) Item aff thy ath man veth ey, vm fitalgæ brøthernæ mena ath bliuæ
 i syðæn, thi bethæ wy oc byudhæ alle the, koningens frelsæ kennes, ath
 the waræ redhæ nat oc daw *meth* there hæstæ oc harnskæ, nar the worthæ til
 9 sagdhæ aff oss eller koningens embitzmen, eller til land eller til strand; oc
 scher *thet* suo, ath man gribe nogræ fytalia brøthræ, ath man rætæ *ouer* thøm
 139^r som *ouer* frydbryther, mest forthy ath koning|| Albricht oc hans mæn oc
 12 stæthernæ hauæ *auergiu*et thøm oc hauæ sacht, ath the thøm eynteth for-
 deytingæ willæ. Hwo thøm ther *ouer* fordeytinger eller holder, oc huo ther
 a modh gør, ath man *ræter* *ouer* hanum.

15 (14.) Item huo som worther wth bothin i koningens oc righens wthbuth,
 ath han wth faræ, æfter thy som han worther wth bothin, (oc) koningens
 139^v foghet tagher engæ penningæ eller gawæ ther foræ,|| oc ath koningens embitz-
 18 mæn oc kōpstædhemæn ath the rethe thøm pa schip til koningens oc righens
 werff, oc embitzmænnenæ, slottenæ innæ hauæ, ath the spisa thøm wal oc
 bemannæ thøm wæl oc redscaphæ thøm wæl, som the wæl besynnæ kunnæ,
 21 huat macht ther pa ligger, oc ath man holder strandordh alleweynæ nw
 som før, oc vm noket orloff pa styrter, ath høuitzman komber then annyn
 til helpa til land oc til wathn.

140^r (15.) Item huat brødhæ man|| brydher, ath man taghæ engæ andræ *pen-*
ningæ ther foræ, men (rættæ) *ouer* hans brædhæ.

(16.) Item som the hauæ iæt oss aff allæ land i rike[t] een help, oc the,
 27 aff Fywns biscops dømæ ware, wither tog| ath giwæ wth aff huert lagh soghen
 x lødæ *marc*, so bedæ wy oc byudhæ ether ath giwæ thøm suo wth, oc huer
 ladhæ thøm suo wth kommæ aff the læn, han i wæræ hawer, oc antworthæ
 30 thøm her Iens Andersson i Nyburgh for innen sanctæ Walburgis dagh nw
 140^v næst kommer,|| oc lader *thet* ængelund.

(17.) Item æfter thy ath gudh hauer foræ seet, ati hauæ wor frendæ koning
 33 Eric til idher herræ oc koning taghet i Danmark, som for ær screuet, tha huo
 wil noget frihedh eller priuilege nydæ, ydermer æn lowboghden wth wiser, han
 søghe ther synnelighæ her æfter aff konigens nadhæ oc hauet *meth* hans
 36 mynnæ.

*sidste bogstav udraderet og utydeligt Aa. 12 sacht] a er tilf. o. lin. Aa. 12-13 fordey-
 tingæ] derefter overstr. h Aa. 16 (oc)] hs. har ath, men overstr. Aa; Jf. Jysk red. 25
 (rættæ)] mgl. Aa; tilf. efter Jysk red. 34 æn] derefter overstr. loff Aa; jf. flg. 42*

Alle thisse fore screfne styckæ oc artikle oc alle the styckæ, som pa konin-
 141 r gens weynæ idher waræ i Wyburgh berættæ pa|| lands thing, then tidh wy
 39 ther nw snymest waræ, oc the alle wither toghæ i Wyburgh, oc allæ saghæ
 ther ia i geen aff allæ landæ, bethe wy oc byudhæ pa koningen[s] weynæ
 vnder liff oc gots oc frelsæ oc fridh suo athold[e] at gøræ, som wy idher
 42 b(ø)thet hauæ pa koningens veyne, oc een idher ladhe then annen waræ
 widh ræt oc widh frid oc haue kerlicheth samfelde i mellum idher. Item
 141 v æfter thy som i hauæ hørt, ath righens mæn hawe bethet oss, at wy|| scule
 45 stande riket foræ pa koningens weyne, til thes han komber til syn aar, oc
 ha(uæ) hørt, huat wy hauæ ther til suaret, tha haua vy befalet her Iens An-
 dersøn til idhers høuitzman oc ræteræ pa koningens veghnæ i Fywn, so lenge
 48 som oss thicker, oc han ther til nyttæ ær, bedhe wy idher oc biudhe, ati varæ
 hanum horighe oc lidighe (oc) helpeleghæ, ath han ma helpæ oc gøræ ræt
 oc scal, oc varær hanum||

b(ø)thet] bthet *Aa*; *jf. Jysk red.* 46 ha(uæ)] hans *Aa*; *jf. Jysk red.* – vy] derefter *rasur*
Aa. 49 (oc)] ær *Aa*; *jf. Jysk red.* 50 hanum] derefter *mgl. Aa* (*blade mgl.*).